CAMERA OBSCURĂ

A LUI

HILDEBRAND

CAMERA OBSCURĂ A LUI HILDEBRAND, operă clasică a literaturii olandeze este, în ansamblu, o frescă a vieții burgheze din Olanda secolului trecut. Ea cuprinde o serie de povestiri și de schițe umoristico-realiste, pline de observații profunde și de o ironie delicată.

Hildebrand nu se gîndește să realizeze lineamentele unui anumit gen sau măcar să stabilească o relativă unitate în opera sa. El scrie ce „îi vine" și cum „îi vine". Astfel va ajunge, pe calea înregistrării pitorești și precise a amănuntului semnificativ, la marea pictură de moravuri și de caractere.

Iată de ce prestigiosul clasic olandez poate fi numărat printre portretiștii excelenți ai veacului trecut.

CAMERA OBSCURĂ A LUI HILDEBRAND

Hildebrand.

CAMERA OBSCURĂ A LUI HILDEBRAND

Nec lusisse pudet, sed
non incidere ludum.
HORAŢIU

Traducere din limba olandeză
şi note de H. R. RADIAN
Cu o prefaţă de EDGAR PAPU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALA

BUCUREŞTI 1968

Coperta de DAMIAN PETRESCU

CAMERA OBSCURA
VAN
HILDEBRAND

De Erven F. Bohn N. V.
HAARLEM 1961

PREFAȚĂ

La un veac după ce operele sale au început să se bucure de tălmăciri în principalele limbi din apus, Nicolaas Beets, unul dintre cei mai de seamă scriitori olandezi ai secolului trecut, a ajuns, în sfîrșit, și la îndemîna cititorilor noștri. Deoarece la noi este încă complet și pe nedrept ignorat, credem că prezentarea capodoperei sale necesită un mai amplu preambul explicativ pentru a fi înțeleasă în contextul mediului și al epocii.

Nicolaas Beets, pe care-l vom numi prin cunoscutul său pseudonim de Hildebrand, s-a născut la Haarlem în ziua de 13 septembrie 1814, dintr-o onestă familie burgheză. Tot învățămîntul preuniversitar a fost urmat de el în orașul natal, unde mai domnea încă tradiția umanistă olandeză, care punea un accent temeinic pe studiile clasice. Odată chiar amintește scriitorul despre examenul de matematici, pe care trebuia să-l dea în limba latină. Face apoi studii teologice la Leida, urmează cariera de pastor protestant, iar din 1874 devine profesor de teologie la universitatea din Utrecht. În acest oraș moare el în 1903, la vîrsta înaintată de 89 de ani.

Marea vocație a lui Beets era, însă, aceea de scriitor, în care se ilustrează prin diverse lucrări, predominate numeric de genul liric. Debutează în 1837 printr-un poem, *Guy flamandul* (Guy de Vlaming), urmat după trei ani de *Ada din Holanda* (Ada van Holland), operă poetică de influență byroneană. Trăsăturile sale personale ca poet liric se precizează în culegerile ulterioare, *Albăstrele* (Korenbloemen — 1853), *Poezii noi* (Nieuwe gedichten — 1857), *Poezii risipite* (Verstroide gedichten — 1862). Își atinge maturitatea în *Copiii mării* (De kinderen der zee), și continuă să mai dea și alte volume de versuri pînă aproape de anii morții.

făcînd să apară în 1900 culegerea lirică intitulată sugestiv *Ace de brad.*

Dar, deşi poet remarcabil, şi cu toate că genul liric ocupă cel mai extins sector din întreaga sa activitate literară, ar rămîne foarte puţin probabilă atenţia cu care-l solicităm astăzi, dacă n-ar fi fost poate cel mai de seamă prozator olandez din secolul trecut. Într-adevăr, opera în proză, publicată sub pseudonimul Hildebrand şi intitulată latineşte *Camera obscura,* întrece cu mult toate aspectele lirismului său. Făcînd-o cunoscută în 1839, la o vîrstă tînără, el adaugă mereu cîte ceva nou la toate cele şapte ediţii de pînă la 1871, astfel încît, la urmă, cartea apare aproape de trei ori mai mare decît în forma sa iniţială. Această continuă îngroşare prin succesive cristalizări ne aminteşte cu exactitate evoluţia şi destinul *Firelor de iarbă,* opera marelui său contemporan american, tot de origine olandeză, Walt Whitman. În ultima sa formă, *Camera obscura* se dovedeşte a fi în Olanda una dintre cele mai citite şi mai răspîndite cărţi literare, aparţinînd patrimoniului naţional. Ea ajunge în 1961 la a 54-a ediţie.

Precedată de citatul dintr-un presupus *Anonymus,* sub care se ascunde însuşi Hildebrand, nume ce-l maschează, la rîndul său, pe acela de Beets, cartea se află explicată de scriitor prin descifrarea titlului. „Umbrele şi reflexele aruncate de Cugetare de Amintire şi de Închipuire — spune el — pătrund în adîncul fiinţei noastre ca într-o „cameră obscură". Unele pătrund într-un chip atît de izbitor şi de sugestiv, încît îţi vine să le decalchezi şi, după ce le-ai adus mici completări, să le colorezi şi să le grupezi ca să faci din ele mici tablouri..." Beets-Hildebrand este contemporan cu primele începuturi ale tehnicii şi artei fotografice, a cărei modalitate de înregistrare, împreună cu operaţiile consecutive ale developării şi retuşului, se află reproduse în cuvintele de mai sus. Dar desigur că nu este numai atît. Ideea de „mici tablouri", destinate unei expoziţii, ne trimite cu gîndul la alte coordonate ale vremii, care cer o deslușire mai largă, şi asupra cărora vom reveni foarte curînd.

Pentru moment, ne mai rămîne să întregim schiţa activităţii sale publicistice prin consemnarea faptului că el mai era şi critic literar şi cugetător moralist, trăsătură care se poate desprinde pe alocuri şi din *Camera obscura.* Dar, în mod separat, a scris *Studii literare* (Verpoozingen op letterkundig gebied — 1856), *Studii literare diverse* (Verscheidenheden op letterkundig gebied — 1858—1873) şi *Ceasuri de reculegere* (Stichtelijke uren — 1848—

1860). În toate aceste scrieri se pot întîlni reflecţii subtile, pline de discernămînt şi de o factură cu totul originală a gîndirii. Totuşi, şi ele apar umbrite de *Camera obscura*, una din marile expresii literare, în care, la un moment dat, s-a reflectat Olanda în veacul trecut. Faptul ne îndeamnă ca, în cele ce urmează, să ne consacrăm străduinţele pentru deslușirea acestei lucrări în toate dimensiunile şi implicaţiile ei.

Camera obscura este gîndită şi scrisă în prima jumătate a veacului trecut. În demarcările sale geografice, Occidentul trăieşte pe atunci o anumită divizare stilistică, dependentă de ritmul variabil al progresului. Ţările promotoare ale stilului modern de viaţă, reflectat şi în literaturile respective, sînt Franţa şi Anglia, care, prin mişcările sociale şi prin inovaţiile lor în toate domeniile, se arată a fi mai înaintate decît restul Europei. Dimpotrivă, în Austria lui Metternich şi în Prusia, unde se va instaura un regim parlamentar abia în 1847, calea progresului se află supusă unui ritm de încetinire. O asemenea aţipire va fi populată de dulcile vise ce proiectează o ţară a făgăduinţei în viaţa burgheză particulară, ştiutoare că nu va avea nici un prejudiciu din partea autorităţilor dacă se va lăsa legănată de delicii cu mirezmă bătrînească. În felul acesta va mai străluci stilistic pentru ultima oară ceva din spiritul vechii Europe care se stinge. Centrul continentului va deveni, deci, un pitoresc dar provizoriu azil al trecutului. Este ceea ce se numeşte epoca *Biedermeier*, nume care a supravieţuit în vremea noastră îndeosebi în raportarea sa la un anumit tip de mobilier larg şi comod, cu valoare de simbol pentru burghezia acelei epoci.

Denumirea, însă, cuprinde o semnificaţie mai generală, extinsă la toate sectoarele vieţii şi artei. Termenul se va perpetua şi în această accepţie îmbogăţită. Astfel, în 1870, un poet german, Ludwig Eichrodt, strînge o colecţie de cîntece din vremea bunicilor săi pe care o intitulează *Biedermeiers Liederlust* (Plăcerea pentru cîntec a lui Biedermeier).

O privire mai ştiinţifică asupra epocii, însoţită de o uriaşă prezentare de documente va da, însă, abia în 1913, Georg Hermann în lucrarea sa *Das Biedermeier im Spiegel seiner Zeit* (Fenomenul Biedermeier în oglinda timpului său).

După indicaţiile lui Hermann, acea epocă, fixată de el între 1815 şi 1847, s-ar caracteriza, în primul rînd, prin cultivarea hedonistică a interiorului casnic, chiar şi de către burghezia mai

puțin avută. Totul se află dirijat către alcătuirea unui mediu domestic comod și plăcut. Locuința, după cum adaugă Georg Hermann, devine ea însăși o ființă vie, un membru al familiei, care participă afectiv la toate evenimentele ei. Se cultivă, de aceea, tot ce o înfrumusețează și o face intimă, în primul rînd artele minore, broderia, dantelele, mobilierul, miniaturile picturale. În slujba ei se află pusă și arta propriu zisă, devenită, în bună parte, desfătarea unor amatori sau diletanți, care vor să-și însuflețească pereții cu opere ieșite din mîna proprie. Astfel împodobit, domiciliul lor devine centrul frecventelor reuniuni de familie, al vizitelor cu petreceri intime.

În al doilea rînd, după locuință, o importanță neasemuită se acordă îmbrăcămintei și modei, unde mai strălucesc încă o dată, ca în vechile timpuri, culorile vii și stofele bune, mai înainte de simplitatea și sobrietatea ulterioarei epoci industriale. Se cultivă dansul, se frecventează serbările populare, se dezvoltă pitorescul vieții de stradă, al localurilor cu amenajări evocatoare, al pădurilor din preajma orașelor. Lucrurile sînt privite umoristic și comentate într-un ton de veselie cumpătată, în limitele respectului familial, fapt reflectat și în artele figurative prin așa-zisul *anekdotenbild* (ilustrația umoristică). Se circulă încă tot cu diligența și cu șlepul tras la edec, deși se aud proteste tot mai dese în legătură cu aceste incomode mijloace de circulație. Este ultimul popas al tihnei și plenitudinei arhaice de la orașe, mai înainte de trepidația vieții moderne, care în alte părți — bunăoară în mediul răsfrînt de romanele lui Balzac — apare, pentru prima oară, sub chipul marii metropole cu miile ei de urzeli și de tentacule.

În toată această aparență de armonie se străvede, însă, o tendință compensatorie prin care omul își înfrumusețează un fel de exil al său. Este exilul la periferia hedonistică a vieții particulare pe care-l suferă insul izgonit de la accesul libertăților autentice și de la ceea ce ar trebui să fie centrul existenței umane pe pămînt. În consecință, totul are ceva mărunt și lînced, care adesea nici nu depășește pragul unei bonomii filistine. De aceea, cu excepția unora dintre artele minore, într-un asemenea mediu nu s-a putut ivi nici o operă artistică sau literară de adevărată valoare. Acesta ar fi tipul originar de *Biedermeier*, tipul său clasic, așa cum apare și se dezvoltă în țările de limbă germană.

Există, însă, în epocă, și alte variante de *Biedermeier*, cu trăsături mult mai pozitive, așa cum ni-l relevă, bunăoară, forma sa olandeză. Olanda, rămasă și ea oarecum în urmă față de ritmul în care înaintaseră alte țări, se află de asemenea atașată de pitorescul unor mai bătrîne expresii de viață, care pecetluiesc tot stilul vremii. Și într-însa, deci, se mai reflectă un popas întîrziat al vechii Europe. Dar această înapoiere nu mai are un caracter forțat și desigur nefiresc pentru importanța unor state ca Austria și Prusia. Cu alte cuvinte, ea nu mai rezultă dintr-o bruscare și *împingere în urmă*, ca în cazul acestor țări, conduse de regimuri autocratice, ci dintr-o *întîrziere* la un moment dat Prin forța împrejurărilor, mica țară de la Marea Nordului cultivă aceleași forme de viață și artă proprii epocii Biedermeier, cu deosebirea, însă, că ele nu mai exprimă un *contra-nivel*, ci o evoluție firească. De aci, lipsa plafonării mediocre și respirația atît de liberă a Biedermeier-ului olandez, care nu mai apare incompatibil cu reflecția ascuțită și pătrunzătoare, cu expresia profund originală, cu planul major al vieții. În al doilea rînd, tradiția artei olandeze este de așa natură încît, în mediul ei, stilul promovat în țările de limbă germană, departe de a-i micșora posibilitățile, i le împrospătează puternic ; îi redeșteaptă anume vechile virtuți, polarizate în jurul trăsăturilor fundamentale ale geniului național, aptitudinea observației minuțioase și saturate de conținut, simțul ultrarafinat al culorii, ascuțișul umorului, bunul gust în lucrurile mici. De aceea, fiind scrisă în Olanda de către un om de geniu, *Camera obscura* rămîne poate singura expresie de mare valoare a epocii și a stilului Biedermeier, și singura în care acest stil capătă sens și adîncime.

Contribuția de bază a operei se precizează în coeficientul decalajului față de fenomenul pe care totuși — în varianta sa olandeză — ea îl reprezintă stilistic. Astfel, toate trăsăturile distinctive atribuite de Georg Hermann epocii Biedermeier apar fără excepție și la Hildebrand în *Camera obscura*. Dar toate își află potențarea într-o excepțională finețe a observației, prelungită în dimensiunea reflecției vii și originale, care atinge fondul adînc umanist al unei atitudini de viață. Bunăoară, și el se complace intens în mediul interioarelor domestice și al detaliilor de mobilier, avînd, în această privință, precedentul ilustru lăsat de maeștrii picturii olandeze. Dar graiul lucrurilor merge aci cu mult mai departe, pînă la planul semnificațiilor, circumscriind adesea coordonatele unui caracter uman. Așa, de pildă, în *Familia Kegge*,

Hildebrand surprinde, cu profuziune de amănunte caracteristice, interiorul unui parvenit, mai înainte ca Balzac să fi zugrăvit salonul lui Crevel din *Verişoara Bette;* evocarea sa rămîne totuşi cu mult mai amplă decît a marelui scriitor francez.

De asemenea, în consemnarea detaliilor de îmbrăcăminte, a croielilor şi a culorilor vii vestimentare, cu aprecierea lor sub raportul gustului, poate că nici un alt scriitor nu l-a întrecut pe Hildebrand. El sugerează calitatea stofelor cu aceeaşi halucinantă intensitate vizuală, uneori chiar tactilă, ca şi unii dintre cei mai proeminenţi pictori ai Ţărilor de Jos. Totuşi, îmbrăcămintea nu este privită în sine, ci printr-însa se confruntă totdeauna situaţii, stări sociale, caractere. În legătură tot cu *Familia Kegge,* putem vorbi de un adevărat limbaj vestimentar, care constituie el singur un amplu comentariu psihologic şi moral asupra contrastelor dintre personaje — în speţă, dintre o parvenită, o modestă fată burgheză şi o aristocrată. Aceeaşi valoare prezintă evocarea sugestivă a pieselor vestimentare şi în alte bucăţi ale sale, depăşind simplul pitoresc de modă al epocii.

Potenţarea, în sensul intensităţii, a motivelor Biedermeier faţă de modul în care am văzut că se fac cunoscute în ţările germane şi în Austria, acţionează la el sub toate aspectele. Imaginea atît de îndrăgită a vizitelor sau a întrunirilor şi petrecerilor de familie sub un acoperiş ospitalier — cum ar fi capitolul *Vin musafiri la o ceaşcă de ceai* din povestirea *Familia Stastok,* sau *Cordialitatea unor prieteni* din *Gerrit Witse* — nu se află nici ea cultivată numai pentru dulcea ei aparenţă, ci şi pentru unele ascuţite priviri satirice. În obiectul plimbărilor frecvente afară din oraş — pădurea sau apa — scriitorul nu mai vede natura sub specia unui edulcorat decor teatral, ci, printr-un fel de contopire lirică, atinge adesea palpitaţia cea mai vie a elementelor. Iată bunăoară, în *Apa,* cum pătrunde el aproape animist subtilul mediu acvatic: „Cu adevărat, apa are simţuri, apa simte... N-aş putea să mişc vîslele brutal, nici să fac un zgomot inutil într-un element atît de sensibil, atît de gingaş." Acelaşi „suflet al apei", şi cu aceleaşi antene impalpabile, fusese surprins şi de Van der Meer din Deelft. Tema petrecerilor populare nu se află nici ea adoptată numai pentru agrementul ei decorativ, ci şi pentru a se pătrunde viaţa sănătoasă a poporului de care scriitorul se simte legat printr-o dragoste sinceră şi profundă. Pînă şi protestul împotriva mijloacelor de locomoţie ale timpului, protest semnalat de Georg Hermann în epoca Biedermeier, apare întocmai

și la Hildebrand, în bucata *Călătoria pe apă și pe uscat;* dar și aci motivul se află depășit pe planul superior al unei satire de moravuri sau al unei apologii aduse omului din popor.

Pînă acum ne-am oprit numai la o serie de aspecte parțiale în urmărirea apropierii și depărtării sale — pe un plan mai înalt — de Biedermeier-ul clasic. Este, însă, cazul să confruntăm același lucru și sub raportul principiului însuși, al criteriului estetic de bază, pe care se clădește întreaga operă. Trebuie precizat că felul cum autorul se lasă izbit de imaginile din „camera obscură" a amintirii sau închipuirii sale — imagini pe care îți vine să le decalchezi și să le aduci mici completări — relevă acel aer degajat care exclude rigoarea intențională a scriitorului profesional. Hildebrand nu se gîndește să realizeze lineamentele unui anumit gen sau măcar să stabilească o relativă unitate în opera sa. El scrie ce „îi vine" și cum „îi vine". Faptul ne amintește iarăși de acel amatorism sau diletantism, atribuit de Georg Hermann artiștilor din epoca Biedermeier. Dar diletantismul lui Hildebrand capătă contraponderea unei tradiții seculare de finisaj perfect, de bucurie pentru obiectul bine făcut, de îmbogățire a lucrurilor celor mai mici cu un suport de perspectivă, de sens major, de adîncime. În scrierea lui Hildebrand, forma diletantă implică numai neconformism față de tiparele artistice consacrate, dar nu are nimic a face cu ideea de *improvizație*. El nu se va opri niciodată la simplul plan agreabil și comod al miniaturilor Biedermeier, cultivate în țările germane, ci va ajunge, pe calea înregistrării pitorești și precise a amănuntului semnificativ, la marea pictură de moravuri și de caractere din toate timpurile.

Așa se explică, printre altele, că Hildebrand poate fi numărat printre portretiștii excelenți din veacul trecut. Ne gîndim, bineînțeles, la portretul moral, excluzîndu-l pe cel fizic, căruia, de altfel, îi acordăm aceeași apreciere. *Camera obscura* ne oferă, în această privință, cele mai multiple și mai variate ilustrări. Pentru economia expunerii noastre, vom prezenta, însă, numai un singur exemplu, acela al lui Robertus Nurks din schița *Un om neplăcut în pădurea Haarlemului.*

Nurks este tipul obraznicului răutăcios, trăsătură care revine neîncetat și, în același timp, se amplifică treptat, rotunjind conturul unui caracter. Întreaga schiță se află țesută din motive Biedermeier: o profuziune de detalii vestimentare și de modă, mediul de distracții cumpătate al unei societăți intime și restrînse, localul

cu muzica unei harpiste, drumul de promenadă cu lumea de duminică, pădurea de la marginea orașului. Toate aceste detalii nu sînt însă menite decît să desprindă și să scoată în evidență dominanta trăsătură de caracter a lui Robertus Nurks. Prin mijloace locale și de epocă, Hildebrand ajunge să rivalizeze pe plan tematic cu Teofrast, unul din cei mai de seamă portretiști ai antichității. În seria *Caracterelor* sale, vechiul filozof grec introdusese și el portretul „obrazniculuiˮ. Hildebrand prinde însă altceva decît scriitorul antic, am spune o altă subdiviziune înlăuntrul aceluiași caracter. Teofrast prezentase tipul obrazniculuiprofitor, apucător, al nesimțitului utilitar. Hildebrand înfățișează însă în Robertus Nurks, tipul obrazniculuigratuit, ale cărui ieșiri sînt provocate numai de răutate și de o subconștientă invidie față de tot ce există ; această natură meschină și moralmente infirmă apare cu atît mai comică cu cît se drapează în faldurile măreț ale dispreț ului byronean. Exemplul poate servi la frecventele comparații care au avut loc între antichitate și epoca modernă, confruntare prilejuită acum de cele două tipuri de portrete. Pe cînd caracterul la antici apare mai simplu, mai direct explicit de la cauză la efect, în lumea modernă se dovedește încă o dată mai complex, mai umbrit în coordonatele unui superior rafinament psihologic. Observații similare pot oferi și alte exemple luate din opera acestui neîntrecut portretist.

Hildebrand mai prezintă și alte calități prin care depășește epoca și stilul Biedermeier. Este adevărat că, în acord cu acest stil, se află și el lipsit de o bogată vînă epică, așa cum pe atunci se văd lipsiți și scriitorii din țările germane și Austria. Deși povestitor captivant, Hildebrand dispune de o anecdotică săracă, de o slabă invenție narativă, care nu depășește adesea nivelul mediu al epocei. În orice caz, el rămîne departe de amploarea pe care, în vremea sa, reușiseră s-o atingă marii epici francezi, englezi sau ruși. Dar scriitorul nici nu urmărește prea asiduu acest lucru, și adesea caută chiar să-l evite, mulțumindu-se cu simple deschideri de perspective. El se arată perfect conștient că marea sa tărie este aceea de pictor, de autor de „mici tablouriˮ, a căror realizare, însă, nu stă, în planul lor literar, mai prejos de înfăptuirile celor mai de seamă maeștri ai picturii olandeze sau flamande.

Iată, bunăoară, pînă la ce forță de transfigurare a aspectelor celor mai „trivialeˮ atinge la el clar-obscurul : „Mă captivă spectacolul crud al unei măcelării, unde muncitorii, cu ciorapii lor de

lînă, plini de sînge, trași pînă peste genunchi, și cu o pălărie veche peste scufiile de noapte albastre, își luminau singuri locul cu o lumînărică de seu lipită chiar pe pălărie, iar lumînărica arunca o lumină feerică asupra vacilor spintecate, cu ale căror măruntaie aveau de lucru" *(Familia Kegge)*. Întreagă această evocare constituie un poem plastic, a cărui factură atît de olandeză asociază delicata feerie clar-obscură cu actul unei munci legate de o brutală vitalitate. Nu mai puțin sugestivă este acea pagină antologică ce evocă jocul copiilor pe gheață (în bucata *Iarna la țară)*, și care respiră din atmosfera unei „ierni" de Breughel. Tot ca și în tabloul pictorului flamand, moartea vegetației din anotimpul friguros se află mai mult decît din plin compensată prin culoarea și exuberanța aproape florală a unei mulțimi umane, care, în peisajul respectiv, sugerează echivalentul unei naturi luxuriante. Este tabloul acelei ierni vesele, în care te simți adăpostit de nevoi nu prin ajutorul pasiv al acumulării de averi, ci prin simțul stenic al sănătății și al forței, care îmblînzesc gerul cu un cald suflu de voie bună.

Exemplele folosite pînă acum, și care se pot desigur multiplica, alcătuiesc numai o singură categorie de tablouri. Există însă altele, pătrunse de un irezistibil umor, care, țesut din detalii de observație migăloasă, încheagă în ansamblu o broderie sclipitoare. Asemenea tablouri umoristice întipăresc uneori adevărata valoare și în pasta narațiunilor sale mai extinse, și în acele bucăți scurte, cărora el știe să le dea o strălucire fină și precisă, ca de diamante șlefuite.

Sub acest din urmă aspect, bucata *O veche cunoștință* este poate, împreună cu *Caleașca* lui Gogol, prima schiță de umor realist din literaturile moderne, gen care-și va găsi albia unei curgeri continue abia către sfîrșitul secolului, o dată cu Twain, cu Cehov, cu Caragiale și cu alți cîțiva mari umoriști ai vremii Avînd aceeași temă, a caracterelor comode și ușuratice aflate în situații neplăcute care le contrariază tihna și mulțumirea de sine, Hildebrand se apropie încă mai mult decît Gogol de tipul nou al schiței umoristice prin *exploatarea comică a simplelor reflexe* substrase îndeobște atenției sau facultății de înregistrare. Pletoricul și astmaticul domn Bruis este silit, pe o căldură înăbușitoare, să bată străzile unui oraș străin, unde nu cunoștea pe nimeni. „Într-o mînă — îl descrie Hildebrand — își ținea pălăria, iar în cealaltă batista galbenă de mătase și bastonul de bambus cu măciulie rotundă de fildeș. Cu această măciulie se izbi în cap de mai

multe ori, cu mişcări stîngace, vrînd să folosească batista." În această înregistrare infinitezimală a reflexelor, Hildebrand nu fusese întrecut pînă atunci decît poate doar de Rabelais cînd descrisese involuntarul gest compensatoriu al celui ce-l asistă pe un jucător de biliard care dă o lovitură greşită. Iată-l mai departe pe acelaşi domn Bruis „care îşi continuă drumul cu pălăria într-o mînă şi cu bastonul şi batista în cealaltă, la fel ca pe străzile oraşului, dar acum niţeluş aplecat spre dreapta, din pricina dorinţei sale înfocate de a o lua la dreapta, după indicaţia funcţionarului". Fixarea unui indice de variaţie atît de imperceptibil în poziţia acelui om, indice care exprimă prin reflex nerăbdarea şi totodată speranţa realizării momentane a dorinţei sale, presupune în fiinţa scriitorului un centru receptiv de fineţea vîrfului de ac, cu care atinge exact cele mai invizibile puncte. Este ultimul rafinament al unui exerciţiu de observaţie practicat de secole pe ariile cele mai reduse.

Dar, fiindcă l-am evocat pe Gogol, trebuie să mai adăugăm că nu numai în specia umorului din schiţa realistă îşi împarte Hildebrand cu el meritul întîietăţii. Privirea omului umil şi nefericit, căruia i se răpeşte şi ultima măruntă satisfacţie a vieţii, se vede străbătută şi în cazul de faţă de aceeaşi adîncă umanitate ca şi în *Mantaua* scriitorului rus. Contemporan cu Gogol, Hildebrand are şi el un Akaki Akakievici al său. Acesta este oropsitul şi atît de modestul bătrîn Kees *(Omuleţul de la Casa Diaconală îşi spune povestea)* din bucata *Familia Stastok.* Fără ca scriitorii să se fi cunoscut unul pe altul, situaţia şi împrejurările apar izbitor de asemănătoare în cele două naraţiuni. Numai că Hildebrand, spre deosebire de Gogol, le dă o întorsătură fericită.

Ultima parte a cărţii este, în acelaşi timp, o galerie de portrete populare şi o rapsodie olandeză. Fizionomia omului din popor se ataşează de un pitoresc al hărniciei şi al destoiniciei în cele mai variate îndeletniciri. Fie că este vorba de vînător, de şlepar, de birjar, de pescarul din insula Marken sau de ţăranul şi ţăranca din Holanda de Nord, aceleaşi calităţi reapar peste tot. Realismul său neconcesiv respinge, însă, denaturarea idilică, reuşind astfel să surprindă poezia unei existenţe aspre, însă nu inumane, şi din care se află excluse violenţa şi brutalitatea. Este rapsodia unor oameni totodată dîrzi şi blînzi, încleştaţi într-o muncă voioasă, la capătul căreia îi aşteaptă totdeauna pipa aprinsă, paharul cu bere, taclalele presărate cu glume. Este rapsodia sănătăţii fizice şi a demnităţii morale, de care se bucură un popor ce n-a repurtat

prea dese victorii asupra armatelor — grevate invariabil de un caracter provizoriu și incert — ci victorii asupra elementelor, ceea ce asigură cuceriri definitive.

Esența cea mai intimă a imaginilor păstrate de Hildebrand în „camera obscură" din adîncul ființei sale distilează tocmai virtutea primordială a acestui popor, larga sa umanitate. Ea își află un exponent de-o incontestabilă valoare reprezentativă în natura, în conștiința și în atitudinea scriitorului față de om. Aci motivele și resursele de comunicare artistică ale epocii Biedermeier, folosite de el, își află suprema lor depășire. Hildebrand este un cuget cald și generos, înnobilat de vibrația înțelegerii și compasiunii, devotat pentru glasul dreptății. De la apărarea luată sărmanelor făpturi necuvîntătoare — a animalelor captive în cuști *(O menajerie)* — el ajunge pînă la pledoaria pentru acele ființe neînțelese care sînt copiii *(Necazurile copiilor)*. De aci, atitudinea sa umană se înscrie în registrul intervenției pentru toți nedreptățiții, de la bătrînul Kees *(Familia Stastok)* și pînă la umilul șlepar Rietheuvel *(Scrisoarea lui Hildebrand către șleparul Rietheuvel)*. Îndeobște, adînca simpatie și dragostea arătate de el omului din popor, încercarea de restabilire a unui echilibru de opinie în favoarea acestuia dau o întipărire definitivă umanismului său. De aceea, *micile* tablouri din *Camera obscura* se văd acompaniate de *marile* însușiri morale și sociale, care le împrumută lumina lor umană. Artistul și omul conlucrează astfel pentru a face din Hildebrand una dintre figurile proeminente ale veacului trecut. Prezentarea sa, pentru prima dată, cititorilor români ridică încă o treaptă în drumul de continuă ascensiune al culturii noastre.

EDGAR PAPU

Umbrele şi reflexele aruncate de Cugetare, de Amintire şi de Închipuire pătrund în adîncul fiinţei noastre ca într-o „cameră obscură". Unele pătrund într-un chip atît de izbitor şi de sugestiv, încît îţi vine să le decalchezi şi, după ce le-ai adus mici completări, să le colorezi şi să le grupezi, ca să faci din ele mici tablouri, care ar putea fi trimise apoi la marile expoziţii; acolo, un colţişor cît de mic ar fi numai bun pentru ele. În aceste mici tablouri nu trebuie însă căutate portrete, deoarece nu numai că în sute de cazuri un nas dat de Amintire este pus pe un obraz produs de Închipuire, dar şi expresia feţei este atît de puţin precizată, încît aceeaşi fizionomie seamănă adeseori cu vreo cincizeci de persoane diferite.

ANONYMUS IN LIBRO NON EDITO [1]

[1] Autor anonim într-o carte inedită. (Lat.)

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A ȘASEA (1864)

Se împlinesc douăzeci și cinci de ani de cînd, în toamna anului 1839, *Camera Obscură* și-a făcut intrarea în lume. Autorul, pe atunci în vîrstă de numai douăzeci și cinci de ani, iscălit cu pseudonim, — cu toate că în altă ramură de producții literare, semnate cu numele lui adevărat, fusese întîmpinat în chip destul de prietenos de către compatrioți, — își văzu întrecute cele mai îndrăznețe așteptări. Într-adevăr, primirea neobișnuit de cordială de care se bucurase lucrarea făcu, după numai o jumătate de an, să fie necesară o *a doua* ediție, care văzu lumina tiparului în primăvara anului 1840. Cînd, după alți unsprezece ani, deveni necesară o *a treia* ediție, autorul avu curajul s-o sporească, adăugînd cîteva bucăți, pînă atunci inedite, așa încît volumul care vedea lumina acum (1851), deși de format mic, avea un conținut mai mult decît dublu. Clipa aceea fu o adevărată cotitură a interesului pentru lucrare, interes care depășise încă de la început orice așteptări și care nu se întrerupsese niciodată. Foarte curînd, teascurile belgiene făcură cărții olandeze cinstea unei reproduceri clandestine (1853), ceea ce nu împiedică însă ca încă în anul următor să fie necesară o *a patra* ediție legală, apărută în patrie și sub coperta căreia fură adăugate la lucrarea de bază *Bucățile răzlețe* ale lui HILDEBRAND. Dar și această ediție, epuizată în 1858, făcu loc unei *a cincea*, — iar acum iat-o și pe *a șasea*, întru totul la fel cu a cincea, în afară de faptul că au fost îndreptate cîteva greșeli de tipar și de stil, săvîrșindu-se probabil altele, și că persoanele înțelepte, care au așteptat această *a șasea* ediție pentru ca să-și procure volumul, mai dobîndesc și prezenta prefață, fără supliment de preț.

Autorul simte o profundă emoție la gîndul că lucrarea sa, în această *a șasea* ediție, are norocul să ajungă în mîinile unei gene-

rații de compatrioți care abia se născuseră sau nici nu erau încă născuți pe vremea cînd el își scotea la lumină opera pentru prima oară ; adică în mîinile progeniturii, azi adulte, majore, a celeilalte generații, în mijlocul căreia el a crescut, pentru care a scris și pe care a zugrăvit-o. Nu-l mișcă însă mai puțin nici faptul că trebuie să-și pună întrebarea dacă această nouă generație n-ar avea nevoie mai degrabă de note explicative, adăugate la lucrare, decît de prezenta prefață, cu caracter mai mult sau mai puțin istoric. Oare un sfert dintr-un secol, — și încă dintr-un secol cum e al nouăsprezecelea, — un sfert dintr-un secol nu reprezintă un interval de timp destul de lung pentru a face ca o carte ca a sa să pară ici și colo cam ciudată, iar pe alocuri să devină chiar de neînțeles ?

Persoanele care au trăit împreună cu autorul „anul spiritului popular“ [1], — în cinstea căruia există azi în Capitală un mîndru monument, se zice că unic în felul lui, — fără îndoială că-și mai aduc aminte foarte bine, de pildă, de lăudabila încercare, pornită pe atunci din aceeași Capitală, de a improviza în Olanda un port național, pentru a-i da peste nas Belgiei. Cînd își închid ochii, acele persoane mai văd cu siguranță, în minte, „tunicile“ naționale, de care, datorită primelor numere ale revistei naționale de modă, s-au îndrăgostit pe atunci ochii naționali ! Dar ce-și închipuie generația actuală, cînd autorul pomenește de „pălăriile naționale“ ? Ce imagine își formează ea, în acest an 1864, despre pălăriile femeiești cu streașină, despre forța „raponică“, despre un examen de matematici în latinește, despre o clasă a patra a Institutului Regal Olandez ? Cît de ciudată va fi părînd, în ochii acestei generații, o Olandă *fără* căi ferate, cît de bizar un sfînt Nicolae *cu* poleială, cît de deplasată o caracteristică a presei periodice, ca cea redată în „GERRIT WITSE“ ! Ce știe generația de azi despre balenele pentru curățat pipele lungi ? Dar despre douășopturi ? Dar despre dușmănia împotriva belgienilor ? Ce știe despre lampagii ? Iar acolo unde se pomenește numele unui Smallenburg, unui Macquelyn, unui Don Carlos, unde se face mențiune despre „les Industrielles“ ale lui Bertolotto, despre *De Avondbode* [2], despre *deșertul* Iarba Vacii, să fie oare de prisos, pentru foarte mulți cititori, o mică notă explicativă ?

[1] Aluzie la anul 1839, cînd în Olanda s-a manifestat un puternic curent de opinie publică împotriva regelui Willem I.

[2] Curierul de seară.

Totuşi, autorul nu s-a putut hotărî să satisfacă, începînd chiar cu ediţia de faţă, această „necesitate stringentă". Îşi rezervă plăcerea s-o satisfacă altă dată, cu prilejul speratelor ediţii viitoare, cînd necesitatea va fi devenit şi mai stringentă, cînd *nevoia de note* va fi crescut şi mai mult. Totodată, autorul îşi pune întrebarea dacă nu cumva o asemenea procedare n-ar însemna pentru istoriografii, cercetătorii şi comentatorii vremurilor viitoare, — a căror muncă ar deveni astfel de pe acum inutilă, — o dovadă de neîncredere, întru nimic meritată.

Cele mai vechi bucăţi din acest volum, dintre care nici una nu datează de după 1841, sînt : *O menajerie*, care a figurat încă în *Studenten-Almanak* [1] pe 1837, şi *Progres*, apărută în numărul pe octombrie al revistei *De Gids* [2] din acelaşi an.

În ceea ce priveşte O MENAJERIE, sper că *Dicţionarul Olandez* se va milostivi de această denumire. De cînd merituoasa instituţie, — căreia marele public se încăpăţînează să-i spună *Grădina cu maimuţe*, iar oamenii bine-crescuţi *Artis* [3], — nu mai e numită de nimeni *Grădină zoologică*, problema a intrat în domeniul istoriei, iar rechizitoriul plin de vorbe goale şi de contradicţii a devenit în cea mai mare parte inutil. Bucata „hibridă" *Progres*, datorită tocmai acestui defect, — în legătură cu pedeapsa cam aspră, dar nu pe deplin nedreaptă, ce i-a fost aplicată de către o pană ascuţită numaidecît după apariţia ei în revista lunară citată, — a dobîndit nemurirea, iar pentru autor o mare importanţă. Autorul îşi aminteşte, de parcă ar fi fost ieri, cît de puţin i-a plăcut pedeapsa, în ziua în care i-a fost administrată, şi cu cîtă indignare a pus mîna pe pană, şi şi-a ascuţit-o, şi a scris un răspuns, şi l-a transcris şi... l-a dat de-o parte... „Domnul G. pare să ţină la autor, a cărui mică lucrare o preţuieşte. Un talent adevărat caută un asemenea animator", a găsit el scris undeva de către altă pană, din vîrful căreia n-a ieşit niciodată ceva necorect. [4] Asta a fost şi ulei pe rană, dar şi sare. Amîndouă

[1] Almanahul Studenţilor.

[2] Călăuza.

[3] Asociaţie culturală care în 1836 a înfiinţat o grădină zoologică ; de atunci, în Olanda, grădinile zoologice s-au numit *Artis*.

[4] În încheierea unei recenzii a lucrării lui GEEL *Onderzoek en Phantasie* (Cercetare şi fantezie, N.t.), apărută în *De Algemeene Konst- en Letterbode* (Curierul general pentru artă şi literatură, N.t.), 1838, nr. 1. Articolul era semnat cu un T. Pe atunci, toată lumea era la fel de sigură cine este autorul, pe cît de sigur ştim azi, de pildă, cine e primul pilot al corăbiei statului. [Nimeni altul decît Thorbecke]. (N.a.) J. R. Thorbecke, om politic olandez (1798—1872).

au făcut bine. Fără acest cuvînt, care este menționat aici, cu recunoștință, după douăzeci și cinci de ani, *Camera Obscură* n-ar fi fost scrisă poate de loc și cu siguranță că n-ar fi fost scrisă mai bine.

Că însă cartea, așa cum e, poartă, în mai mult decît o singură privință, urmele epocii de tinerețe în care a fost întocmită, își dă seama autorul acum mai bine decît mulți alții. Și știe că favoarea neobișnuită de care s-a bucurat întotdeauna din partea compatrioților săi nu trebuie s-o atribuie decît faptului că nepăsătoarea sa tinerețe a izbutit, poate, nici el nu știe cum, să se ridice întrucîtva peste mijlocie și să zugrăvească fidel, așa încît în tablourile lui omul l-a recunoscut pe om, iar olandezul și-a recunoscut patria. Dar o inimă tînără, care și-a iubit patria și i-a iubit pe oameni, a făcut ca recunoașterea să nu fie penibilă. Iar azi, după douăzeci și cinci de ani, această inimă a rămas neschimbată.

Nici în străinătate lucrarea nu a fost trecută cu vederea. În afară de traducerea cîtorva episoade — cel despre *Keesje* și cel despre *Cercul de poleit* în engleză, în *Fraser's* și în *Chamber's Magazine* (1854) și în franceză, în *Revue des Deux Mondes* (1856), făcute evident de către o mînă foarte pricepută, și a lui GERRIT WITSE în germană, în *Die Niederlände* [1], de către Dr. ALB. WILD (1862), — o traducere completă a *Camerei obscure* a văzut lumina tiparului la Paris, în parte sub titlul de *Scènes de la Vie Hollandaise* [2] (1856), în parte sub cel de *Chambre Obscure* [3] (1860). Despre aceasta, autorul spune următoarele : că cinstea astfel dobîndită de el mai este pe alocuri mult umbrită de înțelegerea vădit greșită a sensului și că nimeni nu-i poate lua în nume de rău dacă se lasă cuprins de un simțămînt de mîndrie, cînd constată că poporul cel mai inteligent din lume face caz de lucrarea sa în *această* traducere. Există exemple de traduceri făcute de contemporani și care, mai tîrziu, sînt folosite pentru lămurirea unor pasaje neclare ale originalului. Autorul se simte însă obligat să recomande oarecum posterității să se ferească de o asemenea situație în legătură cu *această* traducere. Așa, de pildă, ceea ce a vrut el să înțeleagă prin „metoda lui Prinsen", oricît de neclară ar putea să devină vreodată, nu prea se va lămuri prin traducerea „la doctrine des

[1] Țările de Jos.
[2] Scene din viața olandeza.
[3] Camera obscură.

princes“ [1]. Şi dacă se poate întîmpla să vină o vreme în care o frază ca aceea de la începutul ultimei bucăţi a volumului să nu fie înţeleasă numaidecît, cu siguranţă că nu va fi înţeleasă *niciodată* dacă se va căuta explicaţia în următoarea traducere liberă : „Le nom de la garde (Baker) est une preuve évidente qu'il ne faut pas avoir accès aux étoiles (ster) [2] pour faire connaître le titulaire d'un emploi féminin par excellence“. Sînt curios să ştiu ce au înţeles din acest text *les gardes* franceze. [3]

H.

1 octombrie 1864.

[1] „Doctrina prinţilor.“ *Prinsen*, nume propriu, a fost înţeles greşit de traducătorul francez. În limba olandeză, *prins* (plural : *prinsen*) înseamnă „prinţ“.

[2] Joc de cuvinte în limba olandeză. Terminaţia feminină *-ster (baakster*, în loc de *baker)* este omonimă cu substantivul *ster* („stea“).

[3] [V. cu privire la această traducere articolele lui Jean Kleyntjes în *L'Enseignement des Langues modernes ;* 1ère année, livr. 5 & 6 ; III-e année, livre 2. Bruxelles, 1887, 1889.] Apend. 1888. (N.a.)

APENDICE LA EDIŢIA A PAISPREZECEA (1883)

Iată prefaţa la ediţia *a şasea*, reprodusă în întregime în această *a paisprezecea* ediţie, deoarece a fost apreciată de public. În ediţia *a şaptea* (1871), sporită cu SCRISOAREA LUI HILDEBRAND CĂTRE ŞLEPARUL RIETHEUVEL şi cu ULTIMUL şi întristatul APENDICE LA POSTFAŢA ŞI DEDICAŢIA CĂTRE UN PRIETEN decedat în acelaşi an, autorul a adăugat, — la declaraţia făcută cu şapte ani înainte, referitoare la dovezile de interes manifestate de străinătate, — o notă cu următorul conţinut: „Cu prilejul prezentei ediţii a şaptea, această declaraţie ar putea fi completată, deoarece trebuie să admit, cu recunoştinţă, că toate ţările germane, Brunsvigul, Saxonia, Prusia, Austria, s-au luat la întrecere în ceea ce priveşte interesul manifestat. Completarea o păstrez însă pentru a opta. Pentru amorul meu propriu este în momentul de faţă mai mult decît destul dacă menţionez că în ultima vreme germanii au început să-şi extragă şi ei *amintirile de călătorie* din *Camera obscură*. (Vezi: *Im Neuen Reich*[1] 1871, nr. 18)".[2] Ceea ce însă, conform notei citate, fusese rezervat pentru ediţia *a opta*, n-a apărut, în ciuda acumulării continue de material, nici în a opta (1872), nici în cele următoare, pentru a face loc unei declaraţii, care azi ar putea să sune astfel: „Oricît de măgulitoare ar fi cinstea de a mă vedea tălmăcit, cu mai mult sau mai puţin succes, în franceză, în engleză, în germană, în italiană şi poate şi în daneză şi în suedeză şi de a găsi cititori pînă în depărtata Japonie, — pentru inima autorului toate aces-

[1] În Imperiul Nou. (Germ.)

[2] Pentru o mai bună înţelegere a acestui fenomen ciudat, a se vedea: Johs. Dyserinck, *Camera obscură* a lui Hildebrand; Middelburg, 1882, pag. 40. (N.a.)

tea nu înseamnă decît prea puțin, în comparație cu profunda mulțumire sufletească pe care mi-o dă afecțiunea trainică a celor de aceeași naționalitate și de aceeași limbă cu mine". [1]

În ceea ce privește părerea exprimată în prefața din 1864 că nu a fost încă atinsă *limita de necesitate* a unor note explicative: această părere a rămas aceeași și la edițiile următoare, iar „considerația față de învățații viitorului" n-a fost încă învinsă. În ultima vreme însă, autorul a fost asaltat, verbal și în scris, de către învățați și neînvățați, cu atîtea întrebări, încît începe să-și formeze altă concepție despre datoria sa în această privință și începe să se gîndească serios de tot să satisfacă întrucîtva, într-un fel sau altul, „necesitatea" din ce în ce mai „stringentă".

Pînă atunci, este cu neputință să scoată la lumină această *a paisprezecea* ediție a lucrării sale, fără să includă mărturisirea publică a recunoștinței ce datorează prietenului său JOHANNES DYSERINCK.

Printre miile ei de cititori, *Camera obscură* n-a găsit altul mai plin de interes și de atenție decît acest compatriot, extrem de competent atît în literatura orientală, cît și în cea națională. *A treisprezecea* ediție (1880) i-a dat prilejul să scrie o excelentă monografie, apărută întîi în *De Gids* și editată ulterior separat, într-o „reproducere adăugită". [2] În acest studiu sînt povestite succint, dar complet, viața și peripețiile, atît din străinătate, cît și din patrie, ale cărții, azi în vîrstă de peste patruzeci de ani, iar atitudinea favorabilă și prietenoasă a apreciatului literat, în legătură cu unele păreri și teorii, mai vechi sau mai noi, ale altora, și-a găsit o expresie afectuoasă, adînc prețuită de către autorul *Camerei obscure*.

Dar ceea ce, din toată monografia, a prezentat cea mai mare importanță pentru acest autor, au fost numeroasele dovezi că domnul Dyserinck a acordat o atenție mai mult decît deosebită

[1] [Un proiect referitor la o traducere parțială în volapük, adus la cunoștința autorului în anul 1885, nu pare să se fi realizat. De altfel, autorul, cît a putut, a interzis-o.] Apend. 1888. [Totuși, în acel an a apărut „O veche cunoștință", tălmăcită în așa-zisa limbă mondială. (Arnhem, de Muinck & Co.)]. Apend. 1891. (N.a.)

[2] *Camera Obscura* a lui HILDEBRAND, de Johs. Dyserinck. Reproducere adăugită din *De Gids*, numărul din decembrie 1881. Middelburg, J. C. și W. Altorffer, 1882. (N.a.)

comparării între ele a diferitelor ediții succesive. Domnului Dyserinck nu i-au scăpat nici greșelile de tipar, de natură să împiedice înțelegerea sau să schimbe sensul și care se strecuraseră pe alocuri în text, nici omisiunile, destul de importante, săvîrșite încetul cu încetul și care, datorită nebăgării de seamă a corectorilor, se transmiseseră de la o ediție la alta, nici micile îmbunătățiri de redactare, făcute intenționat pe parcurs de către autor. Consecința a fost că autorul s-a simțit îndemnat să muncească îndoit în toate problemele citate, în vederea ediției *a paisprezecea*, — pe atunci în stare de proiect, azi apărută, — și să-și asigure în acest scop ajutorul neprețuit al prietenului său Dyserinck. Ajutorul i-a fost acordat din plin, așa încît autorul, cu conștiința împăcată a omului convins că nu a neglijat nimic din ce se putea face, a fost de părere că de data aceasta e îndreptățit să pună pe copertă mențiunea „revăzută *cu grijă*". La punerea la punct a corecturilor s-a luat din nou ca bază, pentru fiecare bucată în parte, prima ediție, tot ceea ce dispăruse pe parcurs a fost pus la loc, în măsura în care n-a fost șters sau sacrificat intenționat, o serie de greșeli (nu numai *de tipar)* au fost eliminate, iar unele expresii defectuoase sau mai puțin fericite au fost înlocuite cu altele mai corecte și mai nimerite, dar mai ales un număr mare de cuvinte străine au fost înlocuite cu altele olandeze.

Autorul nu poate decît să se bucure dacă cei care vor lua în mînă numai *această* ediție nu vor observa și nici măcar nu vor bănui modificările care sînt rodul revizuirii serioase relatate. Dar cei care consideră că merită să-și dea osteneala de a compara ediția de față cu cea precedentă, nu vor găsi că sînt lipsite de importanță, — așa speră autorul, — și vor fi de acord cu cele mai multe dintre ele.

H.

1 noiembrie 1883.

La fel ca în edițiile a cincisprezecea, a șaisprezecea, a șaptesprezecea, a optsprezecea și a nouăsprezecea, care s-au succedat la scurte intervale, nici în prezenta ediție a douăzecea autorul nu are nimic de adăugat la cele de mai sus, decît asigurarea că și

această ediție s-a bucurat de toată grija din partea lui, precum și menționea că „necesitatea“ ivită încă de pe cînd scria prefața la ediția a șasea și care de atunci încoace a devenit tot mai „stringentă“, a fost acoperită, în măsura posibilului, în toamna anului 1887, prin lucrarea sa *„DUPĂ CINCIZECI DE ANI, Explicații necesare și de prisos la Camera obscură“. O a doua ediție, complet revizuită,* a acestei lucrări, a văzut lumina tiparului în primăvara anului 1888. (Haarlem, De Erven F. Bohn.)

Hildebrand

1 iulie 1900.

CUPRINSUL

Băieți 1
Necazurile copiilor 6
O menajerie 17
Un om neplăcut în pădurea Haarlemului . . 25
Umoriști 45
Familia Stastok 49
Sosirea 49
Primirea. 52
Hildebrand vede orașul, iar Pieter se încumetă să joace pot 57
Omulețul de la Casa Diaconială își spune povestea 66
Vin musafiri la o ceașcă de ceai, pentru ca apoi să-și petreacă seara acolo 77
Pieter este de-adevăratelea îndrăgostit și cum am plecat să ne plimbăm cu barca 95
Călătoria pe apă și pe uscat. 118
Distracții și plăceri 132
O cunoștință veche 140
Ce cald era, și ce departe 140
Ce plăcut era 148
Ce drăgălașă era 155
Prieteni de departe 161
Postfață și Dedicație unui prieten 173
Ediția întîi 173
Ediția a doua 175
Familia Kegge 181
O introducere tristă 181
Fac cunoștință cu oameni și cu animale . . . 186

O fată şi un domn 201
Temeri de părinte şi dragoste de copil . . 208
Spre a dovedi că plăcerile simple sînt şi ele plăceri, — şi apoi ceva trist 220
Bunica 231
Un concert 235
Vizită de dimineaţă şi plimbare de seară . . 249
Un capitol care îl pune pe autor într-o încurcătură îngrozitoare, pentru că aici joacă el însuşi rolul personajului pozitiv, — rol despre care ştie foarte bine că nu-l prinde de fel, ceea ce însă, de data aceasta, nu-i poate fi de folos 258
Căminul. Domnul Van der Hoogen iese din scenă 266
Un grangur şi boier mare. Încheiere. 275
Iarna la ţară 282
Gerrit Witse 300
Îngrijorarea unui student 300
Bucuria unor părinţi 308
Frămîntările unei fete 313
Cordialitatea unor prieteni 322
Bucuriile şi necazurile unui doctor 343
Apendice în ediţia a treia la Postfaţă şi Dedicaţie unui prieten. 352
Ultimul apendice (ediţia a şaptea) 355

BUCĂŢI RĂZLEŢE DE HILDEBRAND

De Gids, anii 1837 şi 1838

Proză şi Poezie, Lucrări răzleţe în versuri, Haarlem 1840

Progres 361
Apa 370
Înmormîntare 377
O expoziţie de pictură 388
Vîntul 402

***Souvenirs d'un voyage à Paris*[1], de J. KNEPPELHOUT, Leyde, 1839**

Răspuns la o scrisoare din Paris 406

[1] Amintiri dintr-o călătorie la Paris. (Fr.)

Leeskabinet [1], anul 1841 (*De Patrijzen* [2])

Teun Vînătorul 411

De Nederlanden. Karakterschetsen enz., 's Gravenshage, Nederlandsche Maatschappij van Schoone Kunsten [3]. 1841—1842

Şleparul 426
Servantul de pe şlep 430
Bărbierul 435
Birjarul 439
Fata din Brabantul de Nord 444
Căruţaşul limburghez 448
Pescarul markenez 452
Vînătorul şi prăjinarul 456
Rîmarul leidenez 460
Ţăranca din Holanda de Nord [4]. 465
Ţăranul din Holanda de Nord 469

Bucata următoare, care fusese destinată tot pentru *De Nederlanden*, ajunsese în mîinile redacţiei, cînd apariţia periodicului a încetat, iar Societatea de arte frumoase s-a desfiinţat. Bucata apare aşadar aici (1854) pentru prima oară, ca să completeze duzina.

Moaşa 474

Hollandsche Illustratie [5], 1865—1866

Scrisoarea lui Hildebrand către şleparul Rietheuvel 477

[1] Cabinetul de lectură.

[2] Potîrnichile.

[3] Ţările de Jos. Portrete etc., Haga, Societatea olandeză de arte frumoase.

[4] *Noordholland* (traducere exactă : *Olanda de nord*) este numele unei provincii olandeze. *Olanda* în limba olandeză nu se numeşte azi *Holland*, ci *Nederland*. De aceea, pentru a nu se confunda ţara cu provincia, propunem pentru provincie denumirea românească Holanda.

[5] Ilustraţia olandeză.

BĂIEȚI

Ce fericit e omul, cînd
Mai poate fi băiat,
Cînd poartă ceru-n simț și-n gînd,
Și totu-i minunat !

Cu un pușcoci de tras la semn
Și-un coif de mucava,
Încalecă pe-un cal de lemn...
Parcă-i măria-sa.

Îți place un bujor frumos
Și-asculți privighetori ?
El joacă oina zgomotos,
Pe-obraji cu doi bujori.

Nu știe ce e un necaz
Nu știe ce-i un chin,
Decît cînd bila-i pică-n iaz
Sau mingea la vecin.

Din zori și pînă pe-nnoptat,
Aleargă, țînc vioi,
Să prinzi un flutur colorat,
Pe cîmp sau prin zăvoi !

Curînd, adio bucurii :
Începe școala iar.
Acolo, Bröder chin ți-o fi,
Iar Weytingh [1] un calvar.

[1] *Bröder* și *Weytingh* — autori de cărți școlare.

Originalul e o poezioară drăguță a lui Hölty [1]. Acesta a scris multe poezii drăguțe, care însă, din păcate, îi fac pe poeții tineri să dea la iveală traduceri foarte ne-olandeze. Eu, cel puțin, am în fața mea poezia de mai sus într-o traducere căreia i-ar sta mai bine în niște *Knabenspiele* [2] fabricate la Nürnberg, decît ca să ilustreze o ceată de băieți olandezi simpatici. Și, de fapt, băieții olandezi *sînt* o specie simpatică. Nu spun aceasta cu superioritate, cu atît mai puțin cu dispreț, față de băieții germani, sau francezi, sau englezi, avînd în vedere că nu am plăcerea să cunosc alți băieți decît pe cei olandezi. Aș fi în stare să cred tot ceea ce ar spune Potgieter, într-un al doilea volum al lucrării sale *Nordul,* despre cei suedezi, și Wap, într-un al doilea volum al lucrării sale „Călătorie la Roma", despre cei italieni. Dar atîta timp cît ei îi trec sub tăcere, țin cu propriii noștri *spes patriae* [3], bine făcuți, cu obrajii roșii, cu picioare solide și — în ciuda dușmăniei împotriva belgienilor — îmbrăcați, cei mai mulți, în costume albastre.

Băiatul olandez... Dar mai întîi trebuie să vă spun, doamnă, că nu vorbesc despre unicul dumneavoastră fecioraș cu fața palidă și cu cearcăne la ochi, pentru că oricît de minunată i-ar fi precocitatea, nu-l prețuiesc nici atîtica. În primul rînd : face prea mult caz de părul lui, pe care și-l vrea neapărat ondulat. Și apoi : sînteți prea sentimentală la alegerea șepcii lui, bună numai ca să fie scoasă în fața unchiului și a mătușii, dar cu totul incomodă și chiar nesuferită cînd înalță zmee și cînd joacă leapșa, — două jocuri nostime, doamnă, pe care domnia-voastră le găsiți prea sălbatice. În al treilea rînd, domnia-voastră ați citit, cred, prea multe cărți despre creșterea copiilor, ca să creșteți bine un singur copil. În al patrulea rînd, îl puneți să confecționeze cutii și să decupeze hîrtiuțe fără haz. În al cincilea rînd, șapte lucruri pe care nu vrea să le mănînce sînt prea multe. Și în al șaselea rînd, bodogăniți cînd are mîinile murdare și cînd genunchiul îi iese la vedere din cracul pantalonilor. Dar altminteri cum ar putea să facă progrese la jocul de bile ? Sau cum ar putea să măsoare

[1] *L.-H.-Chr. Hölty* — poet german (1748—1776)
[2] Jocuri pentru băieți (Germ.)
[3] Nădejdea patriei. (Lat.)

forța bobîrnacului care pune în mișcare bila ? Vă asigur că dă bobîrnace, doamnă ! E un *bobîrnăcar*, asta e, și un *bobîrnăcar* are să rămînă : la ce lucru bun sau nobil se poate aștepta societatea din partea unui bobîrnăcar ? Și mai poartă și ciorapi albi, cu pantofiori : e nemaipomenit. Știți domnia-voastră ce faceți din iubitul domniei-voastre Fransje [1] ? 1) Un șmecher ; 2) un pîrîtor ; 3) un prefăcut ; 4) un laș ; 5)... Oh, stimată doamnă ! dați-i băiatului altă șapcă, niște pantaloni cu buzunare adînci și o pereche de ghetuțe solide și să nu-l mai prind fără un cucui sau fără o zgîrietură, — și atunci are să ajungă cineva.

Băiatul olandez e voinic : genunchi zdraveni, oase zdravene. Are pielea albă, colorată de sînge. Privirea lui e degajată pînă la obrăznicie. Îi place să-și poarte urechile afară din șapcă. E ciufulit rău de duminică dimineața, ora zece și jumătate, pînă sîmbătă seara, cînd se culcă. În restul săptămînii e pieptănat. La cîrlionți, de cele mai multe ori, nu prea ține. Păr răsucit, apucături sucite ! Dar nici lins pe cap nu e ; părul lins e bun pentru zgîrciți și pentru firile josnice ; nu i-ar sta bine unui băiat. Părul ajunge să-i fie lins, cred, abia pe la paisprezece ani. Băiatului olandez îi place grozav să-și poarte cravata ca pe o sfoară și îi place și mai mult încă să umble fără cravată. O hăinuță albastră sau cadrilată peste bluză și niște pantaloni cîrpiți, — acest din urmă semnalment e sigur. În buzunare duce cu el... tot ce se adună cu vremea. Conținutul variază : bile, buhoaie. mingi, un cui, un măr mușcat, un briceag, o sfoară, trei cenți, un bulgăre de pastă de pește, o castană sălbatică, o bucată de elastic din bretelele fratelui mai mare, o ventuză de piele cu care să scoată pietre din pavaj, o pocnitoare, o punguță cu acadele, un condei, un nasture de aramă, un arșic de miel, un ciob de oglindă etc. etc. — toate îndesate și ținute în repaos cu ajutorul unei batiste cadrilate.

Băiatul olandez face primăvara o colecție de ouă golite de conținut. Cînd scotocește cuiburile, dă dovadă de putere și de îndemînare și poate și de talent marinăresc, o caracteristică a poporului nostru ; cînd tîrguiește articole străine, dovadă de neclintită bună credință ; iar cînd își schimbă dubletele, dovadă de spirit comercial olandez pre-

[1] Diminutiv al lui *Frans*.

coce. Băiatul olandez, ce-i drept, își bate fără milă caii de lemn, dar cînd le dă animalelor pîine de secară, nu are seamăn. Băiatul olandez ține mult mai puțin la metoda lui Prinsen [1], decît învățătorul olandez ; dar în ceea ce privește creșterea sticleților și a canarilor, ar putea trece în mod strălucit un examen. Se înnebunește după un tîrg de cai, iar la paradă merge înaintea toboșarilor, cu spatele către acei bărbați chipeși. Băiatul olandez prinde cu ușurință apucături golănești și își însușește repede un vocabular care nu place mamelor olandeze ; dar nici nu se poartă prea arogant cu slujitorii. Se înroșește de obicei ca un rac cînd trebuie să intre în casă, pentru ca să-i întrebe pe unchiul și pe mătușa ce mai fac și nu scoate în această împrejurare aproape nici un cuvînt, — dar e mai puțin zgîrcit la vorbă și mai puțin încurcat cînd se află printre semenii lui și atunci nu se teme să spună tot ce are pe limbă. Îi urăște pe lași și pe pîrîtori cu cea mai desăvîrșită ură. E gata oricînd să-și pună pumnii în funcțiune, dar la bătaie își economisește forțele. Nu trișează la joc. Are veșnic o pată de cerneală pe gulerul răsfrînt și o oarecare înclinare de a-și scîlcia ghetele. Tatălui său îi dă zor că poate să umble pe gheața de după o singură noapte și că nu se sinchisește de îngheț și de dezgheț. Mănîncă întotdeauna cu un sandviș mai puțin și învață cu o lecție mai mult decît ar avea chef. Aruncă o piatră de zece ori mai departe decît dumneata sau decît mine și se dă de trei ori peste cap fără să amețească.

Salut, salut, băieți voioși și sănătoși, veseli și voinici ! Salut, salut, zburdalnică și îmbujorată speranță a patriei ! Îmi crește inima cînd vă văd, pe voi, bucuria voastră, joaca voastră, nepăsarea voastră, simplitatea voastră, curajul vostru. Mi se strînge inima cînd mă gîndesc ce soartă vă așteaptă, și pe voi. Sau poate că voi, cei care acum mușcați rînd pe rînd din același măr, n-aveți să băgați de seamă niciodată, mai tîrziu, că omul e nevoit să-și ia mărul într-un colț și să-l mănînce singur ? Apoi să pună de-o parte cojile, iar sîmburii să-i semene pentru posteritate ? Iar tu, cel care îți împrumuți cu răbdare spinarea mai voinică prietenului tău mai îndemînatic, ca să ți se

[1] Cunoscut învățător (1777—1854), autorul unei noi metode pedagogice.

suie pe umeri şi să caute în copac cuibul de graur, cocoţat foarte sus, — experienţa vieţii are să te scutească oare de trista înţelepciune că e mai bine să-ţi găseşti o scară şi să-ţi iei cuibul singur, decît să faci un serviciu altuia şi să aştepţi să vezi dacă şi cum ai să fii răsplătit ?

Aşa e lumea. Dar şi în voi înşivă sălăşluieşte sămînţa multor rele şi multor mîhniri. Elanul vostru spontan şi duioşia voastră nevinovată, evoluate şi prefăcute în violenţă, în ambiţie şi în voluptate ; vioiciunea voastră şi simţul vostru de independenţă, degenerate în dezmăţ şi necredinţă !... O, cînd mai tîrziu aveţi să priviţi înapoi, spre copilărie, aceasta vă va fi bucuria pe care o rîvniţi cel mai mult şi pe care acum o gustaţi cel mai puţin : că aţi fost cu mult mai puţin răi, că aţi fost cu mult mai nevinovaţi, chiar la rele. Să vă binecuvînteze cerul pe toţi, dragi băieţi, pe care vă cunosc, pe care vă văd în jurul meu şi pe care vă iubesc ! Să vă ajute să vă jucaţi mult timp plini de voioşie, iar cînd va veni greul vieţii serioase, să vă dăruiască şi o inimă serioasă ! Dar să vă lase pînă la ultima suflare cît mai multă copilărie şi tinereţe. Să vă cruţe, cu întreaga lor prospeţime, cîteva din acele simţăminte copilăreşti, care pe tînăr îl ajută să-şi păstreze curată cărarea vieţii şi care pe bărbat îl împodobesc, pentru ca, devenind bărbaţi la minte, să rămîneţi copii neastîmpăraţi. Aceasta e o urare *tăcută*, dragi băieţi ! Nu vreau să vă abat nici o clipă de lîngă titirez sau de lîngă cerc, pentru că în schimbul acestei bucurii nu pot să vă dau altceva decît... o urare !

NECAZURILE COPIILOR

Revin asupra poeziei lui Hölty :

Ce fericit e omul, cînd
Mai poate fi băiat,
Cînd poartă ceru-n simţ şi-n gînd
Şi totu-i minunat !

Nu ştie ce e un necaz,
Nu ştie ce-i un chin,
Decît cînd bila-i pică-n iaz,
Sau mingea la vecin.

Desigur, nu ducem lipsă de asemenea osanale despre fericirea anilor adolescenţei şi ai copilăriei. Le aprob din toată inima ; dar îmi îngădui libertatea de a observa că au fost scrise de oameni în toată firea, sau cel puţin de tineri, din a cărora perspectivă fericirea de a fi copil nu admite aproape nici o excepţie. Şi, sigur, sigur de tot, acest fapt este o dureroasă dovadă că anii de mai tîrziu sînt trişti. Dar nu ştiu dacă au existat vreodată poetaşi de şapte, opt sau nouă ani, care să-şi fi lăudat în chip atît de absolut fericirea. Şi, totuşi, aceştia ar fi fost cei mai apropiaţi de subiect. Cînd mergeam la şcoala primară, în ultima clasă, alcătuită din domnişori în vîrstă de nouă pînă la zece ani, făceam în fiecare miercuri dimineaţa cîte o compunere, uneori pe o temă dată, alteori pe o temă aleasă şi închipuită chiar de noi. Dar pe numeroşii Jan, Piet, Willem şi Heine,

cu care stăteam în bănci pe Jacobijnenstraat[1] din H.[2], îi iau martori, dacă a existat vreodată măcar unul care să-şi fi umplut tăbliţa cu o înşiruire a plăcerilor copilăriei sau cu o expunere despre netulburata fericire a acelei vîrste. Nu: scriam studii adînci despre virtute, sau despre cele patru anotimpuri. Sander U., al cărui tată era adjutantul unui general, a scris de şase ori despre „Cal", iar Piet Q., care nu fusese notat în viaţa lui pe tablă şi care nu voia niciodată să ia parte la nobilul exerciţiu de a suna pe la uşile oamenilor, scria întotdeauna despre „Disciplină" şi despre „Silinţă". Am văzut în vremea aceea şi subiecte caraghioase de-a binelea, tratate de colegi. Cît despre mine, eu n-am izbutit niciodată să ajung mai departe de teoria filosofică a mulţumirii sufleteşti, — o fericire, pe lîngă care tînărul trece de obicei fără s-o bage în seamă, după care omul matur năzuieşte în zadar şi pe care abia moşneagul ar cunoaşte-o deplin, dacă beteşugurile trupeşti i-ar mai îngădui să se bucure de ea. Foarte frumos lucru, mulţumirea asta sufletească, — dar e inclusă din oficiu în plinătatea fericirii de a fi copil şi de aceea nu se bagă în seamă.

Dar să revin la subiect! De această plinătate a fericirii de a fi copil nu păream pe vremea aceea chiar de tot plini, sau cel puţin nu atît de plini încît să fim siliţi să mai dăm şi pe dinafară. Am crezut cîndva că o caracteristică distinctivă a veritabilei, adevăratei fericiri ar fi că nu caută aproape de loc să se exteriorizeze, pe cînd nefericirea are nevoie de tînguieli şi de consolări, — ca să nu mai vorbim de lacrimi. Căci oamenii care au veşnic gura plină de propria lor fericire îmi fac impresia că umblă după o persoană cu autoritate, pentru ca aceasta, după ce le-a audiat raportul, să le declare că sînt fericiţi, lucru de care ei înşişi nu erau încă prea convinşi. Asemenea oameni se consideră nici prea-prea, nici foarte-foarte, adică nici nefericiţi, nici formidabil de fericiţi; părţile bune din viaţă şi le amestecă în aşa hal unele cu altele şi şi le îngrămădesc claie peste grămadă în discursuri ţinute la drum, sau — dacă dormi cu ei în aceeaşi cameră, — în pat, mai ales după o cină bună, încît te duc în ispită să-i pizmuieşti. Asta face ca

[1] Strada Iacobinilor, unde se afla şcoala lui Prinsen.
[2] Haarlem.

fericirii lor reci să i se urce numaidecît temperatura. Le-ai pus o mînă caldă pe termometru.

Iată, deci, o observaţie frumoasă, făcută de mine şi pe care o închei cu o imagine, tot frumoasă, împrumutată din fizică. Dar după ce am stat şi m-am gîndit mai serios la subiect, mi-am pus întrebarea dacă şcoala e locul nimerit pentru a-i face pe copii să simtă profund fericirea vîrstei lor. Da, ştiu : învăţătorul nu mai stă la catedră în halat, cu scufia de noapte pe cap, şi cu o nuia înspăimîntătoare în mînă şi nu ne mai aduce, prin groaza emanată din ochii şi gesturile lui, într-o asemenea stare de înfricoşare, încît să preferăm (ca băieţii de odinioară) să recunoaştem că noi am întors lumea pe dos, dar n-o să mai facem asta niciodată, decît să rămînem datori un răspuns la prima întrebare din catehism. Şi nici nu mai citim, — ce plictiseală îngrozitoare ! — *Haarlemmer Courant*[1] de la A la Z. (Sîntem oare din pricina aceasta, mai tîrziu, oameni politici mai puţin pricepuţi ?) Avem şi un local bun şi spaţios, atît de înalt şi de aerisit, că uneori ne trage la picioare. Nu arareori avem de la ferestre perspectivă spre un maidan cu un măr pe el, sau spre o curte interioară cu un closet. Totuşi, învăţătorul este atît de gras şi pedagogii atît de deşiraţi, iar ochelarii şi favoriţii lor au o înfăţişare atît de neînduplecată şi tablele sînt atît de negre şi tablourile atît de neprietenoase şi harta Olandei stă atîrnată de atîta vreme în acelaşi loc, încît ne pricepem mai bine să arătăm pe ea rupturile şi petele de cerneală, decît oraşele din cele 17 provincii[2] de atunci. Şi apoi mai era, — şi azi încă îmi mai sîngerează inima, — ORARIUL. Îngrozitoare materii !... Înşiruirea lor aminteşte de cărţi de aritmetică şi de cărţi de geografie şi de cîte şi mai cîte alte cărţi cu filele desprinse de copertă din pricina contactului convulsiv cu degetele deznădăjduite ale unor domnişori care nu pot memora cîte vaci sosesc anual la tîrgul din Hoorn şi cîţi

[1] „Ziarul Haarlemului". Pe vremea lui Hildebrand, ziarul servea drept lectură în ultima clasă.

[2] Cită simplificare aduc cele „24 de articole" în învăţămîntul primar ! Tot tineretul olandez o duce mai bine începînd cu deceniul al 4-lea. (N. a.) Este vorba de cele 24 de articole ale conferinţei de la Londra (1831), care a definitivat separarea Belgiei de Olanda. Azi, Olanda este împărţită în numai 11 provincii.

locuitori şi tipografii ale lui Enschedé şi cîte portrete ale lui Coster [1] şi cîte seminarii pedagogice are Haarlemul, — sau care nu pot înţelege cum trebuie să rezolve problema nr. 9 din „Recapitularea regulilor anterioare". Of, cărţile de aritmetică ! Ele erau partea slabă a multora dintre noi. În ochii mei nu existau cărţi mai odioase. În primul rînd, erau cu mult prea pline de litere, iar pe de altă parte erau cu mult prea pline de cifre. Şi unde mai pui că adeseori au greşeli la arătarea rezultatelor ; dar chiar dacă n-ar avea greşeli, rezultatele sînt îngrozitoare. Ia urmăriţi-mă. Ţi-ai umplut tăbliţa cu o socoteală importantă. De trei ori ai şters pînă acum o jumătate din socoteală, deoarece ai băgat de seamă că n-ai înţeles întrebarea. Dar, în cele din urmă, faci problema şi obţii rezultatul : 12 chile, 7 merţe, 5 dimerlii, 3 baniţe şi 8 ocale de secară. Cu conştiinţa împăcată şi cu simţămîntul de beatitudine că ţi-ai făcut datoria ca un membru zelos al societăţii, ai vrea să predai învăţătorului tăbliţa ca s-o verifice. Dar nu ! Odioasa carte de aritmetică, sub titlul pretenţios „Rezultate", dă : 95 chile, 2 merţe şi 1 dimerlie de secară şi nici o singură baniţă sau oca. E evident că ai greşit ; de trei ori parcurgi înmulţirile şi împărţirile ; în sfîrşit, te hotărăşti să ştergi totul şi mai ai încă mîneca pe tăbliţă, cînd se iveşte pedagogul, care crede că n-ai lucrat nimic. De-aia nu pot să sufăr cărţile de aritmetică ! Dar partea cea mai crudă şi mai nedreaptă a acestei invenţii este că te scoate din sărite în fel şi chip şi că umblă să te atingă unde eşti mai slab. Uite, stai de la ceasurile zece şi jumătate la şcoală, pe vreme frumoasă, în luna mai, cînd verdeaţa e tînără ca şi tine şi — culmea ! — cînd băltoacele s-au uscat şi e numai bine de jucat în bile. Şi stai de la zece şi jumătate la şcoală, unde ai pus piciorul uitîndu-te înapoi cu invidie după copiii oamenilor sărmani, care n-au parte de învăţătură şi care joacă rişca pe stradă. Mai întîi v-au silit să intonaţi, împreună cu toţi zburdalnicii voştri tovarăşi de soartă, cîntecul :

Ce bucurie ! Sună iarăşi clopoţelul
Pe care-abia l-aşteaptă fiece copil.

[1] Laurentius Coster (1370—1440), precursor al lui Gutenberg în inventarea imprimeriei.

După aceea ai citit o oră despre modelul de băiat cuminte, atît de cuminte, atît de blînd, atît de ascultător, atît de îngrijit şi atît de silitor la învăţătură, încît ţi-ar face plăcere să-i arunci o privire cu o pereche de ochi albaştri, dacă l-ai întîlni pe stradă. Sau, dacă aţi ajuns ceva mai departe, povestea vieţii unui om nemaipomenit de bun, pe care ţi se pare stupid şi fără rost să-l imiţi şi prin descrierea vieţii căruia s-a înfiripat în mod artificial o conversaţie între băieţi şi fete. Nu simţi nici măcar o fărîmă de simpatie pentru el, deşi cu toţii „sînt cu adevărat uimiţi de nemaivăzutele însuşiri ale acelui om", citat de părintele Eelhart [1] sau de Braafmoed [2]. În ora următoare ai scris după un model frumos. De pildă, dacă foloseşti literele mari, ai scris de şapte ori cuvîntul MATERIALISM, — cuvînt foarte greu, din pricina celor doi M, aproape cu neputinţă să iasă bine fără să-i îngroşi. Sau, dacă scrii cu litere mici, de cincisprezece ori (de opt ori pe linii şi de şapte ori între linii) : *Prevederea este mama înţelepciunii,* cu care ocazie, în două rînduri ai scris *e* în loc de *este* (ceea ce într-o propoziţiune atît de lungă se poate întîmpla foarte lesne) şi o dată ai pus *Prevedea* în loc de *Prevederea.* Aceste împrejurări, atît fiecare în parte, cît şi toate la un loc, te fac să te gîndeşti cu oarecare teamă la ora în care critica învăţătorului se va concretiza. Ca să nu mai vorbim de faptul că te-au chinuit o pană defectă, nenumărate scame în cerneală, vreo trei pete, presărate peste caiet într-o dezordine artistică, şi legea neînduplecată că trebuie să ridici de două ori pana în sus, ca să ţi-o ascută un pedagog, care este tot atît de priceput în acest meşteşug, pe cît eşti dumneata în caligrafie. Acum vine cartea de aritmetică. Am lăsat-o să aştepte mult, dragă cititorule, dar am lăsat-o din răzbunare, pentru că am avut parte de ea mult prea devreme. Acum vine cartea de aritmetică. Bagă de seamă, că în cursul dimineţii ai fost scris pe tablă de două ori : o dată, pentru că ai început cu vecinul dumitale din dreapta o convorbire suspectă, în şoaptă, care însă nu avea alt subiect decît că se găsesc mingi ieftine pe Wijde Appelaar-

[1] Inimă nobilă.
[2] Fire curajoasă.

steeg [1], şi a doua oară pentru că i-ai arătat celui din stînga o bilă de ipsos (zisă buhoi), fără nici o singură vînă roşie, în urma cărei fapte ţi s-a confiscat corpul delict şi ţi s-a lăsat în schimb penibila nesiguranţă dacă ai să-l mai vezi sau n-ai să-l mai vezi vreodată. Pune toate acestea la un loc şi apoi deschide-ţi cartea de aritmetică care te scoate din sărite cu problema a 13-a. Problema asta, ca să te canonească de-a binelea, îţi face, cu cel mai desăvîrşit sînge rece, o frumoasă prezentare : îţi înfăţişează cinci băieţi, — notează : cinci ! — care joacă în bile împreună şi dintre care primul a avut la începutul jocului 20 bile, — notează : 20 ! — al doilea 30, al treilea 50, al patrulea... Nu, nu mai e de suportat ! Îţi dau lacrimile ; dar iată-te, stai şi socoteşti un ceas întreg şi chiar mai mult. — Pe cuvîntul meu, eu cred că cei mai mulţi autori de cărţi de aritmetică sînt descendenţi ai regelui Irod !

Din tot ceea ce am arătat mai sus reiese limpede ca lumina zilei că nu şcoala e locul în care sufletul copilului poate fi inundat de ideea de fericire şi bucurie. Nu cred că o asemenea idee a încolţit vreodată sub părul blond sau brun al vreunui copil. Nu, nu ! Şcoala e atît de bună pe cît poate să fie. Şcoala devine, după ultimele dispoziţiuni, cît mai plăcută şi mai suportabilă cu putinţă. Dar satisfacţiile pe care le dă sînt negative în cel mai înalt grad. Şcoala va rămîne veşnic un fel de închisoare, iar învăţătorii, cu pedagogi cu tot, un fel de sperietori. Cele spuse de Van Alphen [2] :

Învăţătura mea e joaca

nu se confirmă la nici un copil, nici chiar la cel mai silitor. Eu mai păstrez şi azi convingerea că am făcut parte dintre cei mai silitori ; totuşi, dacă tata sau mama îmi dădea prilejul (ce cinste !) să le spun unchilor şi mătuşilor că sînt întotdeauna bucuros cînd se isprăveşte vacanţa, tot sufletul mi se răzvrătea în mine împotriva acestei idei nobile (care între timp a început să mi se pară o adevărată sminteală) şi am avut nevoie de ani de zile ca să izbutesc

[1] Stradela Vînzătorului de mere.
[2] H. van Alphen, poet olandez (1746—1803).

să-mi învingă o anumită timiditate faţă de învăţători, o timiditate amestecată cu teamă. De altfel, mai sînt printre ei unii, care — în ciuda metodei de predare îmbunătăţite — sînt în stare să scoată din pepeni un copil, chiar nu dintre cei mai slabi de înger.

Da, dragi prieteni! Această pagină s-o acoperim şi s-o ascundem de toţi înălţătorii de zmee şi de toţi strategii cu soldăţei de plumb. Dar să recunoaştem: şi copiii au necazuri! Mici şi neînsemnate, cînd sînt privite de la înfumurata noastră înălţime, dar importante şi mari faţă de proporţiile mici ale lumii lor. Necazuri care apasă, chinuie şi zguduie şi care nu arareori au o influenţă puternică şi brutală asupra formării caracterului.

Cel dintîi şi cel mai mare necaz l-am avut cu toţii. Este, — să mă ierte Pestalozzi şi Prinsen, — şcoala. E un cancer; o calamitate care revine zi de zi. Un om chinuit de creditori resimte ceva din suferinţa unui copil cicălit de învăţători. Uite, nici chiar bunul nostru Hölty nu uită să ameninţe cu şcoala la sfîrşitul poeziei sale. De aceea, aş vrea să vă rog: fie-vă milă de soarta odraslelor voastre. Cruţaţi ca pe ceva sfînt dragostea de viaţă a copiilor voştri. La şcoală trebuie să se ducă toţi; e o lege a naturii, la fel de nestrămutată ca şi aceea conform căreia toţi trebuie să ne vaccinăm şi toţi trebuie să murim. Dar după cum, după mersul normal al lucrurilor, nu trebuie să murim la optsprezece ani, aş vrea ca nici pe copii şcoala să nu-i necăjească înainte de vîrsta de opt ani. E foarte nostim, — şi lucrul acesta îl datorăm pronunţării modificate a numelor consoanelor, — că de la cinci ani copiii pot spune, împreună cu micuţul Piet: „A-cum ştiu să ci-tesc", dar nu ştiu dacă micuţul Piet, la zece ani, va fi profitat, în linii mari, cu mult mai mult decît un altul, care a început la şapte sau la opt ani să înveţe a citi. Nu fac decît să semnalez acest lucru tuturor inimilor iubitoare de copii; n-am curajul să-mi susţin părerea, avînd în vedere că Hildebrand (imberbul Hildebrand, vor spune criticii) n-a putut acumula, în atît de puţini ani, decît prea puţină experienţă.

Ca să mai schimb subiectul şi să vorbesc despre o altă calamitate din acea vale a plîngerii care este lumea copiilor, am să amintesc de schimbarea dinţilor. Zău aşa, stimată doamnă, care găseşti că lumea e grozav de perfidă,

iar bărbaţii nespus de uşuratici, *la perte des illusions*[1] la vîrsta dumitale cu greu poate avea atîta importanţă cît *la perte des dents*[2] la a lor ! Îţi mai aduci aminte ? Ai simţit... Nu, n-ai simţit nimic... Ba da, — vai ! — ai simţit totuşi, cu siguranţă... că-ţi creşte un dinte de carne. Iar cel de lapte stătea neclintit, ca un zid. Timp de şase zile ţi-ai tăinuit suferinţa. Uneori ai uitat-o. Dar de şase ori pe zi, în toiul jocului, sau cînd gustai din plin plăcerea de a înfuleca cele mai gustoase acadele, sau cînd făceai cele mai dulci prăjituri, — îţi apărea iar, deodată, în faţa ochilor, acest nesuferit, acest îngrozitor de nesuferit dinte de carne ! Singura dumitale consolare era că cel de lapte are să mai slăbească niţeluş de la sine. Într-adevăr, natura şi raţiunea pun la îndemînă această speranţă. Experienţa ne învaţă însă că de cele mai multe ori lucrurile stau altfel. În ziua a şaptea, — era într-o duminică, — micul dumitale serviciu de ceai era pregătit pe măsuţă, iar scăunaşele erau şi ele pregătite alături, cu două păpuşi : cea nouă pentru dumneata, iar cea veche pentru verişoara Keetje, care venise la dumneata ca să vă jucaţi împreună. Iar seara aveaţi să coaceţi un colăcel din biscuiţi pisaţi şi lapte. Şi toată petrecerea avea să fie încoronată de nişte tarte cu fragi. Cînd ai aflat de acest din urmă articol, ai scos un strigăt de bucurie.

— Ia cască guriţa, — a zis mămica. — Ce ? Îţi iese un dinte de carne ?

Şi gata bucuria ! Ţi-au dat lacrimile, ca şi cum te-ar fi prins asupra unui delict grav. Pesemne că, din pricina suferinţei, ai fost răutăcioasă şi arţăgoasă faţă de Keetje, colacul n-a mai avut nici un farmec pentru dumneata, fragile nici un gust. Şi ai fost nevoită să te duci la culcare şi să-l visezi pe dentist ! În zadar ai încercat unul după altul toate mijloacele băbeşti : să-l hîţîni cu degetul ; să muşti o coajă de pîine uscată, pe care însă, ca să eviţi o eventuală durere, ai trimis-o în celălalt colţ al gurii ; să-l legi cu o aţă, de care însă n-ai avut curajul să tragi. Dentistul trebuie să vină ! A venit ; nu-i aşa ? A venit, omul ăsta înspăimîntător ! Te îngrozea, de parcă ar fi fost un călău.

[1] Pierderea iluziilor (Fr.)
[2] Pierderea dinţilor. (Fr.)

S-a prefăcut că se uită numai, că vrea doar să-ţi pipăie dintele, dar, ca un trădător, ţi l-a scos. Pînă una-alta, această şiretenie a fost pentru dumneata o binefacere, de care în toate dăţile următoare n-ai mai putut beneficia.

Să nu-mi vorbiţi despre necazurile adulţilor! Nu se compară cu ale copiilor. Nici un negustor „gata să sară în aer" nu întîmpină cu mai multă teamă ziua în care va fi „dat peste cap", decît un băiat fericit sau o fetiţă voioasă ziua în care va trebui să-şi ia rămas bun de la dintele de lapte!

Sîntem la capitolul suferinţelor fizice. Ei bine, sînt mai numeroase decît se crede. Faptul de a creşte mare, oricît de frumoasă şi de desăvîrşită poate fi o invenţie, este pricina multor suferinţe. În primul rînd, scoţi nişte braţe lungi şi goale din mîneci rămase scurte şi nişte margini de ciorapi din pantaloni. Cu acest prilej te ruşinezi mai mult decît de obicei că mai porţi bocanci sau ghete cu cataramă, deoarece există întotdeauna cîţiva băieţi mai acătării care au început să umble în pantofi, şi fete care etalează ghete cu şireturi. De asemenea, multe mame, după cît se pare, uită că nu numai picioarele cresc, ci tot trupul şi că în consecinţă se poate dovedi cu argumente fizice şi matematice temeinice că, oricît s-ar lungi cracii pantalonilor, dacă restul acestui obiect de îmbrăcăminte rămîne neschimbat, se constată o strînsoare foarte neplăcută, care, la rîndul ei, e cauza multor alte suferinţe şi a nenumărate crăpături. Dar nobilul fenomen al creşterii mai are o parte rea, anume că variază de la un individ la altul şi chiar mult lăudata creştere în dimensiuni a unora e compensată de faptul regretabil că alţii rămîn mici. Ei bine, nu e de loc plăcut ca de fiecare dată cînd te trimite tata sau mama undeva cu vreo treabă, sau cînd te duci la Lodewijk sau la Doortje ca să te joci, să te pună veşnic domnul sau doamna, sau domnişoara, sau chiar fata în casă, spate în spate cu Lodewijk sau cu Doortje, ca să te înapoiezi acasă convins din nou că eşti cu un cap sau cu o jumătate de cap mai scund şi deci că eşti un adevărat pitic. În viaţa socială, cînd metoda se aplică la factorul moral, se numeşte „apreciere". Iar aprecierea aspectului fizic este singura pentru care vîrsta copilăriei este sensibilă, ba chiar foarte sensibilă. Nu, nu e drăguţ din partea

adulților că fac asta copiilor, nici chiar dacă veșnica exclamație : „Ce mare te-ai făcut !“ ar putea cu timpul să placă.

Dar mai este și o apreciere morală, care, chiar dacă de fapt nu-i rănește pe copii, le răpește multe plăceri. Ea constă din faptul că un om de treizeci și cinci sau de patruzeci de ani se află la distanță de unul de treizeci sau de treizeci și cinci începînd de la cinci ani și în acest interval poate uita foarte multe, ba chiar atît de multe, încît în realitate nu mai știe de fel ce a crezut, ce a simțit, ce a gîndit și ce i-a plăcut cînd era copil și ce nu. Cauza este că foarte des unitatea cu care îi măsoară pe copii o alege prea mică și prea restrînsă și multe bucurii pe care le admite din inimă tinerilor, le interzice copiilor, deoarece în înțelepciunea lui de bărbat a hotărît că „sînt încă prea mici pentru ele“ și că „de fapt n-ar trebui încă să le cunoască“. Și „să nu pună mîna pe nimic“, ca și cum ar fi venit pe lume fără mîini și cu instinctul de a strica și a sparge totul ! — Și alintarea cu dulciuri, ca și cum abia ieri adultul a început să se simtă prea mare pentru prăjituri, în schimbul altor lucruri ! — Și numeroasele jigniri, pe care le înduri, deoarece fiecare crede că un copil nu simte atîtea și atîtea lucruri, care totuși îi stau adînc la inimă ! — Zău așa, zău așa, societatea a produs foarte mulți oameni mizantropi, cîinoși, nervoși, numai și numai din cauză că atunci cînd erau copii i-a socotit prea fragezi și prea mici ca să aibă simțăminte.

Nu vorbesc despre înfofolirea copiilor, nici despre deosebirea de impresii cu privire la vreme, care între părinți și copii poate fi adeseori considerabilă. Nu vorbesc despre unele tradiții barbare, precum : că cel mai mic trebuie să poarte ce a lepădat cel mai mare, din care cauză al patrulea fiu poartă o vestuță făcută din haina cu guler dublu a celui mai vîrstnic dintre frați, în timp ce din aceeași haină cu guler dublu cei doi frați intermediari au avut parte, respectiv, de o hăinuță cu guler și de o hăinuță fără. Nici despre zicalele mîrșave, citate de părinți ca niște oracole și urîte de odrasle, ca niște paradoxuri și sofisme demne de dispreț, ca de pildă că cei mai mari trebuie să fie cei mai deștepți. Nu vorbesc despre toate aceste calami-

tăţi, pentru că şi aşa articolul s-a lungit mult prea mult. Aş dori numai să-i înduioşez pe cîţiva dintre cititorii mei, ca să-i fac să umble mai cu grijă cu inimile gingaşe ale celor mici ; şi să fie mai atenţi, ca să le cruţe necazuri mici şi să-i lase să guste nestingherit plăceri mari. Copilăria e sfîntă : ea trebuie tratată cu băgare de seamă şi cu respect. Copilăria e fericită, dar trebuie să avem grijă să ia parte cît mai puţin cu putinţă la necazurile obşteşti, în măsura în care le poate întîlni la acea vîrstă. Pe copii trebuie adeseori să-i necăjim şi să-i stingherim, — spre folosul lor ! — dar să fim foarte atenţi să nu exagerăm ! O întreagă viaţă fericită nu poate răscumpăra o copilărie amărîtă ; căci ce bucurii pot oferi anii de mai tîrziu în schimbul fericirii irosite a unei copilării nevinovate ?

1839.

O MENAJERIE

„Les peines infamantes sont :
1) Le carcan ;
2) Le bannissement ;
3) La dégradation civique."
CODE PÉNAL, L.I., Art. 8.[1]

Nu, nu vreau să mă duc la menajerie ! Nu-mi place. Să nu-mi spui că e interesant, că trebuie neapărat s-o văd, că nu poţi să păşeşti în societate dacă nu eşti în stare să spui măcar cel mai mic lucru, de bine sau de rău, despre pletele, favoriţii şi curajul patronului, despre lama, despre iluminatul cortului şi despre cei doi tigri puşi într-o singură cuşcă. Să nu-mi repeţi că trebuie să fi văzut cel puţin o nenorocire „gata-gata să se întîmple" şi că trebuie să fi zărit cel puţin o atitudine pitorească deosebită a unuia dintre monştri, tocmai cînd „nu se mai uita nimeni într-acolo". Să nu-mi spui că trebuie să mă duc să văd cum lacomul pelican înghite într-o clipită roadele obţinute cu sudoare şi sînge de către pescari şi cum un boa constrictor înghite, cît ai bate din palme, un ţap de Leida, cu coarne cu tot. Să nu-mi strigi de la obraz că se cuvine să ştii o anecdotă despre casuari, o glumă despre maimuţe, un joc de cuvinte despre urşi. La toate acestea îţi răspund : urăsc menajeria. Şi am să-ţi expun motivele aversiunii mele.

O menajerie ! Ştii ce e o menajerie ?

[1] „Pedepsele infamante sînt : 1) Stîlpul infamiei ; 2) Surghiunul ; 3) Degradarea civică." Codul penal, cartea I, art. 8. (Fr.)

— O colecţie de obiecte de istorie naturală, — spui dumneata, — la fel de importante pentru zoolog...

— „Ca şi pentru iubitorul de animale", vrei să spui?

— Nu, ca şi pentru orice om care ţine să cunoască făpturile cu care îi este dat să trăiască pe acest vast glob pămîntesc.

Foarte bine ai grăit. Dar atunci făpturile cu care îmi este dat să trăiesc pe pămînt, aş dori să le cunosc aşa cum le văd pe planşa I a oricărei Biblii ilustrate, grupate frumuşel, unele lîngă altele, toate în atitudinea lor firească: leul, cu una din labele dinainte ridicată, parcă gata să ragă; papagalul, privind în jos de pe o creangă de copac, ca pentru a cerceta ce culoare de păr are Adam, şi nu, — o! vă rog! — nu în acel îngrozitor leagăn de fier (un fel de laţ mare) în permanentă mişcare; boa, în fund, răsucit în jurul pomului în bucle ademenitoare şi uitîndu-se în sus, înspre mărul fatal; vulturul, plutind în tării, ca un punct abia vizibil: da, mai bine să nu se vadă de loc, decît să se vadă aşa cum îl văd eu la menajerie... În felul acesta mi-ar plăcea şi m-ar interesa. — Dar aici, în aceste cuşti înguste şi înghesuite, după aceste gratii groase, în această atitudine servilă, fără apărare, silnică, sperioasă... O! o menajerie e o închisoare, un azil de bătrîni, o mănăstire plină de călugări istoviţi. E un spital; un ospiciu de alienaţi.

N-ai văzut încă niciodată un leu. Ţi-l închipui ca pe ceva majestuos: un ideal de vigoare, măreţie, demnitate şi curaj; o fiinţă, toată numai mînie, dar ţinută în frîu prin stăpînire de sine atîta timp cît doreşte; regele animalelor. Ei bine: să ne deplasăm cu închipuirea noastră în deşertul Barbariei!

E noapte. Anotimpul e neprielnic. Văzduhul e întunecat. Norii groşi se plimbă violent şi repede încolo şi încoace. Luna îi sfîşie din cînd în cînd cu o rază lăptoasă. Vîntul vîjîie printre munţi. Ploaia răpăie. De departe bubuie tunetul. Vezi colo masa aceea de piatră, acoperită de tufişuri dese? O vezi cum se conturează pe cer? Îi vezi crăpătura întunecată, care se cască în jos, iar în sus se pierde printre arbuşti şi buruieni? Fulgeră: o vezi? Ţine-ţi privirea îndreptată într-acolo. E întuneric beznă. Bagă de seamă! Ce e asta? Sclipesc doi ochi: tăciuni încinşi. Fii

atent ! N-a fost tunetul ; a fost un răget răguşit, un muget surd : leul se trezeşte. Se scoală şi iese din vizuină Se întinde. O clipă stă cu capul ridicat, fără să ragă. Îşi scutură coama neagră. O singură săritură !... Fugi în spatele focului tău de tabără, imprudentule ! Se plimbă, flămînd, cu mişcări sălbatice, cu sărituri dezordonate, cu zgomote înspăimîntătoare.

Cine va fi victima ? Un bivol cu greabănul lat ; un bivol, poate, care îl va aştepta cu fruntea în ţărînă şi cu o pereche de coarne puternice. Nici o grijă : leul are să-i sară în spinare, are să-i împlînte ghearele în şale, are să rămînă atîrnat de el, are să-i înfigă colţii albi în ceafa scurtă şi încreţită. O clipă... şi are să-l doboare, are să-l sfîşie în bucăţi şi are să-şi astîmpere foamea. După aceea ai să-l vezi cum stă culcat, cu botul înroşit şi coama stropită de sînge, bucurîndu-se de victorie, mîndru de rangul lui de rege.

Ei bine !... Acest rege al animalelor, această spaimă a deşertului, această fiinţă temută şi mînioasă, e aici. Iată anticamera palatului lui : încăperea aceasta, deschisă în faţă, ceva intermediar între un salon, un birou şi o expoziţie de pictură. Crainicul acesta, cu nuiaua de salcie cojită în mînă, te invită. Maiestatea sa acordă audienţă. Maiestatea sa poate fi văzută contra plată. Doamna de onoare a maiestăţii sale ridică perdeaua. Te afli în prezenţa nemijlocită a maiestăţii sale. Dă-ţi osteneala să nu păleşti ; regele are să te primească. Dar fii cu băgare de seamă ! Nu te izbi de această... ce e asta ? Un cufăr de voiaj ? Iartă-mă, e un sipet plin cu şerpi ! Nişte bieţi şerpi BOA ! Pe aici ! Atenţiune : lampa asta picură. Treci peste hîrdăul acela, eleşteul de peşti al pelicanului, cada de baie a ursului alb ! Gata, am ajuns. Aici, pe acest dric de car, în această cuşcă roşie, de şase picioare înălţime şi şase picioare adîncime, se află el. Da, el e. Îţi jur că e chiar el. Labele şi le ţine scoase printre gratii : sînt gheare de LEU. Coada, — cnutul acela ! — i se odihneşte în colţul din dreapta al reşedinţei. E somnoros ; sforăie. Dacă l-am putea trezi !

— Nero ! Nero !

„Il est défendu de toucher aux animaux, surtout avec des cannes." [1] Simţi cum înjoseşte acest avertisment? În el e toată neputinţa leului. Mai ai iluzii? Îşi mai păstrează leul prestigiul? Te mai temi de ursuzul ăsta! Mai crezi în tabloul de adineauri? Nu spui:

„Las' să vină, de-o putea'? [2]

Rege detronat! Uriaş devenit pitic! Uite, e precaut în toate mişcările; se fereşte, ca să nu se lovească la cap, să nu-şi zdrelească botul, să nu-şi jupoaie coada. Ce-l deosebeşte de un animal domestic? Ce-l deosebeşte de josnica hienă, care profanează cimitirele? De bălţatul tigru, şarpe patruped, care atacă pe la spate? De lup, care doboară pînă şi un cazac voinic? De oribilul mandril, paiaţa colecţiei? De toate maimuţele dezgustătoare, de care fac haz atîţia oameni? Toţi sînt închişi: domnitorul ca şi slujitorii, domnitorul mai mult ca toţi ceilalţi. Să nu-ţi închipui că-l vezi în mărime naturală. Cuşca îl face mai mic; s-a scurtat cel puţin cu un cot. Arată îmbătrînit. Ochii i s-au spălăcit; e năuc; e un leu decăzut. O mai fi avînd gheare? Întristător spectacol. O vîrtelniţă într-o sticlă; nu ştii cum a putut să intre acolo! Un ostaş bolnav; un grenadier cu căciulă şi mustăţi, înarmat pînă în dinţi *(foudre de guerre* [3] într-o gheretă de sentinelă; Samson cu părul tuns; Napoleon la Sfînta Elena.

Cînd te afli în mijlocul acestui cort, printre draperii arătoase şi brizbizuri, şi zăbrele de fier, şi dricuri de care, şi animale sălbatice; cînd îţi arunci privirea asupra tuturor acestor făpturi înjosite, — să nu-ţi închipui că vezi lei, că vezi tigri, că vezi vulturi, acvile, hiene, urşi. Copiii deşertului şi-ar dispreţui şi şi-ar renega fraţii, dacă i-ar vedea în halul acesta. Bagă-ţi creionul de argint în buzunar şi închide-ţi mapa, desenatorule! Să nu iei schiţe aici. Nu te afli în faţa unor animale sălbatice; nu sînt decît rămăşiţele degenerate ale unor animale sălbatice. Nişte animale sălbatice dărîmate sufleteşte şi trupeşte. Nu se mai comportă după firea lor. Leul a murit în leu;

[1] „Este interzis a atinge animalele, mai ales cu bastoanele." (Fr.)
[2] Dintr-o poezie de Van Alphen.
[3] Războinic năprasnic. (Fr.)

tigrul zace mort în tigru. Desenul dumitale ar fi ca un portret făcut după un cadavru. Ai putea să iei la fel de bine un *petit-maître* [1] din vremea noastră ca model pentru unul dintre strămoşii săi germanici, sau ai putea să zugrăveşti o mumie şi să spui: aşa arată un egiptean! Cu greu le mai poţi vedea sau bănui formele, contururile, proporţiile, în umbra acestor cuşti pătrate. Atunci cum ai mai putea ghici particularităţile firii lor? Stau aici ca nişte plante într-un beci; se prăpădesc; au căzut într-o deplorabilă stare de nesimţire, într-o tristă somnolenţă. De luni de zile sînt pe moarte. Lumina le stinghereşte. Arată prostite, îndobitocite. *Dans la nature ils sont beaucoup moins bêtes.* [2]

— Tăcere, — spui dumneata, — uite-l pe patron. Auzi-i cum rag. Vor primi de mîncare. Supeul fiarelor sălbatice.

Dureroasă batjocură! Supeul lor! Temnicerul va veni să împartă tuturor acestor prizonieri de stat raţia măsurată cu precizie.

— Da, dar are să le aţîţe. Într-o clipă ai să le vezi toată puterea.

Vai nouă, dacă e adevărat! Nu, e un spectacol de teatru. Animalele sînt înjosite pînă la a face pe actorii. Mînia lor e cea a eroilor de operetă, a taţilor ofensaţi din vodeviluri. E o imitaţie. E o mînie de ora şapte şi jumătate. Zăngănitul lanţurilor, cînd prizonierul se ridică pentru a-şi primi pîinea şi apa. Şi în răgetul leului, şi în urletul lupului, şi în rîsul hienei e cîte un *pectus quod disertum facit* [3]. Să nu-ţi închipui că ar binevoi să-şi irosească înfricoşătoarea elocvenţă pe bietul slujitor, care va trebui să înceteze odată şi odată să le vîre în bot porţia de carne.

Supeul lor! O, dacă ar vrea, ar face din această hrană frugală, puţină, dată ca o pomană, o evocare a cinei lor din deşert! Mofturoşilor, care vă prăjiţi pîinea şi vă fierbeţi carnea ca s-o puteţi mistui! Dacă aţi fi siliţi să pri-

[1] Tînăr sclifosit (Fr.)

[2] În natură, sînt cu mult mai puţin *dobitoace*. (Fr.)

[3] O inimă care îl face pe orator. Parafrazare a cuvintelor lui Quintilian: *Pectus est quod disertos facit* (inima te face elocvent). (Lat).

viţi această masă a lor, să le vedeţi cum zmulg mușchii aburinzi de pe oasele late şi cum se reped asupra prăzii cu toată cruzimea şi cu toată violenţa mişcărilor, urlînd de plăcere, nu pentru că mănîncă, ci pentru că ucid, — cum vi s-ar mai face părul măciucă, cum ar mai tremura şi ar mai dîrdîi toţi parlagiii şi măcelarii şi toată armata lor de clienţi!

Într-o menajerie, cel mai nesuferit, peste măsură de nesuferit, îmi e prezentatorul. Rîzi de franţuzeasca lui ordinară şi de olandeza lui şi mai mizerabilă, rîzi de frazele lui veşnic aceleaşi: eu nu pot să rîd. Mă enervează.

Sire, ce n'est pas bien ;
Sur le lion mourant vous lâchez votre chien ! [1]

Pfff! Îl numeşte pe tigru *monsieur* [2] şi pe leoaică *madame* [3]; face glume pe socoteala lor; animalele sînt *les dupes* [4] ale spiritelor lui învăţate pe dinafară. O! dacă ar putea, cum s-ar mai răzbuna ele pe acest farsor! Cum l-ar mai sfîşia *monsieur* în bucăţi, cum l-ar mai da gata *madame*. Ar merita. Tratează animalele ca pe nişte obiecte. Se alege cu un zîmbet stupid de la un vizitator, cu un bacşiş de la altul. Îţi răpeşte frumosul simbol al dragostei de mamă, pe care l-ai văzut la pelican şi preferă să-şi facă din guşa lui o scufie de noapte. Un saltimbanc ordinar, un calomniator nepedepsit, care îşi batjocoreşte superiorii. Umblă de colo pînă colo cu o pereche de mustăţi şi cu o cravaşă şi face pe eroul printre prizonieri.

Da, e îngrozitor lucru să dai de un văr depărtat sau de un prieten pe jumătate uitat, care insistă amical să-i arăţi muzeul din Leida şi să fii nevoit, în timp ce ai prefera să treci în revistă pe frumoasele de pe Rapenburg şi de pe Breestraat, să parcurgi agale, împreună cu el, într-o dimineaţă frumoasă, o sală după alta, fără să

[1] Sire, nu e bine; / Asupra leului muribund îţi asmuţi cîinele! (Fr.) Din piesa „Regele petrece" de Victor Hugo (actul I, scena 5).
[2] Domn. (Fr.)
[3] Doamnă. (Fr.)
[4] Caraghioşii. (Fr.)

vezi altceva decît istorie naturală şi fără să îndoi undeva un genunchi. Şi e frig acolo, ca într-un beci! Dar dacă e vorba să vezi animale exotice, prefer să le văd acolo, decît aici. Mai bine un muzeu decît o menajerie. Ce-i drept, osuarul, prin care trebuie să treci întîi, îţi răpeşte o bună parte din iluzie; anatomia, asemenea oricărei analize, distruge poezia; dar animalele expuse nu sînt înjosite. Aici, ele nu sforăie, aici nu dorm, aici nu mor, aici nu sînt moarte. Aici nu există tîmpire, nu există încetineală, nu există lenevie; aici există numai frig şi nesimţire. Aici e ca în infernul lor: le vezi spectrele, contururile, εἴδωλα [1]. S-ar putea ca învelişul material, atitudinea, ţinuta, să le fie întrucîtva denaturate prin împăiere şi artificializare, dar aici nu li se înăbuşe şi nu li se mutilează sufletul (cred că eşti convins că şi animalele au un suflet!). Nu interesul meschin le-a adunat la un loc, ci ştiinţa demnă. Animalele nu se află aici pentru ca să le vezi, ci ca să te instruiască. Numele lor este scris în respectabila limbă latină. Treci tăcut prin faţa lor, cu toată veneraţia pe care o ai pentru morţi.

Dar o menajerie!

O, voi, stăpîni ai creaţiei! — nu ştiu dacă în secolul al 19-lea al erei noastre, şi atît de departe de Paradis, mai meritaţi acest nume... Dar îl auziţi cu atîta plăcere şi sînteţi atît de mîndri de el... O, voi, stăpîni ai creaţiei! fiţi stăpînii creaţiei în regnul animal, fiţi stăpînii creaţiei pe lîngă tot ce are colţi, gheare, copite şi coarne. Domniţi, constrîngeţi, stăpîniţi, supuneţi, robiţi; aşezaţi-vă turela de război pe spinarea elefanţilor; puneţi-vă povara pe ceafa bivolilor; înfigeţi-vă dinţii în urechea măgarilor sălbatici; trimiteţi-vă plumbii în fruntea tigrilor şi făceţi-vă din blana lor teltie pentru caii voştri; cuceriţi ca un Cezar lumea şi înhămaţi ca un Cezar patru lei la carul vostru de triumf. N-aveţi decît. Dar nu abuzaţi de puterea voastră. Nu batjocoriţi, nu chinuiţi, nu înjosiţi, nu înăbuşiţi. Să nu existe închisoare, nici carceră, nici eşafod, nici cuşcă, nici colivie, nici menajerie, nici spec-

[1] Imagine, chip. (Gr.)

tacol. Căci e un spectacol îngrozitor de crud. Dacă ţineţi neapărat să vedeţi un spectacol, restauraţi Coliseul ruinat, faceţi din el o arenă şi aveţi cel puţin obrazul de a vă trimite semenii la luptă dreaptă cu animalele. Desfătaţi-vă (dacă încă nu v-aţi săturat de desfătări barbare) cu puterea lor, cu vitejia lor, cu sfîrşitul lor eroic, — nu cu robia lor, nu cu degenerescenţa lor, nu cu nostalgia lor, nu cu moartea lor lentă.

1836

UN OM NEPLĂCUT ÎN PĂDUREA HAARLEMULUI

E de necrezut ce de oameni au rude, prieteni sau cunoscuţi la Amsterdam. Este un fenomen pe care eu îl atribui pur şi simplu numărului mare de locuitori ai acelei capitale. Acum cîţiva ani mai aveam acolo un văr de departe. Unde o fi acum, nu ştiu. Cred că a plecat în Vest[1]. Poate că unii dintre cititorii mei i-au dat scrisori. În acest caz au avut un comisionar conştiincios, dar neprietenos, după cum bănuiesc că va reieşi în mod limpede din conţinutul acestor cîteva pagini. Într-adevăr, deşi cunosc mulţi oameni care mai fac mare caz de verii lor din Amsterdam (mai ales dacă aceştia se numără printre „cărturarii" de la clubul Felix sau dacă au trăsură), adeseori mă miram şi eu cît de rece pot să fiu faţă de persoana vărului meu Robertus Nurks. Nimic nu-mi părea mai îngrozitor decît să-mi trimită sîmbăta după amiază *par diligence*[2] o scrisoare, în care să mă anunţe că, — dacă vremea rămîne frumoasă şi dacă nu se iveşte vreo piedică (ceea ce nu se întîmpla niciodată), vine să petrecem duminica împreună în pădurea Haarlemului. Îngrozitor, — nu pentru că aş fi avut ceva împotriva numitei păduri, dar aveam eu ce aveam cu văru-meu.

Şi totuşi era un băiat de ispravă, cinstit, loial, prompt, punctual, evlavios, şi chiar — în fond — bun la suflet. Dar firea lui avea ceva, — nu ştiu ce, — care mă făcea

[1] E vorba de Indiile Olandeze Occidentale (Guyana olandeză şi Antilele olandeze).

[2] Cu diligenţa. (Fr.)

să nu mă simt la largul meu cu el ; ceva incomod, ceva obraznic, într-un cuvînt : ceva cu desăvîrşire neplăcut.

Ca să dau un exemplu : să zicem că mi-aş fi cumpărat o pălărie nouă. Nu un model extravagant (de pildă, nu o pălărie „naţională") : calota nici prea înaltă, nici prea turtită ; borul nici prea lat, nici prea îngust ; o pălărie numai bună să ţi-o scoţi în faţa unui om inteligent şi să ţi-o laşi pe cap în faţa unui tont, deci categoric o pălărie despre care n-ai ce spune. Totuşi, pot fi aproape convins că simpaticul meu văr Nurks, cînd m-ar fi văzut pentru prima oară cu pălăria aceea în cap, ar fi spus, cu cel mai odios zîmbet din lume şi cu un fel de mirare plină de reproş : „Ce pălărie caraghioasă porţi *tu !*" Şi e nemaipomenit de greu, — deşi sînt gata să recunosc că în asemenea situaţii unii sînt mai dezgheţaţi, alţii mai puţin, dar eu nu sînt unul dintre cei mai şmecheri, — e nemaipomenit de greu, faţă de o asemenea manifestare critică privitoare la pălăria ta, să continui a face o mutră nu prea acră. Să iei în serios chestiunea cu pălăria, ar fi o nerozie. Să faci pe prostul, spunînd : „Zău ? Găseşti ?", ar însemna o totală lipsă de prezenţă de spirit. Să răspunzi cu o răutate la adresa pălăriei lui, a criticului, e cam de prost gust. Şi cu toate că lucrul cel mai distins din lume ar fi să spui o glumă, — şi sînt posibile o grămadă de glume, — se petrece un fenomen deosebit de interesant : cît de puţine îţi vin în minte într-un asemenea moment ! Aşa încît inspectorul critic al pălăriilor are de obicei satisfacţia că a provocat o mică încurcătură, pe care o degustă cu o voluptate diabolică.

Dacă din acest mic exemplu cu pălăria, — e bătător la ochi ce des servesc drept exemple pălăriile, — nu ţi-ai format o părere precisă despre caracterul vărului meu Nurks, atunci toată povestirea pe care mă pregătesc s-o scriu va fi vreme pierdută în zadar cu dumneata, cititorule, şi atunci am să-mi îngădui şi libertatea să consider, ca pedeapsă, că eşti o imagine grăitoare şi o copie a aceluiaşi Robertus Nurks. Totuşi, am greşi dacă pe acest tînăr amsterdamez ni l-am reprezenta ca pe un om nefericit, nemulţumit sau melancolic. Nu era decît răutăcios, şi asta în parte din obişnuinţă, în parte dintr-o invidie adîncă şi, poate, necunoscută nici de el însuşi. Nu era cîtuşi de

puţin un om posac, ci întotdeauna bine dispus şi iubitor de voioşie, — dar parcă simţea plăcere să pricinuiască mici necazuri prietenilor, şi nu numai prietenilor, ci în general tuturor oamenilor, chiar şi celor mai nevinovaţi din lume. O educaţie mai presus de starea lui socială îi crease, cred, această înfumurare grosolană, — iar nişte părinţi nătîngi îl obişnuiseră prea devreme să vadă că părerea lui de adolescent cu privire la un musafir oarecare, venit la ei în casă, e primită cu aplauze. Din cauză că îi lipsea cu totul acea delicateţe care te face să te temi la fel de mult de a jigni ca şi de a fi tu însuţi jignit, îi lipsea cu totul şi acel blînd umanism, pe care, în ciuda autorităţii proverbelor ca : *Ingenuas didicisse fideliter artes* [1] etc., omul îl poate prelua mult mai bine de la mama lui, decît din literatura clasică. Într-adevăr, vărul meu nu înţelegea decît foarte puţin latineşte.

Dacă Robertus Nurks ar fi ştiut sigur că eşti pe jumătate îndrăgostit, ar fi găsit prilejul să aducă vorba în conversaţie despre obiectul tainicei tale înclinaţii, cu nişte adjective care ţie ţi-ar fi sfîrtecat inima : „urîtă, proastă, insignifiantă, zurlie“ sau altele asemenea. Dacă mi-ar fi cunoscut autorul preferat, ar fi extras în public cele mai nereuşite pasaje din opera lui, adăugînd :„... după cum spune idolul lui Hildebrand aşa şi pe dincolo“. Dacă ai fi riscat să repeţi o anecdotă veche, — care îţi făcuse cîndva multă plăcere, pentru care, deci, pe drept cuvînt, aveai o anumită simpatie şi de la care şi de data aceasta mai sperai oarecare succes, căci toţi cei de faţă se comportau ca şi cum n-ar cunoaşte-o, — el ţi-ar fi stricat tot efectul, debitînd pe şoptite sfîrşitul înaintea ta tocmai cînd să ajungi la poantă, ar fi vorbit despre almanahul Enkhuis din anul unu [2] şi ar fi spus că toate anecdotele sînt anoste şi că pe asta a mai auzit-o de la tine de o sută de ori. Pe scurt, cunoştea toate punctele slabe ale familiei tale, ale minţii tale, ale inimii tale, ale gusturilor tale, ale studiilor tale, ale meseriei tale, ale trupului tău şi-ale garderobei tale,

[1] „Învaţă temeinic artele liberale.“ (Lat). Citat din Ovidiu.
[2] Un almanah care apărea de secole.

şi se amuza luîndu-le peste picior rînd pe rînd. Şi nu ştiu ce forţă magică sau magnetică exercita, că te dezarma cu totul.

Să tot fie trei ani de atunci, — trebuie să fac economie cu anii, căci sînt încă foarte tînăr, — să tot fie trei ani de cînd vărul meu Nurks mi-a trimis iar, în ziua de sîmbătă 14 iulie, — puteţi controla în almanah dacă data corespunde, — mi-a trimis iar un mesaj, care mi-a căzut ca o piatră pe inimă. Urma să vină la mine a doua zi, după utrenie, şi să plece înapoi seara, cu diligenţa de opt. Cele cîteva ore dintre sosire şi plecare urma să le jertfim prieteniei şi plăcerilor.

Eu însă îmi făcusem alt plan, cu alt prieten şi cu alte plăceri. Găzduisem la mine un coleg din Leida, cu care urma să iau masa la Zomerzorg, pentru ca după aceea să pornim prin Velzerend spre Velzen. Aveam de gînd să ne petrecem noaptea acolo şi să plecăm dimineaţa la Breezaap, ca să ierborizăm un pic, pentru că eram amîndoi mari amatori de botanică. Sper că nici unul dintre cititorii mei n-are să mă desconsidere din cauza aceasta, cum au obiceiul mulţi oameni, care se îndoiesc de valoarea şi meritul unor plăceri, numai pentru că ei nu sînt în stare să le judece. Vărul meu Nurks făcea parte dintre aceştia.

Planul expus mai sus fusese întocmit cu mare înfrigurare şi cu aprobare reciprocă. Sufletele noastre parcă se contopiseră în el. Îi făgăduisem medicinistului meu, — al cărui nume sînt nevoit să-l trec sub tăcere, la cererea lui, deoarece se teme de răutăţile criticilor, aşa încît, pentru uşurinţă, am să-i spun Boerhave [1] — îi făgăduisem medicinistului meu, în afară de comorile din Breezaap, şi nişte exemplare de *aristolochia clematitis* [2], încă în floare, pe drumul dintre Zomerzorg şi Velzerend şi întrucît făcea şi colecţie de cochilii, căzuse în extaz cînd îl asigurasem că pe duna Blauwe Trappen, dacă nu ţi se urcă melcii pe cizme, nu mai există melci pe lume.

[1] După medicul de renume Hermannus Boerhave (1668—1738)
[2] Plantă vivace toxică.

Dar mesajul din Amsterdam ne făcu praf toate aceste fericiri şi furăm nevoiţi să amînăm întregul plan, stăpîniţi de gîndul înfricoşător că va trebui să stăm toată ziua în Pădure, — căci unui amsterdamez care se respectă îi şade bine numai în Pădure.

Sacrificiul ne veni greu şi îl bănuiesc pe corectul Boerhave (care nu simţea, ca mine, glasul sîngelui, şi care în plus trebuie să fi avut o încredere nemărginită în ştiinţa pe care o studia) că fu cuprins de dorinţa secretă ca simpaticul meu Nurks, — din partea căruia, pe jumătate din instinct, pe jumătate datorită elocvenţei mele, nu se aştepta la lucruri prea bune, — să constate, între sîmbătă seara şi duminică dimineaţa, o mică indispoziţie, în măsură să-l determine a trimite o scrisorică scurtă cu primul vas etc. *Eu* însă îi doream să se afle la ţară, într-un club încîntător plin de „distracţii", sau la un dineu vesel şi zgomotos la Berenbijt (cu trei membri ai asociaţiei De Munt şi cu şapte ai asociaţiei Doctrina), unde cei de faţă se pot tachina în chipul cel mai spiritual, ridicîndu-şi în slava cerului asociaţiile respective şi punîndu-l astfel în mare încurcătură pe cel de-al unsprezecelea, care era membru al ambelor asociaţii şi voia să le dea dreptate doctriniştilor pentru că erau în majoritate, dar nu voia să-i sacrifice pe muntişti, pentru că erau mai acătării. La o asemenea reuniune, prietenul meu Nurks, care în universalitatea lui, fusese în situaţia celui de-al unsprezecelea, avusese atunci prilejul să spună tot ce avea pe inimă în una dintre asociaţii, despre „plicticosul burtă-verde" (un unchi al uneia dintre gazde), care citea întotdeauna *Haarlemmer Courant* cînd avea el nevoie de ziar, iar în cealaltă asociaţie despre „lunganul nesuferit" (un văr bun al altuia dintre cei de faţă), care făcea întotdeauna pot tocmai cînd începea *el* să joace carambol. Totuşi, se hotărîse să-şi petreacă ziua de duminică 15 iulie în Pădurea Haarlemului.

— A ! ce mai faci, Rob ! ? — exclamai cînd îl văzui intrînd. — Dragă vere, acesta e prietenul meu, studentul Boerhave.

Era oare prefăcătorie faptul că-l primeam cordial ? Cred că nu. Cînd văzui că planul cu Zomerzorg şi Breezaap se dusese pe copcă şi că Nurks venise într-adevăr, preferai

să privesc latura bună a situației. Și, la urma urmei, nu-l văzusem de foarte multă vreme.

— Hai noroc, băiatule. Domnule, sluga dumitale! Măi băieți, rău m-a mai plictisit capătul ăsta al barierei Amsterdamului.

— Altminteri trebuie să fiți obișnuit cu asemenea capete lungi, — observă Boerhave, cred că pentru a-și arăta cunoștințele referitoare la geografia capitalei.

— Da, așa și *este*, — zise Nurks, apăsînd cu putere pe cuvîntul *este*. — Dar, tocmai de aceea, cînd îi faci unui orășel ca Haarlemul onoarea, preferi să nu le parcurgi.

Nurks aruncă o privire în oglindă. Din cauza căldurii, — fusese iarăși foarte cald în ziua aceea, mai ales în diligențe — din cauza căldurii, gulerul se simțise rău, iar acum îi atîrna, leșinat, peste marginea cravatei.

— Ce lucruri plicticoase! Altminteri, bine croite. Nu-mi plac gulerele astea rotunde.

Boerhave și modestul locuitor al orășelului plicticos schimbară o privire. Nurks se prefăcu însă că n-a văzut nimic.

— Tot n-ai învățat *încă* să fumezi, Hildebrand?

Zburai spre tabacheră și i-o oferii.

— Tot amărîtele alea de țigări *de paie* le oferi? — zise el, mușcînd, cu mutra cea mai neîncrezătoare din lume, vîrful celei pe care o luase în mînă, iar apoi, revenind la subiectul dinainte, cu care nu isprăvise încă: — Măi băieți, eu găsesc că e foarte caraghios un om care nu știe să fumeze. Un asemenea om ține veșnic degetele pe undeva. Mai cunosc și *altă* persoană care nu fumează niciodată, dar ăla e individul cel mai de plîns din lume.

Înțelesei că aveam cea mai mare șansă ca, în eventualitatea decesului acelui domn, să moștenesc înaltul rang pe care îl ocupa în aprecierea vărului meu.

Urmă o conversație, alcătuită îndeosebi din cîteva informații despre cunoștințele fiecăruia, conversație în care nu interveni nici măcar un singur lucru neplăcut, în afară de faptul că, atunci cînd îl întrebai de un prieten foarte intim, pe care el îl cunoștea foarte bine, simți nevoia să-și reîmprospăteze memoria, întrebînd „dacă nu e vorba despre acela al cărui frate avusese un bucluc murdar cu poliția", pentru ca Boerhave, în acest timp, să poată intra

la idee şi să bănuiască cine ştie ce în legătură cu familia respectivă. Nu ştiu dacă aşa s-a întîmplat, dar curînd după aceea ne lăsă o clipă singuri, ca să trimită un bilet urgent. De acea clipă se folosi Nurks, ca să mă îmbuneze cu observaţia:

— Prietenul ăsta al tău, cînd vorbeşte, seamănă cu lustragiul ovrei care stă tot timpul la colţul dintre Vijzelstraat şi Herengracht, — şi cînd făcui ochii mari, adăugă: — Păi da, ştii tu, urîtul ăla, care arată de parcă l-ar fi izbit un cal cu copita.

Tocmai în clipa aceea reveni în cameră Boerhave. Despre asemănarea cu lustragiul evreu de la colţul dintre Vijzelstraat şi Herengracht nu-mi putui da seama, pentru că mutrele respective ale respectivilor lustragii evrei din Amsterdam nu le vedeam limpede şi distinct în minte; dar să citesc pe faţa prietenului meu ceva care să te facă să crezi că ar fi avut vreodată un contact neplăcut cu patrupedul citat de linguşitorul Nurks, îmi fu cu totul imposibil.

Băurăm cafea şi mîncarăm pîine. Amîndouă aceste articole avură onoarea de a se bucura de completa aprobare a vărului meu. Ce-i drept, susţinu că nu e bine de loc să bei cafea fără lapte, lucru de care se făcea vinovat medicinistul, pe care îl asigură că el, Nurks, poate cunoaşte oricînd acest obicei, după ten, „pentru că asta urîţeşte tenul". Dar cînd medicinistul îi mărturisi că e medicinist şi că nu auzise niciodată de această însuşire a cafelei, Nurks schimbă bateria şi începu să-i zugrăvească prietenului meu un tablou înviorător despre numărul mare de doctori tineri care locuiesc la Amsterdam, fără pîine, în camere scumpe, fiind nevoiţi să facă tot felul de treburi josnice ca să cîştige un ban, şi multe alte asemenea imagini însufleţitoare, tocmai nimerite pentru a stimula un *medicinae candidatum*[1] în studiile lui. În încheiere, îi încoronă pe toţi cu declaraţia solemnă „că nu există nici un singur medic pe lume, căruia el, Robertus Nurks, în ceea ce-l priveşte, să-i încredinţeze măcar pisica".

Pornirăm spre Pădure. Se făcuse ora unu. Se ştie că toate lucrurile cu socoteală au vremea lor. Privighetorile

[1] Doctorand în medicină. (Lat.)

vin primăvara, cintezoii și sturzii toamna. Soarele luminează ziua, lumînarea seara, iar luna noaptea. Tot așa și cu diferitele feluri de oameni. Cine cunoaște cele o mie și una de *species* [1] din *genus* [2] haarlemez, știe că, duminica, fiecare dintre ele are altă oră de plimbare, fapt care ni se pare foarte firesc dacă ne gîndim că fiecare ia și masa la altă oră și dacă ținem seama totodată și de faptul că mulți oameni se duc la biserică la slujba de la amiază, în timp ce o mare parte nici nu știu că există biserici cu slujbă la amiază. Dacă orînduim toate aceste *species* și în același timp sîntem atenți la păsările străine, care vin în zbor, într-o duminică însorită, de pe alte meleaguri, vom avea o succesiune neîntreruptă, cîtuși de puțin diferită de cea a generațiilor care, în decursul istoriei omenirii, — după frumoasa comparație a lui Homer, — se înlocuiesc una pe alta ca frunzele copacilor, sau de cea a barbarilor din Europa veacului al cincilea, care se izgoneau unii pe alții.

Așa, naturalistul care lasă baltă duminică înainte de prînz biserica sau care a fost la slujba de dimineață (ceea ce prefer să presupun) și care vine în Pădure pe la zece, zece și jumătate, va întîlni pe Pajiște sau la Țarcul Vacii (numele nu sună prea plăcut), cîteva stoluri de păsări petrecărețe de pe Digul Haarlemului [3], plecate din Amsterdam cu vasul de ora șapte. Masculii sînt colorați în albastru sau în negru și au favoriți pomădați, fin ondulați. Sînt înzestrați cu lungi lulele de Gouda, pe care ori le folosesc la fumat, ori le țin ușor de cap între degete și le lasă să se legene neglijent cu tubul în jos. Observați umbrelele de ploaie. Femelele sînt albe. Își saltă ușurel pardesiul de cîte ori calcă peste o picătură de apă și îl poartă complet *ridicat în bolduri* dacă au rămas într-adevăr băltoace după ploaia de sîmbătă. Mănîncă într-una din geantă ; unele dintre cele din stol mai au la ele și cîte un scutec prins în nasturi, în care țin de-ale gurii. Le întîlnești de cele mai multe ori în grupuri de cîte nouă : doi masculi și șapte femele. Hoinăresc pînă departe, uneori pînă la Heemstede sau la Glip, dar popo-

[1] Specii. (Lat.)
[2] Genul. (Lat.)
[3] Cartier din Amsterdam.

sesc după amiază, la o halbă de bere şi o legăturică de scrumbii, la „Şoimul Verde“ sau la „Coacăz“, ca să plece la Amsterdam cu ultimul vas. Între timp, scutecul prins în nasturi a fost transformat din tolbă în coşuleţ pentru dus acasă nişte flori. Acestea, — puse într-o ulcică de lapte fără toartă, fie într-o prăvălioară, fie pe treapta de sus a unui beci, aici fără lumină, iar dincolo sub răsuflarea rece a unui canal puturos, — constituie timp de trei săptămîni fericirea şi avuţia unei persoane care vinde aţă şi panglici şi e totodată şi patroană a unui oficiu de plasare pentru slujnice, sau a unei persoane care vinde cărbuni şi lemne de foc şi în acelaşi timp lucrează cu ziua în menaj.

Dacă naturalistul îşi continuă plimbarea, mai vede în trecere încă un asemenea stol, care se veseleşte privind Pavilionul şi în care toţi indivizii, ca să se convingă că nu e un vis, se ţin bine cu amîndouă mîinile de parii împrejmuirii, neputîndu-şi explica în ruptul capului ce poate fi nostim sau vesel în grupul lui Laokoon, dar sînt cu toţii de acord că W de pe frontispiciu înseamnă „Willem“.

Naturalistul sus-menţionat abia a părăsit Esplanada, ca să ia parte la extazul acestor străini, dar trece acum, — printr-o alee încîntătoare, în care soarele de dimineaţă străbate, cum nu se poate mai jucăuş, prin frunzişul copacilor înalţi, — înspre „hanuri“. Trece pe lîngă o *barouchette*[1] galbenă şi un *char-à-bancs*[2] albastru, pe care le vede staţionînd sub copaci, cu telegarii deshămaţi, de parcă ar vrea să momească într-acolo cît mai mulţi din semenii lor. Aici e încă linişte de mormînt. E o dimineaţă superbă. Un domn singur, cu un Saxa-Weimar[3] cenuşiu din păr de cal, veston castaniu, pantaloni de vară cenuşii, ciorapi englezeşti cu picăţele, ghete joase şi înfăţişare delicată, extrem de distinsă, stă la una din măsuţele de lemn cu placă de marmură ale localului „Stema Amsterdamului“, în faţa uşii, foarte comod şi citeşte o carte. Un domn corpolent, cu obrajii roşii şi cu înfăţişarea de om irascibil, cu veston negru, citeşte un ziar, rezemat de baston, trîntit

[1] Un fel de cabrioletă. (Fr.)
[2] Trăsură cu bănci. (Fr.)
[3] Chipiu înalt şi rigid.

pe un scaun, fără măsuţă. O femeie tînără, sculată abia de curînd din patul de lăuză şi cam palidă încă, stă la altă măsuţă, pe care s-a servit micul dejun; pe cap are o boneţică drăguţă cu panglicuţă albastră [1] deschis şi poartă o rochiţă bleu; se reazemă comod pe scaun şi tricotează, îndreptîndu-şi din cînd în cînd atenţia spre fata la copii, care, cu o scufie amsterdameză în cap, — sau mai bine zis: pe cap, pentru că acest soi de tichii lasă părul neacoperit pînă în creştet, — cu o rochiţă roz, cu şorţ negru cu danteluţe, şi cu ghete de ştofă cu panglici încrucişate, întocmai ca doamna, — trece calm, cu paşi mărunţi, pe cărarea de peste drum, pavată cu scoici. Bona ţine cu una din mîinile ei înmănuşate un copil de doi ani, cu o pălărioară de piele cu clape şi cu şireţele roz, iar cu cealaltă unul de trei, cu aparate ortopedice. De cîte ori întîlneşte o persoană, căreia vrea să-i facă o impresie bună despre educaţia şi serviciul ei, li se adresează copiilor cu solemnul „mata“:

— Nu vorbeşti mata cu dumnealui, Sorsetje?

— Vai, Franswatje, cum îţi mai murdăreşti mata mînuţele cu bulgării ăia de pămînt.

Pe Aleea Cerbilor se arată ici şi colo cîteva cucoane tinere, în capul gol şi într-un costum pe care ele îl numesc „cît se poate de ţărănesc“, caracterizat mai ales prin şorţuleţe de mătase în culori ţipătoare. Cucoanele „dau de mîncare drăgălaşelor animale“.

Aceştia sînt fericiţii care au tras la Stoffels.

La club nu mai e nimeni, dar doi slujitori, un adult şi un băiat care nu va deveni niciodată adult, stau faţă în faţă în uşa din mijloc, cu mîinile la spate, admirînd talentul arhitectului Zocher, care le-a dat domnilor de la „Triumful credinţei“ posibilitatea să vadă pînă şi vasele ce trec prin Sparen.

În localul din colţ se află o familie zaandameză, sosită în ajun. Toţi bărbaţii sînt foarte înalţi, împopoţonaţi în haine în întregime albastre, cu cravate negre şi pieptare albe; femeile, cu boneta naţională şi dinţii negri. Au şi început să bea cafea şi-l ascultă pe hangiu, care, oprit în uşă, îşi îngăduie libertatea de a-i informa despre multe lucruri vrednice a fi ştiute. Atrage atenţia un infirm, re-

[1] Semn că este căsătorită.

zemat de unul din stîlpi şi sprijinit şi pe un baston. Nu e chiar un cerşetor, ci mai degrabă un om care aşteaptă să i se dea de pomană ; un animal nemuritor, pe care şi cei mai bătrîni haarlemezi l-au văzut acolo, întotdeauna la fel de bătrîn şi întotdeauna la fel de schilod. Unii îl bănuiesc că ar fi informator secret. Eu nu cred. Dar dacă este, atunci este cu siguranţă numai ca să-i informeze pe copiii copiilor în ce chip şi-au cheltuit bunicii lor banii în Pădure.

Pădurea rămîne în această situaţie pînă la unsprezece sau unsprezece şi jumătate. Atunci năvăleşte avangarda plimbăreţilor haarlemezi. Ea constă mai ales din cei care, în decursul celorlalte şase zile, fiind reţinuţi de meseria sau negustoria lor, trebuie să stea înţărcaţi de orice fel de plimbare, aşa că duminica au o foame de lup. Aceştia sînt negustorii mărunţi, cu mîneci lungi la haină ; contabilii cu vată în urechi ; meşteşugarii cu pălării înalte, cu pulpane lungi şi cu membre lungi; toţi cu nevestele lor, îmbrăcate cu un grad, şi cu fiicele lor, îmbrăcate cu trei grade mai presus de starea lor socială, şi numai în anumite cazuri deosebite şi cu fiii lor — şi anume atunci cînd aceştia nu s-au ajuns pînă într-atîta încît să le fie ruşine cu taţii lor ; căci se întîmplă să fie printre ei conţopişti, pedagogi şi mici horticultori, dar şi dacă nu se întîmplă aşa, tot puteţi fi siguri că vedeţi trecînd tată şi fiu cu bastoane la fel. Încolo, se observă un tînăr singur, cu alură distinsă, care poate fi un secretar de notar sau un funcţionar extrabugetar de la prefectura provinciei Holanda de Nord. Tînărul, nefiind în stare să-şi amintească de nici o fiinţă căreia să-i fie dator o vizită după liturghie, n-are încotro şi se duce la Stoffels. Acolo, mirat că nu întîlneşte încă nici o cunoştinţă, se mulţumeşte cu javra patronului, care, cu prietenoasa ei amabilitate, dovedeşte că domnul este un *habitué*[1].

Acestuia îi urmează, pe la unu şi jumătate, două, locuitorii simandicoşi ai oraşului : fabricantul cu familia, notarul cu familia, librarul cu familia, şi copiii lumeşti ai pastorului, fără părinţii lor. Vin acum şi horticultorii de pe Drumul Pădurii, cu nevestele şi odraslele lor. Se mai

[1] Un client vechi. (Fr.)

observă surori cu primele lor voalete, ieşite la plimbare cu fraţii lor, îmbrăcaţi în primele lor redingote, sperînd să întîlnească alte surori cu voalete şi alţi fraţi cu redingote. Şi începe să apară din cînd în cînd şi cîte o trăsură, ca de pildă cabrioleta doctorului, care, în timp ce face un mic tur cu cel mai bun harnaşament şi cu nevastă-sa, întîlneşte trăsurica negustorului de grăunţe, care nu plăteşte taxă de lux pentru cal; apoi droşca micului rentier; dar şi trăsura lăcuită sclipitor, cu telegarii negri ţinuţi în hăţuri albe împletite, a samsarului bogat; şi calul de călărie al fiului proprietarului pensionului. Pe lîngă toate şi toţi trec, în acelaşi sens sau în sens contrar, nişte *chars-à-bancs* amsterdameze cu douăsprezece locuri, în care se află paisprezece persoane şi un copil, şi caleşti cu trei locuri, în care se află cinci persoane şi o cutie de pălării. Totuşi, trebuie să spun că cele mai multe dintre acestea din urmă deshamă în oraş.

Aşadar, s-a întîmplat că atunci cînd noi trei am ieşit la ora unu pe drumul spre Pădure, i-am întîlnit fără să vrem pe cei ce se înapoiau: micii prăvăliaşi cu mînecile lungi, contabilii cu vată în urechi, cei cu pălării înalte, cu pulpane lungi şi cu membre lungi etc., parcă anunţînd sosirea notarilor, fabricanţilor, librarilor, doctorilor, farmaciştilor, horticultorilor, surorilor cu fraţi etc., care mai erau în urma noastră.

— Cît de *peu fashionable*[1] arată în general concetăţenii voştri! — zise Nurks (cu acel rîs deosebit, pe care englezii îl numesc *a sneer*[2],) întrerupînd o conversaţie foarte însufleţită şi plăcută şi reluînd-o numaidecît, ca să mă împiedice să-i răspund.

La cîţiva copaci mai departe îmi făcu o figură asemănătoare, exclamînd:

— Credeam că e mai mult *beau-monde*[3] în moftul vostru de Haarlem! — şi iar nu mă lăsă să precizez că toată

[1] Puţin elegant. — Expresie „străină" folosită de Nurks ca să-i epateze pe haarlemezi, alcătuită dintr-un cuvînt francez (*peu* = puţin) şi unul englez (*fashionable* = elegant).

[2] Un rînjet. (Engl.)

[3] Lume „bună". (Fr.)

clasa de mijloc înstărită mai era încă în urma noastră şi că abia cu o oră mai tîrziu aveau să urmeze, mai întîi înalţii funcţionari şi apoi *la haute volée* [1]. De altfel, ştia asta la fel de bine ca mine.

Luarăm loc la Stoffels. Mojiciile, care pînă atunci ne fuseseră debitate numai nouă, lui Boerhave şi mie, le scoase acum la vedere pentru toată lumea. Nici nu mă aşezasem încă pe scaun şi Nurks exclamă, aşa ca grupurile din apropiere să poată auzi :

— Vai, Hild, ce frumoasă vestă porţi ! Nu ţi-am văzut-o încă. Păcat că e demodată... Croiala e de acum cîţiva ani.

Ticălosul îşi dăduse seama că o purtam pentru prima oară şi o privise din cînd în cînd cu o deosebită satisfacţie. Îmi băgai numaidecît picioarele sub masă, pentru că mi se întîmplase de cel puţin şaptezeci şi cinci de ori să se uite la vîrfurile pantofilor mei strîmbînd din nas şi să mă întrebe :

— Unde-ţi faci *astfel* de bărci ?

Despre un cîine lăţos blajin, pe care îl mîngîia cu profundă duioşie un bătrîn, spuse :

— Ce jigodie !

Despre o pereche de mînji albi, care se opriseră în faţa uşii şi de dragul cărora stăpînul lor se umfla în pene :

— Stîrpituri !

Despre copilaşul în cîrji, care se plimbase pe la zece şi jumătate şi care arăta îngrozitor de încălzit :

— Dacă aş avea eu unul ca ăsta, i-aş lega o piatră de gît.

Le spunea destul de tare, ca să poată înţelege respectivii proprietari ai javrei, stîrpiturilor şi băiatului.

Stătea pe un scaun un om foarte serios, căruia pe jumătate i se spulberase fericirea, deoarece de dimineaţă, văzînd flori la „Ghirlanda Florei", intrase pe brînci într-o răsadniţă şi se agăţase de un cui. În clipa aceea nu dăduse prea mare atenţie întîmplării, dar acum, în timp ce stătea liniştit în Pădure şi fuma o ţigară de foi, descoperise, în toiul

[1] Lumea suspusă. (Fr.)

cugetărilor, o mică ruptură într-un crac al pantalonilor, taman la genunchi. Nici nu-şi zărise bine ruptura şi îşi şi azvîrlise cu multă îndemînare batista de mătase peste ea, dar prea tîrziu ca să mai scape de observaţia lui Nurks, care tocmai în aceeaşi clipă ne spuse :

— Îmi place luna plină.

Amatorul de flori se coloră ca un *cactus speciosa* [1]. Vrînd să-şi ascundă această culoare, apucă, încurcat, batista, ca să-şi sufle nasul, aşa încît luna ieşi iarăşi din nori, spre marea veselie a unei cete de fete şi băieţi dintr-un magazin de manufactură din Amsterdam, care în acea zi memorabilă voiau să pară cel puţin doamne de onoare şi şambelani ai maiestăţii sale regelui.

— Haina asta o ai de la tatăl matale? — îl întrebă Nurks, cu ton glumeţ, pe băiatul care îi aduse limonada şi care cu siguranţă că nu se simţea prea la strîmtoare în haină.

— N-am tată, — zise bietul băiat şi mă atinse la inimă.

Le beau-monde apăru cu toate distinsele sale miresme şi flori, cu toată splendoarea sa de pene, şaluri, umbrele, mantile, amazoane, vizitii, trăsuri şi cai de călărie. Avusesem ghinionul să-i prezic lui Nurks că are să vadă un strălucit echipaj nou. Nici nu privise bine echipajul şi mă şi întrebă nerăbdător :

— Cînd vine echipajul acela frumos, despre care ai vorbit?

Şi tot aşa mereu, spre marea supărare a lui Boerhave. Acesta rămăsese destul de calm, dar Nurks îi privea ţintă şnurul de ceas în chip atît de înfricoşător, încît bietul Boerhave era convins în fiece clipă că vine ceva şi pînă la urmă îşi şi încheie haina. Îmi mai aduc aminte numai de două lucruri neplăcute, pe care Nurks i le vîrî pe gît bunului meu medicinist, dar care, la fel ca şi cele povestite mai sus, se mărgineau numai la o maliţiozitate de atitudine. Una a fost următoarea : Vorbeam despre nenorocirile de care poţi avea parte dacă înoţi. Într-o zi caldă de vară e un deliciu să vorbeşti despre apă. Boerhave

[1] Cactus de culoare roşie.

povesti cazul mișcător al unui înotător care dăduse dovadă de un înălțător spirit de sacrificiu, — un caz destul de extraordinar pentru a merita toate medaliile de onoare ale Societății de Salvare etc., dacă aceasta nu stabilise cumva regula să-i răsplătească numai pe cei ce *nu* știu să înoate, — dar cel puțin destul de extraordinar ca să înflăcăreze și o inimă de piatră. Nurks ascultă însă cu cea mai desăvîrșită indiferență, ba chiar fu atent, în timpul povestirii, la tot felul de lucruri fără importanță. Așa, de pildă, la un moment dat păru că se dedă trup și suflet preocupării de a scoate inele de fum; apoi, avînd întru totul atitudinea unui om care nu are absolut nimic altceva de făcut, începu să-și sufle cenușa de țigară de pe genunchi și chiar de pe masă; apoi păru că-și îndreaptă din nou toată atenția și interesul înspre guler, care mai era suferind și mai avea mereu accese de slăbiciune. Această multilateralitate, în cele din urmă, nu prea îl măgulise pe prietenul meu, aflat în plin extaz.

La fel de prost nimeri Boerhave și cu povestirea unei anecdote absolut noi, cu trei leidenezi, de care în seara din ajun rîsesem cu lacrimi, împreună cu toată familia, încît fusesem în primejdie să ne înecăm cu dumicatul din gură. Dar acum anecdota suferi un naufragiu total, lovindu-se de imperturbabilitatea de oțel a stimatului meu văr, care de data aceasta căzu în extrema cealaltă, ascultînd cu toată răbdarea și încordarea; ba chiar cu atîta răbdare și încordare, încît păru impresionat cînd povestea se isprăvi și-i așteptă sfîrșitul și poanta, care, dacă ar fi fost să te iei după mutra lui, trebuia abia să urmeze. Mie mi s-au dat însă ulterior asigurări din sursă demnă de încredere, că numitul văr a povestit în diligență, chiar în aceeași seară, dînd semne evidente de mulțumire de sine, atît mărinimoasa acțiune de salvare a unui om, cît și întîmplarea cu cei trei leidenezi. Tot așa, s-a priceput să le servească pe amîndouă în ziua următoare la Doctrina, cînd lua masa, precum și la De Munt, iar în cursul săptămînii să le vîre pe gît la trei concerte și în cinci cafenele (așa încît presupun pe drept cuvînt că acolo înviorează totodată

şi inimile liplapilor [1] şi ale albaştrilor [2] din Vest). Iar cui n-a găsit că cea dintîi e „nemaipomenită" şi a doua „formidabilă", a ştiut să-i spună pe loc ceva care să înţepe în punctul sensibil, ceva despre favoriţi şi cravate.

Veni muzica : trei cucoane cu poşete lungi ; cucoanele erau bătătoare la ochi datorită unor panglici roşii pe bonete, unor fulare portocalii în jurul gîtului şi unor şorţuri cu buzunare adînci, cu clape. La mijloc, o Safo voinică şi pistruiată, cu o harpă înaltă şi pistruiată, iar alături de ea două femei oacheşe, cu mîinile pline cu diamante (care aveau un aer de sticlă foarte accentuat). Femeile oacheşe cîntau la vioară.

— Cele trei graţii, — zise Nurks rîzînd şi destul de tare ca să-l molipsească de rîs pe un lungan, funcţionar la un birou de avocatură, care se afla mult mai departe de el decît graţiile în cauză.

Muzica începu. Nurks îşi vîra din cînd în cînd degetele în urechi, ceea ce nu putea fi un stimulent pentru cele trei artiste, deşi ştiau şi ele prea bine că romanţa nu e cine ştie ce grozavă. De altfel, nici nu pretindeau altceva decît o băncuţă sau un gologan de la fiecare auditor, şi un pic de răbdare. Viorile se opriră cu o trăsătură viguroasă de arcuş, iar harpista începu, cu o voce cam răguşită şi exact pentru a douăzeci şi treia oară în acea dimineaţă de neuitat, cîntecul, pe atunci la fel de puţin nou ca şi acum, dar încă la modă :

Fleu-ve du Ta-ge ! [3]

— Aoleu, urîtă mai e cînd cîntă, — se auzi, printre cuvintele mişcătoare ale romanţei, din gura politicoasă a lui Robertus, căruia cu siguranţă că nu-i trecuse niciodată prin cap că şi o femeie sărmană ar putea avea mîndria ei.

Cîntecul continuă fără nici un incident, aşa încît po-

[1] *Liplap*, metis rezultat dintr-un părinte alb şi unul indigen din India Olandeză Orientală (azi : Indonezia).

[2] Poreclă dată oamenilor de culoare.

[3] „Fluviul Tag" — romanţă de B. Pallet, pe versuri de Joseph de Meux.

șeta se putu deschide, pentru a da la iveală cunoscuta farfurioară lăcuită în roșu, cu chenar sclipitor. Aș fi pus pe farfurioară un florin, dacă artista nu i-ar fi cerut nimic lui Nurks. Dar nu puteam s-o opresc, așa încît nu-i dădui decît o monedă de zece cenți. Cîntăreața ajunse la Nurks.

— Cîte octave poți *mata* să cînți? — întrebă el, rînjind de-a binelea, dar punîndu-i totodată un cinci pe farfurioară, căci așa era el.

Cînd ești negustor, trebuie să primești și banii murdari.

— *Merci, monsieur,* — zise harpista, cu ochii lăsați în jos, și pînă să isprăvească, ajunsese la omul cu pantalonul rupt.

Lunganul, funcționar la procuratură, își schimbase între timp locul și stătea acum întîmplător la o măsuță, pe lîngă care virtuoza trecuse.

În tot acest timp, viorile cîntaseră ceva vesel. Nu știu dacă din pricina lor lumea dăduse mai cu filotimie sau mai cu zgîrcenie. Mai fu executat apoi un trio foarte scurt și foarte vioi, după care toate trei cucoanele își lăsară toți ochii în jos, își mișcară toate buzele, se înclinară și ieșiră. Apoi, un clarinetist, care tocmai intra, în capul gol, le luă locul, ca să-și facă și el auzite talentele.

— Aici, în ținutul ăsta, muzica proastă se ține lanț, — observă Nurks.

— Ba, mie mi se pare chiar nostimă, — spusei eu împăciuitor.

— Păi atunci... zise el, privindu-mă drept în ochi și dînd pe gît o înghițitură lungă de limonadă, — ...păi atunci... să-ți spun drept: cred că n-ai nici de doi bani ureche muzicală.

De! Ca să spui această din urmă grosolănie, n-ai nevoie să fii Robertus Nurks. Știu din experiență că o asemenea apreciere se consideră îndreptățit s-o facă orice amator care cîntă la el acasă vioara întîi și unica, în cine știe ce orchestră vioara a doua, și care ar cînta-o și pe a treia, dacă ar exista vioara a treia. Ba chiar am cunoscut pe unii timpaniști, care erau cum nu se poate mai criminali în acest așa privință. O, măcar să fii o persoană care, la un concert, poate să-și pună mîna sub bărbie într-o atitudine

nelipsită de o anumită maiestate şi poate să-şi închidă ochii, adînc impresionat, şi să nu-i deschidă după aceea brusc şi cu totul încurcat, la un *point d'orgue* [1], ca şi cum ar veni din altă lume (din lumea închipuirii, de pildă) ; sau măcar să baţi tu însuţi, cu mîna sigură şi priceputâ, măsura, cu programul îndoit sau cu degetul arătător înmănuşat ; sau să te pricepi măcar ca, la revenirea temei, într-o bucată muzicală de amploare, să etalezi un zîmbet, de preferinţă un zîmbet nervos, care, cu limpezime desăvîrşită, să însemne : „iar sîntem acasă" ; sau să dispui măcar de cunoştinţele necesare ca să decretezi, cu o profundă încruntare fatalistă a frunţii şi dînd din cap în modul cel mai critic din lume, despre o cîntăreaţă care place tuturor : „nu prea are metodă" ; sau să ai tactul de a deosebi muzica romantică de cea clasică şi să afirmi : „prefer totuşi să-l ascult pe Lafont sau pe Bériot, decît pe Eichhorn sau pe Ernst [2] ; aş putea spune : să fi copiat măcar cîndva o singură pagină de note ; — înarmat cu unul dintre toate aceste merite muzicale, ai dreptul să te uiţi de sus, cu dispreţ, la restul universului şi să declari de la obraz tuturor celorlalte fiinţe din lume, de îndată ce-şi bagă cît de cît nasul în divina artă a sunetelor, că n-au ureche muzicală. Dar, în ceea ce priveşte această nerușinare, lăutarii, gorniştii, cimpoierii, flaşnetarii şi toboşarii îi întrec pe artiştii de alte specialităţi. Nici un pictor, cînd îi intri în atelier şi îi spui ceva despre tabloul lui sau al altuia, n-ar fi atît de nepoliticos să-ţi răspundă : „Cred că nu prea vă pricepeţi la artă". Nici un autor, în faţa căruia un om binecrescut îşi exteriorizează părerile despre un roman, despre o poezie sau despre un eseu, nu va îndrăzni să-l întrebe „dacă, de fapt, are gust şi minte sănătoasă". Dar muzicanţii ! Şi-au însuşit, în legătură cu specialitatea lor artistică, aceeaşi impertinenţă care la vărul meu Nurks era înnăscută, şi am întîlnit tineri din cercurile cele mai şlefuite, *every inch a gentleman* [3], care în privinţa aceasta erau cu desăvîrşire nesuferiţi.

[1] Notă prelungită ; coroană. (Fr).
[2] Cunoscuţi muzicieni ai timpului.
[3] Gentleman din creştet pînă în tălpi. (Engl.)

Cred că nu mai e nevoie să revin asupra vărului meu. Dacă stau să cuget bine, nici nu prea știu de unde mi-a venit curajul de a vi-l prezenta. Nici nu vă mai spun cum am cinat împreună la „Stema Amsterdamului", la *table d'hôte* [1]; cum a șoptit cu jumătate glas despre economia făcută de o pereche de oameni simpli, care, încălcînd regulamentul patronului, comandaseră o singură sticlă pentru amîndoi și după aceea se temeau să nu le cadă greu rasolul servit după supă, fiind ferm convinși că nu mai vine altă carne; cum, mai tîrziu, privirea lui paralizase mîna unui domn distins cu părul pudrat, care tăia, cu un cuțit tocit, un pui tare, firește nu cu prea multă îndemînare; cum pe o duduiță, care nu prea ieșise în lume și care se nimerise să stea tocmai în fața lui, o privise atît de ironic, încît biata fată mai întîi intră la idee că mănîncă nemaipomenit de mult și de aceea începu să refuze tot, iar apoi ajunse la convingerea fermă că se mînjise și încercă în fel și chip să arunce o privire în oglindă, ca să afle unde e pata; cum pe mine, cînd, după masă, ne-am mai plimbat încă o dată pe Aleea Cerbilor, m-au trecut toate nădușelile de frică să nu incaseze una cu umbrela după ceafă de la vreunul dintre muncitorii spilcuiți în vestoane albastre, care treceau cu pași mari, la braț cu slujnicuțe drăguțe, drăgăstoase și îndrăgite (împopoțonate cu pălării negre de mătase și cu șaluri castanii pe umeri), deoarece nu se putea abține de a aplica acestei îmbrăcăminți bărbătești denumirea de „plapumă", „o bucată de covor", „pătură", sau „capot".

După toate aceste necazuri, îl văzui în sfîrșit pe bunul, simpaticul, atrăgătorul și prietenosul Robertus Nurks în diligență, la „Clopoțelul". Mai scoase o dată capul pe portieră, ca să ne strige: „Cam de mîna a doua!", exclamație despre care tovarășii lui de drum, pe drept cuvînt, crezură că li se aplică lor. Și plecă. Pornirăm, Boerhave și cu mine, și trecurăm bariera, căci eu, ca toți haarlemezii care au cunoscut pe vremuri bariera, și azi încă mai numesc tot așa împrejmuirea. Apoi, cînd ne uitarăm peste [illegible]zepa-

[1] Masă-pensiune; meniu fix. (Fr.)

tersveld şi văzurăm cum apune soarele, roşu ca sîngele, împrumutîndu-şi culoarea minunată norişorilor albi spumoşi, care pluteau în văzduh ca nişte văluri străvezii, mă încumetai să-i prezic lui Boerhave o frumoasă zi de luni, iar el, datorită perspectivei unor exemplare de *aristolochia clematitis* în floare şi a unor melci de vie vii, îl dădu uitării, repede şi cu totul, pe simpaticul meu văr, cu care îi făcusem cunoştinţă.

1839.

UMORIŞTI

Oştirea năvăleşte şi e atît de mare,
Cît să adune-ai noştri nicicînd n-au fost în stare,
Cu Zeeu, Holanda, Kenmeer şi Frizia împreună. [1]

GYSBRECHT VAN AEMSTEL [2]

(Dintr-o scrisoare a lui Melchior)

Dragă Hildebrand!

Aflu şi-mi face mare plăcere că ţi se publică din cînd în cînd cîte ceva. Spun: mare plăcere, — pentru că am mai mers la şcoală împreună. Pe atunci mi-am cam dat eu seama că în capul tău zace ceva, dar nu ştiam dacă are să se aleagă vreodată ceva de el. Tata zice că a prezis întotdeauna acest lucru, dar eu nu mi-aduc aminte de nimic. Atîta ştiu, că de trei ori am avut necaz pe tine, pentru că tata mi te-a dat drept exemplu de bună purtare, dar eu ştiam că şi tu făceai destule pozne, Hilduleţ! Ia adu-ţi aminte de uşa basculantă a „Viţelului Tărcat", care se deschidea în fiecare dimineaţă la nouă şi jumătate şi în fiecare după-amiază la trei, făcînd să zbîrnîie clopoţelul un sfert de oră, tocmai cînd la şcoală se citea rugăciunea în limba franceză.

[1] Zeeu[w], Ken[ne]meer, Holanda, Frizia: provincii ale Olandei.

[2] Erou al piesei cu acelaşi nume a clasicului olandez Joost van den Vondel (1587—1679).

Dar să lăsăm toate astea, dragă prietene. Am auzit că ai iarăşi ceva sub tipar şi cred că ai să-mi îngădui, pentru că ne cunoaştem atît de bine, să-ţi dau cîteva sfaturi. Cunosc oameni care preferă să facă acest lucru pe calea recenziilor. Sînt unii care găsesc că manuscrisul e fără cusur şi că volumul tipărit e tîmpit la culme. Dar mie nu-mi place metoda asta şi prefer să dau sfaturile înainte.

Mai întîi aş vrea însă să te întreb, să te întreb fără ocol, dacă eşti umorist. Cam aşa mi se pare, pentru că în zilele noastre e foarte la modă să fii umorist. Uite ce e, Hildebrand : dacă ai fi umorist, mi-ar părea grozav de rău. M-aş grăbi să-ţi spun, cu toate că mi s-ar rupe inima : „Dacă eşti umorist, Hildebrand, pune la bătaie trei gologani, cumpără-ţi o funie şi..." Dar nu, nu se poate, nu eşti umorist, dragul meu ! Hai, zău aşa, spune-mi că nu eşti.

În prezent, consumul de umor e atît de înspăimîntător de mare, dragă prietene, încît articolul trebuie să fi ajuns înfiorător de scump şi cred că, drept urmare, se şi falsifică îngrozitor de mult. Sînt convins că în orice biserică se adună la un loc peste o sută de umorişti, inclusiv pastorul. Nu poţi să intri într-o cafenea, nu poţi să te sui într-o diligenţă, ba mai mult : nu poţi nicăieri să iei loc, fără să dai de un umorist. Toată ţara e otrăvită de ei : umorişti în versuri ; umorişti în proză ; umorişti savanţi ; umorişti intimişti ; umorişti eminenţi ; umorişti umili ; umorişti hibrizi ; umorişti calamburgii ; umorişti textieri ; umorişti de basme ; umorişti misogini şi umorişti admiratori ai femeilor ; umorişti sentimentali ; umorişti grosolani ; umorişti cugetători ; umorişti în cărţi, în recenzii, în foiletoane, în scrisori, în prefeţe, în coperţi ; umorişti care îi înjură pe granguri şi declară că aceştia n-au nici pic de simţire pentru că au un slujitor cu galoane pe veston şi o pendulă cu cîntec ; umorişti, care în cărţi ţin cu cerşetorii şi îi ajută să se ducă la Frederiksoord [1], la Societatea de Binefacere ; umorişti călători, ale căror neveste se ocupă de altceva, în timp ce *ei* fac umor ; şi în sfîrşit umorişti rurali, foarte săraci cu duhul, deşi şi-au însuşit cu toţii o bună parte din sărăcia cu duhul, în felul acesta: „Aţi putea crede

[1] Colonie de muncă, fondată de o organizaţie filantropică.

că eram bleg de tot, dar e numai și numai amabilitate!" Nu vorbesc despre umoriștii cu totul caraghioși, despre cei foarte nesiguri și despre cei foarte confuzi... Vai, dragul meu Hildebrand, sînt o sută de feluri despre care nu vorbesc, deoarece cresc din pămînt, iar eu știu la fel de puțin ca și în materie de buruieni, dacă ești mai în siguranță clasificîndu-i după *partes essentiales* [1] sau după *habitus* [2], după un *systema naturalae* [3] sau după un *systema artificialae*[4]: ceea ce, de fapt, în ce privește stilul, este în prezent problema la modă, despre care poți citi în latină și în olandeză, în forma îngăduitoare și în cea mușcătoare, foarte multe lucruri edificatoare și concludente.

Pînă una-alta, nu pot să-mi explic cum este cu putință, cînd există atît de mult umor, să nu existe încă în lume nici o definiție mai bună a acestui articol. Pentru numele lui Dumnezeu! Înotăm în umor și nimeni nu e în stare să spună ce fel de umoare e de fapt umorul. Așa că am să fiu foarte repede nevoit să cred că ne *înecăm* în el. În acest caz, nu putem fi destul de grăbiți să înființăm o asociație a înecaților pentru umoriști, sau o societate de abolire, sau cel puțin de temperare, cu deviza: „Mai dă-l încolo de umor". Jean-Paul [5] apucă sublimul de picioare, apoi, cu forță raponică [6], îl întoarce cu josul în sus și zice: „Iată umorul: nu e altceva decît sublimul cu picioarele în sus" [7]. Am tot respectul pentru acest tur de forță.

Umoriștii există, există în număr mare și se înmulțesc zi de zi. Într-o bună zi, avem să vedem o creștătorie regală de umoriști. Știu și eu ce poate să mai iasă? În primul rînd, o revoluție umoristică, cu scopul de a introduce ordinea umoristică a lucrurilor, cu o impresionantă fată bătrînă

[1] Părțile esențiale. (Lat.)
[2] Deprindere. (Lat.)
[3] Sistem natural (Lat.)
[4] Sistem artificial. (Lat.)
[5] Jean-Paul-Friedrich Richter, scriitor german (1763—1825).
[6] Atletică. După numele lui Rappo, un vestit atlet al epocii.
[7] „Humor ist das Romantisch-Komische, das umgekehrte Erhabene, worin das Endliche, auf das Unendliche, der Verstand auf die Idee angewandt wird". (N. a.). Nota este, în original, în limba germană. Traducere: Umorul este comicul romantic, este sublimul inversat, în care finitul se aplică pe infinit și rațiunea pe idee.

pe tron, cu un cerc de zilieri sentimentali ca miniştri. Acolo, în sala de şedinţe, vor lua loc copilaşii simpli şi nevinovaţi ; armata va fi alcătuită din laşi cu inimi de porumbei, sub numele pompos de suflete compătimitoare ; funcţia de judecător va fi îndeplinită de oameni care sînt împotriva oricăror pedepse ; numai moşnegii vor avea voie să fie scriitori, poeţi sau savanţi, sau să fie consideraţi ca speranţa patriei, în afară de umorişti ; fiecare dintre ei va avea un unchi binevoitor şi un nepot slab la minte, dar, cu excepţia acestor simpatici copii, tinerii vor fi trimişi în străinătate, ca fiind o invenţie dăunătoare. Nu va mai exista noblețe, nici bogăţie, nici lachei, nici *pâté de foie gras* [1], nici colivii pentru păsări şi nici case de mode pentru cucoane. Dar se va face un considerabil import de haine de casă, papuci, lulele, araci, cărţi pentru copii, Mama-Gîscă... Ştii ce te rog, Hildebrand ? Să nu treci la umorişti !

În al doilea rînd... etc., etc.

[1] Pateu de ficat de gîscă îndopată. (Fr.)

FAMILIA STASTOK

SOSIREA

În orășelul D..., într-o joi a lunii octombrie, pe la ora unu după amiază, se lăsă în jos scărița de fier a unei diligențe galbene, care făcea cursa, prin D..., de la C... la E... și viceversa. Din diligență coborî, — umplînd-o de noroi pe cea care îl urma nemijlocit și care nu era nimeni alta decît propria sa pelerină, — supusul dumneavoastră slujitor Hildebrand. Călătorise cu o cucoană palidă, care nu dăduse voie să se fumeze și care își tot aranja mereu blana, apoi la un moment dat oftase, apoi la un moment dat ațipise, apoi la un moment dat mirosise colonie, apoi la un moment dat iar dormise, și fusese în tot acest timp arțăgoasă. Pe aceeași banchetă stătuse o fetișcană, cu un palton albastru cadrilat, în care era nu ghemuită, — noțiunea e prea largă, — ci îndesată. Paltonul, croit după o modă uitată de mult, se putea strînge de la spate printr-o gaică în formă de *sous-pied*[1], făcută din aceeași stofă și întinsă pe doi năsturași de sidef. Fata purta o pălărie de paie cu panglică albastră de borangic, cu dungi castanii, încolăcită în volane mari, fixate pe sîrmă, iar în jurul gîtului avea un fular galben aprins. Era foarte intimidată de cucoana cea palidă de lîngă ea, de care se ținea la o distanță prudentă. De mai multe ori avusese de gînd să-i ajute să-și aranjeze blana și într-un rînd își și scosese în acest scop mănușa de pe o mînuță dolofană cu degete roșii și cu un inel care amintea, deosebit de mult, de cositor. Dar cucoana cea palidă se uitase la ea și atunci ea își

[1] Curea sau panglică, petrecută sub talpă, pentru a întinde ghetra sau pantalonul. (Fr.)

suflase nasul, folosind un sistem foarte nimerit în societate, conform căruia nasul trebuie să ispăşească toate gafele, nesocotinţele şi nesăbuinţele. Aceştia fuseseră pasagerii de pe banca din fund. Pe cea următoare stătuse o evreică, prinsă, ca o nestemată orientală, între doi creştini. Ţinea ascuns, sub un paltonaş de stofă verde ratinată, un copil mic, care era toată mîndria ei, pentru că nu plîngea; nu plînsese nici cînd, pe la mijlocul drumului, îi pusese un scutec curat. Copilul, ce-i drept, era foarte mic şi avea o susetă mare în gură. Dintre cei doi creştini între care era prinsă, unul avea nişte ochelari mari de argint cu sticle rotunde, o tabacheră de argint, un creion de argint, un ceas de argint, precum şi catarame de argint la pantaloni şi la ghete, aşa încît am dedus că era argintar. Celălalt avea o agrafă de aramă, o tabacheră de aramă şi un lanţ de aramă pe burtă, de unde am tras concluzia că trebuie să fie cel puţin maistru plăcintar. Cel dintîi, deoarece nu era voie să se fumeze, îşi scosese de cîteva ori tabachera de argint din buzunar, numai ca să aibă plăcerea s-o deschidă, — să scoată din ea un portţigaret de argint şi să mai caute în ea un obiect care nu era acolo, dar care, dacă ar fi fost, i-ar fi prins cu siguranţă mai bine decît portţigaretul, — pentru ca apoi s-o închidă bine la loc, după ce mai înainte potrivise în ea numitul portţigaret, întîi cu capul în jos şi apoi cu coada. Celălalt, ca să-i treacă vremea, scosese din tabachera de aramă o doză zdravănă de tabac şi şi-l vîrî în gură. Omul de argint avusese mare chef de vorbă; cel de aramă păruse ferm hotărît să nu deschidă gura. Evreica avea, firește, mult mai multă stimă pentru cel de argint; dar omul de argint era rezervat faţă de evreică. În faţa omului de argint stătea un om posac, gras şi înalt, căruia eu nu îndrăznisem să-i vorbesc, pentru că avea pe el două haine una peste alta, un ciomag gros în mînă, o culoare de parcă abia venise de la o chelfăneală şi o expresie de parcă se pregătea să se încaiere cu cel dintîi om care îi va adresa un cuvînt. Era, fără îndoială, un comisar de poliţie, sau un comandant de garnizoană în civil. Lîngă el moţăia un tînăr cu o cărare în părul lins, — atît de lins, încît părea dintr-o bucată. Avea umerii obrajilor ieşiţi, cravată albastră, ac de cravată cu peruzea, vestă cu flori roşii, jachetă castanie lungă cu mîneci în-

tregi scurte încheiate cu nasturi, mănuşi căptuşite şi galoşi. Era un comis-voiajor neamţ. Alături de el... Dar la ce bun să-mi arăt talentul descriind un grup de călători cîtuşi de puţin interesanţi şi cărora le spusesem „drum bun" încă de la începutul acestei povestiri? Ca să fiu scurt: coborîi de pe scăriţă, căzui mai întîi aproape în braţe unui domn mustăcios, cu un picior ţeapăn şi cu un baston galben, — care o aştepta pe cucoana cea palidă şi care, îngrijorat să nu-i întindă cucoanei mîna altcineva decît el însuşi, i-o şi întinsese pe a sa, — trecui pe sub scara rezemată de cîteva clipe de acoperişul trăsurii cu care venisem şi îi strigai hamalului:

— Cufărul negru cu un H!

Conductorului, care luase sacul de poştă, îi dădui bănculţa şi mă uitai în jur după cineva care să-mi poată căra bagajul, fără să cadă în ispita de a-l transporta la propria sa adresă.

— Dacă-mi daţi voie: nu sînteţi matale domnu' Willebram? — întrebă un glăscior slab şi piţigăiat, aparţinînd, pare-se, unei persoane care nu mai luase niciodată pe un necunoscut de la diligenţă. Întrebarea fusese adresată comisarului de poliţie.

— Eşti tî... nebun, omule? — zise comisarul de poliţie.

— Trebuie să coboare din trăsura asta? — întrebă cu ton amabil omul cu metalul virginal.

— *Eu* sînt acela, — spusei, lăsînd baltă o mai îndeaproape contemplare a grijii cu care domnişoara (aproape sigur: o învăţătoare) îşi urmărea cutia de pălării, grijă exteriorizată în neîncetata tînguire: „Vai, să nu se strice, dom'le condictor!"

Omuleţul care se afla în faţa mea îşi începuse pe semne educaţia într-un orfelinat şi şi-o desăvîrşea acum într-o casă diaconală [1]. Avea umerii ridicaţi şi genunchii ţepeni, purta un pardesiu castaniu lung de pînză impermeabilă, cu insigna diaconală pe mînecă, şi ţinea sub braţ o servietă mică şi uzată, în care se transportau cărţile vreunei societăţi de lectură.

[1] Instituţie de binefacere confesională protestantă, un fel de azil.

— Mă trimise conașu' undeva, — zise omulețul, căruia îi dădui vreo șaizeci și opt de ani, — și acu-mi zise conașul să mă duc numaidecît la dulijanță, să mă uit dacă a venit conașu'. Acu, zău, să nu vă supărați că nu v-am cunoscut.

Ar trebui să fii cel mai neomenos călău din lume ca să iei cuiva în nume de rău că nu te cunoaște, dacă nu te-a văzut în viața lui, așa că îi acordai bunului cetățean iertare completă în această privință și cerui să mi se ducă geamantanul la „Maurul care se odihnește", urmînd să-l iau de acolo mai tîrziu. Apoi plecai tîrîș-grăpiș, cu noua mea cunoștință, spre locuința unchiului meu. Pe drum avui avantajul de a primi de la bătrînel informații binevoitoare despre scopul unei clădiri mari, cu uși și ferestre gotice. Aflai de la el că această clădire, — care avea deasupra o turlă cu galerii frumoase și o morișcă de vînt, — e „biserica." Tot așa și despre o fîșie lată de apă verde, mărginită de două parapete înalte de zidărie, îmi dădu explicația că ar fi „splaiul".

— Și asta-i casa, — zise el, punîndu-și picioarele bătrîne pe o treaptă și trăgînd cu nădejde de șnurul unui clopoțel, cu o mutră care, la un bătrîn, înseamnă: „Tot nu pot să aud dacă sună încet sau tare".

PRIMIREA

Se scurseră cîteva minute pînă să se audă în vestibul un tîrșîit de picioare caracteristic, trădînd venirea unei bucătărese în vîrstă, care fusese nevoită, firește, să isprăvească mai întîi de curățat cartoful început, apoi să-și dea jos ligheanul din poală și picioarele de pe sobiță, pentru ca apoi să încalțe niște tîrlici roșii, să-și șteargă nasul cu dosul palmei, să-și suflece șorțul într-o parte și să pornească pe drumul lung care numără de la ușa bucătăriei pînă la barometru douăzeci și de la barometru pînă la preș șase pași. Între timp, cercetai cu privirea fațada locuinței.

Imobilul era, ca și unchiul meu, burghez și, deși casa era mai în vîrstă decît el, era și el, totuși, ca și casa, din secolul precedent. Avea un fronton în trepte, iar la ultimul etaj ferestre în două canaturi. Casa avea spre

stradă o singură cameră, cu două ferestre în ghilotină, cu geamuri de mărime mijlocie, împodobite cu perdeluțe verzi de tul, puse pe bare late de aramă și căscate nițeluș la mijloc, ca să îmbie în mod curtenitor lumina și s-o facă să cadă pe două ghivece mici cu flori ale mătușii mele, care interzisese strict să se folosească acea cameră pentru alte scopuri. Eram curios dacă am să fiu lăsat să intru vreodată acolo. În orice caz, fusesem primit, pînă una-alta, în antreu, după care ajunsei repede într-o cameră din fund, cu luminător, în nemijlocita prezență a unchiului meu și a mătușii mele.

Primirea fu foarte cordială. Oamenii aceia cumsecade, care nu mă văzuseră încă niciodată, păreau foarte bucuroși că au această plăcere, cu toate că numita plăcere păru la început oarecum știrbită de împrejurarea că venisem tocmai într-o joi, cînd „se face" camera din față, așa că acum stau cu toții în fund. La care mătușă-mea adaugă că nepotului are să-i placă și așa și că și acasă la părinții lui a stat cu siguranță cîndva într-o cameră din fund. La care nepotul zise că aceasta e o cameră din fund foarte drăguță și că-i plac mult camerele din fund. La care unchiul zise că lui, personal, nu-i plac, iar mătușa și nepotul fură de acord că lor *da*, le plac, la care unchiul veni ceva mai aproape spunînd că, totuși, seara îi plac *destul de mult*. La care mătușa și nepotul spuseră că și lor seara le plac *cel mai mult*, așa încît fu luată ca unanimitate de voturi hotărîrea că seara o cameră din fund cu luminător este mai bună ca oricare alta. Mă simt dator să adaug aici că întreaga conversație decurse în chipul cel mai binevoitor și mai prietenos, în timp ce unchi-meu, cu o bară de sulf, își punea din nou în funcțiune pipa arsă, iar mătușă-mea ștergea ceșcuțele din serviciul de cafea, cu un zîmbet grațios și cu un șervet bălțat. Tocmai rînduia micile stive pe tavă, cînd mă întrebă :

— Sfinte Dumnezeule ! Hildebrand, nu vrei o cafea ?

Ce-i drept, în clipa aceea nu doream nimic cu mai multă înfocare decît o ceașcă de cafea. Dar întrucît o bănuiam pe mătușă-mea că mijlocul de a spori cafeaua îl va căuta în arta de a o subția, îi mulțumii cu mărinimie și-i spusei că am să iau numaidecît cu unchiul un șnaps, la care mătușa mă informă că el obișnuiește

întotdeauna să ia un șnaps cînd trece poștalionul de ora două.

Cu această perspectivă în față, îmi împinsei scaunul mai aproape de cămin, — lîngă care stătea unchiul meu întotdeauna, cu toate că acolo nu se făcea foc niciodată înainte de întîi noiembrie și deci nu era foc nici acum, — și începui să întreb de vărul meu Pieter.

Vărul meu Pieter studia dreptul la Utrecht, dar cu toate că întrebasem în diferite ocazii pe diferiți studenți din diferite facultăți dacă îl cunosc pe vărul meu Pieter Stastok, nu primisem niciodată un răspuns mulțumitor, așa încît, în nesiguranță cu privire la cauzele cărora trebuia, poate, să li se atribuie această necunoaștere, începusem în cele din urmă să nu mai întreb de *vărul meu* Pieter Stastok, ci de un oarecare student pe nume Stastok.

— Trebuie să-l fi văzut, nepoate Hildebrand, — zise bătrînul Stastok. A ieșit în oraș anume ca să te aștepte.

— Ca să te aștepte, — îngînă mătușă-mea, lăsînd să-i cadă în poală lucrul de mînă la care tricota și uitîndu-se peste ochelari. Te-o fi scăpat, mai mult ca sigur. Dar vine degrabă. Acuma e foarte ocupat cu examenul ! Chiar mă tem că muncește prea mult. Știi, e grozav de deștept !

Abia avui timp să-mi exprim dorința fierbinte de a vedea această rară îmbinare de deșteptăciune și de sîrguință și se și auzi clopoțelul, apoi tîrșîitul tîrlicilor bucătăresei și în sfîrșit pașii studentului de la Utrecht.

Chiar dacă n-aș fi avut nici cea mai mică idee despre stimatul meu văr, de îndată ce apăru îl și cunoscusem în toate amănuntele. Întreaga lui înfățișare exprima studența ; întreaga lui ființă lua notițe. Fața palidă, capul plecat, ochelarii de oțel, cravata de pînză, haina cu pieptar dublu, cheia de ceas, pantalonii nici strîmți și nici largi, cizmele transformate în ghete, mănușile tricotate, bastonul negru de paracliser cu doi ciucuri de prost gust, — totul lăsa să se vadă studentul care nu cunoaște din viața universitară decît sălile universității și ceaiurile profesorilor ; dintre studenți, pe nimeni decît pe cei din același oraș cu el și pe senatorii [1] care îl păcăliseră ; dintre cetățeni, pe nimeni decît pe gazdă ; studentul care roșește cînd

[1] Studenți în ultimii ani.

întîlneşte doi studenţi şi trece peste drum cînd întîlneşte un grup de şase studenţi; studentul care se plînge că există prea puţină frăţie studenţească şi nu ştie că există veselie studenţească; studentul care vrea să înfiinţeze un cerc, dar nimeni nu vrea să-i fie membru; care primeşte în fiece zi de la bucătar cinci feluri de mîncare: o dată friptură la tavă, o dată salată murată, o dată andive idem, o dată cartofi fierţi, o dată orez cu sirop de coacăze, pentru că nu are curajul să ceară să fie prezentat la masa altora; studentul pe care la club îl încearcă mii de temeri că are să-i ceară cineva ziarul folosit ca paravan; studentul al cărui nume ceilalţi studenţi îl aud pentru prima oară cînd se găseşte întîmplător la vreun curs şi este scos la lecţie. Un asemenea student era fără îndoială necunoscutul meu văr Pieter Stastok.

— Cum se face, Piet, că n-ai dat de vărul tău Hildebrand? — întrebă mătuşă-mea mirată.

Studentul Pieter Stastok se întoarse ca să-şi pună bastonul într-un colţ, şi zise că diligenţa sosise uimitor de devreme, împrejurare categoric uimitoare, dat fiind că pe drum făcusem o haltă de o jumătate de oră din pricina căderii unuia dintre cai. „Se mai dusese întîi, numai o clipă, la librar, care urma să-i lege codurile, şi apoi pornise de-a dreptul la diligenţă, dar acolo auzise, spre mirarea lui, că aceasta trecuse de mult şi că eu plecasem cu slujitorul“ etc. etc.

Adevărul e că făcuse un mic ocol, — atît cît să fie sigur că m-am instalat de mult, teafăr şi sănătos, sub acoperişul tatălui său, — de frică să nu se adreseze unei persoane străine, crezînd că sînt eu. Ce-i drept, dacă l-ar fi nimerit pe comisarul de poliţie... ar fi rămas schilod pe timp de şase luni!

— Verii trebuie să se cunoască mai îndeaproape, — zise mătuşă-mea, care făcea parte din categoria celor mai amabile dintre toate mamele de familie isteţe la răspuns. — La urma urmei, sînt studenţi amîndoi.

— Da, — zise Pieter, care era încă departe de a se deprinde cu ideea că ar putea face cunoştinţă mai îndeaproape, — da, dar în specialităţi diferite.

Asta era adevărat; şi chiar la universităţi diferite. Dar eu n-am fost niciodată student la Leida chiar în aşa

măsură, încît să nu ridic oricînd paharul pentru înțelegerea dintre universitățile surori, — un toast care se auzea întotdeauna acolo unde se întîlneau studenți din Utrecht și din Leida, dar care nu trebuie repetat prea tare, ca să nu iasă ceartă. În ceea ce ne privește, se ivi repede prilejul pentru un toast, căci după încă vreo cîteva cuvinte schimbate cu Pieter Stastok, — ca să aflu unde locuia la Utrecht, răspunsul fiind că locuiește în gazdă la un profesor de religie de pe Lijsbethstraat, — și după o scurtă conversație cu unchi-meu despre faptul că nu fusese acolo și după una, tot așa, cu mătușă-mea, despre tapiseria de piele aurită din cameră, — pentru care auziseră și ei că fabricanții de papuci din Waalwijk, înainte să fie ruinați de incendiu[1], ar fi dat sume mari, — intră omulețul de la casa misionarilor (pe care, cu acest prilej, auzii că-l alintă cu numele de Keesje) și aduse vestea că diligența de ora două trecuse de cîteva clipe. Atunci mătușă-mea, după ce mai întîi își puse ochelarii pe nas, se sculă de pe scaun, deschise un dulăpior și scoase la iveală de acolo o sticluță cu elixir Van der Veen, o sticluță cu „Mai rea ca holera" și trei pahărele. Unchiu-meu îmi dori bună-dimineața.

Restul zilei se scurse așa ca de obicei, cînd abia ai făcut cunoștință. Ne plăcurăm reciproc, iar cu Pieter mă împrietenii la toartă. La prînz îi mai furai încă o dată mătușii-mi inima, spunîndu-i că-mi place salata de iarnă, și-l înduioșai pe unchi-meu aproape pînă la lacrimi, vorbindu-i cu însuflețire despre niște lapți de morun la cuptor. Ca să-i fac plăcere și lui Pieter, mă pricepui să-i arăt cîteva cunoștințe în specialitatea lui, aducînd vorba despre definiția noțiunilor de justiție și uzufruct. După masă, unchiu-meu trase un pui de somn lîngă căminul rece, iar mătușă-mea se duse sus. După aceea băurăm împreună ceai, într-o atmosferă foarte plăcută, văzurăm camera din dos în ipostaza ei cea mai avantajoasă și așa mai departe.

Unchiul meu era o persoană al cărui bunic și tată avuseseră o foarte înfloritoare, iar el însuși o destul de înfloritoare manufactură de panglici. Ca să spun adevărul

[1] În anul 1825, un incendiu a distrus localitatea Waalwijk.

adevărat, trebuie să recunosc că o mai avea, dar nu se mai lucra de loc, iar în pod mai zăcea şi acum o cantitate apreciabilă de panglică ieftină, pe care „prefera s-o vadă că putrezeşte, decît s-o vîndă sub preţul pieţii". Era aşadar unul dintre oamenii care şi-au lăsat baltă afacerile şi, renunţînd la perspectiva altor cîştiguri, se mulţumesc cu un venit foarte frumuşel, cu o aversiune nestrămutată faţă de maşinile puse în mişcare de aburi, şi cu Haarlemse Courant. În cursul serii făcui descoperirea că avea o deosebită predilecţie pentru vorba goală „cum ziceam", predilecţie întrecută numai de ataşamentul soţiei lui faţă de exclamaţia „sfinte Dumnezeule!", termeni la care această pereche ţinea neobişnuit de mult. Totuşi, trebuie să precizez că uneori îi mai alternau cu fermecătoarele intercalări „ce naiba!", „trăzni-te-ar!", „fi-ţi-ar...!" şi alte asemenea înjurături, care le pun o dungă pe blazon[1]. În schimb, studentul Petrus Stastokius junior nu avea altă contribuţie decît asigurarea lui preferată „de-adevăratelea", de care însă, ca să fiu drept, trebuie să recunosc că nu abuza de fel.

HILDEBRAND VEDE ORAŞUL, IAR PIETER SE ÎNCUMETĂ SĂ JOACE POT

În ziua următoare mă trezii la ora şapte şi cînd dădui de-o parte perdelele verzi de lînă ca să văd cum e vremea, care nu-mi fu mirarea constatînd că Pieter (noi dormeam în aceeaşi cameră) se şi dăduse jos din pat şi, cu ochelarii pe nas, îşi încălţa o pereche de ciorapi frumoşi, cărora maică-sa avusese grijă în seara din ajun să le tragă călcîiele, ca întotdeauna.

Bătrînul Stastok era un om cu tabieturi şi ca atare se scula la ora şase, pentru ca la şapte şi jumătate să fie prezent la micul dejun. Întrucît însă nu avea nici o treabă, îşi umplea intervalul fumînd pipă. E ciudat că omul, cu cît este mai puţin ocupat, cu atît mai strict se gîndeşte la timp. Dacă i s-ar fi pus bunului Pieter Stastok

[1] În heraldică, dunga diagonală pe blazon indica ramura bastardă.

senior întrebarea unde își are sediul voința și dacă el ar fi avut destulă prezență de spirit pentru răspuns, ar fi trebuit să-și pună arătătorul la două degete depărtare de burtă, arătînd prin această mișcare, organul pe care el îl numea „ceasul lui de aur". Și într-adevăr, dacă ar fi trebuit să mă las condus de un ceas de aur, aș fi vrut să fiu condus de un astfel de ceas, căci era un mecanism de ceasornicărie bun, mare, spațios și gras, cu două compartimente suprapuse. Și întrucît era pus în fiecare dimineață, la ora nouă, după ceasul din turn, mergea de obicei perfect.

Îl găsii pe unchiu-meu în camera din față (care nu părea să fie un sanctuar, așa cum îmi închipuisem eu) tocmai cînd ieșea din mîinile bărbierului. Mai avea scufia de noapte pe cap, pentru că era deprins să n-o schimbe pe perucă înainte de unsprezece.

— Frumușică vreme, nepoate Hildebrand, — exclamă el către mine. — Frumușică vreme, cum ziceam.

Mătușă-mea, care se și apucase de tricotat, își luă ochelarii de pe nas, conform unui obicei foarte banal, ca să mă măsoare mai bine în *robe de chambre*[1] și, după un „Sfinte Dumnezeule! Iar sînt *astea* la modă?" (era în 1836), începu să înșire toate halaturile cu eșarfe, pe care tatăl ei și bărbatul ei le purtaseră în secolul trecut și care, după cum susținea ea, mai stăteau atîrnate sus, într-un dulap.

Unchiu-meu găsi că halatul e mult prea comod pentru un tînăr, iar în ochii lui Petrus părui, în acest veșmînt de dimineață, atît de asemănător cu cei mai mari derbedei de la universitatea din Utrecht, încît cred că începu să mă socotească drept un desfrînat înrăit.

Fu deschisă Biblia. Unchiu-meu citi din ea cu glas tare. Respectabil obicei! De ce se mărginește aproape exclusiv la gospodăriile burgheze și de ce cade chiar și acolo din ce în ce mai mult în desuetudine? Unchiu-meu nu citi cu dicțiune, nici frumos și pe alocuri nici măcar corect, — dar era înălțător, pentru că citea din Biblie. Era corect, pentru că citea cu simplitate. Era frumos, deoarece se

[1] Capot. (Fr.)

vedea pe fața lui că ceea ce citește, crede. Citea Evanghelia după Luca și anume capitolul X, din care, în acest anturaj și din această gură, fui mișcat mai cu osebire de versetul 21 : „Mulțumescu-ți ție, Părinte, Domn în ceruri și pre pămînt, că ai ascuns toate acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai dezvăluit minții copiilor".

După micul dejun, Pieter se duse „să lucreze pentru examen", — ceea ce însemna să fabrice după cursuri niște tabele enorme, scrise cu cerneală roșie, albastră și neagră, — și îl urmai în camera lui, unde, pînă la ora cafelei, îmi petrecui vremea cu vreo cîteva cărți.

Veni și clipa în care vărul meu urma să mă arate pe mine orașului și să-mi arate mie orașul. Așadar, ieșirăm împreună și întrucît avea baston, îl lăsai pe-al meu acasă. Văzurăm atunci : mai întîi splaiul, apoi bursa de cereale, și după aceea două biserici, iar înăuntru niște cavouri și niște paracliseri care cerură bacșiș ; de asemenea, într-una din acele biserici, o orgă, care era, după cea din Haarlem[1], cea mai frumoasă din lume, — onoare pe care am auzit-o la Gouda atribuită orgii din Gouda, la Leida celei din Leida, la Alkmaar celei din Alkmaar, la Zwol celei din Zwol, iar acum, iarăși, la D... celei din D..., așa încît rămîne în sarcina clasei a 4-a a Institutului Regal Olandez să instituie în această privință o anchetă cu premii. Ne cățărarăm chiar, cu primejdia vieții, în turla uneia din biserici și constatarăm acolo că sus bate vîntul și că în jurul orașului sînt multe pajiști, multă apă și multe mori. După aceea pornirăm spre primărie și constatarăm că strămoșii noștri pictau și mai bine și arătau și mai sănătoși decît noi. Totodată avui prilejul să admir înfățișarea bărbătească a polițiștilor din D... În zelul lui de a mă face să văd tot, Pieter mă duse chiar și la hala de carne, și prin piața de pește, și în sfîrșit la un eleșteu de rațe, mare și pătrat, căruia îi zicea „portul". În drum, se informă foarte îndeaproape cîte cursuri au pe zi juriștii din Leida și dacă la profesorul A. e veselie la ceaiuri, precum și ce cursuri predă în olandeză numitul savant și cîte profesorul B., dacă oricine poate obține de

[1] Considerată, pe atunci, cea dintîi în lume.

la profesorul C. un certificat, dacă profesorul D. ţine cursuri facultative şi dacă îl văzusem vreodată pe Smallenburg. În schimbul acestor informaţii, mi le dădu pe ale sale despre *Uitertes juris professores*[1], cu o probitate vrednică de o cauză mai bună. Nu scăpă din vedere mîndria îndreptăţită a Utrechtului cu privire la profesorul Van Heusde şi la dificultatea de a trece un examen de matematici în limba latină. Iar cînd, pentru variaţie, adusei vorba despre subiecte mai uşoare, aflai că el, Pieter Stastok, jucase cîndva domino, ba şi biliard, fără însă să nutrească vreo pasiune pentru aceste jocuri şi, întrucît ne aflam tocmai în faţa unei cafenele, îl invitai să se măsoare cu mine la biliard.

Pieter Stastok nu avu nici curajul, nici priceperea, să-mi ofere ceva. De aceea, comandarăm, eu un şnaps pentru mine, iar el, tot aşa, unul pentru el. În acea clipă, ceasul de deasupra bufetului bătu ora două şi văzui venind, pe cealaltă parte a străzii, diligenţa, care avea să-l pună pe unchi-meu în situaţia de a ne urma exemplul.

Erau destul de mulţi clienţi în cafenea, dar întrucît nu aveam treabă cu nimeni decît cu biliardul, şi nici unul dintre ei nu juca, nu ne stinghereau absolut de loc. Pieter îşi suflecă mînecile jachetei şi scoase la iveală gulerul mare, scrobit, al obiectului de îmbrăcăminte pe care mama lui îl mai numea şi acum „cămaşă englezească", cu toate că portul ei se generalizase în toată Europa. După aceea îl rugă pe ospătar să-i dea un „tac *bun*". Ospătarul i-l dădu, firește, pe cel mai bun din cîte se aflau pe rastel, şi traserăm la sorţi cine să înceapă. Onoarea îmi reveni mie şi partida începu.

Abia făcuserăm însă cîteva puncte, cînd o exclamaţie zgomotoasă: „Pot, băieţi!" ne spulberă toate fericirile.

Exclamaţia venea de la un tînăr avocat puhav, care abia ieşise din asociaţia studenţească din Utrecht, iar acum era propus la clubul particular din D... şi făcea uz de acest interregn ca să joace pot în fiecare zi la cafeneaua „Steaua Nordului".

[1] Profesorii de drept de la Utrecht. (Lat.)

— Gata douăzeci și patru, domnilor! — ne strigă tînărul și totodată, scuturînd coșulețul cu bile de pot, ni le oferi.

Scosei una și, cu o mutră contorsionată, pare-se, de o ușoară convulsie, Pieter, pe care între timp îl cunoscusem bine și știam că nu e cine știe ce Mingaud [1], își vîrî și el mîna bărbătește în coș. Apoi veniră din colțurile lor toți cei ce erau *habitués* la pot și cerură capace pentru pipe. Băiatul care deservea biliardul distribui tacurile, iar tînărul avocat luă personal creta în mînă ca să scrie.

— Cine dintre dumneavoastră are asul?

— Eu, — exclamă un glas aspru, care nu aparținea altcuiva decît domnului cu două vestoane unul peste altul, pe care îl luasem în diligență drept un comisar de poliție. Avui însă impresia că nu e de fel comisar de poliție, ci mai degrabă intendent al micului manej din D... și totodată proprietarul micii săli de spectacole din localitate.

— Cine are doiul?

Pieter Stastok se duse pînă la tăbliță, ca să-i șoptească tînărului avocat că el e.

— Așa! Joci și dumneata pot? — întrebă tînărul avocat, care fiind din același oraș, îl cunoștea bine pe văru-meu.

Pieter păli.

Treiul îl aveam eu. Patrul îl avea un sublocotenent de infanterie, om în vîrstă, cu medalia de doisprezece ani de serviciu. Cinciul îl scosese un subchirurg, care avea prea mult timp. Șesarul, un om scund și gras, cu părul cărunt și zbîrlit, care părea să fie cerealist. Șeptarul, un tînăr de douăzeci și trei de ani, care fusese student, — dar din pricina purtării rele fusese luat acasă, — și de care Pieter se temea, cu atît mai mult că se purta foarte ordinar cu el. Acesta părea să fie prietenul intim al sublocotenentului vîrstnic din infanterie, cel cu medalia de doisprezece ani de serviciu. Avocatul avea optarul, iar nouarul era în mîinile unui tînăr de treizeci și trei de ani, cu pantaloni de culoarea ficatului, care trăia pe spinarea maică-si, ținea un cîine, nu făcuse niciodată nimic și se

[1] Celebru jucător de biliard al epocii.

bucura de mare stimă la patronul cafenelei „Steaua Nordului".

După ce tînărul avocat scrise numele tuturor acestor domni pe curat, băiatul de la biliard luă creta într-o mînă şi capra [1] în cealaltă şi strigă cu toată puterea pe care o mai poate păstra un copil de paisprezece ani, dacă stă toată ziua şi jumătate din noapte într-un picior, în mijlocul duhorii de oameni şi pipe :

— Asul chit, doi joacă !

Petrus Stastokius junior fu aşadar obligat să joace la chit şi se pregăti într-adevăr pentru lovitură. În acest scop, Petrus Stastokius junior îşi puse pipa jos, îşi înălbi vîrful tacului pe cel puţin o jumătate de picior lungime, îşi puse bila cu mîna stîngă la trei sferturi, apăsă cele patru degete ale mîinii lui stîngi pe masa de biliard la distanţă de o palmă de aceeaşi bilă, îndoi cu graţie degetul gros, aşa încît arătă întregii asistenţe unghia tăiată pe viaţă şi începu să mişte cu mîna dreaptă tacul între degetul mare şi celelalte, încolo şi înapoi, într-un chip pe care experţii îl numesc „a tăia cu ferăstrăul".

Pînă aici mergea ştiinţa Petri Stastokii, în ceea ce priveşte jocul la chit. Ba, avea chiar o vagă noţiune şi despre teoria lovirii bilei la jumătate. Dar întrucît îi lipsea practica nobilului joc de pot, era aproape la fel de alb ca şi bila şi în cele din urmă o izbi convulsiv, urmarea fiind că bila ricoşă şi rămase în poziţie de *à faire* [2] în faţa gropii din colţul drept.

Aş fi fost neomenos „s-o fac" şi de aceea, „ţinînd" energic propria-mi bilă, i-o adusei pe a lui în jos, o bucată bună în faţa mijlocului. După aceea, sublocotenentul vîrstnic de infanterie îşi luă pipa între mustăţile sure şi jucă cu mîna stîngă contra, dar fu totuşi „tăiat" de subchirurg cu „un animal [3]. După aceea, fostul student, care — între noi fie vorba — era un mucalit, zise că domnii chirurgi nu trăiesc dacă n-au ceva de tăiat. Cerealistul îl rugă apoi pe băiat să-i aşeze bile pentru chit şi-şi băgă nasul în *Handelsblad* [4], cu o mutră înţeleaptă şi degustînd un

[1] Capră pentru rezemarea tacului.
[2] De făcut. (Fr.)
[3] Punct marcat din întîmplare.
[4] Gazeta Comerţului.

anumit amestec de băutură spirtoasă şi zahăr, care în viaţa obişnuită se numeşte un bulgăre de zăpadă, iar fostul student, după ce-şi puse ţigara pe marginea mesei de biliard, trase, — cu multă nonşalanţă şi grozav de tare, — la chit. Acest exemplu de joc tare fu urmat de avocat cu aceeaşi furie. Acum fu rîndul tînărului de treizeci şi trei de ani (cel cu pantalonii de culoarea ficatului), care, pornind de la principiul că trebuie să încerce să-şi vîndă avantajos bila, nu juca niciodată contra, cînd ştia sigur că poate să facă o bilă. O făcu... şi aşa se întîmplă ca Petrus Stastokius să fie nevoit să joace încă o dată la chit.

Ajunsese în aşa hal, încît năduşeala îi stătea în broboane mari pe frunte.

— Asta se face un *collé* [1], domnule, — exclamă vocea aspră a olăcarului.

Pieter nu vorbi, dar în sforţarea lui desperată de a nu-l dezminţi pe temutul vorbitor şi cuprins de unul din acele valuri de speranţă nebunească, cărora jucătorii proşti le dau uneori ascultare, — anume: că norocul va face pentru ei ceea ce nu poate face îndemînarea, — atinse atît de fin bila pentru chit, încît o trimise „tăiat", împotriva oricărei etichete, în groapa din colţul stîng.

— Asta nu se face, domnule! — exclamă olăcarul, bătînd violent cu tacul în pămînt.

— A fost un ghinion, — bîigui Pieter, care acum transpira în aşa hal, încît mă temui ca puhoiul să nu-i ia ochelarii.

— A fost o măgărie! — urlă olăcarul.

— Trăiască jocul „tăiat"! — exclamă subchirurgul.

— Domnul acesta e periculos! — glumi sublocotenentul vîrstnic.

— Asul un apel, trei chit, patru joacă! — strigă băiatul de la biliard.

Cred că vărul meu îşi dădu osteneala să-şi sufle nasul într-o atitudine indiferentă, dar nu izbuti.

Al treilea tur decurse bine pentru Petrus, dar al patrulea fu tocmai cum trebuie ca să-l dea la fund cu totul. Olăcarul se afla în faţa gropii din mijloc. Era o bilă uşoară; şi un copil ar fi putut s-o facă.

[1] Lipitură. (Fr)

— Puteţi perfect s-o salvaţi, — zise olăcarul, — şi să şi înaintaţi bine.

Asta corespundea întocmai cu convingerile lui Pieter, care, din pricina criticii la adresa bilei tăiate, nu vru s-o facă nici pentru toţi banii din lume, chiar dacă ar fi trebuit să înainteze *rău*. Dar întrucît olăcarul era un jucător temut şi, din timpuri imemoriale, din cele trei reprize care se jucau, două le avea în buzunar, toţi ceilalţi strigară, fireşte :

— Bag-o ! Bag-o !

Pieter lovi însă cu intenţia fermă să *nu* o bage, şi totuşi lipsise atît de puţin ca s-o bage, încît avocatul puhav, pe care agitaţia îl făcuse să se scoale în picioare, exclamă :

— Stă !

Fostul student, care, cum am spus, era un mucalit, răspunse spiritual :

— Dacă are scaun, — şi toţi rîseră.

— Stai niţel ! — exclamă subchirurgul, care era pentru tăiat. — Aici mai e o groapă !

Şi într-adevăr, Petrus Stastokius făcuse un *doublé* [1], fără să vrea şi fără să ştie. Toţi chiuiră, afară de olăcar, care comandă furios încă un pahar de şnaps şi luă în mînă *Goudse Courant* [2], numai ca să-l arunce iar cu putere pe jos.

Jocul fu continuat şi, după toate peripeţiile prin care trecuse, prietenul meu Pieter deveni din nou calm, lucru la care contribuise intens mai ales faptul că fusese nevoit să joace chit de cîteva ori. Dar deodată liniştea îi fu întreruptă, în mod oribil, de strigătul băiatului :

— Patru de trei ori, şase chit, şapte joacă ! Domnul Hastok — grupul *st* fusese scris neclar, — steagul !

Acum nu mai avură margini ironiile şi glumele subchirurgului, şi ale fostului student, şi ale avocatului, şi ale tînărului de treizeci şi trei de ani cu pantalonii de culoarea ficatului. Unul îl numi un monstru, altul un barbă-albastră, al treilea un boa constrictor, toţi la un

[1] Lovitură ricoşată (Fr.)
[2] „Ziarul din Gouda".

loc: „domnul cu steagul". Sublocotenentul vîrstnic, care stătea la trei și care, împreună cu fostul student, era asigurat, vru să se retragă și să-l răscumpere cu un taler. Cerealistul, care era împotriva acestei manevre, zise că Pieter joacă prea tare ca să accepte. Subchirurgul comandă cupa pentru „domnul Hastok, care avea de gînd să cîștige potul". Se făcu un tărăboi de nedescris. Și în mijloc, obiectul nevinovat al acestui tărăboi stătea, cu privirea sălbăticită, și continua să-și ungă tacul cu cretă. Îi veni iarăși rîndul.

— Care bilă? — întrebă el încurcat.

— Cea albă! — exclamă fostul student, care era un mucalit.

— Cea rotundă! — zise subchirurgul, tot în glumă.

— Cea mai bună, — zise pantalonul de culoarea ficatului, ca să spună și el ceva.

— Cea mai de jos, — zise cerealistul corpolent, căruia i se făcuse milă.

Situația era de așa natură, că pentru bietul Pieter (care nu mai avea nici o fibră uscată pe trup) nu avea absolut nici o importanță dacă în acea clipă memorabilă face jocul cu una din bile sau cu cealaltă, deoarece ambele bile, una sus, cealaltă jos, stăteau *collé*, strîns, strîns de tot. Nu-mi aduc aminte, din toți anii cîți am jucat și cu biliard, — acum tacul meu doarme pentru totdeauna în mormîntul lui de ștofă, — nu mi-aduc aminte să fi văzut vreodată un *collé* atît de strîns. Fostul student îi oferi vărului meu capra. Pieter se uită la el cu o privire plină de ură neputincioasă și-l izbi de vreo trei ori cu piciorul.

— Șterge steagul! — strigă subchirurgul.

Steagul fusese șters. Olăcarul se răzbunase cu anticipație.

Începînd din clipa aceea, sublocotenentul îi oferi lui Pieter un florin. Dar el era prea plin de isprava lui, ca să vîndă. În turul următor, îl făcui de milă; în cel următor o luă înainte și avu satisfacția să vadă că sublocotenentul îi oferă pentru bilă un pișcot. Cu o lovitură ratată își încheie, în turul care pentru el era ultimul, cariera în nobilul joc cu bile. Și cum părea foarte grăbit să plece, eu, care mai aveam un singur apel de pierdut, îmi ridicai bila, mai cu seamă pentru a pune capăt rugăminților stă-

ruitoare ale tînărului cu pantaloni de culoarea ficatului, care voia acum să se vîndă pe sine lui „Hastok" pentru un douăşopt [1], ofertă pe care toţi tinerii veseli o susţinură.

Ajunşi pe stradă, aerul răcoros de octombrie păru că-i insuflă din nou lui Pieter curaj şi înfumurare.

— Sînt şi jucători buni printre ei, — zise el, — dar totuşi, de-adevăratelea, nici unul chiar eminent. Am avut un tac strîmb, — adăugă el, — şi ai văzut cum trăgeau gropile la colţuri?

Văzusem totul şi ştiam că cerealistul avea să cîştige potul înainte să ajungem noi acasă.

Mîncarea ne aştepta pe masă. Lui Pieter nu-i era foame.

OMULEŢUL DE LA CASA DIACONIALĂ ÎŞI SPUNE POVESTEA

După o şedere de trei zile la familia Stastok, Keesje şi cu mine devenirăm prieteni buni. Mă însoţise de cîteva ori ca să-mi arate drumul, cînd avusesem treburi în oraş, şi întrucît era, ca mulţi oameni bătrîni, vorbăreţ, puseserăm uneori ţara la cale împreună. Keesje era un omuleţ simplu, de treabă, bun la inimă. Îşi amintea vag despre tatăl lui, care fusese meseriaş perier şi care purtase la ghete catarame mari de „arjint". În afară de catarame, nu-şi mai aducea aminte de nimic altceva decît de moartea lui şi că mersese după dric cu o pălărie mare, cu borurile lăsate în jos şi cu o cravată lungă, albă; şi că, după înmormîntare, cînd ajunsese acasă, „atornase" o pînză neagră peste oglindă; şi că avusese voie, cu acest prilej, să mănînce oricîte sandvişuri; şi că venise şi o mătuşă înaltă, care băuse o groază de vin alb, încît un unchi gras spusese: „Nu-ţi mai dau". Pe maică-sa n-o cunoscuse niciodată. Unchiul cel gras îl dusese la orfelinat. Acolo învăţase un pic de carte şi apoi se dusese să lucreze pe un şantier. Dar era prea

[1] Monedă de argint, în valoare de 28 de gologani, adică 1,40 florini.

slab pentru munca asta, din care cauză îl băgaseră la un farmacist, ca să spele sticluțe și să piseze medicamente : o meserie nu prea bogată în perspective strălucite. Cincisprezece ani făcuse serviciu acolo, dar pentru că nu știa să citească decît prea puțin, și deoarece adeseori avea de dus în același timp două sticle de cîte o jumătate de oca, trei biberoane, o fiolă, un borcan și un pacheţel de buline, i se întîmplase în cele din urmă să ducă un sirop de salvie cuiva care avea constipație și în schimb bulinele cu rășină de jalap unei cucoane care suferea de diaree, din care cauză îl dăduseră afară, ca neavînd destulă pregătire. De atunci, fusese curier la o întreprindere și apoi servitor la diferiți particulari, dintre care unii muriseră și alții scăpătaseră, iar cînd s-a făcut controlul populației, fiind prea în vîrstă ca să-l mai trimită la Frederiksoord, orfelinatul îl predase Casei Diaconiale. Acum, la bătrînețe, mai era folosit de unchiul meu și de alți cîțiva rentieri, la lustruitul ghetelor, la scuturatul hainelor, la aducerea ziarului, într-un cuvînt : la treburi mărunte. După cum îmi explicase unchi-meu, ceea ce îl împiedicase cel mai mult pe bătrîn să-și facă un rost, fusese nerozia lui nemaipomenită și respectiva timiditate.

În afară de camera din fund cu luminător, — care depășea casa vecinului și se afla în dosul bucătăriei, — casa lui Petrus Stastok senior mai avea încă o cameră în fund ; acolo am de gînd să vă introduc mai îndeaproape. Întrucît dădea spre o grădiniță, i se spunea pe drept cuvînt „camera dinspre grădină". Cînd ieșeai pe ușa dinspre curte, dădeai întîi de un fel de trotuar de pavele galbene, cam de trei pași lățime, și cînd treceai apoi peste un peron înalt, de pavele albastre[1], în fața căruia, pe partea opusă, fuseseră așezate trei ștergătoare de noroi, te pomeneai deodată în raiul mătușii mele. Puteai vedea acolo un măr mare, pe care creșteau cîteodată peste o duzină de renete, diferite straturi de trandafiri, — în jurul cărora, primăvara, trebuie să fi înflorit un che-

[1] În ediţiile întîi și a doua scrisesem *roșii*, dar am fost informat că asemenea pavele nu există. Probabil că m-am înșelat. (N. a.)

nar de şofrănaşi, cîteva tufe de liliac, doi drobi şi un toporaş, — iar lîngă zid, de-o parte o viţă, iar de cealaltă parte un mur. Cărările nu erau tivite cu iarbă obişnuită, ci cu părăluţe roşii şi albe şi cu aşa-numita iarbă de mare. Cam în vremea aceasta, înfloreau, în diferite ghivece, nişte rodiole şi vreo două sau trei dalii. Iar în spatele lor se afla o mică pergolă, vopsită în verde, cu viţă sălbatică, caprifoi, omizi şi păianjeni. Apoi venea fabrica. De fabrică fusese alipită, faţă în faţă cu pergola, o mică magazie, cu o curticică în care Keesje îşi făcea treburile gospodăreşti, iar de jur împrejur era un mic gard viu.

Sub acea mică pergolă am căutat, sîmbătă dimineaţa, după micul dejun, cu o carte subsuoară, un pic de soare. De ce nici măcar n-am deschis cartea, se va vedea numaidecît.

Abia scuturasem cu batista praful de pe banca de sub pergolă şi mă pregăteam, — aşezat comod, cu ochii îndreptaţi înspre magazie, înspre curticică şi înspre gardul viu, — să mă bucur, gîndindu-mă ce bine sînt rînduite toate la unchi-meu şi la mătuşă-mea, cînd se deschise uşa dinspre curte şi apăru Keesje. Întrucît trebuia să traverseze toată grădina ca să ajungă la locul unde avea treabă şi deoarece ducea pe umeri aproape şaptezeci de ani, avui timp destul să bag de seamă că are ceva pe suflet. Fu cît pe-aci să se poticnească de peron, — a cărui prezenţă părea că nici n-o bănuieşte, cu toate că de ani de zile era nevoit să-l treacă zilnic pe la nouă şi jumătate, — tîrî după el, prin nisip, haina de duminică a unchiului meu, pe care o ducea pe braţ şi, pînă să treacă de măr, scăpă pe jos de două ori peria pe care o ţinea în mînă. Cînd fu mai aproape, văzui că, sub barba nu prea îngrijită, avea obrajii foarte palizi şi fleşcăiţi, faţa tristă şi ochii aproape stinşi, iar cînd trecu pe lîngă mine nu-mi spuse ca de obicei : „Frumoasă vreme, domnule !“, ci-şi scoase în tăcere pălăria de pe cap şi porni cu paşi nesiguri înspre curticică. Apoi, oftînd adînc, îşi scoase haina şi rămase în vesta lui cu mîneci, aşa încît putui să văd cît e de slab şi de adus de spate. Tabachera roşie de tablă, care îi ieşea pe jumătate dintr-un

buzunar al vestei, rămase neatinsă, apoi, cu alt oftat adînc, puse haina unchiului meu pe suport. Cu încă un oftat, şi mai adînc, apucă peria, rămase cîteva clipe pe gînduri trecîndu-şi mîna prin ea şi apoi se apucă să perie haina, începînd cu pulpanele.

— Ce e Keesje ? Nu merge treaba ? — îi spusei.

Keesje continuă să perie. Era cam surd.

Cînd încerci să repeţi o frază pe care ai rostit-o cu un ton oarecum compătimitor, nu mai poţi s-o rosteşti a doua oară cu aceleaşi cuvinte. Mă sculai în picioare, făcui un pas înspre el şi spusei ceva mai tare :

— Care e necazul, Kees ?

Kees se tulbură, mă privi şi rămase o clipă cu ochii ţintă la mine. Apoi apucă iar o mînecă a hainei de duminică a unchiului meu şi începu din nou să perie. Pe obraz i se prelinse o lacrimă.

— Ce ruşine, Kees ! — zisei. — Asta nu trebuie să se întîmple ! Mi se pare că văd lacrimi.

Kees îşi şterse ochii cu mîneca vestei şi zise :

— Vîntul e cam aspru, domnule Hildebrand.

— Fugi de-aci, Keesje, — zisei. — Vîntul nu e aspru de loc. Dar ai ceva pe suflet ! Ai pierdut un ziar ?

Keesje clătină capul şi se puse pe periat mai vîrtos ca niciodată.

— Kees ! — zisei. — Eşti prea bătrîn ca să ai necazuri. Nu-i nimica de făcut, prietene ?

Cînd auzi cuvîntul „prietene", bătrînul ridică privirea, curios. Vai, poate că la şaizeci şi nouă de ani, cuvîntul acesta era cu totul nou pentru el. Un zîmbet nervos, care avea în el ceva înfiorător, îi trecu pe obrazul uscăţiv. Ochii cenuşii, mai întîi i se luminară, apoi i se întunecară din nou şi i se umplură de lacrimi. Faţa lui spunea parcă : „Am să-ţi destăinuiesc totul". Buzele lui rostiră :

— Uite ce e, domnule. Îl cunoşti mata pe Klaasje Mititelu ?

Cu toate că am un prieten foarte bun pe nume Nicolaas, pe care se prea poate să-l fi văzut cîndva Keesje, îmi fu totuşi cu neputinţă să-i aplic acelui Nicolaas numele de „Klaasje Mititelu", avînd în vedere că e un „băiat blond, foarte înalt" şi apoi n-aş crede în viaţa

mea că numitul Nicolaas, oricît de răutăcios e în stare să fie uneori, ar putea fi cauza lacrimilor bătrînului Keesje. Aşa încît îi răspunsei că nu-l cunosc pe Klaasje Mititelu.

— Păi nu vi l-a arătat domnul Pieter? Tot oraşul îl ştie pe Klaasje Mititelu. Primeşte destui gologani, — continuă Keesje.

— Ce fel de bărbat e? — întrebai.

— Da' nici nu e bărbat, — zise Keesje. — E un pitic, domnule! Un pitic, aşa cum te văd şi mă vezi. Poţi să-l arăţi la bîlci. Da-i omu' dracului. Eu îl cunosc bine. Aş fi dorit din inimă ceva mai multă ordine în spusele lui Keesje.

— E din Casă, — reluă el, după o clipă de tăcere. — Umblă pe străzi ca un smintit. Cîştigă bani cu cocoaşa lui. Cînd se isprăvesc lecţiile la şcoală, copiii adună mînă de la mînă şi-l pun pe Klaasje Mititelu să danseze. Sare peste baston întocmai ca o maimuţă şi-şi face cocoaşa ian-atît de mare. Eu nu am cocoaşă, domnule! — adăugă el cu un oftat.

Înţelesei îndată că bietul Keesje invidia nu atît cocoaşa, cît rezultatele ei băneşti.

— Aş vrea, — continuă el cu un ton trist, trăgînd o dată cu peria mult mai tare decît s-ar fi cuvenit pentru un postav de nouă florini, — aş vrea să am o cocoaşă. N-aş face n'ic. Mi s-ar da gologani. Ar rîde ei de mine... Da' eu n-aş bea, — zise brusc schimbînd tonul; apoi, reluînd fraza, spuse încă o dată, scoţînd foarte calm haina de pe suport şi împăturind-o: — Eu n-aş bea.

— Keesje, — zisei — cînd ai trecut prin grădină şi cînd ţi-am vorbit, erai abătut, iar acum pari cam supărat. Prefer să te văd abătut!

Ochii bătrîni se umplură iar de lacrimi. Keesje îşi întinse mîinile uscate înspre mine. I le luai într-ale mele, — în clipa în care el, ruşinat de familiaritate, dădea să şi le tragă înapoi, — şi nu i le lăsai decît după ce i le strînsei, ca îmbărbătare.

— Vai, — zise el, — vai, domnule, matale nu ştii, dar eu sînt... eu sînt mult mai mult amărît decît supărat. Dar Klaasje Mititelu mi-a făcut mult rău. Klaasje Mititelu e cîinos. Oamenii, — continuă el, aplecîndu-se

după crema de ghete, — oamenii cred uneori că e smintit, dar e rău.

— Ia ascultă, Keesje, — zisei, ridicînd o măsuţă basculantă şi proptind-o de un picior de fier, — hai să stăm niţeluş aici şi să-mi povesteşti de-a fir a păr ce ţi-a făcut Klaasje Mititelu.

— La ce bun? — zise Keesje. — Dar dacă nu spui nimănui, am să-ţi povestesc. Matale cunoşti Casa?

— Care casă?

— Casa Diaconială.

— Am văzut-o cînd am trecut prin faţa ei.

— Bine. E o casă urîtă, nu-i aşa? O casă urîtă. Cu uşi şi ferestre roşii. Şi pe dinăuntru totul roşu şi întunecat. Ei! Matale ştii că acolo sîntem toţi săraci, toţi la fel de săraci. Nu pot să spun altfel: uite, taman ca la cimitir, aşa cred. Unii dintre noi mai cîştigăm cîte ceva, dar nu ajută la nimic. Tot ce cîştigăm îi ducem părintelui Casei. Iar părintele dă în fiecare săptămînă ceva bani de buzunar. E bine aşa, domnule. E foarte bine. Cînd am să fiu bătrîn, n-am să mai cîştig nici o para chioară. Dar tot am să-mi primesc banii de buzunar. Uite, — zise el, scoţînd o batistă de bumbac bălţată, — aiasta... şi — ciocănind în tabacheră, — şi aiasta, le-am cumpărat din banii mei de buzunar.

Era înduioşător să auzi un om de vreo şaizeci şi nouă de ani că spune: „cînd am să fiu bătrîn"!

— Klaas, — continuă el, — după cum îţi dai matale seama, primeşte şi el bani de buzunar. Dar ce face Klaas? Klaas nu face nimic decît să cureţe din cînd în cînd strada pentru cîte cineva. Klaas face pe nebunul. Klaas dansează cu ghebul lui şi cînd primeşte gologani de la oameni şi de la copii, Klaas iese pe poartă. Cunoşti matale Şervetul Pătat?

— Nu, Keesje.

— E o cîrciumă de pe Hazelaan. Acolo bea Klaas un păhărel, chiar şi două, ba chiar şi trei păhărele.

— Şi apoi, cînd vine în Casă?

— O, ştie tot felul de şmecherii. Ia o doză mare de tabac. Ia o cojiţă de portocală de la droghist. Dar uneori

părintele tot bagă de seamă. Atunci îi pune un butuc de picior pentru că e prea bătrîn ca să-l întindă pe capră şi nici nu poate să-l bată pe cocoaşă. Şi ce face cînd umblă cu butucul? Atunci le spune copiilor: „Sst... copii! Klaas n-a fost cuminte; Klaas a ciugulit o boabă; şi părintele i-a luat lui Klaas toţi bănuţii." Îţi dai matale seama că atunci adună încă şi mai mult?

Îmi dădui seama foarte bine.

— Dar asta-i treaba lui, — continuă Keesje, luînd în mînă o gheată a unchiului meu, pe care trebuia s-o lustruiască, şi punînd-o numaidecît la loc. — Dar de ce să mă nenorocească *pe mine*? Ştii matale despre ce e vorba? Am să-ţi spun. Aveam bani. Aveam bani mulţi. Aveam doisprezece florini!

— Cum ai făcut rost de ei, Keesje?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu cinste. Am economisit cînd eram la farmacie. Cîteodată, cînd duceam cîte o doftorie afară din oraş, la o moşie sau la o casă de vară, zicea domnul către doamna: „Dă-i băiatului zece cenţi; e vreme rea". Aşa am strîns doisprezece florini. Nu vroiam să-i ţin în Casă. Dar îi păstram: pe inimă.

— Pentru ce-i păstrai? Aveai nevoie de banii aceia? Sau numai pentru plăcerea de a-i avea?

— Vai, domnule! — zise omuleţul de la Casa Diaconială, dînd din cap, — dacă-mi dai voie să spun, bogaţii nu prea ştiu ce-i aia. Nici epitropii nu ştiu. Pentru că ei nu duc grija asta. La asemenea oameni, toate merg bine; şi cînd trăiesc, şi cînd mor. Ia ascultă matale: o duceam bine în Casă. Epitropii sînt buni. De lăsata secului, seara, ne dau chifle cu unt, iar după trei săptămîni, cînd se taie vite, Casa primeşte un bou, de la nu ştiu ce boier mare, mort de mult. Atunci mîncăm cu toţii tocătură, iar şefii au partea lor şi mănîncă limba. O ducem foarte bine. Dar omul, vezi matale, se tot gîndeşte la moarte.

— Eu cred că şi după moarte ai s-o duci foarte bine, Keesje! —zisei.

— Aşa trag nădejde, domnule. În cer toate-s bune. Dar nu asta voiam să spun. Aş vrea să am grijă de trupul meu; ştiţi?

— Cum asta, Kees?

— Păi uite: cînd murim, ne duce pe targă şi ne dă Casa haine, la fel ca atunci cînd trăim, şi p-ormă ne duce la cimitir şi ne bagă-n groapa comună. Şi n-aş vrea asta. Aş vrea, cînd mor, să n-am pe mine hainele Casei Diaconiale...

Tăcu o clipă. Şi iar îi dădură lacrimile.

— Aş vrea să zac în sicriul meu... Nu ştiu... Am să spun... Aşa cum l-am văzut pe taica zăcînd: cu hainele lui. Eu n-am avut niciodată o cămaşă a mea. O singură cămaşă aş vrea să fie a mea: 'a de mort.

Mă înduioşase. Să nu-mi vorbeşti de prejudecăţi. Bogaţii de pe pămînt au o mie. Acest biet om putea să îndure orice: mîncare slabă, un pat tare şi, pentru vîrsta lui, muncă grea. N-avea casa lui; va avea groapa lui. O, dacă ar avea cel puţin siguranţa că veşmîntul cel de pe urmă va fi al lui!

— Îţi dai matale seama, — continuă el, cam răguşit, — că cei doisprezece florini pentru asta erau. Şi erau prea de-ajuns. Dar eu aş mai fi vrut ceva: aş fi vrut să fiu înmormîntat cum se cuvine. Nu prea mă pricep la lucrurile astea, dar am socotit patru florini pentru giulgiu, şi apoi doi florini pentru oamenii care m-ar fi pus în giulgiu şi zece gologani pentru cortegiu, adică pentru doisprezece purtători. Nu era tocmai cît trebuie? Funcţionarul de la farmacie mi-a făcut socoteala aşa. Banii erau într-o hîrtiuţă şi totul pus într-o punguţă de piele. Am ţinut-o treizeci de ani pe inimă... şi acum s-a dus...

— Ţi-a furat-o Klaas? — întrebai.

— Nu! — zise el, trezindu-se din îngîndurarea tristă în care îl adînciseră ultimele cuvinte rostite chiar de el, — dar a prins de veste că o am. Patul *lui* e lîngă patul *meu*. Dacă a văzut-o cînd mă dezbrăcam, sau cînd mă îmbrăcam, sau cînd am fost bolnav, sau poate că am vorbit ceva despre ea în vis, nu ştiu. Mai curînd aş crede că am visat ceva despre ea şi-oi fi vorbit din somn, pentru că mă gîndesc mereu la asta. Marţea trecută a plouat toată dimineaţa, după cum cred că ştii mata. Klaas n-a ciupit nici un ban. Vremea era prea

rea, copiii nu s-au sinchisit de el. Bănuții de buzunar i se isprăviseră și ei și avea un chef grozav să se ducă la Șervetul Pătat. „Kees", mi-a spus el după masă, „împrumută-mi șase cenți". „Klaas", zic „nu-ți dau, pentru că-i bei." „Kees", zice, „îmi trebuie", zice. Zic: „Ei, na, nu-ți dau". „Știi ce?" zice; „Kees" zice, „dacă nu-mi dai, îi spun părintelui ce ai sub cămașă, să știi!" M-am muiat ca o cîrpă și i-am dat cei șase cenți. Dar i-am și spus: „Klaas, ești un ticălos!" Așa i-am spus. S-o fi supărat, nu s-o fi supărat, nu știu. Dar ieri trebuie să fi fost beat și cînd gardienii i-au pus butucul, a țipat ca scos din minți și a cîntat: „Kees are bani! Sub cămășuță are bani!" Mi-au povestit frații, cînd am venit în Casă. Să-nnebunesc, nu altceva. Ne-am dus în dormitor și ne-am dezbrăcat. Klaas se trîntise pe pat și sforăia ca un urs. După ce-au adormit toți, mi-am vîrît mîna sub cămașă ca să scot punguța și, dac-oi putea, s-o pitesc în paiele din saltea. Dar abia o desprinsesem și s-a și deschis ușa și a intrat în dormitor părintele, cu un felinar. M-am prăbușit pe pernă cu banii în mînă și am rămas cu ochii ațintiți la felinar. Fiecare pas, pe care îl făcea părintele, îl simțeam pe inimă. „Kees", zice, plecîndu-se către mine, „ai bani; știi prea bine că aici în Casă n-ai voie să-i ascunzi." Și zicînd așa, mi i-a luat din mînă. „Sînt pentru un giulgiu", am bîiguit eu, și am căzut în genunchi pe pat; dar degeaba. „Las' că ți-i păstrăm noi", a zis părintele și a deschis punguța și a numărat banii, liniștit. Nici ochii mei nu-i mai văzuseră de cînd îi cususem acolo, adică de acum treizeci de ani. Erau banii mei, bănișorii mei dragi, pentru înmormîntare. „Jur că n-am să fac nimic cu ei", am plîns, „decît să-mi plătesc o înmormîntare cuviincioasă." „De asta avem noi grijă", a zis părintele. Și a plecat cu banii și cu felinarul. „Klaas", am țipat după el, „Klaas m-a pîrît, pentru că e un..." I-am spus că e un ticălos, dar la ce-a mai folosit? La ce-a mai folosit dacă i-am spus de Klaas că se duce în fiecare zi la Șervetul Pătat? Nu mi-a mai dat banii înapoi. N-am închis ochii toată noaptea. E-hei, multe-ar fi de spus!

— Keesje, n-ar fi de încercat ceva cu epitropii? — îl întrebai ca să-l consolez.

— Nu! Nu! — zise plîngînd şi pipăindu-şi pieptul cu mîna, ca şi cum şi-ar mai fi căutat banii acolo. — Banii s-au dus; nu se putea altfel. E o lege la fel de veche ca şi Casa, iar Casa e şi ea de cînd lumea!

— Nu-i chiar aşa, Keesje, — zisei. — Şi dacă...

Nu mă lăsă să-mi isprăvesc vorba.

— Nu-i chiar aşa? Ba-i aşa. Cum adică? N-au fost întotdeauna pe lume oameni sărmani, aşa ca mine, care au venit la Diaconat şi au fost nevoiţi să primească de la Diaconat toate cele: şi mîncare, şi băutură, şi culcuş, şi aşternut, şi înmormîntare? Dar eu vroiam să fiu îngropat pe banii mei. Ai mei. Şi voiam să *ştiu* sigur că am să fiu îngropat pe banii mei. Ai mei. Şi asta mi-a fost cea mai mare mîngîiere şi de-aia îi ţineam lipiţi de inimă. Ah, să fi ştiut Klaas că mă omoară!

— Ia ascultă, Keesje, — zisei. — Trebuie să-ţi capeţi banii înapoi şi ai să ţi-i capeţi. Îţi făgăduiesc. Am să vorbesc cu unchiu-meu despre asta. Sînt sigur că el îi cunoaşte bine pe epitropi. Să vedem dacă pentru un om bătrîn, de treabă şi muncitor, cum eşti dumneata, n-o să vrea ei să încalce o dată regulamentul. Poţi să te bizui pe cele ce-ţi spun, Keesje: ai să-ţi primeşti banii înapoi.

— Zău? — zise bietul om, încurajat de tonul meu hotărît. — Zici că-i primesc?

Şi ridicînd capul, mă privi fericit şi-mi întinse mîna.

— Îţi lustruiesc destul de bine cizmele?

— Mai mult decît minunat, — fu răspunsul meu.

— Şi hăinuţa matale e destul de bine periată? — mai întrebă el. — Dacă ceva nu-ţi place, să faci bine să-mi spui.

Îi făgăduii să-i spun şi intrai în casă. Dar el veni după mine, cu mîna stîngă într-o cizmă a lui Pieter şi cu peria de ghete în mîna dreaptă.

— Domnule, iartă-mă că îndrăznesc, — zise, — dar pot să te mai rog ceva?

— Păi sigur, Kees!

— Dacă te duci la epitropi, — reluă el, — să te faci că nu ştii nimic.

— Îţi făgăduiesc, Keesje!

Mă dusei la unchiu-meu şi mă pricepui să-l conving să se ducă la epitropi. Preşedintele îl chemă pe părinte şi-l trimise la ceilalţi epitropi, ca să-i convoace în adunare extraordinară. La această adunare Keesje fu obligat mai întîi să intre şi apoi să aştepte afară. Apoi fu obligat şi părintele, mai întîi să intre şi apoi să aştepte afară. După aceea urmă o deliberare de o oră, care se desfăşură în cea mai mare parte astfel: preşedintele spunea într-una că lasă rezolvarea problemei pe seama celorlalţi, iar ceilalţi spuneau într-una că lasă rezolvarea problemei pe seama preşedintelui.

Întrucît lucrurile nu puteau rămîne aşa, preşedintele fu în cele din urmă de părere că „pe de o parte, ar fi nimerit să i se dea lui Keesje banii înapoi, deoarece Keesje, fiind un om cu purtare exemplară, va păstra cu siguranţă banii pînă la moartea sa la fel de bine ca şi conştiinciosul casier în persoană", — aici „conştiinciosul casier" făcu o plecăciune, — „dar, pe de altă parte, conştiinciosul casier i-ar păstra şi el la fel de bine ca şi Keesje şi deci nu e cîtuşi de puţin necesar să fie întărit Keesje în prejudecata lui că banii lui ar fi mai bine păstraţi şi ar fi mai sigur folosiţi pentru scopul dorit de acesta, adică de Keesje, dacă el, Keesje, i-ar păstra personal, decît dacă i-ar păstra conştiinciosul casier" şi că acesta e avizul lui.

Secretarul însă fu de părere, — oarecum pe bună dreptate, — că acest aviz nu limpezeşte îndeajuns situaţia şi propuse deci să se adopte una din cele două măsuri. Ca urmare, „conştiinciosul casier" avu mărinimia să renunţe la „custodia gologanilor în chestiune" şi fu adoptată în unanimitate hotărîrea să i se dea înapoi lui Keesje cei doisprezece florini, cusuţi bine într-o punguţă de piele de căprioară.

Keesje şi-a mai dus doi ani banii „lipiţi de inimă". Şi cînd am văzut anul trecut, cimitirul din D..., mi-a fost mîngîietor gîndul că acolo, în groapa comună a săracilor, odihneşte un om care fusese purtat cu respect de doisprezece fraţi, aleşi chiar de el, după ce adormise

convins, datorită întrucîtva şi intervenţiei mele, că va fi înfăşurat într-un giulgiu *al lui*.

În ultimele lui clipe, s-o mai fi gîndit oare la Hildebrand?

VIN MUSAFIRI LA O CEAŞCĂ DE CEAI, PENTRU CA APOI SĂ-ŞI PETREACĂ SEARA ACOLO

Duminică seara, camera dinspre grădină cunoştea cea mai strălucitoare splendoare a ei. Am să încerc să-ţi redau o slabă imagine a acestei splendori.

Închipuie-ţi o încăpere pătrată, spaţioasă, avînd la mijloc o masă pătrată, de pe care faţa de masă verde pătrată a fost luată şi înlocuită cu o tavă de ceai pătrată, de argint, pe care sclipeşte un respectabil serviciu de ceai bătrînesc, din porţelan chinezesc cu şase mărci. În jurul mesei sînt rînduite cinci scaune, cu spătare înalte şi cu şezuturi tapisate cu mochetă verde înflorată. Asemenea materiale nu se mai fac în ziua de azi. Dacă te uiţi sub masă, vezi douăzeci de puncte luminoase, ca douăzeci de ochi de foc, de la patru sobiţe de încălzit picioarele. A cincea nu scînteiează: e de piatră. La masă, în dreptul serviciului de ceai şi lîngă ceainicul smălţuit, e locul respectabilei mele mătuşi. În mijlocul mesei se află o piesă preţioasă. Este o uluitoare lampă mare de bronz, dusă în spinare de un elefant şi în al cărei picior e ascuns un mecanism cu cîntec. Cu acest prilej deosebit, încă înainte de luna noiembrie, în căminul curăţit frumos arde un foc zdravăn de cărbuni, numai cu scopul ca împrejurul lui să se poată rîndui în mod plăcut scaune pentru domni. Pervazul îngust al căminului e împodobit cu trei obiecte: la mijloc o pendulă, — înfăţişînd un sclav negru cu ochi albi, nări roşii şi şorţ de aur, care, cu un gest degajat, împresoară cu braţul un cadran, — iar la colţuri, două mici vaze cu floricele colorate, puse sub nişte clopoţele de sticlă atît de subţirele şi de micuţe, încît ar putea fi luate drept copilaşii nou-născuţi ai clopotului mare de sticlă cu păsări împăiate, care-ţi ia ochii în partea opusă căminului, pe o măsuţă de lemn cafenie, cu un singur sertar. Stucatura căminului înfăţi-

şează o colecţie bogată de carde, suveici şi bobine de ţesătorie, înlănţuite în formă de şirag ajurat, pe jumătate îngropate în straturi de mortar de diferite grosimi.

Dar ceea ce conferă sălii festive, nu numai acum, ci în permanenţă, cea mai mare parte a splendorii sale, este fără îndoială, — deasupra unui lambriu cenuşiu înalt, cu profilele poleite, — tapetul superb, pictat cu peisaje de munte drăguţe de tot, cu sori care răsar şi care apun, cu poteci cu urme adînci şi eleştee cu trestie şi lebede. În plus, tapetul mai e decorat cu femei cu coşuri în spinare, deasupra cărora se înalţă frunzişul unei păduri; bărbaţi pe malul apei, care pescuiesc cu undiţe lungi; copii în capul gol şi desculţi, trîntiţi în iarbă lîngă o căprioară; călători pe cai murgi, cu spatele spre dumneata, ca să li se vadă raniţa, şi pe cai albi, ţinînd foarte sus o cravaşă subţire; drumeţi cu toiege enorme şi cu tri... Ce era să spun? Da, avuseseră tricornuri pe cap, dar vremea trecuse; camera fusese „pusă la punct" cu vreo cîţiva ani înainte, iar domnul Petrus Stastokius senior, oricît era el de modă veche în multe privinţe, socotise că în aceasta trebuie să dea o dovadă că înaintase cu vremea lui. Pusese să se modernizeze tot ce era îmbrăcăminte. Un pictor ingenios modificase la comanda lui toate pălăriile, după modelul cel mai nou atunci, luat de la pălărier, iar drumeţii se aleseseră toţi cu pantaloni cafenii, galbeni sau vărgaţi, cusuţi cu *sous-pieds* şi după ultima croială. Toate perucile fuseseră date afară. Cucoanele, care pînă atunci dăduseră dovezi publice că bunicile noastre se purtau mai decoltate la drumeţie decît surorile noastre la bal, căpătaseră rochii lungi cu aplicaţii şi cu mîneci largi. Chiar şi părul copiilor pe jumătate goi fusese tuns în numele civilizaţiei.

E adevărat că, în multe privinţe, această intervenţie înnoitoare mai lăsa mult de dorit, mai ales în ce priveşte bastoanele, umbrelele de ploaie şi cele de soare, care-şi păstraseră înfăţişarea dinainte. Dar evantaiele se prefăcuseră toate în buchete de flori, aşa încît din acest punct de vedere nu mai exista absolut nici o confuzie cu privire la epocă.

Cînd unchi-meu şi mătuşă-mea puseseră, înţelepţeşte, să se facă rînduială în treaba asta, crezuseră că-şi înde-

pliniseră datoria şi că aduseseră molohului secolului al nouăsprezecelea o jertfă destul de mare, ca să le fie îngăduit, în ceea ce-i priveşte, să hulească în fel şi chip acest secol şi să-l renege. Deoarece, ca să spunem adevărul, domnii şi cucoanele de pe tapet o luaseră cu o bună bucată de drum înainte domnului şi doamnei Stastok şi întrucît în această seară memorabilă soţii Stastok s-au îmbrăcat cît au putut mai frumos, în primul rînd pentru că e duminică şi apoi pentru că „aşteaptă lume", am să profit de prilej ca să fac o descriere, pînă acum omisă, a persoanei şi înfăţişării lor.

Mai e încă linişte de mormînt în camera dinspre grădină, „aceeaşi cameră dinspre grădină", ar spune un orator, „care va răsuna, peste puţin, de flecăreala zgomotoasă a unei mulţimi zgomotoase!" Mie nu-mi ajunge la ureche nimic altceva decît zumzetul familiar al ceainicului, care scoate aburi pe ţeavă, şi torsul motanului de Cipru, care stă în faţa căminului, mirat că vede foc aici atît de devreme, în octombrie. Nu simt nici un alt miros decît pe cel al ceainicului, care nu e nici pe departe destul de des folosit ca să nu pută, şi nu văd în cameră, în afară de motanul pomenit, nici o altă vietate, decît pe distinsul meu unchi, care stă cu spatele spre foc şi cu mîinile la spate, fiind luminat de cele patru lumînări de ceară înfipte în sfeşnicele aurite de pe cămin, şi a cărui imagine se reflectă în oglinda din faţa lui. O clipă minunată pentru a i se face portretul! Unchiul meu, în vîrstă de şaizeci de ani bătuţi pe muche, este încă, pentru vîrsta aceasta, ceea ce se numeşte „un tip care se ţine bine". Nu are păr cărunt, pentru că poartă o perucă şatenă, care îi trece de urechi şi prin care trebuie aşadar să audă. Are faţa rotundă, îmbujorată, nu poartă de loc favoriţi, are ochi căprui frumoşi şi guşă. Nu e mare de statură şi nu are, ca să fim drepţi, nici un alt defect fizic, decît gulerul lui înalt de pînză. Acesta este azi, din cauza sindrofiei, de două ori mai înalt, aşa încît îi stinghereşte oarecum şi vîrfurile urechilor. În afară de guler, mai poartă o cravată albă, un plastron cu jabou, o haină neagră largă, care, văzută din spate, arată cam ca un pardesiu, precum şi pantaloni cam scurţi, care permit să i se admire gleznele frumoase,

acoperite de ciorapi fini de mătase. În acea clipă intră mătuşă-mea, care îi completează unchiului meu toaleta, oferindu-i o batistă mare, frumoasă, de pînză, cu tivuri late. Ai observat de mult că poartă o bonetă plisată. Seara o poartă pe cea mai bună, cu o panglicuţă drăguţă de satin, albă, cu zimţi. (Mi-aduc aminte că i-am dat astfel de panglicuţe bunicii, de ziua ei!). Îşi pudrează părul; cel puţin, îi iese pe frunte un smoc de păr alb, pe care îl netezeşte cu un cuţitaş; iar smocul acesta merge foarte bine cu faţa ei smeadă şi plinuţă şi cu gropiţele nostime care i se formează în obraji cînd vorbeşte. Poartă în jurul gîtului un şirag drăguţ de perle mărunte, cu un mic pandantiv de pietre preţioase, iar peste decolteul rochiei de mătase şanjantă cu corsaj larg, un şal de tulpan de Cambrai, îndoit de mai multe ori.

O lăsăm, oarecum obosită de toate aceste pregătiri, să ia loc pentru ca să pună de ceai, şi ne aruncăm între timp privirea spre Pieter junior, care tocmai îşi face apariţia în cameră. Şi el poartă ceea ce marinarii numesc „cele mai bune ţoale". Este (trebuie să spun) îmbrăcat absolut după modă: pantaloni negri cu *sous-pieds*, o vestă de satin negru, o haină albastră cu nasturi sclipitori. Şi totuşi, arată oribil de învechit. Pentru că pantalonii sînt atît de scurţi şi *sous-pieds*-urile sînt atît de lungi, şi vesta e răscroită atît de jos, şi e atît de largă pe talie, iar haina e atît de strîmtă la guler şi atît de largă la spate... Şi de ce ţine morţiş să scoată ochii cu o cravată castanie, în loc să poarte una neagră, ca toţi oamenii „bine"?

Unchiul meu se uită de cîteva ori la ceas, ca să observe că pastorul S. s-a lungit, pesemne, grozav la vorbă. Acesta este, în treacăt fie zis, unicul motiv pentru care Petrus Stastokius senior n-a vrut niciodată să devină diacon sau epitrop, pentru că atunci ar fi fost nevoit, la rîndul lui, să se ducă la biserică la pastorii care nu erau, ca el, oameni punctuali.

Dar nu trece mult şi un clopoţel timid vesteşte sosirea primului musafir. În cele ce urmează îi vom lăsa să-şi scoată pardesiele şi paltoanele şi să le predea în mîinile lui Keesje, care în seara asta are o învoire specială să vină mai tîrziu în Casă. Să-i lăsăm apoi să-şi umple

pipele şi să facă tot felul de complimente despre fotoliul cel mare. Şi să-i lăsăm după aceea să pălăvrăgească vreun ceas despre vreme, despre frigul din biserică, despre avantajele unui cămin cu focarul deschis în comparaţie cu o „sobă închisă", despre situaţia fondurilor, despre lucrul de mînă al cucoanelor şi despre ultima vînzare de case şi ultimul plan al sfatului oraşului de a construi peste o apă un pod care fusese necesar încă de acum zece ani, — pentru ca apoi să te ducă deodată în mijlocul reuniunii şi să te lase să-i priveşti pe toţi cei de faţă în toată măreţia lor. Între timp, poţi să-ţi umpli şi dumneata o pipă proaspătă.

Omul pe care îl vezi lîngă cămin, prins într-o conversaţie vioaie cu unchiul meu despre categorica superioritate a sistemului breslelor, aşa cum era înainte, faţă de cel al patentelor, introdus sub cabinetul Gogel, este o veche cunoştinţă: nimeni altul decît omul de argint din diligenţă. E tot atît de puţin argintar, pe cît era olăcarul comisar de poliţie. Prezumţioasele mele presupuneri au dat greş. Nu este decît cel mai vechi funcţionar al primăriei oraşului D... Face parte din categoria oamenilor care studiază zi şi noapte în Wagenaar [1] şi în succesorii lui Wagenaar, ca şi în cărţile lui Le Francq van Berkhey [2] şi în *Nederduytsche Spreekworden* [3] a lui Tuinman, în timp ce restul lecturii lui constă dintr-un număr neînchipuit de mare de predici şi de călătorii în jurul lumii. Ştie să ciocănească inteligent în cutiuţa lui cu tutun de prizat şi să explice cum se numea o mucarniţă pe vremea cînd lumînărilor încă nu li se tăia mucul, şi cu ce sumă se putea lua cu chirie o casă într-un anumit an, din care data o socoteală văzută de el în hîrţoagele prăfuite ale primăriei. Se bucură de mare autoritate în ceea ce priveşte aprecierea talentului tuturor pastorilor şi, în general, cînd se iveşte într-o familie o situaţie încurcată, familia se adresează domnului Van Naslaan, care „e de necrezut cît a citit". Este însă adevărat că, în ultimii ani, înalta înţelepciune a tînărului Pieter a adus grave prejudicii prestigiului funcţiona-

[1] *Jan Wagenaar*, istoric olandez (1707—1773).
[2] Poet şi pictor olandez (1729—1812).
[3] „Proverbe olandeze".

rului, mai cu seamă pentru că numitul Pieter înţelege latineşte, limbă care asigură toate avantajele.

Pe Pieter şi pe mine ne ţinea de vorbă un bărbat deşirat, de treizeci de ani şi mai bine, cu început de chelie, îmbrăcat în haină lungă la două rînduri. Personajul *poartă* numele de „domnul Dorbeen", dar îi *merge* numele că are umor sec. În afară de asta, exercită meseria de mijlocitor. Ne întreabă despre farsele studenţeşti, care, de cînd s-au înfiinţat universităţile trebuie să se fi făcut pretutindeni cel puţin o dată pe an, pe care *el* le-a auzit în tinereţea lui, care *mie* şi lui Pieter îi sînt povestite ca făcute la universitate sub ultimii noştri predecesori şi care probabil că nu s-au făcut niciodată şi nici nu se *vor* face niciodată. Şi după ce a povestit una foarte nostimă, cere numaidecît o balenă şi-şi străpunge cu ea pipa, cu o mutră atît de lungă şi de acră, încît se vede clar ce umor sec are. Pieter e prins de povestire, fumează într-una la desperare, rînjeşte cînd se isprăveşte o poveste, iar cînd se isprăveşte o pipă, umple una nouă. Eu ard de nerăbdare să vă fac cunoştinţă mai îndeaproape cu cucoanele.

— Domnii preferă desigur să rămînă lîngă viţă? — zice binevoitoarea mea mătuşă, privind prietenos în jurul ei şi ridicînd un castron mare alb. — Pieter vrea poate o ceşcuţă de slemp[1]?

— Vreau şi eu, dragă mătuşică, — zisei şi mă apropiai de ea, în primul rînd ca să-i uşurez întrucîtva castronul enorm, pentru că abia îl ducea.

Şi ştii cui i-am turnat? Unei cucoane distinse, care, ca şi mătuşă-mea tricota, dar care era totuşi îmbrăcată mai după modă şi era totodată soţia legitimă a funcţionarului, dar cu mulţi ani mai tînără decît el; unei surori tinere a soţului ei, femeie de vreo patruzeci de ani, cu ochi de viţea, care locuia la ea şi se bucura de privilegiul de a-i spăla rufele, de a-i cîrpi ciorapii, de a-i repara pălăriile şi de a-i purta rochiile vechi; precum şi fetiţei lor Koosje, de vreo şaptesprezece ani, care, cu părul ei brunet pieptănat cu cărare şi cu rochiţa ei roz, avea o înfăţişare foarte drăgălaşă; şi apoi mătuşi-mi şi

[1] *Slemp*, băutură făcută din lapte cu şofran.

mie însumi, precum şi foartei elegantei soţii a intermediarului, care era singura aristocrată dintre cei de faţă şi care purta o bonetă enormă cu panglică roşie ca focul şi o cataramă de aur, nu mai puţin enormă, la cingătoare.

Doamna Van Naslaan era o cucoană foarte deşteaptă, care ştia, din experienţă, lucruri foarte înţelepte. Aşa, de pildă, era de părere că un curent rece e oricînd mai rău decît un aer rece; tot aşa, ea găsea că pe o zi caniculară, mai ajută întrucîtva dacă bate vîntul; tot aşa, băgase de seamă că, dacă ai pierdut mult, ai totuşi o mîngîiere cînd primeşti ceva; tot aşa, descoperise că dacă te-ai obişnuit cu ceva, îţi vine mai uşor decît dacă *nu* eşti de loc obişnuit cu acel ceva; tot aşa, prin cercetări stăruitoare şi adînci în domeniul psihologiei, ajunsese chiar să constate o deosebire esenţială de la un om la altul şi s-o şi explice prin faptul că un om nu e altul; şi multe alte asemenea constatări inteligente, care îi creaseră, printre femeile care o cunoşteau, faima că e iscusită şi că are experienţă; şi întrucît despre toate problemele simple spunea că ascund mult mai mult decît pare, şi compara din punctul de vedere spiritual toate lucrurile cu nişte şoricei care ar avea codiţe[1], era considerată pe drept cuvînt ca o femeie care vede mai departe decît altele. În schimb, doamna Dorbeen era o gură spartă, în ciuda originii ei aristocrate, a bonetei şi a soţului ei. Auzisem despre ea că recita foarte frumos poezii, ceea ce îmi venea să cred, deoarece graseia puternic şi avea ochi căprui foarte vioi.

Cumnata doamnei Van Naslaan se numea Mietje şi nu era absolut nimic altceva decît o fiinţă de treabă.

Cu excepţia acesteia, care nu vorbea de loc, şi a drăgălaşei fetiţe de şaptesprezece ani, care vorbea foarte puţin, cucoanele de faţă sporovăiau în general toate deodată, iar domnii, lîngă foc, le ţineau isonul. De pildă:

— Ascultă ici, dragă madam Stastok, — zise doamna Van Naslaan, punîndu-şi în poală tricotajul şi apăsînd cu degetul arătător pe mîna mătuşi-mi, — ascultă ici,

[1] Expresie olandeză: *şoricei cu codiţe*, adică *lucruri simple, dar cu urmări*

dragă madam Stastok, n-ai nevoie să-mi spui nimic. Ştiu, — aici îşi închise ochii cu înţeles, — ştiu foarte bine. Cunosc oamenii pînă-n fundul sufletului lor, şi îndată ce-am auzit despre Keetje că şi-a băgat asta în cap, am ştiut numaidecît în ce ape se scaldă.

Spunînd acestea, îşi luă lucrul de mînă din poală şi făcu o numărătoare a punctelor rîndului început.

— Să vezi, Koosje ! — zbîrnîi doamna Dorbeen, vorbind peste Mietje van Naslaan şi fluturîndu-i acesteia prin faţa ochilor panglicile ei roşii de la bonetă în aşa hal, încît biata femeie mărturisi a doua zi că simţise o durere la inimă, — nici nu poţi să-ţi închipui ce multă treabă are Dorbeen. De dimineaţă pînă seara. Chiar ieri s-a văzut cu domnul Van der Helm, — trebuie să ştii că acesta era faţa cea mai simandicoasă din localitate şi că de afacerile lui se ocupa Dorbeen, — chiar ieri s-a văzut cu domnul Van der Helm, încă înainte de micul dejun. Se ducea la vînătoare şi voia să vorbească mai întîi cu Dorbeen. Din fericire, la noi e foarte intim, aşa că n-a avut nici o importanţă că Dorbeen nu era încă îmbrăcat. Uite-aşa e zi de zi. Şi, să vezi, şi eu am foarte multă treabă cu copiii, dar îi spun lui Dorbeen: „Ştii ce? Eu fac cum mă taie capul pe mine". Iar Dorbeen e întotdeauna foarte mulţumit şi găseşte întotdeauna că e bine ce fac *eu*...

— Duduie Mietje, n-ai luat încă o şarlotă? — întrebă mătuşă-mea. — Nici dumneata, Koosje? Vai, fetiţo, de cînd nu te-am văzut! Mi-aduc aminte cum te mai jucai cu Pieter. De! Copilaşii cresc mari, Koos!

— Aşa zic şi eu adeseori, — zise doamna Van Naslaan. — Unde s-a dus timpul? Şi vă spun un lucru: cu cît îmbătrîneşti, cu atît fuge vremea. Dar anii copilăriei (aşa îi spun lui Koosje în fiecare zi), anii copilăriei, fetiţo, nu se mai întorc niciodată, să ştii de la mine.

— Şi ăsta e unul dintre lucrurile, — răsună dinspre cămin gura domnului Van Naslaan, cu solemnă încetineală şi întrerupîndu-se mereu ca să dea afară fumul — ăsta e, dragă prietene, unul dintre lucrurile... (pfu)... care te fac pe dumneata... (pfu)... şi pe mine... (pfu)... şi pe altul... (pfu, pfu)... nefericit. Iar strămoşii noştri, — aici scoase

pipa din gură, pentru ca, în timp ce vorbea, să tragă, din cînd în cînd, de al treilea nasture al hainei unchiului meu — strămoşii noştri... Să-mi spui, te rog, dacă ei o duceau mult mai rău ca noi... Strămoşii noştri, domnule, nu-şi băteau capul cu asemenea lucruri.

— Nu ! — declară unchi-meu, cuprins de o nobilă indignare şi umplîndu-şi o nouă pipă, — ăia erau altfel de oameni. Ăia ştiau... Piet, apropie-mi, te rog, reşoul [1]... Ăia ştiau să pună mîna ca să facă treabă, cum spuneam... şi cum spun mereu... Şi făceau treabă. Tatăl meu era întotdeauna gata îmbrăcat şi bărbierit la şase fără un sfert dimineaţa... Fă azi aşa, dacă poţi !

Şi, punîndu-şi pipa peste flacără, făcu o sforţare grozavă ca s-o aprindă dintr-o dată ; apoi, întorcînd-o şi suflînd o gură de fum în sus, repetă, gîfîind din pricina efortului :

— Fă azi aşa, dacă poţi !

— Da, dragă prietene ! — îi zise Dorbeen lui Pieter, aproape smulgîndu-i unul din nasturii poleiţi ai hainei lui bătrîneşti după ultima modă, deoarece intrase în vorbă cu el despre unul dintre cei mai bogaţi tineri din cîţi studiau la Utrecht. — Pe taică-său îl cheamă *Goedelaken* dar pe el ar putea să-l cheme *Goudlaken* [2].

Acesta era un soi de spirit în care domnul Dorbeen era tare şi întrucît Pieter rînji, iar unchi-meu, care-l auzise şi el, dădu din cap rîzînd şi i-l repetă domnului Van Naslaan, doamna Dorbeen băgă de seamă că se spusese o glumă şi, ridicîndu-şi capul învăpăiat, zise cît putu de amabil :

— Dragă Dorbeen, vor şi cucoanele să audă cîte ceva din ce spui.

Toţi se uitară la el şi tăcură.

— Scumpa mea, — zise Dorbeen cu un zîmbet amabil, cînd se făcu tăcere completă, — dumnealor au auzit cu siguranţă multe din ale mele.

— Cum aşa ? — întrebă doamna Dorbeen.

[1] Vas metalic în care se introducea un tăciune ; servea la aprinderea pipei.

[2] Joc de cuvinte intraductibil : *goedelaken* înseamnă (în traducere literală) *postav bun*, iar *goudlaken* înseamnă *postav de aur*.

— Păi dumnealor te aud *pe tine,* draga mea; şi nu eşti tu a mea? — răspunse el, cu mult „umor sec".

Toţi rîseră, dar drăgălaşa Koosje, cea de şaptesprezece ani, se necăji; de aceea, doamna Dorbeen găsi că e nimerit să-i adauge, rîzînd:

— Vai, Koosje, aşa e el întotdeauna. Să nu te măriţi niciodată, fetiţo, pentru că bărbaţii îşi amăgesc întotdeauna nevestele.

Pieter, care se dusese între timp să fumeze în spatele scaunului ocupat de Koosje, la aceste cuvinte păli. Simţi că n-ar fi în stare niciodată... să amăgească pe cineva, cu atît mai puţin o femeie, cu atît mai puţin pe a lui.

Deoarece acum se prăbuşise zidul care la asemenea reuniuni, — numite în cercurile burgheze „o ceaşcă de ceai, pentru a petrece apoi seara împreună", sau şi un „păhărel", sau o „pipă cu dichis", sau un „sandviş cu dichis", — deoarece acum, ziceam, se prăbuşise zidul care la asemenea reuniuni îi desparte pe bărbaţi de femei şi avusese loc o adevărată înfrăţire a celor două sexe, şi deoarece doamna Dorbeen devenise fără voia ei obiectul atenţiei generale, unchi-meu găsi cu cale să formuleze o rugăminte, care îi stătea de mult la inimă.

— Doamnă, n-aţi vrea să ne faceţi nouă şi prietenilor o plăcere?

— Cum nu, domnule Stastok! — Şi, cu modestia caracteristică marilor genii, se întoarse repede către doamna Van Naslaan şi zise: — Ce drăguţ model de guleraş ai mata!

— Da, doamnă, — fu răspunsul. — Am spus întotdeauna: ce e scump, e ieftin. Socot că marfa cea mai bună ţine cel mai bine. L-am văzut în prăvălie la Van Drommelen şi le spun şi copiilor mei: dacă aş avea iar un an...

— Ascultă, — îi zise Stastok lui Dorbeen, — fă ce ştii ca soţia dumitale să recite; mă-nţelegi?

— Sfinte Dumnezeule, da, trebuie să reciţi neapărat, doamnă dragă! — zise mătuşă-mea, cam agitată şi apăsînd pe cuvîntul *neapărat* cu toată puterea pe care i-o îngăduia modestia.

— Da, zău, doamnă! — zise Koosje, cu o extrem de drăgălaşă expresie a feţei.

— Da, da ! — zise Mietje, cea cu ochii de viţică.

— Să n-o grăbim pe doamna, — zise mătuşă-mea.

— Nu ! — zise doamna Doorbeen, pălind întrucîtva. — Dacă trebuie, atunci trebuie numaidecît. Ce doriţi să auziţi ? „Ci vino iar pe Rin în jos" ?

Şi, luînd în mînă foarfeca, pentru ca, în timpul recitării, s-o deschidă la fiecare vers nou şi s-o închidă la cezură, începu cu un glas cam răguşit din pricina emoţiei, dar care deveni treptat tot mai sonor :

S'a potolit moş Nord, hainul ;
Adio viscol, ger cumplit.
Pe drumu-i vechi iar curge Rinul,
Căci lanţul iernii s-a topit.

Cînd ajunse aici, doamna Doorbeen îşi duse batista la gură şi avu un acces violent de tuse. Începu din nou şi absolut pe acelaşi ton, dar nu izbuti să ajungă mai departe de „topit". Aşa încît doamna Van Naslaan îşi dădu seama că avusese dreptate cînd bănuise că în dosul accesului de tuse se ascundea altceva.

Doamna Doorbeen roşi ca panglicile de pe boneta ei, se uită ţintă la lampă şi zise încă o dată, ca pentru a-şi regăsi şirul :

Căci lanţul iernii s-a topit.

Iar tăcere.

— Lanţul iernii îţi înlănţuie ţie limba, draga mea ? — observă domnul Doorbeen, cu umor sec.

— Ce om ! Abia mi-am adus aminte şi iar mă-ncurcă. Stai !

Îşi scaldă veşnicele-i maluri,
Iar oamenii

Aici glasul deveni foarte piţigăiat.

i-aduc voios,
Al primăverii cald prinos.

În felul acesta, doamna Doorbeen continuă, în mod mișcător, să strice mișcătoarea capodoperă a marelui Borger. La a treia strofă începu să-și rostogolească ochii, iar la a patra și-i rostogolea în așa hal, încît îmi fu frică să nu-i iasă din orbite și să i se rostogolească pe obraji. Așa, tot rostogolindu-și ochii și graseiînd și cîntînd și urlînd, ajunse la :

De-ar spune că pămîntu-i rai,
Împodobit cu flori învoalte,...

Ach, du lieber Augustin, Augustin, Augustin !

se auzi de pe masă.

Era mecanismul cu cîntec din lampă, pe care mătușa-mea îl întorsese, prefăcîndu-se că vrea să scoată linguriţele din cutia așezată în fața elefantului. Înțelesei acum de ce ținuse ea atît de mult ca doamna Doorbeen să-și amîne recitarea.

Ochii doamnei Doorbeen, care la

N-aș da-napoi un pas încalte,

fuseseră gata-gata să-i iasă violent din cap, se întoarseră de-a rostogolul înapoi cu iuțeala unui tren.

— Ce-i asta ? — exclamă ea.

— E un mic vals, — zise soțul ei.

— Să nu-mi iei în nume de rău, doamnă, — imploră mătușă-mea. — Eu l-am întors. E mecanismul cu cîntec din lampă. Tocmai ăsta-i hazul lui, că începe așa, deodată, niţeluș după ce a fost întors. Am vrut să le fac o surpriză prietenilor. Sperasem că dumneata ai să reciți ceva mai tîrziu. Acuma s-a băgat în vorbă.

Mătușă-mea, în clipa aceea penibilă, ar fi avut chef să-i zdrobească elefantului capul, deși era de bronz. Dar n-avu încotro, iar elefantul continuă cu entuziasm orb :

Ach, du lieber Augustin ! [1]

[1] „Ah, dragă Augustin !" (Germ.) Vechi cîntec vienez.

Era o sfidare la adresa doamnei Dorbeen, care în sinea ei tremura de ciudă. Se ţinu însă tare şi, după ce dădu pe gît, cu înghiţituri lente, un păhărel de slemp, zise :

— Poezia era aproape gata. Asistenţa nu pierde mare lucru. Acuma are să ne spună Koosje ceva.

Koosje roşi şi zise, cu ochii îndreptaţi spre maică-sa :

— Nu ştiu nimic. Nu-i aşa, mamă ?

— Tăcere ! — zise Doorbeen. — Se schimbă iar :

Où peut-on être mieux ? [1]

Şi într-adevăr, deoarece elefantul părea să fie capabil de trei cîntece, nimeni nu mai avea urechi pentru altcineva, decît pentru cel mai mare dintre patrupede, pînă ce acesta arătă tot ce ştie şi-şi încheiă audiţia cu un clinchet scurt.

Mama Van Naslaan păru că e cu totul de altă părere decît cea pe care, cu cele mai drăgălaşe buze din lume, o mărturisise copila ei dragă. Era încredinţată mai de grabă că micuţa ei Koosje ştie nu numai ceva, ci chiar foarte multe şi de aceea îi făcu semn să scoată şi ea la iveală ceva, iar doamna Doorbeen zise :

— Păi da, ia să te auzim şi pe mătăluţă, Koosje ! *Eu* mi-am făcut datoria !

Şi mătuşă-mea exclamă :

— Hai, zău, te rog !

Iar domnul Doorbeen, care era un om cu umor foarte sec, zise în versuri :

Mică domnişoară,
Koosje, floare rară,
Hai şi ne spune-o poezioară !

Iar Mietje, cea care nu era nimic, zise şi ea :

— Păi da !

Iar bătrînul Stastok zise :

— Dă-i drumu' !

Şi-şi umplu o pipă.

[1] „Unde ne-am putea simţi mai bine ?" (Fr.) Cîntec de Grétry.

Iar tînărul Stastok îşi luă inima în dinţi şi zise, roşu pînă în vîrful urechilor :

— Hai, te rog !

Dar drăgălaşa copilă roşi atît de tare şi era atît de timidă şi se rugă atîta să fie scuzată, încît mătuşi-mi i se făcu milă şi zise :

— Koosje se teme poate de domnul străin. Cred că i-am face mai mare plăcere dacă de data aceasta am scuti-o.

La care doamna Doorbeen, cu ochii ţintă înspre trompa elefantului, zise cu ton amabil :

— Dacă şi domnul străin ar vrea să ne ofere ceva ! Domnul Hildebrand nu se poate să nu ştie şi dînsul măcar un fleac !

— Ar fi bine ! — ziseră toţi, iar unchi-meu se întoarse cu spatele ca să se uite la ceas ; pentru că „nu ţinea nici în ruptul capului să-l apuce noaptea".

Fură umplute din nou pipele. Domnii luară loc : domnul Van Naslaan cu un oftat, domnul Doorbeen cu un ochi de cunoscător, Pieter cu unul de dispreţ, unchiul meu cu cel al omului care abia s-a uitat la ceas şi a zărit ora nouă şi jumătate. Nu m-am sinchisit de loc de aceşti domni şi m-am plasat în aşa fel, încît să am chiar în faţa ochilor obrăjorul drăgălaş al lui Koosje. Omul trebuie să capete *ceva* pentru osteneală. După ce se făcu linişte de mormînt, zisei :

— Am să stingheresc asistenţa cu o mică bucată, tradusă de un prieten al meu din franţuzeşte.

— Din franţuzeşte ! — repetă domnul Van Naslaan, uitindu-se la unchi-meu, cu o privire bănuitoare.

Toţi tăcură mîlc, ca să-l asculte pe ciudatul străin, dar niciuna dintre cucoane nu se uita la el, — se ştie că lăudabila lor modestie nu îngăduie o asemenea atitudine, cînd în societate li se recită ceva, — cu excepţia doamnei Doorbeen, care părea că vrea să ştie „dacă străinul are să-şi rostogolească bine ochii". Koosje broda de zor, iar eu nu vedeam altceva decît părul ei pieptănat cu cărare.

Începui :

„Cînd intră copilaşul..."

— Pi-i-ip! — zise uşa, deschizîndu-se încet, şi în cameră intră... nu un copilaş, ci fata în casă, în vîrstă de cincisprezece ani, în costumul ei alb, încărcată şi împovărată cu „sandvişul dichisit" în persoană, întruchipat într-un munte de sandvişuri cu brînză şi cu pastramă, şi într-o groază de prăjiturele în formă de stea, romb, cerc, trifoi şi peşte, care, în ciuda înfăţişării lor variate, datorită conţinutului lor identic, poartă în viaţa de toate zilele denumirea matematică de „egaluţe".

Doamna Doorbeen nu-şi putu stăpîni un zîmbet nervos de satisfacţie.

Trataţia făcu ocolul, iar eu mă răzbunai de întrerupere luînd o egaluţă. După ce o mîncai, reîncepui poezia, plin de curaj, deşi efectul primului vers fusese stricat şi deşi văzui limpede că domnul Doorbeen, cel cu umor sec, atunci cînd repetai primele cuvinte, se mai gîndea tot la fata în casă, cea de cincisprezece ani :

„Cînd intră copilaşul e rîs şi bucurie
Şi dulcea lui privire se oglindeşte vie
În ochii tuturor.
Şi cea mai tristă frunte şi mai împovărată
Se descreţeşte, pruncul curat cînd se arată
Zîmbind gînguritor.

De-i primăvară-n floare sau de-i noiembrie-afară, —
Şi ne-ncălzim cu toţii la flacăra sprinţară
În sobă scăpărînd,
Copilu-aduce viaţa cu el, ne luminează
Şi-l alintăm şi rîdem, iar mama-l priveghează
Cum calcă, tremurînd..."

Doamna Doorbeen rîse aprobator.

„Ades privind în sobă al flăcării răsuflet
Vorbim de cer, de ţară, poeţi, sau de vreun suflet..."

Domnul Van Naslaan dădu din cap cu mult înţeles.

„...Ce-şi 'nalţă ruga sus.
Cînd intră el, adio şi patrie, şi slavă,
Şi toţi poeţii lumii! Şi vorba noastră gravă,
Zîmbind, i s-a supus".

— Foarte drăguț! — zise mătușă-mea cu jumătate glas:

„O, dacă aurora, cînd noi visăm în noapte
Și ascultăm cum unda prin trestii plînge-n șoapte
Și-aprinde-al ei fanar,
Lumina ei deodată deșteaptă vii fanfare
De clopote, și păsări țîșnesc din zare-n zare
Pe-al cîmpului chenar.“

Domnul Doorbeen tuși. Domnul Van Naslaan încruntă ochii, lipindu-i de sprîncene, ca și cum ar fi vrut să întrebe: „Ce urmărește?“ Tocmai pentru că nici el nu știa, figura unchiului meu exprima o mirare nemărginită.

„Tu, prunc, ești aurora, iar sufletul meu parcă
E-un cîmp de flori ce-n viață să-și dăruie încearcă
Miresmele lui vii;
Sînt codrul, ale cărui crengi sumbre noduroase,
Ți-mpărtășesc doar ție dulci murmure duioase
Și raze aurii.

Frumoșii-ți ochi, cu-atîtea lumini suave, sfinte,
Mînuța ta curată și veselă, cuminte...“

— Vai, Doamne! — zise mătușă-mea cu jumătate glas, iar ochii i se făcuseră mici, în chipul cel mai drăgălaș din lume.

„...Nu știu să facă rău;
N-ai bălăcit în mîlul lumescului coclaur,
Copil bălai, sfînt înger frumos, un nimb de aur
Purtînd pe capul tău!“

Koosje, care din cînd în cînd mai ridicase privirea, își ridică aici cu totul fața frumoasă și se uită la mine. Ultimul vers mi se păru că i se potrivește și ei perfect.

„Ești, printre noi, columbă tronînd pe arca sfîntă;
Picioru-ți încă tînăr, prin țărnă nu se-mplîntă.
Porți aripi de azur;
Întreaga lume-ți pare că e-o-ntrebare vană,
În trup și-n suflet totul e fără de prihană.
Nimic nu ai impur!

Cît de frumos e pruncul zîmbind cu voie bună ;
În buna lui credinţă vrea parcă tot să-ţi spună
Prin lacrimile lui.
Uimit, privirea dulce în jurul lui rotindu-şi
Şi sufletul lui fraged, şi gura dăruindu-şi
În sărutări, oricui."

Mătuşă-mea îşi şterse o lacrimă. Doamna Van Naslaan dădu de două-trei ori din cap. Koosje îşi ţinu răsuflarea şi mă privi cu teamă, cînd continuai :

„Prieteni, fraţi şi înşişi duşmani fără tăgadă,
Fereşte-i pretutindeni în viaţă să nu vadă,
O, Doamne sfînt şi viu,
Nici cuib fără de păsări, nici stup făr'de albine,
Nici vară fără pajişti cu roşii flori, divine,
Şi nici cămin pustiu !" [1]

— Sfinte Dumnezeule ! Nepoate Hildebrand, — exclamă mătuşă-mea, nepoate Hildebrand, ce frumos !

Şi pun rămăşag că se gîndea la Pieter, cînd era mic. Dar şi... vai, desigur, şi la micuţa Truitje, care murise cînd nu împlinise încă cinci ani şi de la care nu-i rămăsese nimic altceva decît o mică şuviţă de păr, pe care o păstra la degetul mijlociu.

— Da, zău, — zise Mietje, cea cu ochii de viţea, care de data aceasta le-o luase înainte multora.

— Găsesc, — zise doamna Van Naslaan, — că trebuie să fii mamă ca să înţelegi asemenea lucruri.

— Nu-i aşa, doamnă Van Naslaan ? — zise doamna Doorbeen. — Vai, dar ce drăguţ e ! Poemul, — apăsă pe acest cuvînt, — poemul e foarte drăguţ ! — Pe semne că voia să spună : în ceea ce priveşte modul de recitare, putea fi mai bun.

Koosje nu era mamă şi deci „nu putea înţelege", dar ochişorii ei scînteietori şi obrajii ei palizi dovedeau cu prisosinţă că înţelesese şi simţise poezia.

[1] Traducerea poeziei, semnată de Lazăr Iliescu, a fost extrasă din volumul *„VICTOR HUGO, Versuri"*, colecţia *Cele mai frumoase poezii*, Editura Tineretului, 1958, p. 25—27.

— A cui e poezia? — întrebă domnul Van Naslaan.

— A lui Victor Hugo, domnule.

— Victor Hugo? — zise el, punînd accentul tonic pe prima silabă şi pronunţînd ca şi cum în numele autorului n-ar fi fost un singur H franţuzesc, ci douăzeci şi cinci de G-uri olandeze [1]. În revista *Exerciţii literare,* mi se pare că am... Na! îmi scapă... Credeam că e un om sîngeros.

— Nu ştiu, domnule, — răspunsei.

— Nu-l confunzi cu Jacques Julin? [2] — întrebă mijlocitorul.

— Nu-i ăla de-a scris cartea despre Barneveld, pe care am citit-o de curînd la cercul de lectură? — îl întrebă unchiu-meu, de-o parte, pe Pieter.

— Da, — zise domnul mijlocitor. — E un tip ciudat, după cîte aud. Scrie pentru bani, domnule. Scrie pentru bani. Pro şi contra scrie pentru bani.

— Da, — zise unchiu-meu, ciocănindu-şi pipa ca s-o golească, — franţuzii ăştia! Ciudat popor... cum spuneam.

— Ştiţi ce carte de versuri găsesc eu că e foarte frumoasă? — zise doamna Van Naslaan, privind roată pe cei de faţă. — *Folosul necazurilor.*

— Ce? — întrebă domnul Doorbeen, mai sec şi mai cu umor ca niciodată. — *Folosul barcazurilor?*

Toată lumea rîse cu poftă de această glumă, care o făcu pe doamna Van Naslaan, mai mult sau mai puţin, să se simtă prost. Hotărî aşadar să lase ca panegiricul despre cunoscuta scriere a Lucretiei Wilhelmina [3], pus în leagăn pentru o conversaţie generală, să-şi dea sufletul ca o simplă conversaţie particulară.

— Zău aşa, — îi şopti ea mătuşi-mi, — e o carte minunată. Şi scrisă de o femeie. Dar să ştii de la mine: n-o poţi citi cu ochii uscaţi.

Numaidecît conversaţia redeveni generală şi însufleţită. Fui foarte atent faţă de fata de şaptesprezece ani, iar Pieter nu se urni de lîngă scaunul ei. Încercai de cîteva

[1] În limba olandeză, *g* prevocalic se pronunţă de obicei ca *h* românesc gutural.

[2] E vorba, în realitate, de Jules Janin, cunoscut critic francez (1804—1874).

[3] Lucretia Wilhelmina van Merken, poetă (1722—1789).

ori să-l determin să spună şi el ceva, sau să cînte, sau ce-o vrea, dar răspunse mereu cu o mutră acră :

— Nu ştiu de-adevăratelea nimic !

Şi prea tare nu voiam să-l presez, pentru că-l văzusem pe unchi-meu uitîndu-se încă o dată la ceas. Aşa că nu mai scosei nimic din Pieter. De altfel, trebuie să recunosc că familia Stastok, cu ajutorul elefantului muzical, contribuise prea mult la reuşita reuniunii, ca să i se mai pretindă ceva unuia dintre membrii ei.

Reuniunea îşi urmă cursul într-o atmosferă veselă şi familiară şi, — după ce toate cucoanele şi cei doi domni îi mulţumiră domnului şi doamnei Stastok „pentru amabila primire" şi lui Pieter „pentru agreabila lui societate", şi după ce domnul şi doamna Stastok făgăduiră solemn „să vină într-o zi la o revanşă" şi după ce cei doi domni îşi puseră pălăriile, iar mătuşă-mea le ajută cu mîna ei pe toate cucoanele să-şi pună mantilele, afară de Koosje, căreia nu putui să mă abţin să nu-i ajut chiar eu, şi după ce, după gustul fiecărcia, le ridică gulerele sau li-l lăsă „dacă nu te superi, în jos", — pe la unsprezece şi jumătate se despărţiră cu toţii, foarte mulţumiţi unii de alţii. În seara aceea nu mai avu nimeni nici o satisfacţie, decît fata în casă, căci ea primise, în mod discret, băncuţele pe care le simţise că-i lunecă în mînă, în aparenţă întîmplător, la plecarea musafirilor.

Unchiului meu îi era somn, cum spunea. Sfinte Dumnezeule, cîtă treabă mai avea mătuşă-mea ! Pieter era de-adevăratelea prost dispus. În asemenea condiţii, mă dusei la culcare.

PIETER ESTE DE-ADEVĂRATELEA ÎNDRĂGOSTIT ŞI CUM AM PLECAT SĂ NE PLIMBĂM CU BARCA

Proasta dispoziţie cu care se dusese Pieter la culcare nu fusese cîtuşi de puţin o enigmă pentru mine. Lumea băgase de seamă că toată seara nu prea vorbise mult, deşi altminteri se pricepea destul de bine să flecărească şi să facă pe grozavul printre prietenii tatălui său. Dar două mici cauze îl împiedicaseră şi îl paralizaseră ; anume : dragostea şi ura. Mie nu-mi scăpase de fel că aruncase tot timpul priviri furişe spre grumăjorul alb al lui Koosje şi cu sigu-

ranță că ar fi vrut să arunce priviri fățișe spre obrazul ei, dacă ar fi cutezat să lege cu ea o conversație în toată regula. Apoi, nu-mi venise greu să descopăr că îl necăjise aprobarea de care se bucuraseră din partea ei frumoasele versuri ale lui Victor Hugo (oricît de mediocru și de necorect traduse și oricît de rău recitate) și că îmi invidiase atît degajarea cu care stătusem după aceea de vorbă cu ea, cît și zîmbetele amabile de care avusesem parte cu acest prilej. Inima lui îndrăgostită, sperase, cred, foarte mult de la această seară. Dar Koosje plecase așa cum venise, fără să-i fi adresat măcar o singură vorbă amabilă, afară de: „Nu mai iei prăjiturele?" La urma urmei, o scrîntise: se purtase prosteşte față de propria lui intenție și față de ceea ce socotea că e pasiunea lui. E de mirare că-și pierduse buna dispoziție?

Voiam să aflu mai multe despre toate acestea.

— Bună dimineața, Pieter, — exclamai, cînd bucătăreasa, a doua zi, la ora șase dimineața, își clănțăni, ca de obicei, oasele de ușa camerei noastre, dar nu dădui de-o parte perdelele patului, căci îl vedeam destul de bine.

— Bună dimineața, vere! — zise el, șezînd îngîndurat pe marginea patului, fără ochelari încă.

— Am visat-o pe Koosje van Naslaan!

Pieter roși și se plecă să-și tragă un ciorap, dar cu atîta încordare, de parcă numai din această cauză se colorase.

— Zău? — zise Pieter.

— Da, — zisei. — Frumoasă fată.

— Găsești? — întrebă Pieter, trăgîndu-și al doilea ciorap și ducîndu-se înspre lavoar. — Da, are o mutrișoară drăguță, dar chiar frumoasă de tot nu mi se pare.

— Nu? — exclamai mirat și mă așezai în capul oaselor.

— De-adevăratelea: nu! — zise el.

Îndrăgostitul care-și reneagă obiectul dragostei, se trădează fără putință de tăgadă.

— Aș vrea s-o cunosc pe fata asta mai îndeaproape, Piet! Există vreo șansă s-o mai întîlnesc o dată pînă poimîine?

— Nu știu, — răspunse Pieter, deșertînd ligheanul. — Fă-i o vizită.

— Nu merge, băiete! — zisei. — Nu ştii nici un alt mijloc?

— Nici unul! — răspunse Pieter.

— Eu da! — zisei, sărind din pat. — Ia spune, Piet, — continuai privindu-l ţintă, — cum se face că ţi-ai uitat de ochelari? Uite, vremea e minunată. Luăm cu chirie o bărcuţă cu vîsle şi ne ducem s-o rugăm pe Koosje şi pe încă o duduie dintre cunoştinţele tale, de preferat din familie, să ne facă cinstea să meargă cu noi la plimbare pe apă.

— Pe apă? — întrebă Piet cu tonul celei mai profunde uimiri.

— Păi da, pe apă. Pentru flecărit şi flirtat e mai bine decît pe uscat. Sau nu vrei să flirtezi? Hei, măi băiete, de ce-ţi pui pantalonii deandoaselea?

— Te rog! — zise Petrus, cuprins din nou de proasta dispoziţie din ajun. — Isprăveşte cu glumele. N-am nevoie de tachinăriile tale.

— Măi băiete! — zisei. — Ai înţeles greşit. Nu te tachinez. Întreb doar dacă nu vrei să flirtezi.

— Să flirtez? — reluă el, cu o privire piezişă, plină de mînie, pe sub ochelari, şi cu buzele umflate de furie. — Flirtează tu!

— Cu plăcere, dragul meu! Dar fetele nu mă vor. Sînt prea urît.

— Dar ştii să vorbeşti destul de frumos... domnule! — zise Pieter, scrîşnind din dinţi şi tremurînd de ură.

— Da! — răspunsei rîzînd, — dar cred totuşi că tu ştii mai bine să flirtezi!

Nu veni nici un răspuns. Pieter se grăbi să se îmbrace şi coborî scara în goană. Cînd ajunsei jos, stătea în siguranţă sub aripile ocrotitoare ale părinţilor săi şi fuma o pipă, cum ar spune un romantic francez: *„enveloppé de sa colère"* [1].

După micul dejun se duse în grădină. Eu, după el.

— Lasă-mă în pace, — îmi strigă el, cu o mutră ca de urechelniţă.

— Nu, — zisei, întinzînd mîna, — nu trebuie să fii supărat, Piet! Ce naiba! Cuvîntul „a flirta" e un cuvînt

[1] „Înfăşurat în furia lui". (Fr.)

să te superi din pricina lui? Eu în locul tău aş fi mult mai supărat pe cuvîntul „cursuri".

Pieter zîmbi amar.

— Uite ce e: n-am să suflu o vorbă despre toată tărăşenia. Dar ne ducem să vîslim, măi omule. Ne ducem să vîslim cu duduile. Ştii să vîsleşti?

— Păi, eu cred că da! — zise Pieter cu mîndrie.

— Vrei să vîsleşti?

— Cum să nu.

— Vrei să le pofteşti pe dudui?

— N-o să vrea *ele*.

— Nu te întreb asta. *Tu* vrei? Ia ascultă, Piet! Îţi făgăduiesc să fiu discret.

— Bine, — zise el; — vreau.

Planul fu comunicat tatălui şi mamei lui Pieter şi fu luată hotărîrea ca, în afară de Koosje, s-o invităm pe nepoata Christientje, o domnişoară de douăzeci şi trei de ani; aceasta ar merge desigur cu plăcere, deoarece nu avea altceva de făcut decît să stea toată vremea cu o mătuşă morocănoasă, care ţinea două slujnice şi nu ieşea niciodată.

Pornirăm aşadar să luăm cu chirie o barcă. După ce fuseserăm mai întîi la un marangoz de la bariera de răsărit, care şi-o vînduse pe a lui „pentru că nu aducea nici un cîştig" şi care ne trimisese la bariera de apus, unde ştia el sigur că o să găsim una, şi după ce constatarăm că la bariera de apus nu mai ieşea deasupra apei nimic altceva decît un vîrfuleţ al prorei, găsirăm în sfîrşit în mijlocul oraşului una foarte bună, pe care o puturăm lua cu chirie cu un florin pentru o întreagă după-amiază. O luarăm deci cu chirie pentru întreaga după-amiază a zilei următoare şi ne lansarăm după aceea invitaţiile, care ne fură primite cu simpatie. Mama Van Naslaan se simţi foarte onorată pentru fiică-sa, deşi îşi dădea, cred, seama că aici se ascunde altceva şi că acest şoricel trebuie să aibă el o codiţă, iar mătuşa bătrînă nădăjdui de zece ori într-o jumătate de oră că n-o să fie prea răcoare pe apă, ceea ce de fapt nădăjduiam şi noi, deşi ne temeam de contrariu.

Ne înțeleserăm ca domnișoara Koosje să rămînă mai cu seamă în grija lui Pieter, iar eu să fac pe cavalerul lui Christientje. Mai mărinimos decît așa n-aș fi putut să fiu.

Pieter își redobîndi complet buna dispoziție, iar mătușica ne pregăti chiar în aceeași zi un coșuleț cu vin de Rin și cu portocale [1], ca gustare răcoritoare, destul de răcoroasă în octombrie. Le rugasem pe partenere să-și ia cu ele mantilele.

Ziua următoare fu o zi superbă de toamnă și făgăduia satisfacție. Dar cînd Pieter veni acasă înainte de prînz de la cîteva drumuri pe care le avusese de făcut, înainte de a se îmbrăca, avea mutra îngrozitor de tristă. Trînti ușa, își trînti bastonul, își trînti pălăria, își trînti mănușile.

— Ce-ai pățit, *amice* [2] ? — întrebai speriat.

— Ah, mizerabilul ăla de Dolf ! — zise el, întorcîndu-se către maică-sa.

Cu siguranță că nu există în cele cinci continente alt nume de om în stare să insufle simpaticei doamne Debora Stastok, și în general tuturor mamelor cu inimă simțitoare din întregul D..., o spaimă mai mare, decît numele de Dolf. Acest nume, cititorului care nu bănuiește nimic rău e cu neputință să-i sugereze altceva decît formele mai complete : Adolf, Rudolf, sau la nevoie Ludolf, — dar pentru doamna Stastok și, după cum spuneam, pentru toate mamele cu inimă simțitoare din întregul D..., nu reprezenta decît o prescurtare a titlurilor onorifice : derbedeu, satir, risipitor, desfrînat, bețivan, om de nimic și pierde-vară. Totuși, aparținea persoanei cu care avusesem cinstea să fac cunoștință la cafeneaua „Steaua Nordului", într-un cuvînt domnului Rudolf van Brammen. Acesta, — după ce fusese cunoscut în tinerețe ca o pramatie fără pereche, care le făcea zile fripte părinților și profesorilor săi și care umbla haimana în fiecare seară și se lega de toate fetele ca să le sărute, — locuise cîțiva ani la Leida, sub pretextul că e student în drept, dar în realitate trăind în felul numit pe acolo *din chef in chef*. Tatăl lui nu-și

[1] Portocalele sînt rare în octombrie. Nu însă și la oameni ca mătușă-mea, care știu să pună de o parte și să păstreze. (N. a.)

[2] În original : *amice*. (Lat.)

prea dăduse seama în acest răstimp ce altceva face Dolf la Leida decît să irosească o groază de bani, dar în cele din urmă avu impresia că, în afară de această ocupaţie, fiul său se dedase şi înclinaţiei de a face datorii. De atunci, adică de vreo trei ani, exercitase, — pe spinarea tatălui său, care din fericire era un om cu stare, — o altă meserie, căreia i s-ar putea da (la fel ca la Leida) numele onorific de *secătură*, spre marea supărare a D...enilor, mult mai curioşi decît domnul Rudolf van Brammen însuşi să afle ce se va alege de capul lui. Acesta nu făcea însă nici un rău public, dădea pe gît cîte un păhărel zdravăn, lua parte la toate distracţiile publice, — pînă la schimbarea gărzii şi la curăţirea copacilor de pe bulevardele oraşului, — maimuţărea toate persoanele oficiale, se plimba mult, juca biliard mult, se îngrăşa mult, spunea glume multe şi era foarte popular.

Aşadar, nu era de mirare că mătuşă-mea, numai auzind numele acestui monstru, simţi un fior rece în şira spinării. Într-adevăr, cred că sub scufie i se făcuse părul măciucă.

— Ce s-a întîmplat iar cu el?

— Ce s-a întîmplat? — exclamă Pieter descurajat, în timp ce ochii îi fulgerau sub ochelari. — De întîmplat nu s-a întîmplat nimic. Dar vrea să mă distrugă.

Şi mă privi ţintă în obraz, ca să mă facă să pricep cît e de înfiorătoare această ştire a lui Iov.

— Dacă ar aduce o parteneră, — zisei, — n-aş avea nimic de obiectat.

— Păi aşa şi face. O aduce pe soră-sa. Ce gîscă! Christientje i-a spus că face o plimbare cu barca şi că merge Koosje, cu mine şi cu un student de la Leida şi atunci a ţinut morţiş să vină şi ea. Cînd vreau şi *eu* să fac o dată ceva!...

„Koosje, cu mine şi cu un student de la Leida!" În orice alt caz, Pieter ar fi spus: „Koosje, cu un student de la Leida şi cu mine". Dar era îndrăgostit şi îi făcea plăcere ca, în această împrejurare, să rînduiască locurile astfel.

— Ia ascultă, — zise mătuşă-mea, liniştită de participarea surorii, care era, în ochii populaţiei din D..., o dezvinovăţire pentru prezenţa fratelui. — Meeltje e o fată foarte de treabă şi a avut întotdeauna purtare bună, şi la şcoală şi peste tot. De ea n-ai ce să zici. Numai să meargă,

— Eh! Plăcerea tot mi s-a dus, — mormăi Pieter și ieși din cameră, pentru ca, deznădăjduit cum era, să mai meșterească nițeluș la tabelele lui.

Între timp, îmi venise cheful să văd întîlnirea dintre cei doi domni diametral opuși: Dolf și Pieter. Îmi închipui că fostul student primise de la soră-sa Amelie însărcinarea să nu încerce să-i introducă într-adins, pe ea și pe el înșiși, în societatea noastră, ci, „dacă dă cumva de Pieter", să caute să întrebe pe ocolite dacă n-ar putea să meargă și ei cu noi, ceea ce fără îndoială că-i și făgăduise lui Christientje să facă *în orice caz*. Se înțelege cu ușurință că Dolf era la fel de convins că are să dea de Pieter *în orice caz*, numai să se încumete Pieter să iasă măcar o clipă pe stradă, deoarece el, Dolf, obișnuia să dedice cîteva ore pe zi unei plimbări prin oraș, cu care prilej arunca pe furiș ocheade multor slujnicuțe drăguțe și acorda o deosebită atenție tuturor cîinilor frumoși. Și se întîmplase să-l întîlnească pe Pieter taman cînd acesta cumpărase la magazinul, pomenit de mai multe ori, al lui Van Drommelen, o pereche de mănuși *glacé* de culoarea pietrei ponce, care îl încurcau pe Van Drommelen de mult, pentru că nimeni nu voia să le cumpere și pe care i le băgase pe gît lui Pieter ca fiind de ultima modă. Îmi închipui că între ei conversația începuse cu „Vasăzică, faceți o excursie cu barca?" și că urmase foarte prompt: „Măi băiete, ai fi putut să ne inviți odată și pe noi, adică pe soră-mea și pe mine", la care Pieter, fără să se gîndească la vreo scuză posibilă, desigur că spusese numaidecît: „Asta-i bună!"

— La ce oră plecați?

— La trei și jumătate.

— E cam devreme, dar am să fiu acolo. Amelie își aduce ghitara. La revedere!

În ziua aceea se petrecu în gospodăria unchiului meu ceva ce nu se întîmplase încă nici o dată: masa fu luată mai tîrziu. Fenomenul se petrecu și de dragul nepotului Hildebrand, care în ciuda halatului său, îi intrase binișor sub piele unchiului. După ce ne săturarăm, Pieter, căruia i se dăduse în fel și chip sfatul să bage bine de seamă, se duse s-o ia pe Koosje, iar eu plecai după Christientje.

Dintre toate fetele care au locuit vreodată la mătuşi morocănoase, Christientje, — sau să-i zic mai bine Christien, pentru că aşa îi spun îndeobşte cunoscuţii, — era desigur cea mai nepotrivită cu o asemenea atmosferă. Inima ei era dornică de distracţii. Nu se împiedica de un fleac. Mă luă de braţ cu un gest atît de hotărît şi rîse atît de voios, de bucurie că vremea e frumoasă şi că planul e atrăgător şi că apa e rece, încît îmi imaginai foarte multe despre ea şi nu mă temeam decît ca *ea* să nu-şi închipuie prea multe despre distracţia plănuită.

Puseserăm să ni se aducă barca pe splai. Acolo aduse Keesje vinul de Rin. Tocmai cînd soseam cu Christien la locul hotărît, apăru şi Pieter. Koosje mergea lîngă Pieter. El nu îndrăznise să-i ofere braţul, iar ea muncea din greu să se ţină după paşii lui mari.

Proasta dispoziţie a lui Pieter părea să fi scăzut mult, dar o văzui cum reapare cu o nouă doză de acreală, cînd îl zări pe tînărul Van Brammen că iese pe barieră şi trece podul împreună cu soră-sa şi cu o fată în casă, care ducea într-o mînă o cheie mare, iar în cealaltă ghitara, într-o cutie de carton marmorat. Dolf îşi alesese pentru această împrejurare o pălărie galbenă de paie, care îl făcea să aibă un aer foarte vulgar; purta nişte pantaloni castanii cadrilaţi şi o haină verde, încheiată strîns cu nasturi sclipitori; la ghete îi sclipeau o pereche de şuruburi de pinteni, — dar pintenii, fiind mai puţin nimeriţi în această împrejurare, îi lăsase acasă, — iar în mînă ţinea un baston galben cu spadă, pe care, din acelaşi motiv, ar fi putut să-l lase acasă. Amelie, pe care naşa ei o botezase simplu Meeltje, era foarte ciudat îmbrăcată. Avea un spenţer de mătase violetă, — de sub care se vedea o rochie verde, — şi purta o pălărioară din acelaşi material şi în aceeaşi culoare ca şi spenţerul, iar peste pălărie un văl alb, cu un chenar lat, de aceeaşi culoare ca rochia. Picioarele micuţe îi erau încălţate în ghetre de nanking, care îi scoteau foarte bine în relief gleznele fine. Piciorul mic şi glezna fină erau, împreună cu mînuţele delicate, principalele trăsături frumoase ale slăbănoagei Amelie. Pe faţa prelungă şi palidă, avea doi ochi mari verzui spălăciţi, pe care însă, fie din pricină că era mioapă, fie că voia să pară mioapă, îi făcea atît de mici, încît puteai pune rămăşag că nu vede

nimic. Văzînd-o alături de burduhănosul ei frate, îmi trezi în gînd imaginea foarte vie a primului vis al lui Faraon.

Întîlnirea dintre cele trei dudui fu extrem de cordială şi de amabilă ; Van Brammen fu foarte vesel.

— *Bonjour*, domnilor ! — se auzi. — Am mîncat al naibii de mult, auziţi ? Nostimă bărcuţă. Unde-ai dibăcit-o, Piet ? Hildebrand, te-am mai văzut, cînd erai boboc. Aveai un pardesiu vînăt, urît foc. Ia te uită : avem şi o prăjină de acostare, cu cîrlig.

Şi, ridicînd prăjina, o mînui ca pe o lance, prefăcîndu-se că vrea să-i împungă lui Pieter dosul palmelor.

— Hei, ce faci ? — zise Pieter, pe care îl apucară iar toţi dracii.

— Ia ascultă ! — zise Dolf, sărind în barcă. — Eu sînt cel mai gras şi am mîncat la prînz de m-am umflat. Am să vîslesc şi eu mai tîrziu, se înţelege, dar începeţi voi. Nu-i bine aşa, Hildebrand ?

— Cît se poate de bine, — zisei.

Luai asupră-mi rolul de maestru de ceremonii şi mă aşezai pe bancheta vîslaşului din spate. Pieter avea să stea în faţa mea, iar pe băncile laterale, lîngă genunchiul lui drept, frumoasa şi drăgălaşa Koosje, prima lui dragoste, iar lîngă cel stîng, „slăbănoaga şi mult urîta la înfăţoşare, subţire la carne şi care în urîţenie seamănă nu i se văzuse în toată ţeara Eghipetului“ [1], cu ghitara sub bancă. Alături, sau lîngă Koosje, la alegere, vesela Christien, care era mulţumită cu orice. Dolf la cîrmă.

— Şi-acum, dezleag-o, prietene ! — îi strigă Dolf lui Keesje. — Omule de treabă, să mai vii şi altă dată ! — Şi, ridicînd cîrligul, împinse de mal şi cîrmi cu multă îndemînare spre mijlocul canalului.

Pieter şi cu mine începurăm să vîslim, dar se vedea limpede că Pieter nu mai făcuse treaba asta, fie niciodată, fie de mult.

— N-ai nevoie să scobeşti fundul canalului, — îi strigă Dolf numaidecît, pentru că Pieter împlînta vîslele în apă la un unghi de aproape nouăzeci de grade. — Măi, omule, trebuie să iei apa razant, ca un pescăruş.

[1] Citat din Biblie (Geneza).

— Las' că știu eu, — zise Pieter și ridică vîsla dreaptă sus de tot, ca să arate că știe, dar o uită pe cea stîngă, pe care o înfipse, pe cît putu, încă și mai perpendicular. Ca urmare, vîsla lui dreaptă aproape că nici nu atinse apa, ci se izbi violent de vîsla mea dreaptă, și în același timp, Pieter trase cu atîta putere de cea stîngă, încît barca făcu stînga-mprejur.

— Ce faci, Pietje! — strigă din nou detestatul cîrmaci, în timp ce Koosje rîse, Christien hohoti, iar Amelie scoase un slab țipăt pițigăiat. — Ce faci, Pietje! Nu trebuie să bagi în apă și morișca o dată cu vîsla. Altminteri ne ducem la fund.

Pieter dori din inimă ca Dolf să cadă numaidecît în apă și să se ducă la fund.

Vîslitul nu e cine știe ce filozofie. Răul fu repede îndreptat și, ca să mă mai împac nițeluș cu Pieter, făcui ce făcui și în scurt timp vărul meu izbuti să țină foarte bine ritmul cu mine. Ieșirăm de pe splai, urcarăm pe rîulețul care constituie mîndria și gloria orașului D... și ajunserăm curînd în larg. Acolo vîslitul ne veni cu mult mai ușor. Partenerele fură de părere că e nemaipomenit de plăcut pe apă, Koosje fu cum nu se poate mai drăgălașă, Christien cum nu se poate mai nebunatică, Amelie cum nu se poate mai sentimentală. Chiar și Pieter își veni în fire. Dar ceea ce bănuiesc că-l necăjea era faptul că cele două dintîi parcă n-aveau ochi și urechi decît pentru gura lui Dolf, — care îndruga fel de fel de glume, — și-i acordau acestuia, deși nu era decît un *mauvais sujet*[1], mult mai multă atenție decît lui însuși, adică lui Pieter, care avea de gînd să ia cît de curînd un examen de licență *summa cum laude:* o suferință adînc resimțită, în asemenea împrejurări, de mulți tineri cinstiți. Cucoanele vor ști mai bine ca mine cum se face că duduile se purtară astfel. Dar chiar și Koosje cea cuminte îl urmări pe Dolf cu priviri pline de satisfacție și de încîntare cînd acesta mai întîi intonă un cîntec, apoi îl imită pe cîntărețul de la Biserica Mare, apoi își azvîrli pălăria de paie în sus, într-un chip hazliu, apoi spuse o anecdotă, făcîndu-i într-una compli-

[1] Un *element rău.* (Fr.)

mente, pe față și fără ocol. Pînă și mie îmi păru din cînd în cînd că e într-adevăr foarte nostim.

Deoarece însă sora, — fiind atît de slabă, aproape că nu pot să spun: de sînge, ci numai „proprie", — așadar: deoarece propria soră a lui Dolf știa multe din glumele lui și totodată din cauza înrudirii apropiate nu putea fi fermecată în prea mare măsură de domnia-sa, ca celelalte fete, Amelie fu antrenată de Pieter într-o conversație asiduă și foarte poetică despre simpaticele împrejurimi ale orașului Utrecht, și despre simpaticul Zeist[1], și despre simpatica Zuisterhuis[2]. Amelie mărturisi că resimte multă atracție pentru acest fel de instituții și că nici nu respinge ideea de a intra la o mănăstire de maici, sau cel puțin de a deveni o soră a Mizericordiei[3], ceea ce era un fel de amenințare pentru fetele de vîrsta și firea slăbănoagei Amelie. Și îl copleși pe bietul Pieter, — care între timp murea de gelozie, — cu o ploaie de simțăminte nobile, tandre, sfinte și fierbinți. Cu acest prilej se pricepu să-și ridice ochii într-un anumit fel, ca și cum ar fi avut o cunoștință bună în lună, care se ivise pe cer ca o mică pată albă. Apoi mai oftă o dată, ca persoanele care au un necaz ascuns. Și apoi, spunînd verzi și uscate ca din cărți, se uită peste umărul lui Pieter spre mine, care, din dezavantajul de a sta pe banca vîslașului din spate, mă alesesem cu avantajul de a nu auzi decît ce și cînd voiam.

— Nu vreți să vă schimb, dragii mei robi de galeră? — ne întrebă Dolf cordial, după ce vîsliserăm o jumătate de oră și mai bine. — Aici, la cîrmă, stau și fumez; altă treabă n-am.

— Ascultă, — îi strigai, — am să-ți spun care ne e planul. Pieter mi-a vorbit despre o fermă unde am putea să acostăm, ca să luăm o gustare. Trebuie să ajungem curînd acolo.

— Da, da, la nea Teeuwis, — replică Dolf, cu iuțeala omului care cunoaște toate aceste locuri de la țară.

[1] *Zeist,* orășel în Olanda, în apropiere de Utrecht.

[2] *Zuisterhuis:* forma veche a cuvîntului *zusterhuis* = mănăstire de maici.

[3] Ordin religios.

— Şi pînă atunci trebuie să mai rămînem *noi* la vîsle. Apoi ne odihnim un pic şi după aceea vîslim încetişor înapoi, spre lacul prin care am trecut adineauri. Acolo o să înotăm niţel.

— Vai, da! — exclamă Amelie, — Ce bine! Nu ştiu lucru mai plăcut decît înotul.

— Da! — zisei. — În felul acesta, îmbinăm toate plăcerile. Ne uităm să vedem ce ne-a mai rămas în coşuleţ şi ce se găseşte în cutia dumitale de carton.

— Minunat! — exclamară celelalte două fete. — Da, Amelie, trebuie să cînţi şi să te acompaniezi.

— Da, dar ştiţi ceva? — zise Dolf; — am să cînt şi eu; uite-aşa! Ştiu cîntece grozave... Amelie! Nu te mai zgîi atîta la lună. Auzi?

Pe Amelie, inima nesimţitoare a fratelui ei o făcu să ofteze.

Încă vreo cincizeci de vîsle şi ajunserăm la fermă. Ne urcarăm pe chei, spre satisfacţia, cîtuşi de puţin mică, a lui Pieter, care scăpase de vîsle şi de Amelie. Îi făcea chiar mai mare plăcere că scăpase de vîsle, decît de Amelie. Săvîrşise prostia că lopătase cu mănuşile lui *glacé* de culoarea pietrei ponce, care acum îi atîrnau de degete ca nişte zdrenţe şi, pentru că ţinuse vîslele prea strîns, avea bătături foarte vizibile în palme. Dolf le ajută pe fete să coboare din barcă, ceea ce fu pentru el un prilej să spună ceva foarte măgulitor despre picioruşul lui Christien şi s-o strîngă pe Koosje tăricel de mînuţă, fapte pe care amîndouă le găsiră foarte ne la locul lor, dar nu chiar de tot neplăcute. Grija soră-si i-o lăsă nefericitului Pieter.

Barca fu legată şi o ţărancă trupeşă ieşi din casă pentru a ne spune bun-venit şi a ne pofti înăuntru. Dar noi preferarăm să ni se dea o măsuţă pe chei, ca să ne bucurăm cît mai mult cu putinţă de aerul răcoros de octombrie! Zis şi făcut. Şi deşi iarna, cînd lumea patinează, se găseşte de toate, acum nu puturăm obţine nimic altceva decît lapte, care însă curse din belşug în pahare mari. Căci vinul, la cererea fetelor, fusese păstrat în mod epicurian pentru momentele fericite ale înotului. Dolf, făcînd tot felul de glume, ceru un pic de gin cu zahăr, iar Pieter îşi umezi batista într-o cană

cu lapte şi şi-o lipi de bătăturile din palme, ca să-i aline durerile.

În dreptul celeilalte părţi a casei era un leagăn şi Dolf le pofti pe dudui să se dea în el. Christien se repezi ca nebună, iar Koosje se duse şi ea. Pieter, firește, o urmă. Ameliei nu-i plăcea de loc, căci îi pricinuia „mişte împunsături groaznice în şale". Rămăsei aşadar cu ea, la măsuţă, ca să-i ţin de urît, ceea ce îmi făcu mare plăcere, căci eram obosit de atîta vîslit şi mai aveam înaintea mea multe alte ore de vîslit.

Pentru o fată sentimentală nu erau multe de văzut pe cheiul acela. Stăteam amîndoi la o măsuţă cam decolorată, — ale cărei picioare nu ajungeau toate pînă la pămînt, ci numai trei, pe un teren plin cu găini şi cocoşi, împrejmuit pe trei laturi cu un mic val de pămînt, şi aveam perspectivă spre o baltă destul de mare, cu raţe, — verde, de plină ce era cu mătasea-broaştei, — spre un şopron şi spre încă o altă clădire mică. Trecu o bucată bună de timp pînă ce o corcitură, mică şi urîtă, de mops cu dulău, să-şi înceteze complet manifestările de duşmănie. Dar ceea ce adăuga tabloului o notă de pitoresc erau trei copii, dintre care cel mai vîrstnic, o fetiţă de vreo şase ani, îl ţinea în poală pe cel mai mic, un ţînc de tot atîtea luni, în timp ce al treilea, un băiat de vreo cinci ani, cu părul alb de tot, stătea trîntit pe spate, pe pămînt. Grupul se găsea pe malul bălţii cu raţe şi ba se uita cu frică înspre noi, ba cu încredere înspre raţe.

Aceşti copii drăguţi o puseră pe Amelie în situaţie de a-şi exterioriza toată duioşia firii ei gingaşe. Îşi scoase mănuşa stîngă şi se hotărî să le vorbească în chipul cel mai prietenos şi mai îmbietor :

— Dragii mei ! Ce faceţi voi ? Vă uitaţi la raţe ?

Copiii o priviră ţintă, dar nu dădură nici un răspuns.

— Cîte păsări sînt acolo ?

Nici un răspuns, dar oarecare mirare în ochii fetiţei de şase ani, pentru că la ţară raţelor nu li se spune „păsări", ci „orătănii".

— Aveţi multe răţuşte ?

Aceeaşi tăcere.

— Asta e surioara ta cea mai mică ?

Tăcere ca în mormînt.

Amelie, dîndu-şi seama că n-o scoate la capăt cu aceşti copii ai Arcadiei, dădu din umeri şi tăcu.

— Scroa' noas' o f'tat, — zise fetiţa deodată, din proprie iniţiativă.

— Ce zice micuţa? — întrebă Amelie, pentru care această declaraţie era cu totul de neînţeles.

— Zice ceva ce vă stă cu siguranţă foarte aproape de inimă, domnişoară Van Brammen, — zisei. — Spune că scroafa... a născut purceluşi.

Amelie roşi, atîta cît era pielea ei în stare.

— 'S în coşar, — zise băieţaşul, ridicîndu-se într-un cot şi culegînd o floare de păpădie cu care ciocăni de mai multe ori pe pămînt. — Paişpe.

Îi propusei Ameliei să ne ducem să vedem lăuza, căci mi se părea lucru picant să duc o fată sentimentală într-o şură ţărănească pentru ca să vadă o scroafă cu paisprezece purcei de lapte.

Dar nu avu chef şi păru cam jignită de propunere.

Ceilalţi se întoarseră de la leagăn, cu feţele îmbujorate.

— E-he! — zise Christien, ştergîndu-şi fruntea. — Ce bine-a fost! Dar Dolf era cît p'aci să ne răstoarne; s-a dat nebuneşte, sus de tot.

Pieter nu se dăduse cu ei în leagăn; bătăturile din palme nu-i îngăduiseră să se ţină strîns de cabluri. Dolf şi Koosje stătuseră pe scîndurică nas în nas, iar el avusese plăcerea s-o ţină de mijloc.

După ce duduile se mai odihniră niţeluş, propusei să trecem din nou pe bord, ca să ajungem cît mai curînd pe lac, unde aveam să înotăm, să bem şi să zburdăm. Dolf se aşeză vrînd-nevrînd pe banca vîslaşului din spate, eu pe cea a vîslaşului din faţă, iar Pieter, cu palmele lui pline de bătături, la cîrmă.

Christienei, care se zăpăcise de atîta legănat, îi veni un chef nebun să balanseze barca, dar rugăminţile lui Koosje şi ţipetele nervoase ale Ameliei o opriră. Şi pentru că Dolf era un bun vîslaş şi lopăta vîrtos, ajunserăm foarte repede aproape de lacul plăcerilor plănuite. Îmi şi băgasem vîslele în barcă, lăsîndu-l pe Dolf să mai

lopăteze singur cu ale lui şi începusem să-i dau lui Pieter indicaţii cum să vireze cîrma ca să intrăm în lac, cînd sentimentala Amelie zări deodată pe malul drept vreo şase fire de nu-mă-uita încă în floare şi exclamă :

— O, dragă domnule Stastok, dacă vrei să-mi faci o mare plăcere, cîrmeşte niţel spre floricelele alea de nu-mă-uita. Mor după nu-mă-uita !

Dorinţa îi fu împlinită şi cît ai bate din palme furăm lîngă floricelele albastre. Amelie le culese pe toate una după alta şi le împărţi celor din barcă, aşa încît într-o clipă aveam fiecare cîte o asemenea filă vie de album la cingătoare sau la butonieră.

După ce ne văzurăm împodobiţi astfel, voirăm să plecăm, dar barca păru să fie şi mai amatoare de nu-mă-uita decît chiar Amelie, căci se simţi ataşată de tufa din care fuseseră culese şi de bucata de pămînt pe care înfloriseră. Cu alte cuvinte : eram pe uscat.

Ne străduirăm s-o desprindem, dar în zadar : barca se înţepenise şi rămase acolo. Nici gînd să se clintească. Ameliei îi păru „îngrozitor" de rău că fusese pricina acestui popas. Christien, dimpotrivă, îl găsi „formidabil de nostim". Noi, bărbaţii, muncirăm de era să ne iasă sufletul. Din cînd în cînd, ne trînteam pe jos, pentru o clipă, ca să ne refacem puterile. Într-una din aceste pauze, Dolf începu să ne compare cu Robinsonul elveţian [1].

— Ia ascultă, Koosje ! — zise el. — Dacă trebuie să rămînem aici pe veci, te iau de nevastă, să ştii ! — Şi făcu o mişcare ca să-i sărute mîna.

În acea clipă importantă, stimabilul Petrus Stastokius junior scoase un icnet ca de Samson, săltă, cu o nobilă indignare, prăjina, o propti de mal şi se opinti cu atîta putere şi cu atîta încordare, încît barca se desprinse brusc şi fugi înapoi, în timp ce nobilul autor al acestui eveniment se prăbuşi în sens contrar şi căzu în apă. Se duse la fund ; numai cizmele îi rămăseseră la bord ; pulpanele pardesiului îi fluturau peste unde, iar stimabilul Petrus Stastokius junior, ţinîndu-se voinicește cu

[1] Personaj al unui roman de M. Viss.

mîinile de fundul apei, nu vru decît anevoie să-şi arate mutra plină de mîl, dar cu ochelarii încă pe nas. Pălăria îi plutea pe undele nesigure. Era înspăimîntător.

Orice om care a împărtăşit cu sexul frumos beatitudinea unei bărcuţe cu vîsle, îşi dă seama ce efect trebuie să fi făcut asupra partenerelor noastre scufundarea subită a lui Petrus. Le aude pe toate că ţipă, le vede pe toate că se scoală în picioare, ciupindu-se una pe alta de braţe şi ciupindu-ne chiar şi pe noi, şi le aude că spun: „O, Doamne!" În închipuire urmăreşte toate sforţările pe care le fac ele împreună, pentru a provoca, pe cît posibil, o nenorocire încă şi mai mare... Ei bine, are o imagine a situaţiei noastre.

— Staţi jos! — strigarăm, Dolf şi cu mine, în acelaşi timp. — Pentru numele lui Dumnezeu, staţi jos! — şi într-o clipă înfipserăm vîslele în pămînt la babord, pentru a împiedica barca să lunece mai departe.

— Pieter, băiatule! Eşti ud. Te urmăm cu barca, aşa că n-ai nevoie să-ţi tragi după tine picioarele. Încearcă să te caţeri cu mîinile pe mal.

Făcu precum i se spusese şi cît ai clipi fu pe malul cu binecuvîntatele flori de nu-mă-uita.

Pieter se scufundase cu capul în jos şi se udase pînă la măduva oaselor. Arăta de ţi se rupea inima: părul şiroind, faţa palidă şi sălbăticită, mîinile negre, pline de mîl! Stîrni mila generală; chiar şi Dolf o împărtăşi. Îl luarăm pe înecat în barcă şi hotărîrăm să ne ducem înapoi la fermă, ca să-l uscăm. După aceea, ce-i drept, se va face tîrziu şi nu vom mai putea înota în lac, dar vom consuma la fermă gustările şi apoi vom vîsli cu nădejde înspre casă. Îi mai pescuirăm lui Pieter pălăria şi în scurt timp ţăranca cea trupeşă se pomeni iar cu noi.

„Mirosise ea", zise, „că domnealui are să pată cevaşilea, pen'că încă de adineauri îl văzuse amărît şi abătut rău, că-şi zisese în sinea ei: de! nu-i a bună cu domnealui! Dar o să zvîrle ea acuşica niscai vreascuri pe foc şi-o să înceapă la iuţeală să pîlpîie. Dacă vrea domnealui să pună pe domnealui o cămaşă a lu' bărba'-su. Domnealui numa' să spună" etc. etc.

Îl lăsarăm pe Pieter cu grijile lui şi ne duserăm pe chei.

Între timp se făcuse cinci şi jumătate şi, cu toate că mai era lumină multă, soarele apusese şi nu ne mai puturăm bucura decît de amurgul rece. Abia acum ne dădurăm seama ce nebunie era de fapt să începi o excursie pe apă, în luna octombrie, după amiază. Se porni un vînticel foarte rece şi găsirăm că e mai bine să intrăm în casă. Furăm lăsaţi să intrăm în camera cea mai bună, unde se afla patul de zile mari, o pendulă frizonă şi o tablă de dame, şi unde patru tablouri de pe pereţi ne aminteau de povestea lui Wilhelm Tell, ca să nu mai vorbim de una din planşele acelea pe care le-am putea numi ediţii prescurtate ale lui Trommius[1] şi pe care se poate citi cîte capitole, cîte versete şi cîte şi-uri sînt în Biblie, şi cîte şi mai cîte alte asemenea curiozităţi. Un astfel de obiect era atîrnat pe perete, într-o ramă poleită. Acolo ne aşezarăm pe scaunele de paie împletite şi, după ce Amelie, care zicea că are nervi, se mai linişti un pic, începurăm să bem vin de Rin şi să mîncăm portocale, de parcă ar fi fost o seară călduţă de iulie.

Apoi intră în cameră ghitara, care în situaţia noastră fu într-adevăr cît se poate de binevenită. Căci dacă e adevărat că muzica şi cîntatul stingheresc şi strică multe reuniuni foarte agreabile, trebuie să recunoaştem totodată că nu există nimic mai bun pentru a ţine pe picioare o reuniune dezagreabilă sau o sindrofie neizbutită, decît tocmai muzica şi cîntatul.

Amelie cîntă diferite romanţe nemţeşti şi le cîntă într-adevăr foarte bine. Folosi însă, spre vădit ei dezavantaj, toate acele cochetării naive, care îi stau bine unei fete frumoase, dar care pe o fată urîtă ca ea o făceau şi mai urîtă şi, pur şi simplu, ridicolă. Cu siguranţă că sub acel acoperiş ţărănesc nu răsunase încă niciodată cu atîta gingăşie un cîntec, cum îl cînta palida Amelie, cu florile de nu-mă-uita la piept şi ţinînd pe genunchi ghitara cu panglică bleu.

[1] Autor al unui dicţionar al Bibliei (1633—1719).

Eram adîncit în această contemplare, în timp ce Amelie încheia, cu note filate, o tînguire de amor foarte tandră, cu dubla repetare a ultimului vers, care cobora tot mai jos și devenea tot mai înăbușit :

Zum kühlen Grab,
Zum kühlen Grab,
Zum kühlen Grab,

pentru ca glasul să-i explodeze brusc, din nou foarte sus, cu aceleași cuvinte :

Zum kühlen Grab,

cînd, deodată, romanța îi fu întreruptă de alt glas, plin, rotund, voios, de țărancă, un glas care venea de afară și care cînta :

Klompertje cu nevestica
O luară-n zori din loc,
Ca să vînză niște ouă
La oraș, la iarmaroc.

Pe la jumătate cale,
Cum mergeau ei amîndoi,
Toate ouăle picară
Și se sparseră-n noroi.

Nu-i păcat de-atîtea ouă,
Da-i păcat de-așa dăsagi,
Că-n ajun abia-i făcuse,
Of ! din cei mai buni nădragi.

— Cîntecul ăsta-i al naibii de nostim, — zise Dolf, deschizînd fereastra și adresîndu-i-se țărăncuței dolofane, care își vîra în cazanul de rufe fumegînd „brațele purpurii" (cum redă poetul Rotgans această imagine) și care cîntase probabil cîntecul lui Klompertje. — Cîntecul ăsta e-al naibii de nostim, Trijntje !

— Nu mă cheamă Trijntje ! — zise fata, privindu-l strengărește.

— Da' cum te cheamă ? — exclamă Dolf.

— Ştie mămica ! — zise fata, rîzînd şi dînd la iveală un şir de dinţi dintre cei mai albi din cîţi au împodobit vreodată gura unei ţărănci.

— Mai ştii şi alte asemenea cîntece, scumpo ? — întrebă Dolf.

— Lasă-mă-n pace, — zise ţărăncuţa al cărei nume îl ştia maică-sa. — N-am cîntat eu. Ce-ţi veni ?

— Prin fereastra aceea trage îngrozitor, — observă Amelie, căreia conversaţia, din o mie de motive, nu-i plăcea de loc.

Dar abia se închise fereastra şi abia mai turnase Dolf încă un rînd, cînd răsună un cîntec şi mai vesel din gura fetişcanei voioase. Şi ascultarăm cu toţii :

Joacă, maică, hai !
Şi-o scufiţă eu ţi-oi da.
Nu ! a zis călugăriţa,
Mi-a dat una soră-mea.
N-am să joc, nu, n-am să joc,
Danţul nu e treaba mea.
Maici, călugări, maici, călugări,
Niciodată n-or juca.

Joacă, maică, hai !
Şi-o căsuţă eu ţi-oi da.
Nu ! a zis frumoasa maică,
N-am ce face eu cu ea.
N-am să joc, nu, n-am să joc,
Danţul nu e treaba mea.
Maici, călugări, maici, călugări,
Niciodată n-or juca.

Joacă, maică, hai !
Şi-o guriţă eu ţi-oi da.
Nu ! a zis frumoasa maică,
Fugi cu sărutarea ta.
N-am să joc, nu, n-am să joc,
Danţul nu e treaba mea.
Maici, călugări, maici, călugări,
Niciodată n-or juca.

Joacă, maică, hai!
Hai, şi-un bărbăţel ţi-oi da.
Şi-a răspuns frumoasa maică :
Am să joc cît 'oi putea
Am să joc, da, am să joc,
Danţul e plăcerea mea.
Maici, călugări, maici, călugări,
De ce oare n-ar juca ?...

Abia se isprăvi cîntecul şi Rudolf van Brammen îşi dădu un bobîrnac în pălăria de paie, aşa că aceasta în loc să-i mai stea în vîrful capului, ajunse să-i atîrne pe falca stîngă. Apoi, apucînd-o pe melancolica lui soră de spenţerul violet, o smulse de pe scaun şi învîrti cu ea, fără voia ei, un tur de vals prin cameră, repetînd refrenul :

Maici, călugări, maici, călugări,
De ce oare n-ar juca ?...

Vesela Christien îi dădu lui Koosje cu cotul şi ambele fete rîseră pe după batiste.

Amelie se prăbuşi „sfîrşită" pe un scaun, probabil cu cincizeci de împunsături în şale, dar în acea clipă se deschise uşa şi veselul Dolf van Brammen se năpusti cu aceeaşi exuberanţă asupra lui Pieter, care tocmai intra, cu un veston larg, de aba, cu un fular roşu al lui Teeuwis în jurul gîtului şi cu un pachet de haine ude, legate în batistă, subsuoară, — şi apucîndu-l pe acelaşi Pieter într-o clipită de braţul stîng şi cuprinzîndu-l cu dreapta pe după mijloc, în timp ce Pieter se zbătea zadarnic să scape de strînsoare, porni cu el în galop prin cameră, chiuind aceleaşi versuri, care păreau să-i fi plăcut deosebit de mult.

— Dă-mi drumu', Van Brammen ! — strigă Pieter, arătîndu-şi, pentru prima oară de cînd îl cunoşteam, bărbăţia şi, cu o smucitură energică, fulgerînd de mînie, îl azvîrli de lîngă el, aproape izbindu-l de perete, pe Dolf, care nici nu se aştepta la o asemenea dezlănţuire de forţă.

Dolf însă, fără să-şi piardă sîngele rece, îşi luă în mînă bastonul cu spadă şi-i oferi lui Stastok, care se mira de el însuşi, mînerul.

— Vrei să te baţi, tipule? Mă rog. Pune mîna pe baston. Poftim, tu spada, eu teaca: hai, *en garde!*[1] Dă-i drumu'.

Şi luînd poziţia unui om care vrea să scrimeze, începu să facă vreo cîteva figuri.

Fetele erau foarte tulburate, dar Christien nu-şi putu stăpîni rîsul, iar Amelie era pe jumătate mulţumită că asistă la un caz atît de romantic.

Între timp, Pieter, cu ochelarii lui subţiri de oţel, cu fularul, cu vestonul de aba şi cu floreta pe care i-o vîrîse Dolf în mînă cu sila şi pe care o ţinea foarte stîngaci, oferea un spectacol cît se poate de ciudat, mai mult decît vrednic de peniţa unui Cruikshank[2].

— N-am chef de ceartă, — zise mărinimosul Pieter.

— Ai multă dreptate, — răspunse Dolf.

În acea clipă importantă se auzi un zgomot ca şi cum s-ar desfunda o sticlă şi apoi altul, ca şi cum s-ar turna ceva într-un pahar. Încă o secundă, şi Hildebrand oferi celor doi campioni două cupe desperecheate, pe care aceştia le goliră în cinstea unei păci onorabile.

Între timp se făcuse tîrziu şi era ceasul să plecăm. Să ajungem acasă înainte de închiderea barierei, nici nu putea fi vorba. Dar în orice caz nu era nevoie de permis ca să lăsăm barca în afara barierei şi să se ducă un slujitor să ia vîslele. Totuşi, trebuia să ne grăbim, pentru că se înserа. Christien ţinea morţiş să vîslească şi ea niţeluş, iar Amelie spuse că ar sta cu plăcere un pic la cîrmă. Dolf se aşeză pe banca din spate. Pe cea din faţă veni Christien ca să-mi ajute şi luă cu multă îndemînare una din vîsle. La vîslit, mantila o încurca, aşa încît ţinu (cred că mai mult din perversitate, decît din milă) ca naufragiatul să şi-o pună pe el, peste aba. Era o mantilă

[1] În gardă! (Fr.)

[2] *George Cruikshank*, grafician şi caricaturist englez (1792—1878).

ecoseză colorată. Pieter se lăsă înduplecat și, în acest veșmînt, se așeză în barcă alături de Koosje.

Amelie își ridică privirea spre îndrăgita lună și spre îndrăgitele stele. Dolf vîslea și fuma de mama focului. Christien născoci tot felul de glume și de tachinării la adresa mea. Pieter era așadar ca și singur cu obiectul afecțiunii sale. Koosje păru foarte binevoitoare față de el. De cîteva ori îi ajută să se înfofolească mai bine în cutele mantilei și nu o dată văzui că îl privi cu o milă sinceră. De aceea și el luneca mereu tot mai aproape și mai intim către ea. Fața i se luminase. Pieter părea să fi legat cu ea o conversație în adevăr tandră și înduioșătoare, după cum îmi dădui seama din cuvintele pline de înțeles pe care le putusem prinde din gura lor, precum: „mai ții minte"... „zile voioase"... „niciodată atît de fericit"... „să mă gîndesc mult" și cîte și mai cîte.

Lucrurile merseră așa pînă ce o soartă nenorocită vru ca domnul Rudolf van Brammen să-și termine ultima țigară și deci să aibă nevoie de altceva ca să-și treacă timpul.

— Ia te uită! — exclamă el, aruncînd mucul în apă. — Ia te uită! Pieter face curte de-a binelea.

Pieter roși și aruncă o privire furioasă înspre cel ce vorbise, întocmai ca un cal nărăvaș căruia îi iese în drum o căruță de hingheri. Koosje roși, întoarse capul și o întrebă numaidecît pe Christien dacă „n-o obosește vîslitul".

Fericirea Petri Stastokii junioris se dusese pe copcă. Și întrucît mai tîrziu n-am mai auzit nimic despre vreo înțelegere între el și Koosje van Naslaan, — ci mai degrabă am aflat că toamna trecută, la nunta de argint a părinților ei, Koosje van Naslaan s-a logodit oficial cu un tînăr vinar dintr-un oraș vecin, — presupun că povestea tristă a primei și gingașei iubiri a lui Petrus Stastokius junior, student în drept la Universitatea din Utrecht, și totodată primul lui flirt, ia sfîrșit aici.

Ajunserăm repede acasă, iar cînd a doua zi, la ora unsprezece, stăteam în diligența galbenă care merge de la E... la C... prin D..., îmi luasem de mult rămas bun de la unchiul și mătușa Stastok și de la toți cei cu care făcusem cunoștință în orașul D... La urmă de tot însă, de la Keesje,

care îmi cărase geamantanul, și de la Pieter, care mă însoțise la „Maurul ce se odihnește". Iar eu, ajuns dincolo de barieră, avui prilejul să mai arunc o privire prin portieră domnului Rudolf van Brammen. Dolf se și afla acolo, ca să vadă exercițiile cîtorva plotoane de recruți. Aceștia executară cu mîini tremurînde o încărcare rapidă, pentru care avură nevoie tocmai de atîta timp de cît aveau nevoie invidioșii lor sergenți ca s-o execute în patru timpi, și pe care sublocotenentul vîrstnic o urmărea cu atenție.

CĂLĂTORIA PE APĂ ŞI PE USCAT

În patria mea se construiesc căi ferate. A durat mult pînă s-a ajuns aici. Planurile mai călătoresc încă în ţara noastră tot cu vasul tras la edec [1]. Odgonul se rupe de vreo şase ori pînă să ajungă ele la destinaţie : în cele din urmă, tot ajung. Dar, — sfinte Dumnezeule ! — mult mai durează pînă să-ţi vezi bagajul pe mal şi acasă ; pînă să fie predate hamalului sobiţa de aramă şi scurta şi umbrela. În ceea ce mă priveşte, sînt olandez din moşi-strămoşi, dar am, pe lîngă alte cusururi nenaţionale, o nerăbdare foarte neolandeză, cu toate că trebuie să fiu sincer şi să declar că nu poate să existe alt om pe lume care să ajute cu mai mult calm unei femei drăguţe să descurce un scul de bumbac sau de mătase de tricotat. Ce-i drept, asta e cu totul altceva. Pentru tot ceea ce s-a făcut, am cea mai mare răbdare cu putinţă ; pentru ceea ce se face încet, am respect ; dar ceea ce nu se face de loc, mă supără îngrozitor. Nu pot să aştept ; nu suport ! Viaţa e prea scurtă, iar sîngele meu prea iute. *„Festina lente !“ Recte, sed festina !* [2]

În ceea ce priveşte anume drumul de fier : îl aştept cu înfrigurare de ani de zile. Nu pentru că aş avea vreun interes comercial sau financiar ; nu pentru că am pus

[1] În Olanda există, încă din secolul al XVI-lea, o reţea de căi de comunicaţie pe apă (lacuri, fluvii şi rîuri naturale regularizate) şi canale mari şi mici (artificiale), graţie cărora se poate ajunge pe apă în orice oraş sau sat. Pînă la introducerea navigaţiei cu aburi, cursele de pasageri erau deservite de vase trase de pe mal (deci un fel de şlepuri), de către cai, „la edec“.

[2] „Grăbeşte-te încet !“ Foarte bine, dar grăbeşte-te ! (Lat.)

vreun rămăşag în legătură cu el, ci numai pentru că nu există pînă în prezent nici un mijloc de transport care să-mi placă, nici chiar trăsura proprie şi caii de poştă, de care, din motive foarte puternice pentru mine, nu pot face uz decît arareori.

Cît despre vasul tras la edec, mi-am şi trădat pe jumătate simţămintele. E adevărat că acolo poţi să citeşti, să joci domino sau dame şi, dacă şleparul are la bord cerneală şi ţi-ai adus o pană (căci a lui e neagră pînă sus), poţi chiar să şi scrii, deşi se constată că măsuţa din cabină e fixată cam departe de banchetă. Totuşi: dacă susţii că te simţi bine acolo, te consider (cu voia dumitale) o fiinţă diformă, un mic Crates[1], nu mai înalt decît genunchiul meu; în orice caz, nu un lungan de cinci picioare şi şapte ţoli, ca supusul dumitale slujitor. Şi apoi, mişcarea vasului are ceva care îndurerează, care face ca cea mai interesantă carte să fie plictisitoare, iar vioiul dumitale *esprit de jeu*[2] să adoarmă, — dar mai ales există, în şlepurile trase la edec, un geniu al flecărelii, de soiul cel mai mizerabil. Flecărerile de şlep constau de obicei din aceleaşi ingrediente şi se desfăşoară în mod unanim pe acelaşi ton. Anecdotele de şlep sînt complet insuportabile. Şi apoi, aceeaşi întrebare repetată mereu: „Unde am ajuns, dragă şleparule?" şi veşnicul: „Plata asta ar trebui s-o desfiinţezi", cînd omul vine după banii lui!

Nu-i judeca pe pasageri cu prea multă uşurinţă, cînd coboară pînă la un nivel intelectual atît de scăzut. Ia personal un „loc în salon" şi ai să vezi că, fără să vrei, te poţi prăbuşi la fel de jos. De îndată ce ai pus piciorul pe vas şi te-ai strecurat pe uşiţă, şi ţi-ai scos şapca, şi ţi-ai ales colţişorul, parcă te cuprinde pe nesimţite un spirit de meschinărie, de micime. De îndată ce se închide mormîntul peste noi, nu ne mai este ruşine de nici o slăbiciune. Simţim dorinţa să vorbim, dîndu-ne importanţă, despre mersul ceasornicelor, despre preţul alimentelor, sau să punem din nou în discuţie problema importantă, dacă după prînz e mai bine să faci o plimbare sau să tragi un pui de somn. Simţim nevoia să deranjăm şi să batem

[1] Filozof grec (sec. IV î.e.n.) cu trupul diform.
[2] Înclinare spre joc. (Fr.)

capul cu fleacuri. Da, pînă într-atîta te stăpînește demonul locului, încît te îndeamnă să înșiri avantajele arhicunoscute ale unui șlep tras la edec! Totodată, ai să auzi și că pe tovarășii dumitale de drum îi interesează numărul de vase și de diligențe care fac în aceeași zi acest drum.

Senzația tristă și apăsătoare pe care o resimți mai este agravată și de citirea tarifului, de vederea sfeșnicului de aramă, a scuipătorii triunghiulare sclipitoare și a tuturor celorlalte mobile mărunte, ca și de atenția și importanța cu care șleparul își scoate mai întîi o cheie din buzunar, apoi descuie sertărașul mesei și în sfîrșit scoate de acolo o pipă lungă. Nu cred să fi avut cineva vreodată un singur gînd inteligent pe un vas de pasageri. Dimpotrivă, salonul e adevărata atmosferă pentru toate prejudecățile posibile, locul de păstrare nimerit pentru toate noțiunile învechite, pepiniera tuturor apucăturilor urîte și josnice. Există exemple de oameni care din pricină că au călătorit prea mult cu vasele de pasageri, au devenit lași, josnici, lacomi, încăpățînați și cicălitori.

În general, salonul nu e indicat decît pentru cei care alcătuiesc clientela lui principală, precum: meșteșugari „de elită", cu meserii migăloase, ca de pildă strungari în fildeș și ceasornicari; oameni de treabă care se duc să încaseze o moștenire, nevasta cu un sandviș în geanta cu lucrul de mînă, iar bărbatul cu o tabacheră cu muzicuță; cofetari tineri, care nu vor să știe că sînt tineri, cu un fel de constelație pe piept, alcătuită din trei nasturi de aramă lucrați, cusuți pe plastron și cu un ac de cravată sclipitor, cu o piatră galbenă șlefuită *à facettes*[1], mult prea mare ca să fie veritabilă; mici rentieri de cincizeci pînă la șaizeci de ani, care au la ei capace de pipă din argint, în cutiuțe de lemn de palmier; contabili integri, care au servit douăzeci și cinci de ani în același birou și ca dovadă îți arată o tabacheră de argint cu inscripție; mame cu copii adormiți și care „l-au lăsat acasă pe-ăl mare, băiat deștept: n-are încă opt ani și a și învățat franțuzește"; menajere care tricotează și care spun „domneatale" și „este multe"; fete în casă, care vor să treacă drept cucoanele lor și spun că se duc la vila *noastră* de la țară și că, pentru

[1] Cu fațete. (Fr.)

a ajunge acolo, trebuie să coboare la un pod de pe traseu, dar, spre marea lor ruşine, la pod le aşteaptă, cu o sărutare, un argat de grădinar ; oameni pe jumătate bolnavi, care se duc să consulte un *„prefesor“* ; glumeţi, care găsesc că sînt spirituali dacă vorbesc despre primejdiile îngrozitoare prilejuite de călătoria cu vasul de pasageri ; şi nenorociţi care nu pot ajunge acasă decît dacă la debarcaderul următor, „mai pot prinde şlepul de opt“ ; ca să nu mai vorbim de „boboci“ [1], un fel de insecte timide, care otrăvesc în luna septembrie toate vasele de pasageri în cursă spre oraşele universitare.

Publicul diligenţei are cu totul alt caracter. În general, se află mai mult decît celălalt la înălţimea secolului. *Il a plus d'actualité* [2]. Dar în acelaşi timp e mai variat. În diligenţă călătoreşti cu ofiţeri în civil ; cu studenţi ; cu domni care se duc la o audienţă ; cu pedagogi şi cu membri ai unor comisii provinciale ; cu oameni de bursă ; cu geambaşi şi antreprenori în mantale largi de postav albastru ; cu voiajori de comerţ, sclipitori, datorită unui inel lat pe degetul arătător, de cele mai multe ori cu un ametist (aceştia călătoresc cu spatele, sînt foarte familiari cu conductorii, cunosc caii pe nume şi compară în faţa dumitale beneficiile relative ale diferitelor întreprinderi de poştalioane) ; cu poeţi, care se duc să facă *o lectură* : cu cucoane înţepate, care socotesc că-şi pierd jumătate din demnitate călătorind în diligenţă şi se răzbună de această ruşine prin aroganţă ; cu fete tinere, care se intimidează şi se şi supără dacă un domn străin e politicos cu ele ; cu mătuşi filotime, aşteptate la locul de destinaţie de o jumătate duzină de copii, care le storc de ani de zile ; cu căpitani din flota comercială, care fumează ţigări lungi de Curaçao ; cu vînători care manifestă mai multă grijă pentru puşca lor decît pentru dinţii dumitale ; cu adolescenţi neastîmpăraţi care se bagă veşnic în vorbă şi-ţi înşiră cît pămînt au văzut într-o singură săptămînă ; cu un domn scrupulos, care din respect faţă de tichet, *trebuie* să stea pe locul numărul 1 ; cu un domn gras şi astmatic,

[1] Studenţi din anul I.
[2] Are mai multă actualitate. (Fr.)

care vrea să deschidă tot ce se poate, şi cu un domn deşirat şi slăbănog, care-şi ridică gulerul pardesiului, se înfundă într-un fular, vorbeşte de vremea „*méchante*“ [1], şi vrea să te lase să te înăbuşi ; cu înfumuraţi, care găsesc pretutindeni cunoscuţi ; cu nemulţumiţi, care bombănesc despre toate cele ; adeseori cu un copil, care ocupă o jumătate de loc, sau cu un cîine, de care ţi-e frică ; şi adeseori, — o, foarte adeseori ! — cu un om politicos lipsă. Acesta e conţinutul obişnuit al unei diligenţe !

Printre pasageri sînt cu siguranţă mulţi care trebuie consideraţi ca fiind inconvenientele acestui fel de a călători şi propun să-i clasificăm în trei categorii, anume :

Somnoroşii,
Fumătorii şi
Flecarii.

Somnoroşii se află, după mine, pe treapta cea mai de jos, cea mai puţin vinovată a stingheritorilor. Neplăcerea produsă de ei este pe trei sferturi negativă. Dar, vezi dumneata, uneori mai şi sforăie ;... şi sînt odioşi cînd trebuie să treci prin faţa lor ca să ieşi din sau să intri în diligenţă, la staţii ;... şi, în sfîrşit, cu cît dorm mai mult, cu atît se lăţesc ! Posterioarele lor, coatele, genunchii, totul le iese în afară... şi am călătorit cu pasageri adormiţi, care pe un traseu de nici patru ore se întorseseră pe o circumferinţă dublă faţă de a lor. Încolo, sînt nevoit să-i găsesc suportabili, avînd în vedere că în cea mai mare parte a timpului am cinstea să fac parte din clasa lor.

Urmează fumătorii ! A fost o vreme, dragii mei, — dar pe atunci mai erau la modă pipele de Gouda, şi tabacherele de tablă, şi portţigaretele de argint, — a fost o vreme, în care nici un om bine-crescut, nici un comisvoiajor, nici măcar un derbedeu (care e cel mai nerușinat soi de fiinţe !) n-ar fi aprins o foiţă de tutun, fără să întrebe respectuos : „Nu deranjează pe cineva ?“ sau cel puţin : „Nu le deranjează pe doamnele ?“ Oricît de robit ar fi fost cineva la el acasă de pipă (care a primit supranumele de „naţională“), afară din casă nu fuma decît cu voia şi aprobarea tuturor celor de faţă şi, dacă voia s-o obţină,

[1] Rea. (Fr.)

făcea uz de ea în mod delicat : fuma cu o anumită discreţie, scoţînd fumuri mici. Nimic din toate acestea nu se mai petrec în zilele noastre. Îl văd pe cel mai elegant, cel mai galant, cel mai corect dintre aristocraţii noştri, pe cel mai timid şi mai scrupulos dintre burghezii noştri, pe cel mai manierat dintre funcţionarii noştri cu vestă şi subvestă, că sare pe scara vehiculului, *sans façon* [1], cu pipa în flăcări şi cu ţigara aprinsă şi că, abia după ce a scos fum cinci sau zece minute, pune o întrebare, care însă nu sună : „Deranjez pe cineva ?", ci : „Sper că nu deranjez pe nimeni, nu-i aşa ?" şi, — fără să aştepte răspuns, sau să se simtă stingherit de tusea celei mai simpatice fete din lume, mai ales dacă are nenorocul să nu fie frumoasă, — îi dă înainte cu fabrica de putoare. Cucoanele noastre („delicate cum sînt !") nu mai îndrăznesc nici ele să spună nu. Eu, — o ! blestem pe care l-am atras asupra capului meu povestindu-l aici (pentru domni, dar mai ales pentru toţi domnii tineri : ştiu unul înspăimîntător !), — eu... am spus odată nu. Era între Haarlem şi Leida. Zău, credeţi-mă : toate ferestruicile erau închise şi totuşi trebuia ca doisprezece oameni să respire şi şase ţigări de foi să rămînă în viaţă. Dar cum am mai fost maltratat de omul de lîngă mine, care a avut de spus ceva ba despre pălăria mea, ba despre umbrela mea, ba despre picioarele mele, ba despre mantaua mea, ba despre absolut nimic... Pur şi simplu : viaţa nu-mi era în siguranţă.

Lumea întreagă se sprijină azi pe fumatul tutunului. Arta aceasta aparţine cu totul vieţii publice şi tot aparatul ei a devenit cît mai portabil cu putinţă. Orice trăsură poate servi pentru transportul tutunului. Toate elementele artistice ale artei fumatului au fost eliminate. Nu mai există tabacheri clasice, lungăreţe, lăcuite, cu semnătura proprietarului pe capac, ci pungi de tutun, făcute dintr-o băşică de porc scîrboasă, atîrnată la butonieră cu o curelușă roşie. Ca să spunem adevărul, toate buzunarele hainei sînt pungi de tutun şi dacă vezi un grup de domni bine, de diferite calibre şi capacităţi, poţi să afirmi oricînd că, socotiţi unul peste altul, valorează cu siguranţă şaizeci sau optzeci de centi doar după ţigările care pot fi găsite asupra lor. Nu

[1] Nici una, nici două. (Fr.)

mai există ţigareturi delicate, fie drepte, fie curbe, prin care să se filtreze cum se cade fumul. Nu, micul şi hidosul sul este scos la iveală, aşa cum iese dintre degetele infecte ale vînzătorilor de la tutungerie, dintr-o punguţă de hîrtie şi băgat în gură, pentru ca să-i facă fumătorului o dublă plăcere, adică pentru ca să treacă din cînd în cînd, ronţăit şi plin de salivă, în mîinile oricui vrea să ia de la el un foc murdar. Nu mai există pipe de Gouda, curate, lustruite, înarmate cu capac de protecţie ; ci un fel de ţevi urîte, şerpuite, puturoase, gîlgîitoare, îmbibate de murdărie. Şi apoi, ultima modă : chibriturile de pucioasă, care te fac să tresari cînd se aprind şi care degajă un gaz puturos, de ţi se întorc maţele pe dos ! O, cînd îmi vin în gînd toate aceste imagini de groază ; cînd mintea mi se tulbură, aici, în atmosfera pură a camerei mele de lucru, — unde acum, cînd focul din cămin s-a stins complet, această atmosferă nu mai e nimic altceva decît raportul dintre douăzeci şi unu la sută oxigen şi şaptezeci şi nouă la sută azot (ultimul calcul), — cînd, ziceam, mintea mi se adînceşte în toate aceste atrocităţi, şi cînd mă gîndesc că deseori, foarte deseori, în viaţa mea, am să fiu nevoit să îndur scufundarea aceasta în baia de aburi a unor buruieni de toate soiurile, atunci, cu adevărat, mi se rupe inima şi mă plîng de cruzimea semenilor mei, precum şi — juma', juma', — de slăbiciunea stomacului meu şi de gingăşia gurii mele, care nu-mi îngăduie să „beau tiutiun" (cum spuneau părinţii noştri). Şi după cum pe hoţi trebuie să-i prinzi cu ajutorul hoţilor, iar pe mincinoşi îi faci să tacă tot cu minciuni, atunci să spunem pe faţă : trebuie să şi fumăm, ca să-i putem suporta pe fumători.

Am ajuns la flecari, palavragiii prin excelenţă. Aceştia sînt mai răi decît fumătorii prin faptul că-ţi răpesc partea cea mai bună : capul şi inima, — lucru pe care ceilalţi nu-l fac, ci numai te indispun, — dar vreau să sper că eşti un filozof. Fumătorii te fac să te simţi bolnav, flecarii te fac să te simţi nefericit. E drept, n-ai nevoie să-i asculţi ; dar cui îi vine uşor să fie un bădăran desăvîrşit ? Poţi să te faci că dormi (adesea nici nu ţi se adresează ţie), dar atunci vorbesc şi mai tare către cel de lîngă tine sau din faţa ta. Ba sînt unii care şi-au antrenat vocea stridentă

așa ca să întreacă roțile cele mai huruitoare, portierele cele mai zdrăngănitoare!

Huruitoare și zdrăngănitoare! Vai, într-o țară ca a noastră, cu șosele excelente, cum de se mai fac și se mai tolerează diligențe atît de rele? Aici însă vă cinstesc așa precum meritați, mărinimoșilor Van Gend și Loos, Veldhorst și Van Koppen [1], sinceri filantropi! În trăsurile voastre, pasagerii stau pe bănci largi; locurile sînt spațioase, pernele și spătarele bine capitonate, șezuturile adînci, arcurile flexibile, roțile late; prin portiere nu trage; ferestruicile tac, modeste; cei patru cai aleargă în trap egal. Dar mulți dintre colegii voștri ne instalează într-o cutie hurducătoare, strîmtă, scîrțiitoare, murdară, prost închisă, nestabilă, tare, un fel de ladă pe patru roți, ciuruită și zgomotoasă. În cîte una nu avem loc pentru șolduri, în alta n-avem spațiu pentru genunchi; dintr-una ieșim cu degetele de la picioare înghețate; din cealaltă cu ceafa înțepenită. Călătorim și ne îmbolnăvim, călătorim și ne apucă durerea de cap, călătorim la nemurire. Ne înnebunește sforăitul de lîngă urechile noastre și duduitul de sub picioarele noastre. Și adesea, cînd ni se zdruncină măruntaiele, ne gîndim îngrijorați că ar fi un noroc dacă am ieși de acolo morți sau vii!

Morți sau vii! Da, primejdia e mare! Într-o țară, în care poliția nu controlează harnașamentul cailor și soliditatea roților și unde, în cele mai multe localități, încărcătura nu este cîntărită sau calculată, cum se face că se întîmplă încă atît de puține accidente?

Vasul cu aburi, — îmi ziceam, și mi-am și luat un loc de la Rotterdam la Nijmegen, — va drege și va întrece totul. Mă va împăca, în sfîrșit, cu mijloacele de transport și cu deplasările și călătoriile. Rapidul, spațiosul, comodul, elegantul, agreabilul, luxosul vas cu aburi! Nu e el oare o insulă plutitoare a plăcerilor, un fermecător palat fluvial, un rai pe apă? Păi da, e o cafenea plutitoare, așa se spune. Pentru distanțe mici, nimic mai nimerit decît un vas cu aburi. Dar mai ales pentru cele mari ai nevoie de el. Să nu spui: acolo ești ca acasă. E adevărat: stai pe

[1] Antreprenori de diligențe.

bănci late, cu perne moi, la mese lustruite, poți să capeți tot ce ceri, să faci tot ce poftești. Dar izbitura scurtă, ca a unui cal în trap săltat, putoarea de ulei amestecată cu cea de huilă, scumpetea răcoritoarelor, aroganța ospătarului, mîncarea proastă și plictiseala, toate astea nu le ai acasă. Zic „plictiseală", pentru că unde pe lume întîlnești mai mulți oameni care *călătoresc de plăcere,* decît pe un vas cu aburi? Și ce e mai plicticos decît tovărășia lor?

Călătorie de plăcere! Ce iluzie! Ce himeră! Oare sînt atît de puțini la număr oamenii care știu că o călătorie foarte anevoie poate fi de plăcere? Nu; omul nu e o pasăre călătoare, ci un animal domestic, iar cercul firesc al senzațiilor care-i procură plăcere nu se întinde mai departe decît pînă unde îl pot duce picioarele. În mișcare și neliniște, în îndepărtarea de pămîntul de care e legat, de cunoscuții cu care e obișnuit sau de care s-a atașat, nu poate exista fericire. Natura se răzbună de această răutate. Iată-i pe călătorii de plăcere! La fiecare plăcere pe care o gustă, își închipuie că *asta* încă *nu e* plăcerea după care au pornit la drum; de aceea se bucură de cîte ori ajung la locul de destinație, cu toate că de fapt călătoresc pentru ca să fie pe drum. Și în această goană după o plăcere închipuită, care abia trebuie să vină, își pierd vremea într-o continuă agitație, în decepții și în dezgust. Totul le trece prin față: nu se bucură de nimic. Dar ajunși acasă, bagă de seamă că au irosit o mare sumă de bani și, pentru că le e rușine de acest lucru, încearcă să se convingă pe ei înșiși și să-i convingă și pe alții că au făcut o plimbare „foarte drăguță", „adorabilă", „extrem de interesantă". Da, dacă ideea și sistemul nu s-ar perpetua în acest fel, s-ar elibera anual cu cîteva mii de pașapoarte mai puțin nefericitelor victime ale unei iluzii, victime pe care le mînă demonul călătoriilor și care nu știu ce vor. Vai, în plăcutele luni de vară, în vacanța mare a universităților, în sezonul mort al comercianților, cînd ai putea să te bucuri din plin și în liniște de viața ta interioară, toate drumurile patriei sînt pline de tineri care, cuprinși de o agitație febrilă, și-au părăsit camera lor plăcută, confortabila casă părintească, ferma bine așezată, cercul intim, cunoștințele cele mai dragi, relațiile cele mai folositoare, ca să facă o călătorie de plăcere! Vin înapoi, cu fața arsă

de soare, cu o pereche de mustăţi, cu hainele ca vai de lume, cu o grămadă incomodă de rufe murdare, cu punga goală şi cu amintirea picioarelor obosite, a paturilor proaste, a ploşniţelor, a prafului, a englezilor şi a excrocilor. Au văzut şi multă natură frumoasă. Dar impresiile splendide, poetice, reconfortante, pe care le speraseră, plăcerile nemaipomenite, răscolitoare, ale călătoriei, pe care le visaseră, inclusiv frumoasele nemţoaice care să se îndrăgostească de ei, sau baroneasa picantă, cu care să fi avut o aventură, sau savantul de renume mondial, care să-i ia *en amitié* [1], sau lordul putred de bogat, căruia să-i salveze viaţa, — toate acestea se agitau, talmeş-balmeş, în învălmăşita lor viziune de viitor, în visurile şi reveriile lor... Unde au fost?... Ecoul răspunde: „Unde au fost?"

Iată-i înapoiaţi acasă: cu trupul obosit şi cu sufletul obosit; incapabili încă două săptămîni să ducă o viaţă ordonată; fără anecdote de călătorie, fără o inimă mai poetică sau mai largă decît cea cu care au plecat, fără să fie cît de cît interesanţi, fără să atragă atenţia cu altceva decît cu un soi ciudat de şapcă, de felul celor care se poartă în cutare sau cutare oraş străin, neaducînd acasă nimic altceva decît vreo cîteva monede străine, de aramă, nostime de păstrat ca suvenir, o pietricică de la Rolandseck [2], o floricică veştedă de la Nonnenwerth [3] şi de vreo cincizeci de ori: „Ce frumos!" şi „De nedescris!" şi „Trebuie să vezi cu ochii tăi" şi „Ici un munte, dincoace o vale!" şi „Ce copaci!" şi „Ce stînci!" ca să-ţi arunce cu praf în ochi, să se justifice pe el însuşi şi, dintr-un fel de răzbunare, să te ispitească şi pe tine să ai o dezamăgire, ca şi el.

Ierte-mi-se această digresiune, făcută — numai şi numai din filantropie! — pentru ca să consolez un număr de dudui şi de domni din patria noastră, care văd cu ochi invidioşi pe alte dudui şi pe alţi domni că pleacă în călătorie în frumoasele luni de vară, cu toate că pretutindeni o vor duce mai rău decît acasă, precum şi un număr de oameni cumsecade, cărora treburile multiple le interzic să se ocupe de altceva decît de afacerile lor, şi totodată

[1] Să le arate sentimente prieteneşti — Cuvintele *en amitié* sînt în original în limba franceză.

[2] Localitate pitorească, pe malul stîng al Rinului, în Germania.

[3] Insulă pe Rin, cu o vestită mănăstire.

pentru ca să previn cu toată seriozitatea pe atîţia alţii şi mai ales pe cei recent căsătoriţi sau pe cei ce urmează să se căsătorească la anul şi care şi-au şi întocmit un plan de călătorie pentru sezonul următor; („O, ce drăguţ plan de călătorie! Drăguţ de tot! Să ne uităm cîte niţel pe peste tot! Să putem vorbi despre orice! După patru săptămîni, înapoi acasă; în ziua de azi se călătoreşte atît de repede!") să-i previn, — ziceam, — în ce nenorocire se pregătesc să se arunce.

Ei! să ne întoarcem la vasul nostru cu aburi! La început, merge bine. Te îmbarci, vesel şi bine dispus, voios, teafăr şi sensibil pentru orice fel de distracţii de pe bord. Rămîi pe covertă pînă ce oraşul din care ai plecat dispare. Găseşti că e o plăcere să te uiţi la malul stîng sau la cel drept. Apoi te duci mulţumit jos şi găseşti că ai o cabină foarte frumoasă, foarte comodă, că divanul e excelent, că e o adevărată delectare să te aşezi pe un scăunaş pliant. Pasagerii formează grupuri intime. Comandă dejunul. Stau de vorbă, rîd, spun anecdote, noutăţi din oraş şi din ţară. Joacă foarte serios o partidă de şah. Se simt bine. Aşa e începutul. Dar cu o oră mai tîrziu, — şi-i vezi din cînd în cînd ba pe aceştia, ba pe cei care-şi scot capul prin ferestruici şi vin pe covertă, — nu e încă plictiseala: e neliniştea care o precede. Vrei să ştii odată unde te afli, vrei să fii în aer liber, nu vrei să scapi priveliştile frumoase. Rămîi un pic sus, privind spre stînga şi spre dreapta şi înainte şi înapoi. Mintea sceptică întreabă: „Mă amuz?". Iar punga răspunde: „Vreau să sper". *„Pour varier ses plaisirs"* [1], te duci iarăşi jos. Iei un ziar sau o carte. Dar la urma urmei n-ai plecat în călătorie ca să citeşti ziare sau cărţi. Trebuie să găseşti altceva decît acasă. Acum a început plictiseala oribilă şi fiecare pasager pretinde ca celălalt să-i omoare timpul. Divanurile nu sînt destul de comode; pe un scăunaş pliant stai într-o poziţie foarte neobişnuită; încetul cu încetul îi vezi venind, unul cîte unul, înapoi pe covertă.

— Jos e îngrozitor de strîmt.

— Da, aşa-i pe un vas cu aburi.

— Cabinele sînt scunde.

[1] Pentru ca să ai variaţie în plăceri. (Fr.)

— Sclipitul ăsta al soarelui pe apă, nici nu puteți să vă închipuiți ce efect neplăcut are prin geamuri.

— Păcat că e atîta soare și atîta vînt.

— Cred că în nici un caz nu se poate lăsa umbrela.

Și acum stau toți lîngă far, și apoi la bastingaj, și apoi la cîrmă ; și apoi se duc iar încolo și încoace ; și apoi își pun pardesiurile, și apoi și le scot iarăși. Acum a început un du-te-vino în sus și în jos, fără de sfîrșit, iar plictiseala e la apogeu. În desperare, se abat de la felul lor de viață și se îndoapă cu ciocolată, și cu supă concentrată, și cu aperitive, și cu lichioruri. Parcă ar avea o senzație de murdar și de stătut. Jos, călătorii se întind pe bănci ; sus, umblă încolo și încoace ; și poți fi sigur că fiecare, la rîndul lui, se duce o dată să caște gura și la mașini, din care nu înțelege nimic, dar spune :

— Frumoasă invenție, n-am ce zice.

Orele devin din ce în ce mai lungi. Ceasornicele ies în fiece clipă la iveală, iar socoteala „cîte ore mai sînt" se face neîncetat. Așa trece cu greu o zi, în care singura distracție e ora mesei. Dar mîncarea e, de cele mai multe ori, proastă. Pe scurt, și ca să nu te plictisești și dumneata, cititorule, la fel cu pasagerii noștri : cu o jumătate de oră și mai bine înainte de sosire, cînd locul de destinație abia se zărește, poți fi sigur că ai să-i vezi pe toți gata, cu pardesiuri și cu mantale, și cu bagaje, ca să fie pregătiți din vreme să coboare de pe vehiculul supralăudat. Și că *prea devreme* este ultima, dar nu cea mai mică, tortură pentru spiritul nerăbdător.

Așa încît vasul cu aburi făgăduiește și el mai mult decît dă.

Acum însă mă considerați (văd prea bine !), după citirea celor de mai sus, drept un om nemulțumit, ursuz, incomod, drept un pesimist mizerabil și fără leac, drept o ciupercă detestabilă, care nu călătorește decît în silă și cu gălbinare, așa încît orice obiect întîlnit îl vede decolorat și deformat !

Trebuie să fiu drept față de mine însumi și să declar că am cu totul alt fel de caracter. Dimpotrivă, fac parte

dintre firile bine dispuse, vesele, glumeţe. Mă acomodez la orice, cu condiţia să pot căuta în orice o latură ridicolă, de la care să pornesc ca să mă amuz. Merg şi mai departe. Pot să vă dovedesc că de cîteva ori m-am distrat minunat jucînd cărţi într-un vas tras la edec ; că există oameni, precum şi gînduri şi perspective cu care îmi face plăcere să stau în diligenţă (chiar şi în cea mai rea, ceea ce e aproape întotdeauna cazul meu) ; că de mai multe ori m-am amuzat cum nu se poate mai bine pe un vas cu aburi, printre altele, schiţîndu-i pe toţi tovarăşii de drum ; că adeseori am călătorit cu multă, foarte multă plăcere ; ba chiar că, aşa cum stau aici, în fotoliul meu spaţios, de piele, în halatul meu larg, de casă, lîngă căminul meu vesel, în pace şi înţelegere cu lumea întreagă, simt dorinţa puternică să strîng mîna din toată inima tuturor şleparilor, tuturor căpitanilor de vas şi întregii societăţi de navigaţie cu aburi ; şi, în sfîrşit, că perspectiva foarte întemeiată cu privire la drumul de fier mă bucură şi mă măgulеşte şi mă însufleţeşte în aşa măsură, încît, fericit cu anticipaţie, sînt gata să îndur, cu răbdare şi fără să crîcnesc, toate necazurile călătoriilor pe apă şi pe uscat.

Drumule de fier ! Minunatule drum de fier ! În vagoanele tale nu se va fuma, pentru că acolo nu se poate respira !

În vagoanele tale nu se va dormi, pentru că acolo nu e linişte !

În vagoanele tale nu se va flecări, pentru că acolo nu e timp !

Chiar dacă în vagoanele tale vor fi neplăceri şi necazuri, nu vor avea timp să ajungă pînă la noi, iar noi nu vom avea timp să le observăm !

Dar vino ! Vino, minunatule drum de fier ! Pogoară ca o reţea de şine peste provinciile noastre !

Nimicitor al tuturor distanţelor mari, nu dispreţui distanţele mici ale regatului nostru !

Da, imnurile poeţilor noştri să răsune în tonuri pline de încîntare :

„Avem acuma drum de fier !“

Frumoasele noastre să-ţi fluture batistele, iar medaliile de onoare şi comemorative ale Monetăriei noastre să se rostogolească în întîmpinarea ta !

Abia atunci cînd naţiunea olandeză se va deplasa cu repeziciune încolo şi înapoi, în fiecare zi, de-a lungul căilor tale netede, ca o mulţime de suveici, abia atunci va domni bună-stare, şi înflorire, şi viaţă, şi viteză, în scumpa noastră patrie !

Noiembrie 1837

DISTRACȚII ȘI PLĂCERI

DINTR-O CORESPONDENȚĂ CU AUGUSTIN

Dacă am fost la bîlciul din Rotterdam ? Ferească-mă Dumnezeu ! Cum ai putut să crezi una ca asta ? Cine e calomniatorul ticălos care îmi aruncă în spinare o asemenea tară ? Cine simte plăcere să-mi ponegrească în ochii oamenilor sufletul curat, dușman al bîlciurilor ? Nu știi oare că încă în anul 1833, în ziua în care în orașul meu natal cîrmuitorii au găsit cu cale să inaugureze bîlciul trăgînd clopotele, am acompaniat îngrozitorul zăngănit cu o improvizație :

Nu vreau nici bîlci, nici iarmaroc,
Nici îmbulzeală, zgomot, joc,
Și nici timpenii inutile,
Prin clopot și patalama
Îngăduite zece zile...
Ce om cinstit m-ar condamna ?

Lăsați-mă în pace, zău !
Căci nu-i de fel pe gustul meu
Să stau, pe drumuri, gură-cască
Privind atîția maimuțoi
Cu-nfățișare omenească...
Parc-aș vedea ceva de soi !

Știi ce e un bîlci, Hildebrand ? Este unul dintre cele mai oribile eșecuri ale distracției publice ; parodia și șarjarea bucuriei festive ; idealul unei excitații din nimic ; contrariul a tot ceea ce e armonios, corect și decent. Știi ce e un bîlci, Hildebrand ? Este bacanala vremurilor

noi, divinizarea nebuniei. E un singur teatru, mare, de păpuși, în care ne murdărim hainele și ne plictisim. Crede-mă: maimuțele din India și cămilele arabilor serioși, pe care aceștia le plimbă la bîlci, rămîn uimite de delirul nostru olandez, în care și zgîrcenia și sărăcia sînt date uitării, mintea o ia razna, moralitatea își riscă viața, sîngele rece fierbe, iar rîsul cel mai idiot se împacă de minune cu mutra cea mai inteligentă. În ce ne privește, noi ne-am ferit și ne-am păzit întotdeauna, cît ne-a stat în putință, de atmosfera infectată a bîlciurilor; de cîte ori s-a ivit prilejul, ne-am irosit atît banii, cît și bunul simț, într-o măsură mult mai mică și în mod mult mai plăcut, decît dacă i-am fi azvîrlit prosteşte în mlaștina plăcerilor triviale. Ne-am închipuit întotdeauna că hoții de buzunare, ne prea găsind la noi altceva, ne-ar fura demnitatea, iar astrologii ne-ar da pe față intimul *quant à moi*[1]; că prestidigitatorii ne-ar introduce pe nesimțite în buzunar o porție de *goûts populaires*[2]; în timp ce ne lăsăm, poate, mantaua seriozității atîrnată în parcul distracțiilor, iar rațiunea ne e mobilizată pentru un dans pe frînghie."

În ceea ce privește dansul pe frînghie, nobilul meu Augustin, ești în mare primejdie! Cel puțin, dacă vei continua să scrii în stilul acesta, care conține, probabil, ceva foarte acrobatic! Instabilitatea frînghiei și împopotonarea dansatorului exprimă acrobația. Și-apoi, toate acele sărituri pe o lățime nu mai mare decît grosimea bastonului meu! Într-adevăr, ești mult mai nimerit pentru bîlci decît îți închipui și tare aș mai avea chef să te plimb pe acolo și să-i las pe toți petrecăreții să se uite la tine, ca la „scumpul meu prieten Augustin, înalt de un cot și șapte palme, în vîrstă de 26 de ani, un nerod desăvîrșit, dar de soiul nesociabil. Acest animal ciudat își închipuie că nu găsește plăcere acolo unde altul se amuză; înțelege latinește și elinește; citește toate cărțile posibile; nu le găsește pe nici unele dintre ele bune;

[1] În ceea ce mă privește. (Fr.)
[2] Gusturi populare. (Fr.)

mănîncă îngrozitor de mult, dar nu vrea să ştie de asta; e bun din fire, dar formidabil de răutăcios cînd vrei să-l amuzi; şi-a schimbat pînă acum de şapte ori caracterul; şi-l va mai schimba de şapte ori."

Într-adevăr, dragul meu, trebuie să iei viaţa simplu; ţi-ar sta mai bine şi viaţa ţi-ar părea mai frumoasă. Uite, de pildă, bîlciul din Rotterdam. E cam sălbatic; tot ce se poate; sînt gata să cred.

— Cum? — îndrăzneşti să-mi scrii, — să iau loc pe căluşei fără să fiu nevoit? Şi să cobor pînă sub nivelul veveriţelor şi al şoriceilor albi, care sînt *nevoiţi* să se învîrtească? Să mă arunc, întocmai ca un fanatic scos din minţi, în mîinile călăului şi să strig: „Şi eu sînt un martir!" ? Ia ascultă, prea stimate corespondent, uită-te o dată adînc în ochii mei! Foarte bine! Şi acum, dă-mi voie să-ţi spun că nu crezi nimic din toate acestea. Ce-ai realizat, înfumuratule, în aceste opt zile, cît a ţinut bîlciul de la Rotterdam? Nimic, — nu-i aşa? — care să merite o osteneală. Ai citit cărţi, ai scris scrisori şi ai luat în derîdere bîlciul. N-ar strica să ştii cum te-ar fi luat în derîdere bîlciul pe dumneata dacă ar fi ştiut asta.

Ai două nepoţele drăguţe şi simpatice. Fete vesele, de viaţă, foarte zburdalnice. Fetele rotterdameze *sînt* vesele. Cu ele ar fi trebuit să te plimbi din baracă în baracă, pentru ele ar fi trebuit să cumperi tot felul de fleacuri. Bibelourile făcute din lavă sînt acum la ordinea zilei, mai mult ca orice. Pe acestea n-ar fi trebuit să le găseşti urîte, pentru că şi nepoatele, şi eu, şi alţii le găsim frumoase. Poate că la anul o să găsim că nu merită nici să te uiţi la ele. N-are nici o importanţă, prietene! Atunci are să ne placă iarăşi altceva. Problema nu cere prea multă seriozitate şi una dintre plăcerile vieţii noastre este să ne bucurăm mereu de ceva nou.

La ora distinsă, cînd se întîlneşte lumea elegantă, ar fi trebuit să-ţi plimbi nepoţelele şi să nu te necăjeşti de fel dacă ele ar fi vorbit cu prea multe persoane şi ai fi auzit cam prea des care baracă e cea mai frumoasă. Şi atunci, pe faţa dumitale ar fi trebuit să se citească

vioiciune şi interes. Nu eşti prea mare pentru asta, Augustin! Nimeni nu e prea mare ca să se amuze cu lucruri mici şi cu cei mici. Panoramele nu prea le-aş recomanda, sau ar trebui să fie dintre cele care te duc de nas în mod grosolan; un pic de şarlatanie, să ştii, e foarte nostimă pentru cine a citit multe cărţi. Despre menajerii, ştii ce păreri am. Dar în ceea ce am spus cîndva împotriva lor este şi destulă exagerare, prietene! Şi dacă am vrea s-o luăm *ad litteram*, sau... Dar sclavi ai literelor nu sîntem, după cum nici eroi ai literelor! Pentru asta trebuie şi mai multă elinească, Augustin, decît înţelegi dumneata. Putem chiar să şi batem cîmpii, — aşa mi se pare, — dacă tema e bine gîndită şi adînc simţită şi dacă un gînd îl atrage pe celălalt şi ne încălzeşte, sau ne înveseleşte!

Pe socoteala asta am să şi pun o bună parte a filipicei tale împotriva plăcerilor de bîlci. Trebuie să fii mărinimos şi să iei gluma ca glumă. Nimic nu e mai copilăros, mai urîcios şi mai neomenos decît să vrei să fii spiritual prin analiza glumelor altuia. Asta face parte cam prea mult din plăcerile dezagreabile ale zilelor noastre; dar n-am să-mi fac asemenea păcat şi de aceea nu am nimic împotriva „bacanalei" şi a „divinizării nebuniei" şi a „atmosferei infectate", — aşa ai spus, — ci am numai împotriva dumitale faptul că dispreţuieşti bîlciul.

Bucuria e un lucru minunat, dragă prietene! Nu numai s-o guşti, ci s-o şi vezi. Măi băieţi, trebuie să luaţi parte o dată la un bîlci *ţărănesc!* După amiază, tot satul şi cătunele din jur sînt în picioare. O sută de căruţe, o sută de ţărani cu obrajii roşii, cu agrafe de argint la pantaloni şi cu nasturi de aur la fular, îşi proptesc de oişte o gleznă grasă. Şi ţărăncuţele, îmbrăcate mîndru în verde deschis şi roşu închis, cu pamblici fluturînd la pălăriile de paie, pe cap cu tot aurul pe care îl au şi cu beteliile bluzei nu mai jos decît omoplaţii. Deshamă caii şi iau loc la mese lungi şi înguste, pe băncile cîrciumioarei „Inima însetată" sau „Ultimul gologan". Sau hoinăresc pe lîngă barăci. Sau se adună în jurul micilor loterii cu pahare şi carafe pictate, cutii de lemn pentru ace şi

furculiţe de oţel. Şi să vezi băieţaşii rotofei, ca nişte ghemotoace, cu păr alb şi dinţi albi, ocupaţi cu „trasul la turtă dulce“ şi îndesîndu-şi cîştigul în buzunarele pantalonilor, în buzunarele hăinuţei şi chiar şi în şapcă. Sau fetiţele, grupate în jurul unui cărucior cu inele de aur de un cent bucata, toate cu cîte o alună între dinţi şi cu nucşoare în mînă. Acesta nu-i decît un început.

Dar seara, cînd fetele fragede,— ba şi mamele nurlii,— stau în faţa „scripcii“, cu ţăranii şi cu argaţii, şi pentru patru gologani dansează după un cîntec,

„Nu ştii nici un valţ scoţian ?“
„Nu ştii alte danţuri ?“

şi trebuie să sărute cînd lăutarul vesel trage cu arcuşul pe după căluş ?!...

Acolo ar trebui să te duci o dată, Augustin! E mult mai nostim decît să fii *blasé* [1] sau filozof; şi acolo ai să vezi că te amuzi cu atît mai mult, cu cît ţi-s inima şi mintea mai simple. Dar nu trebuie să vii acolo cu o mutră ca de comisar de poliţie, care vine să vadă dacă toate-s bune şi în ordine; şi nici cu acel zîmbet de milă, cu care unii oameni pun să li se facă portretul şi pentru care eşti, în fond, prea bun; şi nici cu o mutră de bunăvoinţă calculată, ca şi cum pentru cei de faţă ar fi cine ştie ce cinste că ai venit şi tu să priveşti. Crede-mă, şi ţăranul observă şi simte, ca din instinct, cît de jignitoare este o asemenea atitudine, care nu face din tine niciodată ceea ce el numeşte „un om familiar“. Nu; trebuie să vii acolo cu un rîs zdravăn şi din toată inima, ca şi cum ai vrea să iei parte cu tot dinadinsul la petrecere. Îţi prezic că ai să simţi mai multă atracţie decît ai vrea chiar dumneata. Veselia e molipsitoare, dar trebuie să ai predispoziţie pentru veselie, şi nu trebuie să vii, de pildă, la un bîlci ţărănesc olandez cu o *Sehnsucht* [2] „după aleile Italiei“, unde cerul e veşnic albastru

[1] Blazat. (Fr.)
[2] Nostalgie. (Germ.)

etc., şi nici cu observaţii prezumţioase, ca de pildă, „cît de mult se deosebeşte totuşi figura unui ţăran olandez de cea a unuia din Normandia, din Bretania sau din Piemont!", cu care prilej nu te gîndeşti, desigur, la Normandia, la Bretania sau la Piemont, ci numai la alde Colin şi Lubin [1] de la Vaudeville, la cămăşile lor albe ca zăpada, la bretelele lor roşii, la pălărioarele lor pe o ureche, împodobite cu panglici scumpe, la mîinile lor fine, la feţele lor fardate şi la simţămintele lor tandre. Poezia, Augustin, e pretutindeni; dar cea pe care o observi în realitate, e de calitate mai bună decît cea achiziţionată sau decît cea imitată. Mulţi oameni judecă ceea ce văd după ceea ce au citit, în loc să judece ceea ce au citit după ceea ce văd. Pe nesimţite şi încetul cu încetul, sînt copleşiţi de impresii din cărţi şi spectacole, din care mintea lor şi-a alcătuit un tot, încît ar putea jura că e experienţă proprie. Cîtuşi de puţin: asta face, tocmai, să nu dobîndească niciodată experienţă, niciodată să nu caute şi deci nici să nu găsească niciodată; să nu pătrundă niciodată propriul lor eu, niciodată vremea lor, niciodată pe ceilalţi oameni şi să nu aibă despre toate lucrurile decît concepte negative: „Asta nu-i cutare, astalaltă nu-i cutare", întocmai ca unii critici, care citesc titlul unei cărţi şi preferă să spună: „O fi, poate fi, trebuie să fie cutare sau cutare lucru", decît să întrebe: „Ce este asta?" „Asta nu e mîndra *mea*", zice unul şi-i întoarce spatele mîndrei Guurtje. Atunci, drăgălaşa Lijsje? „Nici ea". Dar blonda Baartje, dar Geertje, dar Duifje? Dar tot alfabetul? „Niciuna dintre ele". Pot să ştiu care e mîndra dumneavoastră, domnule? Mîndra dumnealui este un ideal nedefinit, rătăcitor, vag, alcătuit din douăzeci de acvaforte englezeşti şi cincizeci de litografii de Grévedon [2], plus cincizeci de descrieri de actriţe şi curtezane frumoase, din foiletoane şi memorii. Păi, era totuşi o treabă mai bună şi mai plăcută să vezi frumuseţea olandeză pe faţa olandeză, şi plăcerea olandeză în rîsul

[1] Personaje din operele comice şi din pastorale.
[2] Cunoscut pictor şi litograf francez.

olandez, şi firea olandeză în inima olandeză, şi poezia olandeză în formele, faptele şi situaţiile olandeze, — decît toate acele bombăneli şi proaste dispoziţii şi afectări, cu care crezi că faci oarecare impresie, dar care dovedesc o mare lipsă de simţ filozofic sau poetic adevărat.

Aşa se întîmplă mai cu seamă cînd e vorba să guşti o plăcere. Ar fi totuşi ciudat lucru, Augustin, ca lucruri care de ani de zile au fost hărăzite pentru plăceri şi care de ani de zile au fost considerate ca plăceri, să-şi schimbe complet destinaţia şi să devină cu totul inapte de a-i face veseli şi fericiţi pe nişte oameni cu conştiinţa curată. „Pe alţii da", — zici, — „dar pe mine nu". Şi de ce nu? Pentru că vina e a dumitale, aşa cred.

Norocul copiilor e că nu cercetează, nici nu încearcă să vadă dacă ceea ce admit ei ca plăcere nu are şi o latură tristă, sau dacă merită osteneala de a se bucura de acel lucru. Să înalţe un zmeu... să aibă plăcere. Să-i fie buzunarul plin cu bile... să aibă plăcere. Să plece cu trăsura, să se bucure de o zi de vacanţă, să nu se culce devreme într-o seară... să aibă plăcere! Asta le e logica. Cînd mai creşti, atunci: pot, trebuie, sînt sigur, vreau, îndrăznesc, sper, prin asta, sau mai degrabă prin astalaltă, în întregime sau în parte, sau prea puţin, sau prea mult, sau cu adevărat, sau în aparenţă, să am parte de plăcere, de bucurie adevărată, de o delectare, sau măcar de o simplă trecere de timp? Sau totul nu e decît iluzie? Asta nu trebuie să se întîmple. Asta merge cînd eşti bătrîn şi sfîrşit. Dar cine-ţi dă dumitale şi semenilor dumitale dreptul de a amesteca totul talmeş-balmeş şi de a raţiona despre plăcerile tinerilor cu un cap de bărbat matur, ca şi cum orice bărbat în toată firea nu i-ar invidia tînărului plăcerile? Atunci bietul tînăr de douăzeci de ani, — ştiu foarte bine asta, dragă prietene! — devine brusc „prea mare" pentru pămîntul pe care nu-l cunoaşte, prea rafinat în simţăminte pentru nişte plăceri a căror grosolănie nu face decît s-o bănuiască. Atunci deşartă cupa abia umplută, care l-ar fi înviorat; atunci trăieşte o viaţă poetică adoptată; face, poate, acrobaţii

proaste şi inepte cu nişte cuvinte rimate, în care vine vorba de recomandarea „să dispreţuieşti materia, pe aripi de vultur, cu soarele în faţă“ şi de tot felul de viziuni, pe care un poet bun nu le-a avut niciodată. Şi între timp, adevărata poezie, care sălăşluieşte înlăuntrul lui, e cuprinsă, silit, de somnul morţii.

Augustin, fereşte-te de asta! Şi socoteşte scrisorica de faţă drept un mic dar de bîlci.

Al dumitale, afectuos,
Hildebrand.

1838

O CUNOȘTINȚĂ VECHE

CE CALD ERA, ȘI CE DEPARTE

Era în după-amiaza dogorîtor de fierbinte a unei zile de vineri, într-un anumit oraș din Olanda ; atît de fierbinte și atît de dogorîtoare, încît „se căsca mușchiul pe acoperiș", ceea ce, — dacă e să ne luăm după această zicală olandeză, — reprezintă cea mai mare căldură pe care și-o poate închipui cineva. Soarele lumina violent străzile și scînteia pe cheiurile colbuite de secetă. Pe străzile îndreptate către sud și care deci nu aveau o latură umbrită, îi aducea pe trecători pur și simplu la desperare. Vînzătorii ambulanți de fructe își ștergeau în fiece clipă frunțile cu șorțurile. Salahorii, care altminteri sînt obișnuiți să stea cu picioarele atîrnate de balustradele podurilor, într-o stare de prostrație hidrostatică, — poziție căreia îi datorează pe alocuri denumirea onorabilă de „rozători de parapete" [1], — stăteau pe mal, aplecați mult peste parapet, rezemați în coate, ținînd în mînă o cană cu lapte bătut, în loc de rachiu. Zidarii de pe șantiere, stînd pe o grindă, la poalele unei schele, cu coatele pe genunchi și cu ambele mîini încleștate în jurul unei găleți, suflau în ceai la fel ca de obicei și deci foarte bătător la ochi și uimitor de mult. Slujnicele plecate după cumpărături, abia îi mai puteau tîrî pe stradă pe copiii care se luaseră după ele cu speranța să capete la fructar vreo prună sau vreo smochină, și manifestau în trecere o profundă și sinceră milă față de măturătoarele cu fețele încinse și cu bonetele dez-

[1] În limba olandeză „rozător de parapete" înseamnă, — prin extensiune, — și „gură-cască", „pierde-vară", „haimana".

legate sub bărbie. Nimeni nu era calm, decît ici şi colo cîte un moşneag, care, cu scufie albastră de noapte în cap şi încălţat cu papuci negri, fuma pipă, cu picioarele întinse pe banca de pe trotuar, în tovărăşia unei micsandre şi a unei balsamine, bucurîndu-se că „iar e-o zi ca pe vremuri".

Într-o asemenea situaţie meteorologică nu prea ţi-e milă de oamenii graşi. Adevărul este că, dacă prin linişte şi calm o mai scoţi la capăt cu căldura, graşii te încălzesc şi te sîcîie, cînd vin la tine şi-ţi pufăie şi gîfîie, şi manifestă o dorinţă irezistibilă să-şi deznoade cravata, privindu-te cu ochii holbaţi. Dar nici acestor biete făpturi nu le vine uşor. Bărbaţi graşi şi femei grase de pe acest glob! Fie că v-aţi mai putut vedea în anii din urmă genunchii şi picioarele, fie că aţi fost nevoiţi de mult să renunţaţi la acest aspect fericit al contemplării de sine, cine vrea, n-are decît să vă ia în derîdere burta, înfăţişarea, corpolenţa,... dar să ştiţi că în pieptul lui Hildebrand bate pentru voi o inimă plină de compătimire!

Printre persoanele burduhănoase ale vremurilor mai noi, merita, dacă nu primul loc, dar totuşi un loc, şi domnul avocat Hendrik Johannes Bruis: unul dintre acei privilegiaţi cărora nu li se poate întîmpla niciodată să întîlnească o cunoştinţă foarte veche, fără ca primele cuvinte ce li se adresează să nu fie: „Cum te-ai mai îngrăşat!", în timp ce orice om, dacă timp de două săptămîni n-a avut fericirea să-i vadă la faţă, declară: *„iar* te-ai îngrăşat"; unul dintre acei fericiţi care, din o mie de avertismente date de rude, de prieteni şi mai ales de medic, trag concluzia limpede că trăiesc sub ameninţarea intensă de a muri loviţi de dambla şi care, cu toate acestea, sînt îmboldiţi de constituţia lor să facă, să mănînce şi să bea tot ceea ce e complet vătămător, îngraşă, sporeşte tensiunea şi activează în toate chipurile posibile sîngele; unul dintre acei fericiţi cărora, după cum vara le e cald din pricina obezităţii, le e cald şi iarna şi vara din pricina irascibilităţii şi agitaţiei.

Domnul avocat Hendrik Johannes Bruis se deplasa, — în sus-menţionata după-amiază dogorîtoare a unei zile de vineri, pe la orele cinci, de-a lungul uneia dintre străzile oraşului pe care nu l-am numit, — şi se deplasa mult

prea repede, avînd în vedere canicula zilei şi dimensiunile lui. Într-o mînă îşi ţinea pălăria, iar în cealaltă batista galbenă de mătase şi bastonul de bambus cu măciulie rotundă de fildeş. Cu această măciulie se izbi în cap de mai multe ori, cu mişcări stîngace, vrînd să folosească batista. După el se ţinea ţopăind un mic vagabond, care îi ducea pardesiul pe braţ şi valiza în mînă. Piciul, fără pălărie sau şapcă în cap, purta o haină albastră cu un petic negru la un cot şi cu unul cenuşiu la celălalt, cu primul nasture (negru, de os) încheiat în butoniera a patra, iar cu al doilea (galben, de aramă) cusut în locul celui de-al patrulea şi prins în a şasea. Avea marea fericire de a nu purta ciorapi în această zi călduroasă de vară, după cum se putea observa la gura saboţilor şi, ici-colo, chiar şi mai sus.

— Ei, băiete, unde e? Unde e? — întrebă domnul avocat Hendrik Johannes Bruis nerăbdător.

— Prima casă, a' cu intrarea de pe trotal, — răspunse băiatul; — uşa a doua după măcelar. Lîngă casa aia cu oglinjoare.

— Bine, bine, bine, — zise domnul avocat H.J. Bruis.

Măcelarul şi oglinjoarele rămaseră în urmă, iar domnul cel gras se afla pe peronul casei doctorului Deluw, prietenul lui din timpul studenţiei, pe care nu-l văzuse de cînd se însurase. Domnul Bruis locuia într-un orăşel din Overijsel[1], unde era doctor în drept, dar nu membru al baroului, unde era soţ, dar nu tată, unde era consilier comunal şi negustor. Avea treabă la Rotterdam şi făcuse un ocol ca să-l vadă în această după-amiază caldă pe prietenul său, doctorul Deluw, pe soţia acestuia şi pe copiii lor. De aceea trase repede de clopoţel, îşi luă valiza în mînă şi pardesiul pe braţ.

— Aşa, piciule! Şi acum, sterge-o!

Piciul plecă în galop, nu pentru că vremea era atît de călduroasă, ci pentru că era el copil şi primise un bacşiş frumuşel, pe care îl aşteptase şi de care, în plus, taică-său nu ştia. Într-o clipă dispăru de pe strada aceea lungă şi se ospăta, cred, cine ştie pe unde, cu vreun castravete

[1] Provincie în estul Olandei.

murat, o porție de coacăze sau alte bunătăți cu care se delectează micile haimanale și împotriva cărora nu e niciodată prea devreme pentru a le insufla copiilor cuminți aversiune.

Între timp, ușa doctorului Deluw încă nu se deschisese, așa încît domnul Bruis se văzu nevoit să tragă încă o dată de clopoțel. Clopoțelul suna foarte bine și părea să fie din cele cu timbrul foarte strident. Dar domnului Bruis nu-i veni la urechi nici un fel de zgomot înlăuntrul locuinței prietenului său, ca răspuns la sunetele clopoțelului. După ce-și mai șterse de cîteva ori fruntea și după ce mai ciocăni de cîteva ori cu bastonul pe peronul de la intrare, sună a treia oară și începu totodată să se uite în vestibul prin ferestruicile înguste, zăbrelite în interior, alăturate ușii de-o parte și de alta. Dar nu văzu nimic altceva decît limba unei pendule mari, un gheridon cu o tăbliță de școlar pe el, și o umbrelă albastră de bumbac. Apoi se uită peste brizbizurile camerelor laterale, ceea ce însă fu mai greu, pentru că acolo trebuia să vadă printre franjurile perdelelor. Văzu limpede într-una din camere, pe o masă, o călimară cu două pene lungi, iar în cealaltă portretul unui bărbat. Dar nici pendula, nici gheridonul, nici călimara, nici chiar bărbatul din ramă, nu-i putură descuia domnului avocat Hendrik Johannes Bruis ușa.

Între timp, domnul Bruis se încălzise și mai și, lucru la care contribuiseră într-o măsură nu prea mică atît nerăbdarea lui, cît și pardesiul de pe braț. Sună deci pentru a patra oară, dar acum atît de tare, încît femeii din apropiere de ușă, care se uita în oglinjoară și îl văzuse de mult, „i se urî", desprinse din ace lucrul de mînă de pe genunchi (nu încuraja invenția șuruburilor, plumburilor și curelelor), deschise un oberliht și-i explică domnului Bruis „că nu e nimeni *în* casă".

— Nici doctorul ?

— Nu, domnule.

— Nici doamna ?

— Nu, domnule, v-am spus doar că sînt plecați cu toții...

— Și unde s-au dus ?

— Asta nu pot să știu *eu*, dom'le ! Sînt plecați cu toții. Numai slujnica e-acasă.

— Atunci de ce nu deschide slujnica?

— Păi, pentru că nu-i *în* casă.

— Nu spuneai mata că-i acasă?

— Da, dar poate să nu fie *în* casă, — zise femeia, închizînd oberlihtul în mare grabă (deoarece pisica ei albă se pregătea să sară afară pe acolo) și lăsîndu-l pe domnul Bruis singur, pentru ca, dacă vrea, să cugete la deosebirea dintre termenii „acasă" și „în casă".

Dacă domnul Bruis ar fi avut răbdarea necesară, și-ar fi dat seama că „să stea acasă" era o sarcină trasată slujnicii de către familia Deluw, pe cînd „să stea în casă" era, după propria interpretare a slujnicii, numai o mică parte a sarcinii.

Ca să lămurească această situație, veni o voce din dugheana unui cîrpaci de încălțăminte de peste drum.

— Sîntără la grădină, — exclamă vocea, — iar fata-n casă e dusă c-o trebșoară. Io-te-o c-a și venit.

Cuvîntelul *și*, în această frază, după părerea domnului Bruis, ar fi putut mai bine să lipsească. Dar văzu într-adevăr o slujnicuță nostimă, care, cu o cheie mare în mînă, venea cît de repede putea, dar fără să se pripească. Se urcă pe peron, trecu pe lîngă onorabilul domn Bruis, descuie ușa cu o repeziciune care nu putea fi dată ca exemplu și se întoarse spre el, în prag.

— Voiați să vorbiți cu domnul? — întrebă slujnica.

— Da, dar mi se pare că domnul nu-i acasă.

— Nu, domnule. Domnul, și doamna, și domnișoara, și domnișorul, și toți copiii, sînt la țară; eu sînt singură acasă, ca să am grijă de casă.

Domnul Bruis avusese prilejul să se distreze timp de un sfert de oră pe seama conștiinciozității cu care se achita de această sarcină fata în casă a doctorului. Slujnica întretinuse între timp o lungă conversație cu fiica unei fructărese, care lucra croitorie în familii și care stătea în fata unei ferestre deschise. Domnul Bruis era însă prea grăbit ca să-i mai facă reproșuri.

— Unde la țară? — întrebă el. — E departe? Unde?

— Pe aleea Meester Joris, — răspunse fata în casă.

— Aleea Meester Moris, — zise Bruis, cu cel mai profund disoret. — Ce știu *eu* de aleea Meester Moris?

În atitudinea şi în tonul domnului Bruis era, după părerea slujnicii, mai multă înfumurare decît ar fi meritat faţa ei drăguţă. Fu deci pe drept cuvînt jignită.

— N-am ce vă face dacă nu ştiţi ! — zise slujnica sec, şi făcu o mişcare cu cheia, ca pentru a-i da domnului Bruis să înţeleagă că acuma poate să plece.

Domnul Bruis reluă pe alt ton.

— Ia ascultă, fetiţo ! Am venit încoace cu diligenţa, anume ca să-i văd, pe doctor şi pe familia lui. Aşa că, dacă nu e departe, aş face o plimbare pînă acolo. N-ai putea să-mi explici pe unde s-o iau ?

Topit de căldură, cercetă cu privirea strada, ca să vadă dacă nu apare cumva alt băiat, care să-l ducă pînă acolo. Dar nu se arăta nimeni.

Slujnica se învrednicise între timp să dea lămurirea cerută şi domnul avocat H. J. Bruis porni spre casa de la ţară a doctorului Deluw.

Abia cînd fu cu vreo cîteva case mai departe băgă de seamă că mai ducea pardesiul pe braţ şi valiza în mînă.

Făcu aşadar cale-ntoarsă şi sună încă o dată, pentru ca să-i dea slujnicii în păstrare pardesiul şi valiza. Dar Grietje era pe semne iar la prietena ei, aşa încît domnul Bruis se văzu nevoit să-şi care personal pardesiul şi valiza, în acea după-amiază dogorîtoare a unei zile de vineri, cu intenţia fermă ca, dacă va ajunge vreodată să-l vadă la faţă pe doctorul Deluw, să i se plîngă cu privire la fata lui în casă.

Spre norocul lui, oraşul, pe care nu l-am numit încă, nu era mare, aşa încît domnul Bruis zări destul de repede bariera prin care urma să iasă, cu toate că urcarea şi, nu în mai mică măsură, coborîrea a două poduri simţitor de înalte îi dăduseră foarte mult de furcă. Ajuns la barieră, avu inspiraţia fericită să-şi încredinţeze unui incasator de acciz pardesiul şi valiza. În acest scop, intră în ghereta funcţionarului, dar nu era nimeni înăuntru. Întrucît însă zărise o persoană în haină cenuşie, care pescuia cu undiţa peste drum şi care părea incasator de acciz, îşi puse lucrurile jos. Apoi, adresîndu-se pescarului, care era într-adevăr un incasator de acciz, îi ceru şi lui informaţii cu privire la aleea Meester Moris. Aş fi nedrept faţă de el, dacă aş spune că domnul Bruis uitase lămuririle date de

Grietje, avînd în vedere că, grăbit cum era, nu le dăduse prea multă atenţie. Trebuia „să mai meargă o bucată pe şosea, apoi să intre pe o alee, apoi să facă la dreapta, pînă ajunge la un stîlp alb, apoi iar la stînga şi apoi iar la dreapta şi apoi a ajuns pe aleea Meester Joris".

— Şi vila doctorului Deluw ?

— N-am auzit niciodată de ea, — zise funcţionarul, — dar sînt multe grădini pe-acolo. Cum îi zice ?

— „Priveliştea ogorului".

— „Priveliştea ogorului" ? — zise funcţionarul şi îi ceru domnului Bruis să vină jos, deoarece, după mişcările plutitorului, avea impresia că s-a prins ceva. — Nu, domnule, n-am auzit de numele acesta.

Domnul Bruis porni. Şoseaua îl mai învioră niţeluş, pentru că avea de-o parte şi de alta copaci înalţi. Dar fericirea aceasta se isprăvi repede, avînd în vedere că oraşul, într-un moment de jenă financiară, tăiase pentru o iluminaţie de ziua de naştere a regelui, un mare număr de copaci, în locul cărora se vedeau acum, sub numele de plantaţie tînără, cîteva crenguţe subţiri, jumătate din ele uscate. Era aşadar mort de oboseală, cînd zări, între două garduri negre, o alee îngustă, pe care crezu că trebuie să intre. Aleea era pustie. Nimic altceva decît garduri, peste care se înălţau copaci ; nimic altceva decît portiţe de grădini, cu nume şi numere ! Doar o vrabie ţopăia de colo pînă colo. Domnul Bruis îşi continuă drumul, cu pălăria într-o mînă şi cu bastonul şi batista în cealaltă, la fel ca pe străzile oraşului, dar acum niţeluş aplecat spre dreapta, din pricina dorinţei sale înfocate de a o lua la dreapta, după indicaţia funcţionarului. Prilejul însă nu se ivi şi domnul Bruis se pomeni în cele din urmă pe malul unei gîrle destul de mari, alături de un morman de gunoi, cu multe tufe de conopidă, foi de salată, cioburi, buchete ofilite, şi mere spinoase, care, înflorind în mijlocul putregaiului, îşi răspîndeau în aer mirosul lor ameţitor.

Părea evident că domnul Bruis intrase pe o altă alee, dar, — oricît de neplăcut era mormanul de gunoi, — apropierea apei îi făcu atîta plăcere, încît se hotărî să se odihnească o clipă acolo, înainte de a se întoarce din drum. În acest scop, se aşeză cît putu mai aproape de malul apei şi, — făcîndu-şi vînt cu ajutorul batistei şi răcorin-

du-şi nerăbdarea cu ajutorul raţiunii, — încercă să se calmeze un pic. Privind spre dreapta şi spre stînga, de-a lungul malului, zări în stînga lui, la oarecare depărtare, o cabană pătrată, verzui-albăstrie, în care se mişcau vreo cîţiva oameni şi, — cu toate că nu-i putu deosebi, — avu o inspiraţie : că aceea trebuie să fie „Priveliştea ogorului", casa de vară a prietenului său, doctorul. Chiar şi faptul că putea să poarte acest nume, era dovedit de perspectiva de pe partea opusă a canalului : cîmp la stînga şi la dreapta, cît vedeai cu ochii, pînă la orizontul albastru, nimic altceva decît cîmp verde, şi galben, şi însorit !

Domnul Bruis îşi luă iar în mînă toiagul de drumeţ, făcu pe alee cale-ntoarsă şi ajunse din nou pe şosea. Curînd se pomeni cu altă alee, pe care însă găsi de cuviinţă s-o cerceteze cu privirea înainte de a intra pe ea. Într-adevăr, văzu că va avea repede prilejul să cotească la dreapta şi, după ce făcu această operaţie, ajunse într-adevăr foarte repede la stîlpul alb. Apoi o luă la stînga şi apoi iar la dreapta şi ajunse, după toate probabilităţile, pe „aleea Meester Moris".

În faţa portiţei întredeschise a unei grădini stătea un copilaş cu obrazul negru, cu rochiţă neagră şi cu boneţică neagră tivită cu dantelă neagră. Copilul îşi făcea de lucru cu un dovleac şi cu nişte coji de cartofi.

— Măi, piciule, asta-i aleea Meester Moris ? — întrebă domnul Bruis.

Copilul dădu din cap că da.

— Unde e pe-aici, pe undeva, „Priveliştea ogorului" ?

Copilul nu răspunse nimic.

Domnului Bruis îi sări mustarul, nu atîta din pricina copilului, cît mai ales din cauza faptului că „Priveliştea ogorului" se încăpăţîna să se ascundă.

— Nu ştii ? — întrebă el, cu vreo trei tonuri prea aspru.

Copilul lăsă să-i cadă din mînuţe dovlecelul şi cojile de cartofi, se sculă în picioare, începu să plîngă şi fugi în grădină.

Domnul Bruis oftă. Aleea „Meester Moris" părea să fie foarte lungă, iar portiţe de grădini erau cu duiumul. Citi tot felul de nume. Nume pline de înfumurare şi fanfaronadă, ca : Frumoasa, Fără pereche, Grădina cu flori,

Izvorul bucuriei; nume pline de satisfacţie şi resemnare, ca: Plăcerea mea, Mulţumirea sufletească, Odihna la ţară; nume naive, ca: N-aş fi crezut niciodată, Mică dar curată, Pe-urmă e mai bine; dar şi o serie de nume geografice, ca: Lîngă oraş, Suburbana, Grădina de la miază-zi; şi optice, ca: Priveliştea gîrlei, Priveliştea tîrlei, Priveliştea necuprinsă, Priveliştea întinsă, Priveliştea oborului, — aceasta din urmă semăna din depărtare foarte bine cu „Priveliştea ogorului", totuşi nu era „Priveliştea ogorului".

În sfîrşit, se iviră două porţi, pe care nu se putea citi nimic altceva decît Q4 nr. 33 şi Q4 nr. 34. Una dintre aceste două porţi putea să fie „Priveliştea ogorului"! Domnul Bruis, deşi pripit şi nerăbdător, era modest. Trecu deci de nr. 33, — ca să n-o considere pe cea dintîi întîlnită drept „Priveliştea ogorului", — şi ciocăni la nr. 34.

După o scurtă aşteptare, îi deschise o cucoană foarte înaltă, solemnă, ca din poze, cu rochie de doliu, pălărie neagră (pe care, din pricina soarelui, şi-o trăsese pînă pe nas), ochelari verzi, nişte tulee deasupra buzei de sus şi o carte în mînă.

— Aici e „Priveliştea ogorului", doamnă? — întrebă domnul Bruis.

De ce nu văzuse domnul Bruis că nu era o doamnă?

— Nu, domnule! — răspunse femeia, speriată de un „bărbat străin", crezînd poate că e cineva care vrea s-o fure. — E colea, alături, — şi poarta se închise.

Domnul Bruis bătu la Q4 nr. 33.

CE PLĂCUT ERA

— Jansje! Bate cineva, — strigă o voce de femeie.

— Am auzit, coniţă! — strigă Jansje.

Era însă mai mult decît probabil că Jansje nu auzise nimic, căci se distra cu argatul grădinar, care o stropea cu apă, ceea ce îi făcea o plăcere de nedescris.

Domnul Bruis se odihnise lîngă mormanul de gunoi atîta cît îi trebuia ca să-şi întocmească un plan drăguţ: să facă o surpriză. Aşa că, — de îndată ce Jansje îi deschise portiţa şi îl informă că aici e, sigur de tot, „Priveliştea ogorului" şi sigur de tot grădina doctorului Deluw

(căci în privința aceasta vocea din magherniță se pare că avusese dreptate: era o grădină de agrement, nu o vilă), — zise:

— Bine, fetițo, atunci arată-mi drumul spre cabană. Sînt un prieten vechi al conașului. Aș vrea să-i fac o surpriză.

— Să nu mă duc întîi să-i spun că-ați venit? — întrebă Jansje.

— Nu, fetițo, nici gînd. Ia-o, te rog, înainte.

Grădina, — o fîșie de pămînt lungă și îngustă de-a lungul canalului, pe al cărui mal domnul Bruis își mai trăsese sufletul cu vreo cîteva clipe mai înainte, — era toată îngrozitor de verde și nu avea decît poteci foarte înguste, tivite pe ambele părți de tufe de fragi. Noul venit fu pe drept cuvînd uluit văzînd că se pot înghesui atîția meri și peri, atîția coacăzi roșii și vineți, pe un spațiu atît de mic și fu nevoit să se aplece mereu din pricina pomilor și să se abată din drum ca să ferească arbuștii. Într-un cuvînt, grădina era ceea ce orășenii numesc cu încîntare „un petic roditor", adică un obiect de care ar avea incomparabil mai multă plăcere dacă sătenii n-ar locui atît de aproape, nu s-ar scula mai devreme decît ei și n-ar ști înaintea lor care e timpul nimerit pentru culesul fiecărui fruct.

— E cald rău azi, dom'le! — zise Jansje, după ce merseseră o bucățică de drum și începuse să i se facă milă auzind gîfîitul și pufăitul domnului corpolent din spatele ei.

— Da, fetițo, groaznic, groaznic! — zise Bruis. — Nu e nimeni în grădină?

— Familia e în cabană, — fu răspunsul, — afară de domnișoara Mientje, care stă colo și citește.

Jansje și domnul Bruis, mergînd pe poteca șerpuită, ajunseră în clipa aceea pe malul gîrlei și, într-adevăr, acolo, sub un mic chiparos plîngător, pe o mică peluză gazonată, fiica cea mai mare a prietenului său Deluw stătea pe o bancă verde de grădină, cu mănuși, cu o carte în mînă și cu un cățel la picioare și se juca „de-a vara la țară", supărată că de o oră nu trecuse nimeni pe celălalt mal și că în vasul tras la edec nu era nici un pasager.

Fata își lăsă capul în piept, foarte solemn, cînd domnul Bruis o salută. Dar cățelul schelălăi ca turbat și se repezi la musafir, care gîfîia și care i-ar fi tras, din toată inima, una cu bastonul de bambus. Nu îndrăzni, pentru că era cățelul unei domnișoare și pentru că nu voia să-i facă prietenului său surpriza de a începe cu o crimă.

Cabana verde-albăstruie se ivi numaidecît. Părea să fie foarte spațioasă și mai avea o polată, cu un mic coș de fum și o plită pentru fiert apa, un clește și un dulăpaș în care nu era nimic. Toate aceste minuni le înțelese Bruis dintr-o ochire. În cabană se intra pe o scăriță.

— Mulțumesc, fetico ! — îi zise el lui Jansje, cînd fu la zece pași de cabană, apoi se furișă încetișor într-acolo.

Din fericire, storurile ferestrelor dinspre grădină erau complet lăsate, iar ușa nu era de sticlă, cum e de obicei la aceste cutii optice. Așadar, domnul Bruis putea să-și pună foarte bine în aplicare planul de a face o surpriză. Ce înduioșătoare plăcere se aștepta să aibă ! Inima lui tandră și prietenoasă îi vibra toată, de emoție. De șaisprezece ani nu-l mai văzuse pe bunul lui prieten „Daan Harapul" (așa era poreclit Deluw la universitate). Cum o să-l găsească ? Alături de o soție iubitoare, înconjurat de copii înfloritori ! Da, cu păr cărunt în loc de negru, dar cu aceeași inimă în piept, larg deschisă pentru prietenie, veselie și sociabilitate !

Cuprins de bucuria pe care i-o treziseră aceste gînduri, nu băgă de seamă țipetele puternice care răsunau în cabană.

Sui treptele și deschise ușa, arborînd rîsul cel mai prietenos ce s-a văzut vreodată pe fața îmbujorată a unui grăsan istovit.

Ce tablou !

Un derbedeu de vreo șase ani, care urla cît îl ținea gura și dădea din picioare ; un tată, roșu la față de mînie și care se sculase în picioare, se ținea cu o mînă de masă, iar cu cealaltă amenința de mama focului ; o mamă, albă la față de spaimă și care încerca să-l liniștească pe băiețel ; un băiat mare, de treisprezece ani, cu fața palidă și cearcăne la ochi și care, ținînd coatele pe masă și o carte în față, rîdea de cele ce vedea ; o fetiță de cinci ani, care se

agățase, plîngînd, de fusta maică-si. Erau doctorul Deluw, iubitoarea lui soție și înfloritoarea lor progenitură.

— Nu vreau, — țipă piciul, răsturnînd scaunul cel mai apropiat de el.

— Imediat! — zbieră tatăl, răguşit de furie, — sau fac moarte de om!

— Liniștește-te, Deluw! — se rugă mama. — Are să se ducă.

— Nu-mi luați în nume de rău, domnule! — zise doctorul, dîndu-și osteneala să-și țină firea. — Băiatul ăsta mă supără rău. Vă stau îndată la dispoziție, — și-l luă pe încăpățînat de guler.

— Vai, Doamne! Nu-i rupe hainele, Deluw! — îl imploră mama. — Se duce el, ai să vezi.

— Lasă-mă pe mine, — zise doctorul, în timp ce pe fiul ticălos (care, în ciuda simțămintelor favorabile exprimate de maică-sa cu privire la purtarea lui ascultătoare, nu se urnise din loc) îl scoase tîrîș din cabană și îl duse în polată, unde îl încuie în magazia de cărbuni.

— Nu-mi luați în nume de rău, domnule, — zise doamna Deluw, la rîndul ei, celui abia intrat. — Sînt într-un hal fără de hal. Nici nu știu ce-i cu mine. — Și, ca să dovedească aceasta, se prăbuși pe un scaun. — Cred că aș face bine să mă duc la aer, — continuă ea.

— Nu vă jenați, doamnă! — zise prietenul din universitate al soțului ei, văzînd că a picat ca musca în lapte.

Doamna Deluw ieși la aer, cu fetița, care încă mai sughița, tot atîrnată de fusta ei.

Tînărul Deluw, cel cu obrajii palizi și cu cearcăne la ochi, rămase singur cu domnul Bruis, căruia îi azvîrli priviri nerușinate.

— Am să-i învăț eu minte pe neastîmpărații ăștia care deranjează vecinii, — zise doctorul Deluw cînd veni înapoi, socotind că e necesar să precizeze în fața străinului în ce constă fărădelegea fiului său, pentru ca străinul să nu-l creadă tată nedrept și crud. — Pot să întreb... ?

— Burtică! — exclamă grăsunul de treabă, cu un rîs sincer pe obrajii îmbujorați.

Ce-i drept, „burtică", diminutiv de la „burtă", este un cuvînt foarte cunoscut; cel puțin pentru un medic. Totuși,

acestui medic, din gura unui străin, în clipa aceea, cuvîntul îi păru foarte nelalocul lui. De aceea, domnul doctor Deluw căscă ochii mari.

— Burtică ! — repetă domnul Bruis.

Domnul doctor Deluw crezu că are în faţă un nebun şi, pentru că abia fusese foarte enervat, fu cît pe-aci să explodeze iar, avînd în vedere că nu avea nevoie decît să-şi continue enervarea dinainte şi că altminteri nu se enerva decît foarte rar şi numai cu *multă* osteneală.

— Ce doriţi, domnule ?

— Păi... n-ai mîncat cu Burtică ?

Domnul doctor Deluw nu-şi aducea aminte să fi mîncat vreodată cu altceva decît cu gura. Dădu din umeri.

— În timpul ăsta s-a mai îngrăşat, măi Harapule ! — zise omul gras sculîndu-se de pe scaunul pe care se aşezase.

— Bruis ! — exclamă deodată doctorul Daniel Deluw. — Aşa e, mi se spunea Daan Harapul, iar ţie îţi zicea Burtică. Era să nu te recunosc, măi omule ! Cum te-ai mai schimbat ! Am mîncat împreună. Păi sigur, păi sigur. La „Strachina veselă". — Dar părăsindu-şi numaidecît tonul familiar dinainte, continuă : — Ce pot să-ţi ofer, domnu' Bruis ?

Expresia „domnu' Bruis" era fără îndoială o formă intermediară între forma scurtă „Bruis", cum spusese înainte, şi „domnule", cum nu spusese niciodată.

— Nu cumva ştii unde-i nevastă-mea ? — întrebă doctorul.

— E cam indispusă, — zise Bruis, — aşa că a ieşit să ia aer.

— Willem, du-te de-o caută pe mama ! — zise doctorul Deluw.

Willem se sculă alene de pe scaun, se întinse, se duse la uşa cabanei, se opri acolo şi strigă cît îl ţinu gura :

— Mamă !

După aceea, se aşeză la loc pe scaun şi-şi băgă nasul în carte.

— Vreau să ies de-aici ! — ţipă piciul din magazia de cărbuni, dînd cu picioarele în uşă.

— Ce să-ţi spun, — zise doctorul Deluw, — copiii te scot din răbdări! N-ai copii, mi se pare.

— N-am, — zise grasul, care între timp începuse să se înăbuşe de sete. — Spre părerea mea de rău, — adăugă el cu un oftat, cu toate că tabloul pe care îl avusese înaintea ochilor nu prea îi sporise părerea de rău.

Mama intră în cabană.

— Dumnealui e domnul Bruis, draga mea! — zise doctorul. — Cel despre care ţi-am vorbit adeseori.

Dar pe faţa doamnei Deluw se putu citi că dumneaei nu-şi aducea aminte de nimic. Doamnei Deluw îi plăcea foarte mult să facă pe cucoana distinsă şi rezervată.

— Să-i ofer domnului Bruis o ceaşcă de ceai? — zise ea şi, ducîndu-se spre un dulăpaş, care nu se închidea niciodată, din pricina uscăciunii, scoase la iveală o ceaşcă înflorată şi farfurioara ei.

Domnul Bruis ar fi dat orice pentru un pahar de bere sau pentru un pahar de vin cu apă. Dar îi fusese dat, aşa obosit şi încins cum era, să bea ceai într-o cabană dogoritoare. De altfel, metoda feminină de a găsi soluţii fericite în orice situaţie, nu poate face ca într-o „grădină" să se găsească de toate; de asemenea este ciudat că într-o grădină de agrement [1] nu se poate găsi decît ceai.

Domnul Bruis îşi lipi aşadar buzele fierbinţi de o ceaşcă şi mai fierbinte.

— Pot să vă rog să-mi mai daţi un pic de lapte?

Doctorul Deluw îşi dădu seama că prietenul lui din universitate ar fi preferat ceva rece şi-şi ceru mii de scuze că-l primise prost, într-o cabană, unde se ducea numai din cînd în cînd ca să le facă plăcere copiilor.

— Păcat că n-avem beci aici, — adăugă el.

— E o magazie de cărbuni! — zbieră din toate puterile copilul obraznic, chiar din locul pe care îl numise.

— Ce neastîmpărat, — zise mama, cu un uşor zîmbet. Apoi: — Mai aveţi şi alte cunoştinţe la...? — îl întrebă doamna Deluw pe domnul Bruis, numind oraşul pe care eu nu l-am numit.

[1] Joc de cuvinte intraductibil: în limba olandeză, „grădina de agrement" (de genul celei a domnului doctor Deluw) se numeşte „grădină de ceai".

— Iertaţi-mă, doamnă, — zise domnul Bruis, — nu cunosc pe nimeni aici, decît pe soţul dumneavoastră... Deşi cunoştinţa noastră s-a cam învechit, — adăugă el oftînd.

— Aşa-i viaţa, — zise doamna Deluw. — Încă un ceai?

— Mulţumesc, mulţumesc!

Doamna Deluw se sculă în picioare, se înclină şi spuse că „îl roagă pe dumnealui s-o scuze". Apoi plecă. Fetiţa de cinci ani nu mai plîngea, dar tot se mai ţinea de fusta maică-si.

După ce-i plecă soţia, inima de prieten a doctorului Deluw ieşi iar la suprafaţă. Cum ar mai fi vrut să evoce, împreună cu vechiul lui camarad, lucruri şi fapte din trecut, distracţiile de la Leida, amintiri de la „Strachina veselă" şi cîte şi mai cîte. Găsi însă că e mai bine ca, în acest scop, să-l îndepărteze pe iscoditorul băiat de treisprezece ani.

— Nu pot să-nţeleg, Willem, de ce nu te duci să mai pescuieşti niţel!

— Să pescuiesc! — zise vicleanul, scoţînd limba. — Hodoronc-tronc!

— Sau să te dai niţel în leagăn cu soră-ta.

— Ei aş! Să mă dau în leagăn!

— Tînărului se pare că-i place cititul, — zise domnul Bruis.

— Da, uneori, cînd nu-i convine nimic altceva, — răspunse doctorul Deluw.

Vicleanul Willem se supără, se uită chiorîş la domnul Bruis, închise din toate puterile cartea, o împinse pe masă (care se deplasă o bucată bună, punînd în primejdie de moarte ceaşca de ceai goală a musafirului), răsturnă scaunul (procedeu care părea să fie o specialitate a tînărului Deluw), mormăi ceva printre dinţii lui urîţi, pe după buzele lui groase, şi plecă, trîntind violent uşa.

— Ah, ce toane! — zise fericitul soţ şi tată.

Se netezise drumul pentru reînnoirea prieteniei. Cei doi domni aprinseră fiecare cîte o ţigară şi începură să vorbească despre Leida. Atmosfera era pe cale să devină plăcută, cînd Jansje, care se zbenguise tot timpul cu argatul grădinar, intră, roşie ca o mărgea, ca să spună că, „a venit un slujitor al doamnei Van Alpijn să-ntrebe dacă doctorul

nu vrea să vină *imediat* acolo, pentru că doamna stă foarte aproape".

— Spune-i că vin numaidecît, — îi zise doctorul Deluw slujnicii; iar apoi, prietenului său: — Nu cred că e ceva important. Ce mizerie, în meseria noastră: te cheamă oamenii pentru toate mofturile.

Fraza aceasta am auzit-o de mai multe ori din gura unor medici, dar n-am înţeles niciodată cum poate un doctor să găsească motive de a lua oamenilor în nume de rău că nu-i cheamă exclusiv în cazurile mortale. N-ar trebui oare să se plîngă mai degrabă pacientul că pentru orice moft medicul îi pune la socoteală cîte o vizită?

Vorba e că doctorul Deluw se pregăti să plece ca să vadă moftul doamnei Van Alpijn.

— Nu pot fi înapoi decît abia într-o oră şi jumătate, — zise el, uitîndu-se la ceas. — Te mai găsesc aici?

— Nu ştiu, — zise Bruis, care avusese intenţia fermă să doarmă în noaptea aceea în oraşul nenumit, la prietenul lui. — Deseară aş fi vrut să fiu departe.

— Haida-de! — zise doctorul. — Vin să te iau de-aici şi cinezi cu noi în oraş.

— Nu ştiu, — răspunse Bruis, căruia i-ar fi convenit ca doamna Deluw să fie de faţă la această invitaţie.

— *Enfin*[1]! — zise doctorul. — O să vedem. Să te conduc acum la nevastă-mea.

CE DRĂGĂLAŞĂ ERA

Doamna Deluw nu se afla departe. O certa pe Jansje pentru purtarea ei. Trase cu coada ochiului la grădinar şi zise că „nu înţelege cum se nimereşte să fie întotdeauna cîte ceva de lucru la grădină tocmai cînd familia e aici".

Deluw îşi încredinţă neveste-si prietenul şi vru să plece.

— Încă un cuvînt! — zise doamna Deluw.

— Ce e, draga mea? — zise doctorul.

— Nu e nimic de făcut cu...?

[1] În sfîrşit! (Fr.)

— Cu ce ?

— Cu băieţii.

— Care băieţi ? Willem şi... ?

— Nu, dragă ! Băieţii de pe cîmp.

— Ce vrei să le facem ?

— Să nu le dăm voie, — zise doamna doctor.

— Dar, draga mea, n-avem nici un drept să-i oprim, — zise doctorul.

— Păi... găsesc că e foarte indecent, şi mai ales pentru Mientje, care stă veşnic acolo, sub chiparos. N-ai vrea să...

Doctorul nu auzi. Plecase.

Această mostră de conversaţie conjugală se referea la cinci băieţi de opt sau nouă ani, care se găseau pe pajişte, la un sfert de oră depărtare de „Priveliştea ogorului", şi care fuseseră de părere că în după-amiaza aceasta dogoritoare e mai răcoare în apa gîrlei decît în hainele lor.

— Fiicei dumneavoastră mai mari, — zise Bruis, cînd rămase singur cu doamna Deluw, — se pare că-i place mult singurătatea.

— Chiar aşa, domnule ! Am multă bucurie de pe urma ei. Veşnic e cu o carte în mînă. Vă rog să mă credeţi : înţelege franţuzeşte mai bine decît mine. Şi mai citeşte şi englezeşte şi nemţeşte.

— Ia te uită ! — zise domnul Bruis, — Bravo ei ! Da, aici, în Holanda, există împrejurări admirabile pentru astfel de lucruri.

Doamna Deluw fu de părere că această observaţie face să scadă meritele odraslei ei.

— Contează foarte mult, domnule, — răspunse ea, — cum profiţi de împrejurări. Uite, fiică-mea învaţă mult ; de fapt, învaţă într-una. Plăcerea ei cea mai mare e să înveţe. Şi nici nu se ocupă cu toate lucrurile care fac îndeobşte plăcere unei fete de vîrsta ei.

Domnului Bruis nu-i plăcea acest soi de fete.

— Ce vîrstă are fiica dumneavoastră ? — întrebă el.

— Şaisprezece ani, — zise doamna Deluw, înălţînd capul cu majestate maternă.

— *Flos ipse* [1], — mormăi domnul Bruis.

[1] O adevărată floare. (Lat.) Citat din Terenţiu.

— Şi cum spuneam, — continuă doamna Deluw, — englezeşte, franţuzeşte şi nemţeşte. Cred că acum iar a ieşit cu o carte englezească. N-aţi văzut-o ?

— Am văzut o duduie care citea sub un copac, — zise domnul Bruis, care altminteri nu era obişnuit să numească „duduie" o fată de şaisprezece ani, dar acum se gîndise : englezeşte, franţuzeşte şi nemţeşte şi citeşte într-una !

— O, acela e colţişorul ei preferat, — zise doamna Deluw. — Să ne ducem la ea. Acolo e răcoare şi putem să ne odihnim.

Se apropiară de colţişorul preferat. Fiica se sculă în picioare şi se înclină încă o dată înaintea domnului Bruis.

Doamna Deluw se apropie de fiica ei şi se aşeză pe bancă. Domnul Bruis găsi acolo un scaun.

— Am venit să stăm niţeluş cu tine, Mina. Ce mai citeşti, fetiţo ? Iar ceva în englezeşte ?

— Da' de unde, mămico ! Ia, o carte... Nu ştiam ce să iau cu mine... Am văzut-o pe asta... Jansje s-a liniştit ?

Pe faţa lui Mientje se citea teamă şi nelinişte. La drept vorbind, nu era de loc frumoasă. Era palidă de tot şi avea şi ceva foarte urît în privire, iar ochii îi tot fugeau într-o parte. În plus, avea în obraz un fel de ticuri nervoase, care nu-i plăcură de fel domnului Bruis.

Doamna Deluw nu stărui să-i arate cartea. Pe cît putu domnul Bruis să observe, semăna leit cu o anumită broşură, intitulată *„Amours et amourettes de Napoléon"* [1], din care o fată de şaisprezece ani are fără îndoială multe lucruri folositoare de învăţat.

Cîteva clipe, toţi trei se uitară în jos. În acest răstimp, numai doamna Deluw vorbi, ca s-o îndemne pe fiică-sa să scoată la iveală marile ei însuşiri. Apoi dădu iar din cap din pricina băieţilor care se scăldau la un sfert de oră depărtare, pe cîmp.

— O ! — zise Mina, iar degetele îi tremurau nervos pe carte, aproape s-o facă bucăţele. — O, e cam incomod aici.

În clipa aceea, numele ei fu rostit de o voce pe jumătate înăbuşită.

— Te cheamă cineva, fetiţo ! — zise doamna Deluw.

[1] Iubirile şi aventurile de dragoste ale lui Napoleon. (Fr).

— Nu, mămico, — zise Mina, gata-gata să sfîşie coperta cărţii.

Domnul Bruis rupse cu bastonul nişte gălbenele şi nişte margarete din iarbă.

— Mina! — strigă vocea, pe acelaşi ton. — De ce nu vii? Babacu' s-a dus la oraş şi Jansje zice că maică-ta e-n cabană cu un musafir caraghios.

Mămiţica se uită la fiica ei dragă. Musafirul caraghios, prefăcîndu-se că n-a băgat de seamă nimic, se duse foarte aproape de malul apei şi păru că-şi îndreaptă toată atenţia spre un vas care tocmai trecea şi căruia i-ar fi strigat cu dragă inimă „luaţi-mă şi pe mine", dacă ar fi avut la el valiza şi pardesiul.

Ochii doamnei Deluw scoteau scîntei. O ciupi pe Mina de braţ.

— Ce înseamnă asta? — şopti ea, dar nu vru să „facă scene" faţă de străin.

— Ia ascultă, — continuă vocea, — lasă fiţele! Ştiu foarte bine că eşti acolo, dar nu îndrăznesc să vin la tine. Scăunaşul tău e aici de data trecută şi nu mă poate vedea nimeni. — Tăcu o clipă. — Dar la urma urmei, ce-mi pasă, dacă babacu' nu-i acasă?

Buf! Cineva sări de pe gardul numărului 32. Copacii fremătară, iar pe colţişorul preferat al fetei exemplare apăru un băiat foarte înalt, de vîrsta unui elev de liceu, cu şapcă albastră şi tunică şi cu o mutră foarte bleagă, răutăcioasă şi obraznică.

— Asta-i altceva! — zise băiatul deşirat, de îndată ce-i zări, pe mama Deluw şi pe domnul Bruis.

— Tinere! — începu doamna Deluw, tremurînd de mînie.

— Willem nu-i aici? — întrebă, imperturbabil, băiatul înalt.

— Nu, tinere! — răspunse doamna Deluw, — şi chiar dacă ar fi aici, Willem nu ţine să aibă a face cu un tînăr care îndrăzneşte să-i vorbească fiicei mele în... felul... în felul... în felul... cum ai vorbit dumneata...

— Asta-i altceva, — zise lunganul, — dar n-am ce să vă fac dacă fiica dumneavoastră se ţine după mine. Scăunaşul ei era lîngă gard. Nu-i aşa, Mien?

— Ești un neobrăzat, — zise Mien, mușcîndu-și buzele. — Nu te-am cunoscut niciodată ; nu vreau să te cunosc.

— Asta-i altceva ! — răspunse el iar, deoarece fraza era pesemne tocmai atunci la ordinea zilei la liceu, printre traducătorii eruditi ai lui Titus Livius și ai lui Vergiliu ; apoi, întorcîndu-se : — Complimente lu' dom' doctor.

Fluierînd, se pregăti să iasă din scenă.

În clipa aceea intră în scenă Willem, care „nu ținea să aibă a face cu asemenea băieți".

— A-ha ! — zise lunganul, — uite-l pe băiețașul cuminte care trage la fit de trei ori pe săptămînă. Asta-i altceva. Willempje, cum îți plac ouășoarele proaspete din cotețul lăptarului ?

Și trăgîndu-l de mînă pe „Willempje", lunganul rîse cu poftă.

— Se face tîrziu, doamnă ! — zise domnul Bruis, prefăcîndu-se că n-a auzit nimic și că se trezește dintr-o reverie adîncă. — Transmiteți-i cele mai cordiale salutări soțului dumneavoastră ; s-a făcut cam tîrziu. Vă mulțumesc pentru primirea atît de amabilă ! Respectele mele, doamnă Deluw ! Salutare, flăcăilor !

Și pînă să poată spune o vorbă doamna Deluw, care era, firește, „îngrozitor de încurcată", domnul Bruis dispăruse din colțișorul preferat.

Se grăbi să-și caute drumul prin potecile șerpuite.

— Burtică ! — se auzi o voce, însoțită de un rîs provocător, dintr-un măr.

Domnul Bruis simți că tot sîngele i se suie la cap. Pentru că era vocea băiatului de șase ani, care, de îndată ce tatăl lui întorsese călcîiele, evadase, firește.

Domnul Bruis se întoarse în toate direcțiile, cu scopul de a-l găsi pe derbedeu, dar nu-l văzu. Nu se putu însă abține de a face o mișcare cu bastonul, ca și cum ar fi vrut să-i ardă una zdravănă.

Ajunse la poartă, dar, neinițiat în tainele broaștei, trecu destul de multă vreme pînă să izbutească s-o deschidă. La această operație, firește, graba și stîngăcia nu-l ajutară, ci dimpotrivă. Între timp, băiatul, schimbîndu-și mereu vocea în fel și chip, continuă să-i repete din măr porecla din timpul studenției.

— Slavă Domnului! — zise domnul Bruis din străfundul inimii, cînd se văzu ieşit de pe aleea Meester Joris, ferm hotărît să ajungă cît mai degrabă la primul han întîlnit în oraşul pe care nu-l voi numi niciodată. Încă nu se *răcorise* prea mult, faţă de cum era.

— Şi prietenul tău, doctorul Deluw? — întrebă doamna Bruis cu opt zile mai tîrziu, în timp ce soţul ei, un om atît de bun la inimă, se odihnea, alături de ea, după ostenelile călătoriei, înviorîndu-se cu un pahar mare de vin de Rin cu apă minerală şi cu zahăr. — Te-a primit frumos? N-a fost încîntat că te vede? Are o soţie simpatică şi copii frumoşi?

— Prietenul meu, doctorul Deluw, nevestico dragă, are o grădină de agrement foarte frumoasă, o soţie, doi băieţi şi două fete, care îl fac foarte fericit, mai ales fiica cea mare.

Apoi mai amestecă încă o dată în pahar vin, apă minerală şi zahăr şi îl dădu pe gît dintr-o sorbitură.

PRIETENI DE DEPARTE

Este o senzaţie de nedescris şi o plăcere cu totul deosebită să revezi, după o despărţire de ani de zile, un prieten din ţări depărtate. Cu totul pe neaşteptate îmi apăru într-o bună zi în faţa ochilor un asemenea prieten: un prieten de la care îmi luasem rămas bun cu cinci ani în urmă, vărsînd multe lacrimi şi despre care de atunci nu mai aflasem mai nimic. Era Antoine, din Constantinopol. E o distanţă respectabilă, de aici pînă la Bosfor, cititorule, şi sper că din deferenţă pentru noi amîndoi, o vei umple. Mi se pare, cel puţin, că mă face foarte interesant faptul că am un prieten atît de departe de casă. Şi totuşi, aş prefera să-mi văd toţi prietenii înlăuntrul graniţelor acestei ţări dragi, care este Olanda.

Ca să spun drept, printre prostiile săvîrşite de mine în tinereţe se numără şi faptul că m-am împrietenit foarte des cu străini. De aceea, devenit înţelept prin această experienţă personală, sfătuiesc categoric pe orice om căruia îi bate în piept o inimă simţitoare, să nu facă la fel. Pentru că, mai curînd sau mai tîrziu, cînd sună ceasul, pleacă unul cîte unul, în cele patru vînturi, fără să lase în urmă nimic altceva decît o amintire tristă şi o foaie de album. Am prieteni în Anglia, prieteni în Colonia Capului[1], prieteni în Turcia, la Batavia[2], la Demerary[3], în Suriname[4]! Cu unii, cei mai dragi, întreţin o corespondenţă regulată;

[1] Azi: Republica Sud-Africană.
[2] Azi: Djakarta.
[3] Numele olandez al oraşului Georgetown din Guyana.
[4] Numele olandez al Guyanei olandeze.

dar ce înseamnă scrisorile, cînd depărtarea e atît de mare? Scrisorile nu ne pot face să înţelegem condiţiile şi situaţiile în care trăiesc prietenii noştri! Despre alţii, după prima veste, că au sosit cu bine acasă, n-am mai aflat nimic. Pe cei mai mulţi n-am să-i mai revăd niciodată; aceştia, fără să fie morţi, au murit pentru mine. Mulţi nu ştiu măcar că mă gîndesc uneori cu mult drag la ei şi aş dori ca Hildebrand să se bucure de faimă mondială, iar cartea lui să fie răspîndită şi citită pretutindeni, pentru ca ei să poată afla cel puţin acest lucru!

Nu! N-ar fi trebuit să fac asta niciodată! Oricît de buni băieţi au fost, oricît de atrăgătoare tovărăşia lor, oricît de interesantă societatea lor, oricît de simpatic felul lor de a fi, oricît de asemănătoare gusturile lor cu ale mele, ar fi trebuit să-i ţin la oarecare distanţă. Ar fi trebuit să-mi păzesc mai bine inima. Ar fi trebuit, de îndată ce am simţit că încolţeşte un singur grăunte de prietenie, să-l strivesc şi, împotriva simţămintelor mele, să-l lepăd, aşa cum ar face o fată cuminte de morar, dacă şi-ar da seama că, din nefericire, s-a îndrăgostit de un prinţ sau de un episcop. N-aş fi simţit de atîtea ori că mi se aşază un nod în gît tocmai cînd să rostesc o mie de cuvinte duioase, din inimă; pentru că e lucru foarte anevoios să-ţi iei rămas bun! N-aş fi stat de atîtea ori să mă uit cum pleacă un vapor sau cum porneşte o trăsură. N-aş fi vegheat atîtea nopţi, ascultînd cu teamă furtuna, cu gîndul la prietenii aflaţi pe mare, la cei ce

Cu nişte biete scînduri plutesc pe-atîta apă...
Vai, pentru ei, turbate furtuni şi vijelii,
Pe spumegînde valuri, cumplite semne sapă,
În care doar „primejdii" şi „moarte" poţi citi.

Sub nava lor se cască şi-ameninţă mormîntul,
Iar giulgiul îi aşteaptă-n străfund, fremătător;
Prohodul, la ureche, li-l cîntă-ntr-una vîntul...
De nu-i păzeşti, — o, Doamne! —
se duc, se-neacă, mor!

Nu m-aş fi oprit de atîtea ori, în cursul plimbărilor mele singuratice, în locuri unde eram obişnuit să văd pe cineva

lîngă mine, pe cineva care acum era departe, care acum era plecat departe şi care n-avea să mai vină niciodată acolo. Gîndul acesta aşterne o negură peste frumuseţea acelor locuri.

În acelaşi timp, nu pot să-mi slăvesc îndestul memoria pentru serviciile pe care mi le face în legătură cu prietenii de departe. Nu numai că-mi evocă în minte, rînd pe rînd, cu precizie şi fidelitate, numele şi figurile lor, dar îmi şi aduce mii de tablouri foarte amănunţite pe ecranul camerei obscure a aducerii aminte. Mai ales ceasul despărţirii de fiecare dintre ei îl văd în toate amănuntele, cu ochii minţii. Lacrima, mîna întinsă, buza tremurîndă, rîsul silit, ultimele cuvinte, batista fluturată în depărtare, ocolirea după ultimul colţ şi dispariţia completă ! Toate acestea le mai simt încă. Şi atunci văd iar în jurul meu toate figurile indiferente, care nu au nici o legătură cu despărţirea aceea, deşi erau de faţă. Şi atunci am iar senzaţia că abia adineauri mi-am luat un duios rămas-bun şi că mă uit după cel plecat şi că mă întorc la lumea activă, la preocupările de pe stradă, la preocupările de acasă, şi la „ce-mi pasă mie ?", adică la înfăţişarea unei societăţi în care fiecare îşi are prietenii lui şi merge pe drumul lui. Dragul meu B..., care simţi acum, în capătul de sud al Africii, pulsul a trei feluri de rase şi care, după cum am auzit, ai şi sărbătorit nunta fiicei soţiei tale — (căci te-ai căsătorit cu o văduvă foarte tînără cu trei copii drăguţi, iar în ţara ta fetele se mărită la paisprezece ani) — mai văd încă în faţa ochilor întregul tablou al plecării tale din Leida, cînd, acum patru ani, în luna iunie, urma să te îmbarci pe „Colombo".

Era ora şase dimineaţa, cînd aşteptam să tragă la scară trăsura cea mare care avea să te ducă la Rotterdam.

Parcă mai văd şi acum camerele tale de sus[1], stăpînite de acea ciudată neorînduială, care e nelipsită atunci cînd cineva se mută cu toată gospodăria şi cu tot mobilierul. Pardoseala era acoperită de cufere, coşuri cu lăcăt, valize. Aici, doica îl îmbrăca pe micul şi drăgălaşul Wimpje, abia trezit din somn şi care, mirat că a fost deranjat atît de

[1] Tipul tradiţional al casei de locuit unifamiliale a fost şi este, în Olanda, cel numit azi „duplex", adică pe două nivele : la parter camera de zi, sufrageria şi bucătăria, iar la etaj dormitoarele.

devreme, se uita roată, cu ochii lui căprui, încă buimaci; dincolo, soţia ta, în faţa oglinzii, îşi punea în ordine părul ei frumos; dincoace, tu însuţi, în genunchi în faţa unei mici toalete de buzunar, pusă pe un cufăr, îţi potriveai barba cu foarfeca; micul Jan (ce mare o fi acum!), complet îmbrăcat şi gata mult prea devreme, încins cu o sabie sclipitoare şi cu o cartuşieră de hîrtie, ţinînd un puşcoci de lemn pe braţ (un copil face totul jucîndu-se), era pregătit pentru călătoria cea lungă; Mimi şi Jansje (Jansje e cea care s-a măritat; nu-i aşa?), se jucau cu micuţul tău Louis; prietenul nostru F. (între timp s-a prăpădit, bietul băiat!) muncea, căznindu-se şi asudînd, ca să ajute la împachetatul lucrurilor folosite pînă în ultima clipă; iar cel mai credincios prieten al tău, Bram, pe jumătate părăsit de obişnuita lui voioşie, era gata să te însoţească pînă la Rotterdam. Parcă mai văd şi acum toate dulapurile deschise, iar pe rafturi, ici şi colo, cîteva obiecte de prea mică valoare pentru a mai fi luate: un ibric de cafea, o ceaşcă crăpată cu farfurioara ei, o păpuşă veche; dincolo o pereche de papuci; ceva mai încolo o cataramă; în alt loc, o tobă spartă a lui Jan; pe un cuier, nişte pantaloni vechi de-ai tăi; iar într-un ungher, o mască, pe care ai purtat-o la Berlin, în carnaval, şi pe care Bram a luat-o cu el în trăsură, ca să-i înveselească pe copii. Toată lumea cu mantale, pălării şi pardesiuri.

Pregătirile de plecare, cu dezordinea, grijile şi preocupările lor, ne-au înşelat emoţia; dar cînd v-am văzut pe toţi în trăsură, în spatele vizitiului, care nici măcar nu-şi dădea seama că porneaţi spre Colonia Capului, şi cînd trăsura s-a pus în mişcare, cu soţia ta şi cu copiii tăi dragi, — atunci m-a cuprins întristarea. Am rămas încă mult timp pe gînduri, după ce trăsura dispăruse, iar cînd mi-am aruncat din nou privirea în jur, mi-a fost necaz că zidarii se duceau la lucru cu pipa în gură, că lăptarii sunau cu cel mai desăvîrşit sînge rece la toate uşile, şi că începuseră să circule căruţele! Dar mai ales, — mai ales! — că era bîlci şi se deschiseseră tarabe.

De ce nu veniţi şi voi odată înapoi, aşa cum a venit Antoine?

Tatăl lui Antoine este italian de origine, dar naturalizat olandez, şi ocupă o funcţie înaltă la ambasada noastră de pe

lîngă Poartă[1]. Ca atare, locuieşte de cîţiva ani în Pera[2]. Antoine venise de mic la Marsilia şi făcuse acolo şcoala primară. Ca băiat mai măricel fusese dat la un pension din oraşul meu natal, unde ne-am cunoscut la vîrsta fericită dintre paisprezece şi şaptesprezece ani, resimţind unul pentru celălalt o prietenie adolescentină caldă şi credincioasă. Adolescenţa, într-adevăr, nu e de loc rea pentru prietenie, deoarece este îndeobşte cunoscut că aceasta atrage fericirea. Ba, aş considera adolescenţa aproape ca cea mai nimerită vîrstă pentru o înclinare reciprocă. Tinereţea de mai tîrziu o mai fi ea dezinteresată şi la fel de puţin dependentă de zidurile despărţitoare sociale numite rang, stare materială sau cîte altele, dar e prea matură ; atunci fiecare îl cunoaşte pe celălalt prea mult, prea de aproape ; atunci tînărul a început să vadă prea mult omul interior ! Un adolescent este *cu totul* exterior ! Mai tîrziu ai învăţat să-ţi dai seama de înclinarea ta, să cercetezi, să urmăreşti, să bănuieşti ; şi ai şi atîtea nevoi morale şi ceri atîtea şi atîtea de la un prieten ! Iubeşti cu mai multă băgare de seamă, te plictiseşti de celălalt mai repede, te răceşti mai uşor, jigneşti mai pripit. Adolescenţii nu ştiu nimic din toate acestea. Denumirea „un băiat bun" dă dreptul în destulă măsură la cea de „prieten bun" şi nu se cere altă simpatie, decît atîta cît să facă amîndoi cu plăcere anumite lucruri împreună, ca de pildă să meargă la plimbare, să aprindă artificii, să se scalde, să crească mai mari, să întîmpine fetele de pension şi să nu-şi facă lecţiile la latină. Întregul scop al înclinaţiei reciproce este atins, dacă cei doi parteneri se amuză împreună, gustînd nestingherit plăcerea unei bune înţelegeri. Iar dacă această bună înţelegere se întîmplă să se tulbure, din pricina unei mici gelozii, sau a unei mici infidelităţi, — ei bine ! atunci se ridică sigur, de-o parte şi de alta, cîte doi pumni ca să lovească şi cîte două picioare ca să izbească în picioarele celuilalt. Şi apoi totul a trecut şi se iau iar unul pe altul de acasă pentru ca să se plimbe cu barca împreună şi să fumeze în tăcere cîte o ţigară şi ameninţă amîndoi cu pumnii şi cu

[1] Guvernul imperial otoman.
[2] Suburbană a Istanbulului. În timpul imperiului otoman era locuită îndeosebi de europeni.

picioarele pe oricine nu crede că ei sînt iar prieteni buni. Aşa e prietenia la vîrsta aceasta.

Antoine şi cu mine ne înţelegeam însă cît se poate de bine, mai ales atunci cînd eram, de pildă, îndrăgostiţi de aceeaşi fată, situaţie în care ne-am aflat adeseori. Cu cea mai mare bonomie cu putinţă foloseam atunci semnele de simpatie ale mîndrei noastre ca să ne însufleţim unul pe altul şi nu simţeam mai mare plăcere decît să fim unul pentru altul în acelaşi timp şi concurent şi confident. Să ne fi văzut atunci, — cititorule! — cum în timpul plimbărilor noastre crestam amîndoi acelaşi nume pe scoarţa unui copac sau cum făceam planul îndrăzneţ de a-i scrie amîndoi o scrisorică dulce. Îmi mai aduc aminte foarte bine amănuntul că în timpul unei plimbări la bîlci, am tras amîndoi cîte un bilet de papagal, un fel de horoscop, şi am văzut amîndoi, drept viitoare soţie, literalmente acelaşi portret, cu toate că eram născuţi în zodii diferite şi cu toate că bileţelul îi prezicea lui paisprezece copii, iar mie numai unsprezece. În tabloul destinului meu viitor, aşa cum mi se zugrăvea, se spunea că „din pricina unei trăsuri mă va ameninţa o nenorocire, de care însă voi fi ferit, datorită ajutorului unui prieten bun" şi aş fi putut să jur în clipa aceea că prietenul cel bun nu poate fi altul decît Antoine al meu, cel cu plete negre. Şi, mai tîrziu, cum ne-am rupt unul de altul şi ce departe sîntem unul de celălalt! Şi ce mică e posibilitatea ca, dacă păţesc vreodată ceva cu vreo trăsură, să mă salveze braţul lui credincios!

O, dacă am sta să ne gîndim cît de des trebuie să modificăm distribuţia personajelor care apar în visurile şi aşteptările noastre şi în castelele noastre în Spania; şi cît de des trebuie să renunţăm de a popula scena viitorului nostru cu cei care, în reveriile noastre, au figurat acolo de atîtea ori şi în relaţii atît de strînse şi fără de care aproape că nu ne puteam închipui un viitor; şi că, în comedia vieţii noastre, toate rolurile, unul după altul, sînt încredinţate unor persoane cu totul altele decît cele cărora le-am atribuit noi; — abia atunci ne-am da seama ce minunat se deşartă urna destinului şi cît de ciudat şi de nestatornic se învîrtesc roţile societăţii, şi că noi, cedînd reveriilor şi aşteptărilor noastre, am bîjbîit, şi că am bîjbîit cu la fel

de puţină siguranţă ca atunci cînd am pus să ni se citească horoscopul şi cînd ne-am uitat în ochean, ca să ne vedem viitorul.

Dar să revin la Antoine. Fusese hărăzit comerţului şi, de îndată ce educaţia lui pregătitoare fusese terminată, se mută la Anvers, ca să înveţe meseria. Aceasta fusese prima noastră despărţire, dar îndulcită de speranţa că-l voi putea vedea din cînd în cînd şi că-şi va alege cîndva oraşul Amsterdam ca domiciliu stabil. Evenimentele din 1830[1] îl izgoniră din oraşul de pe Escaut şi mă pomenii într-o seară cu el, acasă la tata, după o fugă mai mult decît precipitată dintre zidurile ameninţate. Mi-a părut, atunci, foarte interesant; mai ales pentru că-şi părăsise tot avutul şi-mi ceruse să-i împrumut o cămaşă de noapte, ceea ce, în ochii mei, era ceva aventuros şi romantic. M-a contrariat însă că nu se alesese nicăieri cu un glonţ rătăcit sau cu o rană serioasă. Nu trecu mult şi fu chemat de tatăl lui la Constantinopol. Se duse acolo, dar foarte în silă. Se ataşase de Olanda. Ţara lui natală n-o cunoştea. De tatăl lui nu-şi amintea. Mama îi murise, iar în locul ei avea să găsească o mamă vitregă, nu cu mult mai în vîrstă decît el. În 1831 plecă şi ne luarăm un rămas bun foarte trist. Îi dădui, să-şi ia cu el, un plan al oraşului meu natal, pe care însemnasem cu puncte roşii toate locurile de care se simţea cît de cît legat. Această amintire o păstră cu sfinţenie. Îi trimisei o scrisoare la Marsilia şi curînd primii din Stambul una de la el, plină, spre marea mea bucurie, de lucruri interesante. Antoine ajunsese în douăzeci şi şapte de zile de la Marsilia la Constantinopol. Ciuma şi holera ajunseseră acolo cu puţin înaintea lui. Pera arsese de curînd, iar casa tatălui fusese prefăcută în cenuşă. Atunci Antoine se dusese în grabă la locuinţa de la ţară a acestuia. Nimeni nu-l recunoscuse. Se dăduse în faţa tatălui său drept un prieten al fiului cel mai mic, care era chiar el, şi spusese că aduce ştiri despre acel fiu. Ştia, firește, toate amănuntele. La masă i se dădu locul de cinste, lîngă mama lui vitregă. Surorile

[1] E vorba de evenimentele care au dus la separarea Belgiei de Olanda.

lui erau frumoase, iar tatăl lui găsi că le vorbește pe un ton cam prea liber pentru un străin. La desert, cu un toast și multe lacrimi, se dădu în vileag. Despre țară nu-mi făcu un tablou prea atrăgător; era mult prea frumoasă pentru turci; frîncii erau mîndri de ea; fetele, leneșe, nu mai frumoase decît aiurea, nepoliticoase, nu vorbeau despre altceva decît despre bucătărie, aduceau din cînd în cînd jertfă dragostei și-și părăseau copiii pe stradă. Antoine ofta după Olanda și după prietenii de acolo. Îl consolai cu o scrisoare, pe care el n-o primi niciodată, iar corespondența noastră se sfîrși. Și iată-l deodată în fața mea, după o absență de cinci ani încheiați, cu totul alt om și totuși același. Străbătuse în lung și în lat Rusia, Germania, Franța, Belgia și Anglia, precum și Levantul, dar rămăsese tot Antoine. Fața și firea nu i se schimbaseră: după naționalitate era italian, după patrie turc, după limba maternă francez, după educație olandez, după credință catolic și după inimă băiat bun. Dar cît de îmbogățit ca vederi, cunoștințe, cetățenie mondială și experiență! În afară de franceză și olandeză, ca înainte, vorbea acum și limbile tuturor țărilor pe care le vizitase. Conversația noastră avu loc mai mult în englezește sau în franțuzește, pentru că, deși olandeza o ținea minte destul de bine, avea de spus foarte multe lucruri, la care nu se gîndise niciodată în olandeză. Olandeza lui nu era mai bogată decît vocabularul unui om de șaptesprezece ani. Acum avea douăzeci și doi. Stătuse la masă cu pașale turcești și curtase prințese ruse; vînduse ulei de trandafir, bijuterii, opiu și medicamente unor evrei polonezi; dansase cu contese germane; jucase cărți cu *incroyables*[1] francezi și toastase cu lorzi englezi grași; străbătuse mări, gonise pe drumuri de fier, îndurase ger și caniculă, făcuse carantine, cunoscuse dragostea, fugise de ciumă și văzuse moartea cu ochii; dar iată-l acum aici, în camera noastră scundă dinspre grădină, în totul același în ceea ce privește ochii, cordialitatea, bunătatea,

[1] Tineri afectați în ceea ce privește îmbrăcămintea, manierele și limbajul. (Fr.)

amabilitatea şi prietenia, ca atunci cînd îi scrisesem în album, cu cinci ani în urmă :

Nu-ţi scriu pe-această filă solemne jurăminte,
Nici vorbe mari şi grave, căci nu au nici un rost.
Îmi pun doar semnătura, ca să-ţi aduci aminte
Că cu prieten sincer şi credincios ţi-am fost.

Abia sosit în Olanda, se şi grăbise să vină în oraşul meu de domiciliu, pe care îl numea „raiul tinereţii lui", şi abia ajuns în oraşul meu de domiciliu, prima vizită o făcu prietenului său, Hildebrand. M-am bucurat două zile de prezenţa lui.

Nu ştiu dacă-ţi este cunoscută starea în care te aduce o asemenea întîlnire. La început te porţi prosteşte ; eşti aproape caraghios. Te repezi în braţele celuilalt cu bucurie naivă (şi el face la fel), dar te temi îngrozitor să nu fii prea teatral şi nu-ţi satisfaci nevoia de tandreţe. În asemenea clipe, femeile sînt mai naturale şi se lasă în mai mare măsură dominate de simţăminte. Plîng una la pieptul celeilalte ; e mare lucru dacă noi, bărbaţii, ajungem la o lacrimă, pe care mai vrem s-o şi mascăm cu un rîs. Vai, oricum am fi şi oricît lapte ar curge în vinele noastre, sîntem cu toţii întrucîtva sub influenţa celor mai duri decît noi şi ne e cu mult mai puţin frică să nu părem nesimţitori, decît să nu părem ridicoli. Aşa, nu arareori, simţămintele calde ni le îmbrăcăm în armura rece a dovezii de tărie, în care acele simţăminte tremură şi dîrdîie, şi ne ascundem trăsăturile frumoase ale blîndeţii sub o strîmbătură penibilă, pentru ca să fim cît mai urîţi. Sîntem nişte laşi ! Să înceteze această prefăcătorie ! Căci şi de ea are să ne ceară Dumnezeu socoteală ; şi de simţămîntul pe care l-am renegat, şi de lacrimile pe care ni le-am oprit din laşitate.

În ce ne priveşte : eram singuri. Cunosc oameni care ne-ar fi spus că sîntem copilăroşi şi totuşi, totuşi, nu mi-am plăcut mie însumi. Şi cînd primele strîngeri de mînă şi saluturi se isprăviseră, ne pomenirăm cu nasul în faţa unui munte de veselie, în faţa unui munte de mirare, fiecare cu un munte de lucruri de spus şi cu

lanţuri întregi de munţi de întrebări la dreapta şi la stînga, — şi atît de paralizaţi şi de anchilozaţi de toate acestea, încît nu puteam mişca nici măcar un deget. Pentru un privitor sau un auditor rece ar fi fost aproape de rîs să observe cu ce stîngăcie am scotocit amîndoi în mormanul pestriţ al trecutului, pentru ca să putem aduce cît mai complet în faţa ochilor timpul petrecut împreună; cît de fără rost am deschis amîndoi cărţile la întîmplare, pentru a ne forma o idee asupra conţinutului; cît de des am simţit amîndoi nevoia să povestim sau să întrebăm ceva, fără să ştim „ce anume?" şi cu ce fleacuri ne-am bătut unul altuia capul! Un fapt e sigur: că m-am simţit cît se poate de nemulţumit cînd am văzut cît de puţine lucruri am socotit eu în acel prim ceas că merită de fapt osteneala să *fie* povestite, — ceea ce dovedeşte în mod neîndoios cît de neînsemnate sînt întîmplările din viaţa omului, căci, după ce au trecut, foarte adeseori ele nu mai prezintă pentru noi mai multă importanţă decît coloanele unui ziar vechi.

Dar încetul cu încetul s-a făcut lumină în haosul acela, care s-a rînduit pe nesimţite. Nevoia de a povesti, de a mărturisi fapte trăite, de a exalta experienţe dobîndite şi de a-l uimi pe celălalt, a încetat. Acum, inima şi memoria au început să-şi îndeplinească funcţiile normal, căci starea nefirească a amîndorora se destinsese. Rar am trăit ceasuri mai dulci decît cele în care ne-am comentat reciproc, în mod sincer, viaţa dusă între timp şi am făcut descoperirea splendidă că după o lungă trecere de vreme, în care fiecare din noi trăise în mod diferit, păstraserăm amîndoi în suflet şi în minte principii şi simţăminte foarte asemănătoare.

Şi într-adevăr, trebuie să-şi fi adus aminte de mine des, pentru că nu uitase nimic. Ştia să evoce fel de fel de fleacuri, fel de fel de împrejurări deosebite, pe care nu le-ar fi reţinut, dacă ar fi ţinut la mine mai puţin. Căci amintirea plăcerilor mărunte, gustate împreună (ba chiar şi a unora dintre cele mari şi mai intense), piere, se spulberă, se evaporă în curentul de aer al distracţiilor noastre, al preocupărilor noastre, al studiilor noastre. Focul patimilor ne-o pîrjoleşte în inimă, sau gerul cumpătării ne-o îngheaţă. Lumea o topeşte în şuvoiul fără

de odihnă care tălăzuieşte peste ea, sau uşurinţa noastră, mîndria noastră şi acea însuşire lăuntrică pe care o numim „evoluţia“ noastră, o nimiceşte şi o împrăştie, cu răutate, afară numai dacă n-o îmbălsămăm, ungînd-o cu alifia înmiresmată a dragostei noastre!

Ziua următoare fu dedicată în primul rînd bucuriei aducerii aminte. Plecarăm să ne plimbăm. Cele mai multe plăceri le gustaserăm în sînul naturii. Prietenia între adolescenţi e o nimfă a cîmpiei; pe noi ne mînase spre gîrle limpezi, în păduri dese şi mai ales pe dune albe. Iar aceste tablouri suferiseră cele mai puţine modificări. Ce-i drept, ajunserăm în unele locuri, unde nu era ca înainte, unde nu recunoscurăm o plantaţie care fusese defrişată, sau nu mai găsirăm un pod, de pe care pescuiserăm odinioară, sau văzurăm că fusese tăiată o pădure inclusiv numele drăguţelor noastre crestate pe copaci, — ceea ce ne pricinui o dezamăgire penibilă. Ba chiar îmi fu aproape ruşine din pricina compatrioţilor mei, care făcuseră schimbările. Şi totuşi aş putea pune rămăşag că prietenul meu ar fi fost la fel de puţin mulţumit dacă ar fi găsit *toate cele* absolut în starea în care le lăsase. Căci şi atunci le-ar fi găsit de fapt altfel decît şi le închipuise el. Noi, oamenii, nu ne închipuim în mod cu totul stereotip, în absenţă, ceea ce am lăsat în urmă şi, mai ales, nu procedăm aşa, dacă noi înşine sîntem foarte mobili şi vedem că în apropierea noastră totul se schimbă, se dărăpănează şi se înnoieşte. Este chiar oarecum supărător gîndul că toate locurile şi lucrurile, cînd *noi* nu mai sîntem acolo, ar putea rămîne absolut aşa cum erau cînd ne aflam în mijlocul lor. Ceea ce dă naştere la un fel de indignare, foarte neîntemeiată, dar totuşi indignare, cînd vedem că lor puţin le pasă de prezenţa sau de absenţa noastră şi că au temelii mai solide şi mult mai bune decît noi înşine. Este o indignare asemănătoare cu cea pe care un cerc de prieteni mai mult sau mai puţin îmbuibaţi o resimt împotriva unui musafir flămînd.

Dacă printre prietenii mei de departe sînt unii care citesc aceste spuse şi nu le cred, nu ştiu sfat mai bun să le dau decît să vină să se convingă.

Ce se petrece în inimile *lor*, nu ştiu ; eu însă hoinăresc adesea în închipuire şi în realitate şi vizitez locurile pe care le-am văzut împreună şi-mi reamintesc multe ore plăcute, multe convorbiri confidenţiale şi multe declaraţii înfocate şi mărturisiri sincere. Vorbesc despre ei cu cei care i-au cunoscut ; răsfoiesc cărţile lor favorite şi recitesc paginile pe care le-am citit cîndva împreună ; caut numele lor în jurnalul meu personal, unde sînt notate multe amănunte care evocă în mintea mea o mie de alte amănunte, nenotate ; păstrez în mare cinste micile suveniruri pe care mi le-au lăsat. Gîndul meu îi vede pe toţi la un loc, strîns legaţi. Fraţilor ! Sîntem împrăştiaţi prin lume, departe unii de alţii ; munţi şi mări ne despart şi vor continua să ne despartă ; măcar pe unul dintre voi aş vrea să-l revăd ; aş simţi atunci în inimă o bucurie fierbinte. Pentru cei mai mulţi, am renunţat la această dulce speranţă. Fiecare dintre noi are în faţa lui propriul său drum, iar împrejurul lui propriii săi prieteni şi mulţi prieteni noi care i-au înlocuit pe mulţi dintre cei vechi, dar deasupra noastră, a tuturor, la răsărit şi la apus, la miază-zi şi la miază-noapte, se arcuieşte acelaşi cer albastru şi veghează aceeaşi Providenţă ! Binecuvînteze-i pe fiecare dintre voi. Şi să vă aduceţi aminte de mine.

POSTFAȚĂ ȘI DEDICAȚIE UNUI PRIETEN

(Ediția întîi)

Dragă prietene!

Cînd am văzut tipărite filele ce preced, mi-am dat seama că le mai lipsește ceva, ca să le pot da drumul în lume. Întîi m-am gîndit să le scriu o prefață tare, foarte tăioasă, împotriva cutărui sau cutărui coleg autor, care nu mi-a făcut rău niciodată, dar pe care nu puteam să-l sufăr sau pe care îl invidiam. Întrucît însă nu mi-am putut aminti de nici unul care să îndeplinească aceste condiții, am fost nevoit să renunț la planul meu măreț. Atunci m-am gîndit să adresez o întreagă ordine de zi de invective scrîșnite și de două ori scrîșnite, domnilor critici, pe care *eu* nu-i cunosc, dar care pe mine, — aș fi putut să spun: „mă vor lua în tărbacă"; e o expresie gravă și, la scriitorii dezamăgiți, foarte uzuală. Dar, o mie contra unu, mi s-ar fi reproșat că am plagiat acele atacuri. De aceea am renunțat la orice răutăți, și bine am făcut, pentru că nici în carte nu le-am admis. Și, cum aveam de gînd să-ți închin cartea, am hotărît în cele din urmă să contopesc tot ceea ce mai aveam de spus despre ea, cu dedicația către tine, — și de aceea scriu prezenta postfață. Să spun ceva neplăcut mi-ar fi acum cu totul imposibil; căci cum ar putea să meargă în vecinătatea numelui tău?

Știi cum și cînd am adunat la un loc aceste lucrări. Au fost concepute în ceasuri pierdute, pe roți sau pe apă, la drum și în tovărășii plicticoase. Au fost scrise în clipe în care altul își deschide pianul, sau fumează o pipă sau

vorbeşte despre Don Carlos [1]. Le citesc cu glas tare în momente intime, între prieteni, numai între prieteni. Acum, cînd sînt adunate la un loc şi predate publicului, sper că acesta le va privi ca atare. Cui nu-i place Hildebrand, n-are decît să nu le citească. Tu şi ceilalţi prieteni din studenţie îl veţi auzi, în carte, cum vorbeşte şi povesteşte; şi veţi găsi acolo multe lucruri pe care le-a discutat adesea cu voi prin viu grai. Ei au plecat în cele patru vînturi, cu respectivele lor titluri academice, iar eu trimit după ei această carte, ca o amintire a relaţiilor noastre agreabile şi adaug în gînd un salut prietenesc din toată inima.

Cine e Hildebrand ştie bine oricine; unii au ghicit, cu multă perspicacitate. Eu nici nu fac un secret din asta, nici nu-mi dau osteneala să par cu patruzeci de ani mai în vîrstă sau de patruzeci de ori mai bun decît sînt. Rog publicul să admită acest nume. De altfel, e tot una dacă te cheamă Jaap sau Hildebrand.

Dar numele cărţii mi-a dat mult de furcă. A fost foarte greu de pus nişte bucăţi atît de diferite sub o singură etichetă, iar editorul vroia să aibă un titlu care să nu fie gata tocit. Despre camera obscură se vorbeşte mult, iar citatul din Anonymus, de pe prima pagină, arată cu ce drept am îndrăznit să fac aluzie aici la numitul aparat.

Uneori îmi închipui că acest teanc de hîrtii ar putea avea oarecare merite în legătură cu frumoasa noastră limbă maternă. Pînă în prezent nu a fost prea atrăgătoare în stilul familiar. Dar nu sînt eu primul care îndrăzneşte să-i scoată haina de duminică şi s-o lase să umble într-o ţinută mai firească. Sper că nu mi-am îngăduit prea multe libertăţi şi cer iertare pentru greşelile de tipar [2].

Vai, vai, vai, greşelile de tipar, ce flagel! La pagina 12, în loc de 17 a apărut 19; la pagina 13 (jos) a apărut (cum e cu putinţă?) *pe drept* în loc de *nedrept*. Pun ră-

[1] Pretendent la tronul Spaniei, după moartea lui Ferdinand al VII-lea (1833).

[2] Nu mă îndoiesc că se vor găsi oameni care să se plîngă că n-au găsit în cartea mea nici un circumflex şi mult prea puţine virgule. M-am gîndit să adaug la sfîrşit o pagină întreagă cu astfel de semne, ca să le presare după voie pe pagini, dar mi-a fost frică să nu fie ceva prea caraghios. (N. a.)

măşag că mai sînt cu sutele pe care le-am trecut cu vederea!

. . . . . .

La pagina 101 apare *bragt* în loc de *bracht*[1]. „Cauza este pretenţia de a urma ortografia lui Bilderdijk!" Nu e prematur, dragul meu, ceea ce vreau să te rog. Respect pe oricine urmează din convingere alte reguli ortografice, după cum respect talentele şi meritele oricui; dar dacă-i vorba aşa, atunci

...hanc veniam petimusque damusque vicissim.[2].

Dar oricîte greşeli, de tipar sau de altă natură, ar conţine cartea şi oricît de limpede ar scoate ea în evidenţă nepriceperea sau incapacitatea lui Hildebrand de a publica ceva sau măcar de a scrie, — ştiu că dedicarea acestei broşuri îţi va fi plăcută. Este cel puţin *ceva*, prietene, iar dacă volumaşul îţi place, îndrăznesc să sper că va plăcea şi altora. Măcar dacă ţi-ar semăna un pic! Atunci ar fi plin de observaţii spirituale, dar voioase şi lipsite de răutate, în care omul nu şovăie să se includă pe sine însuşi; plin de acel rîs binevoitor, cu totul diferit de rînjet; ar avea atunci o atmosferă de agreabilă familiaritate, în care omul se simte la largul lui şi care l-ar captiva şi l-ar reţine pe cititor, făcîndu-l, ori să se amuze copios, ori să fie cuprins de o seriozitate nemeşteşugită! Nu e decît o dorinţă, prietene drag!

Am lăsat dedicaţia pentru la urmă. Ce-i drept, e cam împotriva rînduielii; dar lasă, te rog, să rămînă aşa. Foarte mulţi cititori încep cu ultima pagină, astfel că rezultatul e aproape acelaşi.

Octombrie 1839

(Ediţia a doua)

Aşa am scris acum şase luni. Acum încă un singur cuvînt.

[1] *Bracht* este preteritul indicativului verbului neregulat *brengen* (a aduce). În limba olandeză, *g* reprezintă foarte des acelaşi sunet ca şi *ch* şi anume sunetul *h* gutural, ca *ch* în limba germană.

[2] Cerem şi pentru noi libertate, aşa cum şi noi o dăruim altora (Lat.)

Mi s-a reproşat că n-a fost un gest frumos, să fac din omul căruia i-am dedicat cartea mea un *souffre-douleur*[1] al greşelilor de tipar, dar ştiu că nu ţi-a trecut prin gînd nici o clipă una ca asta. Apoi, mulţi s-au grăbit să indice originalele personajelor prezentate de mine şi am constatat, spre marea mea satisfacţie, că în fiecare oraş, prin care am umblat sau nu, au ştiut unii să-mi numească şase sau şapte oameni, despre care toată lumea susţinea că *ei* au pozat pentru cutare sau cutare portret. Într-adevăr, n-aş fi crezut că atîţia Nurkşi şi atîţia Stastoki îşi etalează amabilităţile pe acest glob şi mă uimeşte zelul serviabil cu care se întind degetele înspre ei. Nu pot să-i tăgăduiesc sau să-i iau în nume de rău stimatului public aceste mici plăceri, dar îmi permit să reamintesc motto-ul lui Anonymus din „cartea" încă „inedită" şi să declar pe conştiinţă că mica mea cameră obscură a fost instalată fără gînduri ascunse, că o folosesc absolut la întîmplare şi că n-o îndrept şi nici nu *vreau* să fac vreodată vreo mişcare pentru a o *îndrepta* înspre un anumit loc, în mod indiscret. Că n-am putut s-o instalez încă pe Godesberg sau la Milano, de dragul celor care rîvnesc lucruri înalte sau străine, îmi pare nespus de rău. Dar am avut impresia că cei mai mulţi au fost pe deplin mulţumiţi cu micile mele tablouri, cu tablourile mele olandeze. Publicul trebuie să înţeleagă că străinătatea o cunoaştem atît de amănunţit, mulţumită nu numai celor în viaţă, ci şi „decedaţilor"[2], încît a devenit foarte amuzant, pentru variaţie, să ne privim un pic şi pe noi înşine.

Profit de acest prilej ca să-i cer scuze unui prieten în vîrstă de nouă ani, pentru învinuirea cu privire la „batista pestriţă" de pe pag. 3. Băiatul mi-a declarat că n-a avut niciodată în buzunar o asemenea batistă şi îmi descarc conştiinţa notînd aici protestul lui. M-au măgulit aplauzele mamelor olandeze, cu privire la portretul copiilor lor, şi cele ale profesorului Vrolik, cu privire la „O menajerie" (cu toate că această bucată nu mi se pare a fi cea mai bună!); şi m-a măgulit mai ales aprobarea dumitale, al cărei caracter de bun augur nu s-a dezminţit.

[1] Ţap ispăşitor. (Fr.)

[2] Aluzie la „Scrisorile unui decedat" de Von Pückler-Muskau, apărute în 1831.

Iar în cazul că mă întrebi acum dacă n-am de gînd să mai dau ceva la lumină în acest gen de scrieri, răspund că, după ce am primit atîtea încurajări, ar fi un fenomen ciudat şi ar fi într-adevăr nerecunoştinţă din partea mea să nu ascult îndemnul. Aşteaptă-te deci să vezi într-o bună zi „Noi imagini ale camerei obscure“ şi dă-mi voie să-ţi dedic pentru a doua oară acest volum.

Aprilie 1840

DOCTORULUI
ABRAHAM SCHOLL VAN EGMOND,
CEL MAI VECHI PRIETEN DIN VREMEA STUDENŢIEI,
I-AU FOST DEDICATE CU DRAG
PAGINILE CE PRECED
DE CĂTRE
HILDEBRAND

FAMILIA KEGGE[1]

O INRODUCERE TRISTĂ

Cine nu cunoaşte boala îngrozitoare căreia lumea obişnuieşte să-i dea, în viaţa de toate zilele, numele temut de „febră cataralâ nervoasă“[2] ? Cine n-a văzut o fiinţă scumpă sucombînd sub puterea ei ? Cine n-a asistat la acea luptă înfiorătoare, în care sistemul nervos şi cel arterial îşi dispută reciproc autoritatea, pînă ce cade învins — vai, de cele mai multe ori ! — pacientul. Îmi apar în minte atîtea şi atîtea amintiri pline de groază în legătură cu fenomenele ei. Parcă-i văd pe pacienţi, parcă văd ochii lor stinşi, buzele lor negre, mîinile lor uscate ca de piele tăbăcită, degetele lor în permanentă mişcare. Parcă-i văd cum bolborosesc ceva neînţeles, cufundaţi într-un delir greoi, preocupaţi în liniştе de viziunile lor, şi cum apoi, cu o putere de care nimeni nu i-ar fi crezut în stare, se ridică în capul oaselor, pentru a se prăbuşi numaidecît îndărăt, ca stăpîniţi de o frică animalică. Parcă văd şi imobilitatea lor fatală, din acele triste intervale mai liniştite, care prevestesc moartea. Parcă văd pregătirea cataplasmelor, a compreselor, şi acea importantă trecere de la fricţiunile banale la cele revulsive. Parcă simt mirosul de mosc şi de camfor, care îi sperie de obicei pe cei de faţă. Parcă mai simt oscilaţia chinuitoare dintre speranţă şi frică, începutul plin de temeri al fiecărei nopţi, aşteptarea cu sufletul la gură a zorilor şi a medicului. Parcă-i aud pe cunoscuţi cum repetă de o mie de ori în-

[1] Aici urmează „Noile imagini“, adăugate cu începere de la ediţia a 3-a (1851), dar terminate încă de la apariţia ediţiei a 2-a (1840). Vezi sfîrşitul postfeţei la ediţia a 2-a. (N. a)

[2] Vechea denumire a febrei tifoide.

trebarea „dacă asta de adineauri n-a fost criza" şi cum se înşeală pe ei înşişi într-un chip vrednic de milă, consolîndu-se cu simptome în ochii lor favorabile, socotindu-l pe doctor pesimist, răstălmăcind apelurile lui la speranţă, azi, mîine, mereu,... pînă cînd (în cele din urmă: pe neaşteptate!) se conturează tristul adevăr, că boala e fără speranţă, că moartea şi-a vestit venirea irevocabilă.

Dar, — slavă Domnului! — îmi vin în minte şi amintiri plăcute: de vindecări; eu însumi am luptat cîndva împotriva temutei boli, cu energia forţei tinereşti; şi i-am văzut şi pe alţii, salvaţi parcă din ghearele ei, înviaţi la o nouă înflorire. Refacerea trăsăturilor feţei; somnul din ce în ce mai sănătos şi prima deşteptare cu simţămîntul de însănătoşire şi odihnă; mult aşteptata ridicare calmă a privirii; foamea; prima şedere în capul oaselor; şi recunoştinţa copilărească pentru primul pahar de vin care se permite! O, să fii sănătos e un bun de nepreţuit, dar să te însănătoşeşti după o boală grea este o plăcere divină!

La începutul celui de-al treilea an al şederii mele la Leida, se mutase în apropiere de locuinţa mea un tînăr, de fel din Demerary. Există printre studenţi obiceiul ca într-un asemenea caz să facă fiecare o vizită celuilalt. Tînărul îmi plăcu. Avea un caracter sincer şi sensibil şi era din fire blajin. În primul rînd, se gîndea, cu multă duioşie şi cu mult ataşament, la cunoscuţii pe care îi părăsise încă de mic în ţara lui natală şi pe care nu avea să-i revadă decît după absolvire; de aceea şi voia să dea zor cu studiile, cît se va putea de mult. Pentru această trăsătură de caracter şi pentru acest zel, îl îndrăgii; şi cu toate că nu mă vedeam cu el în mod regulat, deoarece şi studiile noastre şi epoca sosirii noastre se deosebeau prea mult, îi făcui totuşi cîteva vizite. Acestea îi fură, pare-se, îndoit de plăcute, căci îndrăzni să-mi vorbească pe faţă despre lucruri care lui îi erau foarte aproape de inimă, dar pe care cei mai mulţi dintre prietenii lui tineri le socoteau fie copilăroase, fie prea serioase ca să devină obiectul unei conversaţii.

Cu prilejul uneia dintre aceste vizite mi se plînse stăruitor de o anumită oboseală şi greutate în picioare,

care îl chinuia de cîteva zile. La foarte scurt timp după aceea, aflai că William Kegge, — aşa se numea, — e într-adevăr suferind. Un student bolnav nu duce niciodată lipsă de societate ; unii mor, poate, de prea multă îngrijire. Alesei, ca să mă duc să-l văd, o oră la care speram să nu fie prea anturat şi îl găsii în pat. Deşi e lucru ştiut că un tînăr student, dacă e nevoit să rămînă acasă, îşi caută mult mai devreme mîngîierea în aşternut decît o gospodină activă, situaţia era mai rea decît îmi închipuisem. William părea foarte vesel şi vioi. Băgai de seamă numaidecît că are temperatură. Doi dintre cei mai intimi prieteni ai lui se aşezaseră pe marginea patului ca să-i mai ridice moralul şi îi cereau sfatul, ca unui arbitru, despre o carte care ar fi trebuit sau n-ar fi trebuit să fie trasă într-o partidă de hombre, jucată în după-amiaza aceea la „Păunul". În felul acesta, prietenii îl siliră să-şi reprezinte în minte douăzeci şi şapte de cărţi de joc în tot felul de combinaţii. Desigur, o plăcută trecere de vreme pentru un bolnav, dar, prin natura ei, cam obositoare. Făcui celor doi consolatori un semn să înceteze conversaţia şi mă bucurai cînd îi văzui că pleacă. După aceea îi dădui pacientului sfatul să stea liniştit, lăsai fitilul lămpii ceva mai jos şi trăsei perdeaua patului.

Îl rugai să cheme un doctor, dar el nici nu vru să audă. Unul dintre prieteni va sta cu el pînă ce va adormi, iar a adoua zi va vedea ce e de făcut.

A doua zi mă pomenii dis-de-dimineaţă cu gazda vecinului meu.

„Nu-i e bine de loc dumnealui !" În toiul nopţii se trezise, îi ceruse să-i facă ceai şi fusese foarte arţăgos, lucru pe care nu era absolut de loc obişnuită să-l vadă la chiriaşul ei. Se mai şi uitase la ea într-un chip aşa de sălbatic, încît biata de ea fusese gata-gata să-şi piardă firea şi mai simţea încă spaima „în oase". Era de părere că „nu făcuse bine dumnealui stînd atîta cu fereastra deschisă, pentru că cei din ţări străine nu sînt obişnuiţi" şi aşa mai departe. Mă îmbrăcai şi mă dusei numaidecît să-l văd.

Mai avea febră, ba chiar mai mare. Era foarte nemulţumit de pat, de dormitor, de gazdă, într-un cuvînt de toate cele. Ceru să i se facă un foc zdravăn în anticameră

şi-şi puse toată nădejdea în el. Îl rugai să rămînă unde se afla şi trimisei numaidecît după un doctor.

Doctorul veni şi declară că indispoziţia e suspectă. Camera de studiu fu transformată în cameră de bolnav, iar pacientul fu dus cu pat cu tot acolo. I se scrise tutorelui. Acesta veni după cîteva zile. Era un holtei bătrîn, care nu îngrijise în viaţa lui vreun bolnav şi care se dovedi deosebit de neîndemînatic, puţin la minte şi mic la suflet. Îmi dădu împuterniciri generale. Gazda era, din fericire, o femeie foarte îndemînatică, liniştită, pricepută, energică şi totodată inimoasă. Făcu tot ce-i stătu în putinţă; doctorul făcu şi el tot ce-i stătu în putinţă; cîţiva tineri, pe care-i alesesem din mulţimea celor dornici să dea o mînă de ajutor, făcură, împreună cu mine, tot ce ne stătu în putinţă, dar degeaba. Boala luă o întorsătură fatală şi, după trei săptămîni de temeri şi de griji, îl duserăm pe bietul William la groapă.

Înmormîntarea unui student are ceva solemn. Un şir lung de oameni în floarea vîrstei, care, în haine negre, duc la groapă un cadavru, ca semn că floarea vîrstei nu este inviolabilă cînd e vorba de moarte! Ei ştiu asta foarte bine, dar trebuie să vadă, ca să fie pătrunşi. Ar fi însă şi mai solemnă, dacă ar fi sau ar putea fi pătrunşi toţi de acest simţămînt; dacă pentru toţi decedatul ar prezenta acelaşi interes, dacă pe toţi i-ar durea în aceeaşi măsură moartea lui; da, dacă toţi, chiar şi cei de la urmă, ar putea vedea acel *memento mori*[1] care e purtat în faţă. De asemenea, cei ce invită ar trebui să renunţe la dorinţa de a scoate ochii lumii printr-un cortegiu lung, iar pe cei ce-l alcătuiesc n-ar trebui să-i mai plictisească şi cu un inutil ocol prin oraş. De obicei, sicriul e purtat de persoane din aceeaşi localitate cu mortul, sau, dacă aceştia nu sînt destui la număr, de persoane originare din aceeaşi provincie sau din aceeaşi colonie. Pentru William nu se putură găsi doisprezece concetăţeni. Îl purtară cei mai buni prieteni ai lui. Frecventase atît de puţin univeritatea!... Printre aceştia nu era poate nici unul căruia răposatul să-şi

[1] Cuvintele latine *memento mori* înseamnă: „nu uita că eşti muritor". Un *memento mori* este un cadavru, un craniu, sau orice obiect care aminteşte de această lege ineluctabilă.

fi deschis pe deplin inima. Poate că eu, deşi îl văzusem atît de rar, îi eram totuşi cel mai intim. Cel puţin, în ultima noapte a vieţii lui, într-o clipă în care fusese pe deplin conştient, îşi scoase de pe deget un inel cu un mic diamant şi cu literele E.M. gravate în interior.

— Păstrează-l, — îmi spusese el cu voce slabă, dar răspicată, — mi-a fost foarte drag.

Altceva nu adăugase.

Studentul preşedinte al facultăţii de drept, pe care o urmase William, ţinu o scurtă cuvîntare în faţa mormîntului deschis. După aceea, noi, cei care îl purtaserăm, aruncarăm fiecare cîte un bulgăre de pămînt, iar tutorele mulţumi tuturor celor prezenţi pentru cinstea ce-i făcuseră răposatului. Convoiul se duse înapoi în aula universităţii şi de acolo se risipi. Hainele negre şi mănuşile albe fură lepădate. Fiecare se întoarse la cursurile lui, la distracţiile lui, la prietenii lui vii. Unii mai purtară timp de şase săptămîni panglica de doliu la şapcă. Dar cînd, în preajma Crăciunului, apăru almanahul studenţesc şi fu citită darea de seamă, în care erau închinate cîteva rînduri şi memoriei lui William Kegge, unii colegi studenţi fură nevoiţi să-şi mobilizeze toate mijloacele de aducere aminte ca să revadă în gînd cum arătase în timpul vieţii „William Keg [1] ăla".

Cînd tutorele îşi aminti sau cînd spuse că ar trebui să-i scrie familiei Kegge, în Vest, era atît de încurcat de această îndatorire, încît pînă în cele din urmă luai asupra mea sarcina de a întocmi scrisoarea pregătitoare, după care avea să urmeze cît mai repede a lui, cu vestea morţii şi cu justificarea lui referitoare la problemele materiale ale tînărului răposat. Îmi dusei la îndeplinire penibila datorie. La cîtăva vreme după expedierea ambelor scrisori primii ca răspuns din partea tatălui lui Kegge o scrisoare plină de mărturii de recunoştinţă şi de propuneri de prietenie, şi unele şi altele cam exagerate.

După doi ani, familia Kegge reveni în Olanda şi se stabili (putred de bogată, cum am aflat mai tîrziu) în oraşul R. Cea dintîi veste despre această repatriere o aflai

[1] *Keg*, forma apocopică a substantivului *Kegge* (pană, ic).

printr-o lădiță de țigări de foi, venită cu diligența și însoțită de un bilet cu următorul conținut foarte ciudat:

Un mic prinos de recunoștință aromat, cu prilejul sosirii noastre în patrie. Vino la R., întreabă acolo de familia care s-a întors din Vest și vei auzi un „bun-venit" spus din inimă de către

Jan Adam Kegge.

FAC CUNOȘTINȚĂ CU OAMENI ȘI CU ANIMALE

La cîtăva vreme după primirea „prinosului aromat" (pe care prietenii mei nu neglijaseră să-l transforme treptat în fum), — în timp ce stăteam tăcut și îngîndurat în fața dejunului, — într-o dimineață ploioasă de octombrie, în care nu mă sculasem tocmai devreme, se auzi dedesubtul meu un zgomot surd neobișnuit.

— Și mai sus? — întrebă o voce foarte puternică, pe care nu o cunoșteam. — La naiba, mătușico! O fi în pod! Ei, drăcia dracului! Ce beznă e aici! Să-mi zici cuțu dacă văd ceva!

N-au obiceiul să facă atîta tevatură și cu atîta îndrăzneală nici căpitanii de corăbii naufragiate, cu scrisori ilizibile în portofelurile eșuate la mal împreună cu ele; nici „profesorii" de la licee necunoscute, care oferă „cărți rare"; nici băcanii faliți, care din magaziile lor distruse de incendiu n-au salvat nimic altceva decît o partidă frumoasă de ciocolată zelandeză; nici portretiștii și siluetiștii de duzină, care au avut cinstea să-ți imortalizeze și pe cel mai bun prieten; nici artiștii, care, pentru un preț derizoriu, sînt gata să-ți pună pe masă întreaga familie regală făcută din ipsos; nici comis-voiajorii cu liste de subscripție pentru cărți indispensabile, de care un profesor s-a lipsit ca să le dea unui student; — n-are obiceiul, ziceam, să facă atîta tevatură și cu atîta îndrăzneală nici unul dintre domnii arătați mai sus, nici unul dintre cei care se introduc prin șiretenie în mijlocul tinerimii studioase, ca să le speculeze mila, lipsa de experiență sau timiditatea. Acești vizitatori, dacă nu

vorbesc franceza sau engleza, sau valona din provincia Liège, ca s-o uimească pe gazdă, atunci adoptă față de ea cea mai galantă, mai curtenitoare și mai satisfăcută atitudine din lume. Iar în ceea ce privește scara, nu arareori se prefac că o cunosc perfect de bine. Din acest punct de vedere am fost așadar liniștit și, fiindcă mă aflam într-o dispoziție care mă făcea dornic de o variație, m-am bucurat cu anticipație că am să văd o figură străină.

Ușa se deschise și în cameră pătrunse un domn voinic, care să tot fi avut patruzeci de ani bătuți pe muche. Fața lui nu părea chiar grozav de distinsă, dar expresia ei era deosebit de voioasă și de jovială. Tenul lui bronzat trăda zona mai caldă. Avea ochi vioi albaștri-cenușii și favoriți foarte negri. Părul, care prezenta pe creștet un vădit început de chelie, începuse să-i fie, după expresia lui Ovidiu, stropit ici și colo cu un pic de cenușiu. Purta un pardesiu verde, pe care tocmai în clipa aceea îl descheia, lăsînd să i se vadă un costum negru cu vestă de satin, iar peste vestă atîrna, petrecut pe după gît, un lanț de aur masiv, menit să-i rețină ceasul. În mînă ținea un splendid baston de bambus cu măciulie de chihlimbar.

— Kegge! — exclamă el către mine, cînd mă sculai mirat, ca să-l salut. — Kegge! Tatăl lui William! Am venit să vă văd: pe dumneata, muzeul și cetățuia. Și dacă după aceea ai să vrei să vii cu mine, la noi acasă, ai să-mi faci a naibii de multă plăcere.

Vizita aceasta fu o mare surpriză pentru mine, iar numele vizitatorului mă înduioșă. Recunosc că nu mă mai gîndisem la bietul William decît rar, dar aducerea aminte bruscă și tocmai din gura tatălui îndurerat, mă zgudui.

Îl încredințai că-mi face plăcere să-l văd pe tatăl prietenului decedat.

— Da, — zise domnul Kegge, scoțîndu-și ceasul, — păcat de băiatul ăsta. Da! Ce băiat bun ar fi fost... Mă doare pînă-n fundul sufletului. — Și, dînd la o parte perdeluța, adăugă: — Locuiești al naibii de sus, dar

poziția e frumoasă. Asta se numește Breestraat[1], nu-i așa?

— Acolo, pieziș peste drum, a locuit William. Acolo, unde e acum o schelă.

— A, așa! Vasăzică erați vecini! Da, păcat, păcat, păcat... Ei, drăcie, ăsta-i portretul lui Walter Scott? Citești englezește? Frumoasă limbă, nu-i așa? Aș putea găsi pe-aici o ediție completă a lui Walter Scott? Dar să fie frumoasă, scumpă. Nu-mi plac edițiile ieftine. Copiii mei au făcut una ferfeniță. — Și uitîndu-se din nou la ceas: — La cît se deschide muzeul? Trebuie să mă duc neapărat la colecția de animale împăiate. Pot să văd și Universitatea? Altceva ce mai aveți pe-aici?

În ziua aceea ploioasă de octombrie, Hildebrand fu semnalat gonind pe străzile Leidei cu un străin, pentru ca acesta să vadă mai întîi la muzeul de istorie naturală animalele împăiate, apoi faraonii la muzeul de istorie antică, după aceea să se uite nițel în muzeul de anatomie, la copilașii care n-au trăit niciodată, și pe urmă, în sala rectoratului, la portretele profesorilor morți, care vor trăi veșnic, începînd cu Scaliger, „cel cu mantaua purpurie", pînă la Borger, cel cu mantaua ca de lemn, dintre care unii lămuriseră însă problema morții. Pentru a obține oarecare variație, vizitarăm după aceea cetățuia Ada, ea însăși un cadavru, locuită odinioară de către romani, și Camera de retorică[2], din care făceau parte ca membri „atîtea genii". La urmă, mai văzurăm și mobilierul chinez și japonez la domnul Siebold[3] și ne odihnirăm în sfîrșit la clubul Minerva, pe atunci susținut încă de „stîlpul dublu"[4] al simțămîntului frățesc, dărîmat între timp în mod temerar. Am luat după aceea masa la restaurantul „Soarele". Acolo, domnul Kegge stîrni uimirea generală și apoi chiar totala indignare a unui domn foarte înalt, prin considerabila cantitate de piper de Cayenne pe care o presără pe mîncare dintr-o cutiuță de fildeș purtată anume în buzunar, ca și prin desăvîrșitul său

[1] Strada Largă.

[2] Cenaclu studențesc înființat în 1833, din care a făcut parte și Hildebrand.

[3] Medic și naturalist din Leida (decedat în 1866).

[4] Clubul Minerva era instalat în cafeneaua Două coloane.

dispreţ pentru conopidă şi pentru vinurile de Bordeaux, ceea ce mă sili să împart cu el o sticlă de Porto.

După dineu, stimatul domn Kegge plecă spre casă cu diligenţa, dar nu fără a-mi fi stors cu sila făgăduiala ca, după terminarea apropiatului meu examen de licenţă, să vin neapărat să-mi petrec vreo cîteva săptămîni la el şi atunci are să-mi arate *el* cum e obişnuit să-i primească *el* pe musafiri şi ce bună e pivniţa *lui*.

— Dacă vrei să studiezi, — zise el, — am o groază de cărţi. Şi dacă a ieşit ceva nou de Bulwer sau alţii, adu-mi-le, pe socoteala mea. Dar nu uita : numai ediţii de soi !

După cîteva săptămîni primii o scrisoare, ca să-mi reamintească făgăduiala, însoţită de un borcan uriaş cu dulceaţă din India occidentală, constînd, după cît mă pricepeam eu, din multe felii de rabarbă şi bucăţi mari de trestie, conservate în zahăr. Domnul Kegge mă vestea că „soţia lui şi fiica lui, — care fiică, fie spus între paranteze, este o brunetă nostimă, — ard de nerăbdare să mă vadă".

Îi făcui pe plac : după puţine zile mă şi aflam în faţa soţiei şi a nostimei brunete, lătrat cumplit de doi şoricari, acasă la domnul Jan Adam Kegge.

Camera în care mă găseam oferea o privelişte alcă tuită din luxul cel mai orbitor, îmbinat cu cea mai mare neglijenţă. Era plină de un belşug de mobile elegante, care aveau, toate, aspectul nefamiliar al unor lucruri nou-nouţe. Un pian lat, cu multe octave, stătea deschis şi era încărcat cu o grămadă de cărţi, un morman de note muzicale răvăşite şi o ghitară. O cutie cu muzică, din lemn lustruit, era deschisă, iar unul dintre cei doi şoricari se distra niţeluş cu acea parte a conţinutului, care nu se tăvălea pe pian. O măsuţă decorativă, extrem de elegantă, era încărcată cu tot felul de nimicuri şi de flcacuri drăguţe, sticluţe de parfum, paravane de mînă, bibelouri, scoici, cutiuţe de ţigări şi cărţi ilustrate preţioase. O pendulă de argint şi cîteva vaze din acelaşi metal odihneau pe poliţa de marmură de Carrara a unui cămin, iar faţă în faţă cu el, pe o etajeră, sub o oglindă uriaşă, se vedea un grup din cele mai strălucite

păsări împăiate, cu ciocuri ascuţite şi cozi lungi, care au strălucit vreodată, vii sau moarte. O casetă de marochin, pentru bijuterii, stătea alături, pe jumătate deschisă. În cele patru colţuri ale camerei sclipeau patru sfeşnice grele cu picior, aurite. Covorul era ţesut în roşu aprins şi verde la fel de aprins. Brizbizurile de muselină erau plisate cu mătase portocalie şi bleu. Ca la toţi oamenii ajunşi, şi în această cameră erau atîrnate pe pereţi portretele foarte cochete, în mărime naturală, ale domnului şi doamnei: domnul, drapat într-un „almaviva", cu o pelerină elegantă şi cu o privire ca de poet inspirat; doamna, foarte decoltată, cu un şirag de perle mari la gît, un volan de dantelă în jurul rochiei şi brăţări sclipitoare. Un al treilea tablou înfăţişa un grup de patru copii, locul de cinste fiind al frumoasei brunete. Constatai cu mîhnire că portretul lui William, care fusese cel mai vîrstnic, lipseşte; dar era lucru firesc, deoarece tabloul fusese pictat abia după ce familia se stabilise în patrie. În faţa divanului, pe care luase loc frumoasa fiică a casei, era întinsă o blană de tigru, tivită cu roşu, iar fotoliul doamnei era atît de spaţios şi atît de confortabil, încît dumneaei parcă se scufunda în el.

Cînd intrai, mama îl ţinea în poală pe şoricarul Azor, — care părea mai puţin înzestrat cu înclinaţii muzicale decît şoricarul Mimi, — şi îl dezmierda, în timp ce fiica îşi lăsase din mîini broderia, ca să se joace cu un papagal mare, alb, cu moţ galben.

Doamna Kegge era mai curînd scundă decît înaltă, simţitor mai tînără decît soţul ei, simţitor mai brunetă decît fiica ei şi, în orice caz, în această clipă, simţitor de departe de o frumuseţe după gustul european. Îmbrăcămintea ei era, trebuie să recunosc, destul de simplă şi aş spune aproape: cam neglijentă, — dar, ce-i drept, cîştiga totuşi mult datorită unei feroniere[1] în formă de soare pe fruntea doamnei Kegge şi un lanţ de aur masiv pe fostul piept al doamnei Kegge, oricît ar fi vrut aceste podoabe să facă impresia că nu se potrivesc de fel cu actuala îmbrăcăminte a doamnei Kegge. Părea că o

[1] Lanţ de aur care se poartă pe frunte şi care are în mijloc o piatră preţioasă. (Fr.)

încurcă vizita mea şi avea aerul că o cam încurcă orice, chiar şi luxul care o înconjura şi felul de a fi pe care era ţinută să-l etaleze.

Fiica ei îi veni în ajutor. Bună invenţie a multor mame: să aibă fiice. Fiica se sculă de pe divan, cu oarecare gravitate, ca să mă salute, în timp ce slujitorul negru îmi dădu un scaun, mult mai aproape de ea decît de maică-sa, apoi mă încredinţă că-i face mare plăcere să-l vadă pe domnul Hildebrand.

— Tata a dorit foarte mult să-l aibă o dată musafir pe domnul Hildebrand. Desigur că n-are să se lase aşteptat prea mult, dar o şedinţă urgentă l-a silit să iasă în oraş.

Într-adevăr, frumoasă fată era fiica domnului Kegge. Avea nasul fin şi gura lui William, dar ochi mult mai frumoşi decît avusese el. Erau nişte ochi superbi, negri, scînteietori, care te pătrundeau pînă în fundul sufletului. Cînd îi ridica, sclipeau focoşi şi cercetători şi totuşi, cînd îi lăsa în jos, deveneau deosebit de blajini şi de languroşi. Părul îi atîrna în numeroşi cîrlionţi lungi şi lucioşi, după moda englezească, pe obrajii palizi, dar rotofei. Ştiam că e cu trei ani mai mică decît William, care ar fi avut acum vreo douăzeci de ani; dar, potrivit firii raselor omeneşti de la tropice, era pe deplin dezvoltată. Un *„négligé“* luxos de batist alb şi tul plisat îi îmbrăca statura zveltă şi nu avea nici o altă podoabă decît, pe un deget, un rubin sîngeriu, care atrăgea privirea spre mînuţele ei gingaşe.

Frumoasa brunetă susţinu foarte bine conversaţia şi umplu golurile stînd de vorbă cît se poate de prietenos cu papagalul şi punîndu-l să-i ciugulească din mînă bucăţele de biscuiţi, cu care prilej mă încercară temeri de moarte pentru degetele ei frumoase. E lesne de înţeles că-l lăudai peste măsură pe fericitul animal. „O, vorbea atît de drăguţ. Ea începuse să-l înveţe să-i pronunţe numele. Coco, ia spune: cum se numeşte femeia?“

Şi îl dezmierdă pe Coco atît de drăgăstos pe cap, încît aş fi vrut să fiu Coco.

Numele drăgălaş veni însă de pe buzele lui tot atît de puţin cît aş fi fost şi eu în stare să-l spun. După rugăminţi îndelungate, se auzi:

— Scarpină-mă-n cap.

Era, evident, o eroare, iar Coco o ispăşi destul de greu. Ochii cei frumoşi începură să scoată scîntei, iar mîna drăgălaşă îi dădu încăpăţînatului una zdravănă în cap, cu o cutiuţă de aur pentru ace. Ca urmare, domnul Coco, încovoindu-şi moţul pieziş spre stînga, se retrase cu paşi mărunţi spre partea cea mai depărtată a coliviei şi rămase acolo nemişcat, în această poziţie, cu un picior ridicat ca pentru apărare, cam ca un băiat de şcoală, pe care învăţătorul îl priveşte ameninţător.

— Tătucu' îl învaţă uneori asemenea cuvinte în glumă, — zise frumoasa, supărată, — dar *eu* găsesc că e foarte neplăcut.

Mama o privi cu o anumită teamă pe fiică.

Căutai un nou subiect de conversaţie şi era cît p-aci să chem în ajutor portretele, cînd veni acasă domnul Kegge.

— Nepreţuitul meu prieten! — exclamă el către mine, ca şi cum am fi fost toată viaţa „înlănţuiţi, alipiţi" şi, pentru că rimcază, „uniţi" prin cele mai tandre legături de prietenie de care s-a vorbit vreodată într-un album. — Nepreţuitul meu prieten! Iată-te, în sfîrşit! Ce bine-mi pare! N-ai luat încă nimic? Ce vrei să iei? Madera, Tenerife, Málaga, Constantia? Porto alb? Cidru? Fetiţa tatii, porunceşte să aducă îndată lichiorurile. Ce moţăi *tu* acolo, Lorre?

— A avut noduri în gît, tăticule, — răspunse fiica, — pentru că spune alte cuvinte decît cele învăţate cu mine.

— Mofturi! Cu cît mai multe cuvinte, cu atît mai bine! Pss, pss! Scarpină-mă-n cap! Prostule!...

— Tăticule, te rog, zău...

— Bine, bine Harriot, *my dear* [1]! N-am să mai fac... Dar ce zici de musafirul nostru, domnul Hildebrand? Şi ce zice domnul Hildebrand de fiică-mea?...

Amîndoi rămaserăm încurcaţi şi nu avurăm nimic de spus unul despre celălalt.

— Mofturi! — exclamă domnul Kegge. — O să vă împrieteniţi. De-acum înainte să nu mai aud „domnule" şi „duduie", vă rog, ci numai Henriette şi Hildebrand.

[1] Scumpa mea. (Engl.)

Domnişoara Henriette Kegge se sculă în picioare, ca să caute cu foarte mult zel o carte pe pian.

Slujitorul, care primise între timp porunca să aducă băuturile, puse pe masă o uriaşă ladă pătrată, din lemn de santal, avînd pe ea cuvîntul *Liqueurs* pictat cu litere gotice ornamentale. Eu nu ţin la aceste *coffres-forts*[1] ale ospitalităţii, care parcă vor să arate, ţinute sub cheie cum sînt, ce preţ se pune pe conţinutul lor. Judecînd însă după cuvintele domnului Kegge, cred că l-aş fi îndatorat considerabil, dacă m-aş fi putut hotărî să golesc una după alta toate cele şase carafe, care fuseseră scoase la iveală deodată, inclusiv paharele trebuitoare. Cu un pahar de madera îmi spuse bun-venit.

— Ia ascultă, nepreţuitule! — continuă domnul Kegge, — asta mi-e casa, asta nevasta, asta fiica cea mai mare şi îndată ai să-mi vezi toţi copiii. Nu-i aşa, Hanna? Atunci ai să ne cunoşti. Nu trebuie să uiţi că noi, cei din Vest, sîntem familiari. În Europa, lumea e mult mai rigidă. Aveţi aici domni nobili şi granguri mari. Eu nu fac parte dintre ei. Zău nu. Nu sînt nobil. Nu sînt nici grangur. Sînt un parvenit, dacă nu te superi.

Henriette ieşi din cameră.

— Dar, slavă Domnului, nu dau socoteală nimănui! Norocul meu! Trăiască libertatea şi mai ales aici în casă! Aici faci şi dregi tot ce ţi se năzare, dormi cît vrei, mănînci bine, bei bine... Astea-s legile casei. Unde-i Henriet?

— În camera ei, — răspunse doamna Kegge. — Se îmbracă pentru dineu.

— Atunci ia să vină copiii!

Fu sunat clopoţelul. Slujitorul negru primi porunca şi copiii apărură.

Intrară doi băieţi frumoşi, unul de nouă ani şi celălalt de zece. În ochii negri şi obraznici li se citea cît sînt de pişicheri, dar, — zău! — nu erau mai urîţi din pricina asta. Purtau costumaşe albastre de postav cu nenumăraţi nasturi poleiţi, gulere de batist late, răsfrînte peste umeri, fără cravate, şi pantofi cu şosete albe. Apoi veni o fetiţă de şapte ani, cu două cozi lungi

[1] Case de bani. (Fr.)

negre pe spate, legate cu şireturi sîngerii ; un băiat de cinci ani, cu o bluziţă ecoseză ; încă o fetiţă, de vreo trei ani, cu picioruşele goale în ghetuţe colorate ; şi în sfîrşit, dus în braţe de o doică, un copil, fără altceva pe el decît rochiţa albă care se vedea şi cămăşuţa albă care nu se vedea, — nu vă neliniştiţi, dragi mame olandeze ! făptura arăta perfect sănătoasă, — cu o jucărie de aur într-o mînă, şi cu o coajă de pîine în cealaltă.

— Acuma i-ai văzut pe toţi, — exclamă tăticul, luîndu-l pe prîslea din braţele doicii şi punîndu-şi-l pe umeri, ceea ce îl făcu pe copil să rîdă în hohote foarte drăgălaşe şi să dea din picioruşe, că ţi-era mai mare dragul să-l vezi. — Am avut unsprezece : William, pe care l-ai cunoscut ; Henriet, pe care ai văzut-o ; apoi urmează un gol, pentru că nevastă-mea a avut întîi un avort, apoi un copil mort ; al patrulea împlinise zece ani cînd a murit de friguri ; urmează băieţii : ăsta-i Rob şi ăsta-i Adam, finul meu ; amîndoi sînt mai pişicheri decît tatăl lor, cînd era ca ei; între ei şi fetiţa asta a mai fost unul, care a murit, otrăvit de o bestie de negresă la un an şi jumătate ; fetiţa asta se numeşte Hanna, după nevsată-mea, — e o copiliţă frumuşică, nu-i aşa? — iar băiatul ăsta mic se numeşte Jan, — aşa e, flăcăule? Asta-i Sofietje ! Iar pe asta mică o cheamă Kitty.

După această enumerare a copiilor săi, le turnă tuturor cîte un pahar de Málaga şi o puse să guste din el chiar şi pe micuţa Kitty, care făcu o strîmbătură, ceea ce îl înveseli foarte pe autorul vieţii ei. Mama se jucă apoi cu buclele lui Rob, iar Rob cu codiţa lui Azor. Adam o înţepă pe furiş pe soră-sa Hanna cu un ac în ceafă şi se repezi apoi spre papagal, care se temu în mod vădit de el. Jan şi Sofie începură să se certe din pricina lui Mimi. Domnul Kegge i-l dădu înapoi doicii pe cel mai tînăr vlăstar al său.

— Aşa, doică ! — zise el. — Acum, înapoi în camera copiilor ! Hai, copii ! Petrecere frumoasă !

Şi întregul alai se înghesui în uşă rîzînd şi chiuind şi dispăru.

— Şi-acum, dacă vrei să ştii unde dormi, nepreţuitule, — reluă domnul Kegge, care părea să-mi fi ales

acest nume, — vino cu mine, te rog. În drum ai să poţi vedea şi biblioteca.

Mă duse spre o cameră din fund, la etaj, cu vedere spre grădină. Nu dormisem încă niciodată în atîta lux. Un *lit d'ange*[1], o canapea, plus un şezlong, o pendulă, o oglindă, un lavoar de lemn exotic lustruit, cu toate cele de trebuinţă pentru toaletă.

— Cred că nu ţi-e frică de armele alea din colţ? — zise domnul Kegge, arătîndu-mi cîteva arcuri indiene şi vreo duzină de săgeţi, cine ştie cît de otrăvite. — Aici e clopoţelul. Dacă-ţi trebuie ceva, sună să se cutremure casa.

Ne duserăm apoi în bibliotecă, unde ardea un foc vesel şi unde se găsea o comoară de *„Voyages pittoresques"* [2] şi de literatură contemporană, legate în chipul cel mai ales.

— Cînd te plictiseşti, n-ai decît să intri aici! Divanul e cît se poate de comod. În sertarul acesta sînt gravuri. Tot ce vezi aici e cumpărat în cea mai mare parte în Anglia, iar acum mai completează Henriet cîte ceva. Eu nu pot să stau toată ziua după aiurelile astea. Henriet a locuit doi ani la Arnhem, la internat. Dar cînd ne-am întors în ţară, am adus-o acasă. Era prea mare şi trebuie să-nveţe să se descurce singură. Englezeşte a învăţat. Şi dacă în doi ani n-ai învăţat franţuzeşte, nu mai înveţi niciodată. Ce atîta şcoală?... Mofturi! Pe ceilalţi copii nu-i mai las să se ducă la şcoală. Am să le iau profesori pe cinste în casă. Guvernanţi şi guvernante să nu văd în ochi. Iar cît despre fete: nevastă-mea nu înţelege nici o boabă franţuzeşte şi totuşi a avut unsprezece copii, mă-nţelegi... Vezi tigrul ăsta împăiat? L-am împuşcat chiar eu, pe plantaţia mea de trestie de zahăr!... Ticălosul venise de trei ori să fure un viţel.

Plecarăm mai departe. Într-o oră şi jumătate, domnul Kegge îmi arătase toate camerele din casă, grădina, grajdul şi remiza, fără a-şi întrerupe în acest timp

[1] Pat cu polog. (Fr.)
[2] Călătorii pitoreşti. (Fr.)

expunerea zgomotoasă și agitată, ceea ce mă făcu să constat din ce în ce mai mult că domnul Jan Adam Kegge era foarte mîndru de averea lui, de copiii lui și de sine însuși. Părea deplin convins că are o avere inepuizabilă și că e „un desăvîrșit om de treabă", de zece ori mai bun decît toți „grangurii mari și domnii nobili" din lume și întru totul îndreptățit să aplice tuturor grijilor și regulilor de bună comportare exclamația sa preferată: „Mofturi!"

După ce văzuserăm totul, ne duserăm în sufragerie, unde ne aștepta doamna Kegge.

Henriette apăru într-o rochie de mătase albastră, care nu-i stătea chiar la fel de bine ca négligé-ul alb. Avui cinstea să fiu așezat la masă între ea și mama ei. Domnul Kegge stătea în fața mea, iar copiii se instalară la întîmplare. Lîngă tacîmul celui mai vîrstnic, care de altfel împlinise zece ani, se afla o carafă cu vin, la fel ca lîngă al meu. La capătul mesei mai era un scaun neocupat. Și, după ce ne așezarăm cu toții, intră în sufragerie o femeie măruntă și slabă, încă și mai oacheșă decît doamna Kegge. Să fi avut vreo șaizeci de ani, după cum te lăsau să bănuiești cele cîteva fire de păr cărunt ce i se zăreau. Nu avea perucă. Era îmbrăcată în negru, dar purta un fular de mătase din India Orientală, roșu ca focul. După ea venea un ogar frumos, care, de îndată ce ea luă loc, se ghemui lîngă scaunul ei și-și culcă în poala ei capul, pe care ea își rezemă mîna brună. Era ceva impresionant în această apariție, cu toate că celei ce intrase nimeni nu-i dăduse atenție. I se spunea mama-mare, dar avui îndoieli, dacă nu cumva acesta era un nume dat în glumă. Bătrîna vorbea puțin și cam pe șoptite, dar la un moment dat o văzui că dă din cap cu înțeles, cînd domnul Kegge povesti „că a încheiat cumpărarea trăsurii noi și că de-acum înainte vor merge la biserică mai comod ca înainte".

— Hai, hai, — exclamă el atunci, — nu mai tot da din cap! Astea-s mofturi! Are să fie cea mai frumoasă trăsură din oraș. Grangurii și boierii o să pocnească din buze. Am poftă să pun să picteze pe ea o stemă cu

un ic[1] de aur pe cîmp de argint, iar deasupra o coroană mare de plantator, din trestie de zahăr şi boabe de cafea.

— Eu n-aş pune decît J.A.K. — zise cucoana bătrînă sec. — N-ai decît să faci literele cu oricîte farafastîcuri vrei.

Nu-ţi mai descriu dineul, cu toate sosurile picante, de tomate şi altele, soia, piper de Cayenne, murături de bambus de Atjar, *pickles*[2] englezeşti şi cîte şi mai cîte. Nici n-am să încerc să-ţi dau o idee despre vinul de Porto al domnului Kegge, pe care îl avea „datorită unei ocazii extra-extraordinare" şi care era într-adevăr aşa fel, încît domnul Kegge avu dreptate să declare că e de acord să i se spună cuţu dacă un asemenea vin mai poate fi băut vreodată şi dacă mai poate fi băut în altă parte, decît eventual numai la regele Angliei. Doamna mîncă mult, iar Henriette puţin, dar trebuie să se ţină seamă că aceasta din urmă vorbi infinit mai mult. Tot ea rîndui masa şi avu grijă ca felurile să fie servite în ordinea corectă, în ciuda faptului că tăticul ei păcătuise în această privinţă şi încercase apoi să-şi îndrepte greşeala spunînd: „Mofturi!" Şoricarii doamnei Kegge fură cît se poate de cuminţi, din respect pentru ogarul cucoanei bătrîne, dar copiii, care „primesc o educaţie liberă", făcură o zarvă înspăimîntătoare.

După masă, valetul negru servi cafea şi fui nevoit să încerc şi un lichior scoţian, care îmi arse gîtlejul ca un foc.

După dineu, cucoana bătrînă se sculă numaidecît şi plecă, urmată de cîinele ei credincios. Copiii rămaseră în sufragerie, unde micuţa Hanna îşi trase mai aproape bolul cu vişinată şi, pe cînd cei mari plecau, îşi mai luă o porţie şi-i mai servi şi pe frăţiorii ei, iar cînd mămica ei o rugă să nu exagereze, nu răspunse decît că e foarte gustos.

[1] Icurile nu sînt, poate, atît de cunoscute cititorilor mei, ca dulgherilor. Sînt un fel de pene de lemn, cu un plan oblic, iar celălalt orizontal. Bătute sub unele corpuri grele, icurile servesc pentru a le sălta, pentru a realiza orizontalitatea lor sau pentru a apropia mult unul de altul două corpuri. (N. a.)

[2] Murături mărunte în oţet. (Engl.)

— Să nu-mi iei în nume de rău că mă duc niţel în bibliotecă, — zise domnul Kegge. — Asta e ora *mea* de studiu! — Şi, cu un căscat abia reţinut, ieşi din cameră.

Doamna se aşează pe divan, într-o poziţie comodă, îşi puse pe cap o batistă de mătase colorată şi se pregăti şi ea pentru siestă.

Frumoasa brunetă şi eu rămaserăm deci ca şi singuri în amurg, luminaţi numai de flăcările jucăuşe ale focului de cărbuni, care ardea vesel. Henriette se aşează pe bancheta unei ferestre şi mă încredinţă că-i face plăcere faptul că are după masă o societate plăcută.

Era foarte drăguţ din partea ei, dar făcui observaţia că un moment de singurătate în amurg nu e nici el de lepădat.

Ea nu ţinea la asta. Ei îi plăcea multă lumină, multă vorbă, multă lume; „şi, din păcate", adăugă ea, „pe-aici n-ai cu cine să schimbi o vorbă".

Mă uimi fenomenul acesta: un oraş cu atîtea mii de locuitori şi n-ai cu cine să schimbi o vorbă!

— Vai, — răspunse Henriette, — nu trebuie să uităm că oamenii sînt aici îngrozitor de rigizi. Există numai bisericuţe, în care nu e admis nimeni. Mai sînt destule familii care ar fi dispuse să aibă relaţii cu noi, dar... acelea nu ne convin nouă.

Înţelesei perfect situaţia. Există în fiecare oraş familii complet lipsite de orientare în ceea ce priveşte propria lor situaţie socială: familii fără familie, familii care strîmbă din nas în faţa burghezului simplu şi demn, al cărui tată şi bunic au fost şi ei burghezi simpli şi demni, dar se miră că cercurile înalte nu le primeşte cu braţele deschise. Dragii mei, de unde vă vine această înfumurare? Atunci, doamnă, pentru că soţul dumneavoastră îndeplineşte o funcţie care îl ridică pînă la nivelul a şase-şapte domni din protipendada oraşului, trebuie ca cele şase-şapte soţii ale acelor domni să uite pe dată că familia dumneavoastră e burgheză, originea dumneavoastră burgheză, tonul dumneavoastră burghez? Sau vă miră, bogată soţie de negustor, că cercurile din lumea mare nu s-au apropiat de dumneavoastră, pe măsură ce soţul dumneavoastră, încetul cu încetul, şi-a luat o locuinţă mai mare, şi-a îmbrăcat slujitorii în livrea, şi-a cumpărat

mai mulţi cai şi poate şi o moşie? Atunci, domnişoară, pentru că tatăl dumitale s-a întors din Est sau din Vest cu vreo cîteva tone[1] aur şi-i scoate ochii celui mai respectabil patrician, celui mai distins nobil, etalîndu-şi luxul, trebuie ca acel respectabil patrician, acel eminent nobil, să întindă pe dată familiei dumitale mîna şi să te ceară de soţie pentru fiul lui? Nu ştii oare că dacă cercurile în care rîvneşti atîta să intri ţi s-ar deschide, ai fi stăpînită de frica permanentă să nu auzi o aluzie la originea tatălui dumitale, o răutate despre rangul dumitale fals? N-ar fi mult mai bine să te aşezi în liniştе de clasa din care faci parte, care e la fel de bună ca şi una mai înaltă şi în care te-ai bucura de cinste şi de respect? Nu e mult mai bine să fii prima între burghezi, decît ultima, cea tolerată, printre aristocraţi? Crede-mă, înţeleg mai bine rezerva lor, decît ambiţia dumitale. Ei sînt pe deplin mulţumiţi de relaţiile cu semenii lor; le e frică să facă avansuri, de care ulterior s-ar putea căi; doamnele se tem că vor fi nevoite să roşească din cînd în cînd una faţă de alta din pricina noilor lor cunoştinţe, dacă te-au luat *en amitié* şi ţi-ai trădat cumva calitatea de nou venită sau eşti complet deplasată în casta în care ai fost admisă fără să fi fost iniţiată în tainele ei!... Sau, şi mai pe scurt: ele nu văd ce rost are să te primească tocmai pe dumneata în cercul lor.

Dar dumneata, care stai tot timpul în vîrful picioarelor ca să te uiţi pe ferestrele lor şi să afli cum îşi mobilează casa, cum îşi pun masa şi cum îşi stilează servitorii; dumneata, care le superi şi le desfizi, îmbrăcîndu-te în haine mai scumpe decît ale lor, etalînd rînd pe rînd imitaţia, parodia şi şarja acelor haine; dumneata, care, — în timp ce te plîngi de orgoliul neomenos al cucoanelor din lumea mare, deoarece îşi închid uşa pentru o familie din afara clasei lor, — îţi închizi propria uşă cu lacăte şi zăvoare pentru unele familii din clasa dumitale: nu ştiu cum se face că nu te-ai dezbrăcat de mult de această ambiţie smintită. O găinuşă obişnuită este tot atît de bună, ba chiar mai bună decît o făzăniţă, dar ăsta nu-i un motiv să stea într-o colivie de aur. Dacă dispreţuieşte

[1] O tonă aur = 100 000 florini olandezi.

coteţul găinilor, n-are decît să se ducă să stea sub un brad oarecare, şi să-şi ciugulească în propriile ei pene, şi să le îndruge raţelor care îi trec înot prin faţă că nepoată-sa de al zecelea grad e tot o făzăniţă. Dar găinile din coteţ se simt împreună absolut la fel de bine ca şi ea în singurătatea ei, se stimează reciproc, îşi admiră reciproc ouăle şi piuie şi cotcodăcesc de ţi-e mai mare dragul. Pentru dumneata am însă altă comparaţie. Sînteţi lilieci, neprimiţi de păsări şi cu dispreţ faţă de şoareci; lilieci fără altă plăcere decît să-şi dea aere, în amurg, cu un fel de aripi care le stau, zău aşa, de parcă n-ar fi ale lor.

Avui impresia în *acest* amurg că pe frumoasa Henriette o chinuia această nefericită ambiţie. Pe doamna Kegge n-o cunoşteam încă, dar domnul Kegge, deşi obişnuia să bruscheze orice convenienţă şi deşi făcea pe grozavul, îmi vorbise mult prea mult de boieri şi de granguri, ca să nu-i bănuiesc o tainică invidie. În spovedania lui arogantă: „dacă nu te superi, sînt un parvenit", era poate tot atîta părere de rău, cîtă sinceritate.

În cursul conversaţiei, Henriette îmi povesti minuni despre casa, şi caii, şi sclavii, pe care familia le avusese în Vest. Un sclav pentru batistă, un sclav pentru evantai, un sclav pentru cartea de rugăciuni, un sclav pentru flacon! Vorbi şi de pensionul ei şi se plînse de directoarea antipatică, urîtă de toate fetele, şi o înălţă în slava cerului pe drăgălaşa Clementine şi nu mai ştiu cum, cea mai bună prietenă a ei, pe care o „simpatiza întru totul".

Avea un „chef nemaipomenit" să locuiască la Haga sau să facă o călătorie prin Elveţia şi cu acest prilej se arătă dispusă să se urce pe toţi munţii pe care de obicei cucoanele nu se urcă. I se părea de nesuferit că *aici*, oamenii iscodesc de după perdea dacă văd o cucoană călare şi că în *acest* oraş nu te poţi arăta niciodată în public cu un domn, fără să se spună că te-ai logodit, — o acuzaţie pe care am auzit-o adusă de toate cucoanele din lume împotriva tuturor oraşelor din lume, dar a cărei gravitate nu mi se pare prea gravă.

În timp ce mai stăteam încă de vorbă, aproape pe întuneric, ușa se deschise și doi sau trei copii mai mult îmbrînciră o femeie, decît o introduseră în cameră, chiuind :

— Saartje cu-un manșon ! Saartje cu-un manșon !

Un oftat adînc se auzi din pieptul Henriettei.

Străina, venind din lumină în întuneric, pe semne că nu putea vedea nici măcar la un pas, așa că rămase locului în ușă. Copiii plecară și îi auzirăm chiuind în continuare pe coridor :

— Saartje cu-un manșon ! Saartje cu-un manșon !

— Dragă ! — îi zise Henriette celei ce intrase. — Ce devreme ai venit ! Mama mai doarme.

— Ce spui, Harriot ? — exclamă doamna Kegge, cu voce răgușită, trezindu-se. — Ce vrei, dragă ? E ceva ? N-ai aprins încă lampa ?

— Verișoara Saartje a și venit, — fu răspunsul. — Copiii spun, — adăugă ea rîzînd, — copiii spun : cu-un manșon !

Străina veni mai aproape, luîndu-se după sunete, și întrebă cu o voce foarte plăcută ce mai fac mătușa Kegge și vara Henriette.

— A ! — zise aceasta din urmă, — nu ești prea departe; sună, te rog, să ne facă lumină.

Verișoara se supuse, iar eu cerui lampa. Lumina intră în cameră și văzui la razele ei o fată, poate de vîrsta Henriettei, dar încă nu la fel de dezvoltată. O siluetă cît se poate de drăgălașă, îmbrăcată într-o rochiță foarte simplă de iarnă, se desena dintre cutele unui palton de postav castaniu. Un guleraș gofrat se închidea sobru pe un gît alb de tot ; iar cînd își scoase pălărioara simplă de castor, se zări sub un belșug de cîrlionți blonzi lungi, o față impresionant de blajină și de simpatică. Fata roși din pricina figurii neașteptate a unei persoane în plus, pe care n-o bănuise. Mă grăbii să-i iau din mîini mantoul și pălăria, precum și manșonul, în a cărei tovărășie fusese anunțată. Roși încă și mai tare din pricina acestei serviabilități și nu vru de loc s-o admită.

Henriette luă manşonul în mînă. Nu era un manşonaş modern obişnuit, de dihor sau de şinşila, căptuşit cu mătase bleu sau roşie şi abia destul de mare pentru două mînuşiţe, o batistă, o sticluţă cu parfum şi o agendă, ci un manşon respectabil, lăţos, bătrînesc, voluminos, gros, făcut dintr-o blană solidă de vulpe cu părul lung; un manşon asortat cu o blăniţă de gît din acelaşi material, pe care bunicile noastre o puneau peste basma cînd se duceau la biserică; un manşon pe care nu-l mai vedem azi la noi decît la cîte o bucătăreasă bătrînă.

— Ce manşonaş drăguţ! — zise Henriette, trecîndu-şi părul aspru al manşonului peste obrajii ei fragezi, — Ce faci *tu* acuma cu un manşon, Saartje?

— E o vechitură, — zise Saartje cu un rîs drăgălaş. — Copiii s-au bucurat şi ei cînd l-au văzut. E de la mama-mare şi nu-l port decît seara, vară Henriette! Ce mai face unchiul?

— Tăticu' se simte foarte bine, — răspunse frumoasa Henriette.

Şi, ca pentru a dovedi acest lucru, domnul Kegge intră chiar el în cameră, o luă pe Saartje energic de mijloc şi-i dădu o sărutare zgomotoasă.

— Bravo, Saar, ce bine c-ai venit! — exclamă el. — Ne mai torni ceai? Ce zici de domnul acesta, pe care l-am agăţat? Fereşte-te de el, e mare crai.

Acestea sînt fraze stupide, dintre cele de care cel vizat nu prea poate să facă altceva decît să zîmbească jenat.

— Şi ce-am auzit de manşon? Rob zice că ai un manşon. Ia să-l văd. Păi ăsta-i al maică-ti, Saar! Drăguţa de ea! Sînt o gutuie dacă ăsta nu-i păr de mistreţ. Ia ascultă, de sfîntul Nicolae ai să primeşti un manşon mai bun, de la *mine*.

— Nu, zău, unchiule Kegge! — zise încurcată fata drăgălaşă. — Tot nu-l port decît seara.

— Şi de ce nu, dacă ţi-l dau *eu*?

— Pentru că nu-mi... şade bine, unchiule Kegge.

— Nu-ţi şade bine? Mofturi! Ce dracu', dacă-l plătesc?

— Te rog, nu, unchiule Kegge! Zău, nu-mi trebuie. Nu vreau să port blană. Şi sînt şi mult prea tînără pentru asta.

— Mofturi! Ce legătură are vîrsta cu o bucată de blană de animal? Te apără de frig, cîrlionţato! Ei, bagă de seamă: de sfîntul Nicolae. Şi acum păzeşte blana maică-ti de colţii lui Azor şi ai lui Mimi.

Această din urmă glumă, domnul Kegge o spuse cu o plăcere deosebită. Apoi ne aşezarăm la ceai. Că serviciul era de argint, iar ceştile de porţelan albastru, nu mai e nevoie să fie subliniat. Cititorul ştie acum foarte bine cum era organizată gospodăria bogatei familii Kegge, ca să nu se mai mire de încă un lux, iar pe mine mă plictiseşte să-i tot dau asemenea amănunte. Cui îi face plăcere să vadă descrise cu admiraţie şi satisfacţie asemenea frumuseţi, să citească nuvelele lui Q. şi Z. S-ar putea spune că aceşti domni sînt ei înşişi dornici de frumoasele minuni pe care le descriu.

După ce băurăm ceaiul, iar pendula arăta aproape ora opt, domnul Kegge ceru să i se aducă o scurtă căptuşită cu piele neagră de focă. Nu era încă destul de frig pentru blană, — zicea. Aprinse apoi ceea ce numea, cu un termen ales, un băţ puturos, şi plecă iar la o treabă urgentă.

Nu mult după aceea intră în locul lui un domn de vreo douăzeci şi şapte, douăzeci şi opt de ani, după socoteala mea. Era un om înalt, bine făcut, cu o faţă pe care cicatricea era foarte bine desenată, dar în rest foarte dărăpănată. Purta părul cam lung, cu o cărare foarte piezişă şi ondulat în partea mai lată. Nişte ochi cenuşii îşi aruncau razele spălăcite din nişte caverne adînci, căci umerii obrajilor îi avea foarte proeminenţi, iar în jurul buzelor îi juca un zîmbet, care, evident, nu avea alt scop decît să scoată la iveală o dantură foarte albă şi regulată. Personajul avea pe el o haină verde foarte strîmtă, cu nasturi auriţi foarte mici şi cu mîneci foarte strîmte şi scurte, nişte pantaloni negri foarte largi, strîmtaţi foarte mult în jos, şi o vestă de satin brodată cu fir. Un jabou de satin negru, în ale cărui capete era înfipt un ac de cravată foarte lung şi foarte subţire de aur, fixat de un mic şnur de aur, nişte mănuşi galbene pai şi o pereche de ghete foarte ascuţite îi completau îmbrăcămintea. Pe vestă i se mai legăna un colier de aur, alcătuit din inele lungi şi înguste, care arăta imagi-

naţiei drumul spre un ceasornic foarte subţire de aur *à cylindre*[1], în timp ce de un elastic aproape invizibil se bălăngănea un mic lornion pătrat, tocmai bun ca să-i stea în colţul ochiului fără să-l atingă cu mîna sau cu degetul.

După ce acest domn îşi făcu intrarea, străbătu mai întîi camera, exact cu atitudinea unui om care e singur cuc şi care nu vrea să vadă nimic nici în stînga, nici în dreapta. S-ar fi putut spune : ca mînat de o pornire oarbă. Cînd fu lîngă doamna Kegge, rămase nemişcat şi lăsă să-i cadă capul pe piept, ca o trestie frîntă. După aceea se duse spre Henriette şi repetă aceeaşi mişcare, cu toată graţia unui automat. În sfîrşit, execută mişcarea a treia oară, pentru două personaje laolaltă : pentru Saartje şi pentru mine.

Henriette făcu prezentările : domnul Van der Hoogen, domnul Hildebrand.

După aceea, domnul Van der Hoogen se aşeză pe scaunul ce i se oferise, îşi duse degetul mare al mîinii drepte la înălţimea umărului său drept şi şi-l vîrî în scobitura vestei broşate, aşa încît *sa taille fine*[2] ieşi la iveală în modul cel mai bătător la ochi. Apoi începu, cu voce piţigăiată, către doamna Kegge :

— Şi ce mai fac Azor şi Mimi ? Şarmanţi căţei ! Eri luam dineul la domnul Van Nagel şi ştiţi că şi duduia Constance are un căţel drăguţ...

— Ştiu. Cum să nu ? E un King Richard[3], — zise Henriette. — Foarte drăguţ animal.

— Nu-i aşa ? Foarte drăguţ şi foarte şarmant. Dar tot nu se compară cu Azor şi Mimi.

— Vorbeşti sincer ? — întrebă doamna Kegge, vădit măgulită.

— O, doamnă, — răspunse domnul Van der Hoogen, plin de entuziasm, — deosebirea e ca de la cer la pămînt. Nici nu m-am putut abţine s-o spun. Duduie Constance !, zic, căţelul dumneavoastră e şarmant, dar căţeii doamnei Kegge sînt şi mai şarmanţi.

Atîta dovadă de viaţă nu mai văzusem încă pe faţa doamnei Kegge. Cu un fel de elan le dădu cîte o bucăţică

[1] *Cu cilindru.* (Fr.)
[2] *Croiala sa fină.* (Fr.)
[3] Rasă inexistentă. Henriette confundă cu King Charles.

de zahăr lui Azor şi lui Mimi, care stăteau lîngă ea pe un taburet, şi îi dezmierdă, pînă ce le sclipiră capetele ca nişte oglinzi.

Domnul Van der Hoogen se adresă apoi Henriettei.

— Pot să vă spun, domnişoară Henriette, că duduia Constance vă invidiază penele de marabu. V-a văzut de curînd cu ele la biserică. Eri zice: Van der Hoogen, cunoşti familia Kegge, desigur? Am răspuns că am avut cinstea să-i fiu prezentat. Ei bine, zice, pot să-ţi spun: mă-nnebunesc după penele de marabu ale domnişoarei Kegge. Sînt nişte pene de marabu cum nu se poate mai şarmante. A urmat apoi o întreagă conversaţie despre dumneavoastră.

— Zău? — întrebă Henriette, ridicînd neîncrezătoare privirea spre el. — Mă supăr, Van der Hoogen! Îţi cam baţi joc de mine.

— Sînteţi răutăcioasă, — răspunse Van der Hoogen, văzînd-o că zîmbeşte. — Auziţi, doamnă? Vai, vai, ce negre *soupçons*[1]! — La aceste cuvinte, făcu o mutră serioasă şi apoi reluă: — Zău aşa, domnişoară Henriette, e păcat, mare păcat, că nu-i vedeţi pe oamenii aceia. E o casă şarmantă. Duduia Constance e într-adevăr cît se poate de şarmantă.

— Nu ştiu, Van der Hoogen, dar sînt aproape sigură că e ceva între dumneata şi duduia Constance! — zise Henriette, ridicîndu-şi degeţelul arătător şi privindu-l în ochi cu toată cochetăria din lume.

Pun rămăşag că domnul Van der Hoogen şi-ar fi amanetat mănuşile sale frumoase, numai să fi putut să roşească. Dar roşeaţa lui era... cine ştie unde?

— Vai şi iar vai! — reluă el. — Nu-i frumos din partea dumneavoastră, domnişoară Henriette! — Şi-şi puse mîna foarte sentimental pe vesta broşată. — Vă declar pe cuvîntul meu de onoare că tot ce se şopteşte, poate, despre asta... e neadevărat. — Lăsă o scurtă pauză misterioasă, apoi reluă: — Duduia Constance îmi place foarte mult. E într-adevăr cît se poate de şarmantă; dar... nu am nimic de gînd, absolut nimic. Şi ştiţi de ce mi-a plăcut aşa de mult tocmai ieri?

[1] Bănuieli. (Fr.)

— Zi!

— Pentru că s-a interesat atîta de dumneavoastră. — Şi-şi lăsă graţios ochii în jos.

— Zău, şiretule? — îl tachină Henriette. — Ai fi în stare să mă faci curioasă, dacă aş putea deveni curioasă!

— Spunea că înfăţişarea dumneavoastră e deosebit de drăgălaşă şi de interesantă, — zise Van der Hoogen, — şi i s-a vorbit mult despre felul cum cîntaţi la pian. — Şi întorcîndu-se către doamna Kegge: — Stimată doamnă! Uniţi-vă, zău, cu toţi oamenii de gust din acest oraş, ca s-o îndemnaţi pe fiica dumneavoastră să se ţină de cuvînt.

— Nu mai e nevoie! — zise Henriette zîmbind. — S-a hotărît: cînt vineri.

— Şarmant, şarmant, cît se poate de şarmant! Duduia Constance are să fie încîntată. Va fi senzaţie în oraş. O bucată mare, sper...

— Încă nu m-am decis, — răspunse Henriette. — Nu vrea domnul Van der Hoogen să-mi ajute să aleg? Să deschidem pianul?

— Cu plăcere, cu cea mai mare plăcere.

— Dar trebuie să faci observaţii.

— Cu neputinţă! Cu neputinţă! — exclamă Van der Hoogen.

Apoi sări în sus de pe scaun, îşi duse pălăria într-un colţ al camerei, unde o puse jos cu atîta băgare de seamă, de parcă ar fi fost o coajă de ou fără conţinut, îşi dezgoli mîinile albe ca zăpada şi unghiile *coupées à l'anglaise*[1], şi-i dădu ajutor Henriettei să caute notele.

Între timp şopti atît de slab, că aproape nu se auzi:

— Domnişoara De Groot are o mutrişoară cît se poate de şarmantă!

— Cam nesărată, — răspunse Henriette.

— Nu-i aşa? Ăsta-i singurul ei cusur, — zise Van der Hoogen.

— Saartje, — reluă Henriette, — bine că mi-am adus aminte. Ma'-mare te roagă mult să-i ţii niţeluş de urît, dacă vrei.

[1] Tăiate după moda englezească. (Fr.)

— Cu dragă inimă, verişoară Henriette! — răspunse Saartje. — Mă duc îndată.

Cu părere de rău văzui drăgălaşii ochi albaştri că pleacă.

Henriette începu să cînte, iar domnul Van der Hoogen întorcea foile; dar băgai de seamă că uneori şovăia atîta, încît Henriette, temîndu-se că el n-are să întoarcă fila la timp, întindea chiar ea mîna şi atunci el se grăbea să-i întîlnească mîna şi să-i şoptească o scuză extrem de amabilă, sau să zîmbească. În general, atitudinea celor doi tineri de la pian era foarte familiară.

Între timp, domnişorii Rob şi Adam, la o măsuţă, jucau écarté pe cîte un sfert de florin, iar micuţa Hanna (pentru că aceşti trei copii nu fuseseră trimişi la culcare) prefăcea planşele unei cărţi de preţ în deşeuri.

Nu-mi rămăsese pentru conversaţie decît doamna Kegge. Dumneaei mă lămuri în primul rînd că evenimentul care „avea să-i încînte pe toţi oamenii de gust din oraş" nu era altceva decît că vinerea viitoare Henriette va executa la concertul de amatori un solo de pian. Domnul Van der Hoogen o rugase atîta şi direcţia concertului stăruise atît pe lîngă domnul Kegge, şi Henriette cînta atît de eminent, încît nu s-a mai putut refuza! După ce îmi aduse la cunoştinţă acest lucru, conversaţia noastră începu să lîncezească. Atunci eu, neavînd altceva mai bun de făcut, o întrebai cum îi place în Olanda. Se plînse amarnic. Găsea că aici, în ţară, e frig şi umed; că oamenii sînt aici rigizi şi lacomi şi stau veşnic pe lîngă copiii lor; că aceşti copii au o groază de boarfe pe ei; şi că în case e mult curent! Dar ea era, din fericire, sănătoasă, şi tot aşa şi copiii, şi Kegge, chiar şi căţeii.

Domnul Kegge veni acasă şi povesti atîtea noutăţi, încît se văzu limpede că fusese la club. Se aduse vin pentru cucoane şi se făcu grog pentru domni. Domnul Kegge se apropie de pian. Saartje veni înapoi de sus şi spuse că doamna bătrînă vrea să se culce. După aceea trecui în revistă, împreună cu ea, ilustraţiile unei ediţii de lux a lui La Fontaine. Ştia perfect ce fabulă era înfăţişată în fiecare planşă şi pronunţa atît de corect franţuzeşte, încît îmi dădui foarte bine seama că această fetiţă simplă, care făcea parte dintr-o familie mic-burgheză şi care nu

vroia să poarte blană, avusese o educaţie excelentă şi că profitase de ea, poate, tot atîta cît îndrăzneam eu să aştept din partea frumoasei brunete şi a celor doi ani de pension ai ei.

Se mai făcu muzică o bucată de vreme; între timp, doamna Kegge aţipi alături de căţeii ei. Nu se trezi decît cînd domnul Van der Hoogen se duse din nou spre ea, îşi lăsă să-i cadă capul pe piept şi o încredinţă că el, domnul Van der Hoogen, are cinstea să fie sluga ei.

Făcu aceeaşi ceremonie în faţa duduilor şi o începu în faţa domnului Kegge.

— À propos, — zise el, — bine că mi-am adus aminte. Se prezintă zilele astea un prilej şarmant de a trimite ceva în Vest. Un tînăr funcţionar care lucrează la noi se va decide[1], probabil, să se ducă într-acolo. Aici nu sînt perspective pentru un om fără familie. Acolo se mai găseşte, poate, o slujbuliţă ca ofiţer alb[2]. Onorabilă funcţie!

— Mai ales în ziua de azi! — observă domnul Kegge, — cu toate că la noi e mai bine ca în Suriname, unde ofiţerii albi sînt grozav de dispreţuiţi. Dar e o prostie, pentru că şi în Suriname, şi în Demerary, cei mai mulţi directori au fost şi ei ofiţeri albi.

Henriette, la aceste cuvinte, se făcu roşie ca para focului. Cîte concluzii nu putu trage şarmantul domn Van der Hoogen dintr-o asemenea mărturisire! Dar şarmantul domn Van der Hoogen se gîndea pe semne la propriul său tată, care, aşa cum am aflat ulterior, era hangiu la Amsterdam şi cu care el, prin urmare, nu mai avea nici o legătură, decît că mai trăgea, cînd şi cînd, cîte o cambie asupra lui.

TEMERI DE PĂRINTE ŞI DRAGOSTE DE COPIL

Îndrăznesc să spun că cine îl ia pe Hildebrand în gazdă, nu-şi ia un oaspete prea incomod. La un singur lucru însă ţine Hildebrand mult: trebuie să aibă nu

[1] În original e folosit verbul francez *se décider*, într-o formă olandizată.

[2] Supraveghetor alb al sclavilor de culoare.

numai un colţişor separat unde să doarmă, ci şi un colţişor separat unde să poată sta singur, adică un locşor de refugiu, cît de mic ar fi, unde să-şi poată aparţine sieşi şi unde, nestingherit şi neiscodit, în timpul unei anumite părţi din zi, să facă ce vrea. Iarna lucrul acesta e pentru unii o problemă, fiindcă în anotimpul friguros, ba o cameră nu se poate încălzi din pricina curentului, ba în alta nu se poate face foc deoarece coşul scoate fum şi, cu toate că Hildebrand se poate acomoda şi cu oarecare frig, „în nici un caz nu poate să stea numai în frig". Totodată, e un lucru îngrozitor să stai popîndău în hol între dejun şi cafea, mai întîi în societatea cucoanelor în négligé, apoi în societatea unei slujnice, care te roagă să-ţi ridici cartea ca să „şteargă niţel masa", după aceea fără nici un fel de societate şi în sfîrşit în societatea unei persoane care a venit să scrie o scrisoare, şi care apoi îţi oferă, cînd şi cînd, o conversaţie insipidă, apatică şi lîncedă. Nu! din punctul de vedere al conversaţiei, ziua nu începe înainte de ora unu. La dejun, Biblia şi liniştea ; după dejun, singurătate şi activitate. Abia la cafea îşi recîştigă sociabilitatea toate drepturile şi nu port nici un respect omului care spune o anecdotă sau face un spirit pînă n-a sunat ora unu.

Rămăsesem pînă la ora unu în bibliotecă, unde mă cuibărisem după gustul meu şi nu stătusem degeaba, — adică nu mă plictisisem în mod elegant, scoţînd din raft ba o carte, ba alta, răsfoind-o şi punînd-o iar la loc, fără să fac ceva precis, — ci continuasem o mică lucrare, pentru care adusesem cu mine tot ce-mi trebuia. Lucrarea aş fi putut s-o întrerup în orice clipă, dar mai aveam destul de furcă pînă s-o isprăvesc, aşa că mă preocupa şi mă absorbea.

Cînd mă dusei jos, stăpînul casei mă salută, calificîndu-mă drept „savantul care a stat toată dimineaţa cu nasu-n cărţi ; mofturi ; să-i zici lui cămilă dacă în locul meu n-ar fi adormit".

Henriette veni în cameră. Arăta neobişnuit de voioasă şi de vioaie şi ţinea într-o mînă un bilet violet, pe care părea să-l fi primit chiar atunci.

— Fetiţo! — exclamă domnul Kegge, — deseară ieşi în oraş, să ştii!

— Unde, tăticule? — întrebă Henriette.

— La vărul De Groot, scumpo! La poleit.

— La ce? — întrebă Henriette, a cărei faţă se posomorî.

— La lipit poleială pe turtă dulce! — zise tatăl ei. — Ei, drăcie! Şi eu am făcut treaba asta în tinereţe. Bărbaţi, femei, purcei, paturi, Adam şi Eva, corăbii, de toate! Nu ştii că nu mai e mult pînă la sfîntul Niculaie?

— Eu să lipesc poleială pe turtă dulce, tăticule, la alde De Groot! ?... Nu pot. Refuz. Nu! Refuz să fac *asta,* — zise Henriette cu ton hotărît. — *Nu* fac asta.

— Dar, dragă fetiţo, — zise domnul Kegge, — eu am acceptat. Ştii... nu poţi să nu te duci. E o întreagă reuniune de cucoane.

— Ce fel de cucoane vin la familia De Groot? — întrebă frumoasa, cu dispreţ.

— Ce ştiu *eu,* domnişoară Henriette? — zise tatăl, cu ton şugubăţ, scoţîndu-şi şapca, pe care o purta din pricina golului din plete, deşi cu vădită jenă. — Să-mi zici nagîţ dacă ştiu. Vărul tău mi-a spus cîteva nume: domnişoara Riet, domnişoara Dekker, domnişoara cutare şi nu mai ştiu cum. Zice că sînt domnişoare foarte cum-se-cade.

— Atunci de ce nu m-a invitat Saartje aseară?

— Pentru că a uitat. Aşa zice.

— Pentru că n-a îndrăznit, — îndreptă Henriette, roşie de indignare.

— Henriette, scumpo, — imploră tăticul ei, — mi-ar face plăcere să te ai bine cu familia De Groot. Cînd am sosit aici, ca nişte străini, ne-au făcut mii de servicii. Vărul a închiriat pentru noi casa asta şi a făcut totul. E un om de treabă. Ce strică el că nu e aristocrat sau grangur şi că nu poartă mănuşi glacé, ca prietenul nostru Van der Hoogen? Eu am acceptat. Te duci, nu? Ţin să te duci.

— Bine; *am să* mă duc, — răspunse Henriette, palidă de enervare. — Dar dacă vineri cînt prost, e vina *dumitale.*

— Pune-mi-o mie la socoteală, fetiţo! Dar, fiindcă a venit vorba de vineri... Poate că nici asta nu-ţi place: i-am făgăduit vărului De Groot o invitaţie.

— Foarte bine, — zise Henriette, fierbînd de ciudă.

— De la cine e scrisoarea aceea violetă?

— Am primit-o cu notele.

— Ei, fetiţo, deseară la poleit; ne-am înţeles? Hildebrand poate să se ducă să te ia, dacă-i face plăcere. Şi atunci trebuie să se ducă ceva mai devreme şi poate să mai ia şi el parte la tragerea la sorţi pentru turta cea mai mare. Zău, sînt oameni de treabă, Hildebrand; foarte cumsecade! Ai văzut-o ieri pe Saartje. Henriet, — urmă el, făcînd cu ochiul, — Henriet ar vrea ea să arate la fel!

Henriette începu să tremure.

— Dar şi ea are ochi negri foarte frumoşi, — zise tăticul ei şi îi dădu o sărutare. — Harriot, *my dear*[1], nu trebuie să fii supărată.

Harriot, *his dear*[2], întoarse capul.

Tatăl se simţi stînjenit.

— E vreme frumoasă, — reluă el. — Foarte frumoasă! Am poruncit să pună caii albi la barouchette. Vreau să dau o raită cu musafirul meu. Vii cu noi, Harriot?

— Am de scris şi de copiat note, — răspunse ea, deschizînd o mapă şi scoţînd din ea o foaie de hîrtie fină, pe care începu pe dată, cu mult zel, s-o umple, după ce se aşezase pe scaun.

— Bine, atunci ne ducem singuri. Pentru mama, vremea e prea rece.

Urmă o scurtă tăcere.

— Toaleta ta pentru vineri e în ordine, Harriot? — întrebă domnul Kegge.

— Nu ştiu, — zise Harriot.

— Nu-ţi trebuie nimic nou, vreo feronieră, sau ceva de felul ăsta?

— Nu, tăticule.

Caii trăseseră la scară. Henriette era tot îmbufnată. Dădurăm bună-ziua şi ne urcarăm în barouchette.

— Henriette era supărată, — zise tatăl, după ce ne aşezarăm. — Of, fetele astea! Trebuie să le menajezi, prietene! Şi să ştii că Henriette are *mult caracter*.

[1] Scumpa mea. (Engl.)

[2] Scumpa lui. (Engl.)

Dădurăm întîi o raită prin străzile cele mai simandicoase ale orașului, făcînd să scîrțîie ferestrele locuitorilor respectivi. Domnul Kegge susținea că trebuie să gonești, cînd mergi cu trăsura, pentru că altminteri nu te bucuri de prestigiu în ochii pietonilor. Putui chiar să citesc clar cuvîntul „inadmisibil" pe fața cîtorva evrei, care străbăteau orașul cu niște tărăboanțe și a unor femei bătrîne, care veneau de la hala de pește și care la cîte un colț nu se putură feri destul de repede din drumul trăsurii. Văzui și domni serioși, cu bastoane subsoară și care, deși strada era destul de lată, socotiră că e mai bine să se oprească pînă ce trece trăsura, și fete la copii care, la douăzeci de case înaintea noastră, ca să arate lumii ce bine le poartă de grijă țîncilor încredințați lor, tresăreau și-i țineau strîns de braţe. Dintr-o cafenea ieșiră trei sau patru domni, cu pipele în gură ridicate orizontal, ca să se uite peste grilaj. Toate acestea dovedeau prestigiul de care se bucurau cei doi cai, trăsura frumoasă, vizitiul solemn și lacheul negru din spate. Acesta, nemișcat și grav, se uita roată și insufla respect tuturor, cu excepția copiilor de pe stradă, care erau mai presus de orice prejudecăți și care strigară după el :

— Frumosule, vezi să nu te ardă soarele !

Toate aceste dovezi de atenție și de interes față de persoana și de averea sa, de data aceasta, pare-se, nici nu-i gîdilară domnului Kegge orgoliul, nici nu-i stîrniră voioșia.

Trecurăm de barieră, pe șosea, și făcurăm un tur frumos prin ținutul păduros. Era o zi superbă de toamnă. În ultima vreme nu plouase decît puțin și nu fuseseră de loc vînturi puternice, așa încît copacii mai erau încă împodobiți cu o bună parte a frunzișului lor. Nuanțele aurii și sîngerii ale ulmilor și fagilor străluceau minunat în lumina roșietică a soarelui. Ici și colo, cîte un stejar își întindea printre ceilalți copaci crengile galbene, fiind încă verde la coamă, iar verdele închis al unui grup de brazi, făcea din cînd în cînd, cu sumbră seriozitate, să se ruşineze ceilalți fii ai pădurii, care mai erau încă mîndri de splendoarea lor ofilită și care în curînd aveau să întîmpine iarna goi și săraci.

Dar nici natura frumoasă, nici soarele luminos, nici aerul răcoros de toamnă nu izbutiră să izgonească norul de pe fruntea domnului Kegge. Încercai să menţin vioiciunea conversaţiei şi să abat gîndurile gazdei mele spre tot felul de subiecte, dar îmi dădui seama limpede de fiecare dată, că îl preocupa supărarea fiicei sale iubite.

Caii erau neobişnuit de focoşi şi alergau minunat, iar vizitiul îl făcu în repetate rînduri atent pe domnul Kegge că cel din stînga se lăsase de toane. Domnului Kegge parcă nici nu-i păsa: el se gîndea la toanele Henriettei.

Vizitiul izbuti, după o întrecere îndelungată, să-l depăşească pe un „grangur şi aristocrat", dar domnul Kegge nu-şi frecă mîinile de plăcere, lucru de care sînt convins că l-ar fi făcut în ajun. Era abătut. Încerca el, ce-i drept, să arunce din cînd în cînd povara de pe el, sau să şi-o ascundă, izbucnind, din timp în timp, în ieşiri comice sau grosolane, dar apoi rămînea iar tăcut. Nu mai era omul de ieri. Energicul domn Kegge, atît de independent, atît de zgomotos, atît de expansiv şi de curajos, era timid şi bicisnic faţă de toanele unei fete de şaptesprezece ani, pe care o iubea şi de care se temea. Domnişoara Toussaint[1], — la care nu ştiu ce să admir mai mult: justeţea cu care sesizează ascunzişurile vieţii interioare, sau gingăşia şi totodată forţa cu care le zugrăveşte în scrierile ei, — a descris minunat această formă a dragostei părinteşti.

La înapoiere, domnul Kegge porunci vizitiului să oprească la uşa unui florar.

Valetul negru coborî şi trase clopoţelul.

— Conaşul tău e-acasă, fată?

— Conaşul e plecat la Amsterdam.

— Dar poate că Barend e la lucru, — strigă Kegge din trăsură.

— Da, domnule! Barend e aici. Vreţi să coborîţi?

Ne dădurăm jos şi furăm duşi la aşa-numita casă a cepelor[2], unde curînd ni se arătă şi Barend, printre rafturi cu bulbi, jgheaburi de lemn şi mirosuri tari.

[1] Romanciera olandeză Bosboom-Toussaint (1812—1886).

[2] Laleaua se reproduce prin transplantarea rădăcinii, care este un bulb asemănător cu ceapa comestibilă comună. „Casa cepelor" este un fel de seră-magazie.

Barend, cel mai vechi muncitor al florarului la care descinseserăm, adică maistrul acestuia, era un om cu o înfățișare cît se poate de demnă pentru categoria lui socială. Nu era înalt, purta o scurtă albastră cu croială bătrînească, pantaloni scurți, ciorapi cenușii și catarame mari, pătrate, de argint, la genunchi și la ghete. Șorțul alb îl avea sumes într-o parte. În ciuda vîrstei lui înaintate, ținea capul încă foarte drept. Părul rar și alb îi atîrna pe tîmple, dar fața lui plină de riduri mai avea încă roșeața sănătoasă pe care cei ce și-au petrecut viața în aer liber o păstrează pînă la adînci bătrîneți. Ochii lui albaștri aveau o sclipire prietenoasă, iar gura i se chircise tocmai atîta cît să formeze un rid foarte simpatic.

— Barend! — zise domnul Kegge, — am nevoie de un buchet frumos de flori.

— Grea treabă, domnu' Kegge, — răspunse Barend.

— Pe bani și pe vorbe bune, Barend! — reluă Kegge. — Oricît o costa. Știi că nu mă uit la bani.

— Toate bune, — zise Barend, — da' omu' nu poate să siluiască natura. Uite, de pildă, o garoafă; înțelegeți? Acuma-i vremea cea mai nepotrivită. Știți că ele îmbobocesc abia după Crăciun? Veniți la primăvară, cît de devreme vreți, domnu' Kegge, și vă dau un braț de marfă proaspătă, de să vă stea ceasul. Dar acuma n-am nimic. S-o mai găsi poate cîte o crizantemă, dar s-au trecut, domnu' Kegge. Omu' nu poate, vă mai spun o dată, nu poate să siluiască natura. Adică poate. Da' s-o siluiești și s-o siluiești nu-i tot una. Și dacă siluiești un lucru care nu poate să fie siluit, cu ce te-ai ales? Ți-ai făcut singur sînge rău.

Domnul Kegge întrerupse această nu prea limpede revărsare de cuvinte a bătrînului Barend, spunînd:

— Ascultă, dragă Barend, dacă scotocești prin toate răsadnițele...!

— Ia ascultați! — zise Barend, — treb' să-nțelegeți că mai bine vă dau tot ghiveciul, decît să tai din el tulpina mamă, pen' că-n ea stă toată puterea, știți... O floare, domnu' Kegge,... eu așa zic, de cînd mă știu,... o floare e taman ca un om. Dacă vă tai inima din piept și v-o scot, mai puteți să trăiți? Nu! Tot așa și floarea... *Matale* ce zici, dom'le? — adăugă el, întorcîndu-se către mine.

Domnul Kegge nu aşteptă nici o clipă ca să vadă ce-am să spun *eu*.

— Dar pentru un cinci de aur [1], oi mai primi ceva! — zise el nerăbdător.

— Uite ce e, zise Barend, scoţîndu-şi din buzunar cosorul şi deschizîndu-l; — dacă tot aţi intrat, n-aveţi nevoie să cheltuiţi o piesă de cinci. Se face toată treaba cu un păsăroi [2]. Numai că e lucru greu, că s-a cam trecut vremea. E pentru doamna?

— Nu, Barend; pentru fiică-mea!

— Ei şi? — reluă el. — E tot una. Cocoanele îs cele mai bune cliente ale noastre, la flori. Parcă nouă ne trebuie florile!...

— Dar ce naiba vă trebuie?

— Cepele, — zise Barend; — florile nu-nseamnă n'ic. Sărăcie. Uite! — continuă el, arătînd un ghiveci fără flori, dar care lua ochii cu un belşug de frunze compozite fine. — Nu vă trebuie un flecuşteţ ca ăsta? Sau aveţi?

— Ce-i asta, Barend?

— Asta, răspunse Barend, — e, de fapt, cum am zice, adevărata „mimosa nous mil tangere"!

— Încetează cu latineasca asta păsărească! — exclamă Kegge. — Mofturi! Cum îi zice pe limba maică-ti, neicuşorule?

— Buruiana „nu m-atinge", — răspunse Barend.

— Mulţumesc din toată inima! — reluă Kegge, aducîndu-şi probabil aminte că avea acasă un asemenea „flecuşteţ".

Străbăturăm mai întîi grădina, unde mai erau în floare cîţiva trandafiri căţărători, care arătau foarte bine, deşi Barend susţinea că umezeala nu le prieşte, apoi văzurăm serele, unde Barend reteză ici şi colo cîte un fir de pelargonium [3], chrysantemum şi primula sinensis, aşa încît pînă la urmă alcătuirăm un buchet foarte arătos, în timp ce Barend, la fiecare floare, ne arătase cît de multe cunoştinţe are şi cît e de vorbăreţ. Cînd trase după el ultima uşă, domnul Kegge scăpă, imprudent, întrebarea:

[1] Monedă de aur, de cinci florini.

[2] Monedă de patru florini. (N. a). Poreclită astfel, pentru că avea pe una din feţe un vultur.

[3] Muşcată.

— Ascultă, Barend, de cînd lucrezi aici?

— De cincizeci şi cinci de ani, domnule, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu cinste! — fu răspunsul lui. — Împlinesc şaizeci şi opt la Buna-Vestire şi am venit aici la treisprezece ani ca ucenic grădinar.

— Halal! Şi arăţi încă foarte zdravăn! — observai eu.

— E-hei! — răspunse Barend, — păi atunci ar trebui s-o vedeţi pe nevastă-mea. Acum merge şi ea pe şaizeci, dar să vedeţi ceva. Am avut treisprezece copii cu ea, iar primul e cu douăzeci şi unu de ani mai în vîrstă decît ultimul. Acu nu se mai întîmplă, dar pînă acum vreo zece ani s-a întîmplat *de multe ori* s-o întrebe unii dacă tată-său e-acasă.

— Asta-i bună! — zise Kegge. — A naibii de bună, Barend, să ştii. În India de Vest e altfel. Acolo se poate întîmpla ca între mamă şi fiică să fie numai cincisprezece ani diferenţă, dar femeile acolo îmbătrînesc devreme.

La aceste cuvinte, domnul Kegge îşi scoase portmoneul din buzunar şi luă atitudinea omului care se pregăteşte să plece. Dar Barend, care era de altă părere, se rezemă foarte comod de peretele serei ca un om gata-gata să înceapă o poveste lungă.

— Să-l fi cunoscut dumneavoastră pe tata, — zise Barend. — Ăla om! Dintr-o bucată! Cînd s-a prăpădit avea v'o şaişnouă de ani, dar mai avea toţi dinţii-n gură. Noi locuiam pe-atunci la Uitgeest, iar tata venea pe jos de la Uitgeest la Alkmaar după cafea, că aveam o mătuşă la Alkmaar. Şi se-ntorcea acasă şi nu-i păsa de nimic... Şi dacă nu se băga ţăranul ăla, mai trăia şi azi.

— Aşa, — observai, — păi atunci ar fi fost acum bătrîn, nu glumă, prietene!

— Ei aş! — zise Barend. — Ei aş! Ar fi avut abia o sută cinci. Pentru *el* ar fi fost floare la ureche. Dar asta tre' să v-o povestesc dumneavoastră. Era la lucru la un ţăran, la unul Stoetema, pentru că tata era de meserie dulgher. Ce să vezi? Se pomeneşte într-o bună zi, din senin, cu fierbinţeală. Acuma, tata, de felul lui, era *aşa:* că dacă... să mă iertaţi... dacă putea să asude, îi trecea. Măi băieţi, le spune el tovarăşilor lui de lucru; am o fierbinţeală a naibii. Ştii ce? zic ei. Culcă-te, niţel pe pătuiac. Poate ştiţi şi dumneavoastră că ăla e, în staul,

locul din spatele vacilor. Acolo dorm argaţii. Dar Stoetema zice : nu se poate ; abia am făcut patul pentru băieţi. Aşa că tata n-a avut încotro şi s-a culcat pe căpiţa de fîn. Şi n-a avut încotro tata şi s-a urcat pe o scară de v'o pa'zeci de trepte. E-hei, şi-a dat bietul tata ceva osteneală pînă să ajungă sus! Şi-a scobit acolo un fel de culcuş şi şi-a tras fîn peste el şi-a stat liniştit. Dar după ce-a stat ca la un ceas, hai că vine barca. Atunci au pornit argaţii acasă ; pentru că sunase ora douăşpe. I-au strigat tatii din barcă : Jan, vino jos, uite barca! Da' tata: nu, că asud, lăsaţi-mă să zac. Da' ei : măi băiatule, dacă ţi-o fi mai rău? Hai cu noi. Atunci tata s-a dat jos de pe stog. Dar ce să vezi? Asuda şi mai vîrtos. Atunci i-au cerut lui Stoetema pături de vaci. Da' el n-a vrut să le dea. Păturile mele trebuie să rămînă uscate, aşa a zis. Atunci şi-a scos unul sumanul de pe el, şi-a scos şi altul sumanul, şi l-au învelit pe tata. Da' degeaba. Aşa au ajuns ei la Uitgeest, da' mai era un ceas şi jumătate de mers pe apă. Da' oamenii o fi avut, vezi bine, treburi, că nu s-a dus niciunul cu tata. Atunci i s-au înţepenit picioarele, că nu mai putea să meargă, tot cădea, la fiecare pas. Atunci oamenii care l-au văzut, şi-o fi zis : ăsta-i beat. Da' ce să vezi? Cînd a ajuns la uşă, a vrut să apuce clanţa...

Aici bătrînul Barend, a cărui voce se făcuse din ce în ce mai slabă şi mai sacadată, tăcu de-a binelea şi izbucni în lacrimi. Îşi duse mîna stîngă la ceafă şi se trase de părul rar.

— Uite! — zise bătrînul, bătînd din picior, cu aceeaşi durere şi indignare ca şi cum tatăl lui ar fi murit în ajun. — Uite! Cînd mă gîndesc la ţăranul ăla!... A vrut să apuce clanţa, — continuă el mai calm, — dar n-a putut. După trei zile era mort. Dar dacă nu se băga ţăranul ăla, — zise el, bătînd iar din picior, — ar mai fi trăit şi azi, teafăr, sănătos.

Domnului Kegge îi dădură lacrimile. Îşi pipăi portmoneul.

— Uite, Barend, — zise el, — ce trece de păsăroi e-al dumitale. Numai să-mi pui buchetul într-o cutie mare de scîndurele.

Barend se duse după cutie.

— În orice caz, bătrînul domn Barend nu s-a înăbuşit în leagăn, — observă domnul Kegge, cu voioşie prefăcută; apoi, ştergîndu-şi ochii, adăugă: — Dureroasă poveste! Om bătrîn şi să te indispună aşa!

Ajunserăm în sfîrşit acasă. Henriette, căreia îi părea rău că se încăpăţînase, avea iar priviri prietenoase, iar cînd tatăl ei îi dădu florile, îi sclipiră lacrimi în ochii frumoşi. Îi fu ruşine.

— Eşti totuşi un tătic dulce, — zise ea, sărutîndu-l şi mîngîindu-i părul cu mîna liberă. — N-am meritat, — adăugă ea şi-şi lăsă capul pe pieptul lui.

— Fără fasoane! — zise tatăl. — Mofturi! Un om trebuie să fie veşnic vesel!

Henriette începu să-mi placă de zece ori mai mult ca înainte. Papagalul strigă:

— Scumpa mea.

Mai eram încă la desert, cînd domnul Van der Hoogen, pe care în gînd nu-l numeam altfel decît „şarmantul", fu anunţat şi intră.

Henriette roşi îngrozitor.

— Nu vă deranjaţi, stimată doamnă. Vă mulţumesc, domnule Van Kegge[1]. Foarte nepotrivită oră, într-adevăr! Venisem la domnişoara Van Kegge. E *affreux*[2]! Sînt dezesperat[3]!

Îl privii atent pe domnul Van der Hoogen, dar nu băgai de seamă nici urmă de păr zburlit sau de privire rătăcită, elemente pe care poeţii m-au învăţat să le consider drept condiţii indispensabile ale deznădejdei. Dimpotrivă: pletele îi erau la fel de linse şi de puse la punct ca în ajun, poate datorită excelentului mijloc de fixare, cunoscut printre artiştii coafori sub numele de *„cosmétique"*; privirea îi era absolut calmă; şi nici nu-i tremura dezesperatului domn Van der Hoogen mîna cînd o întinse spre un pahar de porto, pe care stăpînul casei i-l turnase.

[1] Van der Hoogen caută să-l flateze pe Kegge, punîndu-i înaintea numelui particula *Van*.

[2] Groaznic. (Fr.)

[3] Van der Hoogen vorbeşte într-o olandeză plină de franţuzisme. Cuvintele *a deranja, dezesperat*, sună, în original, cam cum sunau şi la noi pe la mijlocul secolului al XIX-lea.

— Să vă spun, — continuă el către Henriette. — Mi-e cu neputinţă să vin joi seara la repetiţia dumneavoastră. Chiar adineauri am primit invitaţia pentru un mare supeu la domnul Van Lemmer, de unde nu pot s-o şterg, iar la prînz trebuie să iau dineul la doamna D'Autre! Mîine, cum ştiţi, e *soirée*[1] la general. Dacă nu puteţi diseară, sînt într-adevăr dezesperat. Dar *mă tem* că n-o să puteţi.

Tatăl care se temea de fiică-sa folosi acest prilej, ca să dreagă tot ce stricase dimineaţa. Căci dacă mînia Henriettei îl înfricoşase, lacrimile ei îl încredinţaseră pe deplin că-i făcuse o nedreptate. Poate că se temea un pic şi de o nouă ruptură a păcii.

— Păi atunci, Henriette, — zise domnul Kegge, luînd repede cuvîntul, — nu-ţi rămîne decît să stai acasă. Poţi să lipseşti... Nu-i nimic.

— Aveţi vreo invitaţie? De asta mi-era frică, — observă Van der Hoogen. — Domnişoara Van Kegge e pretutindeni foarte apreciată. Nu, nu! Dacă trebuie să sacrificaţi ceva pentru asta, vă rog să n-o faceţi. Am să...

— Nu! — zise domnul Kegge. — Sînt pentru repetiţie. Te aşteptăm diseară neapărat... Pe la şapte, nu-i aşa?

— Şarmant, şarmant! — exclamă domnul Van der Hoogen, sărind de pe scaun. — Nu vă deranjaţi. *À ce soir!*[2] — şi plecă ţopăind.

Înţelesei pocăinţa şi lacrimile Henriettei mai bine decît înainte de masă. Totul fusese pus la cale, iar domnul Van der Hoogen ieşi din sufragerie, cu delicioasa convingere că-i făcuse frumoasei brunete un serviciu important. Chiar ei îi părea rău. Mă sculai ca să-l conduc.

— Domnul studiază la Leida, nu-i aşa? — mă întrebă el pe coridor. — Şarmanţi tineri. Şi eu am rezidat o jumătate de an la Leida. Dar altminteri e un oraş amărît. Nici o distracţie. Oamenii nu se văd între ei. O dată pe an un bal, ca să facă pe oamenii de lume. *Criant*[3] de plictisitor. Nu vă deranjaţi. *À ce soir!*

— Îmi pare rău c-a ieşit aşa, — zise Henriette, cînd mă înapoiai în cameră, — dar vezi, nu pot cu nici un chip să mă duc.

[1] Serată. (Fr.)
[2] Pe diseară. (Fr.)
[3] Revoltător. (Fr.)

— Trebuie să scrii un bilet! — zise tăticul ei.

— Nici gînd! — zise Henriette. — Nu scriu eu bilete De Grootilor. Oamenii aceia nu sînt obişnuiţi cu asemenea lucruri.

— Să mă duc *eu* să le comunic? — întrebai, pe jumătate în glumă.

— Nu ţi-am spus, mamă, că dumnealui o place pe Saartje? — zise Henriette rîzînd, dar apoi deveni serioasă. — Într-adevăr, ţi-aş fi foarte îndatorată!

— Bine, — zisei, — şi dacă-mi place, rămîn acolo, în locul domnişoarei Henriette, oricît de rău ar fi schimbul. Nu-mi displace poleitul.

— Poleitul! — exclamă tatăl, plin de încîntare că lucrurile luaseră o întorsătură întru totul pe placul fiicei sale. — Păi, să vă spun drept, *eu* aş mai face cu plăcere treaba asta. Pun rămăşag că şi pe mama-mare ar mai amuza-o...

— Eu nu prea ţin la poleială! — zise cucoana bătrînă.

SPRE A DOVEDI CĂ PLĂCERILE SIMPLE SÎNT ŞI ELE PLĂCERI,— ŞI APOI CEVA TRIST

Cercul de poleit urma să-şi înceapă activitatea cel mai tîrziu la cinci şi jumătate. Pe la ora aceea plecai spre locuinţa cofetarului De Groot, sau, cum obişnuia să-i spună Henriette, a „De Groot-ilor". Era situată foarte departe de casa domnului Kegge şi, ca să ajung acolo, mă luai după explicaţiile, — foarte clare, pe semne, pentru un localnic, dar pentru un străin foarte încurcate, — date de domnul Kegge.

Mă pomenii deodată pe o ulicioară întunecoasă, la capătul căreia ieşea ca din pămînt o lumină puternică. În faţa luminii parcă se mişca o mogîldeaţă, iar mişcarea prezenta o anumită oscilaţie. Pe măsură ce mă apropiai, auzii ieşind din mogîldeaţă nişte voci, care păreau a fi ale unor băieţi. Ajuns aproape de tot, văzui într-adevăr că o droaie de băieţi stăteau claie peste grămadă la fereastra unei pivniţe, din care venea lumina, şi se zgîiau la mişcările unui maistru patisier şi ale muncitorilor lui. Aceştia, în hainele lor albe de pînză, frămîntau, plămădeau, modelau şi coceau

niște minuni, din cele pe care Henriette refuzase să le desăvîrșească. Rămăsei o clipă locului și mă amuzai văzînd interesul acelor copii ai străzii, care pe semne că nu aveau parte mai bună din plăcerile sfîntului Nicolae, decît să se uite cum se prepară bunătățile menite să-i fericească pe frații lor privilegiați, — sau, cum susțin pedanții, să-i îmbolnăvească.

— Dă-te, mă, mai acana, să mă gîmbesc și eu, — zise unul și-și sprijini doleanța cu o violentă mișcare din coate.

— Oleo, Jan! Ăsta-i grozav! — exclamă altul. — Să știi că-i un Nicolae!

— Ce, bă, ești într-o ureche? — strigă un al treilea. — E-o muiere!

— Păi dacă aia-i muiere, — observă un al patrulea, — bag mîna-n foc că Piet cade-n beci.

— Ia-ți cotul de-aici, Gerritje! Să nu zici că nu ți-am spus!

— Bagă de seamă, Pietje! Îți intră saboții-n patiserie!

— Io-te, mă! A deschis cuptorul. Tii, ce foc!

— Ce mai face acuma borțosul ăla? Își pune făină pe labe!

— Păi da! Ce vrei? Să i se lipească aluatul de dește? Da' bleg mai ești...

— Stai nițel! Uite ce năsoi! Ăla costă cel puțin un taler, să știi!

— L-ai auzit? Vino cu talerul.

— Un taler în capul tău.

Cam în felul acesta se desfășura conversația spectatorilor de la fereastra atelierului.

Pe o firmă mare, atîrnată în colțul casei, era zugrăvită cunoscuta poveste „Casa Dulce", iar dedesubt: H. P. DE GROOT. ORI CEFEL DE PREJITURI ȘI PATISĂRIE". Intrai în prăvălie. Dintr-o cameră alăturată, — despărțită printr-un glasvand, care avea un grilaj verde pe el, — se auzea un asemenea talmeș-balmeș de voci femeiești, încît îmi dădui seama că lucrul începuse. Fui deci nevoit să mă anunț încă o dată în gura mare, pînă să se arate cineva.

Ușa de sticlă se deschise și apăru frumoasa Saartje, foarte roșie la față, ca și cum ar fi venit fie de la o conversație foarte aprinsă, fie dintr-o cameră foarte caldă.

— Numai dumneata singur, domnule Hildebrand?

— În locul verişoarei dumitale Kegge, domnişoară! Viu să vă cer scuze în locul ei.

— Dar nu intri?

— Numai o clipă.

Saartje deschise din nou uşa, ca să mă lase să intru. Atunci putui cuprinde cu privirea tot grupul.

Pe un scaun stătea, în toată gloria unui şirag de mărgele sîngerii, a unor cercei cu mărgele sîngerii, a unei agrafe cu mărgele sîngerii şi chiar a unui inel cu o mărgea sîngerie mare, domnişoara Mietje Dekker, fiica unui croitor de vază. Lîngă ea, cu o pată mare de ficat pe obraz, iar pe piept cu o agrafă de aramă, ca un soare pătrat, stătea Keetje de Riet, de la băcănie. Alături luase loc Pietje Hupstra, al cărei tată îndeplinea funcţia importantă de portărel şi care îşi închipuia că nimic nu-i dă un aer mai degajat şi mai graţios decît un voal roz, ţinut de un ineluş. Mai erau acolo Truitje şi Toosje, cele două odrasle ale domnului Oppar, zidar de mîna-ntîi. Truitje purta în public o pălărie cu flori artificiale, iar Toosje una cu pene imitaţie, dar în acest cerc intim se simţeau amîndouă fericite că aveau drept podoabă în păr, una o cefalidă albastră, iar cealaltă o cefalidă roşie, ferm convinse că pe întregul glob nu poate exista pieptănătură mai frumoasă şi mai elegantă. Mai era acolo slăbuţa Grietje van Buren, cea mai în vîrstă din grup: număra vreo treizeci şi unu sau treizeci şi doi de ani. Trăia *in otio cum dignitate*[1], dintr-o mică rentă viageră, lăsată de o bătrînă celibatară, la care fusese ceva mai mult decît fată în casă şi ceva mai puţin decît domnişoară de companie. Purta o bonetă cu bordură îngustă şi cu o meşă cu doi mici ciorchini de struguri. O văzui şi pe Bartje Blom, al cărei tată avea o măcelărie de lux şi care purta un bandaj mare, negru, pe degetul mijlociu, pentru că, din nefericire se rănise la acel deget şi îi venise „frigul" la rană. Pentru variaţie, era de faţă Suzette Noiret, fiica unei văduve domiciliate la un cămin de bătrîne. Suzette Noiret făcea parte din comunitatea franceză[2]. Avea o înfăţişare extrem de simpa-

[1] Fără să muncească, dar bucurîndu-se de toată cinstea. Autorul parafrazează aici cuvintele lui Cicero: *otium cum dignitate*.

[2] Biserica walonă.

tică, fină şi distinsă şi contrasta, ca brunetă, cu blonda Saartje, lîngă care stătea la masă. Şi, în sfîrşit, în capul mesei, trona o cucoană de vreo patruzeci de ani: mama De Groot în persoană. Purta o rochie de mătase neagră, iar pe cap o bonetă, cu un număr important de panglici, destul de mare şi de lată, dar totuşi numai o umbră a podoabei de păr pe care avea s-o poarte la cinci decembrie.

Repetarea mesajului meu o impresionă mult pe doamna De Groot, care sperase să se poată mîndri cu *nepoata* Henriette. Şi celorlalte dudui adunate acolo le păru rău, — aşa spuneau, — deşi eu eram convins că pentru multe dintre ele absenţa unei asemenea *cucoane* însemna o piatră luată de pe inimă. Urmă o şuşoteală generală, executată de cucoane două cîte două. Din şuşoteală se desprinse în cele din urmă un solo al lui Grietje van Buren, care încredinţa asistenţa că „e păcat că nu vine domnişoara Kegge, căci să mai poleieşti niţel, e oricînd foarte amuzant".

— Sper, — zise doamna De Groot, — să invit săptămîna viitoare şi pe nepoţeii şi pe nepoţelele mici. Atunci am să chem şi alţi copii.

— Dar atunci cred că n-ai să pui să se lucreze astfel de piese grele, — observă domnişoara Van Buren, muindu-şi pensula şi aplicînd o fîşie lungă de aur pe flamura unei corăbii de război.

— E foarte nostim, — zisei. — Tare aş vrea să încerc şi eu. Mă primiţi în cercul dumneavoastră?

Această propunere produse un hohot de rîs general şi multă veselie, care spori şi mai mult cînd cei de faţă văzură că vorbisem serios.

Pentru a practica nobila artă a poleitului, numită şi „lipit" (termen considerat de către toţi patisierii ca jignitor), sînt necesare patru lucruri şi anume: cozonacul care trebuie poleit, poleiala, o pensulă udă şi acea parte a unei piei de iepure sau de iepure de casă, pe care vînătorii o numesc canaf, iar oamenii de rînd coadă, şi care în acest caz deosebit serveşte pentru a presa poleiala şi a o face să adere de cozonac. Pentru ca toate operaţiile să se desfăşoare aşa cum trebuie, la un cap al mesei stătea drăgălaşa Saartje, care distribuia diferitele figurine pregătite pentru sfîntul Nicolae, ce urmau a fi supuse prelucrării:

domni, cucoane, corăbii, Adam şi Eva, ţărani, călăreţi, trăsuri, aproape toate de mărimea întîi, — în timp ce la capătul opus, mama De Groot, care turna şi ceaiul, tăia carneţele de foi de aur în fişii mai late şi mai înguste, pentru a-l aproviziona pe fiecare cu material. Masa era presărată cu ceşti cu apă, iar fiecare invitată era înarmată cu o pensulă şi cu o codiţă de iepure. Mi se dădură şi mie, dar la fiecare material sau instrument pe care îl luam în mînă, toată lumea izbucnea în rîs şi se auzea un strigăt de uimire general.

— Asta-i păcat! — încredinţă Mietje Dekker.

— N-am mai pomenit! — ne informă Keetje de Riet.

— Studenţii sînt cam săriţi, — şopti cea cu cefalida roşie.

— Dumnealui lucrează de-adevăratelea! — declară cea cu cefalida albastră.

— Mor să ştiu cum o să iasă, — zise Grietje van Buren.

— Figurinele pe care dumnealui le sparge, n-are decît să le mănînce; nu-i aşa, doamnă de Groot? — întrebă Bartje Blom, care părea că ţine cu mine.

Dar Suzette Noiret şi Saartje mă instruiră şi-mi arătară cum să procedez.

Cititorii mei, care privesc, poate, foarte de sus frumoasa artă a poleirii figurinelor de turtă dulce, nu trebuie să creadă că numita artă e chiar de tot simplă şi uşoară. Da, un purcel de două centime şi jumătate poate să-l lipească oricine: o fişie pe suport şi un pătrăţel pe trup; asta e în stare să facă şi un copil! Dar să poleieşti corect nişte bărbaţi şi nişte femei în toată regula, de un florin şi douăzeci bucata, pînă la cutele gulerului şi la carourile genţii; s-o împodobeşti pe Eva lîngă pom şi să nu uiţi nici un măr (pentru că pomul fusese un măr) şi să nu-ţi iasă încolăciturile şarpelui colţuroase; să echipezi cu odgoane de aur o corabie şi să redai corect gurile de foc, aşa cum făcea domnişoara Van Buren; sau o trăsură cu doi cai, aşa cum făcea domnişoara De Riet, care ştia să răsucească biciul în chip atît de firesc, de parcă ar fi fost un tirbuşon de aur, — ei, asta-i altceva! E uşor de spus: „ia, o poleială pe nişte turtă dulce!" dar vă asigur că poleitul cozonacilor şi poleitul cozonacilor nu-s acelaşi lucru şi că, de pildă, era o deosebire ca de la cer la pămînt

între bărbatul pus la punct de către Toosje şi cel îmbrăcat de către Truitje, aşa încît chiar Toosje fu nevoită să admită că nu ştie cum a făcut Truitje umbrela aşa de naturală, drept care bărbatul lipit de Truitje merse din mînă în mînă, iar toţi cei de faţă declarară în unanimitate că, într-adevăr, umbrela parcă trăieşte.

În ce mă priveşte, pot să vă încredinţez, ca om cinstit ce sînt, că pe mine, — după ce-mi încercasem mai întîi puterile la şeaua călăreţului pe care îl avea pe seamă domnişoara Noiret şi după ce o lăsasem să mă iniţieze în tainele principale ale artei, — că pe mine, ziceam, mă trecu un fior rece prin şira spinării, cînd mi se dădu un călugăr mare şi maiestuos, de care să răspund numai eu, fără nici un ajutor. Un singur lucru nu pot să nu-l spun aici, ca să-l ştie toată lumea. La poleitul cozonacilor este de cea mai mare importanţă în primul rînd justa cantitate de apă pe care o aplici cu pensula în locul unde vrei să lipeşti aurul ; căci dacă iei prea puţină, nu vrea să se lipească, iar dacă pui prea multă, se fleşcăieşte. Şi ce te faci cu un călugăr fleşcăit ?

Ajunseră repede de acord cu toatele că am început să lucrez destul de bine, — sper să nu se considere lăudăroşenie, ceea ce eu atribui bucuros indulgenţei criticii, — şi curînd nu mi se mai dădu atenţie. Conversaţia se mai învioră şi ea. Mietje Dekker, cea cu mărgelele sîngerii, Keetje de Riet şi Pietje Hupstra discutau cu aprindere cu doamna De Groot despre nişte „cazuri mortale fripante [1], citite în ziarul din Haarlem : trei inşi în floarea vîrstei şi doi din pricina unui accident". Apoi vorbiră despre „frigul pinetrant [1], călătoriile fategante [1] şi frigurile caterale [1]". Atinseră şi subiectul gingaş al „vomativelor [1] şi operăţiilor" şi ajunseră încetul cu încetul din nou la degetul domnişoarei Baartje Blom. „Baartje n-ar trebui să ia lucrurile prea uşor." Una zise că ar trebui să-l cheme pe chirurg, dar alta susţinu că *nu* trebuie să-l cheme pe chirurg şi asta pentru motivul puternic că un chirurg fusese cel care-i „pocise" degetul mare al nepotului soţului surorii ei. Una vru să-i oblojească degetul, pentru că îl prinsese frigul ; alta o sfătui să dea cu lapte dulce, ca să-i tragă inflamaţia ;

[1] Frapante (izbitoare), penetrant (pătrunzător), fatigante (obositoare), catarale, vomitivelor : franţuzisme pronunţate greşit.

o a treia, pe semne sub influenţa geniului locului, socotea că nimic nu vindecă mai bine decît aluatul de turtă dulce. Iar Baartje Blom îşi bătu capul cum să îmbine cît mai cu folos aceste sfaturi diferite. Apoi izbuti Grietje van Buren să ia cuvîntul şi povesti celor de faţă lucruri de necrezut despre zgîrcenia duducăi Troes, de la care avea renta viageră.

— Auzi, dragă: cînd urma să mîncăm mere coapte, scotea din cămară douăzeci şi patru şi trebuia fata în casă să aducă în cameră cratiţa după ce le curăţa şi duduca le număra să vadă dacă sînt... Cît face? De patru ori douăzeci şi patru?... Dacă era de patru ori douăzeci şi cinci, făcea tocmai o sută... Fără patru: nouăzeci şi şase... Să vadă dacă sînt nouăzeci şi şase de sferturi şi pe urmă, cînd le aducea la masă, încă o dată.

Cea cu cefalida albastră şi cea cu cefalida roşie se arătară atunci peste măsură de mirate. Baartje Blom întrebă dacă e adevărat că duduca se îmbogăţise numai pentru că în tinereţe ridica de pe jos şi strîngea toate acele cu gămălie şi de cusut pe care le găsea pe drum. Iar eu profitai de prilej ca să povestesc diferite anecdote despre faimoşii zgîrciţi englezi, — anecdote care îşi trăiseră traiul pe la toţi cunoscuţii mei, dar care aici mai avură o zi bună, — aşa încît cucoanele începură să mă găsească foarte nostim, iar printre picături făcură şi observaţia că „le spun cu haz".

Domnişoara Noiret nu era prea vorbăreaţă. Tăcerea ei stăruitoare o pusei în legătură cu o anumită trăsătură melancolică pe care o avea în colţurile gurii şi care mă făcu să presupun că nu era fericită.

Saartje era cît se poate de drăguţă şi, deşi le întrecea pe celelalte în ceea ce priveşte educaţia, se purta întru totul la locul ei şi era numai simplitate. Alerga într-una încolo şi încoace, ca să aibă toată lumea cele trebuincioase. Dar Grietje van Buren începu să se uite la ea cu înţeles şi să-i rîdă misterios, tachinînd-o în felul acesta în legătură cu mine, spre marea delectare a celorlalte. Îi veni însă rîndul şi domnişoarei Baartje Blom, pentru că fusese văzută nu de mult că-l salută grozav de amabil pe un anume Kees, la ieşirea din biserică. Dar ea întoarse gluma, trecînd-o asupra celei cu cefalida roşie, care la bîlciul

precedent se dusese la călușei cu același Kees, iar celei cu cefalida albastră i se ceru să confirme că soră-sa și Kees „da, da, sînt cam ca două capete într-o singură scufie, vorba aia", după care cea cu cefalida roșie zise că cea cu cefalida albastră ar face bine să-și țină gura, după care Grietje van Buren observă că fiecăruia îi vine rîndul, după care Bartje Blom exclamă :

— Lasă, Grietje, nici eu n-am încredere în tine. Te duci foarte des la Amsterdam. O fi ceva pe-acolo !

După care Grietje declară că Bartje e o răutăcioasă.

Băgai de seamă că pe Suzette Noiret n-o tachina nimeni.

Pe la șapte și jumătate sosi în cameră o oală mare cu lapte aromat cu anason, pe care toate cucoanele îl găsiră *„déli"* [1]. Apoi veni creatorul și modelatorul tuturor acelor produse artistice de turtă dulce, pe care noi le poleiam. Voia să vadă dacă treaba merge. Era un om cum-se-cade, bun, voios, care se veseli mult cînd Bartje Blom îi povesti, făcîndu-i cu ochiul, că Toosje și Truitje Opper spărseseră și mîncaseră figurine de aproape șapte florini, la care Toosje obiectă că ea, Bartje, ar putea să tacă din gură, pentru că își strecurase în geantă o întreagă corabie de război ; atunci patisierul amenință că niciuna dintre dudui n-are să iasă pe ușă pînă ce n-are să le controleze el gențile. La aceste cuvinte veselia crescu și se prefăcu în exuberanță. De Groot își umplu o pipă mică de lemn, pe care o avea în mînă, și coborî înapoi în laborator.

La nouă veniră trei băieți înalți și voinici, niște vlăjgani de treabă, cu haina lor cea mai bună pe ei și cu gulere pînă peste urechi. Unul dintre ei, fratele domnișoarei Pietje Hupstra, era funcționar la primărie ; altul era un frate al domnișoarelor Opper, hărăzit meseriei de tîmplar ; iar al treilea, un frate al domnișoarei Keetje de Riet, pedagog la o școală primară. Scopul apariției lor nu era altul decît să-și ia surorile, — și pe orice alte fete care ar fi vrut să se încredințeze ocrotirii lor, — și să le ducă acasă.

Domnișoara De Groot spuse că ar fi bine să înceteze lucrul, căci n-ar avea rost să-l continue, acum, „cînd au venit și domnii" și luară cu toții hotărîrea să mai facă la

[1] Prescurtarea cuvîntului francez *délicieux* = delicios

iuţeală un joc pe gajuri. Aleseră în acest scop, — după ce întregul atelier de poleit fu strîns, — jocul „toate păsările zboară". N-am văzut în viaţa mea atîta veselie colectivă nevinovată ca atunci cînd doamna De Groot vru să pună o cămilă să zboare. Bartje Blom căzu în capcană cu „pasărea struţ" şi se iscă apoi o controversă cu privire la liliac, despre care pedagogul De Riet susţinea că „nu zboară, ci pluteşte în aer". Vorba e că pierdu un gaj, şi toţi domnii pierdură cîte un gaj, şi Saartje pierdu un gaj, şi pierdurăm toţi cîte un gaj.

Apoi o aleseră pe Grietje van Buren să tragă gajurile, aşa că fură puse în feciorelnica poală a domniei-sale brăţările de mărgele sîngerii şi agrafa cu mărgele sîngerii ale lui Mietje Dekker, inclusiv voalul lui Keetje de Riet, şi o cutiuţă de parfum, a ei proprie ; şi un degetar al doamnei De Groot, şi un briceag al pedagogului De Riet, şi o trusă a lui Bartje Blom, şi o cheie de ceas a tîmplarului Opper, şi o cheie de uşă a funcţionarului Hupstra, şi un portmoneu al meu şi toate cîte fuseseră puse pe masă. Deasupra fu întinsă o batistă şi începură strigările : ce să facă persoana al cărei gaj îl am în mînă ?

Nu vorbesc despre lucrurile anevoioase şi paradoxale pe care furăm nevoiţi să le executăm ca să ne primim înapoi obiectele, — ca de pildă să mergem pînă la perete în patru labe, să călcăm în picioare o oglindă, să sărutăm tavanul şi altele asemenea, — nici de pedepsele plăcute, ca : spînzurat şi amorezat, diligenţa, puţul, ceasornicul, stupul şi altele, cu o groază de sărutări şi tot atîtea ţipete. Nu vă descriu exuberanţa întregii asistenţe, cînd Toosje Opper impusese ceva foarte greu, ferm convinsă că va ieşi la iveală gajul lui Bartje Blom şi ieşi de fapt propria ei cutie de ace, sau cînd domnul Hupstra, pentru măcelăria spaniolă, pe care n-o făcuse niciodată pînă atunci, o alesese, cu o vădită înclinaţie sentimentală, pe frumoasa domnişoară Noiret, dar pînă la urmă nu avu de sărutat decît peretele, în timp ce tînărului Opper îi căzu norocul s-o sărute chiar pe ea !... Într-un cuvînt, fu foarte, foarte plăcut. Bucuria se citea pe toate feţele şi mă amuzai de o mie de ori mai mult printre aceşti oameni buni şi voioşi, decît dacă aş fi rămas acasă, cu sublimul pian al domnişoarei Kegge şi cu şarmanta vioară a şarmantului Van der Hoogen.

Duduile, care acum erau toate îmbujorate la față, fură repartizate domnilor ; eu luai asupra mea sarcina s-o conduc acasă pe domnișoara Noiret, care îmi trezise grozav interesul. Fetele se despărțiră cu voie bună una de alta și tot așa de noi, apoi cei trei vlăjgani îmi strînseră foarte simțitor mîna, și fui foarte mulțumit de prietenia pe care o legasem într-un chip atît de neașteptat.

Domnișoara Noiret era foarte jenată că luasem asupra mea osteneala s-o conduc acasă.

— E foarte departe !

Răspunsei, așa cum se cuvenea, că dacă mă voi bucura de prezența ei mai îndelung, cu atît mai multă plăcere îmi va face.

— Ah ! — zise ea, — prezența mea, domnule, nu e prea plăcută altminteri. Mi-a fost rușine printre toți oamenii aceia veseli. Nu arătam tristă ?

— Desigur, n-ați fost la fel de gălăgioasă ca celelalte. Dar totuși...

— Nu, să nu spuneți asta ! Să nu spuneți că eram veselă ! — mă întrerupse ea. — Mi-ar părea rău. M-am prefăcut cît am putut, dar inima îmi era aiurea... Inima îmi era la mama, — adăugă ea repede.

— Mama dumneavoastră e bolnavă... ?

— E bătrînă, domnule ! Foarte bătrînă. Dacă nu s-ar fi simțit bine, nu m-ați fi găsit acolo. Dar dacă niște oameni prietenoși te primesc cu plăcere, nu te poți scuza într-una pe motiv că ai o mamă bătrînă. Mama a avut astă-seară pe cineva care i-a ținut de urît și a stăruit să mă duc neapărat.

Suzette oftă.

— Mama dumneavoastră e chiar atît de bătrînă ? — întrebai. — Sînteți încă foarte tînără, mi se pare.

— Am douăzeci și trei de ani, domnule ! — răspunse ea cu sinceritate, — iar mama are șaizeci și cinci. Dar a avut multe necazuri. Tata a murit înainte de nașterea mea. Mama avea atunci nouă copii. De doisprezece ani sînt unicul ei copil și acum nu mai poate să trăiască fără mine... și nici eu fără ea.

— Și tatăl dumneavoastră...

— Tata a fost fiul unui pastor elveţian, domnule! Dar tatăl lui n-a putut să-l ţină la studii. A avut doar o mică slujbă la percepţie şi a fost nevoit s-o părăsească pe mama în condiţii grele, în nevoie. Dar noi am muncit amîndouă. Acuma stă de trei ani la căminul de bătrîne. E un mare noroc. Şi totuşi...

— Cred, — zisei, — că ne aflăm la poarta căminului. Trebuie să batem? Sau să tragem de clopoţelul acela lung?

— Din păcate, nici una, nici alta, — zise Suzette, cu un ton de extremă tristeţe în glasul care suna ca şi cum ar fi avut lacrimi în ochi. — Nici una, nici alta. Mama, da, locuieşte la cămin; dar eu nu.

— De ce nu? — întrebai.

— La cămin n-are voie să locuiască nici o persoană sub şaizeci de ani, — continuă Suzette. — Vin aici dis-de-dimineaţă, de cum se deschide poarta, şi stau toată ziua cu mama. Dar să dorm aici n-am voie. Înainte de zece seara trebuie să plec, iar după şapte seara nu mai pot să intru. O, ce n-aş da să-i mai pot spune acum mamei încă o dată noapte bună!...

Şi privi poarta încuiată.

— Mama doarme acuma singură cuc în pavilionul ei, — continuă ea. — Cea mai apropiată vecină e cu desăvîrşire surdă. Şi dacă i se-ntîmplă mamei ceva!... Asta, asta e grija mea cea mai mare. Asta mă chinuieşte şi mă urmăreşte mereu şi pretutindeni!...

— Dar dacă mama dumneavoastră se îmbolnăveşte, atunci puteţi...

— Dacă se îmbolnăveşte serios, doctorul căminului îi scrie o adeverinţă că nu poate să rămînă singură şi *atunci* am voie să dorm în pavilionul ei. Dar, vai, am o presimţire că mama are să se stingă într-o zi pe neaşteptate şi că asta are să se întîmple noaptea! O, mă rog lui Dumnezeu în fiecare zi să se întîmple ziua... N-aş supravieţui!

Ne continuarăm drumul tăcuţi.

— Aici locuiesc, domnule! — zise domnişoara Noiret, ştergîndu-şi ochii frumoşi, cînd ajunserăm în faţa unei mici băcănii. — Vă mulţumesc pentru amabilitate.

— Sper, — zisei, — să vă mai vedeţi mulţi ani cu mama dumneavoastră. Şi fără temeri.

Îmi întinse mîna fără să spună nimic. Cînd lumina din prăvălioară îi căzu pe faţă, văzui ce palidă şi ce abătută era. Ne despărţirăm.

Familia Kegge era gata să înceapă cina. Van der Hoogen venise şi el la masă şi-i făcea curte într-un mod dezgustător Henriettei, care pusese în acţiune toate mijloacele de atracţie şi de respingere ale unei cochete iscusite (e un dar înnăscut). Cu toţii evitară să vorbească despre familia De Groot în prezenţa distinsului domn. Abia după ce plecă, mă întrebară cum m-am distrat. Dădui un răspuns favorabil, dar nu intrai în amănunte, deoarece nici pentru toţi banii din lume n-aş fi vrut să aud că bucuria nevinovată a unor De Groot, De Riet, Dekker, Hupstra şi aşa mai departe, e luată în rîs de o domnişoară Henriette Kegge.

BUNICA

A doua zi de dimineaţă, cînd intrai în bibliotecă după micul dejun, doamna bătrînă stătea lîngă foc într-un fotoliu scund, spaţios, tapisat cu piele roşie, adus probabil din camera ei. Pe o măsuţă trasă alături se afla o Biblie englezească in-octavo, din care bătrîna citea de zor. Totodată tricota.

Frumosul ogar stătea tot lîngă scaunul ei. Se uita atent la ea şi îi urmărea, cu ochii lui blînzi, fiecare mişcare a mîinii sau a capului, pe care ea o făcea cînd îşi muta privirea de la Biblie la lucrul de mînă ca să numere punctele, sau cînd întorcea o foaie.

Dintre toate persoanele care alcătuiau familia, pe aceasta o cunoşteam cel mai puţin, pentru că nu se arăta niciodată decît la prînz şi pleca numaidecît după ce se isprăvea masa. Oare numai prin asta îmi aţîţase curiozitatea, sau şi prin înfăţişarea ei distinsă, liniştită şi rezervată, prin cuvintele puţine, scurte, inteligente, dar adeseori cam tari, pe care le rostea, şi prin devotamentul frumosului ei ogar? Oricum, speram din inimă să lege o conversaţie cu mine.

Păru a nu fi băgat de seamă că intrăsem şi în timp ce mă aşezam pe scaun şi-mi deschideam cărţile, o auzii cum citeşte cu jumătate glas frumosul pasaj din Epistola apostolului Pavel:

„For we are saved by hope: but hope that is seen is not hope: for what a man seeth, why doth he yet hope for? But if we hope for what we see not, then do we with patience wait for it." [1]

Împinse Biblia ceva mai încolo şi se rezemă pe spate, ca pentru a cugeta la ceea ce citise, apoi repetă încetişor cuvintele „then do we with patience wait for it".

Deodată băgă de seamă că mă aflam şi eu în cameră.

— Domnule, azi ai să fii nevoit să mă rabzi! — aşa începu ea. — La mine în cameră se face curăţenie şi în asemenea ocazii stau de obicei aici.

— Duceţi o viaţă foarte singuratică, doamnă! — răspunsei eu. — Prezenţa altora s-ar putea să vă stînjenească.

— De loc! — reluă ea cu glas sonor. — Sînt destul de tare. Capul mi-e foarte solid. Rasa *noastră* nu e prea slabă. Dar nu mai sînt bună pentru societate. Am devenit prea posacă, prea serioasă. Aş stingheri. Aş fi plicticoasă. Cartea asta, — zise ea, arătînd Biblia, — cartea asta e societatea mea.

Tăcu vreo cîteva clipe, mîngîind capul cîinelui cu mîna ei cafenie. Apoi se mai îndreptă în fotoliu.

— Nu eşti aici decît de cîteva zile, domnule Hildebrand, — reluă ea, — iar prilejul de a face cunoştinţă cu familia a fost de aşa natură, încît... Ia spune-mi, aici ţi-a vorbit vreodată cineva despre răposatul William?

— Îmi pare rău, doamnă, că trebuie să vă răspund negativ. Nu, nimeni n-a schimbat încă nici o vorbă cu mine despre William!

[1] „Căci în nădejdea aceasta am fost mîntuiţi. Dar o nădejde care se vede nu mai este nădejde: pentru că ce se vede se mai poate nădăjdui? Pe cînd, dacă nădăjduim ce nu vedem, aşteptăm cu răbdare". (Epistola către romani, VIII, 24—25) — În original în limba engleză

— N-aş fi crezut! — exclamă ea, lovindu-şi palmele una de alta şi scoţînd un oftat adînc, care se prefăcu într-un zîmbet trist. — Ştiam! Vai, ştiam!

Îşi privi tristă cîinele, care, ca şi cum i-ar fi înţeles tînguielile, îşi puse labele dinainte în poala ei şi-şi înălţă capul pînă la faţa ei, ca să i-l mîngîie.

— Şi nu sînt nici trei ani de cînd s-a prăpădit. Diana! — zise ea, apucînd cu mîna laba cîinelui. — Nu sînt nici trei ani de cînd s-a prăpădit bietul Bill. Aş pune rămăşag, — adăugă ea cu ton patetic, — că animalul acesta nu l-a uitat încă.

Cîteva clipe rămase pe gînduri şi nu mă încumetai s-o stingheresc.

— Mi-a fost ca lumina ochilor, — izbucni ea, — favoritul meu, alesul meu, comoara mea. — Şi apoi, mai calmă: — A fost un băiat simpatic, nu-i aşa, domnule Hildebrand?

— A fost, — zisei.

— Cînd a plecat, — continuă bunica, — parcă mi-a şoptit cineva la ureche că n-am să-l mai văd. Şi Diana l-a tras de manta înapoi. Nu-i aşa, Diana? Bill nu trebuia să plece. Trebuia să rămînă cu noi, să îmbătrînească în locul meu. Şi dacă i-ar fi fost scris să moară, ar fi trebuit cel puţin să-i închidă ochii bunica lui. Cine i i-a închis...?

Cum mi-a mai crescut inima că i-am putut spune că eu fusesem acela!

— Adevărat? — întrebă ea cu un rîs blajin. — Te invidiez. — Şi mă privi ţintă, îndelung.

— Batista asta, — continuă ea după cîteva clipe de tăcere, arătînd fularul pe care îl purta la gît, — a uitat-o cînd a plecat. A ieşit pe uşă, dar a venit înapoi ca s-o ia. Bietul băiat avea nevoie de ea, pentru că îi curgeau lacrimile gîrlă. I-am şters ochii şi am ţinut să păstrez batista. Batista asta şi scrisorile astea sînt singura mea mîngîiere!

Deschise Biblia în diferite locuri şi-mi arătă scrisorile pe care le primise de la William şi pe care le păstra în carte. Scoase una şi privi cîtva timp adresa.

— Avea scriere frumoasă, nu? — zise ea, întinzîndu-mi scrisoarea.

Citii adresa : „Doamnei E. Marrison"... E. M. ! Inițialele gravate pe inelul pe care mi-l dăduse William pe patul de moarte. E. M. ! Legasem de inelul acela un întreg roman, citisem în literele acelea numele unei fete drăguțe, care își dăruise de timpuriu lui William inima ei tînără ! Dar cu mult mai mișcător era inelul ca zălog al unei simple afecțiuni între bunică și nepot ! Cu toate că altminteri nu purtam inelul, mi-l pusesem pe deget în ziua aceea. Îl scosei de pe deget.

— Amintirea aceasta, — zisei, — mi-a dat-o pe patul de moarte. Mi-a încredințat-o ca pe un obiect care-i era foarte scump.

Fața bătrînei se însenină și, pentru prima oară, i se iviră lacrimi în ochii care pînă acum îl priviseră țintă.

— Inelul meu ! — exclamă ea. — Da, i l-am dat în schimbul batistei ! L-a purtat tot timpul ?

— Pînă cu vreo cîteva ore înainte de a muri !

— Și ți-a spus că-i este foarte scump ? Dragul de el ! A mai făcut o ultimă sforțare ca să-ți spună asta ? Și ultimele lui gînduri erau tot la bunica lui ?... Vezi, Diana, — zise ea către cîine, — dragul meu Bill mi-a purtat inelul. Nu ne-a uitat, Diana ! Nici noi pe el... Cu toate că... Ah, domnule ! — continuă ea, — fiica mea a fost la început grozav de abătută, dar simțămintele ei nu sînt *adînci*. Ea e ultima dintre copiii mei, singura care mi-a rămas, dar nu și cea mai simțitoare. Și mai are atîția copii... Dar eu, eu îi dădusem lui William toată dragostea mea. Purta numele bunicului său, al bunului meu William ! Era întotdeauna atît de simplu, de atent, de duios, de drăgăstos, față de mine. Era un băiat *drag* ! Ce ne facem fără el, Diana ? — Urmă iar o scurtă pauză. — Kegge e un om cumsecade, — continuă ea. — E de treabă, e bun, e blînd. Dar e plin de o falsă pudoare. Nu vrea să fie văzut niciodată cu o lacrimă în ochi. Simțămintele cele mai frumoase și le înecă într-o veselie artificială și zgomotoasă. Cînd s-a însurat cu Hanna, ea era o copilă zburdalnică : alerga prin plantație cu șase căței. N-a făcut-o să se dezvolte, n-a călăuzit-o. Ea se uită numai în ochii lui, se ia numai după el. Sub influența lui, ea nu îndrăznește să fie altfel decît îi cere *el*. Uneori sînt aspră cu Kegge și de aceea prefer să stau singură. El nu mă

înțelege. Și-apoi, să nu rostească nimeni niciodată, niciodată, nici un cuvînt despre bietul William!... Dar noi vorbim despre el, nu-i așa, Diana? — și-și dezmierdă cu blîndețe cîinele pe cap, — noi vorbim despre el. Ținea mult la cîine, iar cîinele se jucase de mic cu el. Cînd mă uit lung la cîine, parcă-l mai văd, pe micuțul Bill cum zburdă cu el... — Își puse inelul pe deget. — Ți-l dau înapoi cînd pleci, — zise ea, — dar lasă-mă să-l mai port cîteva zile.

— Păstrați-l toată viața, doamnă! — exclamai. — Aveți asupra lui drepturi mai mari și mai temeinice decît mine.

Și-i întinsei mîna.

— Toată viața! — răspunse ea. — Aș vrea să nu mai țină mult. Nu sînt făcută pentru țara asta. Tatăl meu a fost englez, dar mama a fost din moși-strămoși o indigenă din India Occidentală. Aici, aerul e prea greoi pentru mine, iar soarele prea spălăcit. Dacă ai ști ce greu mi-a venit să plec din Vest! Dar unicul meu copil și mormîntul nepotului meu m-au tras încoace. Și n-au vrut ceilalți să mă lase singură acolo. Nici eu n-am vrut să rămîn în casa în care îl văzusem pe William. Am fost nevoită să-mi iau rămas bun de la locurile în care îl văzusem jucîndu-se, unde călărise sub ochii mei pe căluțul lui. Aș vrea să-i văd odată mormîntul. Dorința mea e să dorm alături de el în pămîntul străin...

Diana, care își culcase iar cu melancolie capul în poala ei, și-l ridică încet și o privi trist. În ochii cîinelui era o întrebare.

— Și ce-o să se facă atunci Diana?

UN CONCERT

Ziua importantă, în care (după cum spusese șarmantul) toți oamenii cu gust din oraș, — iar eu adaug: toți cei care erau membri ai societății muzicale „Melodia" — urmau să fie fermecați de talentul de pianistă al domnișoarei Henriette Kegge, frumoasa fiică a bogătașului din India de Vest, — ziua aceea importantă sosise.

Pianul fusese transportat dis-de-dimineaţă în sala de concert, ca să se aclimatizeze, iar domnul Van der Hoogen se dusese personal acolo ca să-l primească. Ba chiar devenise întrucîtva martirul acestei serviabilităţi, deoarece ucenicii de la tîmplărie, care transportaseră obiectul, cînd îl dăduseră jos, lăsaseră unul din picioarele pianului pe bătătura şarmantului, ceea ce îl duruse „în chipul cel mai *affreux* !"

În timpul dineului, tăticul se încumetase de cîteva ori să spună că fiică-sa cam păleşte de cîte ori se vorbeşte despre concert, ceea ce de altfel *nu* se făcea decît foarte puţin, dar ea nu vru de loc să recunoască şi spuse că pînă la urmă se şi supără.

După masă începu îmbrăcatul, iar pe la şase şi jumătate frumoasa Henriette veni jos. Purta o rochie de gros-de-Naples foarte decoltată, de culoare bej pal, şi-şi împletise în păr un şirag de mărgăritare mici, toate de aceeaşi mărime. Nu mai purta nici un fel de alte bijuterii.

Mama Kegge era mult mai strălucitoare. Capul ei mic abia ducea toca mare, împodobită cu o pasăre a paradisului. Pe umeri îi atîrna un lanţ de aur, — cam de două ori mai greu decît cel pe care îl purta în permanenţă şi cu care cred că şi dormea, — iar rochia ei era nici mai mult, nici mai puţin, decît roşie ca focul.

Mica Hanna era din fericire în alb, dar atîrna şi ea de un lanţ de aur... Cei doi băieţi arătau ca de obicei, dar să aibă fiecare în buzunar cîte un ceas cu cilindru, pe care nici unul, nici celălalt nu putea să-l întoarcă şi la care numai unul dintre ei ştia, cam pe jumătate, să se uite ce oră e, nu mi s-a părut neapărat necesar. Totuşi, dacă ar fi fost barem fericiţi cu ceasurile, n-aş fi avut nimic de zis să le poarte, ca jucării. Erau însă complet blazaţi de această culme a eleganţei.

— Nu vă bucuraţi mult de tot că aveţi ceas ? — îl întrebai pe cel mare.

— Noi ? Aş ! — răspunse cel mic.

Domnul Kegge vroia neapărat ca toată familia să plece la şapte fix, dar Henriette susţinu să nu pornească înainte de şapte şi un sfert.

Şarmantul veni încă o dată în mare goană şi fu mai şarmant ca niciodată. Mînecuţele hainei castanii, pe care

o purta, erau mai scurte încă decît ale celei verzi; mânşetele răsfrînte, mai lucioase încă şi mai scrobite; mănuşile, mai galbene încă; vesta lui înfăţişa, în roşu şi negru, un strălucit desen al unei scoici uriaşe. Îşi puse monoclul în colţul ochiului, ca s-o măsoare pe Henriette.

— Să cazi în genunchi, nu alta! — exclamă el. — Cum nu se poate mai şarmantă! Doamnă Kegge, fiica dumneavoastră vă face cinste!

Apoi plecă, ţopăind, ca să aştepte familia în sala de concert şi să aibă grijă să nu se ocupe locurile, „pentru că sala are să fie *criant* de plină!"

Henriette umbla încolo şi încoace prin cameră şi vorbea din cînd în cînd cu papagalul, ca să arate că e calmă, dar calmul ei era oarecum contrazis de faptul că se uita mereu, iar la urmă cam de prisos, la pendulă, care în sfîrşit ajunse la ora şapte şi un sfert. Trăsura era la scară. Plecarăm spre sala de muzică.

Şarmantul ne aştepta în vestibul şi îi oferi doamnei Kegge braţul; eu îl urmai cu Henriette. Se auzi murmurul puternic de voci, care precede furtuna muzicală. Sosirea familiei Kegge produse oarecare emoţie printre tinerii care se aflau în fundul sălii şi pe care domnul Kegge îi salută cu glas foarte tare, pe măsură ce trecu pe lîngă ei. În general, domnia-sa vorbea cam cu un ton prea sus şi prea tare pentru un local public.

— Van der Hoogen, unde trebuie să ia loc cucoanele? Sper că mai în faţă. Henriette să nu facă o întreagă plimbare cînd se duce să cînte. Aici, mi se pare. Pe aceste trei scaune. Henriette la margine, mama la mijloc. Iar puştimea acolo.

Apoi se uită roată, triumfător, ca să vadă ce efect a făcut acest limbaj liber asupra grangurilor şi artistocraţilor care se aflau în jur.

Luară loc. Un număr de lornioane se puseră în mişcare spre domnişoara Kegge. Un număr de capete de cucoane, antrenate într-o conversaţie aprinsă, se întoarseră din cînd în cînd spre ea, vrînd însă să nu se bage de seamă că o cercetează. Unele se uitară mirate la toca doamnei Kegge. Altele, cu nasul în batista lor brodată,

rîseră de agitaţia domnului Kegge. Cîteva îşi dădură cu cotul din pricina înfăţişării şarmante a şarmantului.

— A venit şi domnişoara Nagel? — îl întrebă Henriette, lăsînd să-i lunece în jos blana de culoare închisă. În ultimele zile se gîndise mult la aristocrată.

— Încă nu, — răspunse el, lăsînd să-i cadă monoclul, ca pe o lacrimă mare. — Încă nu, dar vine negreşit. Chiar ieri am fost în vizită la baron. Van der Hoogen, mi-a spus ea, langhisez[1] după seara de miine! Uite-o că vine. Are să stea pe-aici, pe-aproape. Şarmant! Şarmant!

Persoana pe care o indicase ca fiind duduia Constance era însoţită de un aristocrat bătrîn, aproape chel, dar cu tîmplele împodobite încă de cîteva şuviţe subţiri de păr alb ca zăpada, care dădeau feţei lui roşcovane un aspect foarte interesant. Duduia Constance era o femeie tînără şi frumoasă, de vreo douăzeci şi şapte sau douăzeci şi opt de ani. Nu văzusem în viaţa mea o înfăţişare mai distinsă. Avea păr şaten închis, ondulat şi împletit în chipul cel mai simplu. Fruntea înaltă se continua cu un nas frumos, uşor coroiat, rezultatul fiind un profil superb. Doi ochi mari de culoare deschisă erau tiviţi de gene lungi negre, care le dădeau o notă neobişnuit de blajină şi de serioasă, iar desenul precis al sprîncenelor era vrednic de invidie. Gura ar fi părut cam aspră, dacă aerul prietenos al privirii ei pătrunzătoare n-ar fi neutralizat această impresie. Era de statură potrivită şi avea ţinuta foarte dreaptă, în afară de faptul că-şi ţinea poate un pic prea aplecat, nu gîtul, ci capul. Purta o rochie gri deschis, iar o mantilă scurtă, de mătase albă grea, cu bordură de puf de lebădă, i se rezema cu multă gingăşie pe umerii decoltaţi şi frumoşi. Într-adevăr, nu putea fi vorba de chipul, privirea, ţinuta, nici de îmbrăcămintea unei domnişoare de neam, care să fi spus că se înnebuneşte după penele de marabu ale domnişoarei Kegge şi că tînjeşte după un concert.

Îşi alese locul cu vreo cîteva rînduri mai în faţă decît locurile cucoanelor noastre şi cu toate că domnul

[1] Franţuzism afectat, în loc de „tînjesc".

Van der Hoogen spusese că această împrejurare va fi şarmantă, cred că i se păru mai mult sau mai puţin jenantă, pentru că, deşi ar fi dorit să fie văzut de toată lumea, cînd se duse (şi trebuia să se ducă!) să-i prezinte omagiile sale domnişoarei Van Nagel, constatarăm că familiaritatea de care făcuse atîta caz nu exista decît în mică măsură, sau de loc. La plecăciunea lui adîncă, duduia răspunsese cu un salut rigid, care îl ţinu la o distanţă înspăimîntătoare şi, după cît putui eu să bag de seamă, în puţinele cuvinte pe care i le adresă ea ca răspuns, se auzi de mai multe ori „domnule", dar de loc „Van der Hoogen" sau „danghisez", sau ceva asemănător. Se vedea clar că şarmantul îi atrăgea respectuos atenţia asupra Henriettei, dar ea era prea bine crescută ca să întoarcă într-adins capul. Abia mult mai tîrziu, cînd domnul Van der Hoogen se dusese să-şi acordeze vioara (pentru că era membru activ) îşi întoarse ea capul frumos şi aruncă o privire înspre Henriette, care tocmai în clipa aceea îmi şoptea mie că domnişoara Nagel are sigur vreo treizeci de ani. Micuţa Hanna îşi şi formase unele păreri proprii despre cei de faţă şi se amuza îndeosebi de o cucoană pe care o găsea „că arată cam aiurea, cu baiadera aia de sticlă neagră".

Se auziră cîteva lovituri de timpan, după care intrară, vorbind şi rîzînd, — mai ales că intrarea lor în scenă le producea oarecare trac, — amestecătura de virtuozi şi diletanţi, care îşi unesc de obicei puterile la un concert de amatori, ca să încînte inimile tuturor. Se instalară la pupitrele respective şi începură muzica pisicească, alcătuită din icnete şi scîrţîituri, care se pare că precede în mod obligatoriu orice delectare muzicală. Zumzetul din sală încetă. Fiecare îşi alese poziţia care i se păru cea mai comodă. Cei mai mulţi domni (printre aceştia şi eu) întoarseră capul spre fundul sălii, ca să privească mustrător pe un tînăr care se tot uita după cucoane (erau în sală ochi irezistibili şi talii răpitoare!) şi se făcu linişte mormîntală. Apoi dirijorul îşi ridică bagheta de abanos şi simfonia începu. Firește, a nu ştiu cîta de Beethoven.

Bine a spus Goethe[1] că prezența fizică a muzicantului tulbură întotdeauna delectarea muzicală și că adevărata muzică trebuie să se adreseze numai urechii. Eu îi împărtășesc ideea că toți cei care trag cu arcușul, sau suflă, sau cîntă din gură, trebuie să fie invizibili. Într-adevăr, nimic nu e mai urît decît o întreagă adunătură de bărbați, — cu plastroane, cu haine și uneori cu epoleți; cu părul negru, blond, sur, roșu, sau fără păr de loc; și cu tot felul de strîmbături din ochi și din gură, — pe care îi vezi că se ostenesc și se istovesc cu toții, muncind la tot atîtea instrumente de lemn și de alamă, pînă ce se înroșesc și se învinețesc la față, numai și numai ca să scoată un efect, — unii ar putea spune: atît de puțin proporționat cu mijloacele, dar sigur: — atît de puțin asemănător cu mijloacele. O femeie de spirit mi-a spus cîndva că i se făcea foame cînd vedea trăsăturile lungi de arcuș. Atunci, cîte nu poți să pățești cînd vezi atîtea trăsături în sus și în jos ale unui număr de douăzeci și cinci de arcușuri și atîtea mișcări făcute de obrajii, brațele și mîinile care alcătuiesc o orchestră completă? Zău așa, ar trebui să se atîrne o cortină în fața lor. Revărsarea de sunete ar trebui să ajungă la noi ca dintr-o taină întunecoasă, sau ar trebui s-o ascultăm legați cu toții la ochi. Dar atunci ce s-ar alege din toaletele cucoanelor și din ochii lor frumoși?

Pînă una-alta, ar trebui să-l contrazic pe Goethe, dacă ar susține că simțul văzului n-are nici o legătură cu muzica, căci trebuie să fac cititorilor mei mărturisirea că eu, din punctul de vedere abstract, muzica o *văd* cu adevărat și nu mă îndoiesc că și ei înșiși, cercetînd cu oarecare luare aminte percepțiile și senzațiile personale, vor descoperi același lucru. Există tonuri și grupări de tonuri, care îmi impresionează ochiul ca țîșnituri de scîntei, dungi groase și subțiri, ace curbe, șerpi și tirbușoane, fulgere, cîrlige, covrigi, codițe de purcei, jeturi de apă și zigzaguri, — și văd posibilitatea de a scrie o întreagă bucată muzicală prin figuri, care să-mi satisfacă simțurile. Pe cel ce nu înțelege aceasta, îl rog să-și dea seama că trăiește într-o epocă în care se cuvine să înțe-

[1] În „*Wilhelm Meisters Lehrjahre*". (N. a.)

leagă asemenea lucruri, iar dacă a studiat istoria bisericii, să-şi aducă aminte de asceţii care se uitau ţintă la stomacul lor pînă ce îl vedeau înconjurat de o lumină tainică.

Trei dintre subdiviziunile obişnuite ale simfoniei fuseseră cîntate, cînd simţii că mă bate cineva uşurel pe umăr. Întorsei capul şi văzui braţul şi chipul simpaticului cofetar, care făcuse uz de invitaţie, dar care era prea deştept ca să-şi speculeze cu acest prilej calitatea de văr şi deci nu se arătase familiei. Familii bogate cu rude sărace! Ah, dacă toţi verii ar fi tot atît de modeşti! Dar cei mai mulţi îşi urlă cît îi ţine gura calitatea de veri şi nu se lasă răscumpăraţi cu nimic.

— Nu e acuma rîndul nepoatei Kegge? — îmi şopti el la ureche, cu un ton de satisfacţie.

— Da' de unde! — răspunsei. — Mai e destul pînă să-i vină rîndul.

— Ba eu zic că acum ar fi! — reluă el, — sau ţidula asta roşie se bărbiereşte. Uite, aici e pusă a patra şi s-au cîntat trei bucăţi.

Bietul De Groot luase una dintre părţile simfoniei drept un solo de goarnă.

Îi explicai eroarea, iar el îmi mărturisi că într-adevăr îşi spusese: „Ce-o fi asta, că abia se-aude goarna?"

Omul cu goarna apăru cînd îi veni rîndul, îmbrăcat tot în negru şi cu plete lungi, sclipitoare de pomadă. După o plecăciune rigidă, făcu o mutră de parcă ne-ar fi dispreţuit pe toţi, mutră care nu-i şedea bine de loc, pentru că în seara aceea cîştiga o sumă bunicică. Deşi ştiu că arta nu se poate plăti cu nimic, sînt totuşi de părere că pentru bani şi o primire frumoasă ar fi putut să ne arate cel puţin o faţă politicoasă. Acum cunoscătorii ridicară capul şi-şi puseră mîna la ureche şi sîsîiră la auzul şoaptelor cucoanelor tinere, care îşi duseră atunci batista la gură, iar cucoanele bătrîne se uitară urît. Mai ales domnul Kegge fu foarte darnic cu sîsîiturile şi i se putu citi pe faţă că în treaba asta nu se sinchisea cîtuşi de puţin de nici o „granguriţă şi boieroaică".

Gornistul începu să sufle, de i se umflară fălcile, îi ieşiră ochii din cap şi îi zbîrnîi goarna, spre încîntarea tuturor celor de faţă, cărora le plăcea goarna, cu toate

că unii susţineau, cu o mutră plină de înţelepciune şi de înţeles, că nu e Potdevin[1], lucru evident, arătat absolut categoric şi în program. Cel mai frumos aspect din felul de a cînta al artistului părea să fie că sunetul goarnei semăna cu toate sunetele scoase în mod obşinuit de alte instrumente. Ba mîrîia ca un fagot artritic, ba imita horcăitul unei obeze goarne de vînătoare, apoi iar vorbitul pe nas al unui oboi intrigant, sau exuberanţa unei neastîmpărate trompete, ba chiar, din cînd în cînd, ţipătul strident al unui flaut isteric, dar nu semăna decît foarte rar cu ceea ce era de fapt: o goarnă cu piston. La un moment dat, sunetul fu atît de slab şi atît de fin, încît dacă n-aş fi văzut cu ochii mei că degetele pline de inele ale virtuosului se mişcă, aş fi putut să jur că el nu intervine cu nimic. Şi încă un lucru bun era că muzicantul putea fi văzut. Mă amuzai grozav în timpul numărului gornistului, urmărindu-l cu atenţie pe un domn gras din fundul orchestrei, care îl angajase pe magician şi care făcea semne foarte nostime, cu ochiul, tuturor membrilor, ceea ce trebuia să arate ce minunat îl găsea el pe artist şi totodată să fie ca o întrebare, dacă nu-l găsesc şi ei că e minunat. De asemenea, mă amuzai ascultînd pe un tînăr înalt, cu părul negru şi cu faţa palidă, care stătea chiar lîngă mine şi care îşi închise ochii atent la muzică, şi bătu măsura cu vîrful piciorului, apoi făcu o mutră cu înţelesul de „cum e cu putinţă?“ şi simţi o nevoie îngrozitoare să spună fiecăruia ce intim e el cu acel magician, şi ce bine joacă magicianul biliard, şi ce om agreabil şi de ce familie bună e magicianul, şi că magicianul cîntă din goarnă numai pentru că nu are tăria să se lase, şi ce minunăţie de tabacheră primise magicianul de la o prinţesă, şi cum asistase chiar el, personal, la repetiţia magicianului, şi cum îi povestise magicianul că goarna din care cîntă îl costase o mie de florini.

După gornist, avu loc o mare mişcare pe estrada orchestrei. Nu ştiu cîte pupitre fură împinse spre fund. Patronul sălii de concerte puse pe pian, cu o mutră solemnă, două lumînări de ceară, iar domnul Van der Hoogen deschise

[1] J. M. Potdevin, gornist (1798—1866).

pianul, puse notele la locul lor şi trase taburetul de dedesubt. Toţi domnii plecară de pe estradă, — în afară de contrabasist, un om bătrîn, care îşi săltă ochelarii pe frunte, şi de timpanist, care îşi puse mîinile în şolduri, — şi se înghesuiră în sală, în spatele nostru. Apoi, domnul Van der Hoogen coborî ca să-şi îndeplinească misiunea: s-o ia şi s-o conducă pe Henriette. Aceasta era foarte palidă şi bănuiesc că nu înţelesese mare lucru din frumosul solo de goarnă. Domnul Van der Hoogen o luă de degetul mic şi o conduse pe estradă. Henriette făcu o reverenţă, foarte graţioasă pentru o diletantă, fără a ajunge însă la plecăciunea adîncă şi la privirea seducătoare a unei actriţe, şi luă apoi loc în faţa instrumentului, în sunetele unor puternice aplauze, în timp ce domnii se înghesuiau vijelios în faţă. Îşi scoase mănuşile şi, numaidecît, mîinile ei graţioase începură să-i lunece pe clape.

Primele măsuri purtară amprenta pulsului ei agitat, dar încetul cu încetul prinse curaj, îi reveni în obraji culoarea naturală şi cîntă ca acasă, cu minunata iscusinţă cu care era înzestrată.

— Zău aşa, e de necrezut că nişte degete de om pot face una ca asta! — îmi şopti De Groot, după ce-şi mai reveni un pic din panica pe care i-o provocase acestui om de treabă urcarea pe estradă a Henriettei. — Parcă ar fi trase de sfori. Pe ce pune mîna, prinde viaţă. Ia te uită, cîntă cu mîinile cruciş şi nici nu-i pasă. Şi-i zice bine, o-ho!... Asta-i trădare, — zise el, cînd Henriette, după ce cîntase multă vreme pe octavele de jos, lovi, nici una, nici două, scurt şi puternic, clapele ultimei octave de sus. — Ei, drăcia dracului, merge ca diligenţa; parcă auzi cum curge o gîrlă.

Domnul Van der Hoogen stătea în picioare lîngă pian, înclinat la un unghi de cel mult o sută şi treizeci de grade, şi se făcea util întorcînd foile. Dar cînd ajunse la ultima pagină, luă definitiv o atitudine zdrobitoare, sprijinindu-şi o mînă pe pian, iar pe cealaltă punîndu-şi-o în şold, în timp ce-şi roti seducător prin sală ochii urîţi, ca pentru a mai cuceri în treacăt vreo zece inimi!

Bucata se isprăvi. Henriette se sculă în picioare şi mulţumi, încruntată, pentru aplauzele furtunoase. Şarmantul

o conduse înapoi la locul ei, împărtăşindu-i triumful. Bătrînul Kegge avea lacrimi în ochi, iar şarmantul îi strînse mîna :

— A fost neînchipuit de şarmant !

Henriette o rugă pe doamna Kegge să-i arunce blana la loc pe după gît şi se jucă apoi cu un capăt al ei ; după aceea începu o conversaţie cu micuţa Hanna, aşa încît toată lumea fu uimită că o tînără „care cîntă atît de minunat, e atît de amabilă cu sora ei mai mică".

Finalul tumultuos al simfoniei, cu multe bătăi în tobă şi cu o intensă participare a alămurilor, încheiă prima parte a concertului de amatori numărul cutare al societăţii Melodia, — şi începu pauza.

Pauza, în care elementul vocal disonant înlocuieşte pentru o jumătate de oră elementul instrumental armonic, nu este partea cea mai puţin importantă a unui concert. De altfel, cucoanele preferă oricînd să aibă cu un număr mai puţin în program, decît o pauză *scurtă*, ceea ce nu e de mirare dacă ne gîndim cîtă pălăvrăgeală, cîte flirturi, cîte amabilităţi artificiale, cîtă ambiţie, ostentaţie şi cochetărie îşi dau întîlnire atunci.

Dacă am avea un cîntar şi am putea îngrămădi pe un taler al lui toate aceste boli şi patimi, iar pe celălalt taler am pune simţul muzical, — urechea muzicală o las de-o parte ! — acest al doilea taler s-ar duce fără îndoială în sus.

Şi, desigur, important fu momentul în care această bursă de amabilităţi şi de şuete se deschise şi îmbulzeala galantă începu ; cînd capetele blonde şi brune, penele şi florile, se sculară de pe scaune, cînd stelele de pe frunţi îşi începură mersul, iar primele şiruri, atît de ordonate, de femei frumoase şi de mame de femei frumoase, de *matribus pulcris filiae pulcriores* [1] şi viceversa, formară grupuri graţioase, din care radiau ochi scînteietori şi răsunau rîsete vesele ; cînd începu foiala domnilor tineri, dintre care fiecare îşi căuta *prima donna* [2], sau *la reine du bal* [3], unul cu un zîmbet, altul cu o mutră sentimentală, al treilea cu bătăi de inimă şi al patrulea cu un ciuf lins ; dintre care unul se

[1] Mame frumoase ale unor fiice şi mai frumoase. (Lat.) Din Horaţiu.

[2] Interpreta rolului principal. (Ital.)

[3] Regina balului. (Fr.)

uita supărat, altul naiv, iar al treilea chiorîş din timiditate ; dintre care unul, ca să înceapă, îşi întindea plasa spre tot ce era frumos, iar altul părea că zboară din floare în floare, la noroc, dar pentru a porni totuşi la lucru într-un mod mai eclectic ; în timp ce puterea magică a unuia se întemeia pe o vestă strîmtă, iar altul era convins că posedă un elixir fermecat, întruchipat într-o *pommade à l'oeillet* [1], iar talismanul celui de-al treilea erau mănuşile lui ; în timp ce, unul singur înţelese că va trezi cel mai mult interes privind dispreţuitor, cu faţa posomorîtă şi cu un zîmbet de milă, tot acest furnicar.

Îmi dădui destulă osteneală să mă aproprii de Henriette. Se afla într-un cerc de domni, din care pe unii îi cunoştea, dar de ceilalţi nu auzise în viaţa ei ; toţi însă profitară de acest prilej ca să-i spună ceva plăcut. Toţi erau la fel de încîntaţi, iar şarmantul nu se clinti de lîngă ea. Îi făcui şi eu complimentul meu şi mă lăsai apoi înghesuit din colţ în colţ, avînd astfel avantajul de a vedea şi auzi multe lucruri, care în seara aceea îmi părură interesante.

— O să-i facă domnişoarei Kegge... Aşa o cheamă nu ?... O să-i facă, zău, capul calendar ! — observă o doamnă între două vîrste, cu o tocă de gază pe cap. — Nu e bine pentru o fată tînără ca ea.

Şi-şi închise gura atît de strîns, atît de strîns, de parcă ar fi renunţat definitiv, pentru toată seara, să mai spună ceva.

— O, da, găsesc că poate să aibă o înfăţişare foarte interesantă, — vorbi o cucoană tînără, răspunzînd unui domn de vîrstă mijlocie, care afirmase că domnişoara Kegge e frumoasă, — dar am impresia că seara asta nu este *son beau jour* [2].

— Cunoaşteţi familia Kegge ? — îl întrebă alta pe un domn tînăr, punînd pe nume un accent de o mie de livre greutate.

— Vă rog să mă iertaţi ! — fu răspunsul. — Nu ştiu decît atîta : că sînt oameni bogaţi... Dar, — continuă el cu glas mai scăzut, — nu e nimic de capul lor. Bunicul ei a fost aici, în oraş, zarzavagiu sau cam aşa ceva, iar tat-său... a făcut avere în Vest.

[1] Pomadă de garoafe. (Fr.)
[2] Ziua ei bună. (Fr.)

— Şi eu găsesc că asta li se vede pe faţă, — vorbi o a treia, care auzise conversaţia, cu toate că stătuse cu spatele, şi a cărei mutră era oricum, numai distinsă nu.

— Nu-mi place genul ăsta de ochi, — auzii în altă parte, din gura unei fete de treizeci de ani, care privea foarte şters cu ai ei.

Domnişoara Van Nagel păru foarte mulţumită de felul cum cîntase Henriette, dar nu-şi exprimă despre pianistă nici un fel de părere.

În mulţimea de femei frumoase de vîrstă mijlocie îmi stîrni admiraţia una, care, cu o înfăţişare extrem de plăcută şi cu maniere foarte fine, părea să fie obiectul interesului general. Toţi domnii veniră să se încline în faţa ei şi toate soţiile lor se lăsară conduse lîngă ea, una după alta. Cucoanele tinere îşi dădeau osteneala să se apropie de ea, sau îi făceau semne, cu faţa surîzătoare cuvenită, că le este cu neputinţă să se apropie. Dădea un fel de audienţă colectivă. De mai multe ori încercă să se ducă la locul ei, dar tocmai în clipa în care se hotăra să pornească, venea iar cineva ca să-i prezinte omagii. Admirai în tăcere cu ce bunăvoinţă se întorcea numaidecît către noul venit şi cu ce vigoare neobosită răspundea la banalităţile desigur asemănătoare cu cele spuse de toţi predecesorii lui. Fiica ei, o fată care nu arăta să fi împlinit nici şaisprezece ani, era lîngă ea şi părea să fi preluat această fermecătoare amabilitate, pe măsura vîrstei ei. Ceea ce făcea ca politeţea amîndorura să fie mai mult decît agreabilă, era comportarea lor simplă şi nesilită, întru totul prietenoasă şi vioaie, care nu putea proveni decît dintr-o dispoziţie sufletească bine armonizată şi dintr-o vie mulţumire lăuntrică. Pentru mine fu o adevărată plăcere s-o observ şi nu mă putui abţine de a mă gîndi la falsul raţionament al unui mare număr de pretinşi cunoscători de oameni, care vor să facă întotdeauna să treacă politeţea drept josnicie, iar bunăvoinţa drept ipocrizie. Într-adevăr, adevărata omenie, manierele alese, atitudinea curtenitoare, care poartă amprentele doveditoare ale unei armonii cu întreaga fiinţă, sînt în acelaşi timp un dar şi un merit, şi aş ţine mult ca toată lumea să simtă că se pot pune de acord legile omeneşti cu legile celei mai exigente moralităţi şi cu cel mai gingaş simţămînt. Orice abuz săvîrşit în această privinţă de către intriganţi şi ipocriţi nu

răpește însușirii de mai sus titlul de glorie că este una din cele mai nobile deosebiri față de regnul animal.

Aflai mai tîrziu că această femeie agreabilă era o cucoană a cărei casă devenise cunoscută ca un loc unde nu te plictiseai niciodată, care nu primea numai multă lume, dar care își însufleția și își încînta întotdeauna musafirii prin amabilitatea ei înnăscută.

Luat de puhoi, mai fui tîrît pe lîngă multe alte grupuri de persoane preocupate de conversația lor și pe lîngă niște tineri timizi, care îndrăzniră să le facă unor dudui cu totul necunoscute servicii inutile, precum : să le ridice blănurile care încă nu căzuseră și să le atîrne pe scaune șalurile de care încă nu aveau nevoie. De asemenea și pe lîngă multe îngrămădiri de fete, care rîdeau de toată lumea. Ici și colo, cîte o cucoană bătrînă stătea pe scaun, sau în picioare în fața scaunului, țeapănă ca un par, în mijlocul unor tineri, *inmobilis in mobili* [1] și își aducea aminte de zilele în care era și ea mai mobilă sau își închipuia că și acum ar putea să fie mai mobilă, numai să vrea, sau se bucura că acum copiii ei erau așa cum fusese ea, sau declara că pauza ținuse destul de mult.

Așa ajunsei la ușă și intrai și la bufet. Aici categoriile sociale erau mai amestecate. Mai ales printre membrii activi găseai de toate. Muzica, patinajul și fumatul desființează orice considerente personale. Aici, toate felurile de fumători fumau de zor. Unii fumau pipă, alții țigări de foi, alții țigarete. Unii tînjiseră mult după aparatul lor de scos fum, alții fumau numai pentru ca fumul celorlalți să-i stingherească mai puțin pe ei. Erau unii care nu puteau să renunțe și alții care puteau și să renunțe și să fumeze și de aceea fumau cît puteau : unii robi, alții slugi de bună-voie. Iar băieții Kegge se înghesuiră și ei și aveau fiecare cîte o țigară în gură, lucru de care tatăl lor rîse în hohote.

— Domnișoara Kegge cîntă admirabil, nu-i așa ? — zise un domn bine crescut, scoțîndu-și vioara din cutie, ca să se pregătească pentru partea a doua, întorcînd capul spre un mare amator, un om gras, cu înfățișare grosolană, pe care îl văzusem în orchestră cu o goarnă de vînătoare.

[1] Nemișcată între lucruri mișcătoare. (Lat.)

— Cîntă al naibii de iute ! — răspunse cel cu goarna de vînătoare.

— Mult gust, mult gust ! — exclamă un burghez înțelept, care cînta la flaut.

— Gust ? — exclamă cu glas piţigăiat un domn mărunțel, care tocmai se încălzea cu un pahar de punci fierbinte. — Gust ? Nici pic de gust ! Numai velocitate, iuțeală de mînă, *brille* [1].

— Drăguț pian, nu-i așa ? — auzii în alt colț, din gura unui membru activ.

— Dar și fata e a naibii de drăguță, — răspunse un membru onorific.

— Nu ţi-e ruşine, crai bătrîn ? De asta-ţi arde ţie ? — zise primul vorbitor.

Așa se-ntîmplă cînd cînți la concerte. N-ar fi mai bine să te lași ?

Partea a doua nu oferi nimic deosebit. Un ofițer trupeș din cavaleria grea apăru îmbrăcat civil, cu o vestă albă, și cîntă cîteva romanțe cochete, pe un registru ba foarte jos, ba foarte înalt, și cu o expresie pe obraz ba cruntă, ba blajină și surîzătoare. Tonul și conținutul romanțelor nu se potriveau însă nici cu mustățile lui stufoase, nici cu gesturile lui sus-jos, pe care le făcea cu foile de hîrtie ținute desdoite între ambele mîini. Mai ascultarăm apoi un solo de violoncel, executat de un neamț cu capul turtit și cu ochelari de aur. Concertul se încheiă așa cum se cuvine să se încheie orice concert care se respectă : cu o uvertură.

Ușa sălii fu deschisă ; atmosfera parfumată fu purificată de un puternic curent rece. Blănurile și pelerinele fură puse. Cefalidele fură fixate de căpșoare, cărora le stătea bine cu ele, sau erau ținute gata pregătite în mînă, iar domnii tineri, care își puseseră în gînd să conducă vreo drăguță pînă la trăsură, cu hotărîrea fermă ca în noaptea aceea să viseze fericirea, căutară să-și asigure cît mai repede un loc de pîndă favorabil. Domnii care aveau neveste, erau supărați că le vin trăsurile tîrziu, iar domnii care aveau cai se temeau să nu fie cumva nevoiți să-i aștepte prea mult ; fetelor tinere le păru rău că trăsura lor a

[1] Strălucire aparentă. Cuvînt pretins franțuzesc.

venit atît de devreme, iar unii domni mai exaltaţi spuseră că ar fi plăcut să se transforme sala de concert în sală de bal şi făcură un tablou seducător al acestei supreme fericiri.

Van der Hoogen era iar printre noi şi se înghesui cît putu înspre braţul stîng al Henriettei. Ea era foarte drăguţă cu el, glumea şi rîdea. Dar cînd valetul vesti zgomotos „trăsura domnului Kegge !", se întoarse deodată şi, într-un acces de cochetărie zburdalnică, mă luă de braţ. Din clipa aceea, şarmantul începu să mă urască. Henriette întoarse capul, triumfătoare. Domnul Kegge, care se grăbea, urmă cu doamna. Van der Hoogen fu deci nevoit să se mulţumească doar cu micuţa Hanna şi fu silit să se aplece mult într-o parte, către ea, spre marea satisfacţie a dublului rînd de domni şi doamne, prin care trecurăm la ieşirea din sală. Şarmantă trecere printre vergi !

Ajunserăm acasă. Se întinse un supeu neobişnuit. Către desert, domnul Kegge coborî personal în pivniţa de vinuri şi aduse sus un asemenea număr de sticle de tot felul de mărci, încît de frică inima începu să-mi bată în piept. Şarmantul, care lua parte, rosti un toast în cinstea frumoasei pianiste şi citi cu acest prilej o mică improvizaţie în limba franceză, făcută chiar de el şi în care învinsese, în chip şarmant, toate regulile gramaticale. În principal, spuse că Henriette e o fată frumoasă cu ochi negri, un înger şi o zeiţă a muzicii, după care urmară cîteva consideraţii despre inimi smulse din piept şi despre suflete care plutesc pe sunete. Rămaserăm toţi cu gurile căscate de admiraţie, în frunte cu doamna Kegge, ceea ce pleda, fără îndoială, în mare măsură, pentru bogăţia de idei a poeziei, deoarece dumneaei, din şase cuvinte, nu înţelesese decît trei. Domnul Kegge îl bău pe poet, iar poetul îl bău pe domnul Kegge ; domnul Kegge lăsă să sară dopurile sticlelor de şampanie în tavan, iar domnul Van der Hoogen bătu cu palma pe pahare, încît şampania începu să spumege din nou ; toate acestea în cinstea domnişoarei Henriette Kegge.

VIZITĂ DE DIMINEAŢĂ ŞI PLIMBARE DE SEARĂ

A doua zi, înainte de prînz, De Groot fu anunţat şi intră în cameră, însoţit de simpatica lui fiică Saartje, care era o mare favorită a domnului Kegge şi care făcea exce-

lente servicii în gospodăria acestuia. La prînz urma să ia masa cu noi, iar tatăl ei o adusese personal, deoarece vroia să-şi exprime cu acest prilej recunoştinţa pentru biletul de intrare la concert. Vorbi cu cel mai mare entuziasm despre seara din ajun. „Nu văzuse şi nici nu auzise în viaţa lui ceva atît de frumos. O minunăţie ! Ce muzică ! Nu ştia cum e cu putinţă ca unui om să-i fugă mîinile pe pian cu atîta dibăcie şi iuţeală ca nepoatei Henriette. Iar cînd o văzuse stînd la pian, poate că păcătuise, dar îi dăduse în gînd că era frumoasă ca un înger din cer".

Henriette zîmbi şi, de dragul caracterului măgulitor al comparaţiei, uită că de data aceasta o aude din gura unui cofetar. Începu să întrebe foarte prietenos despre doamna De Groot, încredinţîndu-l pe De Groot că-i pare rău că nu putuse să vină la poleit, dar că are să se ducă într-o zi să-i prezinte doamnei De Groot scuze.

— Fugi de-aci, domnişoară... adică, vroiam să spun : nepoată Henriette ! — zise De Groot. — Nu e nevoie, de loc, de loc. Vizita matale ar fi binevenită, dar scuze... vai, nu e nevoie. Vărul Kegge ştie asta. Nevastă-mea n-a luat cîtuşi de puţin în nume de rău lipsa mătăluţă. Nici să nu-ţi treacă prin cap !

— Atunci, unchiule De Groot,... — zise Henriette cu ton prietenos... şi cine ştie ce lucruri drăguţe ar mai fi spus, dar vorba îi muri pe buze, căci şarmantul se ivi pe uşă şi-şi făcu ceea ce eu numeam *„ses compliments de coutume"* [1].

— Ei, domnişoară Henriette ! V-aţi odihnit bine azinoapte după *la fatigue* [2] de ieri ? Eu n-am putut să închid ochii, în aşa hal m-a entuziasmat muzica. Ce seară şarmantă ! De altfel, întreaga asistenţă s-a delectat. Tot oraşul vorbeşte de dumneavoastră !

— Linguşitorule ! — zise Henriette. — Dar ştiu, — continuă ea pe un ton binevoitor, — ştiu că o spui cu gînduri bune.

Şi îi întinse mîna.

El i-o luă, încîntat, şi o tîrî pe Henriette spre fereastră.

[1] Complimentele sale obişnuite. (Fr.)
[2] Oboseala. (Fr.)

— Cine-i ăsta ? — întrebă el, măsurîndu-l pe bunul De Groot din cap pînă la picioare.

— Tatăl lui Saartje, — răspunse Henriette timid.

— A-ha ! — zise domnul Van der Hoogen, care ştia foarte bine cine e musafirul. Apoi întorcîndu-i acestuia spatele şi punîndu-şi monoclul, cercetă buchetul de flori care se afla într-un vas ornamental de porţelan, pe o mescioară, în faţa ferestrei. — Ce buchet frumos, atît de tîrziu, toamna ! — observă el.

— Tăticu' a fost foarte drăguţ şi mi l-a adus. Dar s-a cam trecut.

— Tulpinile ajung toate pînă în apă ? — întrebă şarmantul.

Ca să se convingă, îşi vîrî mîna adînc în buchet, iar cînd şi-o scoase, parcă rămăsese în vază ceva violet, ceva ce aducea cu nişte colţuri ale unui bilet.

Domnul Kegge era între timp foarte ocupat cu vărul De Groot, care însă nu se simţea la largul lui, deoarece Azor şi Mimi îl supărau peste măsură. Şi, cu toate că doamna Kegge îl încredinţă că cei doi şoricari sînt animalele cele mai de treabă din lume şi că n-au făcut niciodată nici un rău nimănui, domnului De Groot nu-i plăcură de loc manifestările lor tot mai zgomotoase, nici colţişorii lor albi, veşnic la vedere. Vizita fu scurtă. De Groot îi salută pe domnul şi doamna Kegge din toată inima, „pe domnişoara... adică, vroiam să spun : pe nepoata Henriette" foarte respectuos şi îi făcu o plecăciune şi lui Van der Hoogen, care i-o răsplăti cu un „bună ziua" trufaş.

Van der Hoogen se duse după aceea să stea de vorbă cu domnul şi doamna Kegge, iar Henriette se îndreptă spre buchet, scoase biletul şi şi-l ascunse la cingătoare, dar nu cu destulă dibăcie ca să nu văd eu totul. Ea bănui că eu văzusem şi roşi. Refugiul ei fu atunci papagalul. Îi întinse o bucăţică de biscuit.

— Ce-i spune Coco femeii pentru biscuit ?

— Vezi ce faci, vezi ce faci ! — strigă papagalul, care încurcase răspunsurile.

Van der Hoogen plecă numaidecît după aceea şi nu se mai petrecu deocamdată nimic deosebit. Bunica trimise după Saartje, care rămase o oră sus, iar cînd coborî avea ochii roşii.

— Ai făcut-o fericită pe biata bătrînă ! — îmi şopti ea.

Avui prilejul în cursul după-amiezii să stau la taifas cu simpatica blondă fără martori supărători şi folosii numaidecît acest prilej ca să aduc vorba despre prietena ei Noiret.

Îmi povesti despre ataşamentul fără seamăn al Suzettei faţă de mama ei, de munca ei fără preget, prin care îi asigura mamei ei tot ce-i trebuia, de odăiţa ei sărăcăcioasă, şi de tot ceea ce o preocupa atît de intens în legătură cu mama ei. Îmi mai aduse la cunoştinţă că în oraş locuia un băiat bun, funcţionar la unul din birourile primăriei şi care ţinea nebuneşte la Suzette ; că ea, Saartje, e convinsă că nici el nu-i este Suzettei cu totul indiferent, dar că ea nu vrea să recunoască acest lucru nici măcar faţă de ea însăşi, deoarece crede că acceptarea unui asemenea simţămînt ar fi o crimă faţă de mama ei ; că de aceea îl ţine pe tînăr tot timpul la distanţă şi că s-a purtat chiar cam urît cu el, cu siguranţă împotriva propriei ei inimi ; şi că zilele acestea o să-i pară foarte rău, deoarece ea, Saartje a aflat că el, ne mai sperînd să obţină mîna Suzettei şi ne văzînd pentru moment nici posibilitatea de a-i asigura o existenţă independentă, se hotărîse să plece în Vest, ca să-şi încerce norocul acolo.

— Asta o face în prezent să fie atît de nefericită, — adăugă Saartje, cu o lacrimă în ochii ei frumoşi, — dar totodată o mîhneşte faptul că gîndul ei aparţine o clipă altei persoane, decît mamei ei.

Henriette fu toată ziua deosebit de prietenoasă şi de drăguţă cu mine. Avu tot felul de atenţii amabile la masă, mă lăudă de mai multe ori de faţă cu mine şi-mi dădu chiar în dar, pe cînd îi răsfoiam mapa, un desen foarte, foarte drăguţ, lucrat pe hîrtie de orez.

Pe seară o dusei pe Saartje acasă. După aceea îmi veni cheful să fac o mică plimbare prin oraş, la ora cea mai aglomerată, cînd muncitorii şi şcolarii se îndreaptă spre casă, iar slujnicele îşi încep drumurile, îşi întîmpină întîmplător iubiţii sau îşi comunică una alteia amănunte despre caracterele diferite : al conaşului, al coniţei, al domnişorului celui mai mare, al domnişoarei cele mai mari. Cu

acest prilej, conaşul iese întotdeauna mai bine la vopsea decît coniţa, iar coniţa mai bine decît domnişoara cea mare, în timp ce domnişorul este una din două : ori un „puşti amărît", ori un „domn tînăr". Încă din copilărie îmi plăcea şi-mi place şi azi să văd cum se aprind luminile în prăvălii. De data aceasta, tot aşa, mă oprii mai întîi lîngă o fierărie, unde din focul, solemn pe întuneric, ieşeau la iveală, sclipind, barele înroşite, pentru ca, sub loviturile barosului, să împrăştie un jet de scîntei orizontal, care lumina în chip fantastic faţa fierarului. Apoi mă captivă spectacolul crud al unei măcelării, unde muncitorii, cu ciorapii lor de lînă, plini de sînge, traşi pînă peste genunchi şi cu o pălărie veche peste scufiile lor de noapte albastre, îşi luminau singuri locul cu o lumînărică de seu lipită chiar pe pălărie, iar lumînărica arunca o lumină feerică pe vacile spintecate, cu ale căror măruntaie aveau de lucru. Felinarele nu fuseseră încă aprinse şi nu aveau să lumineze decît după două ore, pentru că este cu neputinţă ca un străin, care se plimbă pe un splai cufundat în beznă, să cadă în apă, dacă bezna n-a ţinut decît o oră şi jumătate.

Mergînd pe un asemenea splai cufundat în beznă, fără să ştiu unde mă aflu, zării din întîmplare, la oarecare depărtare, două persoane, dintre care una manifesta dorinţa să scape de cealaltă, în aceeaşi măsură în care cealaltă părea că doreşte s-o reţină pe cea dintîi. Venind mai aproape, văzui că acele persoane erau de sexe diferite şi apoi auzii un glas de femeie, răguşit de enervare, care spuse pe şoptite, dar clar :

— Dă-mi drumul, domnule, sau ţip !

Avui impresia că domnul căruia îi fusese adresată ameninţarea şi care purta o manta lungă, era de felul lui un duşman al ţipetelor. Cel puţin, o lăsă numaidecît în pace pe persoana care vorbise şi dispăru pe o stradă laterală. Recunoscusem glasul.

— Dumneata eşti, domnişoară Noiret ? Cine a îndrăznit să te atingă ? Să te conduc acasă, — îi spusei.

Biata fată nu putu să răspundă. Tremura din creştet pînă-n tălpi. Abia o putui ţine pe picioare.

— E groaznic, — spuse ea printre sughiţurile de plîns. — O, dacă ai vrea să ai bunătatea... E înspăimîntător...

Mai mult decît atîta nu spuse. O însoţii în tăcere pînă la mica băcănie, unde îşi avea odăiţa. În vestibul se prăbuşi pe o bancă. Era întuneric, pentru că mica dugheană nu avea lumină de prisos. Femeia din prăvălie veni în faţă, cu o lanternă în mînă.

— Vai, Doamne ! Ce-ai păţit, domnişoară ? Ce albă eşti la faţă ! 'Ei fi tras o spaimă ! Treci degrabă în birou, domnişoară ! Mă duc să aprind lumînarea.

Ieşi ca să aducă sfeşnicul domnişoarei Noiret, iar eu o dusei într-o odăiţă, despărţită de vestibul printr-un perete subţire, adică în odăiţa pe care o numise „birou" şi care merita pe drept cuvînt acest nume, pentru că înăuntru nu puteai găsi nimic altceva decît o măsuţă pliantă şi patru taburete de paie, iar pe perete, într-o ramă subţire, un portret urît al eroului Van Speijk [1] !

— Dar ce-ai păţit, drăguţă ? — exclamă băcăneasa, după ce aprinse sfeşnicul Suzettei, stingînd apoi numaidecît propria ei lampă, pentru că nu era nevoie de două lumini.

Îi cerui un pahar cu apă. Suzette bău o înghiţitură ; paharul îi zăngăni între dinţi. Încă nu putea să vorbească. Faţa îi era acoperită de sudoare rece.

— Ce-ai păţit ? — începu din nou gazda îngrijorată, dar mai ales curioasă. — Păi ăsta-i un caz ciudat. Ţi-ai zdruncinat toţi nervii, domnişoară. Să mă reped la farmacie să iau un calmant ?

— Domnişoara a fost atacată, — zisei. — Umblă fel de fel de derbedei. M-am nimerit la timp pe acolo. Au vrut s-o răpească.

— Atacată ! — exclamă gazda. — S-o răpească ! Păi asta-i o ticăloşie cum nu s-a văzut. Şi Kobus al meu e încă pe drum. Te pomeneşti că-l atacă şi pe el, ca să-l răpească, cu toate că nu mai are nimica la el, decît ceasul de argint, dar e pus într-o cutie solidă de aramă. Ce noroc ! Da, de mult mi-am dat eu seama că aici în oraş treaba nu-i tocmai în regulă. A mai fost o dată o iarnă rea de tot. Era pe vremea cînd aşteptam să nasc al treilea copil. Păi

[1] Comandantul unui vas de război olandez. La asedierea Anversului de către o armată franceză, în timpul evenimentelor care au dus la separarea Belgiei (1830), s-a sinucis, aruncîndu-se în aer o dată cu vasul, ca să nu fie nevoit să se predea. A devenit astfel foarte popular.

pe-atunci îți năvăleau cu sila în casă și-ți veneau în fața patului, cu un braț de copil nenăscut [1]. Dumneata, domnule, ăi fi auzit de asta. Și pe-urmă aprindeau brațul și mi ți-l învîrteau de trei ori în jurul capului și pe-urmă ziceau... Ia stai, ce ziceau?... Pe-urmă ziceau: *Cine veghează, vegheză, cine doarme, doarme.* Și dacă se-ntîmpla, cum am zice, să te bagi, rămîneai băgat. Auzi dumneata: să atace! Frumoasă treabă, într-o țară creștină! Tot e-un noroc, domnișoară, că nu ți-au atacat rochia aia. Ce-ar fi fost?

Și îi luă Suzettei un pachet prins cu ace, pe care aceasta îl mai ținea cu putere subsuoară, și îl puse cu băgare de seamă pe unul din taburetele de paie.

— Du-l sus, mătușico, — zisei, — și lasă-ne un pic singuri. Sper că domnișoara are să mi-l poată descrie pe atacator și am să-l reclam la poliție.

— Să-l descrie? Păi ăla se duce cît îl ține picioarele, — răspunse gaița. — Și știți ce zice Kobus? Că ăia înhață pe altul. La ultimul tîrg de porci au pus mîna pe un flăcău, unul care era aici, ca să zic așa, străin. Știi mata că aici, la tîrgul de porci, se deschide întotdeauna un fel de gogoșerie. Și, cum stătea el așa la gogoșerie și căsca gura la cazanele alea mari de aramă și la nu mai știu ce, vine la el un curcan și-i citește ceva de pe o țidulă și p-ormă se uită la el. Da' băiatul habar n-avea de nimic. Da' curcanul îi zice: măi băiatule, zice, ia vino mata cu mine. Mulțumesc frumos, neică, zice ălălalt. Da' degeaba, pentru că zice curcanul: prietene, zice, ia te uită nițel ce am eu sub manta. Ce crezi că avea? Cătușe, ăi fi văzut matale, domnule. Te strînge cu ele, cum să spun, de nu mai poți să faci nici o mișcare. Da' omul n-a vrut, nici să-l tai. Da' te pui cu ăia? Degeaba s-a rugat de curcan. Nu și nu, că trebuie să meargă. Da' după ce a stat și a mormăit cinci zile... Și în timpul ăsta a lipsit de la lucru, vezi dumneata... Vine tot curcanul ăla la el, în celulă, cum să-i zic, sau unde-o fi stat, și-i zice s-o șteargă frumușel. Da' el zice: nu, zice, nu se-nghite așa. Ci-că vrea despăgubiri, vezi dumneata, domnule! Da' noi știm: ăla se duce cît îl țin

[1] Superstiție populară: un braț de copil nenăscut îl făcea pe hoț invizibil.

picioarele. Aşa că, vezi dumneata, cum să spun, cu descrisul n-ai făcut nimic. De-aia zicea Kobus mereu, în iarna aia, cînd era de rău : dacă pun *eu* mîna pe unul, apăi îl însemn, să-l cunosc în vecii vecilor...

Repetai dorinţa de a rămîne singur cu domnişoara Noiret. De îndată ce femeia flecară ieşi pe uşă, Suzette izbucni în lacrimi.

— Mi-a vîrît asta în mînă, cu sila ! — exclama ea. — Dă-i foc la lumînare.

Şi azvîrli pe masă o scrisorică violetă, pe care, în încordarea ei nervoasă, o mototolise de tot. Apoi zise cu o profundă aversiune :

— Să-ţi fie ruşine, domnule Van der Hoogen !

Luai scrisoarea în mînă.

— Îmi dai voie s-o păstrez *eu* ? — o întrebai. — S-ar putea să-mi prindă bine. — Dădui scrisorii înfăţişarea ei iniţială, netezind-o, apoi o băgai în portofel.

După ce Suzette se mai linişti, îmi aduse la cunoştinţă că, de cîtva timp, Van der Hoogen o urmărea pretutindeni. Era veşnic în drumul ei : cînd se ducea de la camera ei la cămin, ca şi la ieşirea din biserică. Ba, cu o săptămînă înainte îşi alesese drept loc pentru plimbarea sa de după amiază chiar căminul, se uitase fără ruşine pe fereastra mamei ei şi îi zîmbise ei, Suzettei. Dar atît de urît ca în seara aceasta nu se purtase încă niciodată. Suzette ieşise ca să-i încerce domnişoarei Nagel o rochie, fără însă să-l întîlnească. La plecare, duduia, cu amabilitatea ei obişnuită, îi oferise ocrotirea lacheului ei, dar Suzette refuzase, deoarece nu-şi închipuise că afară e beznă. Întunericul căzuse cam brusc. Suzette nu se depărtase nici cu douăzeci de paşi de casa domnului Van Nagel, cînd auzise în urma ei paşii lui Van der Hoogen care, prin diferite sunete, îi atrăgea atenţia că e aproape. Fără să întoarcă sau să ridice capul, îşi iuţise paşii. Înfricoşată cum era, crezuse că poate să scape de el luînd-o pe o stradă laterală, dar el o urmărise şi acolo. Cînd ajunsese pe splaiul acela întunecos, el o apucase de mijloc şi îi spusese cîteva cuvinte, pe care însă ea, din pricina fricii, nu le înţelesese. După aceea, el îi vîrîse în mînă scrisorica, pe care ea o primise, desigur, în mod maşinal. Apoi vroise s-o sărute, iar ea rostise cuvintele pe care le auzisem eu.

După această comunicare și după ce spuse că și-a revenit cu totul de pe urma spaimei, deși mai era palidă, mă rugă să plec. Voia să ceară ca unul din copiii gazdei s-o ducă la mama ei, care nu trebuia să afle nimic din cele întîmplate.

Plecai.

Pe stradă căzui serios pe gînduri, cum să mă comport după toate acestea. Van der Hoogen nu-mi plăcuse de loc de la prima noastră întîlnire și, ținînd seama de mutra și de manierele lui, nu-mi făcusem iluzii prea favorabile cu privire la el. Că-i făcea curte Henriettei, băgasem de la început de seamă și nu văzusem cu ochi buni această curte. Mă temeam că pe sclifositul acesta îl atrăgeau, dacă nu numai banii ei, atunci poate banii uniți cu frumusețea ei. Totodată îmi dădeam seama că e un om de nimic, care ar fi făcut-o nefericită. Cu toate toanele ei, Henriette era prea bună pentru el și îi atribuisem, în gînd, un bărbat cu mai multă minte, ca s-o îndrepte și să facă din ea cîndva o femeie fină, însușire din care ea poseda de fapt multe elemente componente. După cum își amintește cititorul, Van der Hoogen îmi spusese cîndva că „rezidase" și el la Leida și întrucît avusesem norocul să cunosc în orașul cheilor [1] oameni de toate categoriile sociale, îmi procurasem destul de repede cîteva informații despre șarmant. Nu-i fuseseră favorabile și pledau la fel de puțin pentru purtarea lui ca om, ca și pentru principiile lui ca funcționar.

Între timp continuase s-o asalteze zilnic pe Henriette. Aceasta probabil că nu-l iubea, dar fiind tînără și lipsită de experiență, se lăsase antrenată de cochetărie și îmboldită de romantism, pentru care manifesta o anumită înclinație. Totuși, nu i se puteau tăgădui lui Van der Hoogen unele însușiri exterioare. Între ei doi se țesuse o idilă amoroasă *tainică*, adică numai atît de primejdioasă, cît poate fi o idilă amoroasă. Biletul din buchet mi-o relevase fără putință de îndoială. Între timp, șarmantul, în întîmplarea cu domnișoara Noiret mi se arătase ca un impostor prefăcut și josnic și ca un aventurier imoral, care atenta la fericirea și nevinovăția unor ființe lipsite de experiență și de apărare, ceea ce mă făcu să simt cel mai adînc dispreț

[1] Stema Leidei înfățișează cheile „raiului".

pentru el. Îmi dădui seama că aveam datoria s-o ocrotesc pe domnişoara Noiret împotriva oricăror alte capcane, iar pe Henriette, — ca să folosesc o zicală răsuflată, — s-o împiedic să cadă în prăpastia, pe marginea căreia ajunsese din pricina unei asemenea societăţi rele.

Ceea ce hotărîi în cele din urmă să fac în acest scop se va vedea în capitolul următor.

UN CAPITOL CARE ÎL PUNE PE AUTOR ÎNTR-O ÎNCURCĂTURĂ ÎNGROZITOARE, PENTRU CĂ AICI JOACĂ EL ÎNSUŞI ROLUL PERSONAJULUI POZITIV, — ROL DESPRE CARE ŞTIE FOARTE BINE CĂ NU-L PRINDE DE FEL, CEEA CE ÎNSĂ, DE DATA ACEASTA, NU-I POATE FI DE FOLOS.

Hildebrand, care, datorită unui concurs de împrejurări, fusese menit să devină în această poveste un personaj activ, se sculă a doua zi de dimineaţă cu o jumătate de oră mai devreme decît în zilele precedente şi începu să măsoare camera încolo şi încoace, cu figura gravă şi cu paşi mari. Aşa obişnuieşte el să facă ori de cîte ori vrea să se gîndească la ceva important sau la nimic. Întîi privi cu înţeles săgeţile otrăvite de pe perete, apoi îşi privi o clipă, în oglindă, atitudinea eroică şi în sfîrşit îşi dărui o mare parte a atenţiei sale vrăbiilor ; acestea zburau în grădină încolo şi încoace şi nu arareori adăugau lucruri neplăcute printre fărîmiturile şi cojiţele de pîine, care încă din zori le aţîţau patimile.

Sosi apoi la dejun complet îmbrăcat, fapt care nu stîrni mirarea nimănui, pentru că era duminică, deşi în această dimineaţă deosebită de duminică nu se duse nimeni la biserică, în afară de cucoana bătrînă. Domnul Kegge spuse că „ţine mult la religie, pentru că unde ar ajunge societatea fără religie ?“, dar că „nu putea să sufere glasul fonf al pastorului din *acest* oraş“ ; pentru doamna Kegge, „în biserică trăgea groaznic“ ; iar cît despre Henriette, ea se ducea, dar „nu vedea nevoia să-şi facă un obicei din asta“.

Hildebrand îi lăsă să creadă că el se duce la biserică, dar avu de gînd să nu se ducă. Nu fără mîndrie în legătură cu înalta chemare pe care o simţea înlăuntrul lui, îşi aduse

aminte de spusa lui Fénelon, din tragedia cu același nume [1]:

„Întîi umanitatea dator sînt s-o slujesc
Și-abia apoi cînt slavă stăpînului ceresc!"

Se interesă în seara din ajun în ce loc poate fi găsită locuința domnului Van der Hoogen și fu nevoit să se ducă s-o caute pe o stradă lăturalnică din oraș, deasupra unui magazin de lenjerie. Domnul Hildebrand porni într-acolo cu ferma convingere că-l va găsi acasă pe domnul Van der Hoogen.

Întrucît însă aflase că domnul Van der Hoogen, care ocupa un post la registratură, trebuia să fie în fiecare zi la zece dimineața la birou și că mai avea apoi multă treabă pînă la două după amiază, își zise că nu e exclus ca numitul Van der Hoogen să doarmă duminica un pic mai tîrziu și că deci se afla încă, mai mult decît probabil, în pat. La această presupunere se mai adăuga, poate, în mod tainic, în oarecare măsură, și înclinația lăuntrică de a amîna cu o clipă comunicarea neplăcută, pe care i-o ducea, datorită faptului că era „în slujba omenirii".

Întîmplarea vru ca Hildebrand, în drumul său spre magazinul de lenjerie de pe strada lăturalnică, să fie silit să treacă printr-o piață unde era o biserică, iar din biserică se auzea corul puternic al credincioșilor. Îi veni cheful să asiste cel puțin la o parte a slujbei.

Hildebrand nu e susținătorul obiceiului de a veni tîrziu în casa Domnului. Își dă seama că în nici un caz cuvîntul Domnului nu se citește degeaba și cu atît mai puțin ca să slujească drept surdină a zgomotului produs de îmbulzeala după locuri și de tîrșîitul sobiților de picioare. Trebuie să recunoască totuși că e ceva deosebit de solemn și de impresionant să treci deodată de pe strada liniștită într-o catedrală, unde o mare mulțime de oameni, cu capetele descoperite, își înalță cîntarea de slavă, ca dintr-o singură inimă, acompaniați de sunetele majestuoase ale orgei. Priveliștea unei obști unite, cel puțin exterior unite, în religie,

[1] *Fénelon sau Călugării din Cambrai*, de M. J. Chénier (1764—1811).

are, prin ea însăşi, un caracter înălţător şi emoţionant şi datorăm, cred, atîtor şi atîtor impresii curate şi creştine recunoaşterea că merită osteneala, fie şi numai din pricina aceasta, să ţinem seama de învăţătura apostolului : „Să nu lipsim de la adunările noastre".

Cerbul gîfiind...

aşa cînta mulţimea contopită, rostind cuvintele Psalmului al patruzeci şi doilea :

Cerbul gîfiind din greu,
Ce-a scăpat de vînător,
Nu-i mai dornic de-un izvor,
Cît sînt eu de Dumnezeu.

Voi, cei care credeţi că a citi acasă o predică „bună", — voi citiţi, desigur, numai predici *bune,* dar nu *auziţi* decît *rele* ? — voi, cei care credeţi că a citi acasă o predică bună, şi la nevoie şi un psalm pe lîngă ea, e la fel de înălţător ca şi reuniunea publică ; voi, cei care socotiţi că porunca Mîntuitorului de a vă ruga în casă, înseamnă să nu vă rugaţi împreună cu obştea, voi n-aţi avut oare niciodată simţămîntul înălţător prilejuit de vederea atîtor copii ai oamenilor, din toate clasele sociale, care împreună cu voi şi în jurul vostru înalţă aceeaşi cîntare, ascultă acelaşi cuvînt de mîngîiere şi invocă pe acelaşi Părinte din ceruri, în numele aceluiaşi Mîntuitor ?

Păcat că organistul, printr-un final fad, lăsă să se piardă forţa invocării Domnului de către obşte.

Un om simplu, bătrîn, veni la amvon şi vorbi obştei în chip însufleţitor, pe tema cuvintelor cîntate. Apoi rosti o rugăciune simplă, smerită şi cu adevărat *rugătoare* : „O rugăciune fierbinte a celui drept poate mult", zice Iacov. După aceea pofti obştea să mai cînte ceva, iar obştea începu Psalmul întîi :

Prea-Sfîntul vede calea tuturor
Şi este milostiv şi-ndurător
Cu cei curaţi şi drepţi, cu-aceia care
Merg hotărîţi pe-a binelui cărare ;

Ci drumul lor în veci va dăinui,
Iar calea celor meşteri va pieri.

Acestea erau şi cuvintele bătrînului slujitor al Evangheliei : „Domnul cunoaşte calea celui drept, dar calea celor fără de Dumnezeu se va închide". Şi, cu aceste cuvinte în inimă, Hildebrand porni grăbit spre Van der Hoogen.

— Prin antreu ! — strigă femeia din magazinul de lenjerie, scoţînd capul dintr-o cameră dosnică. — Sus pe scară ! Prima uşă pe stînga !

Hildebrand urmă indicaţia. Uşa anticamerei era întredeschisă. Hildebrand ajunse pe teritoriul şarmantului. Dar şarmantul nu se găsea acolo.

Camera nu era cine ştie ce şarmantă ; fiind prost mobilată, puteai spune despre ea că e oricum, numai plăcută nu. Un fotoliu comod era mobila cea mai bună. Pe perete fuseseră atîrnate cîteva gravuri cu Robert Macaire [1] şi cîteva femei, desenate de artişti specializaţi, pare-se, mai ales în nuduri. Deasupra coşului căminului, o mască de scrimă, mănuşi de scrimă şi florete, precum şi o coadă de fazan, pe care Van der Hoogen susţinea desigur că-l împuşcase sau că-l mîncase cîndva. În rama oglinzii erau înfipte o mulţime de invitaţii, dintre care multe cu dată foarte veche. Pe masă se afla un flacon mare cu parfum şi un volumaş de Paul de Kock [2], deschis. În cămin ardea un foc, care însă părea să fi fost prost întreţinut în ultima jumătate de oră. Tot pe masă se mai afla un dejun neatins, iar sub masă apă clocotindă, pentru ceai. Asta însemna că domnul Van der Hoogen mai era încă, probabil, în dormitor. Hildebrand nădăjdui că gazda îl va anunţa.

Într-adevăr, numaidecît sui cineva scara, dar nu putea fi gazda, pentru că Hildebrand auzi scîrţîind nişte cizme bărbăteşti greoaie. Cel ce urcase păru că trece printr-un mic coridor, iar Hildebrand îl auzi cum deschide altă uşă.

[1] Personaj din melodrama *L'Auberge des Adrets*, de Antier, Saint-Amand şi Paulyanthe. Este tipul escrocului fără scrupule şi care se laudă cu furturi şi asasinate. A devenit celebru în secolul al 19-lea, datorită actorului Frédéric Lemaître (1800—1876) şi desenatorului Honoré Daumier (1808—1879).

[2] Romancier francez (1794—1871).

După aceea îi veni la ureche o voce, venită parcă de sub plapumă :

— Cine-i acolo ?

— Bout, — fu răspunsul noului venit. — Bestie puturoasă, mai zaci în pat ?

— Păi ce, — răspunse Van der Hoogen, — abia s-a făcut lumină. Nu uita că şase zile pe săptămînă trebuie să mă scol cu noaptea-n cap. Şi-mi scot pîrleala în ziua de odihnă, stimabile ! Mă doare capul ; auzi ? Vinul de la club nu e bun.

Urmă o conversaţie din care nu înţelesei totul, dar băgai de seamă că la sfîrşit fu vorba despre o persoană, pe care ei o numeau „ocheşica". Curînd după aceea, Hildebrand înţelese că Van der Hoogen povestea aventura lui cu domnişoara Noiret şi pe semne că-i făcea mare plăcere să şi-o amintească, pentru că izbucni într-un rîs formidabil.

— Toate bune ! — zise apoi cel numit Bout (după cum auzise Hildebrand), care avea o voce foarte aspră şi neplăcută. — Toate bune ! Dar te cam pripeşti ! Nu era mai bine să aştepţi un pic, pînă se cară junele în Vest ?

— Boutje ! — răspunse Van der Hoogen, care în această societate era nevoit, pare-se, să înlocuiască termenul lui preferat „şarmant" prin altul mai puţin nevinovat. — Ocheşica e afurisit de frumoasă.

— Copilării ! — reluă celălalt. — Un motiv în plus ca să ai răbdare. Numai din prietenie pentru tine am făcut pe dracu-n patru şase luni de zile ca să-i bag în cap caraghiosului ăluia s-o întindă spre Vest şi acum, cînd să iasă pasenţa, îţi spargi singur geamurile. Dacă fata vorbeşte, te-ai ras.

— Nici o grijă ! — răspunse Van der Hoogen. — I-am scris un bilet şarm... — aici era cît p-aci să greşească ! — afurisit de drăguţ. Vorbesc în el despre deznădejde şi despre o tandreţe veşnică. Mă, trebuie să-l citeşti. A făcut pe nebuna, dar a tăcut şi l-a primit. Şi dacă nu venea afurisitul ăla... Dar ia spune, tipul pleacă sigur în Vest ?

— E la fel de îndrăgostit, pe cît era la început de disperat, să fiu al dracului, — zise Bout. — E ferm convins că pînă în şase ani se întoarce cel puţin la fel de bogat

ca domnul Kegge. Ce mai face fata înfumuratului ăluia ? Henriette... N-o cheamă aşa ?

— Pe cinste, mă, pe cinste ! Mai frumoasă ca niciodată şi îndrăgostită pînă peste urechi. Ştii ce ? Fă-mi un ceai. Vin îndată şi eu.

Domnul Bout veni în anticameră şi atunci Hildebrand văzu o mutră pe care se îmbina cea mai mare neruşinare cu cea mai mîrşavă prefăcătorie. Avea acea privire pătrunzătoare şi sensuală, care stîrneşte de obicei indignarea inimilor virtuoase. Era un om pîntecos, de treizeci şi patru, treizeci şi cinci de ani. Purta un pardesiu albastru încheiat strîns şi o pălărie periată cu lustru şi era înarmat cu un baston gros de bambus. Rămase mirat cînd văzu că e cineva în anticameră. Hildebrand se prezentă şi spuse că venise să vorbească ceva cu domnul Van der Hoogen.

— Ai aşteptat mult, domnule ? — întrebă Bout cu amabilitate silită.

— În clipa asta am intrat, — răspunse Hildebrand.

Prietenul îndatoritor sună şi porunci altă apă pentru ceai. Femeia mormăi că „astea nu sînt maniere" şi coborî cu ceainicul. Pînă să vină ea înapoi, apăru şi Van der Hoogen.

Arăta cum vreţi, numai atrăgător nu. Părul lung nepieptănat şi ciufulit îi atîrna pe faţa palidă. Purta un halat decolorat, ciorapi de lînă şi papuci jerpeliţi.

— Dumneata aici, domnule Hildebrand ? — zise el intrînd în cameră.

— Aveam să vă comunic ceva, — răspunse cel interpelat.

— Şarmant, şarmant !

— Poate că dumnealui vrea să-ţi vorbească între patru ochi, — observă îndatoritorul Bout. — Aşa că eu mă duc să mai trag un pui de somn. Cred că mai e deschisă piaţa de pui şi de peşte...

Van der Hoogen rîse în hohote de acest spirit.

Bout plecă.

— Trebuie să mă laşi întîi să mă mai desmeticesc, — zise Van der Hoogen căscînd şi sorbind un ou. — Eri s-a

făcut cam tîrziu la club şi mi-e gîtul cam uscat de atîta *chambertin* [1]

— N-am multe de spus, domnule Van der Hoogen ! — zise Hildebrand, ferm hotărît să n-o mai lungească şi să intre de-a dreptul în subiect, fără să regrete plecarea respectabilului Bout. — Să nu te mire, domnule, dacă zilele acestea uşa casei domnului Kegge îţi va fi închisă... !

Şarmantul, din palid, deveni livid şi îl privi pe Hildebrand cu gura căscată. Habar nu avea despre ce era vorba.

Hildebrand folosi această împrejurare ca să continue dintr-o suflare :

— Domnul Kegge va şti zilele acestea cine eşti, domnule ! Va afla că eşti un taler cu două feţe. I se va aduce la cunoştinţă ce capcane întinzi unei persoane nevinovate, în timp ce îi faci curte fiicei lui.

Domnul Van der Hoogen nu se pricepu să-şi ascundă mai bine încurcătura, decît izbucnind în rîs. Apoi îşi începu al treilea ou şi răspunse cu indiferenţă :

— Cine zice că-i fac curte fiică-si ?

— Eu ! — răspunse Hildebrand fără să şovăie. — Eu, domnule ! Eu, care te-am iscodit toată săptămîna. Eu, care ştiu că-i vîri scrisorele violete în buchete. Eu, care mai ştiu şi că umbli pe stradă, seara, pe întuneric, cu scrisorele violete, ca să le bagi cu sila în mîna unor fete nevinovate. Eu, domnule, care mai ştiu şi ce victime a făcut domnul Van der Hoogen aiurea şi care voi avea grijă, după măsura puterilor mele, să feresc de o asemenea soartă anumite persoane care nu-mi sînt indiferente.

Domnul Van der Hoogen îşi dădu osteneală să rîdă şi mai tare, îşi împinse scaunul înapoi şi exclamă :

— Şarmantă farsă ! Va să zică, domnul Hildebrand este *dénonciateur* [2] ?

— Poate să devină, — continuă Hildebrand, care îşi luase avînt. — Cînd am să plec din oraş, am să-l previn pe domnul Kegge. Dar mai întîi am vrut să te anunţ pe dumneata. Am vrut să joc cu cărţile pe faţă, ca să ştii de unde ţi se trage, cînd ai să fii primit cu răceală la domnul Kegge sau poate cînd are să ţi se arate uşa !

[1] Vin roşu, produs în zona viticolă Gevrey-Chambertin, în Burgundia (Franţa).

[2] Denunţător. (Fr.)

— Domnul Kegge va şti să deosebească adevărul de calomnie, — zise domnul Van der Hoogen prefăcîndu-se calm.

— Am această dovadă, — răspunse Hildebrand, arătîndu-i scrisoarea către domnişoara Noiret. — Ţi se cunoaşte scrisul. Un bilet plin de cele mai ruşinoase propuneri adresate unei fete cinstite. Numai să le citească şi s-ar putea socoti dezonorată. Nu mi-ar fi greu să scot la iveală din fostul dumitale oraş de „reşedinţă" şi alte asemenea scrisorele. Dar asta ajunge.

Hildebrand bagă scrisorica violetă la loc în buzunarul hainei.

Domnul Van der Hoogen se sculă în picioare.

— Şi cine eşti dumneata, domnule ? — izbucni el, dar tonul lui era departe de cel nimerit pentru o asemenea întrebare. — Şi cine eşti dumneata, ca să vii să-mi dai lecţii la mine acasă ? Te socotesc un...

— Fără insulte ! — zise Hildebrand, sculîndu-se şi el, apoi adăugă : — Scularea dumitale în picioare mă sperie la fel de puţin ca şi aceste florete.

Domnul Van der Hoogen se aşeză la loc.

— Vorbeşti de lecţii ! — continuă Hildebrand. — Numele şi renumele dumitale, situaţia dumitale în oraş, toate sînt în mîinile mele. Îţi cunosc originea, domnule Van der Hoogen ; nu prea se potriveşte cu aerele pe care ţi le dai. Îţi cunosc comportarea dinainte, comportarea dumitale aici. De asemenea şi comportarea dumitale ca funcţionar şi cele mai recente maşinaţii ale dumitale ca să îndepărtezi persoane care-ţi stau în cale. Păzeşte-te !

— Vrei să mă nenoroceşti, — mormăi domnul Van der Hoogen printre dinţi.

— Vreau să feresc de nenorociri victimele dumitale, — reluă celălalt. — Ascultă: mă declar în primul rînd ocrotitorul domnişoarei Noiret. Spre ea să nu mai întinzi nici măcar un deget. Să nu-i mai adresezi niciodată nici un singur cuvînt, nici să n-o mai saluţi. Dacă aflu vreodată că o stinghereşti cît de cît, are să ştie tot oraşul cine eşti, de la baronul Van Nagel pînă la gazda dumitale. Apoi, să-ţi răreşti vizitele la domnul Kegge şi să renunţi de a mai dori să exerciţi vreo influenţă asupra fiicei lui. De îndată ce aflu ceva care contravine condiţiei, acest bilet

ajunge în mîinile domnului Kegge. Altminteri, las totul aşa cum este. Aceste două lucruri, domnule Van der Hoogen, nu le uita !

— Prea bine ! — zise el printre dinţi şi, ca şi cum aceasta i-ar fi putut fi de folos, zdrobi cojile de ouă de pe farfurie, prefăcîndu-le în mii de fărîme.

Hildebrand plecă şi se simţi cu o mie de livre mai uşor decît atunci cînd urcase scara.

CĂMINUL.
DOMNUL VAN DER HOOGEN IESE DIN SCENĂ

Era o vreme superbă şi nu prea aveam chef să mă duc acasă. Preferai să mă mai plimb pe un splai de centură. Cine îşi face studiile la Leida, are o anumită predilecţie pentru splaiurile de centură. Înviorat de aerul curat şi de vîntul răcoros, mă întorsei în oraş şi mă dusei acasă.

Ghinionul parcă o urmărea pe Suzette Noiret.

Nu departe de azil, îmi ieşi înainte Saartje. Mergea foarte repede şi ţinea capul plecat. Ajuns mai aproape, văzui că era peste măsură de speriată şi de palidă şi că plîngea amar.

— Ce s-a întîmplat, Saartje ?

— Vai ! — exclamă ea. — Lasă-mă să plec numaidecît. Sărmana Noiret trage să moară.

— Ce ? — zisei, zguduit puternic, pornind cu ea şi crezînd că e vorba de Suzette. Abia ieri am mai vorbit cu ea !

— Tot ce se poate, — răspunse Saartje. — Ieri se mai simţea încă foarte bine. Dar azi a avut un acces subit. Eram la biserică, iar mama era acasă, cu cei mici. Suzette i-a trimis vorbă mamei să se ducă îndată acolo. Şi vin eu, fericită şi bine dispusă, de la biserică şi aud că biata doamnă Noiret poate că a şi murit. Au dat să-i lase sînge, zice tata, dar n-a curs nici o picătură, iar doctorul a condamnat-o. Ce-o să se facă biata Suzette ?

Plînse zgomotos.

Mă dusei cu ea la cămin.

Aşa-numita „Mamă" a instituţiei, o fostă bucătăreasă stilată, cu un capot foarte lung şi cu o broboadă mare

albă, stătea de vorbă la poartă cu o femeie, care purta o pelerină neagră. Auzii limpede cuvintele :

— Aşa că trebuie să-i dai zor, altminteri iar ţi-o ia alta înainte. Te duci în-mediat la domnii ăia şi zici „vă salut" şi că numărul nouă e vacant...

— Şi p-ormă ? — întrebă femeia cu pelerina neagră.

— P-ormă trebuie să-ţi aştepţi rîndul, — zise Mama.

Femeia cu pelerina neagră plecă tîrîş-grăpiş.

— Ce-i cu doamna Noiret ? — o întrebai pe Mamă, prefăcîndu-mă că nu înţelesesem nimic din conversaţia lor.

— S-a prăpădit ! — zise Mama, dînd din cap. — De ! Cum s-a stins ! Şi măcar să fi zăcut un pic. Ce poveste ! Sănătoasă tun şi moare ! Chiar eri treceam pe la uşa ei,... şi-mi dă din cap. Cred că i-am şi ciocănit în geam şi am întrebat-o ce mai face. Da, da ! Şi mi-a spus : Bine, bine fac, Mamă ! Adică nu : asta a fost la Trijntje. E-hei, să ştii de la mine, un om azi e, mîine nu mai e !

Intrarăm. Una dintre pensionarele căminului se afla la pompă, cu o tichie neagră peste coc. Se uită după noi, cînd trecurăm pe lîngă ea, înălţă din umeri şi dădu din cap.

— Prea tîrziu ! — zise bătrîna pensionară, dădu încă o dată din cap şi continuă să-şi pompeze apă pe cartofi.

Intrarăm în pavilionul doamnei Noiret. Printr-o mică tindă, pardosită cu plăci roşii, intrarăm în singura încăpere care alcătuise locuinţa ei şi a unui lung şir de femei bătrîne înaintea ei. Era o odăiţă mică ; pe jos avea rogojini. În odăiţă era un horn, sub care bătrîna îşi punea la fiert ulcica. Tot acolo se încălzea. Mobilierul era alcătuit dintr-o masă pliantă, foarte mare faţă de cameră, vreo patru scaune de paie şi un birou mare, pe care, în mijloc, se afla rînduit un serviciu galben de ceai cu peisaje roşii, flancat de două tăviţe lăcuite, una rotundă şi una pătrată, puse pe muche. Într-un colţ al odăiţei se afla scara mobilă pe care te suiai într-un mic pod, unde era pusă raţia de cărbuni şi de lemne distribuită iarna pensionarelor căminului. Raţia de combustibil, împreună cu o raţie săptămînală de cartofi şi un castronaş cu unt, făcea ca acest cămin să fie cel mai confortabil dintre toate căminele de bătrîni cu care se mîndrea oraşul. Pe peretele văruit erau

atîrnate cîteva siluete, dintre care una părea să fie a unui pastor, şi mai erau şi alte cîteva obiecte, care nu-şi puteau găsi alt loc. Pe masă se afla o Biblie in-quarto şi o Psaltire franţuzească. În aceasta din urmă, biata femeie mai citise chiar în dimineaţa aceea : ochelarii şi-i lăsase în carte, ca semn unde rămăsese. Masa era acoperită cu tot felul de pahare, linguri, ceşti şi aşa mai departe, care fuseseră folosite în clipele de alarmă. Ne izbi un miros puternic de picături Hoffmann [1]. Pe scaunul pe care stătuse doamna Noiret ultima dată, moţăia acuma încovrigat motanul ei alb, pe o pernă de serj verde, într-o poziţie comodă.

La căpătîiul patului, unde perdelele erau trase, stătea Suzette, lividă, ţinîndu-şi capul în mîini. Buna doamnă De Groot stătea în faţa ei, cu un pahar plin cu apă, şi încerca s-o convingă să mai bea un pic.

Suzette îşi ridică tristă capul, luă paharul şi bău maşinal o înghiţitură. Apoi se uită ţintă la noi. Îmi strînse mîna :

— Mi s-a îndeplinit dorinţa, — zise ea. — S-a întîmplat ziua.

Saartje, timidă, se ţinea la oarecare distanţă. Era cu totul zdrobită şi plîngea cu sughiţuri. La un moment dat se prăbuşi pe un scaun de lîngă masă. Doamna De Groot încercă zadarnic s-o facă să ia ceva.

Cînd, în sfîrşit, se mai linişti, vru s-o vadă pe moartă. Suzette trase pe jumătate perdelele. Atunci văzui o bătrînă frumoasă, care dormea liniştită. Soarele pătrundea prin fereastră, aruncînd o rază piezişă pe un chip care începuse să aibă înfăţişarea morţii. Ochii erau închişi şi intraţi în fundul capului. Cîteva fire de păr cărunt îi ieşeau de sub bonetă, sclipind ca argintul în bătaia soarelui. Mîinile ţepene îi erau încrucişate solemn pe piept. Saartje căzu în genunchi lîngă pat : tinereţe înfloritoare, alături de chipul morţii. Îşi puse mînuţa gingaşă pe mîna răposatei, dar tresări : o speriase răceala. Nu văzuse încă niciodată un cadavru. Se stăpîni însă şi-şi trecu degetele fragede

[1] Numite astfel după numele medicului german Friedrich Hoffmann (1660—1742).

pe fruntea plină de riduri a moartei. Apoi izbucni într-un plîns violent.

— O ! De ce a trebuit să mă duc la biserică ? Să vă fi văzut măcar o clipă în viaţă, dragă doamnă Noiret, să vă fi auzit spunînd măcar un singur cuvînt !

— Dintre noi, nimeni n-a avut parte de asta, fetiţo ! — zise mama ei, ştergîndu-i ochii cu şorţul.

— Nu, — zise Suzette cu voce sfîşietoare. — Nimeni.

Saartje trase perdeaua la loc.

— Biata Suzette ! — exclamă ea, căzînd la gîtul ei, — ce te faci *tu* acum ? — Şi plîngea atît de tare, încît mama ei o luă lîngă ea şi îi spuse că trebuie să se mai liniştească un pic, pentru că altminteri o îndurerează şi mai mult pe Suzette.

— Aş vrea să pot şi *eu* să plîng aşa, doamnă De Groot ! — zise nefericita Suzette, calmă, şi-şi reluă poziţia dinainte, cu capul în mîini.

Vecina surdă veni în cameră. Era o femeie înaltă, slăbănoagă, care-şi ţinea bustul foarte înclinat înainte. Purta o tichie neagră, un capot de stambă foarte lung, un şorţ mare alb şi o haină de lînă satinată. Puse pe masă un castronaş, acoperit cu o farfurioară.

— Vecina e bolnavă ? — întrebă ea, cu acel glas înăbuşit, caracteristic surzilor.

— Da, — zise doamna De Groot, vorbind tare, — vecina se simte foarte rău !

Doamna De Groot nu vorbise însă *destul* de tare.

— Atunci trebuie să mănînce ceva, — reluă bătrîna şi luînd în mînă castronaşul, se duse spre pat. — Trebuie să iei ceva, vecino. Uite, ţi-am adus cîteva pere coapte. — Şi vru să tragă perdeaua.

Doamna De Groot o opri, ţinînd-o de haină.

— Nu ! — strigă ea cît de tare putu. — Vecina n-are să mai mănînce. Vecina a decedat.

— Aşa ? — zise surda, mişcînd capul în sus şi în jos, ca şi cum ar fi înţeles perfect. — Vecina doarme ? Aşa, aşa... Asta-i bine ! Nu ştiam... L-am văzut pe doctor intrînd, — continuă ea către mine, — şi mi-am zis că trebuie să fie ceva la mijloc. De fapt, ce o supără pe vecina ?

Încercai s-o fac să înţeleagă că pe vecina n-o mai supără *nimic*. Mă înţelese.

— Asta e a treia vecină, — zise doamna Samei (aşa se numea surda), — pe care o pierd, şi întotdeauna în aceeaşi parte, în pavilionul *aista*. Prima a fost Engeltje Bovenis. Avea şaptezeci şi trei de ani şi era surdă ca un buştean. Şi eu sînt cam tare de ureche, ştii... Cealaltă a fost doamna De Ruiter, care şi-a scăpat ibricul de cafea pe picior, de nu s-a mai lecuit niciodată. Şi aiasta de-acum e-a treia. De treabă femeie a fost, foarte de treabă. Doar niţel cam singuratică. Vai, domnule, a murit ! Şi-mi ziceam aşa : hai să-i duc o pară coaptă, că-i plac mult perele coapte.

Zăvorul uşii fu ridicat şi în cameră îşi făcu apariţia o femeie, la care ochii, faţa şi întreaga atitudine dovedeau cea mai caldă şi mai sinceră compătimire. Era duduia Constance.

Există fiinţe pe lume, la care darul de a-i mîngîia pe cei nefericiţi este înnăscut şi, pentru ca să poată fi recunoscuţi, natura a exprimat acest dar pe chipul lor în trăsături cu neputinţă de scăpat din vedere. Dintre aceste fiinţe făcea parte şi duduia Constance.

Cu un calm care nu denota cîtuşi de puţin indiferenţă, ci amabilitate, pătrunse în cameră şi ne salută. Îşi scoase apoi numaidecît pălăria şi blana. În odăiţa sărăcăcioasă păru mult mai familiară fără acele podoabe. Apoi se duse către Suzette, care continua să-şi sprijine capul pe mîna dreaptă, la fel de ţeapănă. Duduia o luă de mîna stîngă.

— Am auzit de nenorocirea dumitale, dragă domnişoară Noiret ! — începu ea, cu glas blajin şi pătrunzător. — Am venit să plîng împreună cu dumneata. Ştii că nici eu nu mai am mamă.

Mai uşor te face să plîngi o tandreţe binevoitoare, decît o durere mare şi zdrobitoare. Suzette izbucni în plîns şi sărută mîinile duduii. Şi de genele lungi şi negre ale acesteia atîrnau picături străvezii. Saartje se apropiă de cele două femei ; în ochii ei sclipiră, printre lacrimi, cea mai sinceră simpatie şi cel mai adînc respect pentru cea care venise să consoleze.

Era un grup înduioşător. Suferinţa, mila şi alinarea suferinţei, reunite într-o îmbrăţişare blîndă şi duioasă. Îi invit pe pictorii noştri să-şi încerce o dată puterile

aici, dacă vor să mai uite o clipă de bărbaţii care fumează pipe şi de femeile care au cumpărat zarzavat.

— E un înger ! — şopti doamna De Groot ; o lacrimă îi căzu pe cleştele cu care încerca să aţîţe focul din cămin, aproape stins din pricina uluielii generale.

— Cine e cucoana asta ? — întrebă surda, cu glasul ei obişnuit, adică tare.

Încercai să-i explic, dar nu-mi fu cu putinţă.

— Nu pot să te-nţeleg ! — zise ea. — Dar un lucru ştiu, că poţi s-aştepţi mult şi bine să vină bogătaşii să plîngă la patul de moarte al lui Pleuntje Samei. Dar am auzit şi eu că doamna Noiret nu era de neam prost.

După ce spuse acestea, bătrîna se sculă de pe scaun şi se duse în chilia ei.

Veni doctorul să întrebe de Suzette şi să vadă de ea, acum, cînd primul şoc trecuse. Faţa i se lumină cînd o văzu pe duduia Constance.

— Aţi şi venit, duduie ? — zise el. — Nici nu se putea mai bine. Pe semne că aţi pornit numaidecît, duduie Nagel... Vă recomand *această* pacientă; — adăugă el, — pentru cei întristaţi, *dumneavoastră* sînteţi cel mai bun doctor din cîţi cunosc.

Prescrise o poţiune calmantă şi plecă, pentru a se duce să examineze cine ştie ce alţi oameni amărîţi !

E ciudat lucru ce doritoare este clasa celor umili să aibă de lucru cu un cadavru. E un fel de diletantism. *Oricît* de drag e cineva cunoscuţilor săi, abia şi-a dat sufletul, ba, uneori, nu există încă decît dovezi foarte înşelătoare că cel drag e cu adevărat mort, şi cadavrul e dezbrăcat din cap pînă în picioare, ca să fie înfăşurat în giulgiu, iar patul „splendid" e luat, pentru a se pune în locul lui mindirul aspru de paie. Am văzut cazuri în care au fost tratate astfel cadavrele unor persoane găsite moarte pe scaunul lor cu mai puţin de o oră înainte.

Mama căminului intră şi ea în cameră, cu o mutră plină de importanţă şi, luînd-o de-o parte pe doamna De Groot căută s-o convingă că nu exista lucru mai sfînt de făcut decît s-o „aranjeze" pe doamna Noiret. „Doamna De Groot poate să-i facă tot ce trebuie ; *ei* nu-i face silă. Şi ştie foarte bine unde sînt veşmintele mortuare ale doamnei Noiret".

Doamna De Groot susţinu însă că nu e nici o grabă. Totuşi, Mama căminului o contrazise, spunînd că totul trebuie să fie gata încă înainte de căderea nopţii.

— Pentru că e vorba de pat, ştii mata ! Şi-apoi, doamna Noiret avea o plapumă de lux, pe care o folosea iarna. O fi avînd-o şi acuma pe ea ?... — Şi se duse să vadă dacă e aşa. — Plapuma e *acolo*, — îi zise ea doamnei De Groot. — Dacă mai aveţi nevoie de mine, chemaţi-mă.

— Bine, zise doamna De Groot.

Mama căminului plecă şi începu prin fereastra închisă o conversaţie zgomotoasă cu vecina surdă, despre nevoia de a-i face doamnei Noiret toaleta mortuară şi despre plapuma ei de lux.

— Ce *avea* mama ? — întrebă Suzette, ridicînd trist privirea, după plecarea administratoarei.

— Nimic, draga mea ! — zise doamna De Groot. — Am eu grijă de toate. Să nu-ţi pese de nimic.

— S-o lase în pace pe mama, — reluă Suzette. — Să nu schimbe nimeni nimic... pînă ce o s-o... — Mai mult nu putu să spună.

Iar îşi lăsă capul să-i cadă pe pieptul duduii, care o sprijini cu tandreţe şi îi făcu astfel un mare bine, pentru că îi îngădui să plîngă.

Saartje nu putu să mai rămînă. Gospodăria o chema acasă. Plecai cu ea. Suzette ne dădu rînd pe rînd mîna. Saartje nu putu să scoată nici un cuvînt, iar Hildebrand fu la fel de mut ca şi Saartje.

Ajunserăm la Casa Dulce. Bătrînul De Groot era profund mişcat. Stătui încă mult timp de vorbă cu aceşti oameni cumsecade despre doamna Noiret. Saartje îmi povesti multe despre răposată şi cît ţinuse la fiica ei şi cît de ataşată fusese Suzette de maică-sa şi relată o mie de dovezi mărunte ale duioşiei şi ataşamentului cu care această mamă şi această fiică îşi înfrumuseţaseră reciproc viaţa.

Iată, mama Noiret murise aproape pe scaunul ei, cînd îşi închisese Psaltirea ; apoplexia, care îi nimicise vitalitatea slabă în numai o jumătate de oră, îi paralizase din prima clipă graiul, dar nu avusese nevoie de el ca să-i

ierte ceva Suzettei înainte de a se stinge. Iar binecuvîntarea ei, i-o dăduse, în timpul vieţii, zilnic !

Vorbirăm şi despre tînărul pe care deznădejdea pricinuită de faptul că nu se putea uni cu Suzette îl mîna spre Indiile Occidentale. Vrui să-i ştiu numele. Saartje îmi aduse la cunoştinţă că vorbise cu el chiar în seara din ajun şi că planul lui era nestrămutat, aşa că îl comunicase şi părinţilor, — precum şi alte cîteva amănunte în această privinţă, care vor fi date la iveală într-un capitol următor. Ţinui într-adins sub tăcere convorbirea pe care o auzisem fără voia mea în camera lui Van der Hoogen.

Mă întorsei acasă.

— Că doar n-o fi ţinut slujba atîta, nepreţuitule ! — exclamă domnul Kegge, cînd intrai în hol. — Am stat şi te-am aşteptat. O duminică e-o poveste plicticoasă, scumpule ! Dacă dădea măcar zăpadă, puteam barem să zburdăm. Băieţi ! Blana de panteră ! Cum s-ar mai linge pe bot după ea toţi grangurii şi boierii ! Dar ia spune, nepreţuitule : să mă ardă focul dacă ştiu unde-ai fost !

Îi povestii vizita mea la cămin.

Lui Kegge îi dădură iar lacrimile. Dar zise :

— Ei, drăcie ! Tristă corvoadă ai făcut ! Ce-or mai fi bîzîit cu toţii ! Hanna, *my dear*, trebuie să mişcăm şi noi, să ştii ! Al naibii de rău îmi pare de fata aia. Trimite-i cîte ceva.

— Să-i trimit un pui fript ? — întrebă doamna Kegge, din inimă.

— Mofturi ! — exclamă domnul Kegge. — Sînt sigur că nu-i e foame. Trimite-i cîteva bancnote ; i-ar prinde mai bine. O înmormîntare e lucru scump, pentru astfel de oameni.

Henriette se întorsese cu spatele şi se prefăcea că se uită la papagal. Şi ei i se umeziseră ochii.

Ia te uită ! — îmi zisei în gînd, — ce ciudat amestec de toane răutăcioase şi de simţire ! Ai fost mult prea bună pentru un Van der Hoogen ! Şi dacă ai fi avut-o pe duduia Constance ca mamă sau ca soră, ai fi putut să devii o Henriette foarte simpatică.

Pe seară, Henriette încercă, prin tot felul de ocolişuri, să afle ce cred eu despre ea şi Van der Hoogen. Evitai

capcanele ei, pentru că îmi propusesem să nu mă dau încă pe faţă în ziua aceea. După cină fu aşteptat Van der Hoogen, care îşi petrecea aproape întotdeauna seara de duminică la familia Kegge. Domnul Kegge, care nutrise speranţa să facă o mică partidă, se îmbufnă văzînd că-i lipseşte al treilea. Henriette, care era fără îndoială cea mai mirată că Van der Hoogen nu apare, se ţinu tare şi zise că se prea poate să fi fost invitat în altă parte şi că ea „găseşte că e foarte bine că Van der Hoogen nu şi-a făcut obiceiul să vină chiar în *fiecare* duminică".

Petrecurăm seara uitîndu-ne la nişte gravuri şi desene, din colecţia bogată a domnului Kegge, care însă le ţinea rînduite fără gust şi fără judecată şi care le plătise desigur mult prea scump.

Pe la nouă sosi o scrisorică violetă. Henriette roşi şi fu convinsă că e o neînţelegere la mijloc, văzînd că slujitorul i-o dă tatălui ei, iar cînd acesta o deschise, Henriette se uită ţintă în ochii lui.

Domnul Kegge o citi, apoi îşi scoase foarte politicos tichia :

— Să mă mănînce ciorile, — declară el, — dacă înţeleg ceva ! — Apoi continuă cu o anumită gravitate : — Doamnă Kegge, născută Marrison, domnişoară Kegge şi domnule Hildebrand, ia ascultaţi, vă rog, ce cuprinde această scrisoare :

„Nobile domn !

(Întîi şi-ntîi, asta-i minciună !)

De cînd admiteţi în casa dvs. persoane, care se leagă de numele meu, încercînd să-l de...

(Să-l de...cum ? Ei, drăcia dracului, ce cuvînt pocit !) ...să-l denigreze şi să-l bîrfească, mă văd nevoit să renunţ la plăcerea de a o mai frecventa.

Am onoarea să fiu,

Prea stimate domn,
Al dumneavoastră plecat slujitor
P. G. van der Hoogen
Extrabugetar etc.

De acasă, duminică seara."

— Face aluzie la mine, — spusei, luînd cuvîntul. — Domnul Van der Hoogen îşi anticipează osînda. Sînt deci

nevoit să spun ce cred. Domnul Van der Hoogen s-a dovedit a fi un element rău, un om de nimic.

Şi le adusei la cunoştinţă, din toată povestea, atîta cît era absolut necesar, explicîndu-le ce obligaţii îi impusesem cu prilejul vizitei mele din acea zi.

— Vedeţi, — spusei ca încheiere, — că-şi caută refugiul în neruşinare.

— Să nu-ţi pară rău, nepreţuitule ! — exclamă domnul Kegge. — După mine, ai fost prea bun. Şi acum, să se isprăvească odată cu nobilul domn Van der Hoogen ! Să-mi zici cuţu dacă mi-au plăcut vreodată mănuşile lui galbene. Şi pe urmă, avea mereu gura plină de granguri !... Henriettei o să-i cam pară rău.

Henriette nu răspunse mare lucru ; dar doamna Kegge vorbi cu totul în afara problemei, — refugiul obişnuit al femeilor lipsite de inteligenţă :

— *Mie* mi-a făcut întotdeauna impresia că e un om foarte bine crescut. *Mie* nu mi-a făcut nici un rău. *Eu* vă spun drept : *mie* îmi pare rău că n-are să mai vină.

— Mofturi ! — reluă domnul Kegge. — Singurul lucru, e că n-o să mai aibă cine să facă muzică din cînd în cînd cu Henriette... Şi acum vorbeşti şi *dumneata* de plecare, nepreţuitule ! — adăugă el, întorcîndu-se spre mine. — Atunci rămînem chiar de tot singuri. Îmi place să am cu cine să schimb o vorbuliţă.

Domnul Kegge îşi împinse scaunul pînă în faţa căminului, îşi pierdu o bună bucată de vreme aţiţînd focul şi apoi căzu pe gînduri. Deodată se întoarse către soţia lui.

— Cîţi ani ar fi avut acum William ? — întrebă el cu glasul mai scăzut decît de obicei.

— Douăzeci şi unu, — răspunse doamna Kegge.

Clipa tristei aduceri aminte nu ţinu mult la acest tată vioi. Dar cine poate spune cîtă durere nu cuprindea în ea această singură clipă ?

UN GRANGUR ŞI BOIER MARE. ÎNCHEIERE

Luni, ora unu după amiază, — dacă sîntem destul de burghezi ca să numim ora douăsprezece „amiază", — în acea zi, la acea oră, mă aflam pe peronul casei domnului

Willem Adolf, baron Van Nagel, aristocrat şi primar al oraşului în care trebuie să se fi petrecut toate cele povestite mai sus.

Era o casă impunătoare, cu un peron de piatră cioplită. În această casă îşi încheiaseră viaţa şi tatăl şi bunicul aristocratului, lăsînd în urma lor o faimă mai de preţ decît titlul lor de noblețe : faima de oameni de treabă.

Un valet vîrstnic, într-o livrea discretă şi distinsă, deschise uşa, mă introduse într-un salon spaţios şi se duse să mă anunţe, dar nu înainte de a-mi fi oferit un scaun, cu manierele unui om bine crescut, şi nu înainte de a fi avut grijă de foc.

Camera avea un aspect cam bătrînesc, cam solemn, dar era totuşi confortabilă. Se vedea că gazdele sînt persoane de gust. Perdelele erau de catifea roşie ; tot aşa şi tapiseria canapelei şi a scaunelor. Pe tăblia de marmură cenuşie a căminului, — în care, pe un grătar de metal lustruit, ardea un foc vesel de cărbuni, — se aflau două vaze antice, iar pe perete era atîrnat, ca unic tablou, portretul unui bărbat, cu gulerul alb şi cu mantaua tivită cu blană păroasă, caracteristice secolului al şaisprezecelea. Faţa îi era îmbujorată, deşi părul îl avea cu desăvîrşire alb, iar la nas şi la gură nu se putea să nu găseşti o puternică asemănare cu moştenitorul încă în viaţă al onorabilului nume al Nagel-ilor. În mobilierul acestei încăperi domnea un aer de calmă demnitate, care impresiona ochii şi mintea într-un chip de o sută de ori mai plăcut decît luxul pestriţ al familiei Kegge.

Domnul Van Nagel se lăsă cam mult aşteptat, dar cînd apăru în cameră, era complet îmbrăcat. Îmi oferi numaidecît loc şi mă întrebă cu faţa cea mai binevoitoare din lume cine sînt şi ce am să-i comunic. Mă prezentai.

— Şi comunicarea dumitale se referă la o chestiune care trebuie tratată numai şi numai între patru ochi ?

— Cred că nu, — răspunsei.

— Atunci fii bun şi urmează-mă, — zise domnul Van Nagel, care poate că-mi auzise numele de la duduia şi bănuia că venisem să intervin pentru orfana Suzette.

Îl urmai. Mă conduse într-o cameră cu vedere spre grădină, dar al cărei spaţiu era oarecum restrîns, în acest anotimp, printr-un mare paravan lăcuit în portocaliu. Ca-

mera avea toate însușirile necesare pentru a crea o stare sufletească de bună dispoziție. Se simțea o agreabilă armonie între tapetul de culoare deschisă și perdelele grele de damasc (prelungite pînă pe pardoseală, ca să oprească orice curent) ; între culoarea paravanului lat din fața căminului și culoarea feței de masă ; între toate aceste lucruri și expresia amabilă a feței femeii înfățișate în portretul atîrnat deasupra pianului (privilegiu rar : corect luminat !), ca și între această față și trăsăturile rafinate și totodată blînde ale baronului și ale duduii Van Nagel.

După ce luai loc, începui să-i expun respectabilului baron problema. Îi spusei că mă adresasem lui în legătură cu un tînăr, care deține o slujbă măruntă în administrația orașului. Îi adusei la cunoștință că tînărul, datorită unui concurs de împrejurări (stilul cerșetorilor) și lipsei de perspectivă și mai ales ca urmare intervenției perfide a unuia dintre șefii lui, luase hotărîrea, pentru el fatală, de a pleca în Vest, — și că eu speram să-i zădărnicesc această intenție, cu ajutorul domniei-sale, adică al baronului.

— Va să zică, asta-i problema, — zise el zîmbind. — Acum spune-mi, te rog, numele și pronumele tînărului.

Îi spusei că e vorba de un anume Reindert de Maete.

— Un băiat serios ! — observă domnul Van Nagel, fără însă să mă întrerupă.

— ...De un anume Reindert de Maete,— zisei, — căruia unii, și mai cu seamă un anume domn Bout, care e, pare-se, șeful biroului, în care De Maete lucrează ca funcționar... — (domnul Van Nagel își privi cu înțeles fiica) — ...căruia unii, ziceam, au știut să-i zugrăvească India de Vest ca fiind un ținut atît de frumos și de avantajos, încît tînărul, plin de ambiție și chinuit de unele dezamăgiri, are de gînd să plece într-acolo. Ba a avut chiar loc un început de punere în aplicare a acestei intenții, căci domnul Bout a și încheiat pentru și cu acordul lui (al lui De Maete) un angajament cu fratele lui (al lui Bout), care se pare că e proprietarul unei plantații în Suriname, ceea ce îl obligă pe tînăr, ca om cinstit ce este, să plece cu primul prilej...

— Și acum dumneata dorești, — zise domnul Van Nagel cu o atentă bunăvoință, — să-i refuz tînărului De Maete eliberarea din serviciu ?

— Întocmai ! — răspunsei.

— Prea bine ! — zise el. — Nu-i primesc demisia, domnule Hildebrand ! Nu-i primesc demisia, Constance ! Nu lăsăm să ne plece copiii, după pofta inimii domnului Bout. Ai auzit vreodată de un frate pe care domnul Bout l-ar avea în Vest ?

— Niciodată, papa ! — răspunse duduia.

— Bine, domnule, — reluă baronul, — îl cunoaştem pe domnul Bout şi îl cunoaştem şi pe tînărul De Maete. Vom pune lucrurile la punct. *Dumneata* îi cunoşti pe cei doi domni ?

— Pe domnul Bout l-am zărit o clipă. Pe De Maete nu l-am văzut niciodată.

— A-ha, aşa... — răspunse domnul Van Nagel. — Ei, fii fără grijă. Am să cercetez cazul. De Maete n-are să plece în India de Vest. O singură întrebare, dacă nu te superi : de ce-ţi dai dumneata atîta osteneală pentru un om pe care, după cum spui, nici nu-l cunoşti ?

Întrebarea mă puse în încurcătură, oricît de amabilă ar fi fost privirea cu care baronul îmi aştepta răspunsul.

— Domnule ! — zisei, şi cred că şi roşisem, — e o femeie la mijloc. O fată, căreia tînărul De Maete nu-i e indiferent, dar care este la fel de puţin informată de demersul meu de azi, ca şi tînărul De Maete însuşi.

— Bănuiam, — zise domnul Van Nagel zîmbind. — Bine, cred că asta nu agravează problema.

Făcui o mişcare, ca pentru a pleca.

— Aşteaptă o clipă, — zise el şi ar fi continuat, dar valetul veni să-l anunţe pe domnul Van der Hoogen.

Pe chipul tatălui şi pe cel al fiicei apăru în acelaşi timp expresia unei senzaţii neplăcute, dar amîndoi şi-o stăpîniră numaidecît.

— Spune-i că nu pot să-l primesc acum. Că sînt *en besogne* [1]. — Fiica mea, — continuă el apoi către mine, — te-a întîlnit ieri undeva, mi se pare.

— Am văzut-o pe duduia în casa unei persoane îndoliate.

— O cunoşti pe domnişoara Noiret ?

— Am întîlnit-o de cîteva ori şi o cunosc din spusele unor persoane din cercul din care face ea parte acum.

[1] Ocupat. (Fr.)

— Îi coase uneori cîte ceva fiicei mele, — continuă domnul Van Nagel, — care e foarte mulţumită de ea. E o fată la locul ei şi are nevoie de sprijin. Ştii mai multe despre familia ei decît mine ?

Îi adusei la cunoştinţă tot ce ştiam şi adăugai că Suzette, datorită caracterului ei extrem de bun, era simpatizată de toţi cei care aveau norocul s-o cunoască.

— La fel a spus şi doctorul ; nu-i aşa, Constance ? — răspunse amabilul bătrîn. — Îţi mulţumesc, domnule, pentru informaţii. Studiezi la Leida ? — spuse el brusc, cînd văzu că mă pregătesc să plec. — Mai stai o clipă. Eu te-am ascultat. Acuma nu poţi să pleci cu una, cu două. Eu tot la Leida mi-am luat licenţa. — Şi începu să depene cîteva amintiri din vremea studenţiei.

— E epoca cea mai plăcută din viaţă, aşa se spune, — zise el la urmă, — dar nu sînt pînă într-atîta de nerecunoscător răposatei mele soţii şi scumpei mele fiice, ca să fiu de acord. Şi unde pui că e mai plăcut să te simţi în lume bărbat, decît student. Sper că ai să-ţi dai şi dumneata seama de asta.

După o conversaţie în trei, pe alte cîteva subiecte generale, plecai din locuinţa lor, — care mi se păruse a fi reşedinţa liniştei sufleteşti, a înţelepciunii şi a virtuţii, — plin de recunoştinţă faţă de soartă, căci ea mă pusese în legătură în atît de puţine zile, sub atîtea acoperişuri diferite, cu atîţia oameni simpatici şi buni, ca să-mi întărească şi mai mult convingerea că amabilitatea şi însuşirile frumoase nu sînt apanajul unor anumite categorii sociale, ci că se pot întîlni la toate categoriile, în egală măsură. Omul cel mai fericit este fără îndoială cel care ştie ce şi cine e, ce poate şi ce vrea, fără să-şi caute norocul în ceea ce nu e la îndemîna lui, fiind sigur că în mijlocul liniştit al cercului său se află mult mai la adăpost decît la periferia atît de vulnerabilă a cercului.

Micul meu rol fusese jucat, studiile mă chemau, aşa încît îmi anunţai plecarea. După trei zile mă trezii iar în

camera mea din oraşul cheilor [1] şi mă uitai în oglinjoara mea de la fereastră, ca să văd dacă strada Largă mai era tot largă.

Acum însă, aceia dintre cititorii mei care au avut răbdarea să urmărească aceste tablouri, nu vor vroi să-mi las pana din mînă, pînă ce nu le voi spune măcar cîteva cuvinte despre soarta hărăzită după aceea personajelor înfăţişate. Îndrăznesc să spun că nu fac parte dintre scriitorii care simt plăcere să-şi chinuiască cititorii pricinuindu-le decepţii. Un asemenea nărav ar fi condamnabil şi, după părerea mea, în contradicţie cu politeţea care-i şade bine autorului mai mult decît altora. De aceea am să încerc să satisfac, pe cît îmi va fi cu putinţă, această dorinţă firească.

Henriette Kegge s-a măritat anul trecut cu un căpitan din artileria călare, pe care mă tem că l-a judecat niţeluş cam după înfăţişarea exterioară. Căpitanul însă pare să fie un om cu mult cap şi cred că se pricepe de minune să-i înţeleagă şi să-i suporte Henriettei caracterul şi să imprime minţii şi însuşirilor ei o orientare justă şi sînt convins că a exercitat o influenţă favorabilă chiar şi asupra atitudinii întregii familii, inclusiv a domnului Kegge, care în prezent caută mult mai puţin să se ia la întrecere cu grangurii şi cu boierii, nu-i mai invidiază de loc şi prin aceasta creşte tot mai mult în ochii lor.

Doamna Kegge este, după cum am auzit, tot aceeaşi cucoană tăcută şi aşezată, numai că moartea unuia dintre cei doi favoriţi ai ei i-au pricinuit cîteva zile amare. Nu am fericirea să le pot comunica cititorilor mei dacă a fost vorba de Azor sau de Mimi.

Domnul Van der Hoogen s-a comportat atît de puţin şarmant în ceea ce priveşte gestionarea unor sume de bani încredinţate lui pe răspundere, încît a găsit cu cale să-şi părăsească într-o bună zi locuinţa de la magazinul de lenjerie, fără să pricinuiască păreri de rău nimănui, decît lenjerului şi soţiei acestuia, care s-au văzut astfel lipsiţi de chiria pe şase luni şi de o sumă frumuşică, împrumutată domniei-sale.

[1] Leida.

Casa Dulce e şi acum o cofetărie bine văzută, iar în preajma sfîntului Niculaie se mai ţin acolo şi acum cercuri de poleit foarte simpatice. Saartje e logodnica unui tînăr drăguţ, care învîrteşte afaceri importante în branşa manufacturii. Recomand sexului frumos viitorul lor magazin. Va fi o plăcere să cumperi la ei.

Suzette Noiret a devenit, sub titlul de însoţitoare, o persoană foarte bine văzută pe lîngă duduia Constance. De Maete, luat sub protecţia specială a baronului, a ajuns foarte repede secretar şi ocupă acum postul lui Bout, care a decedat, ca urmare a felului său de viaţă dezordonat. De Maete este fericitul soţ al frumoasei Suzette. Am primit de la aceşti tineri o scrisoare, în care arată că „se simt obligaţi faţă de domnul Hildebrand".

Baronul mai trăieşte. Locuieşte tot cu fiica lui, în aceeaşi atmosferă calmă şi plăcută. Amîndoi fac bine oamenilor cu orice prilej, iar duduia întîmpină, cu inima plină de dragoste, vremea în care domnul Van Nagel, — întrucît începe încet-încet să îmbătrînească de-a binelea — va avea şi mai multă nevoie de ajutorul ei.

Şi bunica ?... Nu mai e printre cei vii. Potrivit voinţei ei celei de pe urmă, a fost înmormîntată în cimitirul de la Marepoort, din Leida, în aceeaşi groapă în care odihneşte nepotul ei iubit. Cîinele nu i-a supravieţuit mult timp.

Iar eu am primit, conform dispoziţiei ei, un pachetel, în care se aflau inelul, batista si următoarele cuvinte în limba engleză :

„Adu-ţi aminte de bunul nostru William şi de bunica lui.
E. Marrison."

1840.

IARNA LA ŢARĂ

Printre lucrurile pe care omul s-a obişnuit să şi le bage în cap fără să le cîntărească prea mult se numără şi părerea că, la ţară, iarna e tot atît de neplăcută, pe cît e de plină de fericiri vara. Persoanele care nu pot să trăiască fără operă, concerte şi serate, bărbaţii care simt nevoia să se ducă zilnic la club şi femeile care nu sînt fericite decît dacă trebuie să recurgă cel puţin o dată pe săptămînă la *grande toilette*[1], n-au decît să-şi bage ideea aceasta în cap. Dar pentru firile liniştite, casnice, care s-au săturat de tot ceea ce este prin excelenţă monden şi deci s-au învăţat să-şi reducă treptat cercul plăcerilor, fie că lecţia le-a fost predată mai blînd, fie mai aspru, — pentru aceştia, în perioada rece nu este de loc mai puţin plăcut la ţară decît în anotimpul călduros. Ba chiar, credeţi-mă dacă vă spun că în satul liniştit iarna pare infinit mai scurtă decît în oraşul cu atîtea şi atîtea... *ressources*[2] ! La oraş, iarna, cu avangarda şi convoiul ei de zile întunecoase, reprezintă un anotimp lung, pe care fiecare caută să-l scurteze şi să-l treacă, prin tot felul de mijloace artificiale bătătoare la ochi. La ţară, dimpotrivă, iarna nu este decît trecerea grăbită de la o toamnă prelungită la o primăvară timpurie. Într-adevăr, ce repede trece vremea la ţară de la căderea ultimei frunze de stejar pînă la înmugurirea celui mai timpuriu castan !

Dacă din cele şapte zile ale săptămînii, două zile suflă un vînt puternic, iar alte două zile plouă cu piatră, oră-

[1] Ţinuta de gală. (Fr.)
[2] Resurse. (Fr.)

șenii stau acasă *și* în celelalte trei zile rămase, în care soarele străpunge din cînd în cînd norii și-și aruncă razele duioase peste natura lîncedă. Stau acasă, pentru că, începînd de dimineață, de cînd s-au dat jos din pat, și pînă pe la ora douăsprezece, au văzut un pic de ceață și habar n-au ce vreme frumoasă urmează de obicei, toamna, după un asemenea început. În schimb, orășenii știu că „nu mai e de ieșit din casă, pentru că nu poți să te încrezi în vreme". Nu îndrăznesc să se plimbe fără umbrelă, dar nu vor să iasă cu umbrelă. Pardesiul, deși necesar, li se pare prea greu și își repetă de o sută de ori pe zi unul altuia aceeași observație răsuflată, că „o astfel de vreme e mai rea decît un frig zdravăn", că le e dor de un foculeț, din pricina umezelii și că l-*ar* și aprinde, numai de-ar fi noiembrie. E abia mijlocul lui octombrie, dar pentru ei, iarna, formal, a început.

Odată cu noiembrie vine și foculețul, vin sulurile de lînă la ferestre, serile lungi, străzile murdare și frigul nesuferit din bisericile mari, inclusiv tot felul de pardesiuri și paltoane. Apoi urmează decembrie, cu blănurile și manșoanele lui, cu almanahurile și cu sfîntul Nicolae, cînd e întotdeauna vreme prea rea ca să ieși din casă, cu un viscol neașteptat, care într-o singură zi strică douăzeci de pălării noi de damă, și cu micile geruri de noapte, care te fac să tremuri, nu de frig, ci de frică. Crăciunul, sărbătorit la țară cu atîta gingășie și cu atît respect, într-o îmbinare atît de armonioasă cu liniștea care îl precede și cu cea care îi urmează, este la oraș semnul unei perioade de agitație, de preocupări febrile și de tot felul de manifestări zgomotoase. După îngrozitoarea zi a Anului Nou, cînd sute de oameni răcesc, orice tată de familie onorabil este copleșit de programe de concerte, care îl fac să numere, cu inima strînsă, capetele fiicelor lui, dornice să iasă în lume. Iar în oraș se vorbește și se discută fără întrerupere despre baluri, și despre spectacole, și despre *soirées littéraires* [1], și *soirées musicales* [2], și alte *soirées,* care însă nu sînt nici literare, nici muzicale, nici altcum, ci numai extrem de rigide și de plicticoase. Și te saturi

[1] Serate literare. (Fr.)
[2] Serate muzicale. (Fr.)

pînă într-atîta şi pînă peste gît de distracţiile de iarnă, încît în patru săptămîni ţi se face lehamite. Şi pînă unaalta, e frig şi sărăcie şi e gheaţă pe canale şi cerşetorie la poduri. Şi încă două luni încheiate te uiţi morocănos în fiecare dimineaţă la termometru şi numeri, bombănind, zilele de iarnă. Şi ca să scoţi nasul pe barieră, copacii trebuie să fie gata înverziţi, iar ca să fii mulţumit de plimbărică, trebuie să fi venit cel puţin luna mai. Prin urmare, iarna ţine de la mijlocul lui octombrie pînă prin mai. Şi atunci, orăşeanul care se duce la ţară are senzaţia că s-a produs o schimbare de decor subită, bruscă, pentru că el n-a văzut nimic din pregătirile impresionante pe care le face natura, nici n-a putut s-o urmărească pe drumul pasionant al tainicelor ei imbolduri. A pierdut toată bucuria pe care omul de la ţară a gustat-o, cînd prima găină a început să-i ouă şi cînd i-a înflorit primul ghiocel pe ţărîna golaşă şi tare. N-a văzut plecarea la drum a gîştelor sălbatice, nici venirea sturzilor şi a nagîţilor, nici n-a auzit din gura grădinarului priceput în ale vremii sau din cea a bătrînului fermier, cu trei zile înainte ca vîntul să sufle dinspre miazăzi, că vîntul *are* să sufle dinspre miazăzi.

Cine are o proprietate la ţară şi e nevoit sau destul de deştept ca să rămînă acolo peste iarnă, se scoală dimineaţa odată cu soarele, ceea ce e destul de comod, pentru că în acest anotimp nici soarele nu e prea matinal. Dar să nu mai facem pe grozavii unii faţă de alţii ! În privinţa aceasta, orăşeanul şi săteanul sînt la fel : pentru amîndoi, clipa sculatului este cea mai anevoioasă din tot cursul zilei. Pentru că patul e cald, camera e rece, iar omul e leneş. În plus, apa din doniţă poate să fie îngheţată, iar înclinarea „de a te mai întoarce o dată pe partea cealaltă" este înnăscută speciei noastre. Dar după ce în sfîrşit ai triumfat, la ţară ai cel puţin satisfacţia că vezi într-adevăr soarele, în timp ce dumneavoastră, domnilor şi doamnelor de la oraş, puteţi citi mereu aceeaşi firmă enormă „MANUFACTURĂ" la vecinul de peste drum, sau firma ceva mai explicită, dar nu mai puţin agasantă : „ARTICOLE DE PAPETĂRIE ŞI DE BIROU". Cel mult, dacă vecinul dumitale de peste drum e hangiu, ai privilegiul să-ţi arunci prima privire asupra chipului aurit al luminătorului ceresc în persoană, cu raze de un ţol gro-

sime şi cu ochi saşii. Eşti de invidiat dacă locuieşti pe un splai şi nu vezi altceva decît gheaţa neagră, cu mormane de cenuşă şi gunoi, aruncate acolo, pentru desfătarea dumitale, tocmai în clipa în care ai ieşit din culcuş; de invidiat, dacă locuieşti într-o cameră dosnică şi poţi să te uiţi, deasupra unei fişii de grădină, la siluetele întunecate ale unor magazii înalte, cu obloanele închise! Dar ia vino niţel la fereastra asta îndreptată spre răsărit, şi priveşte, hăt departe, pajiştea, sură din pricina poleiului aşternut ca nişte fulgi, zarea arămie cu discul sîngeriu, pe jumătate încă ascuns şi pe jumătate ivit, care, dacă ar fi acum Crăciunul, ar fi oglindit pe zăpadă o vîlvătaie roşie, de o mie de ori mai frumoasă decît lumina celui mai de soi foc bengal peste eroii cîntăreţi din actul al cincilea al unei opere sau peste dealurile pictate ale unui balet. Sau uite-te pe cealaltă fereastră, spre apus, şi priveşte brazii verzi, drapaţi într-o ţesătură fină şi scînteietoare, şi pîlcul majestuos de fagi golaşi respectabili (un cap chel *este* respectabil), colo în fund, cu vîrfurile pierdute într-o negură care se prelinge, ca nişte picături molcome, de-a lungul crengilor. Să sperăm că după Crăciun vor avea şi ei haina lor de zăpadă.

— Toate-s bune şi frumoase, — zici dumneata, stimate cititor, — dar nu poţi să stai toată ziua bună-ziua să cşti gura la soare şi la copaci. Ce face omul la ţară? Cu ce se ocupă? Cu ce se distrează?

E decembrie. Trebuie să-şi aducă lemne şi colindă cu tăietorul ca să-i spună care copaci maturi vin la rînd şi care desiş a ajuns la vîrsta tăierii. Nici vînătoarea nu s-a închis încă: îşi încarcă în puşcă „şase mari“ [1] în loc de „mici“ (pentru că iepurele poartă, întocmai ca şi dumneata, blană de iarnă) şi, — după ce a cărat pînă în amurg tolba pe umărul drept şi punga cu alice pe cel stîng şi puşca încărcată în mînă, plus cîţiva iepuri şi cîteva becaţe pentru prietenii lui de la oraş, — seara mănîncă de stinge, aşa cum mănînci şi dumneata, stimate domn, după ce te-a dogorit soba la birou şi ai avut o zi bună la bursă. Seara e mult prea obosit ca să se plictisească. Se face comod, punîndu-se la halat şi papuci şi e foarte ocupat cu iepurele

[1] E vorba de calibrul alicelor.

pe care l-a împuşcat în „umblător" şi care a plîns ca un copil ; cu iepurele pe care l-a împuşcat în „pompă" şi a rămas mort pe loc ; şi cu iepurele pe care l-a văzut cum îşi împroşca „lîna" şi care se şi dăduse peste „bilă", dar care după aceea şi-a luat iar picioarele la spinare ca să se ducă să moară cine ştie pe unde, într-un locşor ascuns. Iar membrii familiei şi vecinii, adunaţi în jurul vetrei, ascultă încă o dată, cu interes şi cu plăcere, vechile isprăvi vînătoreşti, cu cele trei potîrnichi doborîte cu două gloanţe şi cu cele două raţe ucise dintr-un singur foc !

Şi nu mai vin şi ţăranii să plătească şi, cu acest prilej, să-şi spună păsurile de acasă ? Şi nu vine şi pastorul să joace o partidă de şah ? Şi nu scrii şi dumneata, acolo, la oraş, atîtea cărţi pentru el ? Şi nu primeşte de două ori pe săptămînă un întreg pachet de ziare, în care citeşte, spre marea lui delectare, despre vizitele unor regi şi ale unor prinţese în capitală ; despre broşe de diamante şi rochii de fir ; despre actori care excelează în noul lor rol ; despre virtuozi mari, mai mari, foarte mari, cei mai mari şi supra-mari ; despre săli ticsite, coafuri strălucitoare şi satisfacţii artistice de înalt nivel ; despre plombarea dinţilor cariaţi, metodă care nu-i trebuie, şi despre „Source de vie, Izvor de viaţă", a 1,25 florini cutia, pe care îl are mult mai ieftin la ţară ; inclusiv polemicile literare, care nu-l interesează, deoarece în literatură nu păcătuieşte, şi cele despre cîntatul la vioară, pe care îl practică numai pentru plăcerea sa proprie, precum şi încredinţările redactorilor, că nu au obiceiul să facă ceea ce el, ca cititor, constată, în tot teancul de ziare din faţa lui, că au făcut fără încetare.

Are şi zilele lui de sărbătoare. Se apropie, de pildă, ziua de luni de după Bobotează, zi în care muncitorii tipografi din oraşul dumitale colindă din uşă în uşă cu o cerşetorie elegantă, un ultim apel la mărinimie, care a urmat după lăcomia gardienilor, a paracliserilor, a sobarilor, a lampagiilor, a pompierilor, a cărbunarilor, a pîndarilor şi a cîte şi mai cîte alte bresle. Aici, la ţară, nu cunoaştem pe nimeni să facă asta, în afară de pădurar, care vine să ne ofere micul lui almanah verde şi căruia cu acest prilej îi mai atragem încă o dată atenţia asupra tăietorilor de lemne clandestini, deoarece, ca să spunem ade-

vărul, aceştia şi numeroasele ciori sînt singurele noastre calamităţi de iarnă.

Dar vroiam să vorbesc despre lunea de după Bobotează. Atunci avem, de pildă, marele tîrg de lemne, o solemnitate publică, infinit mai amuzantă decît o mare paradă, vă rog să mă credeţi.

Pe la ora zece, zece şi jumătate, atunci să vezi ! Atunci vin toţi ţăranii în grupuri, prin pădure, bălăbănindu-şi braţele. Un ţăran din Kennem nu se grăbeşte niciodată, decît la tîrgul de brînzeturi din Alkmaar, cînd vrea să „apuce" un loc bun. Încetul cu încetul se apropie cu toţii, — unul cu mîinile la spate, altul cu mîinile în buzunarele cojocului, — de locul unde se află buştenii stivuiţi şi arborii maturi, care, cu o rană făcută de topor şi cu un număr, sînt sortiţi morţii. Atît buştenii, cît şi arborii vii, sînt cercetaţi îndeaproape. Fiecare dintre ţărani îşi ascunde sub cel mai desăvîrşit laconism intenţia şi dorinţa de a cumpăra, ca şi curiozitatea de a vedea.

— Care va să zică, Jeepie, — zice unul, — îţi treb'e şi ţie o buturugă ?

— Păi, măi flăcăule, am venit numa' aşa, să mă uit !

— Păi, — ţăranii îşi încep aproape toate frazele cu acest cuvînt, — păi, sîntără destui buşteni barosani. Da' sîntără şi unii sfrijiţi rău, să ştii.

— Da, — zice un al treilea, care are de gînd să cumpere şi el cîţiva. — Şi pînă-i vezi acasă !

— Aşa, care va să zică, Jan Spitter, ţi-ai luat o pereche de colibe [1] noi ! — zice un al patrulea către cel astfel numit, cînd vede că acestuia i se scurg ochii după un anumit buştean de stejar.

— Păi, acu-i dă drumul, să ştii ! Jan Spitter ne arde pe toţi.

— Frumoasă vreme, — observă un al cincilea, pe care ceilalţi îl văd că cercetează un fag viu şi că-i socoteşte cubajul. — Foarte frumoasă vreme ! Vine vînt, nu şagă. Nu mi-ar părea rău de ceva uscăciune.

— Ba mie da, măi frate-meu, — răspunde un ţăran bătrîior, aprinzîndu-şi pipa cu amnarul şi răspîndind, după o clipă, în jurul lui, nori de fum puternic mirositori.

[1] Saboţi. (N.a.).

— Au venitără și d-ăi sătui de la oraș, — observă un țăran sărac, temîndu-se să nu-l zăpăcească orășenii.

— Io-te-te la el, cu cizmele lui lustruite, — zice un flăcău, care poartă la gît un fular de lînă sîngeriu și care ia lucrurile mai ușor, în ce privește orășenii. — Și zi așa, brutărașule, iar vrei să ciupești o băncuță ?

Brutarul face o mutră plouată și își propune să se comporte ca și cum n-a auzit, dar se răzgîndește, scoate tabachera cu tutun, își vîră, cu o adevărată lăcomie de brutar, o porție bună între fălcile palide și răspunde spiritual :

— O vrei pe-a *mea* ?

Între timp, proprietarul stă la pădurar, la gura sobei, cu băieții din casă. Alături de casă se află o buturugă de fag, de mărimea unei coaste de bou. Buturuga provine dintr-un copac tăiat anul trecut și care întîmplător îi plăcuse pădurarului atît de mult, încît îl cumpărase netăiat și îl mai avea încă de vînzare. Tot acolo se află și secretarul satului, cel cu ciomagul noduros, cu mînecuțele verzi și cu părul cărunt, precum și funcționarul de la oraș, în prezența căruia „se va vinde această importantă partidă de lemne". Un pic de taifas, o ceașcă de cafea... — apoi se aude clopoțelul și se adună cu toții la numărul 1.

Se citesc acum cu glas tare condițiile licitației, cu amenințări înspăimîntătoare împotriva celor care nu plătesc pe șin, adică pînă în șase săptămîni, care nu astupă găurile așa cum trebuie sau care la tăiere aduc cu ei cîini în pădure, dar aceste amenințări, în lipsă de mijloace de constrîngere, au puterea unor simple rugăminți prietenești. Apoi începe îmbulzeala și agitația. Unii cumpără la început pentru că „încet-încet se urcă prețurile". Alții amînă cumpărarea, sperînd că „cei mai mulți pleacă" și deci cele mai bune achiziții vor fi cele de la urmă. Secretarul caută să obțină prețuri cît mai mari, iar cumpărătorii să dea bani cît mai puțini. Se schimbă fel de fel de vorbe de duh, care se îndesesc pe măsură ce tăietorii de lemne se plimbă din ce în ce mai voioși cu ulciorul în mînă, iar prăvălioarele în aer liber, instalate la tot pasul, printre bușteni, au tot mai multă căutare.

— Ți-ai pus bine banii ! — zice secretarul, cu neprefăcută admirație pentru lotul de bușteni pe care îi

atinge cu vîrful ciomagului. — E-hei, măi băieţi, ce mai buşteni ! Din ăştia să tot faci foc doi ani de zile ! Cît costă toată stiva ? Cine începe licitaţia de la doişpe florini ? Poate că daţi şase ? Nu toţi odată, copii ! Trei florini, începem de la trei, — şi aşa mai departe. — Te-ai şi lăsat ? — se aude după o clipă, din gura aceluiaşi magistrat, către un ţăran care a licitat, dar de îndată ce-i vorbeşte, o şterge, pentru că se teme de binecunoscutul simţ satiric al acestuia. — Te-ai şi lăsat ? Şi asta o face un om, care se numeşte Jan Houtkooper [1]. Mai mare ruşinea, pe cinstea mea... Ei, cine cumpără lotul ăsta, primeşte şi femeia, cu prăvălia de turtă dulce şi cu clondir cu tot ! — glumeşte el apoi, apropiindu-se de un loc, unde o bufetieră veselă îşi încălzeşte mîinile la o sobiţă, la care vin ţăranii să-şi aprindă lulelele. — Pe asta dau chiar eu şapte florini. Şapte şi un sfert. Şi jumătate. Şi trei sferturi. Opt. O dată. De două ori. Nu dă nimeni mai mult de opt florini ? Pentru muieruşca asta nurlie ? Şi jumătate. Aşa, Teunesie, nu ţi-ajunge nevastă-ta, măi omule ? Opt şi jumătate. Nouă. O dată. De două ori. Nu te ispiteşte rachiul, neică ? Încă un sfert. Şi jumătate. Nouă şi jumătate. O dată. De două ori. De trei ori. Să fie cu noroc ! Ai făcut o treabă bună, neiculiţă. Cum te cheamă ?

— Jan van Schoten.

— Aşa, vasăzică : te cheamă Jan van Schoten ? Păi la Schoten n-aveţi pădure, neică ? — Şi întorcîndu-se către pădurar : — Aici e gata, meştere ! Încotro o luăm acum ? În partea aia, dinspre pămîntul lui Sijmen, nu-i aşa ? Haideţi, copii ! Măi băieţi, ce-are să spună Sijmen cînd o să ne năpustim toată gaşca la clătite ? Să tot prăjească nevastă-sa la clătite toată ziulica. Haideţi : iar începem ! Numărul o sută treizeci. Cine dă pe lot o sută şi treizeci de florini ? O sută şi treizeci de cenţi ar merge mai bine pentru început... — etc.

— Doi au licitat ? Cine a vorbit întîi ?

— *Eu* am vorbit întîi !

— Cum te cheamă ?

— Mă cheamă Piet de Wit.

[1] *Houtkooper*, cumpărător de lemne. Joc de cuvinte.

— Prea bine. Te scriu cu negru.[1]

Sînt glume, desigur nu dintre cele mai rafinate şi mult sub nivelul tuturor *bon-mots*[2]-urilor şi calamburilor posibile care circulă la oraşe, dar provin dintr-o dispoziţie sufletească sinceră şi veselă şi se potrivesc foarte bine cu această dispoziţie şi se vor potrivi atîta vreme, — pentru a folosi stilul necrologic, — „atîta vreme cît glumele ţăranilor vor fi apreciate în Olanda la justa lor valoare".

Între timp, bărbaţii şi femeile şi copiii, care se ţin după alai prin toată pădurea, cu băutură, cu gogoşi şi cu gustări şi care îşi aşază peste tot barăcile portabile, strigă din toate puterile, ca şi cum fiecare dintre cei de faţă ar avea obligaţia morală să consume ceva de la ei : „Staţi la rînd !" „De cînd tînjeşti după o înghiţitură, vecine !" „Arie, Arie, da' uscat îţi mai e gîtlejul !" „Nu te arunci prea rău ? Şase în sus şi două în jos !"[3] „Poftiţi, vă rog, aici, la Keesje, aici, la Keesje ! Nu aveţi de plătit. Nici el nu-i plăteşte cofetarului !" Şi toţi doresc pentru a şaptezeci şi şasea oară să facă „saftea". Iar copiii ţăranilor, împreună cu ai preotului şi ai sanitarului şi cu cei de la „conac", pătrund prin mulţime în toate direcţiile, ca să joace leapşa sau v-aţi-ascunselea pe după buşteni, sau sar, ca nişte tineri acrobaţi, de pe un ciot pe altul, sau primesc în dar de la proprietarul pădurii o prăjiturică.

La ultima vînzare începe să se producă oarecare mişcare, iar la ultimul număr bucuria s-a sfîrşit, pentru toţi, afară de pădurar şi de magistraţii care au asistat la licitaţie : acestora li se serveşte cîte o bucată de friptură de vită cu năut.

Dar e sfîrşitul lui ianuarie, iar bărbierul dumitale îţi înfăţişează în fiecare dimineaţă tablouri înspăimîntătoare despre gheaţa de nu ştiu cîţi ţoli grosime de pe canalele din oraş. Acum te lauzi şi dumneata cu o serbare populară şi te umfli în pene cînd vorbeşti despre patinajul dumitale de la oraş. „Patinajul dumitale !" Îmi scot pălăria în faţa lui, cu toate că nu-mi place gheaţa şi prefer să rămîn la ţară pentru că mă-nnebunesc după apa în mişcare. Bîlciul

[1] *De Wit,* Albul. Joc de cuvinte.
[2] Cuvinte de duh. (Fr.)
[3] Aluzie la un joc cu zarurile.

vostru de pe Amstel [1], amsterdamezilor, şi bîlciul vostru de pe Meusa [2], rotterdamezilor, „oferă un spectacol mişcător", — ziariştii voştri nu au destule cuvinte ca să-l descrie, — cînd vă plimbaţi, călăriţi, alergaţi, jucaţi hochei, jucaţi biliard, luaţi aperitivul şi chiar faceţi focul, pe gheaţă, unde se dedau aceleiaşi plăceri toate clasele sociale: aristocratul în poloneză [3] şi barcagiul în vestonul lui marinăresc ; cînd în văzduh se înalţă un acord, produs de o mie de patine olandeze şi engleze şi frizone care scîrţîie toate odată, în timp ce zurgălăii zăngănesc, iar bufetierii cu rachiu de „nouăzeci de grade !" încearcă să strige mai tare ca ei ; cînd toată splendoarea unor *douillettes* [4] căptuşite şi tivite cu blană, a blănurilor şi a şalurilor, e luminată de soarele palid de iarnă şi cînd o societate luxoasă pare că vrea să-şi pună bogăţia faţă în faţă cu sărăcia naturii. Dar să nu credeţi că la ţară nu avem şi noi patinaj ! Ne distrăm şi noi ; ne distrăm, nu glumă, şi aş dori să vă distraţi şi voi la fel.

Presupun că eşti proprietarul unei case la ţară, în apropiere de vreun sat mic. Acolo ai să vezi şi un gheţuş şi, dacă-ţi plac copiii, vor fi o încîntare pentru dumneata. Adulţii disprefuiesc această baltă de nimica toată ; dar aici îl avem pe micuţul şi dolofanul Wulbert, cel cu ochii frumoşi, care se duce să-şi aducă patinele, de îndată ce aude că „domnişorii au voie pe gheaţă" şi şi-l aduce şi pe frăţiorul mai mic, care începe să se dea pe gheaţă pentru prima dată. Cît ai bate din palme se adună din toate locuinţele o droaie de ţărănuşi şi ţărăncuţe care îşi spun unii altora pe nume şi sînt foarte familiari şi cu domnişorii şi domnişoarele din vile. Aceştia şi-au legat de ghete patinele încă din casă, cu mare tapaj, şi vin acum, cu *bouffantes* [5] roşii şi cu obraji la fel de roşii, să se amestece în ceata celorlalţi. Atunci veselia ajunge la culme şi toată puştimea lunecă şi patinează şi se dă peste cap şi se învîrteşte şi cade grămadă şi se bate cu zăpadă. Băieţii le urmăresc pe fetiţe patinînd şi le fură de pe cap pălă-

[1] *Amstel*, rîul pe care este aşezat oraşul Amsterdam.
[2] *Meusa*, rîul pe care este aşezat oraşul Rotterdam.
[3] Un fel de redingotă cu guler drept şi cu brandenburguri.
[4] Şube. (Fr.)
[5] Fulare lungi de lînă. (Fr.)

riile nclegate, — dar ele nu răcesc din pricina asta, — şi fug roată în triumf cu ele în mînă, lunecînd pe vîrfurile patinelor. Sania, cu o întreagă încărcătură de fetiţe, fuge încolo şi încoace, împinsă de o întreagă gaşcă de băieţi şi se lasă într-o parte, la viraj, „vai, atît de groaznic!" încît ţipă cu toţii. Şi apoi, dumneata, proprietarul domeniului, ai să ai chef să faci pe grozavul şi să-i tratezi pe copiii aceştia veseli cu nişte cozonac şi cu o gură de rachiu cu zahăr. Şi să vezi atunci strigăte de bucurie! Copiii ţăranilor n-au sorbit încă niciodată ceva atît de gustos. Muncitorul care a curăţit pîrtia nu e nici el uitat şi patinează cu mătura pe umăr şi face glume cu micii ştrengari şi se pomeneşte pe neaşteptate că-i vîjîie un bulgăre de zăpadă la ureche. Iar ştrengarul care a aruncat bulgărele de zăpadă îşi ia tălpăşiţa şi fuge departe de tot, patinînd, ceea ce produce o plăcere de nedescris altui ştrengar, care a căzut pînă acum de două ori cu nasul pe gheaţă. Şi apoi apare o crăpătură în gheaţa „ian-atîta de groasă!", încît piciul, care umblă pentru prima dată pe o pereche de patinuţe ruginite şi care, vîslind în aer cu mîinile lui plinuţe, strînse într-o vestă strîmtă, îşi închipuie că înaintează, şi le dezleagă încetişor. Dar bărbaţii cu doi sau trei ani de experienţă vorbesc despre nişte grinzi aşezate dedesubt [1]. Şi tot satul e numai agitaţie şi chiote şi fericire. Şi toţi băieţii şi toate fetele nu ştiu nimic mai frumos decît speranţa într-un ger zdravăn, ca să fie mîine iarăşi gheaţă groasă de un ţol în copca spartă azi, lucru pe care vin dis-de-dimineaţă să ţi-l dovedească în pat. Numai întunericul pune capăt veseliei, în care prînzul nu provoacă decît o mică pauză. Dar ia să fie lună plină, că atunci mai vin destui şi seara, ba chiar şi mulţi patinori, pentru că celelalte ape sînt seara prea departe sau prea pline de primejdii. Şi dacă n-ai poftă să iei parte, poţi s-o priveşti, — stînd în faţa căminului, care, cu flăcările focului de cărbuni, deosebit de luminoase atunci cînd spargi un cărbune cu vîrful vătraiului, luminează faţa iubitei dumitale soţii şi feţele frumoaselor dumitale fiice, — în timp ce atmosfera intimă a amurgului evocă o sumedenie de amintiri duioase şi dă naştere la

[1] Gheaţă foarte rezistentă.

conversații agreabile. În conversațiile celor din casă vine poate vorba de vreo poezie frumoasă sau de vreo carte interesantă, care îți împodobește mica bibliotecă. Iar seara, cînd s-a făcut liniște deplină în casă și în jurul casei, citești ceva cu glas tare micului dumitale cerc, degustînd un pahar de punci cald sau de șodou dulce, și nici nu-ți dă prin gînd că în aceeași clipă, în una dintre sălile de audiții din capitală, o tînără victimă a amorului său propriu și a secretarului unei societăți savante, în costum negru și cu fața palidă, este *sacrificată* de către o ceată solemnă de bărbați respectabili, fiind silită ca, între șase lumînări de ceară și în fața unei mulțimi considerabile de domni cu și fără decorații și de cucoane frumos îmbrăcate (vreau să spun : „o mulțime de femei vrednice de stimă"), să citească o conferință care plictisește, sau o poezie prea stupidă, despre unul care se însoară din greșeală cu soră-sa sau despre o fecioară care bocește într-un turn [1].

Mai vrei și altă antiteză ? Da, zău, mai îngăduie-mi una. Poate că nu-ți plac antitezele, dar lasă-mă să te mai pricopsesc cu aceasta ; te va mișca. Acum însă îmi închipui iarăși că ești orășean și că locuiești la Amsterdam sau la Haga.

E sfîrșitul lui februarie. În cercul dumitale, în societatea dumitale, la clubul dumitale, — unde vrei ? — poate chiar în casa dumitale, s-a desfășurat, sub *învăluirile* asprei *étiquette* [2] și sub *dezvăluirile* nemiloaselor *caquets* [3], o dramă tristă. La toate sindrofiile din iarna aceasta, frumoasa Emmeline C. a fost *reine du bal* [4]. A fost *fêtée* [5], a fost *adorée* [6]. Maică-sa a fost mîndră de ea. Ea a fost mîndră de ea însăși. La *soirée* la doamna Van W. a întîlnit-o tînărul Van Staten și a fost „grozav de atent față de ea". La concertul lui... — pune aici numele unui concertist neîntrecut dintre zecile de mii din zilele noastre ! — a bătut la ochi cît s-a tot foit în jurul ei. La balul de la dumneata acasă (unde toată lumea s-a amuzat într-un chip atît de

[1] Autoironie : aluzie la două opere literare ale lui Hildebrand.
[2] Etichetă. (Fr.)
[3] Vorbe de clacă. (Fr.)
[4] Regina balului. (Fr.)
[5] Sărbătorită. (Fr.)
[6] Adorată. (Fr.)

şarmant, stimată doamnă !) şi la toate petrecerile, nu s-a clintit de lîngă ea, i-a stat într-un mod de necrezut *aux petits soins* [1], şi toată lumea a văzut cum îi scînteiază ochii, ca cei ai unui tigru, cînd ea a valsat cu altul. Acest tînăr Van Staten avea o înfăţişare foarte simpatică, perspective foarte frumoase în faţă şi o familie foarte respectabilă în spate. Nu e de mirare că, la urma urmei, Emmeline a vrut să ştie ce are el de gînd şi de aceea a făcut unele nazuri. Ce face monstrul la ultima *soirée* la care a luat parte împreună cu ea ? Abia se uită la ea. Cu o plecăciune rigidă abia dacă o întreabă ce mai face. Cînd ea, la stăruinţa tuturor, afară de a lui, se aşază la pian şi cîntă, îl vede, în oglinda de deasupra pianului, absorbit într-o conversaţie... cu altă frumoasă ? Nu ; cu nişte domni, cu un învăţat, cu un diplomat. Şi, după o clipă, ia cărţile din mîna unei cucoane în vîrstă, care îl rugase să-i ţină locul, pentru că se plictisise să joace cu altă cucoană în vîrstă şi cu doi domni în vîrstă. Toată seara nici un cuvînt, nici o privire din partea lui pentru frumoasa Emmeline. Iar a doua zi, zvon prin oraş, că logodna lui cu duduia E. din X., care trebuie să se fi încheiat încă de astă-vară, s-a desfăcut.

Inima bietei Emmeline e sfîşiată... Nu ! otrăvită. Începînd din această clipă, lumea toată este pentru ea ipocrizie şi mascaradă, iar întregul neam al bărbaţilor e numai prefăcătorie. Totuşi, vrea şi ea să poarte o mască şi să fie ipocrită. Dar cum poate oare să evite ca toate prietenele ei, cînd se întîlnesc cu ea, s-o plîngă şi ca timp de săptămîni de zile să fie, sub titlul de „fata care a fost tratată în mod atît de infam", salvarea conversaţiilor lîncede de pe divanurile de catifea şi a vioaielor *tête-a-têtes* [2] de lîngă şemineurile de marmură sau din intimele nişe ale ferestrelor ?

Dar acum îl văd pe omul meu de la ţară că face o vizită unuia dintre ţăranii lui, că ia loc cu el la cafeaua cu sandviş de după amiază în tovărăşia unui negustor, — care, cu un pachet înalt şi ţuguiat în spinare, colindă satele, — şi, în cea mai adîncă tăcere, îşi suflă în cafea, în timp ce femeia şi fetele se gîndesc dacă mai trebuie ceva. Fata

[1] Extrem de atent, gata pentru orice servicii. (Fr.)
[2] Convorbiri sau întîlniri între patru ochi. (Fr.)

cea mare e însă dusă la oraş, iar omul meu de la ţară, căruia îi place să vorbească despre fetişcană, găseşte că prilejul e nimerit ca să întrebe :

— Vasăzică aşa, Jantje ! O fi adevărat, sau poate mă înşel, că fiica dumitale se gîndeşte să se mărite ?

— Apăi, de, boierule ! — este răspunsul lui bogat în cuvinte, — oamenii spun ei *molte*, dar ce ne-am face dacă ne-am lua după toate gurile... Acuma, de ! N-oi zice că nici un flăcău nu-i face curte şi ei, dar de măritat... Ştiu şi eu ? Aş ! Nu-mi vine să crez.

— Ei, ce faci, Trijntje, te-ai gîndit ? — întreabă negustorul.

— Apăi da, — zice Trijntje, — dă-mi un mosorel de aţă neagră.

— Şi mie vreo patru năsturaşi de cămaşă, — zice femeia.

— Am auzit primăvara trecută că s-a dus la iarmaroc cu un flăcău, — zice omul meu de la ţară, care n-a auzit nimic de acest fel.

Dar ţăranul şi nevastă-sa fac nişte mutre îngrijorate, care vor să însemne că e prea de tot, aşa că proprietarul găseşte nimerit să schimbe vorba.

— Aveţi un mieluşel ? — zice el, arătînd un mic animal negru, care stă ghemuit pe vatră, lîngă o pisică grasă, cu pete roşii şi negre.

— Păi da, — zice femeia, — avem doi mieluşei de la oaia asta, unul alb şi unul negru, ăsta care doarme. Apăi pe ăla, cum l-a fătat, l-a alintat de-a crescut mîndru, dar pe ăsta l-a lăsat să zacă. Şi nici nu i-ar fi dat voie să sugă, de-a trebuit s-o ţinem. Acum îi dăm să bea dintr-o strachină. Dar e rău că face murdărie în tot locul.

— Apăi, reia ţăranul, — nu vrei matale să te uiţi niţel la viţei ? — Şi domnul proprietar se scoală în picioare şi-l urmează pe ţăran în grajdul cu viţeii.

— Io-te ici-işa, sîntără trei : două viţeluşe şi un tăuraş. Viţeluşa aia de colo, azi a venit. Urît păr... Nu-i aşa, boierule ?

— E neagră de tot.

— De tot, boierule ! Dar ştii matale ce zic *eu* ? Nu treb'e să-ţi fie silă de-o vită, dacă are părul aşa sau altminteri. Cred că nu şade frumos şi dacă mai vezi matale

d-ăştia, să le spui. Aveţi la oraş oameni mofturoşi rău, să ştii ! Da' eu zic că nu şade frumos. Am s-o cresc pe viţica asta neagră la fel ca pe a bălţată. Şi ştii matale ce gîndesc *eu* ? E mai bine decît una albă de tot, pentru că pe alea le chinuie grozav muştele şi sîntără şi ale naibii de friguroase. Io-te, aia de colea a umblat un an încheiat cu pătura pe ea.

— Dar dacă te pomeneai acum cu o viţică *roşcată* ?

— Apăi... atunci... îi făceam vînt. Alea roşiile nu-mi plac, — zice ţăranul iubitor de vite, care nu vrea să dispreţuiască o vită din pricina unei anumite culori de păr, dar la care această prejudecată e prea puternică.

Şi deodată, reluînd conversaţia dinainte, continuă, în prezenţa celor două viţeluşe şi a tăuraşului, pe care îi lasă rînd pe rînd să-i lingă mîna :

— Apăi uite, ştii şi matale cum stau lucrurile, precum văz ! Şi ea l-ar fi vrut, ca să zic aşa, dar pe mine şi pe femeie nu prea ne trăgea inima şi d-aia nu s-a ales nimic din toată treaba. Că, să vezi matale, Hil e-o fată bună, ca pîinea caldă, ştii, nu-s multe ca ea. Mi-e fată vitregă, da' dacă era a mea, nu-mi era mai bună. Învăţătorul zice şi el că n-a văzut în viaţa lui una ca ea de bună şi de mîndră, ca să zic aşa, din cîte i-au trecut lui prin şcoală. Da' femeia zice că Hil aşa-i de bună la spălat rufe şi la curăţenie şi la făcut brînză şi aşa-şi dă silinţa la treabă, c-ar fi o nevastă grozavă. Da' de ! Mie mi-a dat prin gînd, ca să zic aşa, că-i aşa de bună fată, pen'că şi l-a scos din cap de tot pe ăla. I-am zis : Hil ! zic, am simţit eu că ai ceva cu Hain, da' să ştii că nu-i de tine. Apăi, am văzut eu că s-a uitat cam chiorîş, da' m-am făcut că nu văz şi cînd am tras iar cu coada ochiului, am văzut că i-a dat un brînci zdravăn şi mi s-a părut chiar c-a zis : Tata nu vrea să ştie de tine nicicum. Da'aşa cum merge treaba, boierule, îţi vine să crezi, ca să zic aşa, că nu cunoşti omul, dacă nu te-nţelegi. Uite-aşa a fost cu mine şi cu Gesie, care e acuma nevasta lui Tak, taman aşa, cînd eram tînăr, da' prea eram mototol, şi acum o am pe Marijtje şi e nevastă foarte bună. Ei, şi cum spuneam, cu Hil şi cu Hain n-ar fi ieşit bine, şi i-am spus femeii : Nevastă, zic, mai gîndeşte-te şi tu, da' dacă *mie* nu-mi dă inima ghes, atunci ducă-se. Da' nevasta ci-că e om foarte de ispravă şi să

nu-i dăm cu piciorul numa' și numa' pentru că e catolic, că pastorul a zis că trebuie să fim îngăduitori cu papistașii și femeia a fost și la învățător și ăla știe bine de tot și a zis și el tot așa. Dar eu zic : uite, Marijtje, flăcăul *trebuie* să-și vadă de drum, zic. Ți-o plăcea, nu ți-o plăcea, flăcăul *tot* trebuie să-și vadă de drum. Pen'că eu sînt stăpîn în casa mea și asta știe și muierea. Și d-aia, cînd am zis o dată : flăcăul *trebuie* să-și vadă de drum, a zis femeia : bine, atunci să plece, dacă zici tu că așa-i mai bine pentru Hil. Și chiar așa și e.

— Dar Hil ce-a zis de toată tărășenia ? — întreabă proprietarul, care, dacă a citit ultimele voastre romane, domnilor de la oraș, crede, cu siguranță, că fata a dat cel puțin în oftică.

— Apăi de, eu așa cred, că Hil trebuie să facă ce-i spun. La început am cam simțit eu că nu-i prea venea la socoteală, dar i-am zis : Hil, i-am zis, ci nu te necăji, fetițo, pen'că flăcăul a *plecat* și plecat rămîne. Și uite, s-a dus iar la putinei și la muls, de parcă nu s-ar fi-ntîmplat nimic !

Și se ridică zăvorul de lemn și apare eroina întîmplării, cu fruntea albă umbrită de boneta frumoasă, cu scurta galbenă pe ea, cu un coșuleț pescăresc sub braț, și cu voioșie și strengărie în ochii albaștri. Proprietarul o ciupește prietenește de obraz și zice :

— Zău, Hil, i-am spus pe șleau lui taică-tău, că te-ai făcut fată mare și frumoasă și că mă mir cum de nu ți-ai găsit un drăguț pînă acum.

— Un drăguț, boierule ? — zice Hil. — Nu știu unde mi-e capul de treabă !

Și-i trece prin față, țopăind grăbită și-i spune maică-si ce ispravă a făcut pe unde a fost și-i ajută negustorului ambulant să-și încarce marfa în spinare și-l întreabă rîzînd dacă s-ar mai putea scula cînd ar cădea cu nasu-n pămînt.

— Mi-ai da o mînă de ajutor, Hil, — întreabă negustorul cu o privire rugătoare, — dacă m-ai vedea întins ?

— Nu știu încă. Să mă mai gîndesc ! — zice vesela Hil. — La revedere, Doris ! Să ne vedem cu bine ! Și să nu cazi ! Auzi ? Da' dac-o fi să cazi, Doris, chiar seara tîrziu...

— Ei ! Atunci... ? — întreabă negustorul cu un rîs sentimental.

— Atunci treci pe-aici. Auzi ? Şi-am să-ţi ajut să te ridici. La revedere, vecine Doris !

A venit martie în ţară, cu alternanţa lui de zăpadă, furtună şi ploaie, urîtă de toată lumea. Tot oraşul tuşeşte şi strănută şi se întreabă cu indignare cum de i s-a dat acestei luni numele nemeritat de „lună de primăvară". Proprietarul de la ţară nu-şi pune această întrebare, deoarece pentru el martie e plin de fenomene dătătoare de curaj, plin de dovezi de viaţă nouă şi de puteri noi ale naturii. Cînd, în zilele mai senine, sau în orele mai senine ale zilei, îşi ia toiagul de frasin şi pleacă la plimbare, vede pretutindeni în jur pîrloagele pline de oi cuminţi şi de mieluşei veseli, care pasc pe mirişti. Vede plugul arînd alte mirişti, care trebuie să dea rod anul acesta. În bălţi i-au sosit raţele, care-şi vor dura cuib sub crengile scunde ale bradului de pe mal. Nucii înfloresc. Începînd de la Buna-Vestire îşi pune în bună rînduială grădina de zarzavat şi în curînd îşi va semăna mazărea. Încă paisprezece zile şi taurul iese la păşune, iar mierlele îi cîntă tare şi minunat de frumos în pădurea încă uscată. Înainte să se încheie luna, i se aduc primele ouă de nagîţ şi i s-a plantat conopida. Şi abia a sosit capriciosul april, şi barza şi-a şi pus picioroangele pe acoperişul lui. Piersicii încep să înflorească. Stratul de viorele i s-a învineţit. Îi ies puii de găină din găoace. Un văl verde deschis i se aşterne pe copaci, iar orzul verde închis îi răsare pe ogoare. Floarea castanului sălbatic îşi vesteşte sosirea, prin boboci. Pe la 18 sau cel mult la 19 ale lunii, vesela privighetoare vesteşte printr-un cîntec vioi şi un tril strident că a sosit, ca să cînte imnul primăverii. În fiecare dimineaţă, la micul dejun, aude veşti noi despre anumiţi copaci care au înverzit în întregime, iar la fiecare plimbare întîlneşte flori noi. În grădină şi-a făcut apariţia speranţa verde a verii pe pămînt. Turturelele sălbatice şi porumbeii albaştri zboară încolo şi încoace prin frunziş, ţinînd crenguţe în ciocurile lor roşii. Ciocîrlia zboară aproape de tot de oglinda apei şi intră în grajd, ca să-şi anine cuibul peste iesle.

Viţeii au început să mugească pe pajişte, iar vacile de lapte vor putea fi scoase la păşunat la întîi mai... Iar duminica, drumurile sînt pline de plimbăreţi de la oraş, care vin să vadă toate acele minuni de frumuseţe. Printre ei, unul singur a pus pe el o pereche de pantaloni albi de vară, fericit în convingerea lui că el e o adevărată *primula veris* [1].

1840

[1] Ciuboţica cucului. Aici, cu sensul de „prima floare".

GERRIT WITSE

ÎNGRIJORAREA UNUI STUDENT

Simpaticul oraş Leida are în interiorul meterezelor sale, — în parte încă existente, în parte demolate şi transformate în promenade, — două frumuseţi teritoriale pe care nu le poţi lăuda îndeajuns, şi anume : strada Largă (care, după cum rezultă din documente vechi şi din adresele de pe scrisori din toate timpurile, trebuie să se fi numit înainte vreme strada Lată), şi Rapenburg (devenit atît de celebru în urma dezastrului din anul şapte[1]), aşezat, după cum spune Orlers [2], „de-a lungul unei uliţi largi, unei ape frumoase şi late, plantată şi împodobită de ambele părţi cu tei frumoşi, nalţi şi mari, subt care vara e plăcut foarte a te preumbla". Acest Rapenburg este căptuşit, de-o parte şi de alta, într-un chip foarte drăguţ : găseşti acolo case frumoase, care fac cinste mijloacelor şi gustului nemaipomenit al strămoşilor noştri. Această realitate nu compensează însă faptul că, tot acolo, se observă şi unele clădiri foarte urîte şi diforme, printre care se disting în primul rînd Muzeul naţional de istorie naturală, Biblioteca universitară şi Universitatea însăşi, — căci administraţia statului şi cea a oraşului par să fi hotărît cu mărinimie ca, în viitor, înfrumuseţarea şi împodobirea oraşului să le lase pe seama gustului locuitorilor respectivi, după cum recompensarea salvatorilor de oameni guvernul o lasă pe seama Societăţii de Folos Obştesc. Clădirea citată ultima, situată la colţul stradelei Călugăriţelor, oferă imaginea, destul de

[1] La 12 ianuarie 1807, explozia unei corăbii încărcate cu pulbere a distrus un cartier întreg al Leidei.

[2] Tipograf şi librar din Leida (1580—1646).

nostimă, a unei mănăstiri vechi cu ferestre moderne, împrejmuită cu un gard de modă nouă şi pe al cărei acoperiş se vede o îngrămădire, la fel de nostimă, de hulubării şi de bovindouri, numită pompos : turn şi observator. Într-adevăr, partea superioară a clădirii te face să te gîndeşti cu mîndrie la progresul artelor şi al ştiinţelor şi la cerinţele nesfîrşite ale minţii omului, în timp ce zidurile groase şi bolţile de dedesubt perpetuează memoria castă şi binecuvîntată a Călugăriţelor Albe. Ce răsturnare bătătoare la ochi a produs aici scurgerea vremii ! În acelaşi loc în care novicele timide, sperioase şi nehotărîte veneau în faţa altarului, unde, cu inima voioasă şi calmă, urmau să-şi ia rămas bun de la lume şi de la plăcerile ei, aveau să se instaleze mai tîrziu catastrofalii *boboci*, dornici de toate măririle lumeşti. Acolo unde şirul smeritelor femei cu văl, în frunte cu stareţa lor, intonau solemn imnul de slavă, locurile aveau să fie ocupate mai tîrziu de o droaie de tineri în robe negre, iar un doctorand încins cu spadă, *ex auctoritate rectoris magnifici* [1], avea să susţină în faţa lumii întregi teza îndrăzneaţă că articolul o sută şi nu ştiu cîţi din cod nu vine de fel în contradicţie cu articolul o sută şi nu ştiu cît, sau că e nedrept să se atribuie toate bolile de copii, fără deosebire, primejdiosului fenomen al creşterii dinţilor, sau că un martor ocular e în stare să scrie mai bine istoria decît o persoană care ştie lucrurile „din auzite" şi uneori chiar că trebuie să ştii limba ebraică pentru ca să descoperi şi să judeci ebraismele din Noul Testament. Aş mai putea lungi expunerea acestei opoziţii dintre Odinioară şi Azi, dacă nu m-aş teme de inexactităţi, pe care numeroşii arheologi din Leida nu mi le-ar ierta niciodată. Pe scurt : tot ceea ce s-a văzut şi auzit aici odinioară, s-a schimbat şi s-a înnoit, afară de latină, care mai degrabă s-a învechit şi care, readusă la tonul original al lui Cicero, continuă să-şi împrumute, cu o minunată mlădiere, cele mai clasice forme, şi va continua să şi le împrumute, pînă la sfîrşitul zilelor, tuturor ştiinţelor din lume, fie că romanii aveau acele noţiuni, fie că nu.

După ce ai trecut grilajul de fier şi ai intrat în curtea care se întinde în faţa clădirii pe o lăţime de zece paşi,

[1] Învestit de către magnificul rector. (Lat.)

intri, — printr-o poartă înaltă, cu stîlpii plini de anunțuri de convocare, — într-un gang lat, unde, la ora liniștită (două după amiază) cînd începe această povestire, nu întîlnești pe nimeni. Dacă, la capătul culoarului, urci apoi o spațioasă scară în spirală, cu trepte de piatră, și dacă, după ce ai ajuns sus, o iei întîi la stînga și mergi drept înainte, ajungi la o supraînălțare de două trepte ; dacă le-ai suit și pe acelea și deschizi ușa pe care o vezi drept în față, pătrunzi într-o încăpere micuță, cu pereții văruiți și cu dușumele, unde nu găsești decît o masă și cîteva scaune, plus o sobă de tuci ruginită, cu anexele ei.

Această încăpere prea puțin prietenoasă poartă denumirea prozaică de *odaia transpirației* — și, desigur, nu pe nedrept. Aici e un fel de purgatoriu, unde orice om care vrea să guste fericirea unui examen sau a unui doctorat, trebuie să stea cîtva timp, pînă să fie admis să se bucure de acea plăcere divină. Important petic de pămînt ! În această odăiță, — o, cititorilor ! — toți oamenii mari, care și-au dobîndit la Universitatea din Leida tichia de doctor, printr-o silință de oțel și prin muncă neîntreruptă, pentru ca apoi să uimească și să încînte lumea cu superba lor *doctrinae prestantia*[1], s-au simțit cu toții, *incredibile dictu*[2], cîteva clipe, *mici*. Da, acolo, neînfricatul apărător al drepturilor dumitale, — care acum, fără să clipească, pledează cauza dumitale cu fraze care mai de care mai viguroase, a simțit că-i bate inima cu putere în piept la gîndul că profesorul cutare nu i-a iertat absențele de la cursuri și că acum are să se răzbune, punîndu-i întrebări încuietoare. Acolo, medicul, care acum îți scotocește cu atîta îndrăzneală prin stomac și prin măruntaie, și-a lăsat multe picături de sudoare cînd s-a gîndit că profesorii lui știu mult mai multe decît el. Acolo, directorul obez, căruia fiul dumitale cel mai mare i-a predat, tremurînd ca varga, tema plină de greșeli și de jumătăți de greșeli, a tremurat cîndva și el, de teamă să nu se deschidă cartea la alt dialog al lui Platon decît la cel pe care îl știa el mai bine. Și tot acolo a simțit și Hildebrand, plecatul dumitale slujitor, un fior

[1] Strălucirea învățăturii. (Lat.)
[2] Lucru de necrezut. (Lat.)

în şira spinării, cînd i-a trecut prin minte tot ceea ce s-ar fi *putut* să-l întrebe !

Caracteristica acelei încăperi e că pacientul intră acolo cu cravată albă, cu faţa albă şi cu haine negre, fiind urmat de cîţiva prieteni în *négligé* [1], cu mantale, bastoane, şepci şi cîini. Pacientul ia loc pe masă, iar prietenii umblă încolo şi încoace. Pacientul şopteşte, iar prietenii vorbesc tare. Pacientul susţine că moare de frică, iar prietenii susţin că e bleg. Pacientul abia aşteaptă clipa cînd va trebui să intre, dar se preface că speră să mai stea mult pe afară. Prietenii pun rămăşag că pacientul are să ia gradul întîi, iar pacientul pune rămăşag că are să aibă parte de al doilea. Pacientul are în clipa aceea un nemărginit respect pentru oricine poartă titlul de profesor universitar şi consideră că facultatea e un „consiliu al zeilor", iar prietenii susţin că profesorii universitari sînt oameni ca toţi oamenii. Pacientul îi dă zor că profesorii pornesc de la principiul criminal de a nu irosi gradele academice pe cei ce nu le merită, iar prietenii susţin că profesorii nu există pe lume decît ca s-l scoată de urechi licenţiat sau doctor pe orice tînăr. Pacientul îşi aduce aminte în taină de tot felul de poveşti de groază, cu nişte nenorociţi, care au fost trîntiţi pentru că s-au zăpăcit sau pentru că examinatorii au avut pică pe ei, iar prietenii scot din sac toate anecdotele posibile cu vulpoi şireţi, care i-au dus de nas pe examinatori, sau care au spus o glumă cînd au primit *simpliciter* [2]. Pe scurt : pacientul se înarmează cu toate cunoştinţele posibile, care să-i servească şi lui mîine sau poimîine, sau peste o lună, cînd va trebui să asiste pe alt pacient în clipe grele, iar prietenii debitează tot ceea ce vor uita de cîte ori le va veni şi lor rîndul să treacă, în odaia transpiraţiei, prin cele mai umile clipe din viaţa lor.

Totuşi, persoana pe care voiam s-o prezint cititorilor mei nu îndeplinise întru totul formalităţile care se cer în această încăpere, — cea mai îngrozitoare dintre toate camerele de tortură, — în care pătrunse însoţit de un singur confident. Avusese tăria rară de a nu împărtăşi nimănui, decît doar confidentului său, secretul examenului. Pe aprod

[1] Ţinută de casă. (Fr.)
[2] Suficient. (Lat.)

îl rugase să nu afişeze biletul trădător *ad valvas academicas* [1], iar pe cei care aflaseră că îşi făcuse în ajun demonstraţia practică (era medicinist) îi înşelase cu privire la ora examenului.

Era un tînăr cu înfăţişare destul de plăcută, deşi nu se putea spune că era frumos, iar cravata albă şi starea de deprimare, amîndouă urmarea situaţiei în care se afla, nu se putea spune că-l avantajau. Era de statură mijlocie, dar prietenul pe care şi-l adusese cu el putea fi considerat că e mic de stat, un dezavantaj care nu-l împiedica să arate în clipa aceea mai de doamne-ajută decît candidatul. Ochii căprui priveau ştrengăreşte, iar faţa voioasă şi sprinteneala mişcărilor contrastau într-un chip ciudat cu seriozitatea gravă a unui om care venise în odăiţa aceea tristă, ca să se pregătească pentru şocul nervos produs de clopoţelul examinatorilor.

După vechiul şi consacratul obicei, *examinandus* [2] luă loc pe masă, apoi se uită la ceas. Uşa fiind larg deschisă, candidatul se bucura de o priveliştе nestînjenită spre camera în care îşi avea sediul *facultas medica* [3].

— E două şi patru minute. Prea devreme încă, — zise el abătut.

— Fără îndoială, prea devreme, — zise scundul, — dar nici sfatul meu nu l-ai ascultat.

— Ce sfat mi-ai dat? — întrebă celălalt, distrat şi uitîndu-se la scară, căci auzise o anumită mişcare acolo şi era curios dacă cel care venise primul era prof. Sandifort sau prof. Macquelin.

— Ce sfat? Doamne sfinte! Să stai în pat pînă la unu şi să le dai naibii de cărţi.

— Fugi cu prostiile astea, — zise celălalt, care părea hotărît în privinţa aceasta, desigur ca urmare a experienţei din acea zi, cînd răsfoise ba un curs, ba altul, mai citise o dată de la început pînă la sfîrşit introducerea unei cărţi şi mai studiase încă o dată tabla de materii a alteia.

— Şi p-ormă ar fi trebuit să iei dejunul. Foarte liniştit, ştii? — continuă scundul.

[1] La uşa universităţii. (Lat.)
[2] Cel ce urma să fie examinat. (Lat.)
[3] Facultatea de medicină. (Lat.)

— Şi să beau un pahar de madeira ? — întrebă celălalt.

— Nu, mă, asta nu ştiu. Ai fi în stare să baţi cîmpii, — răspunse scundul.

— Să bat cîmpii ? Asta-i bună, — zise cel de pe masa de tortură.

— Da, se poate, — zise cel de pe pardoseală. — Să nu uiţi că e pe latineşte.

— Ăsta-i un noroc ! — zise cel cu cravată albă. — N-aş fi vrut să fie pe olandeză. Muţenia în olandeză e îndoit de mută.

— Aşa e, — reluă cel cu cravată neagră. — Dar tu ai avantajul că ştii latineşte. Cît despre mine, eu mi-am văzut mai mult de limba maternă, ştii... Tu însă ai pe limbă un Cicero clasa întîi, asta-i sigur ! Dar ce voiam să spun... ? Nu trebuia să te îmbraci înainte de două.

— Uite-l pe Macquelin, — zise bolnavul.

— Aş vrea ca Broers să aibă de făcut o operaţie, — zise consolatorul bolnavului.

— Domnul Broers e de mult înăuntru, — zise aprodul, care venise cu o chitanţă pentru taxa de cursuri.

— Gerritje, Gerritje, ce agitat eşti, — continuă martorul.

— Numai un pic ! — răspunse cel în cauză.

— Nu. Nu numai un pic ! — continuă spiriduşul, — ci foarte mult, flăcăule ! Dar întreabă-mă *pe mine* dacă poate să-ţi fie frică vreodată destul de mult şi am să-ţi răspund : nu ! Pentru că, ştii, ai fost cam slab la cursuri. Şi-apoi, ai spus o dată că osteologia e ceva sec ! Nu crezi că au aflat ?

Victima îşi dădu osteneala să zîmbească, dar fără nici un chef.

— Şi unde mai pui, — continuă *Jean qui rit,* — ceea ce-i mai rău ca orice : toată lumea ştie că eşti un bleg.

— Prea mă crezi prost, — zise *Jean qui pleure,* — dar într-adevăr, ştiu mai puţin decît îţi închipui tu. Ia stai : sună clopoţelul !

Încă o clipă şi victima sări de pe masă, se duse după aprod, care îi descuie uşa camerei facultăţii de medicină şi păşi cu mersul măsurat şi cu o uşoară înclinare, înaintea călăilor săi, iar paznicul victimei intră după victimă, cu paşi mărunţi şi uşori, şi se aşeză pe banca tare a auditorilor,

simţindu-se mult mai la largul său acolo decît se simţea victima pe scaunul neted al *examinandi* [1]-lor.

După trei sferturi de oră se auzi clopoţelul şi tînărul fu nevoit să se retragă. Ieşi din sală, calm, împreună cu satelitul lui. Dar de îndată ce aprodul închise uşa după el, sări în sus şi strînse mîna prietenului său cu o nestăpînită exuberanţă. Era alt om. În ochi avea lumină, iar în jurul gurii voioşie.

— Cum a fost ? — îl întrebă el pe confident.

— Potrivit, — zise celălalt.

— Răutăciosule ! — exclamă cel examinat, ciupindu-l de braţ.

— Pun rămăşag, — reluă auditorul. — Mare lucru dacă iei gradul doi.

— Cred că l-am şi luat, — zise cel cu haina neagră şi iar i se schimonosi faţa.

Se auzi din nou clopoţelul. Aprodul intră în cameră solemn, şi ieşi apoi din cameră, la fel de solemn. Inculpatul se duse să-şi audă osînda.

— Să nu-ţi faci iluzii ! — îi şopti linguşitorul.

Cel examinat îşi aşteptă sentinţa cu o mutră în aparenţă extrem de calmă. Decanul rosti diferite fraze în latineşte, dar el le auzi fără să le înţeleagă. Aştepta un singur cuvînt. Şi cuvîntul acela veni : *summa cum laude* [2].

Prietenul, care îi spusese că nu trebuie să-şi facă iluzii, zise, în timp ce coborau în goană scara împreună, cu mult mai mult elan decît o urcaseră :

— Nu ţi-am spus ?

— Aveam eu o presimţire, — răspunse cel care pusese rămăşag că ia „al doilea".

— Se vede cît de colo că lucrurile au mers bine, — zise gazda, cînd candidatul veni acasă şi sui scara în zbor ca să se schimbe şi să-i scrie tatălui său o scrisoare. — Se vede cît de colo că lucrurile au mers bine, — îi zise ea prietenului, care rămăsese jos ca să-l aştepte şi să-l ducă după aceea în triumf la club. — Toată săptămîna m-am gîndit că dumnealui are cu siguranţă un examen de dat ! Şi a luat *simma cum laudis* ?

[1] Al celor de examinat. (Lat.)
[2] Cu cele mai mari elogii. (Lat.)

— Da, doamnă ! — zise celălalt, — chiar aşa, cu toate că el a fost tot timpul cu frica-n sîn.

— Nu-i aşa ? — zise cucoana. — E un om foarte cumsecade ; şi are şi carte. Dar ştii mata ? N-are încredere în el. D-aia, cînd se apropie un examen, îl apucă melincorlia. La fel ca domnu' Possel. L-ai cunoscut matale, sînt sigură. Ăla mărunţelu'. Tot aşa era. Cînd avea de dat v-un examen, vorbeam cu bărbatu-meu şi tot ziceam amîndoi : ăsta se trece cu firea. Ştia ce trebuia să ştie, de asta n-am ce zice. Dar atîta tirmiditate, ştii matale... Mie-mi pare bine cînd vii pe la el, că eşti om vesel, taman ca dînsu'... Dar zilele *astea* e alt om.

Candidatul veni jos şi fu „filicitat" de gazdă. Apoi cei doi tineri se duseră la club, unde veni altă ploaie de urări de noroc, deoarece candidatul se bucura de simpatia generală. Bucuria lui nu fu tulburată decît de cîţiva tineri, care urmau să dea şi ei examenul de candidat şi care îl obosiră cu întrebări : cum a examinat *cutare* şi cum *cutare*, şi dacă vor să ştie *cutare lucru* şi dacă problema *cutare* o adîncesc. La toate aceste întrebări, candidatul nu răspunse nimic altceva decît că le urează noroc.

Candidatul umplu apoi masa cu vin. După masă trase la scară o trăsură şi îi duse pe candidat şi pe prietenul lui şi pe încă un prieten spre Deyl [1] (era în februarie) şi băură acolo ceai. Iar seara, candidatul era în camera lui, cu prietenul din odaia transpiraţiei, cu prietenul de la Deyl şi cu încă doi prieteni şi cu un sfert de vadră de vin de Cantemerle. Stătură cu ferestrele deschise (era încă tot în februarie) şi fumară multe ţigări şi povestiră verzi şi uscate. La unu noaptea săriră în aer dopurile unor sticle de şampanie. Doi dintre prieteni discutară cu toată seriozitatea despre cea mai bună formă de guvernămînt, iar alţi doi începură să compare filozofia lui Kant cu cea a lui Hegel, despre care nici unul dintre ei nu avea habar, iar al cincilea rosti un toast pentru armonia dintre facultăţi. La două noaptea prietenii plecaseră, afară de prietenul din odaia transpiraţiei, care asculta cu ochii cîrpiţi o poveste pe care candidatul i-o istorisea ca pe un secret, pe încredere : că era îndrăgostit lulea de o fată, că anul

[1] Han pe şoseaua Leida-Haga.

trecut, în timpul unei excursii pe jos prin Gelderland [1], o văzuse pe terasa unei mici vile de ţară, cu un porumbel alb pe cap, că întîmplător găsise la doamna Schreuder [2] un mic portret de femeie, care semăna cu fata aceea ca două picături de apă şi că nu stătuse la gînduri şi cumpărase numaidecît portretul... şi ce părere are prietenul? La care prietenul din odaia transpiraţiei îi făgădui sub prestare de jurămînt că n-are să spună nimănui secretul, de teamă să nu afle celelalte fete din Gelderland, care locuiau în mici vile de ţară şi ţineau porumbei albi. Dar după aceea deveni serios şi închină un pahar în sănătatea frumoasei, iar candidatul îl bău cu lacrimi în ochi. Prietenul îi spuse apoi că şi el era îndrăgostit ca un nebun, dar că nu avusese noroc în dragoste şi că asta era a treia dragoste a lui. Din vorbă în vorbă, spuse că prima lui dragoste fusese o fată de pension, pe care o vedea în fiecare duminică la biserica franceză, iar a doua era logodită în taină cu altul şi că această a treia dragoste avea ca obiect pe fiica unui colonel pensionar, care „era pornit *împotriva* lui" şi nu putea să-l sufere. Trecuse de trei cînd prietenul trase după el uşa locuinţei candidatului; acesta se trezi la opt dimineaţa cu simţămîntul divin că în ziua aceea nu are de dat nici un examen.

BUCURIA UNOR PĂRINŢI

Cu o scrisoare deschisă în mînă şi cu o sclipire de mulţumire pe faţă, domnul Witse îşi salută consoarta la dejun.

— Mîine ne vine candidatul acasă, — zise domnul Witse.

— Cine zici că vine? — întrebă doamna consoartă.

— Studentul nostru, — răspunse domnul Witse, — dar acuma-i candidat. Îmi scrie că şi-a dat ieri examenul.

— Trebuie să-l fi trecut cu bine. De asta nu mi-e mie frică.

[1] *Gelderland*, provincie administrativă în estul Olandei.
[2] Proprietara unui magazin de gravuri la Leida.

— Avem bucurii de pe urma copilului, — zise doamna Witse, turnînd apă peste ceai. — Nu şi-a dat extraordinar de repede examenul ?

— Sigur, dragă, sigur. E de cinci ani la Leida şi nu trebuie să uiţi că abia după trei ani şi-a dat primul examen...

— Examenul pro-pe-deutic, nu-i aşa ? — se băgă în vorbă doamna Witse, cu un ton solemn, deşi învăţase să pronunţe corect anevoiosul cuvînt.

— Întocmai, scumpo ! E ceva peste care cei mai mulţi trec cu uşurinţă. Dar *el* i-a dat o atenţie deosebită. Uite ce e : băiatul ne costă acolo o groază de bani, dar medicina, după cum am auzit că spune toată lumea, e un studiu greu. Şi băiatul nu trebuie să neglijeze *nimic*.

— Dar cît mai are de stat la Leida, acuma, dacă e candidat ?

— Păi... nu ştiu. Ţine să se specializeze acolo în chirurgie şi obstetrică, dar specializarea cere ceva timp. Şi cine ştie dacă e şi destul de îndemînatic pentru asta !

— Aşa, tu crezi că *nu* ? — întrebă doamna Witse, lăsînd înfipt în pîine cuţitul cu care îşi făcea un sandviş şi privindu-şi ţintă soţul.

— Orice se poate, draga mea ! — îi răspunse soţul, uitîndu-se încă o dată la scrisoare, iar pe trăsăturile feţei i se ivi un zîmbet de mulţumire.

— Dar nu durează cîţiva ani ? — întrebă doamna iar, lăsîndu-şi ochii în jos şi tăindu-şi sandvişul în fîşii, cu o deosebită atenţie.

— Tu ce crezi ? — întrebă domnul Witse, care credea acelaşi lucru ca şi consoarta dumisale.

— De ! — răspunse soţia, privind ţintă vîrful cuţitului. — Ca să ajungi ceva...

— Ce fel de ceva, măicuţă ? — întrebă soţul rîzînd şi arzînd de dorinţa de a auzi din gura jumătăţii sale cuvîntul cel mare, pe care nu îndrăznea să-l rostească el.

— Păi, — răspunse doamna Witse, — cîţi ani avea tînărul nu-ştiu-cum cînd a ajuns profesor ?

— Ţţ, ţţ, ţţ, — răspunse domnul Witse, în timp ce ochii îi scînteiau de plăcere, iar faţa i se schimonosea nervos, — nu trebuie să mergi cu gîndul atît de sus. Să ajungă el numai doctoraş, şi e prea destul.

— Chiar aşa, — răspunse soţia, căreia îi păru rău că din nebăgare de seamă vorbise ce n-ar fi trebuit. — Nici n-are nevoie. Aş fi foarte mulţumită să-i meargă bine ca practician. Nu putem să cerem chiar totul.

— Sigur că nu ! — zise domnul Witse.

— Şi, afară de asta, — continuă soţia, — cine ştie dacă ar fi bine pentru el. Un profesor trebuie să studieze într-una, îngrozitor de mult, nu ?

— Sigur că trebuie, nevestico ! — fu răspunsul. — Dar pentru Gerrit al nostru, ăsta a fost lucrul cel mai uşor.

— Cred şi eu !— reluă mama lui Gerrit, — dar de !... Am zis şi eu, numai aşa... De fapt, îţi spun drept că nu m-am gîndit niciodată la asta.

— Acuma, nu trebuie nici să renunţi cu totul ! — răspunse tatăl lui Gerrit.

— Nu ! — zise mama lui Gerrit. — Nici prin gînd nu-mi trece.

— S-a mai văzut, — zise Witse, fără să ştie, de fapt, ce înseamnă aceste cuvinte.

— Păi da, de ce să n-aibă parte şi el ? — zise doamna Witse.

— Nu există om mai sîrguincios decît Gerrit, — reluă Witse.

— Şi cred că s-ar pricepe foarte bine să predea ! — continuă *ea*.

— Aşa cred şi eu. Şi mai cred şi că facultatea umblă după asemenea tineri, — adăugă el.

— Ce noroc ar fi ! — observă ea.

— Sigur că ar fi, — declară el. — Dar n-ai ce-i face. Nu întotdeauna se recunosc meritele. La fel ca la concurs.

— Dar tot a luat menţiune, — zise mama.

— Ar fi trebuit să ia medalia, — zise tatăl.

— Proştii cîştigă întotdeauna, — zise mama, care începu deodată să atribuie totul norocului.

— Ce frumos ar suna : profesorul Witse ! — zise tatăl.

— Lasă, Witse ! — zise mama, căreia îi venise rîndul să fie modestă. — Nu mai cere şi tu prea multe !

— Nici nu cer ! — o încredinţă soţul ei. — Spun numai că ar suna frumos.

Urmă o tăcere. Domnul Witse răsfoi distrat Gazeta de Comerţ, iar doamna Witse îşi ridică marginea unui ciorap, dar gîndurile amîndorura zburau spre titlul de profesor al lui Gerrit, despre care erau convinşi, fiecare dintre ei în sinea lui, că îl va avea cîndva, dacă pe pămîntul acesta meritele se preţuiesc la justa lor valoare.

O bună bucată de vreme, fericita pereche rămase adîncită în această dulce reverie. Apoi, domnul Witse rupse tăcerea.

— Totuşi, ar trebui să facem ceva în cinstea candidatului, eu aşa cred, — zise el.

— Şi eu m-am gîndit, — răspunse soaţa, care era întotdeauna de aceeaşi părere.

— Un mic dineu n-ar fi rău.

— Da. Cu cine ? Cu alde Vernooy, nu crezi ?

— Foarte bine. Mă duc chiar eu să-i chem. Şi apoi, fără doar şi poate, soţii Van Hoels. Vineri ar fi o zi nimerită.

— Dar trebuie s-o chemăm neapărat pe doamna Stork.

— Aia nu-l cunoaşte de loc pe Gerrit, — observă Witse.

— Bine ! — răspunse nevastă-sa. — După părerea mea, i-ar plăcea mult lui Gerrit. E o femeie cît se poate de interesantă. Ştii că la Vernooy locuieşte o nepoată a lor ? Şi aia e străină. Ei ! Cu cît mai multă lume, cu atît mai bine. Dar atunci mai trebuie şi cîţiva domni. Tînărul Hateling ?

— Nu ştiu dacă lui Gerrit i-ar plăcea unul ca Hateling, — observă domnul Witse.

— Ei, asta-i, de ce să nu-i placă lui Gerrit unul ca Hateling ? — întrebă doamna. — E un tînăr de treabă şi are o înfăţişare foarte plăcută. Pe semne că te gîndeşti : unul ca Hateling ? Care dintre tinerii noştri ar putea de fapt să-i placă lui Gerrit ? De cînd e la universitate, nu mai are relaţii cu niciunul dintre tinerii din Rotterdam.

— N-am nimic împotrivă, — zise domnul Witse. — Şi să nu-l chemăm şi pe Wagestert ?

— Păi sigur ! Wagestert ! — răspunse soţia. Atunci sîntem siguri că dineul are să fie vesel.

Proiectul de dineu era gata, dar cu toate că se organiza în cinstea lui Gerrit, la alegerea musafirilor se ţinu prea puţin seama de preferinţele lui. Ca scuză fie spus că intenţia acestor părinţi era mai degrabă să se laude cu mîndreţea lor de fecior, decît să-i procure sîrguitorului fecior o zi plăcută.

Domnul Witse ieşi în ziua aceea foarte devreme în oraş, ca să facă diferite vizite. Porni cu scrisoarea lui Gerrit în buzunar şi vorbi pe larg, peste tot pe unde se duse, despre nemaipomenitele cunoştinţe ştiinţifice ale fiului său Gerrit. Există diferite căi pentru a face nenorocirea unui fiu sau a unei fiice, iar domnul Witse apucase de mult pe ele.

Ca să spunem adevărul, aceasta era latura lui slabă. Domnul Witse, de meserie notar, era un om foarte înstărit, din clasa marei burghezii. Avea mintea vioaie şi clară şi avea şi multe cunoştinţe în toate domeniile, dar ideile lui despre superioritatea unei persoane cu studii erau cu mult prea exagerate. Nu se putea spune că-şi alintase fiul cînd fusese mic sau că-i dăduse nas prin laude excesive, căci avea prea multă minte ca să fi făcut asta. Îi asigurase tînărului Gerrit o creştere foarte bună şi îl ţinuse de scurt ; dar de îndată ce se înscrisese Gerrit la facultate, domnul Witse fu cuprins de cea mai nemărginită stimă pentru el, stimă pe care mama lui Gerrit înclina foarte mult s-o împărtăşească, deoarece tînărul era unica ei odraslă. Soţul ei, om capabil, care se bucura de stima generală pentru mintea lui luminată, se credea un *nimic* în comparaţie cu fiul, care, deşi îşi dăduse întotdeauna cea mai mare silinţă la învăţătură, în multe privinţe îi era totuşi inferior, mai ales cînd se cerea o viziune clară şi o hotărîre justă. Latura cea mai bună a convingerii domnului Witse era că aceasta îl făcea să gîndească în mod foarte liberal despre tot ceea ce ar fi putut lărgi şi ajuta studiile şi aptitudinile lui Gerrit. Biblioteca lui Gerrit era una dintre cele mai bune din cîte a avut vreodată un student în medicină şi că, după obţinerea diplomei, Gerrit va pleca să vadă Berlinul şi Parisul, nu încăpea nici o îndoială.

Klaartje Donze stătea în camera mică a domnului şi doamnei Vernooy, pe bancheta ferestrei, şi făcea un şnur de clopoţel pentru apropiata zi de naştere a tatălui ei. Între timp, îşi ridica faţa drăguţă ca să arunce o privire pe strada de Sus, dar mereu şi-o cobora înapoi, spre lucrul ei, dezamăgită.

Klaartje Donze era o fetişcană din Gelderland, fragedă, veselă, drăguţă. Nu împlinise încă optsprezece ani. Părul castaniu îi cădea în parte pe obraji în cîrlionţi lungi, iar restul era strîns într-un coc mare. Avea fruntea albă ca zăpada, ochi mari, albaştri, cu un licăr luminos şi cu privirea sinceră, obraji îmbujoraţi şi o guriţă atît de nostim desenată, încît nu ştiai ce să doreşti mai mult din partea ei : o sărutare sau o vorbă dulce.

Klaartje Donze fusese crescută la ţară. În copilărie văzuse în fiecare an prima verdeaţă, crescuse găini, raţe şi peştişori aurii, bătuse mingea cu moţ, şi, cît timp purtase pantaloni, călărise băieţeşte un căluţ. Ştia să deosebească toate soiurile de copaci şi mai ştia şi cîte parale face fiecare. Primea în fiecare an, de Paşte, un mieluşel şi ţinea în pod peste douăzeci de porumbei, care îi ciuguleau din palmă. Cînd vorbea cu băieţii din sat nu le spunea „neică" sau „prietene", ci Jan, Henk, Koert, sau cum îi mai chema. Nu se sinchisea de un pic de zăpadă sau de un pic de ger şi hoinărise de o sută de ori, în tînăra ei viaţă, pe ploi torenţiale.

Klaartje Donze era de cîteva zile musafira unchiului şi mătuşii Vernooy din Rotterdam. Nu fusese încă niciodată în Holanda şi îşi închipuise lucruri grozave despre şederea într-un oraş cum era acest al doilea oraş comercial al Holandei. Întunecata stradă de Sus desigur că o cam dezamăgise şi nici nu ştiuse pînă atunci că pavajele şi cheiurile pot fi atît de murdare, aşa cum sînt de obicei pe vreme rea cele din Rotterdam, unde (folosesc chiar expresia unui simpatic rotterdamez) pare că a plouat cu zeamă de ciocolată. Ieşise de cîteva ori în oraş. Larga stradă Blaak, cu mulţimea ei de prăvălii, Boompjes şi ve-

selul Wijnhaven [1] cu corăbiile lui, aşezate în aparenţă talmeş-balmeş, purtînd flamuri colorate şi fanioane, distinsul Leuvehaven, cu casele lui arătoase, îi plăcură destul de mult, dar Şantierul Nou nu i se păru că merită să fie considerat loc de plimbare, iar Parcul îl socoti că face parte din împrejurimile Gorkum-ului. Cel mai mult îi plăcu priveliştea largă spre fluviu, dar unchiul Vernooy, care o dusese într-acolo, socoti că locul e prea expus vîntului şi fu nevoit să-i întoarcă spatele, în timp ce ea, cu faţa zîmbitoare, nici nu luă în seamă vîntul, care făcea să-i zbîrnîie la pălărie şireturile izbite de bor şi care îi ridica la spate colţurile şalului. De altfel, se simţea mai în siguranţă în spatele cailor din grajdul tatălui ei sau printre vacile de pe păşunile tatălui ei, decît în îmbulzeala unei străzi din Rotterdam, unde nu mai auzea şi nu mai vedea din pricina mulţimii de trăsuri, care îi făceau tot timpul impresia că încearcă s-o calce într-adins. Mai mult decît groaznică fu impresia resimţită de ea atunci cînd (aşa cum se întîmplă pe Uliţa Cercului Mic) pămîntul se deschise brusc în faţa picioarelor ei, sau cînd nişte salahori unsuroşi care rostogoleau butoaie o siliră să se refugieze ba pe o treaptă, ba pe alta, sau cînd într-o clipită se pomeni că din văzduh coboară ceva ce se ceruse *de jos*.

Unchiul şi mătuşa, care ţineau mult la Klaartje şi erau oameni extrem de buni şi de inimoşi, stăruiseră mult ca ea să vină să stea la ei, cînd, cu prilejul unei excursii pe care o făcuseră în vara precedentă la Kleef, îi vizitaseră pe părinţii ei, dar nu prea gustau din plăcerile oraşului. Klaartje auzise că la Rotterdam este un teatru, — unde apar pe scenă, rînd pe rînd, actorii olandezi şi cei francezi din Haga, — şi nu mai puţin decît trei săli de concert. Ca urmare, îşi închipuise că aceste instituţii vor contribui în largă măsură la plăcerile ei şi că o vor distra într-un chip cu totul nou. Domnul Vernooy era negustorul cel mai bun la inimă din cîţi negustori circulă pe două picioare, iar soţia lui, la fel de bună la inimă ca şi el, nu auzise în viaţa ei un cuvînt urît sau neplăcut din gura lui. El era veşnic jovial şi bine dispus, dar seara, cînd îşi închidea biroul, se ducea la clubul Amiciţia şi-şi

[1] Portul Vinului.

făcea acolo mica lui partidă, după care se întorcea la zece fix acasă, unde era la fel de cumsecade şi de jovial ca la plecare. De teatru sau de concert însă, nici pomeneală.

Totuşi, aceste dezamăgiri n-o descurajaseră pe frumoasa Clara. Îşi păstrase buna dispoziţie obişnuită, cu toate că din cînd în cînd îi era dor de-acasă, fie şi numai ca să vadă dacă porumbeii ar mai recunoaşte-o.

Acum stătea pe bancheta ferestrei dinspre întunecata stradă de Sus şi se gîndea la viaţa de la ţară şi se tot uita mereu pe stradă şi se mira văzînd cît de des era stingherit de mulţime un umplător de felinare în exercitarea meseriei lui. Era în jurul orei douăsprezece şi serviciul de cafea se afla pe masă.

Doamna Vernooy intră în cameră. Era o cucoană grasă, de vreo patruzeci de ani, cu faţa trandafirie şi cu o guşă voluminoasă. Cînd vorbea, dezgolea un şir de dinţi albi foarte mari. Purta o perucă blondă sub bonetă şi era îmbrăcată într-o rochie de lînă ecoseză, cu carouri ţipătoare. Îşi puse în tăcere coşuleţul cu chei pe masă şi începu să toarne cafeaua.

— Ei, Klaartje, — zise ea, în timp ce turna apă, — am veşti bune. E vorba de ceva frumos pentru poimîine.

— Pentru poimîine, mătuşico ? — zise Klaartje, aruncînd cordonul de sonerie pe bancheta ferestrei şi făcînd o mutră veselă.

— Da, răspunse doamna Vernooy. — Ia ghici ce !

— Ne ducem la teatru.

— Nu, fetiţo ! Vinerea nu e teatru.

— La concert ?

— Aş ! Aş ! — zise mătuşa, dar temîndu-se să nu-i treacă nepoată-si prin minte cîte şi mai cîte alte distracţii de soiul acesta, adăugă : — Ne ducem la un dineu.

— La un dineu ? — reluă Klaartje, cam abătută. — La cine ?

— Ei, tocmai asta-i ! La cine ?

— Mi-e cu neputinţă să ghicesc.

— Ei, atunci am să-ţi spun : la familia Witse. Gerrit a venit acasă... Ei, Klaartje, nu roşi aşa !

— Dragă mătuşico, nu roşesc de loc, — zise Klaartje, sculîndu-se în picioare şi uitîndu-se în oglindă. — Doar nu l-am văzut pe omul acesta în viaţa mea !

— Ştiu, dar ai auzit destule despre el, — reluă mătuşa rîzînd. — Şi te interesează *destul*.

Klaartje o lăsă pe mătuşă-sa să sporovăiască şi-şi reluă lucrul la cordonul clopoţelului.

De fapt, era perfect adevărat că drăgălaşa fată auzise destule despre tînărul Witse. Doamna Vernooy era o femeie bună, — cred că am mai spus asta, — dar pe care n-o prea dădea mintea afară din casă. Nu avea copii, însă înfăţişarea ei sănătoasă dăduse naştere glumei că avusese copii, dar, ca şi Saturn, cel de păgînă memorie, îi mîncase. Şi pentru că ţinea două fete în casă, care mai erau încă ajutate şi de o croitoreasă, o femeie pentru curăţenie şi un fecior, ducea o viaţă foarte comodă, sau mai bine zis : nu avea nimic de făcut. Nu-i prea plăcea cine ştie ce să citească, decît numai cînd era bolnavă, ceea ce i se întîmpla rar, şi pentru că dorea totuşi să se distreze cu ceva, se apucase să studieze cu patimă care oameni din Rotterdam şi de aiurea ar fi nimeriţi să se unească între ei prin căsătorie. De cele mai multe ori aceste străduinţe nu duseseră la nici un rezultat serios, dar acum, cînd avea în gazdă o nepoţică frumoasă, nu putea să piardă prilejul de a-şi frămînta pentru ea mintea, atît de speculativă în această privinţă, cu intenţia fermă să-şi ducă la îndeplinire, dacă se va putea, concluzia gîndurilor ei. După o lungă căutare în dreapta şi în stînga, încă de cînd Klaartje nici nu sosise, şi după ce o dusese pe Klaartje la altar, în gînd, de vreo zece ori, de fiecare dată cu alt mire, se oprise în cele din urmă la ideea că tînărul student Witse ar fi o partidă nimerită pentru nepoata ei. Gerrit era cu vreo cinci ani mai în vîrstă decît ea. Părinţii lui aveau o avere frumoasă şi, în plus, făceau parte din cercul celor mai buni prieteni ai lor. La această situaţie contribuia mai ales faptul că nu se putea găsi în tot oraşul lui Erasm oameni care să asculte cu mai multă răbdare şi bunăvoinţă elogiile aduse savantului fiu decît domnul şi doamna Vernooy. Aşadar, cînd hotărîse în sinea ei această căsătorie, doamnei Vernooy îi fu cu neputinţă să-şi închipuie că în viitor Klaartje va fi cît de cît fericită dacă unirea ei cu Gerrit, după formalitatea de la oficiul de stare civilă, nu va fi binecuvîntată de pastorul ei preferat şi începu chiar să

creadă încetul cu încetul în spusele sfinţiei sale, că acea unire fusese hotărîtă în cer. Nu se îndoise nici o clipă că Gerrit va da pe acasă în timpul şederii Clarei la Rotterdam şi se chinuia să găsească un mijloc pentru ca, la nevoie, să provoace această venire a lui Gerrit acasă. Fără să ţină seama de cuvintele marelui ei contemporan Napoleon Bonaparte (despre care, în treacăt fie zis, nu era încă pe deplin convinsă că murise de-a binelea), că nimic nu răceşte inimile mai mult decît elanul arzător al altora, începuse să-l ridice în slăvi pe tînăr în fiecare zi, în clipe foarte nepotrivite, folosind în acest scop toate elogiile prinse din gura domnului şi doamnei Witse ; şi întrucît aceştia erau de acord, într-o uimitoare unanimitate, cu privire la însuşirile lui Gerrit şi dădeau zor ce muncitor e Gerrit şi ce frumos s-a purtat Gerrit la Leida cu tinerii de acolo şi ce bine văzut de profesori a fost Gerrit şi ce bine pregătit e Gerrit în toate ştiinţele, vesela Clara nu şi-l închipui, firește, pe tînărul ridicat în slăvi, decît ca pe un pedant nesuferit, un soi de fiinţă care, în ochii ei, părea să fie cea mai imposibilă creatură din lume. De aceea, Clara se şi ferise să întrebe cum arată monstrul, fiind convinsă că nu putea decît să semene în mod izbitor cu palidul pedagog din satul vecin cu proprietatea tatălui ei. Doamna Witse făcuse prostia, — fără ştirea lui Gerrit, deoarece nici el nu bănuia că buna lui mamă păstrase asemenea mofturi, — să difuzeze cîpii după cîteva poezii făcute de Gerrit la doisprezece ani. Poeziile erau, firește, mediocre, dar scrise, aşa ca majoritatea poeziilor făcute de copii, cu un asemenea ton grav şi serios şi atît de pline de moarte şi de veşnicie, încît Klaartje, căreia îi fuseseră arătate, rîsese de ele, în sinea ei, în mod înspăimîntător. De aceea, perspectiva de a sta la aceeaşi masă cu acest om-minune, nu o făcuse cîtuşi de puţin să cadă în extaz în măsura pe care o sperase mătuşa ei.

— Are să fie cu siguranţă un adevărat banchet, — continuă demna cucoană, ca să-i sporească lui Klaartje entuziasmul. — Gerrit şi-a luat diploma.

— Hei, nevestico ! — se băgă în vorbă domnul Vernooy, care tocmai intra. — Chiar pînă acolo n-a ajuns încă.

— Ba da ! — zise doamna Vernooy, care se ferea de orice fel de tocmeală. — Ba da, dragul meu, şi-a luat diploma.

— Zău că nu, — răspunse soţul ei, trîntindu-se într-un fotoliu, — dar a dat un examen. Un examen foarte important. Witse mi-a spus că a ţinut două zile... Dar cum îi zicea examenului, am uitat. Un lucru e sigur : în prima zi a disecat un cadavru întreg, iar în ziua următoare a... *Enfin !* [1] A făcut altă treabă, dar la fel de bine.

— Brr ! — zise Klaartje. — Un cadavru...

— A luat, desigur, cel mai mare... ? — întrebă doamna Vernooy.

— Cel mai mare ce ? — întrebă soţul ei.

— Cel mai mare... Ei, cum Dumnezeu îi zice ? Vreau să spun : cel mai mare... ştii, cel mare de tot... Aşa,... cum să spun ? Aşa ca *primus* [2] la Şcoala latinească [3]. El a fost în toţi anii primus. Ştii ce e un primus, Klaar ?

— Nu, mătuşico ! — zise Klaartje, cu cea mai nevinovată mutră, cu toate că ştia foarte bine.

— Primus este, — răspunse mătuşa cu glas binevoitor şi didactic, — cînd eşti cel dintîi din clasă, dar numai la Şcoala latinească... ştii. Şi apoi se împart premii la biserica franceză. Acolo toţi cei care sînt *primus* fac *gratias*. Ştii ce e un *gratias* ?

— Nu, mătuşico.

— Păgîno, nu ştii ce e un *gratias* ? — întrebară doamna Vernooy şi soţul ei în acelaşi timp.

— Zău nu.

— Pentru Dumnezeu, nu ştii asta !? — continuă mătuşa. — Este o mulţumire pentru premiu. Eu mă duceam întotdeauna cu doamna Witse cînd se dădeau premiile. Dar atunci se numea de fapt „promoţie". Măi, copii, ce frumos făcea asta Gerrit. Şi cum îmi mai bătea inima cînd trebuia să se suie pe estradă. Multă vreme am ştiut ce spune atunci rectorul... Cum era ?

— Da, — zise Vernooy, — cum era ? *Acide* Witse...

[1] În sfîrşit ! (Fr.)
[2] Premiul întîi. (Lat.)
[3] Şcoală confesională protestantă.

— *Et excipe premia* [1], — îl întrerupse soţia. — Da, Klaar, mai ştiu şi eu un pic de latinească. Mai ţii minte cum s-a deosebit el de toţi ceilalţi ultima dată, Vernooy?

— Păi sigur! — răspunse acesta calm, cu toate că diferitele dăţi erau talmeş-balmeş în mintea lui.

— Era cel mai înalt dintre toţi băieţii! — continuă soţia lui. — Ah, ce nostim arăta! Un lungan ca el printre toţi mărunţeii aceia. Dar era şi singurul cu haină pe el. Şi mănuşile alea noile... Ţi-aduci aminte, Vernooy?

— Da, — zise Vernooy rîzînd politicos, pentru că nu prea ştia despre ce era vorba. — Cu mănuşile alea noile...

— Se purtau pe atunci, — continuă jumătatea lui, — mănuşile acelea galbene de tot. Îţi mai aduci aminte şi tu, Klaar! *Patte de canard* [2], ştii? Ei, din alea avea şi *el*. Ce bine îi stăteau! Parcă era un mic dandy! Dar se vedea cît de colo că-s noi. Cu vîrfuri turtite de tot, ştii tu!

— Da, cu vîrfuri lungi şi turtite, — rîse Vernooy. — Da... Ce s-a mai întîmplat cu mănuşile?

Riscase o vorbă. Domnul Vernooy clădise pe unica informaţie, — deşi prezentată într-o formă oarecum exagerată, — despre o pereche de mănuşi galbene ca laba de raţă, presupunerea îndrăzneaţă că ele jucaseră într-adevăr un rol istoric, dar în realitate nu fuseseră nimic altceva, absolut nimic altceva, decît o podoabă pasivă a tînărului Witse.

— Ce vrei să spui, Vernooy? — întrebă soţia lui, mirată. — Nu s-a mai întîmplat nimic, după cîte ştiu.

— Ba da! — răspunse soţul, roşind ca un rac şi golindu-şi ceaşca, pentru a-şi ascunde încurcătura. — Ba da, s-a întîmplat ceva cu mănuşile. Nu le-a scăpat pe jos, din nebăgare de seamă, sau cam aşa ceva? Da, parcă mi-aduc aminte.

În timpul acestei evocări vagi, mătuşa dăduse neîncrezătoare din cap.

— De! Asta n-o mai ştiu, — zise ea cu glas tare. — Asta n-o mai ştiu. Ştiu doar că era o plăcere să-l vezi,

[1] Apropie-te... şi ia-ţi răsplata. (Latină incorectă.)
[2] Labă de raţă. (Fr.)

Nu pricepeam nimic, înţelegi, Klaar, pentru că totul era pe latineşte... Sau era şi pe greceşte, Vernooy ?

— Da, — zise Vernooy, încruntîndu-şi cu înţeles sprîncenele, — dacă nu mă-nşel, cred că era pe greceşte.

— Ei, n-are importanţă. Tare aş vrea să mai văd o dată asta. Pe urmă a arătat cu mîinile masa, la care stăteau... Cum le zicea ?

— Curatorii, — completă Vernooy.

— Apoi şi-a pus o mînă pe inimă şi apoi şi le-a întins pe amîndouă în sus, pentru că era vorba de cer. Şi totul atît de drăguţ, atît de corect şi cu atîta graţie...

— Şi totul cu mănuşile *patte de canard* ? — întrebă strengăreşte Klaartje.

— Totul cu mănuşile *patte de canard,* — continuă mătuşa, plină de un sincer zel de a trezi interesul nepoatei ei pentru tînărul Witse prin toate cuvintele, gesturile şi imaginile posibile. — Era o plăcere să-l vezi. Mulţi au spus că el a făcut asta mai frumos ca toţi. Şi n-a greşit un cuvînt măcar.

— Dar ce-a mai fost cu mănuşile ? — mormăi Vernooy. — Mi se pare că...

— Ci dă-le-ncolo ! — zise doamna Vernooy, tremurînd de teamă că povestea născocită, cu mănuşile, ar putea umbri tabloul fermecător în care făcuse portretul lui Gerrit ca băiat. — Le confunzi cu altceva. N-a fost nimic cu ele, zău. Da' ştiu că am rîs de piciul ăla, care de îndată ce s-a pomenit cu cartea în mînă, a făcut stînga-mprejur şi s-a dus la locul lui, uitînd şi de gratias şi de tot.

— Asta o fi fost, — zise bunul ei soţ, mulţumit că poate să se lege de ceva, care să-i eclipseze deficienţa memoriei. — Da, da, piciul ăla. Mi-aduc aminte foarte bine de el. Parcă-l văd.

— Dar ia spune, mătuşico, — întrebă fata din Gelderland, cu toată naivitatea de care era în stare, — domnul Witse n-a primit acum un premiu, nu-i aşa ?

— Sigur că nu, fetiţo ! La Universitate... Vai de păcatele mele ! Trebuie să fi fost vreo medalie, — adaugă ea numaidecît, ca să poată trage folos şi din această întorsătură. — Ai auzit şi mata despre asta, Vernooy ?

— Nu, — zise Vernooy, — nu, nu e cazul... Într-o asemenea împrejurare se dă un grad.

— Păi da, tocmai, un grad. Asta vroiam să spun. Da, cuvîntul ăsta îl căutam adineauri. Gerrit a luat desigur cel mai înalt grad, nu-i aşa ?

— Desigur, desigur, — zise domnul Vernooy. — Da. desigur. Da, asta a şi scris.

Cititorul ştie mai bine. Dar Vernooy, căruia îi plăcea să dea toată dreptatea posibilă oricui şi mai ales nevesti-si, dădu această încredinţare din fundul inimii lui bune, *ex mera conjectura* [1]. Că însă numita particularitate, în aprecierea candidei Clara, dăduse lovitura de graţie persoanei lui Gerrit Witse, — pe care ea nu şi-l mai putu închipui în ruptul capului altfel decît ca pe arogantul pedant cu mănuşi galbene al promoţiei, — se înţelege de la sine, lucru pe care îl simte oricine nu poate să sufere băieţii pedanţi şi mănuşile galbene. Se stăpînise destul, aşa că acum izbucni, cu vădită ironie.

— Păi, — zise Klaartje, — abia aştept să văd odată minunea asta de erudiţie.

— Vezi că abia aştepţi ? — răspunse mătuşă-sa, care o luase din nou în serios. — Iar ai roşit. Şi să nu mă mai contrazici că n-ai roşit, fetiţo. Matale ce zici, Vernooy ? Nu roşeşte grozav ?

— Mai îngrozitor nici că se poate, — răspunse Vernooy.

Şi, desigur, mai îngrozitor nici că se putea, dacă acel om cumsecade, care avea vederea slabă, băgase şi el de seamă, — mai ales că tînăra Klaartje stătea în umbra unei perdele, cu spatele la fereastră şi anume la o fereastră ce dădea spre strada de Sus din Rotterdam, unde, după mărturia celor mai bătrîni localnici, nu căzuse niciodată o rază de soare.

— Klaartje, — zise unchiul, căruia îi cam plăcea să tachineze, — bagă de seamă, fetiţo, să nu-ţi ia inima foc, auzi tu ?

— Nici o grijă, unchiule.

— Ei, sînt curioasă ce-o să iasă din toată tărăşenia, — zise mătuşa. — Păstrează-ţi bine inima, fetiţo ! — şi spera

[1] Bazat numai pe o presupunere. (Lat.)

ca acest avertisment să însemne pentru fată: „Azvîrle-i-o tînărului de-a rostogolul la picioare".

În această privinţă, şansele erau foarte slabe, pentru că aversiunea Clarei prinsese rădăcini din ce în ce mai puternice.

— Un domn cu atîta carte nu se uită la mine! — zise Klaartje în gura mare, — şi nici eu nu merit atîta învăţătură. — În sinea ei gîndea: — Poate el să fie şi înţelept ca Solomon, la mine nu se prinde. Am să-i întorc spatele acestui prostănac înfumurat.

De unde se vede cît de inofensivă era patima mătuşii Vernooy, de a face pe peţitoarea.

CORDIALITATEA UNOR PRIETENI

Ziua marelui banchet în onoarea lui Gerrit Witse, *Med. Cand.* [1], care, după cum şi-a dat seama din schiţa noastră cititorul, avea cu totul altă părere despre propriile sale merite decît părinţii lui, — sosise.

Era pe la ora trei după amiază; tînărul îşi făcea toaleta. Dar de ce înainta atît de încet cu îmbrăcatul? Oare din pricină că plăcerile acelor zile îl speriau mai rău decît escaladarea unui munte, fiind foarte probabil că părinţii lui vor căuta cu acest prilej să se împăuneze cu el pînă la dezgust? Oare din pricină că închipuirea îi era chinuită de coşmarul plictiselii ce va avea de înfruntat într-un cerc de oameni dintre care cei mai mulţi îl lăsau indiferent, iar restul îl enervau? Oare una dintre aceste senzaţii în parte sau poate un amestec din amîndouă era pricina faptului că înainta atît de încet cu îmbrăcatul, făcîndu-l să rămînă din cînd în cînd cîte o bună bucată de timp cu un obiect de îmbrăcăminte în mînă sau să caşte gura pe fereastră, sau, fără să fie obosit, să se prăbuşească pe un scaun, cu toate simptomele deprimării totale?

Elegantă introducere!... scrisă anume ca să te depărteze de adevărata cauză, cititorule. Cauza nu era alta

[1] *Medicinae candidatus*: candidat la titlul de doctor în medicină; doctorand în medicină. (Lat.)

decît că mintea îi era plină de un anumit obiect, situat mult mai sus decît bucata de săpun parfumat sau de plastronul frumos sau de cravata de satin, pe care le lua rînd pe rînd în mînă. Vizitase în dimineaţa aceea Cabinetul de lectură. De cîte ori se afla pentru cîteva zile în oraşul natal, refugiul lui era întotdeauna Cabinetul de lectură, unde domnul Witse senior era membru. Îşi închipuia de fiecare dată că acolo îşi va putea petrece vremea într-un chip plăcut, cu toate că realitatea, de cele mai multe ori, îl dezamăgea. Se îndrepta spre masa de lectură, plin de speranţă încordată, dar observa de cele mai multe ori, spre mîhnirea lui, că masa, în afară de lista Lloyd şi de Ziarul Indiei Orientale şi de Anuarul funcţionarilor, nu prezenta altceva decît ceea ce de obicei citise la Leida : acelaşi număr din Exerciţii literare, cu aceeaşi serie de înţepături la adresa „poeţilor tineri" (vreau să spun „şcoala poetică") şi cu acelaşi limbaj metaforic menajer : „mîncare nefiartă ; feluri alese ; bine asezonat, tare prăjit" şi cîte altele ; aceeaşi Călăuză, cu aceleaşi afirmaţii despre regretabila realitate că Olanda a avut conţi şi cavaleri, despre epoca de înflorire a lui Jan (o poreclă, pe care numita publicaţie ne-o bagă pe gît pentru Olanda) şi despre urîţenia retoricii, inclusiv toate citatele din numărul precedent ; acelaşi „Cabinet de lectură", cu aceeaşi copertă verde, şi aceeaşi „Sală de lectură a lumii savante", cu o poezie despre înmormîntarea preotului cutare şi despre aniversarea de cincizeci de ani a preotului cutare. Apoi se întoarse la cărţile apărute recent. Şi dintre acestea văzuse multe, mulţumită grijii serviabile a unui Van der Hoek şi a unei jumătăţi de duzină de Hazenbergi [1], iar celelalte îi părură prea groase, ca să le dea gata în cîteva zile. De cele mai multe ori ajungea să citească doar prefeţele cîtorva noutăţi franţuzeşti, în care autorul susţinea că se sfătuise cu propria sa conştiinţă (ca să scrie apoi o carte foarte imorală) şi cu propriul său simţ artistic (ca să scrie una foarte lipsită de gust). Aşa se face că în dimineaţa aceea se adîncise în lectura prefeţei la *Ruy Blas* al lui Victor Hugo.

[1] Van der Hoek, Hazenberg — librari.

Această prefață, oricît de captivant, de atrăgător, de concis, de viguros și de interesant argumentată, nu era chiar așa, încît să nu-i dea răgaz cîteva clipe, ca să-și lase privirea să rătăcească ba peste podul Bursei, ba înapoi peste Blaak, care, luminat de un soare timid, avea o înfățișare foarte înviorătoare și plăcută. Și deodată (ca să nu mai lungesc vorba), o zări în mod deslușit pe fata frumoasă pe care o văzuse, cu un porumbel alb pe creștet, în „raiul Olandei" (după cum îl cîntă Moens [1]), — fata pe care n-o privise decît o singură dată și pe care n-o cunoștea de loc, ceea ce fusese un motiv în plus ca să se gîndească la ea fără încetare,... ba s-o și viseze,... ba s-o și adore ca un fanatic.

N-am să mă încumet să susțin că-i căzu cartea din mînă, pentru că ar fi fost prea puțin. Nu ! O azvîrli ! O azvîrli, își luă pălăria, își puse mănușile, coborî în zbor treptele Cabinetului de lectură și ieși pe ușă ca o furtună. Frumoasa, venind de pe podul Bursei, suise pe Blaak și deci cotise la dreapta. Să se ducă după ea ? Nu, pentru că știe cît e de neplăcută o urmărire. Coteşte în grabă după colț, trece repede ulița Gură-Cască, aleargă în trap pe strada Vinului, apoi în galop pe ulița Goarnei de poștie și ajunge iar pe Blaak, calm și cu o mutră de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Într-adevăr, ea e. Da, uite-i fața voioasă, gura prietenoasă, expresia jucăușă a ochilor ! O salută. Dumnezeule din ceruri ! Ea îi răspunde la salut. La cîteva case mai încolo, Gerrit se oprește și se uită după ea ca să-i vadă ținuta frumoasă și îi admiră, cu ochi de îndrăgostit, mersul zglobiu. Fata traversează Podul de Lemn. El o urmărește cu privirea, pînă ce ea dispare pe strada Imperială. Gerrit zboară iar, înapoi la Cabinetul de lectură și urcă scările. Îl mai găsește pe *Ruy Blas* în același loc. Se așază mașinal în poziția dinainte și ia cartea în mînă. Făcuse o greșeală. Ar fi trebuit s-o urmărească, să afle unde locuiește. Se întoarce pe același drum, trece Podul de Lemn și strada Imperială. N-o mai vede. I s-au pierdut urmele. Mai îndrăgostit ca oricînd și nemulțumit de sine, străbate tot orașul și se uită prin toate dughenile, doar-doar va

[1] Petronella Moens, poetă (1762—1843).

mai zări o dată paltonul de mătase verde, care îl zguduise atît de violent, sau o pălărie de satin castaniu, cu o singură pană de struţ acolo unde ar fi preferat să vadă porumbelul alb, pe care îl invidiase atîta. În zadar! Nicăieri, nicăieri, la nici o vitrină nu izbuteşte s-o zărească pe frumoasa... Da! cum o cheamă? Nu ştie nimic despre ea şi rîde de propria sa prostie. Şi se întoarce acasă.

În această dispoziţie îl găsim în camera lui. Adică nu! În suflet i se ivise o rază de speranţă. Socotelile unui om în starea lui Gerrit Witse sînt îndrăzneţe. Domnul şi doamna Vernooy aveau ca musafir o fată, o nepoată, al cărei nume nu-l ştia. Nici numele frumoasei din Gelderland nu-l ştia!... Ce coincidenţă... S-ar fi putut să fie chiar ea. Şi dacă era ea, lucrul acesta avea pentru el mai multă importanţă decît gradul întîi la toate examenele din lume.

Cu asemenea gînduri în cap, fu în cele din urmă gata, deşi îşi înnodase cu tot dichisul cravata înainte de a avea pe el cămaşa şi deşi apoi îşi pusese haina, înainte de a-şi fi pus mai întîi vesta de satin.

Coborî. Veniseră cîţiva invitaţi. Îi auzi cum vorbeau în salon. Cu bătăi de inimă, deschise uşa.

— Uite-l şi pe candidatul nostru! — exclamară tăticu' şi mămica în acelaşi timp.

Candidatul făcu o plecăciune înaintea domnului şi doamnei Van Hoel.

Domnul şi doamna Van Hoel erau oameni de vreo cincizeci de ani, din care douăzeci şi cinci şi-i petrecuseră în căsnicie. Făceau parte din categoria socială a negustorilor bogaţi, iar dumnealui era ceea ce se numeşte un om cu greutate. La club se uita la cei din jur cu foarte multă seriozitate, ca un om cu multă putere, iar pe stradă era foarte doritor să fie salutat, cinste pe care toată lumea i-o făcea din plin, avînd în vedere averea lui. Tonul şi aerele dumneaei ţinuseră pasul cu creşterea averii soţului ei: la început fusese o înfumurată, apoi ceea ce se numeşte o femeie rezervată, iar acum devenise aproape inaccesibilă. Se cunoşteau de mult cu domnul şi doamna Witse. Cînd ambele perechi erau încă tinere, se vedeau aproape zilnic, cucoanele se ajutau una pe alta la croitul rochiilor, iar domnii se duceau împreună la pescuit. Aceste manifestări de prietenie exagerate încetaseră însă cu timpul, pe mă-

sură ce soţii Van Hoel, — ca să folosesc o expresie vulgară, — crescuseră peste capul soţilor Witse. Totuşi, nu putea avea loc niciodată o sindrofie importantă la una din cele două familii, fără să se invite unii pe alţii. Erau unii pentru ceilalţi un rău necesar. Cauza răcirii nu trebuia însă căutată numai în creşterea averii domnului Van Hoel. Mai era de vină încă ceva. Anume, faptul că, la fel ca şi domnul Witse, avea şi domnul Van Hoel un unic fiu şi se ştie foarte bine că nimic nu e mai mortal pentru relaţiile de prietenie decît copiii, mai ales cînd se apropie de vîrsta adultă. Witse avea un băiat deştept şi serios, faima tuturor şcolilor şi apoi mîndria Universităţii, pe cînd fiul domnului şi domanei Van Hoel era un prostănac încăpăţînat, de la care nu se putea spera nimic şi care, ajuns la vîrsta hotărîrilor proprii, se hotărîse pentru chefuri şi fusese trimis în Est, pentru că ai lui nu mai ştiau ce să încerce ca să facă om din el. Aşa se explică faptul că domnul şi doamna Van Hoel deveniseră duşmanii fireşti ai lui Gerrit. Aşa se explică şi că domnul Van Hoel, de îndată ce primea de la fiul său o scrisoare, — în care acesta, ca să dovedească ce bine sînt plasaţi banii pe care tatăl lui era nevoit să i-i trimită, relata pe larg că i se îmbunătăţesc zi de zi perspectivele şi că face paşi vrednici de admiraţie spre avere, — se şi grăbea s-o comunice în gura mare la clubul Amiciţia şi, de preferinţă, la o măsuţă alături de cea la care domnul Witse se adîncea în lectura Gazetei de Comerţ. Totodată adăuga „că un om nu poate proceda mai cuminte decît trimiţîndu-şi copiii în Est şi că nu există prostie mai mare decît să-i laşi să studieze, pentru că aşa ei nu pot face carieră decît tîrziu, ca de pildă doctorii tineri !“ Aşa se explică, în sfîrşit, şi faptul că nu avea loc niciodată o tulburare studenţească, o mică mişcare de stradă sau ceva asemănător, — lucruri neînsemnate în comparaţie cu marea mişcare naţională care avea să urmeze, — fără ca doamna Van Hoel, ne mai putîndu-se stăpîni, să-i facă o vizită doamnei Witse, cu care prilej îi comunica vestea, văitîndu-se şi plîngînd-o că pluteşte în nesiguranţă dacă fiul acesteia luase parte sau nu şi „sperînd doar, sperînd din toată inima, să nu fi luat parte, pentru că aici era cunoscut ca băiat bun, foarte bun şi cuminte, dar nu se poate şti niciodată !... Iar la Leida !... Vai, tinerii se strică aşa de lesne...“

Candidatul făcu o plecăciune înaintea domnului şi doamnei Van Hoel.

După cuvîntul obişnuit de salut, mai fu rostit acum şi un compliment în legătură cu examenul luat, la care domnul Van Hoel adăugă urarea sinceră ca acesta să fie un pas către o grabnică obţinere a diplomei şi către o practică strălucită, iar doamna Van Hoel avu amabilitatea să adauge părerea ei de rău că cei mai mulţi oameni „preferă un doctor bătrîn". Apoi, domnul Van Hoel, — care, stînd în faţa focului, cu mîinile la spate, îşi desfăcuse pulpanele redingotei şi lăsa flăcările să-i mîngîie palmele cu dogoarea lor, — zise :

— Cred că l-am întîlnit pe domnul Witse azi dimineaţă.

— Pe mine, domnule ? — întrebă Gerrit, mirat. — Nu ştiu dacă am avut onoarea...

— Nu, asta am băgat eu de seamă, — reluă domnul Van Hoel rîzînd sarcastic şi uitîndu-se chiorîş la mama lui Gerrit. — Era pe Blaak. Dar am băgat de seamă că nu pe mine mă urmăreai.

— Într-adevăr, nu v-am văzut, — răspunse Gerrit roşind.

— Of, învăţaţii ăştia tineri, — observă doamna Van Hoel, împreunîndu-şi mîinile şi apăsîndu-şi între degete mănuşile noi de şevrou. — Of, învăţaţii ăştia tineri plutesc într-o sferă atît de înaltă, că nu mai bagă în seamă pe nimeni.

— Asta se poate întîmpla uneori, nu-i aşa, Gerrit ? — se băgă în vorbă maică-sa, care găsea că o sferă mai înaltă era foarte nimerită pentru fiul ei.

— Mai bine să nu se întîmple, — zise Gerrit. — Pe Blaak nu prea merge.

— Ba da ! — răspunse domnul Van Hoel, dînd din umeri cu seriozitate prefăcută. — Ăsta nu e decît un oraş de negustori, nu trebuie să pretindem mai mult.

— N-am vrut să spun asta, — reluă Gerrit, observînd abia acum că domnul Van Hoel era pornit pe ironii.

Uşa se deschise. Gerrit se întoarse cu sufletul la gură. În cameră nu intră o fată frumoasă, ci un tînăr, care, după gustul lui Gerrit, ar fi putut fi numit o frumuseţe, numai să fi fost fată. Era unul dintre acei „bărbaţi frumoşi", de care sînt poate mai geloşi tinerii decît sînt îndrăgostite

fetele. Păr moale, negru şi ondulat, frunte albă ca zăpada, gură fină, ochi sclipitori şi o pereche de favoriţi cocheţi erau trăsăturile lui principale. Forţă şi demnitate nu se puteau citi pe faţa lui, nici vreo pasiune, şi cu atît mai puţin în trupul lui, care făcea parte din categoria apolonienilor slabi. Era domnul Hateling, un tînăr de familie bună, care locuia într-o cameră mobilată şi studia comerţul în unul din cele mai de vază birouri din Rotterdam. Acest tînăr era un om întru totul nimerit pentru locul lui de după un pupitru şi pentru locul lui la un dineu, adică : ştia să socotească bine şi să vorbească bine. De prea multă minte sau de prea mult gust nu suferea, dar „nu citea niciodată în olandeză", un amănunt care creează o părere excelentă despre amîndouă. Îşi bătea joc de tot ceea ce se numea studiu sau, cum zicea el, de tot ceea ce „zbura la înălţime". Altminteri, întrucît situaţia lui de burlac îl făcea să mănînce cu plăcere în oraş, găsise calea cea bună pentru a fi invitat la masă şi întrucît era des invitat la masă, devenise un conviv iscusit şi se pricepea de minune să se comporte în aşa fel încît să facă faţă în asemenea împrejurări.

În timp ce acest Narcis mai era încă ocupat cu complimentele, intră în salon, cu multă stîngăcie în mişcări şi foarte aprinsă la faţă, o cucoană de vreo douăzeci şi şase de ani, care purta o rochie neagră, ca să arate că e tristă, dar foarte decoltată, ca să arate că nu renunţase la orice cochetărie. Nu era nici frumoasă, nici urîtă, foarte blondă şi foarte agitată. Era doamna Stork, tînăra văduvă a unui om care murise de tuberculoză. Domnul şi doamna Witse făcuseră cunoştinţă cu ea abia de curînd ; de aceea îşi spuse complimentul din toată inima, cu toată graţia şi cu toată curtenia posibilă, în faţa domnului Witse şi a „simpaticei doamne". Apoi fu prezentată soţilor Van Hoel, pe care îi întrebă numaidecît, cu un zîmbet extrem de amabil şi cu o gură frumoasă cu dinţi frumoşi, dacă nu sînt rude cu doamna Van Hoel din Utrecht, pe care avea plăcerea s-o cunoască şi care era o femeie foarte, foarte, simpatică. După aceea se întoarse iar către domnii Witse şi îl tachină pe senior şi îi spuse tot felul de lucruri agreabile juniorului, cu toată îndrăzneala unei cucoane măritate şi cu toată cochetăria unei celibatare. Abia isprăvise doamna Stork de salutat pe toţi cei de faţă, cînd se deschise din nou

ușa. În cameră își făcu apariția doamna Vernooy, urmată de Klaartje Donze.

Gerrit simți un fior în inimă. Întîi păli, apoi roși ca un rac. Pentru că ea era, fata frumoasă din Gelderland, domnița visurilor lui !

Cu o amabilă înclinare a capului, în prag, și cu un rîs și mai amabil, domnul Vernooy, care urma, îi strînse lui Gerrit mîna.

— Felicitările mele, tinere ! — exclamă el. — Acuma ești candidat ; așa-i zice, nu ?

— Și, desigur, cu toate gradele ? — întrebă doamna Vernooy, zîmbind binevoitor.

— Da, — zise doamna Witse, ridicînd voioasă capul, — de asta n-aveam noi grijă, dar n-a vrut să ne scrie vestea. Ei, da deștept băiat e, nu găsiți ? Avem bucurie de pe urma lui Gerritje al nostru.

„Gerritje", care, la auzul acestor elogii, făcu o mutră destul de copilărească, nu crescu în stima Clarei. Totuși, pe Clara nu o dezamăgise în ceea ce privește atitudinea și înfățișarea, ba chiar îi întrecuse așteptările și încă în așa măsură, încît ei îi fu necaz. „Nu !" — își zise ea ; „nu dau nici un pas înapoi ! Faptul că arată destul de suportabil nu pledează de loc împotriva pedanteriei lui. Pedant trebuie să fie."

Gerrit o salutase foarte curtenitor, iar cucoanele fură foarte atente față de tînăra străină. Mama lui păru numaidecît foarte curioasă să afle cum îi place Clarei la Rotterdam și ce mai face familia ei din Gelderland, cu toate că, pînă în prezent, nici un muritor, dintre cei de față, nu știa dacă frumoasa fată are sau nu tată și mamă, frate sau soră. Klaartje răspunse la toate întrebările cu o expresie de siguranță și voioșie pe față.

Gerrit nu-și mai putea lua ochii de la ea. Ce frumoasă era, văzută de aproape ! Ce plinuțe îi erau formele, ce străveziu gîtul alb, ce pure profilul feței și linia trupului ! Ce drăgălaș și limpede îi răsuna glasul, ce prietenos era felul ei de a vorbi, ce vioaie îi erau mișcările, ce fermecătoare era frumoasa Clara în totul !

Tocmai cînd se pregătea ca, de îndată ce i se vor mai potoli cît de cît bătăile inimii, să-i vorbească mai de

aproape, apăru ultimul dintre oaspeţi, atrăgînd asupră-i atenţia întregii asistenţe.

Era un om între cincizeci şi şaizeci de ani, vîrstă pe care însă el o masca printr-un moţ fals şi o pereche de obraji roşii. Restul înfăţişării lui consta în întregime dintr-o cravată albă lată cu capetele fluturînde şi un guler mare moale. Purta o haină neagră largă, nişte pantaloni de postav albastru şi o vestă de catifea, de croială foarte demodată, cu pulpanele atîrnînd în jos. Era domnul Wagestert, cunoscut printre prieteni ca un om original. Acest om, prin forţa originalităţii, ajunsese, — în această lume ipocrită şi care presupune, încurajează şi produce ipocrizie, — la situaţia foarte demnă de invidiat, că i se recunoştea dreptul de a spune orice îi venea pe limbă, drept de care şi făcea uz din belşug. În plus, avea ceva foarte ciudat în felul de a se exprima, ba chiar vocabularul lui se deosebea cu totul de cel al altor oameni, şi obişnuia să spună că e mare păcat că la noile descoperiri nu-l consultă nimeni ca să-l întrebe cum ar trebui să se numească lucrurile. Aşa, pentru a da un exemplu, sexului frumos îi dădea de obicei numele de *muşcătoare de mere,* făcînd astfel aluzie la străbuna Eva, iar medicilor nu le dădea niciodată alt titlu de onoare decît cel inclus în cuvintele *cătători la limbă.* Medicii şi femeile erau cele mai mari antipatii ale lui şi se obişnuise să susţină că poate foarte bine să trăiască fără femei şi să moară fără medici. Acest om ciudat, care locuia într-o cameră mobilată, la Portul Nou, trăia dintr-un venit independent şi neavînd nimic de făcut, — şi fiind, nu atîta leneş, cît mai ales deştept, — stătea în pat în fiecare zi pînă pe la unsprezece-douăsprezece şi, în această poziţie comodă, citea, scria şi făcea tot ce-i dădea prin gînd. Obişnuia să se ducă să cumpere personal somn proaspăt şi să-l aducă acasă într-o plasă. Era stăpînul celei mai urîte căţeluşe din tot Rotterdamul şi creştea două pisici sure, pe care le alăpta căţeluşa. La club nu bea niciodată altceva decît sifon, iar la masă niciodată altceva decît vin de Porto. Avea un baston, al cărui cap, văzut în umbră, înfăţişa portretul lui Ludovic al XVI-lea, şi un ceasornic, sub geamul căruia era pictată o muscă, de care puteai să juri că umblă pe cadran. Un briceag universal cu o sută de aplicaţii era tovarăşul lui credincios şi ştia să-l folosească

uneori în chip foarte spiritual. Pe scurt, nu exista lucru mai clar sau mai cunoscut decît că domnul Wagestert e un original şi, într-adevăr, foarte rar deschidea gura fără să resimtă satisfacţia de a auzi pe cîte cineva, din societatea în care se găsea, că mormăie :

— Wagestert ăsta le zice, — sau, cum se exprimă rotterdamezii din orice clasă socială, — le *'ce* cu haz.

Intrarea acestui geniu al umorului şi formalităţile protocolare pe care le îndeplini faţă de doamna gazdă şi faţă de musafiri fură un soi de parodie caraghioasă a felului în care acestea se îndeplinesc de obicei şi, cu toate că domnul Wagestert repeta aceeaşi glumă în toate ocaziile, găsi totuşi şi de data aceasta îngăduinţă în ochii admiratorilor săi.

Cei de faţă încă nu isprăviseră de zîmbit, cînd feciorul intră anunţînd că supa e servită. Domnii oferiră cucoanelor braţul, cu acel zel plin de nehotărîre cu care se duce omul întotdeauna la o treabă, cînd nu ştie cum să procedeze ca să fie el cel dintîi. Domnul Wagestert, deşi dispreţuia toate „muşcătoarele de mere", ştia totuşi foarte bine care „muşcătoare de mere" au înfăţişarea cea mai atrăgătoare, aşa încît îşi oferi braţul, într-un mod comic, Clarei. Clara nu văzuse încă niciodată pînă atunci un original.

Luară loc cu toţii la masă şi cel dintîi lucru pe care îl observă Gerrit fu că aşezarea mesenilor nu-i convenea de fel.

Iată, aici e locul să vă spun un cuvînt de duioasă compătimire, vouă, generoşilor filantropi, care sînteţi destul de buni la inimă ca să daţi din cînd în cînd prietenilor voştri cîte un dineu ! Încă nu e destul că trimiteţi pe la toţi negustorii de delicatese după un soi de pasăre sau după un soi de vînat care nu se găseşte nicăieri ; nu e destul că vă zbateţi să egalaţi felurile fine, servite la ultimul dineu la care aţi luat parte, şi pe cît posibil să le întreceţi ; nu e destul că preparaţi, cu propria mînă a doamnei, *blanc-manger* [1]-ul, sau că vă impuneţi dureroasa obligaţie de a încerca, la o oră nepotrivită, dulceaţa cu rom ! Mai trebuie să şi rînduiţi la masă o ceată de fiinţe, cum nu se poate mai incomode, mai sensibile şi mai nesuferite din

[1] Un fel de budincă. (Fr.)

acest punct de vedere : musafirii voştri ! Şi anume în aşa fel, încît fiecare să stea la masă după pofta inimii lui şi după gustul lui ; şi anume în aşa fel, încît toate antipatiile să fie despărţite şi toate simpatiile să fie alăturate ; şi anume în aşa fel, încît să aduci fiecărui mesean un omagiu proporţional cu respectabilitatea vîrstei lui ; şi anume în aşa fel, încît fetele tinere să nu stea prea aproape de capul mesei, iar celibatarele bătrîne prea departe ; şi anume în aşa fel, încît să vă puteţi aştepta la o „conversaţie însufleţită" ; şi anume în aşa fel, încît şirul să fie variat, cît mai variat cu putinţă ! Şi dacă îţi dai osteneala să îndeplineşti toate aceste obligaţii atît de încîlcite şi de bălmăjite (expresia datează din 1830) şi dacă ai sacrificat mereu, cu cea mai mare precizie, ceea ce este mai uşor, în favoarea a ceea ce este mai greu, vine cîte un musafir, dacă nu chiar propriul tău fiu sau soţ, care găseşte că i-ai aşezat cum nu se poate mai stupid şi se plînge de locul lui. Cutezătorul nu ştie ce spune ! Ia să propună el altă aşezare şi are să vadă cum se încurcă toată socoteala ! Dar nu spune nimic, adică se frămîntă în sinea lui şi fierbe pe înfundate. Cel puţin dacă s-ar plînge în gura mare : justificarea dumitale l-ar face să amuţească. Dar nu : rămîne convins de intenţiile dumitale rele, de ura dumitale, de plăcerea dumitale de a-l jigni, de a-l înjosi, de a-l înjunghia în inimă, şi îşi ia această convingere cu el în mormînt. Nerecunoscătorul ! Nu ştie de ce necazuri l-ai cruţat !

Pentru mama lui Gerrit, aşezarea musafirilor fusese deosebit de anevoioasă, datorită faptului că numărul lor era fără soţ şi rămînea un domn în plus. Prin urmare, era inevitabil ca doi domni să stea la masă alături. Unul dintre ei trebuia să fie, bineînţeles, fiul ei. Dar celălalt ? „Domnul Wagestert", — veţi spune, poate, — „care oricum e un misogin". Acesta ar fi un sfat foarte prost din partea dumitale, cititorule ! Pentru că, tocmai de aceea, pe domnul Wagestert gazdele îl aşezau întotdeauna între două cucoane şi pentru că toate cucoanele îşi disputau plăcerea de a sta la masă alături de el. Căci ce e mai picant pentru cucoane, decît societatea unui misogin ? Domnul Wagestert luă deci loc între doamna Witse şi doamna Van Hoel. Dar nu asta îl enervase atît de cumplit pe Gerrit. Nici că doamna Vernooy stătea în mijlocul cercului de prieteni,

între domnul Van Hoel şi tatăl lui, „ca o perlă încadrată cu aur", cum observase ea cu modestie. Dar faptul că era nevoit să-l vadă la coada mesei, exact în faţa lui, pe personajul numit Hateling, aşezat... lîngă maică-sa, — asta, treacă-meargă ! — dar în cealaltă parte lîngă Klaartje, care îl avea la rîndul ei de cealaltă parte pe tatăl lui, era o situaţie pe care nu i-o putea ierta maică-si, cu toate că aceasta îi repartizase pe agitata doamnă Stork la dreapta şi pe bunul domn Vernooy la stînga. Acestuia din urmă, fiind cel mai îngăduitor, i se rezervase soarta de a nu avea alături altă cucoană decît pe doamna Van Hoel, care, la drept vorbind, putea să şi ţină loc de două cucoane.

Dineul începu cu acel tainic *conticuere omnes* [1], cu care încep toate dineurile. Supa fu mîncată cu atenţie mută, întreruptă doar de observaţia cu privire la schimbarea vremii, făcută în acelaşi timp la cele patru colţuri ale mesei, şi de un mic haz, provocat de Wagestert, care numise supa de broască ţestoasă *zeamă de piper*, ceea ce era ceva cu totul nou.

Le verre de vin après la soupe [2] produse oarecare mişcare : aproape toate cucoanele îşi ţinură palmele înmănuşate pe pahare, pentru a-i împiedica pe domni să săvîrşească ticăloşia de a le turna vin.

După cîteva clipe, doamna Stork îşi îngădui libertatea de a cere un pahar cu apă, ceea ce dădu curaj tuturor membrilor de sex feminin ai asistenţei să-şi exprime aceeaşi rugăminte.

După desfăşurarea acestor ceremonii, conversaţia deveni încetul cu încetul mai vioaie, mai zgomotoasă şi mai intensă.

Doamna Stork îl asaltă pe Gerrit cu o convorbire foarte entuziastă despre tot felul de cărţi : „Corsarul" lui Lord Byron, „Notre Dame" de Victor Hugo, „Memoriile" lui Walter Scott, „Jocelyn" de Lamartine, „Maltravers" de Bulwer şi o serie de romane şi nuvele mai mult sau mai puţin cunoscute, de care Gerrit nu auzise niciodată. Una dintre cărţi era „încîntarea ei", alta fusese „favorita răposatului domn Stork !" Pe asta o citise noaptea, pe cealaltă,

[1] Amuţiră cu toţii. (Lat.) Începutul unui vers de Vergiliu.
[2] Paharul de vin de după supă. (Fr.)

cînd făcuse cu Stork o excursie, pe alta o luase cu ea la drum, pe aia o împrumutase unei prietene şi pe astălaltă ţinea neapărat să i-o împrumute lui Gerrit, despre una îi ceru părerea, despre alta „prefera să nu ştie de loc părerea lui, pentru că nu putea să audă nimic rău despre ea!" Pentru una resimţea „o profundă simpatie sufletească", iar în alta, — zise ea cu ochii lăsaţi în jos şi cu un oftat trist, — „erau multe lucruri care se potriveau cu propria ei situaţie".

De cealaltă parte a tînărului, bunul Vernooy se amuza văzînd cît de cult şi de citit e Gerrit, evident ca replică la cascada de cuvinte pe care le debita moara din gura doamnei Stork, şi îi şoptea din cînd în cînd doamnei Van Hoel admiraţia sa pentru „acest băiat deştept", spre marele său dezavantaj în aprecierea numitei cucoane. Aceasta îşi rotea privirea cu o nemăsurată gravitate peste întreaga asistenţă, căreia, după părerea ei, cea mai mare strălucire i-o conferea *ea*. Iar cînd Gerrit înălţă privirea, îl văzu pe frumosul Hateling, care, cu cel mai siropos zîmbet între favoriţii săi plaţi, întreţinea o conversaţie cît se poate de însufleţită cu frumoasa Clara, revărsîndu-şi asupra ei toată politeţea şi toate atenţiile posibile. Doamna Witse îşi lăsă în jos ochii aprobatori spre Hateling, care era un mare favorit al ei, apoi şi-i ridică iarăşi către Gerrit, căruia îi făcu semn că „nu stă la masă grozav de bine?" După aceea, întrucît vocea nu-i ajungea pînă la Gerrit, ca să-l întrebe acest lucru verbal, începu să le povestească lui Hateling şi Clarei că nu putuse să-i facă lui Gerrit un bine mai mare, decît aşezîndu-l la masă lîngă doamna Stork, care era o savantă, „adică nu o savantă ca toate celelalte, pentru că era foarte simpatică, ci o savantă ascunsă, care înţelegea orice limbă, care văzuse multe şi care era nemaipomenit de interesantă". Apoi mai glumi o dată cu Wagestert despre răutatea bărbaţilor şi o luă ca martoră pe doamna Van Hoel, care şi ea îi găsi „grozav de răi". Între timp, doamna Vernooy spuse tot atîtea lucruri bune şi drăguţe despre Klaartje Donze, cîte lucruri bune şi drăguţe auzise vreodată despre Gerrit de la Witse senior, iar acesta nu rămase nesimţitor faţă de figura ei simpatică. Domnul Van Hoel o observase atent pe doamna Stork, cu o mutră sceptică şi ironică, privind foarte de sus,

cu mîndria lui de negustor, toată această flecăreală fără rost şi schimbînd între timp cîte o vorbă înţeleaptă cu Witse şi Vernooy. Cu acest prilej găsi enorm de multe lucruri de reproşat, atît guvernului, cît şi primăriei, şi deplînse lumea, că n-are ochi ageri, ca „să aleagă oamenii capabili, care şi-ar da cu dragă inimă osteneala să pună totul pe picioare".

Cînd veni desertul, doamna Witse porunci, cu o anumită ostentaţie, să se schimbe sticlele.

Domnul Vernooy, bun la suflet cum era, îşi dădu seama că ar fi cazul să i se închine tînărului candidat un toast, dar nu se pricepea la toasturi. Ce-i drept, el era aici, probabil, cel mai bătrîn, dar fu de părere că cinstea îi revine mult simandicosului Van Hoel, care, mai fu el de părere, ar ieşi şi mult mai bine la vopsea într-o asemenea treabă. Un lucru era sigur : că mult simandicosul domn Van Hoel fu de aceeaşi părere, dar nu simţi cîtuşi de puţin chef, nici vocaţie, să facă treaba, şi cu toate că ideea toastului necesar îi veni şi lui Wagestert în cap, o înăbuşi, conştient că el „nu închină niciodată toasturi şi că le consideră o prostie cumplită", la care se mai adăuga şi faptul că *nu* stăpînea acest meşteşug. Lucrurile se petreceau şi aici, ca în toate celelalte manifestări ale originalităţii lui, care în multe privinţe nu era altceva decît un refugiu sigur al sforţărilor sale neizbutite, de a se comporta, cu oarecare graţie şi cu bune rezultate, ca toţi ceilalţi oameni. Timiditatea şi stîngăcia, într-o minunată, armonioasă şi frăţească alianţă, făcuseră din el un om care calcă în picioare orice formalitate şi îşi bate joc de orice manifestare de politeţe.

Un cal speriat o ia razna, rupe hăţurile şi face praf căruţa.

Desertul fu servit, dar nimeni nu rosti toastul. Vernooy era din ce în ce mai îngrijorat. Găsea că e nepoliticos şi necuviincios să *nu*-l rostească, dar cînd se gîndea *să-l rostească*, începea să transpire. De două sau de trei ori ciocăni cu mîna în pahar, ca semn că vrea să înceapă toastul în mod solemn, însă de fiecare dată lăsă paharul la locul lui pe masă. Ba chiar de două ori îl şi luă într-adevăr în mînă, dar se răzgîndi şi-şi ascunse intenţia sub pretextul că-i comunică doamnei Van Hoel o observaţie fără însemnătate despre culoarea vinului şi despre cît e de plăcut un

pahar cu picior. Între timp, situaţia devenea tot mai presantă. Mama Witse, neliniştită şi roşie la faţă ca focul, începu să-şi rotească privirea, făcînd uneori mici pauze în conversaţie. Diferite pahare fură din nou golite şi toate sticlele fură începute. *Trebuia,* odată şi odată. Vernooy îşi luă inima în dinţi şi, cu faţa palidă, cu fruntea umedă şi cu buzele tremurînde, zise :

— Prieteni, trebuie să umplem un pahar.

Cu toate că în ultimele clipe conversaţia avusese goluri mari, în care se auzise limpede cum îşi îndeplinesc funcţia cuţitele de desert, totuşi, clipa în care bunul Vernooy făcu această introducere fusese aleasă într-un chip cum nu se poate mai nefericit, căci tocmai atunci Wagestert luase un măr din fructieră şi începuse să le tachineze cu el, ca de obicei, pe „muşcătoarele de mere".

Omul cumsecade care era Vernooy se prefăcu atunci că vorbise singur şi acordă multă atenţie modelului feţei de masă. După o clipă îşi luă iar inima în dinţi şi zise :

— Prieteni !

— Cred că domnul Vernooy a vrut să spună ceva, — zise doamna Witse, aplecîndu-se pe masă, pînă ce izbuti să-l vadă. — Nu-i aşa, Vernooy ?

— Da, Keetje, — zise omul cumsecade. — Vroiam să ridic un pahar în sănătatea lui Gerrit, ca să-l felicit încă o dată pentru titlul de candidat. Eu n-am copii, dar mă bucur mult de fericirea prietenilor mei, care au copii, şi satisfacţii de pe urma lor. Eu ţin la Gerrit şi îndrăznesc să spun că noi toţi ţinem la el. Aşa încît : din toată inima, Gerrit !

— Gerrit !... Gerrit !... Gerrit !... domnul Witse ! — se auzi cu tot felul de intonaţii de voci peste masă, iar paharele fură ridicate pînă în dreptul nasului, apoi golite.

— Domnul Witse ! — zise şi Klaartje, dar parcă avea o umbră de ironie pe faţă, iar urarea ei nu fu rostită decît în treacăt, deoarece Hateling susţinuse că poate recunoaşte alunele pe din afară dacă sînt filipine sau nu şi ca dovadă îi oferi pe o lingură una dublă. Ea luă una din gemene şi făcură legămînt să se mai vadă, „dar nu sub cerul liber".

— Iar toastul a fost băut în entuziasmul general ! — zise Wagestert, pe jumătate caraghios, pe jumătate solemn,

— Nu-i aşa, mamă Witse ? Trăiască perseverenţa ! Gerrit studiază ca să iasă profesor, nu ?

— Fugi încolo, domnule, — zise doamna Witse.

Klaartje şi Hateling zîmbiră.

Momentul penibil trecu repede pentru Gerrit, care simţi un fel de linişte, cînd doamnei Stork îi veni ideea că el „desigur ştie să recite foarte frumos şi dacă n-ar vrea să recite ceva, pentru că acum e un prilej foarte nimerit".

Asta s-a mai susţinut. Cînd întreaga societate e sătulă de tot felul de mîncăruri şi vinuri, cînd circulă portocalele şi troznesc alunele, cînd cel care urmează să recite are un cap cît alte două din pricina nădufului şi a căldurii, urmări fireşti produse de *epulae lautae* [1] în societate numeroasă, iar auditorii, avînd în vedere consumul de daruri ale viţei de vie şi ale celor cinci continente, sînt foarte dispuşi ca, în cadenţa prozodiei versurilor, să navigheze către porturile lui Morfeu, atunci se numeşte că s-a ivit „un prilej nimerit pentru a recita ceva". Nu ştiu ce credea Gerrit despre toate acestea, dar ştia un lucru : că la ora aceea n-ar fi putut să recite şi deci îşi ceru scuze. Dar doamna Stork îşi aruncă privirea pieziş peste masă ca s-o cheme în ajutor pe doamna Witse.

— E adevărat, doamnă, — întrebă ea, cu tonul celei mai încăpăţînate incredulităţi, — că fiul dumneavoastră nu recită niciodată ?

Doamna Witse declară că ea găseşte, dimpotrivă, că recită foarte drăguţ.

— Versuri proprii ? — întrebă Klaartje.

Şi asediul continuă cu osteneală îndoită, iar toţi cei ce erau sau nu erau de această părere formară un cor : ca Gerrit să recite. Acesta rămase însă neclintit.

Doamna Van Hoel fu atunci cea dintîi care să-i ia în nume de rău că nu vrea şi zise cu un zîmbet amabil că „a recita este desigur ceva cu mult sub nivelul unui învăţat ca Gerrit". Mama lui îl întrebă „dacă să nu aducă poeziile pe care le făcuse el la doisprezece ani, în ajun de ziua lui". Klaartje rîse ; Gerrit nu cedă.

— Cea mai frumoasă poezie, — zise Wagestert, ca să mai schimbe vorba, pentru că discuţia devenise serioasă,

[1] Mese alese. (Lat).

— pe care am auzit-o vreodată în viaţa mea, e o poezie de patru versuri despre Beronicius [1], care a fost un mare poet şi, dacă-mi permiteţi, un mare beţivan.

— O ! Şi cum era poezia, domnule Wagestert ? — întrebă doamna Stork. — Cum era ?

— Doamnă, — reluă Wagestert, foarte solemn, — era un epitaf. Un epitaf pe mormîntul marelui Beronicius, care îşi găsise o moarte fulgerătoare într-un şanţ cu noroi. Suna aşa :

Acel ce zace-n astă groapă,
A fost lovit de-un crunt destin :
O viaţă a-notat în vin,
Dar a sfîrşit murind în apă.

Deşi recitată foarte nostim, această capodoperă a lui Buizero [2] nu avu efectul înveselitor pe care l-ar fi dorit domnul Wagestert. Aşadar, mai era nevoie de încă o înţepătură. Victima fu Gerrit.

— Şi ştii dumneata, domnule candidat în ambele ramuri ale medicinei, ce e frumos în poezia asta ?

— Cîtuşi de puţin ! — zise Gerrit, foarte apăsat.

— Atunci nu ştii ce elogiu conţine la adresa răposatului ?

— Nu ! — zise Gerrit, aproape aiurit de omul ciudat, de care, — după cum ştia foarte bine, — uneori nu te puteai păzi destul. Toată lumea aştepta cu sufletul la gură.

— Nu ? — zise Wagestert în cele din urmă, după ce se uitase lung în ochii lui Gerrit. Nu ? Atunci am să-ţi explic eu. Frumuseţea poeziei este că dovedeşte, domnule candidat, că marele poet Beronicius n-a avut nevoie de doctori nici ca să trăiască, nici ca să moară.

Apoi, cu un gest foarte scurt, luă o mînă de caramele, le puse în buzunar şi îi şopti doamnei Witse :

— Pentru copilaşii mei.

[1] Personaj ciudat, misterios, care, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a colindat Franţa, Anglia şi Olanda, poet talentat a cărui operă e cunoscută însă numai din izvoare de a doua mînă.

[2] Poet şi ocrotitor al artelor (1640—1720).

Toţi cei de faţă rîseră, mai ales doamna Van Hoel, iar fraza „Wagestert ăsta!“ etc. se auzi în dreapta şi în stînga. Gerrit ar fi dat oricît pentru o replică, dar nu găsi niciuna, — decît seara, cînd fu în pat, căci în asemenea cazuri aşa se întîmplă, uneori: să-ţi vină în gînd mult prea tîrziu replica cea mai nimerită, — iar doamna Stork îl făcu să uite, consultîndu-l cu privire la rebusurile de pe diferitele ambalaje ale dulciurilor franţuzeşti, cu viţei care înseamnă *vos* (ai tăi) şi garduri vii, care înseamnă *est* (este) [1].

Ultimul „deserţel“ (cuvîntul e al lui Hooft [2]), ginul, fu servit. Ginul este de fapt un desert odios: e un semn că trebuie să te scoli de la masă. Cucoanele se sculară, iar domnii le urmară fără întîrziere.

În cealaltă cameră se iscă printre cele dintîi o gîlceavă îngrozitoare, pentru că toate vroiau să-i dea ajutor doamnei Witse la turnatul cafelei. Se împăcară însă, iar frumosul Hateling împărţi ceştile. Acum domnii, cu ceaşca într-o mînă şi cu farfurioara în cealaltă, începură o conversaţie foarte aprinsă. Toată ziua nu văzuseră încă lucrurile cu *atîta* înţelepciune.

„Acum ori niciodată!“ gîndeau ziarele, broşurile, poeziile noastre şi toate aceste lucruri frumoase, în anul 1831. *Atunci* însă nu se petrecu nimic, ci abia cu opt ani mai tîrziu. „Acum ori niciodată“, îşi zise şi Gerrit în anul 1838, în acea memorabilă seară, după dineu, în timp ce Klaartje stătea lîngă cămin şi se uita la un paravan brodat. Se apropiă de ea cu toată îndrăzneala pe care o putu aduna.

— Proprietatea dumneavoastră, domnişoară Donze, se află, mi se pare, pe şoseaua dintre...

Atunci Wagestert, care îi vindea glume lui Hateling, se întoarse brusc, îl izbi pe Gerrit în cot, iar ceaşca de cafea ţinută de acesta în mînă zbură pe rochiţa de *gros-de-Naples* gri a Clarei.

Încurcătura lui Gerrit fu îngrozitoare. Cucoanele veniră în graba mare, afară de doamna Van Hoel. Nu se făcu economie de batiste pentru a şterge lichidul vărsat.

[1] *Veau*[*x*] (viţel, viţei) se pronunţă ca *vos*: *haie*[*s*] (gard viu, garduri vii) se pronunţă ca *est*.

[2] *Pieter Hooft*, poet şi istoric olandez (1581—1647).

Doamnei Stork nu-i mai tăcu gura ; susţinea într-una că apa de Colonia e un panaceu împotriva tuturor petelor. Doamna Vernooy povesti o legendă consolatoare, despre o pată interesantă, care dispăruse de la sine, iar diferite cucoane fură de părere, în acelaşi timp, că a fost un noroc faptul că „se vărsase între cute". Doamna Van Hoel susţinu că şampania nu lăsa după ea absolut nici o pată, dar această consolare aici nu prea era de folos. Doamna Witse îşi ceru mii de scuze pentru fiul şi cafeaua ei. Spiritul practic o sfătui pe Klaartje să-şi mute poalele din faţă în spate. Wagestert făcu observaţia că domnişoara Clara rămîne cu „o amintire plăcută" de la domnul Gerrit. Hateling tăcu, zîmbind triumfător. Domnul Van Hoel mai vorbi iar despre distracţii şi despre Blaak. Gerrit îşi dădu toată osteneala să facă faţă în continuare. Iar frumoasa Clara nu făcu nimic altceva decît să rîdă de toată agitaţia şi emoţia şi repetă de o sută de ori că „nu e nimic", cu o mutră care, din fericire, corespundea întru totul cu acest fel de a vedea lucrurile.

Totuşi, după ce spiritele se liniştiră, Gerrit nu mai avu curajul să reia conversaţia, abia schiţată, despre proprietatea de pe şosea şi îi lăsă cale liberă lui Hateling.

Măsuţele de joc fură aşezate şi se formară trei partide. Doamna Stork se declară o amatoare pătimaşă a hombrei, „un joc frumos şi şarmant". Domnul Van Hoel zise, cu tot calmul omului care îl joacă zilnic, că şi lui îi place. Iar Gerrit fu nevoit să fie al treilea.

Restul asistenţei se împărţi la două măsuţe de boston. La una luară loc părinţii lui Gerrit, cu doamna Van Hoel şi cu domnul Vernooy, iar la cealaltă doamna Vernooy, Klaartje Donze, Wagestert şi Hateling.

Patima doamnei Stork pentru jocul de hombre părea că depăşeşte, mai mult sau mai puţin, priceperea ei. În orice caz, între aceste două însuşiri, era o anumită disproporţie, care îl stingherea în mod vădit pe domnul Van Hoel. Doamna Stork vorbea grozav de mult în timpul jocului şi nu arareori se întîmpla ca, tot vorbind, să-i scape cîte ceva din vedere. Avea un fel misterios de a-şi plimba cărţile printre degete încolo şi încoace de cîte ori trebuia să joace şi se întîmpla ca, după ce domnii aşteptaseră destul de mult pînă să se hotărască dumneaei cum

să joace, dînsa să pună întrebarea importantă care dintre ei e hombre. De asemenea, părea că avea la ochi, ca urmare a lacrimilor ei de văduvă, ceva care o împiedica să facă deosebirea clară între semnalmentele unui popă şi cele ale unei dame. Uneori avea amabilitatea să-i taie partenerului său majorele, fără motive temeinice, sau să-i facă jucătorului hombre surpriza să tragă o carte de o culoare la care mai înainte prezentase manc. Şi toate acestea în timp ce spunea anecdote serioase despre şlemuri, pe care le făcuse, sau despre nişte poturi uşoare, pe care le cîştigase. În acelaşi timp debita cuvinte de ocară la adresa altor jocuri, care, în comparaţie cu hombre, erau mult prea simple. Bunăvoinţa lui Van Hoel ajunsese într-o continuă luptă cu stima lui pentru solemnul joc de hombre. Era foarte serios şi grav, iar cînd nu se mai putea abţine de a face o observaţie, i-o adresa lui Gerrit, ţapul ispăşitor.

— Domnule Witse, nu trebuie să ataci niciodată în atu, sau trebuie să-l joci pînă la urmă... Domnule Witse, trebuie să...

Dar nu putem să dăm lecţii, cititorule, iar dumneata eşti la fel de nevinovat ca şi Gerrit.

La măsuţa de boston cu doamna Van Hoel domnea altă lipsă. Domnul şi doamna Witse, deşi altminteri trăiau în cea mai desăvîrşită înţelegere, nu prea se înţelegeau în ceea ce priveşte cartea cu poze a diavolului şi de obicei îşi luau oarecum în nume de rău unul altuia cînd pierdeau un joc în care erau parteneri. În asemenea situaţii, doamna Witse făcea întotdeauna apel la bunul Vernooy ca arbitru, iar acesta susţinea întotdeauna că ea n-ar fi putut să joace altfel şi că nici domnul Witse n-ar fi putut să joace altfel şi că el însuşi era cel „care din nefericire combătea cu atîta îndîrjire". Acest om demn era de fapt una dintre puţinele fiinţe făcute pentru jocul de cărţi, pentru că acesta îl lăsa cu totul rece. Jocul de cărţi nu-l entuziasma, nu-l plictisea, nu-l scotea din sărite. Era calm şi cînd cîştiga, şi cînd pierdea ; rămînea în permanenţă bine dispus şi, — ceea ce spune totul, — „absolut acelaşi".

Cît despre partida a treia, acolo cel mai guraliv era Wagestert, care nu spunea, ca Vernooy, în glumă, după stilul vechi, *ghinde* în loc de trefle, iar în loc de cupe,

din acelaşi motiv, ba *inimi*, ba *roşii*, susţinînd la fiecare joc dificil „că poate şi să îngheţe, şi să dezgheţe". Nu ! domnul Wagestert era mult mai original şi se încăpăţîna să nu le zică niciodată figurilor altfel decît pe numele lor biblic imprimat pe margine : Sara, David, Estera etc. Hateling însă îi dădea zor cu fraza lui, şoptită uşurel la urechea Clarei : *„malheureux au jeu, heureux en mariage"* [1] şi îi juca levatele şi îi era partener cu o privire tandră în ochi şi îi ajuta să se uite pe cartela de marcaj şi se apropia atît de mult de faţa ei, încît buclele ei frumoase îi atingeau lui obrazul şi favoriţii, şi lăuda jocul socotit al doamnei Vernooy, iar doamna Vernooy era încîntată de simpaticul, drăguţul şi amabilul Hateling, un om ca făcut ca să fie invitat la masă.

Fu hotărît ultimul tur. Portmoneurile frumoase de mătase ieşiră la iveală. Doamna Stork, care nu ştia că pierduse, dar pierduse zdravăn, avu mărinimia să amestece toate fisele. La celelalte mese fură toţi de părere că nimeni nu cîştigase.

Se sculară cu toţii în picioare.

Gerrit îşi luă încă o dată inima în dinţi ; se apropie de Klaartje şi o întrebă unde se află conacul lor. Îi spuse că trecuse pe acolo şi că o văzuse. „Făcea pe atunci o excursie pe jos".

— O ! — zise Klaartje, — o excursie pe jos. O excursie de studii, desigur, domnule Witse ?

Gerrit nu fu în stare să răspundă. Lacrimi de mîhnire i se iviră în ochi.

— Asta e blana dumitale, domnişoară Donze ? — întrebă Hateling, apropiindu-se de ea cu blana şi aruncîndu-i-o pe umerii netezi.

Musafirii plecară.

Pe Gerrit îl mai aştepta încă un chin.

— De ce n-ai vrut să reciţi ? — îl întrebă maică-sa, cînd se făcu linişte în casă.

— Pentru că nu pot, mamă ! — fu răspunsul lui.

— Of, — zise bătrînul Witse, — să nu mai vorbim despre asta. Dar e oribil. Toată lumea spune că eşti deştept, dar cînd vine cineva, stai veşnic tăcut şi retras. Noi băgăm

[1] Nefericit la joc, fericit în căsătorie. (Fr.)

de seamă cel mai puţin. Am citit limpede pe mutra domnului Van Hoel că-şi zicea în gînd : „ăsta e deşteptul de Witse ?“

— Da, Gerrit, nu e plăcut ! — adăugă şi maică-sa. — Uite-o pe doamna Stork. Nu şi-a cruţat, zău, nici o osteneală. Te-a îndemnat în fel şi chip ! E o femeie deşteaptă, o femeie deosebită, o femeie şi jumătate... — puse cîte un accent pe fiecare calificativ, — dar tu ai stat ţeapăn ca o momîie.

— Doamna Stork nu m-a lăsat să scot o vorbă, dragă mamă ! — zise Gerrit, schiţînd un zîmbet.

— Ei, hai, lasă ! Ce-a fost, a fost, dar să nu se mai întîmple, — zise tata Witse. — Mulţumesc. La ce bun toată învăţătura, dacă n-o arăţi ?

În seara aceea, Gerrit se duse în camera lui şi plînse că e învăţat.

— Aş dori, — zise Gerrit, trîntind uşa pe zăvorul de siguranţă, — aş dori să fiu un imbecil.

BUCURIILE ŞI NECAZURILE UNUI DOCTOR

După doi ani, tînărul pe care l-am lăsat ca Med. Cand. lua dejunul, ca Med. Doctor, într-un oraş din Gelderland. Camera aleasă de el aici fusese aranjată, pe cît posibil, tot în genul unei camere de student. Figura respectabilă a marelui Hufeland, care la Leida fusese prinsă de perdea cu vreo cîteva ace cu gămălie, căpătase între timp o ramă solemnă, iar omul jupuit de piele, atît de plăcut medicilor, se afla pe perete şi aici, ca pereche a planşei cu fazele transformării succesive a lui Apolo din Belvedere în broască.

Dar unde era portretul de femeie care semăna atît de izbitor cu Klaartje Donze ? Mult timp, la Leida, îl mai avusese la vedere, dar întrucît prietenul din odaia transpiraţiei, care cunoştea taina, îl tot tachina în legătură cu fata cea frumoasă cu porumbelul pe cap şi pentru că anumite amintiri din Rotterdam îi aduceau în obraji oarecare roşeaţă, portretul fusese mutat, în mod discret, în camera din dos, ceea ce însă nu-l împiedica să-l facă şi acolo, uneori, pe tînărul doctor, să roşească.

Se scurseseră doi ani. Gerrit era acum mai vîrstnic şi, — după părerea lui, — mai înţelept. Văzuse multe alte fete şi nu-i lipsiseră unele mici idile, de o zi, sau de o săptămînă, sau de o lună.

Frumoasa Clara trecu pe ultimul plan. La Rotterdam nu mai veni. La domnul şi doamna Vernooy, Gerrit nu se mai duse în vizită decît rar. Numele lor abia mai fu pomenit cînd şi cînd. Micul portret ajunse, alături de alte producţii artistice, într-o mapă.

Azi însă, întrucît îl găsim pe doctor la dejun, vedem că amintirea simpaticei fete a fost trezită din nou în mintea lui. În faţa lui se află o scrisoare, primită de la prietenul din odaia transpiraţiei. Prietenul îi aducea la cunoştinţă că-l înduplecase pe colonel şi că, în ciuda mustăţilor, se căsătorise cu fiica acestuia. Totodată îi comunica faptul că prejudecăţile ofiţerului împotriva sa, adică a prietenului, analizate mai îndeaproape, nu fuseseră totuşi atît de puternice cum îşi închipuise el la început.

— S-a însurat şi el ! — mormăi Gerrit. — Un avocat începător. La ce-i trebuie nevastă ? Dar eu, care sînt doctor începător ? Ar fi trebuit să fiu de mult însurat. Care doctor îşi face o clientelă serioasă, cîtă vreme n-are o soţie serioasă ?

Clientelă serioasă. N-avea încă, practic, nici o clientelă. Dar, în schimb, mulţi colegi. (Chiar în ajun venise unul proaspăt de tot, de la Universitatea din Utrecht.) Nu avea clientelă, dar avea în schimb mult timp liber, pe care totuşi nu putea să-l petreacă printre cărţile lui preferate. Oare nu trebuia să fie văzut pe stradă, ca şi cum ar fi avut treabă ? Nu trebuia să fie politicos şi să se ducă în vizită, cînd era invitat, ca şi cum nimic nu i-ar fi făcut plăcere mai mare ? Şi, tot aşa, nu trebuia să-şi plătească patenta, ca şi cum şi-ar fi cîştigat-o ?

Un singur noroc avea Gerrit, în legătură cu o eventuală căsătorie. Mulţi doctori tineri se zbat în următoarea dilemă fără ieşire : au nevoie de o soţie ca să-şi procure clientelă şi au nevoie de clientelă ca să-şi găsească o soţie. Dar Gerrit Witse avea mijloace. Domnul notar făcuse destule acte în viaţa lui, pentru ca să-i poată înlesni fiului său întocmirea mult doritului act de căsătorie, chiar dacă alegerea lui s-ar fi oprit la o fată care în afară

de virtute şi de frumuseţe n-ar fi adus nimic altceva în căsnicie. Avea oare Klaartje Donze ceva în plus? Oare se căsătorise între timp Klaartje Donze? Nu ştia. Dar de ce se gîndea acum din nou la Klaartje Donze?

Ceasul bătu ora nouă. Gerrit se îmbrăcă şi se duse la spitalul militar, unde, în lipsa unei clientele proprii, obţinuse dreptul, — considerat de el ca un privilegiu, — de a asista la vizitarea pacienţilor de către medicul primar, iar de acolo porni spre cei cîţiva bolnavi, domiciliaţi prin mahalale şi ulicioare de periferie, pe care acel doctor în vîrstă i-i cedase ca să-i dea un concurs colegial. Ascultă cu răbdare îngerească plîngerile lor ciudate despre „zgomote, bîzîituri şi pocnete în cap, noduri în gît, înăbuşeli la plămîni, ameţeli la inimă, apă în inimă, fiere albă, umflături din vînt" şi cîte şi mai cîte, inclusiv „viermi care umblă, podagre care se mută şi junghiuri care cresc".

Apoi iar acasă.

— M-a mai căutat cineva?

Răspunsul ca şi ieri:

— Nu.

După aceea trebuia să-i facă o vizită colegului în vîrstă şi să-i dea raportul despre pacienţii încredinţaţi. Colegul în vîrstă era un om de vreo şaptezeci de ani, care îi ţinea de scurt şi pe bolnavi şi pe sănătoşi şi datorită acestui fapt se bucura de mult prestigiu şi din partea unora, şi din a celorlalţi. Vorbirea lui părea un oracol, iar reţetele lui erau considerate pagini sibiline, mai ales printre farmacişti, care îl idolatrizau pe bătrînul doctor. În cazurile întrucîtva serioase, scria de obicei cinci reţete în douăzeci şi patru de ore. Tînărul doctor foarte greu putea să-i intre în voie. În cea mai mare parte, această situaţie se datora faptului că asista la tratarea bolnavilor militari din spital. Lipitorile nu se bucurau de fel de simpatia bătrînului savant.

De data aceasta însă, critica acestei metode, care de altminteri se repeta zilnic, fu suspendată.

— Mă doare capul, — zise colegul în vîrstă, — şi mi-e greu să călătoresc în trăsură azi. Fii bun şi vizitează după amiază în locul meu o pacientă de la ţară: fiica doamnei

Sijmens, la Sprankendel. O plimbare frumușică. Poți să te înapoiezi pe răcoare. Fata e greu bolnavă.

Sarcina transmisă nu-i fu neplăcută lui Gerrit. Sprankendel era un cătun pitoresc, situat printre coline minunate, departe de șosea. Pînă acolo era cale de un ceas încheiat. După ce luă masa, Gerrit porni, bine dispus. Urma să treacă prin fața vilei, unde o văzuse cîndva pe frumoasa Clara cu un porumbel pe creștet.

Trecu pe acolo. Dar niciodată o vilă la țară nu fusese atît de moartă, ca cea unde ar fi vrut el azi să găsească viață. Era o zi călduroasă. Nimeni nu îndrăznise să iasă pe terasa luminată de un soare dogoritor. Pe fațada dinspre drum, toate storurile erau lăsate pînă jos. Cîțiva porumbei albi stăteau nemișcați pe acoperiș și sclipeau în lumina intensă.

— Uite porumbeii, — își zise Witse, — dar unde e frumoasa? Poate că e iarăși dusă la vreo mătușă, unde cine știe ce Hateling îi face curte. Biete femei, care aveți nenorocul de a avea o fată frumoasă! Cîte lațuri nu i se întind fericirii voastre! Credeți că sînteți iubite cu toată puterea și cu toată nevinovăția unei prime iubiri, dar între timp...

Între timp nevinovatul obiect al acestor reflexii mizantropice se afla, mai mult decît probabil, la o masă bună.

Witse fu nevoit curînd să părăsească drumul, ca s-o ia înspre frumosul Sprankendel. Rîulețul al cărui nume îl purta cătunul îi arătă cărarea cea mai scurtă printre colinele roditoare. Apa ba dispărea aproape cu totul, ca o gîrliță fără însemnătate, prin belșugul de arbuști și buruieni, ba ieșea din nou la iveală, zburdalnică și limpede, coborînd în grabă cîte o pantă a terenului. În sfîrșit, Witse ajunse la izvor, unde apa țîșnea încetișor din nisip, formînd o băltoacă, din care mai multe gîrlițe își croiau drum în diferite direcții, peste bolovanii netezi.

O tînără pereche părea să fi ales colțișorul acesta, umbros și răcoros, ca loc de odihnă. Femeia tînără și drăguță, așezată pe iarbă, ținea în poală un copilaș zglobiu, care se uita la bășicile apei și la micile meandre de spumă, și rîdea. Tînărul, cu un zîmbet pe buze, se uita ba la mamă, ba la copil.

— Asta-i fericirea după care rîvnesc, — oftă Witse.

O cărăruie îl duse la văduva, a cărei fiică avea nevoie de îngrijirea lui. Nu era unicul ei copil. Văduva mai avea încă o fiică, — aceasta, împreună cu cea acum bolnavă, îi ajuta la spălat rufe şi la spoit, munci care îi asigurau în parte existenţa, — şi mai avea şi un fiu, — acesta era căruţaş şi avea grijă şi de cele trei vaci, pe care le păştea pe colinele din jur. Erau una dintre acele familii fericite, care nu au nevoie de ajutorul nimănui, care nu cunosc niciodată lipsurile, dar nici belşugul şi unde economia şi munca fără preget sînt nelipsite.

Doctorul nostru o găsi în faţa uşii pe fiica cea mare: o icoană a sănătăţii. Freca un hîrdău mare de aramă, pentru lapte, unul din cele care în părţile deluroase se duc pe cap.

— Cum îi mai merge lui Barte? — o întrebă el.

— Rău, dom' doctor, rău, — zise fata, — ştergîndu-şi fruntea cu dosul palmei. — A venit şi popa.

Şi-şi văzu de treabă. În asemenea gospodării, totul trebuie să meargă înainte, pe cît se poate. Numai cei avuţi îşi pot permite să se dedice bolnavilor lor.

Gerrit intră în casă. În urma dispoziţiei doctorului în vîrstă, în camera bolnavei era întuneric beznă. La rugămintea lui Witse să „se facă un pic de lumină", se sculă o fiinţă scundă, care stătuse în genunchi în faţa unui scaun, şi deschise un geam. Witse se duse între timp lîngă patul înalt şi strîmt în care zăcea bolnava.

Era cu neputinţă să recunoşti în ea o fată de abia optsprezece ani. Cu puţine zile înainte mai era întocmai ca sora ei, cea sănătoasă: tot atîta de voioasă, pe cît de frumoasă. Dar acum zăcea fără vlagă; faţa ei palidă contrasta groaznic cu părul negru ca smoala, care îi ieşea în dezordine din bonetă. Avea obrajii supţi de tot, ochii adînciţi în orbite pe jumătate închişi, iar buzele negre ca cerneala.

— Barte, — zise Witse, cu glasul apăsat.

Bolnava deschise ochii şi se uită mirată la doctorul străin.

El o luă de mînă. Mîna îi era uscată, ca pielea tăbăcită.

Fratele bolnavei şi preotul stăteau abătuţi lîngă pat, aşteptînd să audă ce-o să spună doctorul. Mama căzu iar în genunchi în faţa unui scaun, ţinînd în mîini mătăniile pe care nu le pusese de-o parte de trei zile.

Pastorul dădu din cap.

— Are să moară ? — întrebă fratele, un munte de om, izbucnind în lacrimi, cînd pomeni de moarte.

Mama ridică privirea şi se uită ţintă, cu frică, la doctor.

— Sperăm că nu, — zise Witse, — dar nu staţi lîngă pat. O stingheriţi pe bolnavă.

Pastorul dădu din nou din cap.

— Are să moară, domnule pastor ? — întrebă iar fratele.

— Voia Domnului e nemăsurată, — îl consolă pastorul, dînd şi de data aceasta din cap.

Bunul bătrîn ţinea la Barte.

— *Frustra cum morte pugnabis* [1], — îi zise el lui Witse.

— *Expecto crisin* [2], — răspunse acesta. — Boala nu şi-a atins apogeul. Totuşi, făceţi-vă datoria, — adăugă el pe şoptite.

Mama sări în sus. Condamnarea la moarte a fiicei ei era iscălită ! Scoase un ţipăt şi ieşi în grabă pe uşă. Gerrit fugi după ea.

O găsi la picioarele unei cucoane tinere, care abia coborîse dintr-un docar şi mai ţinea hăţurile în mînă.

— Copila mea, copila mea ! — striga nefericita femeie, îmbrăţişînd genunchii cucoanei tinere. — Copila mea a murit !

Glasul îi slăbi, mîinile îi alunecară în jos, capul îi căzu, livid, pe pămînt.

— Daţi-i ajutor acestei femei, doctore ! — zise Klaartje Donze. — A leşinat. Fiica ei a murit ?

— Nu, domnişoară Donze, — bîigui Gerrit, tulburat. — Fiica ei n-a murit. Şi dacă Mieke vrea să-mi ajute s-o ridic de jos pe maică-sa, şi dacă Gillis vrea să aibă grijă de calul dumneavoastră...

[1] Vei lupta zadarnic cu moartea. (Lat.)
[2] Aştept clipa hotărîtoare. (Lat.)

Această din urmă precauţie nu fu necesară.

— Dă-i drumul, Mieke ! — zise Klaartje Donze, care avea lacrimi în ochi, dar care nu-şi pierduse nici o clipă calmul.

Şi-şi duse ea însăşi căluţul la gard, unde îl priponi.

Între timp, Witse, cu ajutorul lui Mieke, o duse pe mama leşinată în altă cameră, unde o puseră pe un pat. Clara îi urmă numaidecît.

— Ce e de făcut, domnule Witse ? — întrebă ea.

— Beţi un pahar de apă, domnişoară Donze ! — zise Gerrit, fericit că ea îl recunoscuse, — şi puneţi-o pe fată să facă acelaşi lucru. Fiţi atît de bună şi dezbrăcaţi-o pe bătrînă. Daţi-i să miroasă oţet şi frecaţi-i mîinile şi tîmplele. Căutaţi s-o faceţi să bea o înghiţitură de apă. — Şi se duse din nou lîngă patul lui Barte.

După cîteva clipe veni înapoi. Clara îngenunchiase la rîndul ei şi ţinea mîna bătrînei în a ei. Bătrîna îşi mai revenise un pic şi se uita la frumoasa fată cu o expresie de nespusă recunoştinţă şi dragoste.

— Sînt sigură, doamnă Sijmens, — zise Klaartje, — că n-ai să-ţi pierzi curajul. Barte nu e încă pierdută, iar Dumnezeu e atotputernic.

— Cu toţii trebuie să ne înfăţişăm înaintea unui aceluiaşi Dumnezeu, — zise bătrîna, gîndindu-se că domnişoara Klaartje nu era catolică.

— Şi să ne rugăm aceluiaşi Dumnezeu, — răspunse Clara, — şi să ne mîngîie aceeaşi mîngîiere. Ce cauţi, doamnă Sijmens ?

— Mătăniile, — zise bătrîna. — Adineauri le-am avut.

— Cînd ai să te rogi, — zise Klaartje, — roagă-te cu adîncă încredere în puterea şi dragostea lui Dumnezeu. O asemenea rugă are să te întărească, doamnă Sijmens, iar Dumnezeu are să te audă. Ştii ce grav bolnavă a fost mama *mea,* iar acum e iar la fel de sănătoasă şi de voioasă ca şi mine. Şi Barte e cu atîţia ani mai tînără.

— A fost o floare pe pămînt, — zise bătrîna şi o sclipire de plăcere îi apăru pe faţă, dar apoi se posomorî din nou. — Cînd te gîndeşti, — zise ea, — că trebuie s-o duc lîngă tată-său, sub arbuştii verzi...

— Doctorul zice că mai sînt speranţe, doamnă Sijmens! Dacă-ţi pierzi curajul, păcătuieşti, — zise Klaartje, ştergîndu-şi cîteva lacrimi mari.

Doctorul întări spusele ei.

— Vino-ncoa, Mieke, — zise bătrîna, stăpînindu-se. — Încheie-mi jacheta. Mă duc la Barte.

— Dar ai să te ţii tare, nu-i aşa, doamnă Sijmens? — o imploră Klaartje.

— Mai veniţi pe aici? — întrebă mama.

Klaartje îi făgădui. Acum trebuia să plece. Gerrit îi ajută să-şi dezlege calul. Dintr-o săritură fu în trăsurică. Gerrit îi întinse hăţurile. Klaartje porni.

Dar numaidecît îşi opri căluţul, pe care această oprire păru că-l supără, căci îşi scutură violent capul, aşa cum era de aşteptat din partea unui căluţ focos.

— Doctore, — zise Klaartje, — la ce oră vii mîine la bolnavă?

— Dis-de-dimineaţă, domnişoară Donze, — fu răspunsul.

— La înapoiere n-ai vrea să treci şi pe la Wilhoef, ca să ne spui cum îi merge? — întrebă ea, roşind.

— Fără îndoială, — o încredinţă Gerrit, nelăsîndu-se mai prejos.

Klaartje îşi îndemnă iar calul; acesta făcu o săritură care îl sperie pe Gerrit.

— Nici o grijă, — zise ea. — Ne cunoaştem.

Şi ocolind gardul ogrăzii cu o măiestrie pe care nu i-ar fi întrecut-o nici un birjar din Amsterdam, îşi lăsă căluţul focos să-şi ia vînt spre drumeag, apoi porni la trap.

— Vrea domnu' doctor să-l duc la oraş cu teleguţa? — întrebă Gillis.

— Mulţumesc, — zise Witse, — prefer să mă duc pe jos. — Şi, repetînd îndrumările pe care le dăduse, porni spre casă.

Prima lui grijă fu să se caţere pe o colină, doar-doar are s-o mai zărească pe Klaartje. Izbuti. Stătea liniştită în urma căluţului ei zglobiu, pe care îl stăpînea cu măiestrie. Curînd, îi dădu voie să meargă la pas. Gerrit simţi o plăcere de nedescris cînd o zări.

— Ce frumos s-a împlinit fata asta ! — exclamă el. — Şi ce deşteaptă ! O soţie ca ea mi-ar prinde bine, cum sînt eu de zăpăcit şi de stîngaci. Aşa cum o văd...

Dar căluţul o luă la stînga, nu fără să fi manifestat o dorinţă vie de a o lua pe un drum din partea opusă. Klaartje Donze nu mai putea fi văzută azi. Dar mîine...

Cetera desunt [1].

1840.

[1] Celelalte lipsesc. (Lat.)

APENDICE

în ediția a treia
la „Postfață și dedicație către un prieten"

S-au scurs aproape doisprezece ani și făgăduitele „Imagini noi" [1] n-au apărut. Deși în clipa făgăduielii unele schițe erau gata, *jocul* cu Camera obscură, datorită căruia acele imagini ar fi ajuns să alcătuiască un volum, a trebuit să înceteze. Timpul de *incidere ludum,* menționat de mine în motto [2], sosise cu vîrf și îndesat. După aceea am putut să-mi folosesc mai bine instrumentul.

Unii dintre prietenii mei susțin că de atunci încoace n-am mai realizat mare lucru cu el. Alții sînt de părere că mi-a mai făcut servicii frumoase. Dacă această din urmă părere este adevărată, rămîne cu atît mai vîrtos că *nec lusisse pudet.*

Între timp, un prea mare interes i-au îndemnat pe editori să scoată o a treia ediție a cărticelei lui Hildebrand și au dorit, — cuvîntul rămîne, firește, întru totul pe seama lor, — au dorit s-o îmbogățească cu ceea ce știau foarte bine că se mai află gata în portofoliul de mult închis. Ar fi trebuit oare autorul să refuze? Atunci s-ar fi adeverit vorba lui : *lusisse pudet.*

Nu știu dacă lucrările date pentru prima dată la lumină cu această ocazie sînt mai bune sau mai rele decît celelalte. Dar și într-un caz și într-altul, m-aș mira, deoarece ele sînt, toate, produsele aceleiași minți și aceleiași epoci.

[1] V. Ediția a doua, Postfața. (N. a.)

[2] *Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum,* Horațiu, Ep. I, 14. „Nu e rușine să joci, ci să nu încetezi jocul." (N.a.)

În întregul volum, pe care vi-l înfăţişez azi pentru a treia oară, sînt multe lucruri pe care acum le-aş simţi, le-aş privi şi mi le-aş închipui într-altfel, adică multe lucruri care şi-au pierdut *le mérite de l'à-propos* [1]. Dar le dau aşa cum sînt şi drept ceea ce sînt. *Il faut juger les écrits d'après leur date* [2] rămîne o zicală excelentă. Dacă în clipa de faţă aş avea prilejul sau înclinaţia să folosesc aceeaşi formă de scriere, m-aş simţi obligat să năzuiesc spre ceva mai interesant, spre ceva mai de spirit şi îndeosebi spre ceva care să fie mărturia unei mai adînci cunoaşteri a oamenilor şi a unei mai rodnice cercetări a vieţii.

Dacă n-aş fi în stare să fac acest lucru, ar trebui să spun : am trăit o duzină de ani degeaba.

Dragă prietene, de cînd ţi-am dedicat pentru prima şi pentru a doua oară cea mai mare parte a acestor neînsemnate lucrări, s-au petrecut multe, şi în noi, şi în jurul nostru. Abia de atunci am început să înţelegem viaţa, ba chiar putem spune *s-o cunoaştem*, şi am fost determinaţi în mod diferit de seriozitatea vieţii şi de noi înşine. A fost multă frămîntare înăuntru şi mult întuneric deasupra. Au curs lacrimi, de a căror amărăciune, voioasa noastră tinereţe, în ciuda puterii ei de reprezentare, n-avea idee. Fericiţi dacă am putut să aflăm bucurii, dar şi mîngîieri, a căror forţă şi fericire nu ajunseseră pînă în inimile noastre tinere. Acum au ajuns, iar Cel care ne-a dăruit tinereţea voioasă, le are la dispoziţie şi le dă cui are nevoie de ele. Să-I mulţumim, Lui, care ne-a dat o inimă, ca să simţim *totul*, o inimă de care nimic din cele omeneşti n-a rămas străin şi care nici pentru cele dumnezeieşti nu e nesimţitoare. Chiar şi în vremea cînd ne jucam cu mintea noastră, — vreme de care acest volum ne aminteşte, — ne opream din cînd în cînd şi stăteam liniştiţi, ca în urma unui contact cu esenţa superioară, cu esenţa supremă. A sosit vremea să ne dăruim cu totul inima acestui simţă-

[1] Meritul actualităţii. (Fr.)
[2] Scrierile trebuie judecate după data lor. (Fr.)

mînt şi, în lumina adevărului, să vedem totul şi pe toţi, dar mai ales pe noi înşine. Nu, nu mai este vorba de *joacă*, ci de *a redeveni copii*. Căci numai în faptul de *a fi copil* sălăşluieşte puterea, înţelepciunea şi bucuria bărbatului.

1 octombrie 1851.

ULTIMUL APENDICE

(Ediţia a şaptea)

Şi acum... s-a isprăvit! Această ediţie a şaptea nu va mai ajunge în faţa ochilor tăi. N-ai s-o mai iei în mînă cu acel zîmbet de mulţumire, care îţi era atît de caracteristic şi cu care întîmpinai şi salutai întotdeauna fiecare nouă ediţie a acestui volum.

Ochii ţi s-au închis pentru totdeauna. Nici un om n-are să mai vadă faţa aceea atît de prietenoasă. Cărţile noastre, personajele noastre, „imaginile" noastre, realităţile noastre,... toate ţi-au trecut pe dinainte. Prietene al anilor tinereţii mele şi, pînă la sfîrşitul vieţii, din ce în ce mai mult prietenul meu! Prietene şi frate! Mi-ai fost smuls din inimă. Între noi doi e mormîntul.

Vai, ce zi, cînd te-am găsit bolnav în patul care după de două ori douăzeci şi patru de ore avea să-ţi fie pat de moarte! Mai aveam oarecare speranţă. Mintea îţi era încă întreagă. Erai încă acelaşi, la vorbă şi la întrebări. După patru zile stăteam în faţa gropii tale.

Niciodată n-am să uit înmormîntarea aceea. Nu, nu mă înşelasem, scumpul meu, cînd, dintre toţi prietenii tinereţii mele, îţi dădusem primul loc în inima mea. Nu îndrăznisem prea mult cînd, acum treizeci de ani şi mai bine, mă străduisem să zugrăvesc în aceste pagini, în faţa întregii Patrii, chipul tău, în culorile cele mai favorabile de care am fost în stare, fără să te laud în mod prea exagerat. Pe portret a fost pusă pecetea. Toţi au văzut în tine, înainte şi după, omul pe care eu îl văzusem şi îl arătasem în tine, iar acum ai fost coborît în groapă, iubit atît de fierbinte şi jelit atît de sincer, cum nu sînt decît foarte puţini muritori.

Era în primele zile ale lui aprilie, în primele ore ale unei dimineți de duminică. Te-am dus afară din oraș, la cimitirul din fermecătorul Ubbergen. Mi-am adus aminte că fusesem acolo cu tine, cu douăzeci și opt de ani înainte, cînd mormîntul acela se deschisese pentru prima dată, ca să-l primească pe copilul scump, pe băiatul drag, de a cărui pierdere inima ta nu încetase niciodată să sîngereze !

Acum era încă liniște pe stradă ; cei mai mulți oameni se mai odihneau. Dar oamenii simpli de pe șosea se treziseră și, cînd am trecut noi, au ieșit la ferestrele deschise sau în ușă și s-au uitat foarte mîhniți și au clătinat îndureraţi capul, pentru că *trecea* doctorul bun și iubit, care timp de cincizeci de ani dăduse ajutor multora, iar pe alții, tot mulți, dacă nu le putuse da ajutor, îi mîngîiase cu vorba lui din inimă și cu fața lui compătimitoare ; trecea doctorul care fusese atît de bun și „cu *noi*, oamenii" !

Dincolo de barieră se închegă un șir lung, lung de tot, de trăsuri, cu prieteni veniți din simpatie, neinvitați. În jurul mormîntului se îmbulzi o mulțime compactă : oameni de toate vîrstele, din toate clasele, cu fel de fel de convingeri și în cele mai variate relații cu tine. Cîți prezenți, atîți îndureraţi. Dintre confrații tăi din breasla iubitoare de oameni a medicilor n-a lipsit niciunul. Dar *care* dintre prietenii tăi, dacă a putut să fie de față, a vrut să lipsească ?

Și dumneata, credinciosule vizitiu, — care l-ai dus de atîtea, de atîtea ori, cu trăsura, la pacienții lui de la țară și care și acum mai erai în funcție, — ți-ai lăsat caii și te-ai înghesuit prin mulțime, ca să vezi unde îl îngroapă. Și lacrimi mari ți se rostogoleau pe favoriți.

Multe cuvîntări din inimă au fost rostite. Cuvîntări pline de durere, de dragoste, de stimă, de recunoștință, de mîngîiere, de rugă. Am auzit trei glasuri adînc îndurerate. Am rostit și eu o cuvîntare. Ce am spus, nu mai știu, dar știu ce am simțit. Mai simt și acum.

După patru săptămîni, cînd m-am dus iar pe acolo, venise luna mai și totul înverzise. Mi se spusese că pe drumul spre Ubbergen poate fi auzită privighetoarea la tot pasul ; dar în dimineața aceea n-am văzut să fie așa. False privighetori, Bram, acolo unde ne plimbam

împreună şi doream atît de mult să le auzim pe cele adevărate, cînd adevărate nu erau. False privighetori, altceva nu ! Dar cînd am ajuns în faţa mormîntului tău şi inima mea singuratică s-a cutremurat,... am auzit-o deodată pe cea adevărată ! A început să cînte, tare şi clar, cu notele acelea filate lung, cu trilurile ei energice, pe care nimeni nu le poate imita. Mi s-a părut că aud un cînt în cinstea ta, care erai un prieten al cîntului, un prieten al frumuseţii naturii şi a tot ce e frumos şi armonios ! Prieten întru totul a tot ce e ADEVĂRAT !

Odihneşte în pace, frate scump ! Ai crezut în Mîntuitorul tău. La El nădăjduiesc să te revăd. Chipul tău e săpat în inima mea. Şi dulce mi-e gîndul că, atîta timp cît în Olanda va fi citită această carte, nici numele tău nu va fi uitat în Olanda.

1 iunie 1871.

IN MEMORIAM
ABRAHAMI SCHOLL VAN EGMOND. M. D.
NAT. IV. OCT. MDCCCX.
DENAT. XXXI. MART. MDCCCLXXI
MULTIS ILLE BONIS FLEBILIS OCCIDIT ;
NULLI FLEBILIOR QUAM MIHI. [1]

HILDEBRAND

[1] În amintirea lui Abraham Scholl van Egmond, doctor în medicină (4. oct. 1810—31 martie 1871). A murit demn de plîns de multă lume ; dar de nimeni mai demn de plîns decît de mine. (Lat.)

BUCĂŢI RĂZLEŢE
DE
HILDEBRAND

PROGRES [1]

Măi piciule, măi pici,
Ia zi : ce faci aici ?
Ci nu-mi mai rupe florile,
Că rău grădina-mi strici.
CÎNTECEL VECHI

Năluci ! O, am tot respectul pentru vremea noastră mai luminată, dar mor de necaz că nu mai avem arătări. Aş vrea să cred în ele : în fantome şi în zîne ! O, Mamă Gîscă, dragă Mamă Gîscă, cizme de şapte poştii, pată de sînge cu neputinţă de şters de pe cheia fatală, şi tu, val de trandafiri şi mărgăritare ţîşnit din gura fetei mai mici, cum m-aţi mai încîntat în copilărie ! Ce bine ştia bunică-mea să spună povestea fetiţei cu scufiţa roşie, sîmbătă seara, cînd venea să dea o mînă de ajutor la călcatul rufelor ! Ce frumos o spunea, înainte de a purcede la această importantă treabă, pe-nserat, cînd Prîslea stătea în poala ei şi se juca de zor cu tirbuşonul ei de argint în formă de ciocan ! Cum îi mai sclipeau ochii plini de

[1] „Această schiţă a fost scrisă în glumă de către autor în starea de spirit indicată de motto-ul pe care de data aceasta i l-a pus în frunte. Voia să facă agitaţi , glumind, împotriva a tot ceea ce este prea matematic în ştiinţă şi în educaţie. Este neîndoios că i-a mai scăpat, ici şi colo, cîte o observaţie serioasă şi nici nu retrage ceea ce ar putea fi adevărat şi demn de atenţie în lucrare. N-ar vrea însă ca schiţa lui să fie privită ca o pledoarie intenţionată împotriva cercetării ştiinţifice şi să se creadă că a vrut să scrie un elogiu copilăresc al superstiţiei copilăreşti". Notă la ediţia a 2-a a acestei... *butade*, în 1840. (*Proză şi versuri : Schiţe şi poezii răzleţe*, pag. 1—13). (N. a.)

bunătate cînd făcea ca lupul, în clipa cînd acesta muşca! Desigur, *„Taica Jacob şi copilaşii lui"* e o carte foarte frumoasă, iar *„Hendrik cel cuminte"* e mai mult decît cuminte, dar simţeam pe atunci o repulsie faţă de toate scrierile pe a căror copertă figurează formula pompoasă „pentru copii" sau „pentru tineret", iar în ceea ce priveşte titlurile ca „Sfaturi şi îndrumări", acestea erau pentru mine ceva cumplit. Cînd eram copil nu prea îmi dădeam seama la ce folosesc lucrurile folositoare. Dar o aveam pe Mama Gîscă într-o ediţie frumoasă: jumătate în franceză, jumătate în olandeză, — fără copertă, fără titlu şi cu toate filele zdrenţuite sus şi jos, ca un cîine de vînătoare lăţos. Din morala în versuri, tipărită cu litere cursive la sfîrşitul fiecărei povestiri, nu înţelegeam nimic. Dar înţelegeam cît de îngrozitoare era întrebarea „Soră Ana, soră Ana, nu vezi încă pe nimeni venind?" şi spada răzbunătoare a fratelui apărut! O, înspăimîntătorul, îngrozitorul, minunatul Barbă-Albastră! Povestea lui mi se părea cea mai frumoasă din toată colecţia, deşi mă cam înfricoşa. Cînd luam cartea în mînă, o suceam şi o învîrteam, cu o anumită teamă pofticioasă, ca o musculiţă în jurul lumînării. Întîi citeam tot restul şi abia la urmă mă năpusteam pe călăul femeilor, apucam povestea cu dinţii şi o înghiţeam. Interesul cu care citeam, respiraţia oprită, obrajii palizi, pielea de găină, privirea îndreptată spre uşă, tresăririle cînd cădea ceva de pe masă, sau cînd intra cineva în cameră, toate acestea îmi sînt încă vii în minte şi aş dori — o! aş dori, — să le mai pot simţi şi gusta ca atunci! Credeţi că era timp pierdut? Că ora aceea n-a contribuit la formarea mea? Că nu mi-a stîrnit şi nu mi-a dezvoltat imaginaţia şi că n-a alimentat-o?

Şi acum... ce s-a făcut cu Mama Gîscă a acelor zile, nu ştiu [1]. Fraţii mei şi surorile mele mai mici n-au făcut niciodată atîta caz de ea. N-am văzut-o niciodată în mîinile lor. Copiii din zilele noastre citesc tot felul de lucruri folositoare, savante, plicticoase. Copiii citesc azi despre

[1] Trebuie să recunosc aici mărinimia prietenului meu Baculus, care mi-a făcut acum cîteva luni surpriza nemaipomenit de plăcută de a-mi trimite un exemplar din această carte favorită a mea. Bietul om şi-a dat toată osteneala, dar nu era Mama Gîscă *a mea*. (N. a.)

adulţi pe care nu-i înţeleg şi despre copii pe care n-ar trebui să-i imite. La început despre îngeraşi în rochiţe şi pantalonaşi, care dau unui om sărac gologanii economisiţi de ei în puşculiţă ; mai tîrziu despre oameni mari, croiţi şi explicaţi pe înţelesul lor [1]. Şi atunci li se spune *tineretul studios* şi *copiii cuminţi*. Lumea nu ştie că, dacă există mulţi adulţi care ar dori să fie copii, nici un copil din lume nu se simte bine cînd aude că i se dă acest titlu. Vorba înţeleaptă a lui Van der Palm [2] către adolescenţi : „Nu vreau să vă înjosesc, ci să vă înalţ" [3] este o indicaţie neînţeleasă de cei mai mulţi dintre autorii de scrieri pentru copii. Şi cine vrea să fie numit veşnic „studios" şi „cuminte" ? Copiii sînt prea modeşti pentru asemenea titluri.

Dar toate acestea se schimbă. Micii noştri ştrengari sînt anticipaţii de adulţi. Pentru ei nu există, încă din poala mamei lor, nici o amăgire bine intenţionată, nici o minciună miraculoasă. Mama Gîscă e dispreţuită. Ei ştiu că tot ce povesteşte ea este cu neputinţă, că n-au existat niciodată motani vorbitori, că pentru nimic în lume nu se poate face dintr-o gutuie o caleaşcă. Ei ştiu că sfîntul Niculaie nu vine pe coş, că „cine crede în dracul negru, n-are minte !", că toate lucrurile din lume trebuie să se petreacă în mod firesc, să fie făcute de mîna omului sau să fie cumpărate pe bani.

E frumos, e cuminte. E mai bine.

Şi totuşi cred că excluderea totală a lumii supranaturale, limitarea absolută a noţiunilor copiilor la domeniul fizico-posibil, are latura ei rea şi că în multe suflete tinere se pun astfel bazele unui scepticism de mai tîrziu, ale unui raţionalism, sau cel puţin ale unei anumite răceli pentru o grămadă de lucruri, care altminteri acţionează de obicei asupra temperamentului. Într-adevăr, prea multe impresii le devin inaccesibile adolescenţilor. Omuleţii noştri sînt prea deştepţi, prea înţelepţi. Ei învaţă

[1] Sau sînt lăsaţi să răsfoiască unele cărţi, ca de pildă *Basmele* lui Gellert (care *nu* sînt scrise pentru tineret), pentru ca să se deprindă cît mai devreme să nu aibă încredere în aproapele lor şi să-şi bată joc de femei. (N. a.)

[2] Literat olandez (1763—1842).

[3] *Biblia pentru tineret*, Vol. I, pag. 3. (N.a.)

prea mult să se încreadă în simţuri şi în organe, iar atitudinea recalcitrantă, de a vroi să vadă şi să pipăie, înainte de a admite, rămîne. Îţi instruieşti copiii să vorbească de timpuriu despre un „Domn din ceruri", care vede şi aude tot : zelul acesta nu contrazice de fel poveştile din camera copiilor, cu al căror caracter o asemenea credinţă se potriveşte mult mai bine decît cu cel al fizicii populare, pe care i-l imprimi de timpuriu. Dar te temi că scumpii dumitale copii ar putea deveni fricoşi, sperioşi, laşi. Te rog să mă crezi : dacă aceste tendinţe le au în sînge şi în nervi, tot aşa au să devină. Şi dacă nu le va fi frică de fantome, atunci se vor teme de animale, de hoţi, de tîlhari. Un suflet de copil *vrea* să aibă spaimele lui. Tărîmul minunilor,... ce ispititor e ! Parcă dumneata însuţi nu simţi plăcere cînd citeşti întîmplări cu năluci şi cu minuni !? Cît despre mine, eu prefer să-l citesc pe Swedenborg, decît pe Balthazar Bekker [1]. Dumneata răsfoieşti cu plăcere *Mille et une nuits* [2] ; unul dintre cei mai de seamă bărbaţi ai noştri le citeşte zilnic de cînd s-a pomenit. Dumneata te duci să vezi balete feerice şi te laşi de bunăvoie amăgit de un Faust, de un Samiel şi de un *Cheval de bronze* [3]. Supranaturalul, irealul, te atrage. Ei bine, această dorinţă e şi mai mare la copiii dumitale. Lasă-le celor fragezi minunile ! Lasă-le lor toată strălucirea bogatei lumi a închipuirii, lor pe Sfarmă-Piatră, lor pe Frumoasa din pădurea adormită, lor Muntele de orez cu lapte şi Ţara Fericirii. Dumitale opreşte-ţi insipida, seaca, adevărata realitate. Dumitale opreşte-ţi oamenii mari, care sînt atît de mici, oamenii răi, care stau la pîndă, şi biata noastră lume, în care nimic nu se dă pe degeaba ! Împărţirea e dreaptă. Sau nu cumva vrei să fie copiii la fel de înţelepţi, pe cît eşti dumneata de copilăros ?

Poeţilor, scriitorilor, pictorilor, aflaţi printre noi ! Nu credeţi că datoraţi mult, nesfîrşit de mult, doicii voastre, dădacei voastre, bunicii voastre ? Nu v-aţi surprins pe voi înşivă că vă impresionează ceva în camera copiilor ? Nu vă puteţi aduce aminte că lumea frumoasă a idealuri-

[1] Filozof olandez, discipol al lui Descartes (1634—1698).
[2] O mie şi una de nopţi. (Fr.)
[3] *Calul de bronz.* (Fr.) Operă de Auber, pe un libret de Scribe.

lor voastre, acolo a încolţit, acolo s-a populat pentru prima dată ?... Atunci cum aţi putea fi cruzi faţă de generaţia următoare ?

Destul despre copii. Dar de fapt, soarta noastră, a tuturor, a devenit mai tristă, de cînd lumea a pornit cu atîta sîrguinţă să descopere adevărul. Lumea închipuirii este, de cele mai multe ori, mai frumoasă, iar înşelăciunea mai puţin plictisitoare. *L'heureux temps que celui de ces fables !* [1] a exclamat Voltaire şi ar fi de dorit ca răutăciosul ironist să fi simţit ceva mai bine acest lucru, pentru că atunci n-ar fi luat peste picior atît de multe dintre ele. N-ar fi contribuit la năruirea frumoaselor noastre palate din basme, la pustiirea superbelor noastre Eldorado-uri. Ce vremuri ! În loc de animale năzdrăvane şi de puteri supranaturale... ştiinţele naturii şi fizica ; în loc de farmece, cărţi de scamatorii. Ce pierdere pentru poezie ! Nu mai există păsări fenix, care să ardă în mormîntul lor de chihlimbar la un foc de lemne aromate şi care să învie din cenuşa lor. Nu mai există salamandre, care să respire în foc, nici palmieri care să se înalţe cu atît mai frunzoşi, cu cît sînt mai striviţi. În ciuda stemei engleze, nu mai există inorogi. Nu mai există zmei, nici balauri. Monsieur le baron de Buffon şi alţi amatori de teapa lui au exterminat toate aceste specii. Rostind ameninţări de moarte împotriva tuturor iluziilor, ne fac impresia că au pregătit un mare ospăţ din toate aceste făpturi. Ar fi un subiect frumos pentru un roman interesant : *Nera, sau ultima sirenă*. Ura de familie între neamul Naturaliştilor şi cel al misterioaselor locuitoare ale apelor ar putea fi zugrăvită foarte mişcător în roman. Şi unde pui că în foarte multe privinţe sîntem mai bine informaţi decît părinţii noştri ! Broaştele nu sînt otrăvitoare şi n-au un diamant în frunte (de altfel, era o alegorie frumoasă, un adevăr moral) ; balena nu e peşte, iar Iona a stat în pîntecele unui rechin ; berzele nu-şi duc părinţii slabi în spinare, ca Enea ; elefanţii seamănă cu oamenii mai mult decît maimuţele ; nu trebuie să credem că şacalii adulmecă prada pentru leu. Toate acestea le-am învăţat de la naturalişti, iar pentru toate frumoasele animale

[1] Fericită vreme, cea a basmelor ! (Fr.)

năzdrăvane pe care ni le-au luat, ne azvîrlă în cap cîţiva amăriţi de mamuţi şi ihtiozauri şi mastodonţi numai oase, despre care sîntem nevoiţi să credem tot ce găsesc ei cu cale să ne îndruge. N-am să tăgăduiesc utilitatea acestor ştiinţe. Dar oare nu ne răcesc ele inima? Natura frumoasă, anevoie rămîne natură frumoasă, dacă am clasificat-o şi am disecat-o cu atîta sînge rece. Deschide cărţile de istorie naturală, cu toate clasele, ordinele, familiile, speciile, soiurile lor, cu sistemele lor naturale şi artificiale, şi ai să vezi cît de des ai să cauţi zadarnic un cuvînt sincer şi din inimă, de admiraţie şi de mirare. Într-adevăr, prea am descifrat mult natura făcătoare de minuni, prea am urmărit-o cu compasul, cu bisturiul, cu tabela şi cu lupa.

Goethe (sau un altul, dar cred că Goethe era) a vorbit ca din inima mea, cînd a blestemat microscoapele şi lupele. Ochiul nostru, — era de părere Goethe, sau celălalt, — ochiul nostru şi simţul nostru estetic sînt alcătuite şi apte numai pentru perceperea frumuseţii acelei lumi, care cade sub imperiul simţurilor noastre. De aceea nu trebuie să ne facem nouă înşine nedreptatea de a ne deplasa într-o lume, pentru care nu avem nici atracţie, nici simpatie şi care nouă, celor obişnuiţi cu alte dimensiuni şi alcătuiţi pentru alte forme, trebuie să ne pară urîtă. Şi într-adevăr, simt în sufletul meu că e ca un fel de nerecunoştinţă, de lipsă de modestie, ca, după ce am ajuns stăpîni pe tot întinsul globului, să mai urmărim şi ceea ce se află dincolo de stăpînirea noastră, — curiozitate pe care de obicei o şi ispăşim după aceea prin dezgust, repulsie sau spaimă. Şi n-ai simţit oare un amestec oribil din aceste trei senzaţii, atunci cînd microscopul cu oxigen ţi-a arătat lucrurile îngrozitoare dintr-o picătură de apă şi cînd te-a făcut să tremuri în faţa monştrilor hidoşi care mişună în ea? Pentru mine, fericirea de a apuca, în zori, cu faţa voioasă, doniţa şi de a-mi turna pe mîini apa curată şi rece, şi-a pierdut mult din farmec, de cînd am învăţat să privesc lichidul limpede ca mijloc de transport al acelor orori, de cînd nu mai pot să nu mă gîndesc la monştrii aceia cu cozi de scorpion, înarmaţi cu ghiare de balaur

şi care se luptă între ei acolo [1]. Dragii mei semeni! Ce senzaţie aveţi cînd vă gîndiţi că la fiecare pas făcut săvîrşiţi o mie de crime; că la fiecare răsuflare, cînd daţi aerul afară, deplasaţi o mie de armate, iar cînd trageţi aer, trageţi o dată cu el trupe întregi; că sărutarea de dragoste zdrobeşte asemenea fiinţe cu miile; şi, ceea ce e culmea, că în fiecare por al pielei voastre daţi dovadă de o ospitalitate, pe lîngă care cea a lui Hatem [2], proprietarul cortului cu o sută de uşi, e un fleac? În ce mă priveşte, eu aş dori să nu ştiu că sînt atît de peste măsură de milos. Zău aşa, dragi prieteni, viaţa asta generalizată este insuportabilă! Ia gîndiţi-vă! Poate că în clipa aceasta are loc un turnir în colţurile gurii dumitale sau o bătălie la marginea urechii. Domnişoară, poate că drojdia societăţii infiniţilor mici face un chef pe gîtul dumitale neprihănit! Savantule, poate că o ceată de microbiţe zglobii s-au prins în horă în cutele bărbiei dumitale!

Brrr! E groaznic! Cum să te scuturi de toată această lume parazitară? Cum să scapi de furnicarul acestui univers? Vai! Forţa de atracţie şi forţa centrifugă, — aşa spune neînduplecata ştiinţă, — te împiedică. Fericită vreme, cea în care nu ştiai toate acestea! Atunci puteai fi, în gînd, frumos, curat, *singur*. Dar ai gustat din pomul cunoaşterii şi ai ajuns să-ţi fie silă de tine însuţi. Atunci, în ce mă priveşte, prefer să cred în „Sirena de la Edam"! [3]

Uite natura. Cum a fost povestea? Şi aici a trebuit să fie urmărit cu încăpăţînare, pînă în amănunte, adevărul, adevărul gol-goluţ. Prefer să las pe seama unui Sardanapal să facă cercetări noi şi modificări, nu mai puţin importante decît cele ale celebrului *Médecin malgré lui* [4],

[1] De cînd au început oamenii să civilizeze lumea insectelor, despre care domnul Bertolotto, cu „industriaşele" lui, a dat un exemplu sublim, a venit cel puţin o rază de consolare. Iar cînd Societatea pentru edificarea morală şi Asociaţia de temperanţă a infuzoriilor vor fi înfiinţate, este de aşteptat ca microscopul cu oxigen să ne poată oferi tablouri mai paşnice. (N.a.). „Industriaşele" lui Bertolotto au fost un „circ" de purici.

[2] Poet arab, de o ospitalitate proverbială.

[3] O veche legendă spune că, în anul 1403, în timpul unei furtuni, o sirenă a fost zvîrlită pe ţărm. A fost prinsă şi dusă la Haarlem, unde a învăţat catehismul, încît a murit ca o creştină. A fost înmormîntată la Edam.

[4] *Doctorul fără voie* de Molière. (Fr.)

care a mutat inima din stînga în dreapta... Dar iată exemple. Butoiul lui Diogene a devenit o colibă mică, de parcă cel mai mare butoi n-ar fi la fel de bun ca cel mai mic bordei din lume. Din lupoaica Romei, cea care i-a alăptat pe Romulus şi pe Remus, s-a făcut o femeie de rînd. David n-a fost chiar de tot mărunt, iar Goliat chiar uriaş. E vorba de limba ebraică, atunci cînd se spune că Erasm împlinise doisprezece ani înainte ca să înveţe alfabetul. Clătitele pe care le mînca ţarul Petru la Zaandam nu erau nişte clătite obişnuite, iar dulgherie navală n-a făcut tocmai multă. Şi apoi toate oraşele întemeiate de bărbaţi, care ci-că n-au fost niciodată la faţa locului ; şi toate frazele frumoase, care nu erau chiar atît de frumoase şi care de fapt aveau alt înţeles ; şi toate cînturile sublime care n-au avut nici un autor [1] ; şi meschinăria de a rectifica numerele ! Leonida a apărat Termopilele numai cu trei sute de spartani, dar mai erau acolo încă vreo cîteva sute, care nu erau spartani ; în loc ca sfînta Ursula să sufere moartea de mucenică împreună cu unsprezece mii de fecioare, a suferit-o, dar nu cu unsprezece mii de fecioare ; atunci ce şi cîte au fost ?

Şi cum eşti luat în derîdere cînd ţi-e milă, de pildă, de Tasso şi de Petrarca, şi spui că unul nu o ducea prea greu la Ferrara, iar celălalt n-a fost îndrăgostit lulea !

Vezi, dacă un scriitor spiritual a spus că istoria nu e altceva decît un basm asupra căruia s-a căzut de acord, de ce sînt atîţia care tulbură jocul, scoţînd cîte ceva, modificînd cîte ceva, stricînd cîte ceva ?

Cred că toate acestea sînt de folos... dar mă fac să plîng.

Ah, te rog, dă-mi cărticica de colo ! Aia de colo, de pe marginea canapelei. Mulţumesc.

„A fost odată un împărat şi-o împărătească..."

Încă ceva. Ştiţi ce mă miră ? Iată ce : faptul că, în timp ce epoca noastră e atît de înaintată, încît îi face de rîs pe toţi istoricii şi cronicarii dinainte pentru cea mai mică înfloritură pe care au făcut-o în plus sau prea strîmb, aceeaşi epocă pune în acţiune toate mijloacele pentru ca ceea ce se întîmplă sub ochii noştri să fie

[1] Aluzie la *Iliada* şi *Odiseea*.

transmis posterității cît se poate de împodobit și de înfrumusețat. Noi, care pentru tot ce se petrece acum batem medalii și pentru te miri ce compunem ode ; noi, care exagerăm peste măsură și înfățișăm în chipul cel mai pitoresc cu putință tot ce e contemporan ; noi, care scriem și cîntăm plini de admirație față de noi-înșine și punem totul ca sub focul de artificii al exaltării noastre ; noi, care colorăm tot ce e al nostru într-o nuanță romantică și cavalerească ;... noi luăm cu atîta seriozitate generațiile trecute la spovedit și le mustrăm aspru că i-au ajutat din cînd în cînd pe eroi și pe înțelepți *să fie eroi și înțelepți*, adăugîndu-le ici și colo cîte o sclipire, o floricică, un juvaer, o perdeluță !... E nedrept.

„A fost odată un împărat și-o împărătească. Și tare mai erau mîhniți..." etc.

1837

APA

Nu ! Revin asupra ideii mele că, în ciuda lui Newton şi a lui Herschel, ar fi avut loc o schimbare în sistemul nostru solar. Bărbierul meu aproape că mă convinsese.

— Cometa lui Halley, — spusese el cel puţin de zece ori, — n-a fost lucru curat !

Şi cînd iernile lipseau, iar în Italia era mai frig decît la noi, cînd în luna mai aveam vreme de noiembrie, cînd în sîmbăta Paştelui (şi căzuse tîrziu Paştele în anul acela) am alunecat pe poleiul de pe stradă şi cînd în dimineaţa de Moş-Ajun, astă-iarnă, am cules trei viorele, — atunci am început să dau crezare omului cu halat albastru şi cu cercei de argint şi am spus ca el :

— Cometa lui Halley e de vină.

Dar acum totul pare să fi reintrat pe vechiul făgaş şi, dacă e foarte probabil că am ieşit din normal, e sigur că am revenit, că sîntem iarăşi acasă. Iar e iarnă în ianuarie. Bunică-mea era mîndră de iarna din nouăzeci şi cinci, „cînd încă nu prea erau sobe“ [1], iar eu mă făles cu frigul din douăzeci şi trei, cînd din patruzeci de băieţi n-am venit la şcoală decît şapte, printre care şi eu, dar lauda primită din partea învăţătorului am ascultat-o cu nasul îngheţat. Ca să nu mai vorbesc de „biletul de silinţă“, care mi-a scăpat, pentru că aveam mîinile mult prea roşii şi mult prea reci ca să scriu frumos şi regulat, pe linii şi între linii, cu bucle corecte şi fără îngroşări. Vai, la scris n-am

[1] Pe vremea cînd erau vetre sau cămine.

făcut niciodată mare ispravă ! De aceea şi pun acum să mi se tipărească.

Îmi place mult o privelişte de iarnă. Toţi pictorii peisagişti încep cu privelişti de iarnă, de unde deduc că a zugrăvi o privelişte de iarnă e uşor şi simplu. În lunile de iarnă, sobrietatea naturii are ceva atrăgător, ceva solemn, ceva calm şi înălţător. Dacă aceste geamuri îngheţate mi-ar îngădui să văd ceva mai bine, cum aş mai gusta priveliştea pînă hăt departe ! Într-adevăr, e frumos ! Un aer luminos şi albastru, numai limpezime, ca şi cum soarele ar vroi să despăgubească prin lumină, ceea ce refuză sub formă de căldură. O zi de nord superbă :

„Un pui de soare-n ţol de nea." [1]

Dar zăpada e încă puţină. Ce plăcut odihneşte această zăpadă puţină pe vîrfurile brazilor veşnic verzi ! Toţi ceilalţi copaci au scuturat-o. Dar şi aleea lungă, lungă de tot, de fagi, cu şirul ei nesfîrşit de crengi sure, are ceva impresionant. Şi depărtarea, ce limpede e, ce precis se desenează acoperişul acela de şiţă pe cerul azuriu !... Dar e ceva care în sufletul meu strică toată frumuseţea acestui tablou de iarnă : este... Să spun ? Este... gheaţa !

O zi luminoasă, rece, din nord, generează o conştiinţă bărbătească a puterii, un simţămînt de sănătate. Frigul dă naştere unui curaj nobil şi întăreşte sufletul, ca şi muşchii. Se ştie ce oameni şi ce principii a produs nordul ; ce idei curate, pure şi luminoase au pornit din nordul rece ; ce forţe nobile a dezvoltat robustul nord ; ce uriaşi, obişnuiţi să simtă fulgul de zăpadă în barbă şi să audă grindina pîrîindu-le pe armură, au apărut, cu

„fapte-n pumni", [2]

din nordul oţelit. Şi de aceea : preţuiesc, cinstesc, vîntul rece, curat, sănătos şi zăpada albă, imaculată; dar gheaţa,... — o, daţi-mi voie să urăsc gheaţa !

Frigul face ca mişcarea să fie necesară şi trîndăvia imposibilă —, sau, dacă e să fie trîndăvie, trebuie să fie trîn-

[1] Din *Prizonierul din Chillon* de Byron.
[2] Vers din *Despresurarea Leidei* de Le Francq van Berkhey.

dăvie în pat. Pentru orice încordare, pentru orice silință, pentru orice osteneală, răsplata este cea mai mare fericire pe care o poți gusta iarna : te încălzești. Și unde mai pui vatra ! Vatra dragă ! O, tu, centru al tuturor bucuriilor iernii ! Obiect focos al dragostei înfocate a oamenilor și animalelor din casă ! Zălog și expresie a vieții de familie însăși ! Cît de mult pierzi din farmec, din demnitate și din autoritate, în iernile nehotărîte, umede, timide, apoase! Lumea te disprețuiește, te uită, te vorbește de rău. De două ori pe săptămînă coșul nu vrea să tragă. De șase ori în paisprezece zile lemnul e prea verde ca să ardă. În fiecare zi ești ca un măr al discordiei în familii : unul te socotește prea caldă, iar celălalt nu îndeajuns de caldă. Dar *acum,* dintr-un rău necesar devii o fericire de nedescris ; dintr-o slugă tolerată, o domniță sărbătorită ! Toți te înconjoară, te prețuiesc, te laudă, te admiră : ești adorată ! Cei din casă sînt în stare să stea ceasuri întregi privindu-te ! Ești idealul fericirii în timp de iarnă ! Desigur, stînd în fotoliu în fața flăcărilor voioase, în mînă cu o carte a unui autor favorit și avînd perspectiva unui prînz de iarnă zdravăn la amiază sau a unui punci înviorător seara,... să arunci din cînd în cînd o privire asupra tabloului încremenit de afară, să te bucuri de luminozitatea cerului, a pămîntului și a vetrei, să compari scînteierea zăpezii albe cu cea a flăcărilor galbene și portocalii,... e divin... Dar gheața ! Gheața !... De ce gheață ?...

Da, gheața e pentru mine un obiect de groază. Ar trebui să poată exista iarnă fără gheață. Iubesc iarna... Simt că am nevoie de iarnă. Mă sperie mult mai puțin scurtarea zilelor decît primăverile noastre umede și urîte, — dar nici paharul cu apă, pe care mi-l pregătesc în fiecare seară pe măsuța mea de noapte, nu trebuie să încremenească, nici elește lat și plăcut, pe care îl văd de aici, — nici microcosmul meu, nici macrocosmul, — nu trebuie să înghețe ! Și de ce nu ? — Ah, n-ai pune întrebarea aceasta dacă ai ști ce scumpă mi-e apa, — apa limpede, vioaie ! — ce simțăminte îmi trezește, ce gînduri îmi oglindește, cu ce duioșie o iubesc.

Cooper povestește despre un marinar, care nu pricepea la ce mai e nevoie de uscat pe lume, în afară de o mică insuliță, de dragul apei dulci. Chiar atît de departe, patima

mea nu merge. Tocmai uscatul mă face să prețuiesc mai mult apa, dar o iubesc cu o ardoare, pe care apa din toate mările și fluviile la un loc n-ar fi în stare s-o stingă.

Uite, colo, cascada, care se aruncă spumegînd, năvalnică și violentă, din înălțime, în jos, în adînc. E o privelişte superbă, un tumult majestuos. Cele șapte culori ale luminii se separă, aerul duduie, iar vîntul duce cu el puful de spumă alb. Stînca dură tremură și i se smulg bucăți întregi, iar fluviul nou-născut le ia cu el și le duce ca pe niște fulgi ușori și le trîntește la fund, de unde numai el le poate ridica. Apă ! tu ești cel mai puternic, cel mai tare, cel mai nobil din cele patru elemente ! Pămîntul e mut, mort și nemișcat, pe cînd glasul tău e ca tunetul, graiul tău are tot felul de sunete. Tu trăiești, ești însuflețită. Te răsucești în toate părțile ca un șarpe, ca o femeie frumoasă, ca un cal impetuos, care nu ține seamă de obstacole, nici nu se sinchisește de bariere ! Nevăzut este Aerul, pe cînd tu sclipești ca un metal nobil, cu puritatea fecioriei neprihănite ! Suprafața ta elastică reflectă îmbelșugatele raze ale soarelui și face ca vibrația sonoră să zburde după măsura ta ! Focul depinde de hrană și de aer, pe cînd tu ești liberă și-ți ești ție însăți suficientă, ba nimicești chiar și focul, cînd acesta rîvnește (prea devreme !) puterea supremă asupra tuturor elementelor ! Pornește, rîule de munte, dă năvală, ca un rege, și domnește, umple văile, crapă dealurile, bate-ți joc de mîndria și încrederea în sine a materiei solide ! Fă-ți drum încotro vrei ! Umflă-te spumegînd, lățește-te vîjîind ! Fii temut și onorat ! Și odihnește-te apoi în sînul întinsului ocean. Numai el e al tău, ești demn de el ! Veți trăi amîndoi, pînă ce „vor trece cerurile făcînd zgomot mare și toate stihiile vor arde și vor pieri". [1]

Salut, salut, fluvii reci și rîuri limpezi ! Voi vă mișcați prin vinele pămîntului, precum sîngele curge prin mădularele copiilor oamenilor ! Vai, vai de locul pe care voi îl disprețuiți ! Acolo e pustietate, spaimă și foamete ! Binecuvîntate sînt ținuturile pe care voi le curățiți, le hrăniți, le îmbogățiți, le împodobiți și le fericiți ! Voi puteți oglindi și cerul, și minunile cerului, binefăcătoarelor ! Semințele

[1] II Petru, 3, 10.

celor mai frumoase flori pot cădea pe malurile voastre, cele mai îmbelşugate ramuri ale celor mai frumoşi copaci îşi pot întinde umbra peste voi, cele mai frumos mirositoare buruieni de pe amîndouă malurile îşi pot trimite spre voi miresmele ! Totuşi, vîrful nici unui ulm nu se oglindeşte în limpezimea voastră şi nici un crin nu se pleacă drăgăstos spre tremurul feţei voastre răcoroase, dacă nu cresc şi înfloresc prin voi ! Viile de pe malurile voastre îşi hrănesc din voi înviorătorii ciorchini, iar lanurile aurii nu vă imită legănatul valurilor, decît ca un imn întru slava voastră ! Voi străbateţi pămîntul făcînd numai bine, iar acolo unde îmbrăţişaţi cu dragoste locurile, acestea nasc bunăstare şi rodnicie: fiice frumoase, la rîndul lor mame ale păcii şi fericirii !

Pe malul acesta aş avea poftă să zăbovesc şi să gust splendidul tablou. Făcînd un cot graţios, rîul albastru se mişcă în albia lui lină şi udă malurile verzi, răcoroase şi voioase datorită apei lui. Soarele îşi revarsă lumina peste ele, dar pare că doar îşi înmoaie razele şi apoi, timid, şi le retrage, cu o sclipire ca de scînteie şi diamant. Salcia scundă, cu trunchiul ei scorburos şi noduros ; zveltul plop, încovoiat de răcoarea blîndă ; trestia înaltă şi deasă, legănîndu-şi frunzele ascuţite şi spicele negre ; căsuţa ţărănească, din care norişorul de fum albastru se suie zglobiu şi se topeşte încet în văzduh ; vaca bălţată cu pete roşii, stînd în apă pînă la genunchi, făcînd o baie rece pe bancul de nisip, — totul e repetat cu fidelitate de apa limpede, iar luciul ei subţire face ca fiecare obiect să sclipească mai frumos. Poţi să rezişti ispitei de a te sui cu mine în barca aceasta ?... Întinde-mi mîna şi am să te duc în mijlocul acestui tablou încîntător. O clipă, plescăitul vîslelor va sfîşia liniştea ; o clipă, uniformitatea va fi zdruncinată, dar apoi ne vom lăsa duşi de şuvoi. O, ce voluptate, să pluteşti, să înaintezi, să te laşi dus ! Mai desprins de materia pămîntului, ca un val între valuri, să te laşi pradă prietenosului duh al apelor, a cărui mînă nevăzută te împinge înainte, prin tărîmul lui. Uite, acuma cerul e deasupra dumitale şi dedesubtul dumitale şi în jurul dumitale şi te simţi dumneata însuţi centrul unei sfere de frumuseţe şi belşug. Dacă ţi-ai fi luat ghitara cu dumneata ! Melodia lină e mai plăcută ca oriunde pe apă. Notele şoptite cad,

acolo, ca un puf ; şi uşurel, ca sînul unei femei, apa le ridică ; şi îndulcit, dar întărit, ca şi cum atingerea apei l-ar fi înviorat, tonul plutește din undă în undă, din val în val, şi umple ambele maluri cu deliciul sonor. Cu adevărat, apa are simţuri, apa simte. Apa iubește tot ce e frumos : freamătul armonios, nuanţarea fină a culorilor, mireasma dulce. N-aş putea să mişc vîslele brutal, nici să fac un zgomot inutil într-un element atît de sensibil, atît de gingaş. Da, apa nobilă face pămîntul să trăiască, ea înveseleşte orice peisaj, ea e cea mai frumoasă podoabă pe veştmîntul bogat al creaţiei pe pămînt !

Dar seara, cînd umbrele întinse se lasă încet pe trupul tău, cînd luna îşi tremură lumina mîngîietoare peste faţa ta netedă şi cînd toate stelele îşi îndoiesc sclipirea în undele tale, atunci, — rîule splendid ! — se aude un glas, care se înalţă din albia ta şi care îi vorbeşte, mişcător şi ispititor, sufletului meu ! Atunci e o fericire să stau pe marginea cea mai depărtată a malului şi să mă las pradă unor dulci şi melancolice gînduri. Şi uneori, cînd adierea se întețește şi formează în rîu un vîrtej, pare că glasul ispititor devine şi mai arzător, şi mai seducător. Iar ochiul meu îţi urmăreşte faţa, pînă unde aceasta se contopeşte cu tainicul amurg ; şi mii de gînduri, mii de aduceri aminte, se împletesc în undele tale. E un deliciu.

Aşa am stat, în multe seri de vară, pe malul tău, — eleşteule, cel mai plăcut dintre eleştee ! — şi tu ştii cum te iubesc. Azi.. (vai ! scriu toate acestea lîngă un foc mare de cărbuni !)... azi mă uit trist la tine, de pe fereastră !... Eşti un bloc de gheaţă. Eşti ţeapăn, nemişcat, mort. Abia acum cîteva zile am mai văzut soarele palid de iarnă luminîndu-ţi tremurul undelor, iar brazii verzi pe malul stîng şi pîlcuri de salcîmi şi de fagi fără umbră pe cel drept, se oglindeau pe faţa ta, — şi cu multă plăcere mi s-a odihnit privirea pe locşorul însorit, pe care obişnuiau găinile şi porumbeii să-l aleagă ca să se înmoreze la apa ta. Vai ! ce ai ajuns ? Ce altceva eşti acum, decît

„Un trup schilod şi veşted al fostei Frumuseţi“ ? [1]

[1] Vers din *Providenţa* de Da Costa.

Ce este gheaţa tare, lipsită de simţire ? Materie ; rece, fără suflet, ca şi pămîntul greoi. Shakespeare spunea că apa e *prefăcută* [1], dar o bîrfea : apa este tot atît de sinceră, pe cît e de străvezie. Apa nu-l păcăleşte niciodată, cu o pretinsă imposibilitate a primejdiei, pe cel care a îndrăznit să-i încalce sanctuarul. Gheaţa este cea prefăcută şi trădătoare.

Gheaţa ! O, gheaţa e cu două feţe ! E o corcitură. Este — ca să-i dau un nume pe care îl ştiu de la unul dintre cei mai renumiţi profesori universitari ai noştri şi care exprimă o îngrozitoare sentinţă de condamnare, — gheaţa este un *hibrid !*

Aş vrea să văd acelaşi tablou de iarnă, dar fără acel acoperămînt nenorocit peste ceea ce natura are mai frumos şi mai prietenos şi mai însufleţit. Dar ori încotro îmi îndrept privirea, ea nu descoperă nicăieri obiectul dragostei mele, care zace îngropată sub această lespede funerară groasă, mîrşavă, albastră, iar numeroşi sclavi ai distracţiilor, plini de deşertăciune, se zbenguiesc pe mormînt !

Nu, coajă nesimţitoare şi neînduplecată, icoană a indiferenţei şi a cruzimii reci ; nu, mizerabilă imitaţie a sticlei, piciorul meu n-are să te calce ! N-am să-mi căptuşesc tălpile cu fier, ca un zmintit uşuratic, ca să te cinstesc pe tine şi să pîngăresc locul unde odihneşte scumpa mea ! Stai acolo şi îngraşă-te cu preţiosul sînge al pămîntului ! Dar vai, ţie, ipocrito, care din falsă pudoare îţi renegi originea şi care vrei să treci drept ceea ce nu eşti ! Laudă-te că eşti tare, că eşti puternică ! Cătuşele vor fi zdrobite. Îţi spun : vine dezgheţul ! În mîngîietorul vînt de primăvară are să răsune imnul de triumf al libertăţii, iar frumoasa fiică a naturii va scăpa din temniţă şi va sclipi din nou în faţa soarelui !

Şi acum, ia să mai facem noi un foculeţ bun în sobă !

La ţară, 9 ianuarie 1838

[1] În *Othello.*

ÎNMORMÎNTARE

Dragi prieteni, pe toţi au să ne îngroape !

Priveşte-ţi trupul : sănătos, voinic, vioi, supus voinţei tale, hrănit, sărbătorit, îmbrăcat, pus la punct ! Va veni o vreme cînd va zăcea, — va zăcea într-un pat, sper ! — neînsufleţit, rece, ţeapăn, înfăşurat doar într-un giulgiu, sub un cearşaf alb, lung... va zăcea ca o piatră. Mai e încă al tău ; în curînd n-are să mai fie al tău. Atunci n-ai să mai fii o persoană, ci un lucru. Oamenii stau lîngă el, dragostea şi afecţiunea stau lîngă el, şi pentru că nu-l pot privi decît plîngînd şi nu se pot despărţi de el decît plîngînd, le este aproape ruşine că manifestă atîta simţire, atîta cinstire unor rămăşiţe pe care raţiunea şi religia ne învaţă să le dispreţuim. Dar nu ! Nu le e ruşine... Se opune omenia. Dragostea îl vede încă, în trupul lui, pe el, pe cel care i-a iubit. Dragoste vrednică de cinste !

Oamenii te întind cu respect şi cu băgare de seamă. Cînd te ating, ca să simtă dacă eşti rece, — şi ce rece eşti ! — te ating atît de încet, de parcă ai dormi, de parcă le-ar fi frică să nu te trezească ! În camera mortuară nu vorbesc decît pe şoptite. O, cel ce te-a iubit cu duioşie, simte nevoia să-i mai spună o dată trupului stins numele *tău*. Uşurel şi cu respect, te aşază în ultimul tău culcuş. Te duc la mormînt în mod solemn. Cu capul descoperit, se uită cum e coborît sicriul. Cu demnă seriozitate aruncă deasupra lui bulgărele de pămînt. Abia atunci s-a isprăvit cu trupul mort.

Dar nu ! Poate că stima şi dragostea îţi scriu cîteva cuvinte pe lespedea funerară, sau poate că-ţi sădesc o

floare prietenoasă în iarba de pe mormînt şi revin din cînd în cînd să vadă locul în care ai fost pus şi să-şi aducă aminte de tine în locul în care tu nu eşti, ci în care odihneşte ceea ce s-a mai păstrat din tine, — în locul în care omenirea şi-a luat rămas bun de la tine.

Da, ştiu că face parte dintre *deşteptăciunile* zilelor noastre să găseşti că tot ce am arătat pînă aici este mărginit, ridicol şi inutil. Am citit cu toţii atîtea cărţi ! Da, ştiu că dai dovadă de tărie de caracter dacă ai curajul eroic să spui : „Mi-e totuna ce se întîmplă după moartea mea cu leşul meu ; tot n-am să simt nimic. Mi-e totuna unde am să zac ; tot mort am să rămîn. Pentru ai mei ar putea să aibă importanţă un singur lucru : să am parte de o înmormîntare onorabilă. Dar mie ce-mi pasă ?"

Ştiu că toată lumea îl admiră pe englezul care a vrut ca, pentru folosul obştesc, să se facă nasturi din oasele lui şi funii din maţele lui, — dar mie îmi provoacă fiori de groază. Ştiu că principiul liberal în această privinţă este atît de puternic, încît a avut influenţă asupra instituţiilor noastre publice, iar problema morţilor a devenit „mai puţin complicată" : înţeleg că desfiinţarea aproape generală a doliului e în legătură cu aceasta şi că te arăţi bărbat dacă spui : „nu vreau să se necăjească nimeni cînd mor" ; dar îi deplîng pe oamenii grozav de înţelepţi, care îşi interzic o seamă de gînduri mîngîietoare şi a căror viaţă întreagă este, din propria lor vină, o luptă continuă între cap şi inimă, — şi spun „vai !" acelor oameni mari, care au făcut ca lumea să fie aşa. Dar cea dintîi vină este totuşi a celor care au provocat toată această înţelepciune, a celor care împing problema simţămîntului atît de departe, încît se supără mintea. După ce am plîns îndelung într-un cimitir oarecare, cu care nu aveam nimic a face, şi ne-am uitat la stele şi la viermi şi la floricele ofilite, au venit iconoclaştii şi dărîmătorii, ironicii şi prozaiştii şi au impus cealaltă modă. Viermele a fost strivit, îngerul a fost trimis acasă, monumentele funerare au fost vîndute pentru a fi sparte, batistele albe, lungi ajung de rîs ; abia dacă ne mai uităm la morţii noştri... Şi aşa am aflat că A+B=C. Termometrul a coborît de la temperatura sîngelui la ger.

A nins cu idei mari. A fost un frig înviorător, dar, cu timpul, neplăcut.

În ceea ce privește aceste idei mari, mai țin să subliniez că unii oameni mari le și exprimă. Byron, cît de independent i-a fost geniul și după ce a îndurat atîtea, a ținut să mai spună încă o dată :

N-aș vrea nicicum ca moartea mea
Să tulbure pe vreun chefliu
Și nici prietenii n-aș vrea
Să-mi plîngă la sicriu. [1]

deși prefer să-i citesc strofele nevinovate, care încep cu „O, tu, cea smulsă-n floarea tinereții" [2].

Dar ca oricare învățător și școlar să vrea să se înalțe la o asemenea măreție de caracter... vezi, asta-i cam tare, asta socot că e ceva ridicol și nefericit totodată ! Și cînd cineva îndrăznește să abuzeze de teoria nemuririi sufletului și de revelația divină ca să-mi demonstreze că simțirea omenească e stupidă sau vinovată, atunci îi deplîng profund pe cei care înțeleg atît de puțin frumoasa învățătură a Evangheliei.

Nu ! E nefiresc lucru să-ți fie indiferent dacă învelișul nostru material va fi tratat cu respect, cu interes, cu dragoste sau nu ; dacă se va odihni în pămînt cunoscut, într-un pămînt scump în timpul vieții, sau dacă va fi nimicit pe meleaguri depărtate ori în fundul mărilor. Tot n-ai să simți, — spui dumneata cu un zîmbet calm.

Așa ? În timpul vieții nu-ți pasă *de loc* ce are să se întîmple după moartea dumitale ? Ideea de a supraviețui în memoria alor dumitale ți-a și devenit cu totul indiferentă ? Speranța că posteritatea, — de care nu vrei să auzi nimic, nu vrei să știi nimic, — te va prețui, te lasă cu totul rece ? Nu cumva e mult mai degrabă un puternic imbold pentru zelul dumitale, o mîngîiere (unica) pentru neplăcerile pe care le întîmpini pe drumul gloriei și pentru nerecunoștința contemporanilor ? Sau, dacă te-ai culcat pe urechea asta... te rog din suflet să-mi

[1] Din *Euthanasia* de Byron.
[2] Din *Melodii ebraice* de Byron.

spui drept : nu te bucuri la gîndul că portretul dumitale va ajunge în mîinile acelora dintre prietenii dumitale, pe care i-ai iubit cel mai mult ? Că, după moartea dumitale, inelul pe care îl porţi pe deget, va trece pe mîna mult iubită, care îl va purta pînă ce va înţepeni ? Că fiul dumitale va locui în casa dumitale şi va sta în fotoliul dumitale ? Că familia dumitale te va binecuvînta pentru că ai dispus de bunurile dumitale cu atîta dragoste şi mărinimie ? Înăspreşte-ţi mai întîi inima împotriva tuturor acestor simţăminte şi spune după aceea că la moarte orice comunitate între dumneata şi cei apropiaţi dumitale încetează şi că ţi-e tot una, cum îţi vor sta la căpătîi şi unde îţi vor îngropa cadavrul !

Pentru mine e plăcut să pot spera, — şi cred că speranţa aceasta îmi va netezi patul de moarte, — să pot spera că o mînă prietenoasă şi dragă îmi va închide ochii şi-mi va culca lin capul ; că multe feţe triste se vor apropia în primele zile de acel pat de moarte, „ca să-l mai vadă o dată" ; că multe mîini tremurînde îmi vor apuca degetele reci, ca să le dea drumul apoi, abătute ; că mulţi ochi plînşi îşi vor lua anevoie rămas bun, chiar şi de la aceste rămăşiţe fără nici o însemnătate ; şi că voi fi dus cu seriozitate şi solemnitate spre un loc de odihnă veşnică, scump mie ca fiind un loc de odihnă veşnică al celor scumpi mie.

Da, şi asta, — simt că şi asta, — îmi va fi o mîngîiere, să ştiu că, din braţele *oricui* m-ar smulge moartea, mă duc la aceia pe care îi voi fi plîns, că aceeaşi groapă ne va înghiţi, pe ei şi pe mine şi cîndva şi pe cei care au fost nevoiţi să mă supravieţuiască jelind, că acolo vom odihni cu toţii împreună... O, n-are nici o importanţă, n-are nici o importanţă ! Ştiu că n-are nici o importanţă, dar e dulce gîndul acesta şi îi rog pe toţi oamenii cu minte de pe pămînt să nu rîdă de mine, ci să mă pizmuiască.

Se ştie în ce mod s-a introdus în lume obiceiul de a îngropa morţii în sanctuar. Mai întîi s-au construit bisericile peste morminte, apoi s-au adus mormintele în biserici. Acolo unde odihnea cenuşa mucenicilor, al căror sînge e cimentul bisericii, acolo şi-a înălţat cucernicul respect al primilor creştini casa de rugăciune, cea mai

bună coloană de onoare! Mai tîrziu, oasele lor scumpe au fost duse adeseori din mormîntul umil, în care înnoptau, în biserică şi au fost îngropate sub altar. Să odihnească în apropierea lor era de mult dorinţa cucernică a multor muribunzi, iar cel dintîi împărat creştin a fost cel dintîi care a rîvnit un mormînt în interiorul incintei sfinte a bisericii ctitorite de el. A fost o dorinţă temerară, dar a găsit numaidecît imitatori şi împlinire. Urmaşii marelui convertit au interzis îngroparea morţilor în sanctuar, dar creştinătatea a găsit că ideea e prea înălţătoare, iar odihna veşnică în casa lui Dumnezeu prea de invidiat, ca să renunţe la ea! Înmormîntarea în biserici deveni generală. Fiecare credincios întru numele Mîntuitorului, copleşit de ostenelile şi poverile vieţii, se întărea cu ideea că Domnul îi va da odihnă în casa Lui şi i se părea ca o încurajare să aştepte acolo a doua venire a Lui. Fiecare lespede a pardoselii deveni o piatră de mormînt, iar obştea găsi că e înălţător să asculte cuvîntul vieţii, stînd pe lăcaşurile morţii. Şi peste vii şi morţi se arcuiau bolţile sfinţite, iar sub ele se vestea învăţătura celui care „scoală morţii şi-i învie şi cheamă lucrurile ce n-au fiinţă, ca şi cum ar avea“ [1]. Străbunii noştri mai priveau încă toate acestea ca pe o consolare. Cu excepţia cîtorva, puţini la număr, un mormînt în biserică era pentru ei un bun scump, nepreţuit. Nici un fel de dovezi despre nocivitatea morţilor pentru cei vii nu putea să-i clintească din ale lor. Şi totuşi, nu se mai putea continua! Secolul nostru a fost copt pentru a aduce jertfa. Indiferenţa noastră a fost poate o înlesnire. Dar dacă mai întîlneşti ici-colo un creştin de modă veche pe care îl doare că n-are să odihnească în mormîntul strămoşilor lui, în umbra sanctuarului, unde s-au rugat şi el şi ei, — să nu rîzi de el, te rog! Fraţilor, e o slăbiciune vrednică de respect.

Dar vrei să ştii ce găsesc *eu* ridicol, ce găsesc *eu* enervant? Iată ce: stemele dumitale, obeliscurile dumitale votive, coloanele dumitale de onoare din biserică; poeziile dumitale de slăvire a pulberii şi cenuşii, scrise

[1] Romani, 4, 17.

sub ochii lui Dumnezeu şi în casa Lui sfîntă ; trofeele, dovezile de mîndrie smintită, de deşertăciune lumească, de bogăţie zadarnică, de ştiinţă prezumţioasă, de război sîngeros, expuse ostentativ acolo unde smerenia şi respectul îşi pleacă, înaintea ochiului Domnului, capul ; omagiul, adeseori exagerat, dar întotdeauna ne la locul lui, acolo, în casa înălţată întru cinstirea lui Dumnezeu, adus cine ştie căror merite. Într-adevăr, e un spectacol ciudat şi (hai să spun !) caraghios, şirul bălţat al feluritelor însuşiri şi talente, lăudate, slăvite şi divinizate în sanctuar. Sînt însuşirile şi talentele în legătură cu războiul, cu învăţătura, cu politica, cu arta, cu industria, slăvite în rămăşiţele unor oameni cu tot felul de înclinări, cu tot felul de purtări, cu tot felul de credinţe şi de necredinţe. O, nu mă supără că obştea, care nu are căderea să judece, le-a făcut loc, tuturor la fel, în biserica ei, ci că ei zac acolo ca păcătoşi, nu ca oameni mari, nu cu titlul de *naturae se superantis opera* [1], nu sub aripile întinse ale faimei, nu sub cuvintele de laudă ale contemporanilor şi admiratorilor, ci în aşteptarea tăcută a judecăţii Aceluia, „care ştie ce se găseşte în om" !

Dacă vreţi să ciopliţi şi să poleiţi numele oamenilor voştri mari şi să le încununaţi cu lauri şi cu raze ; dacă vreţi să le ridicaţi monumente şi să ctitoriţi coloane ; dacă vreţi să le eternizaţi pentru posteritate însuşirile şi să stimulaţi tineretul prin exemplul lor eminent şi prin cinstea ce li se cuvine : duceţi-vă cinstirea în pieţele publice, în curţile universităţilor, în primării, pe scările palatelor, în teatre, la bîlciuri ! Aici... e pămînt sfînt. Descălţaţi-vă ! Aici n-au ce căuta nume, nici elogii, decît cele ce sînt pe placul Cerului ! Aici e slăvit numai Dumnezeu şi Fiul Lui şi în numele Lor se înalţă slava. Dacă vreţi să ridicaţi aici coloane, ridicaţi-le de cîte ori Domnul vă scapă din ananghii mari, de cîte ori vă fereşte de primejdii mari : „Eben Haezer ; pînă aici ne-a ajutat Domnul" [2]. Dar... idolatrizarea oamenilor n-are ce căuta aici ! Aici să rămînă numai Dumnezeu şi credinţa !

Ştiu că legea noastră protestantă ne învaţă să nu considerăm clădirea bisericii ca sfîntă, dar mai ştiu şi

[1] Lucrare a Naturii care s-a întrecut pe ea însăşi. (Lat.)
[2] I Samuel, 7, 12.

că smerenia noastră creştină ne îndeamnă să interzicem ostentaţia, mai cu seamă în incinta bisericii. Ştiu că aplicarea strictă a formulei „Să-l adorăm pe Dumnezeu în cuget şi în fapte!", din precauţie, ţinînd seamă de slăbiciunea omenească, nu admite să punem pe pereţii bisericilor noastre reprezentări ale lui Cristos şi ale faptelor Lui pe pămînt. Dar cu atît mai puţin îşi au locul acolo imaginile care îndepărtează de El atenţia şi te fac să te opreşti la propria ta mărire. Nu, nimic, nimic nu trebuie să strice unitatea de scop în sanctuar. Totul trebuie să ne îndrepte gîndul spre Dumnezeu. Numai spre Dumnezeu. [1]

Dar acest abuz străvechi (căci în ochii mei *este* un abuz), deşi n-a încetat cu totul o dată cu înmormîntarea în biserici, a scăzut considerabil. Mai toţi vom odihni sub cerul liber şi orice s-ar scrie sau s-ar pune pe mormîntul nostru, nu-l va scandaliza pe nici un credincios. Ei bine, ideea aceasta are în ea şi multă frumuseţe, multă mîngîiere, multă fericire: să odihnim într-un loc plăcut, în mijlocul naturii pe care am iubit-o, într-un mormînt discret, unde în jur totul înfloreşte şi înverzeşte, peste care adie vînturile calde, peste care sclipesc minunatele stele ale nopţii!

Nu pot însă să spun că locurile de îngropăciune extrem de romantice din zilele noastre îmi plac toate în aceeaşi măsură.

Multe sînt mult prea împopoţonate, prea înflorate, prea afectate, prea bogate, prea supraîncărcate cu simboluri poetice. Mortul e sărac şi are propria lui poezie. Acolo

[1] Aşa, de pildă, cred totodată că bisericile n-ar trebui cîtuşi de puţin să fie înjosite pînă la rangul de colecţie de curiozităţi. Ştiu un oraş, care altminteri excelează prin preţul pe care îl pune pe demnitatea locaşurilor lui de rugăciune, unde, printre altele, pe unul din pereţii bisericii principale, este arătată măsura unui faimos uriaş şi a unui nu mai puţin celebru pitic, care au trăit în sau în apropiere de oraş. Tot atît de puţin ar trebui să tolerăm ca sanctuarele să fie folosite ca un fel de magazii mari, unde sînt atîrnate de pereţi găleţi de incendiu şi scări portabile. Peste toate acestea ar putea să domnească mai multă rînduială şi simplitate şi curăţenie şi decenţă. Un apostol a spus: „Lăsaţi ca toate lucrurile să se petreacă cinstit şi cu rînduială". (N. a.)

unde natura face ca locul de îngropare să fie pitoresc, foarte bine ; acolo unde arta face acest lucru, prea trădează înclinarea omului de a împopoţona totul. Deosebirea e aceeaşi ca între o floare sălbatică şi o coroană împletită. Nu lîngă fiecare piatră funerară trebuie plantat un trandafir ; nu peste fiecare mormînt trebuie să se jelească o salcie plîngătoare. Dar acolo aceste plante stau gata pregătite, ca să-i aştepte pe morţi. Aici nu tristeţea şi dragostea le sădesc pe locul de repaos al obiectului cultului lor, ci intenţia deliberată a antreprenorului, care ştie cum se obişnuieşte, care le pregăteşte parcă pentru fiecare mort şi care o ia înainte dragostei şi stimei.

Vechile noastre cimitire de ţară îmi plac totuşi cel mai mult, şi cu atît mai mult, cu cît au atît de puţin caracterul de cimitire.

Vechile noastre cimitire de ţară, — fără maxime pretenţioase sau texte sacre pe împrejmuire, căci acestea încolţesc de la sine în inima fiecăruia ; fără găteală artificială, fără lux, fără poezie aplicată de afară, unde mulţimea de morţi alcătuiesc un brîu în jurul casei lui Dumnezeu, înlăuntrul căreia se propovăduieşte „sînteţi pulbere !“ şi ale cărei turle arată spre cer, — aceste vechi cimitire de ţară vestesc moartea şi învierea cu mai mult adevăr, cu mai multă emfază, cu mai multă elocvenţă nemeşteşugită ! Ele sînt *natură*, nu *gust* ! Iarba înaltă, floarea care ţîşneşte din pămînt nesădită, monumentele simple, caracterul sărăcăcios al ansamblului se armonizează cu gîndurile care mă năpădesc acolo. Nici o solemnitate funebră nu mă impresionează mai puternic decît aceasta, aşa cum are loc la noi, în zonele de şes. Atunci, vechiul clopot al satului răsună din clopotniţă, iar micul cortegiu se apropie încet. Nici un delegat, nici un invitat cu mutra importantă ; numai rudele apropiate, prietenii, vecinii. Nici un alt vehicul decît căruţa care i-a servit răposatului ca să-şi cîştige, pentru el şi pentru ai săi, o existenţă cinstită, îl duce acum la groapă, şi e trasă de calul lui drag tovarăşul lui de muncă. Cu faţa ascunsă în mantaua mare, neagră, femeile stau chiar pe sicriu. La groapă, învăţătorul, prietenul tuturor, rosteşte o scurtă cuvîntare. Sicriul e coborît. Cei mai apropiaţi aruncă primii bulgări de pămînt, iar în prima duminică de după înmormîntare se duc, peste

mormînt, la biserică, unde vor auzi cuvinte de mîngîiere. Pentru că în cercul strîmt al unei obşti de ţară, omul găseşte împlinirea oricărei nevoi.

Din toate acestea reiese clar că nu prea ţin la înmormîntări ceremonioase, la cortegii funebre lungi, la *magna funera*[1] ! Adeseori e oribil să vezi asemenea mascarade, cu haine de doliu purtate de ocazie şi cu mutre triste tot de ocazie. Dar înmormîntarea prin grija primăriei, aşa cum are loc ici şi colo, este totuşi o ideie rece. Nu ! Vecinii, vecinii trebuie să îngroape, nu salariaţi angajaţi anume, care, ca din înalt ordin, vin să-ţi ceară şi să-ţi ia fiinţa scumpă, de parcă ar fi devenit proprietate publică, în timp ce obişnuinţa le interzice să arate sau măcar să simuleze un pic de compătimire. Dar cinismul merge în unele locuri atît de departe, încît dacă eşti sărac şi n-ai ce să dai ca să asiguri o înmormîntare decentă tatălui dumitale, sau mamei dumitale, sau scumpei dumitale soţii, sau copilului dumitale drag, nu te scuteşte de plata cheltuielilor, fără să scrie pe prapur, cu litere mari : „PENTRU SĂRACI". Procedeul e totuşi cam aspru şi anulează toată binefacerea !

Am amintit în treacăt despre doliu. Aş vrea să folosesc prilejul, ca să-mi expun ideile în această privinţă. Ştiu că unii, ţinînd seamă de strîmtoarea în care îşi lasă în urmă o familie numeroasă, cer categoric ca nimeni să nu poarte haine negre. Dar acolo unde acest motiv, sau altul şi mai întemeiat, nu există, — o, prieteni, — vă rog, nu cereţi acest lucru. Să nu vă închipuiţi niciodată că un asemenea capriciu vă şade bine. Nu ştiţi cu cîtă plăcere se poartă doliul celor scumpi, ce mîngîietor este să aduci unui mort drag acest neînsemnat omagiu în ochii lumii ! O sută de demonstraţii despre nimicnicia aparenţelor, o sută de dovezi că veşmîntul de doliu nu dovedeşte *nimic,* o sută de exemple de ipocriţi care l-au pîngărit, de uşuratici pe care i-a plictisit, nu scad cu nimic simţămîntul duios şi melancolic cu care îl poartă cel din inimă întristat ! Da, ştiu : în sufletul dumitale *există* acea dorinţă, ca lumea să nu treacă pe lîngă moartea dumitale fără s-o bage în seamă, să nu considere că e prea mult dacă face ceva pentru me-

[1] Înmormîntare măreaţă. (Lat.)

moria dumitale. Dar raţiunea dumitale o contrazice? Atunci nu fii raţional cu atîta lipsă de inimă; fii firesc, simplu, uman şi cel puţin nu fii crud faţă de alţii. Uite, aş dori ca toate aceste idei ale filozofilor şi ale studenţilor să nu aibă decît un singur cap, ca să le fac să dispară de pe lume cu o singură lovitură!

Sătuleţul O. este atît de puţin întins, că n-are nici biserică, dar care petic de pămînt e atît de mic ca să nu aibă nevoie de un loc de îngropăciune? Acolo, locul de îngropăciune e o colină frumuşică, nisipoasă, de pe care te uiţi în jos spre păduri şi grădini, şi în apropierea căreia sclipesc dunele albe. Cîţiva locuitori din oraşul vecin au acolo morminte. Acolo am adus şi eu prima jertfă morţii. Acolo a fost dus la locul de veci unul dintre cei dintîi şi cei mai buni prieteni ai mei. Aveam pe atunci optsprezece ani. Era o zi senină. Soarele lumina prietenos peisajul paşnic şi micul cimitir. Întregul tablou îl mai văd încă şi azi în minte, viu şi limpede, cu toate amănuntele lui. Împreună cu vreo cîteva dintre rudele cele mai apropiate şi cu încă un prieten al răposatului, am aşteptat cadavrul. Parcă îl mai văd pe purtătorul din faţă al coşciugului cum urcă anevoie dealul. Apoi fu pus pe scînduri, apoi coborît cu băgare de seamă peste cel al unei călugăriţe, tot o moartă tînără, pe care aceeaşi boală o tîrîse în mormînt! Nu era o groapă, era un cavou. Din clipa aceea sînt cam împotriva cavourilor. Îmi face impresia că sînt grozav de reci! Ţărîna maternă nu se lipeşte strîns în jurul mortului, pentru ca acesta să-şi amestece pulberea cu a ei; aici, mortul rămîne pe seama lui însuşi, ceea ce provoacă imagini neplăcute. Mortul aici nici nu e îngropat; mai degrabă e ascuns. Soarele îşi arunca razele jucăuşe în tot cavoul, iar coşciugul alb, cu belciugele lui de aramă, sclipea la lumina lor. Dar curînd fu împinsă lespedea grea peste deschizătură şi lumina fu izgonită încet-încet din sumbrul lăcaş. Da, ştiu că asta m-a impresionat îndeosebi şi că m-am uitat cu atenţie şi cu interes şi am văzut cum umbra neagră lunecă mai departe, tot mai departe, peste capac, pînă ce a înghiţit şi ultima dungă de lumină. Dar trebuia. Cînd am plecat de acolo, aveam un simţămînt ciudat. Mi-am dat seama că luasem parte la o tristă solemnitate, dar că văzusem cum fusese înmormîntat *el*, — cel pe care

îl preţuisem şi îl iubisem atîta, la căpătîiul căruia vegheasem atîtea nopţi cînd fusese bolnav, al cărui pat îl privisem adesea după moartea lui, ca şi cum el s-ar mai fi aflat acolo, întins, liniştit, cu un zîmbet voios şi cu fruntea netedă, — că acum zăcea în cavoul acela întunecos, pe veci departe de privirile mele... Mi s-a părut ciudat.

Niciodată nu trec prin acel sat mic, fără să mă duc şi la mormîntul lui. Niciodată nu însoţesc pe cineva prin apropiere de acea colină liniştită cu pietre funerare albastre şi cu straturi verzi de gazon, fără să i-o arăt pe a lui şi să-i spun : „Acolo odihneşte un prieten al meu. A fost un om bun."

Închei aşa cum am început : „Dragi prieteni, pe toţi au să ne îngroape !" Fie ca noi toţi să avem la mormîntul nostru oameni ca aceştia, care să ne plîngă ; fie ca memoria noastră, a tuturor, să poată sălăşlui în binecuvîntare ! Doarmă pulberea noastră în sînul pămîntului, pînă ce va veni ziua cea măreaţă a Domnului !

1837

O EXPOZIȚIE DE PICTURĂ

Prietenul meu Baculus a scris o cărticică, în care se plînge de decăderea artei și mai cîrtește un pic! Ca pricină a acestei decăderi, el acuză în primul rînd faptul că arta a fost plasată în afara scopului ei, că nu e prețuită la justa ei valoare. Arta e o fată, care se urîțește din lipsă de adoratori. Baculus îți dovedește că arta nu mai este de loc adorată, ci pusă la vedere și în vînzare, ca ceva neobișnuit și nostim, ca o curiozitate. Cred că în această afirmație este mult adevăr, care poate fi citit în cărticica lui, într-o franțuzească elegantă. De fapt, îmi face din ce în ce mai mult impresia că arta cea mare s-a chircit într-atîta, încît ai putea să colinzi cu ea bîlciurile, de parcă ar fi un pitic. Vei înțelege că acest fel de viață o face să-și însușească anumite apucături rele și că o înjosește în propriii ei ochi. Totodată, de multă vreme arta nu mai poate fi dezvinovățită de o serie de cusururi și năravuri de ultima teapă. Din cînd în cînd e obraznică și nerușinată, lăudăroasă și îndrăzneață. Îi place îmbrăcămintea pestriță, țipă cu trei tonuri prea sus și uneori își cam dă drumul gurii. În plus, de cîtăva vreme, e cam crudă și cinică.

Și acum: ce părere ai despre expozițiile de pictură? Baculus pledează grozav împotriva lor și, dacă privim lucrurile nițeluș mai de la înălțime, sîntem desigur de acord cu el. Dar atunci sîntem expuși primejdiei de a deveni fantezişti, cum spun oamenii de știință. De aceea,

să ne uităm de jos în sus [1] și atunci avem să fim de acord că expozițiile anuale au o *utilitate* mare și multilaterală. Dar e plicticos lucru să tot vorbești mereu despre foloase, — o mie de „lectori" fac aceasta lunar în o mie de „prelegeri", — iar pentru amatorul de pictură un singur ceas în care l-ai lăsat singur într-o cameră cu un portret de Kruseman sau cu o marină de Schotel este cel puțin la fel de plăcut ca și vederea întregii săli pline de aur și strălucire, unde operele de artă sînt îngrămădite claie peste grămadă și unde culorile curcubeului sclipesc talmeș-balmeș, ca firele de mătase din rochiile cu reflexe ale bunicilor noastre.

Oare ce înțepături de ace (ba nu : împunsături de pumnal !) credeți că simte un suflet cu simț estetic, cînd vede o nocturnă a lui Schendel, înfățișînd un cerșetor bătrîn (în mărime naturală) cu un sfeșnic în mînă, atîrnată pe perete între două peisaje cu iarbă verde de nu știu cine, cu o mie de copaci (fiecare copac fiind de mărimea lumînării bătrînului), iar deasupra poate un buchet de Bloemers, flancat de portretul unui strălucitor ofițer de husari și de reproducerea neizbutită a unui morun spintecat, pus bine-înțeles în societatea unor calcani și a unor midii.

Și totuși, nu neglijez să vizitez expoziția și sînt în stare să stau acolo ore întregi, cu o sinceră plăcere. Mai întîi trec în revistă picturile și mă înarmez cu atîta știință, cîtă e nevoie ca să discut în societate despre „cea mai frumoasă dintre toate", ferm hotărît să fiu de acord cu stăpîna casei sau cu fiica cea mai drăguță ; ca să compar între ele expoziția din Haga și cea din Amsterdam, cu care prilej locul unde mă găsesc mă ajută întotdeauna să-mi formulez o părere ; ca să laud după aceea portretele domnului și doamnei A, B, C și tot alfabetul, susținînd însă cu tărie că nu sînt de fel flatate ; în sfîrșit, ca să rîd, la nevoie, cu tinerele cucoane, despre toaleta proastă a uneia sau a alteia, care, — închipuiți-vă ! — a hotărît să fie înfățișată în verde, deși ea e „blondă *de*

[1] Noi credem că locuim pe fața de sus a pămîntului, asemenea unuia care, locuind pe fundul unei mări, ar socoti că locuiește la suprafața ei ; privind prin apă soarele și celelalte stele, el ar lua marea drept cer. (Platon, Fedon) (N. a.)

tot" şi să le şoptesc domnilor că dumneaei a folosit prea puţin material pentru acea rochie verde, — şi ca să pun în cele din urmă capacul la toate acestea, prin analiza completă a unei picturi foarte proaste şi prin examinarea amănunţită a acelei picturi mici, „în faţa căreia am stat poate un ceas, cît era ea de mică !"

Dar apoi, ostenit de culori şi nuanţe, de poleială şi verniuri, de numere încurcate şi tablouri sosite cu întîrziere, îmi întorc privirile spre cei ce au venit o dată cu mine ca să vadă ce s-a mai pus pe pînză de un an de zile încoace ; de la feţele netede, liniştite, lustruite, din rame, la mutrele omeneşti de sub pălării ; de la numeroasele *tableaux de genre* [1] de pe pereţi la numeroasele *tableaux de genre* de pe pardoseală, — şi aş fi în stare să-mi petrec ceasuri întregi contemplînd natura, adică privind fluxul de amatori de artă care vin şi pleacă. Mă miră că nu sînt acolo pictori ca să facă studii. Eu am adunat o întreagă colecţie de tablouri. Iată cîteva numere din catalogul meu.

Nr. 1. *Un profesor de desen admirîndu-şi opera.*

Este un omuleţ scund şi pirpiriu, cu tenul mai mult sau mai puţin cenuşiu, cu ochii mici, spălăciţi şi cu bărbia ascuţită. Cînd intră, îşi plimbă privirea prin sală, cu ochi de cunoscător, înspre toate patru punctele cardinale, şi nu face nici un pas înainte pînă nu şi-a pus ochelarii pe nas. Poartă o haină neagră soioasă şi roasă şi nişte pantaloni aşişderea. O cravată de piele de formă ciudată îi strînge gîtul. Poartă o cămaşă de bumbac, plisată pe piept. Lipsa totală a mănuşilor şi-o compensează prin lungimea excesivă a mînecilor hainei, care îi ajung pînă la a doua falangă a degetelor. Încă din anticameră a deschis catalogul şi l-a întors cu mijlocul în afară. Se numeşte Aegidius Punter. Iniţiala P străluceşte pe pagina care e acum deasupra. În clipa de faţă, Punter explorează buzunarul jachetei, ca să extragă de acolo, cu o anumită mişcare a mîinii, proprie numai profesorilor de desen, un creion întreg, cu vîrful lung şi ascuţit. Vrei să ştii mai multe despre el ? O, nu e greu să distingi în el pe

[1] Tablouri de gen. (Fr.)

unul dintre acei nefericiţi mucenici ai artei, „care nu sînt luaţi în seamă“ şi ale căror strălucite însuşiri nu găsesc preţuire decît la tinerele cucoane dornice să le copieze modelele. Îi lipseşte încurajarea şi timpul, altfel ar deveni unul din cei mai mari pictori ai ţării. Atunci ar avea o decoraţie, atunci ar pleca în Italia, atunci ar figura în noua ediţie a marelui Anuar al pictorilor !... Dar nimeni nu-i dă atenţie. Crede uneori că e un creştin prea strict, un cetăţean prea conştiincios, ca să devină un pictor celebru. Altminteri, cînd vorbeşte despre artă, foloseşte cuvintele : ton, forţă, spirit, căldură, nuanţă comparată şi cîte şi mai cîte, la fel de des ca cel mai ilustru membru al breslei. Meritul lui cel mai de seamă constă din nobila îndrăzneală cu care atacă toate genurile. Desenează biserici, desenează istorie, desenează peisaj după natură. Îţi confecţionează portretul cum preferi : în acuarelă sau în creion. Face orice vrei. Dar face anual un singur tablou mic, pe care îl trimite la expoziţie. Tabloul e obiectul de admiraţie al soţiei lui, al slujnicii lui, al tuturor elevilor lui şi al tuturor membrilor societăţii de iubitori de artă al cărei membru este.

Dar tabloul e întotdeauna rău plasat, cît se poate de rău plasat ! Vede în comisie un complot ruşinos, care conspiră împotriva ascensiunii şi intereselor lui. Citeşte Curierul pentru artă şi literatură, citeşte Gazeta de comerţ : niciodată nu se pomeneşte nimic despre lucrarea lui. O, ce visuri dulci visează el în prima noapte după ce a împachetat-o şi a expediat-o, cu adresa exactă ! Muzeul lui Teyler va voi s-o achiziţioneze ; principesa de Orania va ţine s-o aibă ; un amator se va oferi s-o înrămeze în aur ! Pictori mari îi vor invidia penelul. Străini vor călători pînă la locuinţa lui „ca să-l vadă pe marele Punter“, şi cînd el, simplu şi modest cum e, în hăinuţa lui neagră fără pretenţii şi cu ghetele lui de toate zilele, le va deschide uşa, iar ei vor întreba : „Marele Punter e-acasă ?“, ce triumf va fi pentru el să le spună : „Chiar eu sînt, domnule ! Vă stau la dispoziţie !“

Vai, lucrarea lui vine înapoi... N-a fost remarcată... O dată, o singură dată, — adevărul îi pretinde istoricului să consemneze tot, — o singură dată păruse că a fost remarcată. O doamnă din lumea mare şi amatoare

de artă dăduse anumite dispoziţii unui negustor de tablouri. Negustorul de tablouri îi scrisese lui Punter, iar Punter îi scrisese negustorului de tablouri. Cîte certuri provocase acest schimb de scrisori între doamna Punter şi demnul ei soţ, pentru că ei i se păruse că el e prea modest în ceea ce priveşte fixarea preţului, iar lui i se păruse că ea e prea lacomă prima dată ! Trecură două zile pînă să primească el a doua scrisoare. Toate domnişoarele (elevele lui particulare) şi toată şcoala orăşenească de desen aflaseră că lucrarea maestrului Punter fusese „achiziţionată pentru o colecţie particulară". I se şi transmiseseră felicitări în societatea lui de iubitori de artă. Începuse chiar, plin de zel şi de speranţă, o nouă lucrare. De data aceasta ar fi fost pe gustul lui Ostade. Doi ţărani jucînd zaruri — cu veritabilele pipe ostadiene în gură şi cu veşnica tulpină de viţă de vie vizibilă prin geam. Va cere pe ea preţ îndoit faţă de ceea ce cîştigase cu prima lucrare, iar nevastă-sa va primi în dar o carte de rugăciuni cu broască de aur. Aşa va ajunge el încetul cu încetul pînă la culmea supremă ; aşa a ajuns şi Frans Hals, aşa şi Van Dijk, aşa şi Rembrandt.

Dar... o, fatalitate ! Iată, poşta nemiloasă îi aduce o scrisoare... S-a greşit numărul. Negustorul de tablouri este destul de politicos ca să ceară iertare pentru această nebăgare de seamă. Iertare pentru această nebăgare de seamă ! Ce nebăgare de seamă ? Nu ! Să ceară mai degrabă iertare pentru unul din cele mai îngrozitoare prejudicii care i se pot pricinui unui simplu cetăţean ! Iertare pentru o lovitură de pumnal, care străpunge o inimă plină de voioşie ; pentru o lovitură de baros, care face să se năruie o sută din cele mai frumoase castele în Spania ! Iertare pentru o crimă morală şi pictoricească !

Ai văzut o singură pagină din istoria acestui omuleţ scund şi pirpiriu. Te miră acum că haina îi e atît de roasă, faţa atît de gălbejită, cuta din colţul gurii atît de tristă, că-şi pierde şi dorinţa de a-şi tunde o dată pe lună părul lins ? Iată-l iar la expoziţie. Lucrarea lui, — de data aceasta e o bucătăreasă, care freacă o căldare de aramă, — iar are să fie plasată prost. Desigur, ori prea sus, ori prea jos, ca să poată fi vizionată de la înălţimea unui om. Data trecută parcă îşi căuta admiratorii printre îngeri;

acum s-o fi prăbușit în adînc. *Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo!* [1] — suspină el... adică nu, pentru că nu știe latinește. Tatăl lui a fost un vopsitor de trăsuri, renumit pentru lacul lui sclipitor, care nu crăpa niciodată. Dar fiul avea prea mult „jeniu" ca să rămînă în meseria aceasta. Iată-l: cercetează cu aparentă indiferență locul hărăzit capodoperei sale. În ceea ce privește înălțimea, treacă-meargă. Dar în colțișorul acela nu cade nici pic de lumină pe căldarea de aramă! Ah, toată lumea trece, într-adevăr, pe lîngă tablou fără să se oprească. Degeaba stă acest Apelles la pîndă; nici saboții, nici piciorul bucătăresei lui nu sînt apreciate! Nimeni nu spune nimic despre căldarea de aramă, despre care nevastă-sa susținea că ar putea să-și pună în ea boneta! Șirul mobil al vizitatorilor, „care se opresc în fața unor mofturi", cînd s-a apropiat de opera *lui*, pare că și-a pierdut brusc și vederea și graiul.

„Tăcerea e-o jignire mai cruntă ca bîrfeala" [2].

Propria lui atenție neîntreruptă nu atrage atenția nimănui... „Și au stricat și rama!" — suspină el, — „rama de doisprezece florini și zece!" Într-adevăr, poleiala ramei are acum o știrbitură, datorită faptului că fusese încă udă cînd maestrul își împachetase tabloul ca să-l trimită, cu o lună prea devreme. Nemîngîiat, Punter se depărtează, ca să-și răcorească inima în tăcere la portretul unui cățel fox cu urechea dreaptă prost desenată. Dar parcă aude ceva din colțul unde e tabloul *său*. Într-adevăr! O tînără bine îmbrăcată și un tînăr tot asemenea stau aplecați și privesc. Vasăzică, se pare că tot mai găsește cineva că tabloul merită osteneala să fie privit! Uite, cît zăbovesc, amîndoi! Sînt cu siguranță amatori; fără doar și poate, cunoscători!... Dar ce rîs înăbușit se aude, acum, cînd se duc mai departe? Sfinte Dumnezeule! Fac amîndoi o mutră, de parcă l-ar fi văzut pe cel mai cara-

[1] Dacă nu-i voi putea îndupleca pe zeii din cer, mă voi duce în infern. (Lat.) Din Vergiliu.

[2] Dintr-o epigramă a poetului Huygens.

ghios *Ionică-Pietricică,* nu pe respectabila lui bucătăreasă, şi mai prinde cuvintele :

— Arată mai mult a cîine.

Critica, — sărmane artist ! — se referă la pisica din planul întîi. Pisica nu e mai mare (recunosc) decît o oaie de rasa cea mai mică ! Pisica, — pentru care ţi-a pozat propria dumitale pisică, — pisica pe care ai desenat-o seara, în timp ce duioasa dumitale soţie îţi încălzea scufia de noapte la sobiţa ei ! Şi (culmea !) îi auzi pe aceiaşi doi tineri exclamînd de admiraţie în faţa aceluiaşi fox, cel cu urechea dreaptă prost desenată :

— Îţi face impresia, — aşa spun ei, nota bene ! — îţi face impresia că trăieşte.

— Numele e totul, — oftează el şi se uită la ceasornicul de argint din buzunar, ceasornicul de argint al respectabilului său tată, vopsitorul de trăsuri, cel renumit pentru lacul lui sclipitor, care nu crăpa niciodată.

E tîrziu ; are oră. Du-te, nefericit martir ! Du-te la domnişoara C. şi spune-i pentru a suta oară că „trebuie să pună linii ajutătoare". Dumneaei iar a uitat... şi acum toată garoafa stă pieziş. Du-te şi mai chibzuieşte pe drum încă o dată dacă să te încumeţi să pui pe pînză fapta de eroism a lui Van Speijk, cu toate că au mai pus-o atîţia alţii. Ţine-ţi lecţiile ceas de ceas şi zi de zi ! Cu ceva mai mult talent ai fi, poate, fericit, iar cu ceva mai puţin, ai fi cu siguranţă.

Nr. 2. *Un tablou de familie.*

Un domn şi o doamnă între două vîrste, precum şi un flăcău şi o domnişoară în floarea tinereţii şi, în plus, un băiat de şapte ani. Nu vă descriu îmbrăcămintea lor ; nu are nimic deosebit. Sînt oameni din clasa de mijloc înstărită, oameni de treabă, îmbrăcaţi nu ca la Haga, ci ca într-un oraş mic. Arunc o privire asupra caracteristicilor lor. Dumnealui e cam îmbufnat, mi se pare. Vrei să ştii motivele ? Oamenii aceştia, de fapt abia au venit dintr-un oraş din apropiere, cu o trăsură, în care au stat înghesuiţi toţi cinci. Dumnealui are afaceri importante la care prezenţa dumisale este aproape indispensabilă. Se fereşte de orice fel de excursii, ca dracu' de tămîie, şi în plus nu-i place să meargă cu trăsura. Dar dumneaei „se-n-nebunea" să vadă expoziţia. Toate cucoanele se duceau s-o

vadă. Într-o clipă de slăbiciune, — trebuie să recunoască, — îi făgăduise. Vreau să spun : în seara unei zile, în care nu avusese chef să vadă oameni. Şi-apoi, copiii nu fuseseră niciodată la Haga, iar Pădurea Hagheză... „ce superbă e !“ Disdedimineaţă, trăsura trase la scară. Era o vreme destul de frumoasă, ba chiar frumoasă ! Dar de îndată ce caii ajunseră în Pădurea Hagheză, „care era superbă“, — vorba ceea, — se îngrămădiră nori negri pe cer şi cînd nici nu se vedea încă palatul prinţului Frederik, ploaia torenţială începu !

Avuseseră de gînd să se oprească pe Cîmpul Turnirelor, la Tir, şi să ia mai întîi un dejun cumsecade, pe gustul lor. Dumnealui ţine regim. Dar n-au nici o umbrelă ! Şi apoi,... străzile !

Sînt aşadar de părere cu toţii că e mai bine să pornească la expoziţie. De cînd se ivise primul nor negru pe cer şi prima cută pe fruntea dumnealui, îşi dăduse dumneaei toată osteneala să nu lase conversaţia să lîncezească. Fusese inepuizabilă, povestind cum se mai distrase ea în tinereţe în această „Pădure Hagheză fără seamăn“. Dar de cînd căzuse prima picătură de ploaie nu fusese rostit aproape nici un cuvînt şi se şi auzise „Uite-o c-a-nceput !“ de pe buzele onorabilului cap al familiei. Dumneaei, care pusese la cale călătoria, fata, care îl plictisise pe taică-său cu „pălăvrăgeala ei anticipată“ despre petrecere, şi tînărul, care jurase că vremea are să rămînă frumoasă, se simţiră oarecum răspunzători de fiecare picătură de ploaie care cădea, care avea să mai cadă sau care ar mai fi putut să cadă şi se uitau neliniştiţi unul la altul.

— Daţi-vă jos !... Expoziţia ! — spusese dumnealui, cînd se oprise trăsura.

Familia fu descărcată. Dar în dispoziţia în care se afla dumnealui, nu prea îi veni la socoteală că e nevoit să cumpere cîte un catalog pentru fiecare persoană din familie, excepţie făcînd numai cel mic. Dar dumneaei !... Privirea ei triumfătoare îmi strigă : „Aici sîntem !“ şi de îndată ce se simte în sala de expoziţie, zîmbetul cel mai amabil ia locul trăsăturii de îngrijorare, care îi fluturase în jurul gurii în trăsura plină. Deocamdată, simpatica familie a venit cu mult prea devreme. În expoziţie nu e

încă aproape nimeni, ceea ce o cam contrariază pe cucoana încă destul de mondenă : nimeni care s-o vadă pe ea, nimeni care s-o vadă pe drăguța ei fiică ! Într-adevăr, fata are o feţişoară frumoasă şi, mi se pare, cea mai fericită dintre toate. O bucurie sinceră i se revarsă pe figură cînd trece în revistă şirurile pestriţe de tablouri. Dar ea îşi închipuise totul mult mai mare şi mult mai frumos şi mult mai impresionant. Zece asemenea săli, o mie de capodopere ! Ea numără abia şaisprezece ani !

Tînărul ei frate e cu un an mai mare şi deci are simpatica vîrstă cînd omul crede că i se va atribui o însuşire bună, dacă simulează una rea. Are toate semnalmentele şi toate mişcările unui pedant plicticos şi pare că nu s-a hotărît încă ce să prefere : să facă pe filfisonul sau pe bădăranul. Îşi închipuie că are cunoştinţe în materie de artă şi, ca să le dovedească, e veşnic de părere contrară. Toate tablourile care o fac pe buna lui mamă să cadă, de încîntare, în extaz, el le socoteşte „pictate infam, colorate prost, concepute stupid, banale, fără adîncime", pe scurt : adevăraţi ţapi ispăşitori, pe care îi împovărează cu toate greşelile tuturor picturilor proaste. Pe soră-sa o sileşte să admire nişte capete de studiu, — grosolane, sălbatice, pictate în trăsături de pensulă mari, — ale unor bandiţi şi spintecători, „pentru că au geniu" şi deci trebuie neapărat să-i placă mult mai mult decît cea mai delicată icoană din lume. E mereu cu cel puţin un tablou înainte, caută pe furiş numerele în catalog şi-şi arată apoi superioritatea faţă de tată-său, atrăgîndu-l în capcane şi momindu-l la rămăşaguri stupide în legătură cu autorul probabil al cutărui sau cutărui tablou, identificat de el în catalog. Şi după ce i-a explicat tatălui său că-l recunoaşte pe autor după unghiul luminii, sau după modul de tratare, sau după mobilier, sau după compoziţie, îl sileşte pe bietul om, care mai e şi prost dispus, să facă din cînd în cînd o mutră disperată. Dumneaei suferă de o jalnică lipsă de ordine în vizionare. Acum e în această parte a sălii, dar curiozitatea i se mută brusc în partea opusă ; ba e atrasă de cutare sau cutare culoare ţipătoare, ba e iarăşi ispitită de înclinarea ei înnăscută de a găsi asemănări.

— Ia te uită, dragul meu! Nu găseşti că băieţaşul ăsta seamănă mult cu Pietje al nostru?

Tabloul despre care vorbeşte dumneaei înfăţişează un copil drăgălaş, — avînd capul aplecat înainte şi rezemat pe capul păros al unui ogar, — şi este pictat de unul dintre cei mai mari maeştri ai noştri. E o faţă într-adevăr îngerească, pentru care, în treacăt, o felicit pe mamă. Pietje, — un băieţaş de şapte ani, pe care nu vi l-am descris încă, — Pietje e un ţînc pricăjit, chinuit de rachitism, cu un cap mare triunghiular şi palid, foarte palid! În ochii lui spălăciţi pîlpîie doar o vagă scînteie de viaţă. Nu ştiu sigur dacă are o batistă la el. Dar pentru îmbrăcămintea lui nu s-a făcut economie nici de gust, nici de bani, nici de timp. Copiii din zilele noastre sînt împopoţonaţi în chipul cel mai poetic şi cel mai teatral cu putinţă. Un chipiu pătrat de ulan cu un pampon de fir îi împodobeşte capul copilăros, iar membrele pirpirii îi sînt îngropate într-o bluză ecoseză, — ale cărei cute late sînt ţinute în frîu de o curea şi mai lată de piele de lac cu o cataramă uriaşă şi ale cărei carouri sînt atît de mari, încît spatele bietului pici devine o stemă, divizată heraldic în sferturi. Un guleraş cu pliseuri delicate, care îi înţeapă urechile, este asigurat, prin acelaşi sistem de prindere, împotriva oricărei oscilaţii exagerate pe care ar putea-o face, de către o cravată de mătase de culoare galben turcesc, înnodată foarte bogat. Nişte pantalonaşi albi de tafta, — murdăriţi, spre marea mîhnire a mămichii, la coborîrea din trăsură, — îi acoperă picioruşele strîmbe, încălţate în ciorăpei albi şi pantofiori.

— Nu găseşti, dragul meu, că băieţaşul ăsta seamănă mult cu Pietje al nostru? — întreabă matern mama.

Dar o cuprinde groaza cînd, ridicînd capul după răspuns, nu-l vede pe soţul ei, ci pe cine ştie ce persoană simandicoasă din Haga, cu decoraţie şi cu mustăţi!

— Scuzaţi, domnule! — şi, roşie ca para focului, se depărtează repede şi îl tîrăşte pe soţul ei legitim în faţa portretului băiatului drăgălaş „care seamănă mult cu Pietje".

Aşa a trecut un ceas întreg. Dumnealui e de părere că e prea destul. Mofturosul susţine că n-a văzut nimic „cu adevărat frumos". Domnişoarei i-a venit un chef nebun

să i se facă portretul cu un lanţ de aur pe decolteu. Iar doamna găseşte că nu trebuie să plece, „pînă ce n-au văzut lumea din Haga". De aceea, trăsura, care între timp a tras iar la scară, să mai aştepte nitel. Dar lumea din Haga nu vine încă. *Le beau monde* [1] nu poate încă să vină. Mai cască toţi gura vreo jumătate de ceas şi, — ce să vezi ? — iese soarele ! Trebuie să profite de vremea frumoasă şi să se ducă la Pădurea „superbă". Familia se adună la ieşire.

— Doamne sfinte ! — zice dumneaei. — N-am văzut încă tabloul lui Ko ! Trebuie să ne uităm un pic la el.

— Mai dă-l încolo, tabloul lui Ko ! — oftează dumnealui.

— Chiar aşa ! — observă mofturosul.

Dar doamna nu îndrăzneşte să mai dea ochii cu mama lui Ko, dacă n-a văzut tabloul lui Ko. Pasă-mi-te, Ko e un nepot al familiei, un copil alintat, care nu desenează rău, din care cauză maică-sa a hotărît că băiatul trebuie să picteze ; şi cînd băiatul a izbutit să realizeze ceva suportabil, maică-sa a hotărît că fiul ei trebuie să trimeată ceva la expoziţie.

— O, văcuţele lui ! Parcă stau gata să mugească !

Şi hai, înapoi în sală ! Şi începe dumnealui să caute în catalog, şi dumneaei în sală, la întîmplare, şi fiica în aparenţă, şi mofturosul în nici un fel, tabloul lui Ko. Tabloul lui Ko nu e de găsit nicăieri.

— Cam cît o fi de mare ? Cred că nu prea mare.

În sfîrşit, găsesc ei un tablou cu vaci, de Ravenzwaay sau de altul.

— Da, ăsta o fi. E cam în genul lui, — şi preferînd să nu deschidă catalogul, de frică să nu iasă la iveală altceva, îşi tîrăşte familia după el, cu desăvîrşire mulţumit de tabloul lui Ko. Şi pleacă toţi. Între timp a început iar să plouă. Întregul văzduh pare confecţionat din hîrtie de ambalaj. Şi pleacă toţi,... ca să vadă Pădurea Hagheză „superbă" şi să ia masa în pavilionul balnear din Scheveningen, „care e grozav de distins" şi să plece după aceea acasă cu trăsura : dumnealui, convins că a doua zi va trebui să lucreze îndoit ; doamna, mulţumită numai pe

[1] Lumea „bine". **(Fr.)**

jumătate, pentru că a văzut prea puţină lume ; fata de şaisprezece ani avînd în inimă năzuinţa lipsită de speranţă să i se facă portretul cu un lanţ de aur pe decolteu ; iar filfisonul, osîndit să stea în trăsură, tot drumul, cu îngeraşul scoţian pe genunchi.

Nr...

Le dau încolo de numere. Nu ştiu nimic mai plicticos şi mai enervant decît cifrele. Cred că în anumite împrejurări îţi pot da şi fierbinţeală. Îmi închid aşadar catalogul şi prefer să te invit să te deplasezi împreună cu mine în mijlocul cetei pestriţe a vizitatorilor, acum, cînd ora *du bon ton*[1] a sunat şi sala se umple. Ce freamăt ! Ce agitaţie ! Ce îmbulzeală ! Dar o îmbulzeală calmă, politicoasă, o îmbulzeală de mătase şi catifea ! Uite-o pe această bătrînă baroană, rezemată de braţul fiului ei, şambelanul. E bucuroasă că poate fi supărată că au mai rămas în sală cîţiva burghezi... Uite-o pe această croitoreasă de lux, cu rochia ei de mătase cu picăţele de imitaţie de aur, cum face pe contesa şi cum judecă picturile în gura mare, ba vorbind repede ca la Haga, ba într-o franţuzească stricată, ca cea mai nobilă dintre aristocrate... Uită-te la această fată burgheză drăguţă, victimă a ambiţiei fratelui ei, care e funcţionar la un minister şi care poartă ochelari şi haine mult mai fine decît tatăl lui, vînzătorul de mărunţişuri. Tînărul nu vroise în ruptul capului să se ducă la „expoziţiune" înainte de ora *fashionable,* iar acum surioara lui, nevoită să se ia după el, e speriată rău şi nu îndrăzneşte să se bage în înghesuială şi abia se încumetă să se strecoare, cu mare greutate, spre tabloul „Femeie bătrînă citind Biblia", de care a auzit vorbindu-se atîta. Ajunge în sfîrşit în faţa tabloului, dar nu se uită la el decît cu o privire timidă şi e gata s-o rupă la fugă în faţa celei dintîi cucoane din lumea mare care pare că-şi îndreaptă lornionul într-acolo. Vai, ce adînc şi ce des simte ea că nu e decît „o fetişcană" ! Spre marele ei noroc, venirea şefului fratelui ei o scapă de toate caznele acestei săli de tortură.

[1] Manierelor alese. (Fr.)

Dă-ţi osteneala să compari privirea de admiraţie mută a acelei persoane simple, cu cea de indiferenţă a acestei persoane neînsemnate, şi pe amîndouă cu privirea de dispreţ a acestui tînăr de patruzeci de ani, „care a văzut atîtea în viaţa şi în călătoriile lui". Priveşte-l pe acest nenorocit Narcis, fericit datorită vestei lui colorate şi mănuşilor lui galbene-pai : sugîndu-şi măciulia bastonului, se consideră pe el însuşi ca o rară contopire a tuturor frumuseţilor masculine, care trezeşte la cucoane mai mult interes decît toate portretele de savanţi şi de ofiţeri de cavalerie şi de marinari de pe pereţi şi care merită ca fiecare atitudine să-i fie pictată, spre admiraţia tuturor expoziţiilor. Caraghiosul manechin viu ! Aruncă-ţi ochii spre acest vizitator al sălii, — nu vizitator, ci zburător, — care trece aferat, cu mutra gravă şi care exclamă din ce în ce mai tare, „că are o groază de treburi şi n-are timp să caşte gura la mîzgăleli" ; spre această cucoană tînără, care pictează şi ea şi care n-are astîmpăr pînă ce n-a „degustat" lucrările pictorului ei preferat, „după aceea, de rest nu-i mai pasă" ; spre acest student, care moare dacă nu vine degrabă cineva, căruia să-i poată spune că a vizitat ultima *Ausstellung* [1] din Düsseldorf.

— Dar cine e, — întrebi dumneata, — cine e tînărul cu pălăria joasă cu bor lat, cu părul vîlvoi, cu bastonul gros, cu haina scurtă de culoare deschisă, cu pantalonii largi în carouri ?

Crezi că e un pictor ; un pictor tînăr. Te înşeli. E prietenul cuiva, cu pălăria şi mai joasă şi borul şi mai lat, cu părul lung, dar frumos şi ondulat, cu un baston şi mai gros dar şi mai frumos, cu o haină şi mai scurtă, dar de catifea, cu pantaloni şi mai bălţaţi. Acel *cineva* e un pictor. *Acesta* e un *alter ego* [2] al pictorului, anexa lui, robul lui, admiratorul lui, imitaţia lui, copia lui, umbra lui. Se plimbă cu pictorul, ia dejunul cu pictorul, face excursii călare cu pictorul, merge la teatru cu pictorul, fumează, glumeşte, joacă biliard cu pictorul. Un singur lucru nu face cu pictorul : nu pictează. Dacă de la această depărtare crezi că citeşti pe fruntea lui cuvîntul *artist*,

[1] Expoziţie. (Germ.)
[2] Un alt eu. (Lat.)

faci din el cel mai fericit dintre muritori. „Pictorul *lui* îi este îndatorat cu multe idei, şi dacă ar vrea el,... e-hei, dacă ar vrea... !"

Vrei să mai zăboveşti pînă ce apar cei din urmă dintre ultimii vizitatori *du beau monde,* cei ce găsesc sala aproape evacuată de semenii lor şi, spre marea lor deznădejde, iarăşi ticsită cu „popor", care a şi luat masa... ? Sau plecăm şi noi, de teamă că cine ştie ce anchetator ne desenează chiar pe noi ca pe nişte caricaturi ale unor trîntori nesuferiţi, care fac pe observatorii ?

1838

VÎNTUL

Afară e furtună. O auziți, prieteni? E furtună. Vîntul e înspăimîntător : pală după pală ; îți urlă pe acoperiș, îți șuieră prin orice deschizătură, prin orice crăpătură. Îți scutură ușile și cercevelele ferestrelor. E vijelie. Să nu spui : „Hai să facem focul și să ne adunăm cu toții și să mîncăm și să bem și să vorbim atît de tare, încît să nu mai auzim vîntul". Ar fi o lașitate epicuriană. Tot așa precum, cînd e vreme liniștită și frumoasă, îți arunci ochii pe fereastră de o mie de ori și, privind frumusețea calmă a naturii, exclami într-una: „E splendid!", tot așa se cuvine ca într-o zi ca cea de azi să asculți cel puțin o dată uraganul, să-i privești mînia, să te gîndești la frămîntarea generală și să spui : „E formidabil !" Socot că așa îi șade bine unui bărbat. Cei care nu vor să facă asta,... mă tem că vor căuta să scape și de furtunile vieții cu aceeași bicisnicie. Nu, cu siguranță că nu sînt ei aceia care, în situații catastrofale și înspăimîntătoare, la dezastre și primejdii, îndrăznesc să se convingă de starea lor, sau aceia care scot capul în plină furtună a nenorocirii și spun : „Sînt prezent !" Aceștia își închid ochii în fața primejdiei, le e frică să se gîndească la ea, își împietresc inima și nu-și folosesc tăria de caracter ; nu trag nici un folos de pe urma suferinței ; sînt lași. Hai să ascultăm furtuna.

Vîntul, vîntul cumplit ! De unde vine ? Încotro se duce? Întrebări zadarnice, luate pe sus de puternica lui răsuflare și împrăștiate ! Nevăzutul, formidabilul, omniprezentul marele misterios ! Sus, sus de tot deasupra pămîntului, luptă, se zbate și pocnește din bici în jurul șalelor munților. Pătrunde, cu un vîjîit strident, prin crăpăturile stîncilor și prin peșteri. Vuiește în prăpastia adîncă. În deșertul sin-

guratic, unde nu se aude nici un sunet în afară de al său, grămădește nisipul și îl face mormane. Prin sălbăticiuni, dă ocol, cu zgomotoasă violență. Iar marea nemărginită... Nu-i el mai mare decît ea? Fratele ei, formidabilul ei tovarăș de joacă, mîniosul ei adversar!

E independent: suflă încotro vrea. Cînd îl aștepți de la răsărit, se ridică de la miază-noapte. Crezi că moțăie la miază-zi,... uite, se zburlește la apus! Ce repede s-a trezit, ce lugubru e țipătul lui, ce irezistibil atacul lui! E puternic: uneori e șăgalnic și zglobiu. Dar vai și amar cînd o ia în serios, pentru că nici n-a început bătălia și izbînda îi e asigurată. Trece prin pădure, precum prin oastea lui Sanherib [1] îngerul pedepsitor al Domnului. Apele clocotesc, fierb și ard. Golește albiile, răstoarnă stînca de pe temelia ei. Străpunge șirurile de talazuri și se joacă cu spuma lor de parcă aceasta ar fi niște pene albe, smulse de pe crestele lor încoifate. În zadar se înalță marea ca scoasă din minți, înnebunită de mînie, vîjîind de furie. O apucă și o zgîlțîie pînă o face să se prăbușească fără putere, zvîrcolindu-se... iar cei ce s-au încredințat pieptului ei, cei ce s-au încumetat să pornească peste primejdioasele ei adîncuri... — Doamne, ocrotește-i!... — pier.

Puternic glas al naturii! Cum zgudui inimile oamenilor! Toate sunetele lumii neînsuflețite devin prin tine glas viu al văzduhului! Vorbești. Ecoul munților, adîncul apelor, frunzișul des, îți răspund. Dar tu, tu țipi mai tare ca toți. Ai putea să te numești glasul Domnului. Nu, desigur: nici o peșteră desferecată, nici o măciucă rotită în aer, nici un cal înaripat slobozit, nici un vultur bătînd din aripi nu te-au produs: ești glasul Atotputernicului. Duhul Lui e o respirație, o răsuflare, un freamăt puternic. Deșert era haosul, deșert și gol. Nici o rînduială, nici o deosebire, nici o lumină, nici un sunet. Întunericul plutea peste genune. Totul tăcut și lipsit de viață. Dar peste adînc se porni un suier de vînt, puternic, cald, roditor. Era răsuflarea lui Dumnezeu clocind peste ape [2]. Apele au tremurat simțind atingerea. Tremurul acela era viață. Tăcerea fusese ruptă. Din clipa aceea se porni de la Dumnezeu forță creatoare, ordine și viață!

[1] Cuceritor asirian (citat în Biblie).
[2] Geneza I, vs. 2 — Cf. Deuteronom XXXII, vs. 11. (N.a.)

În susurul vîntului de seară îi fu pe plac lui Iehova să facă să apară cel dintîi fiu al pulberii, şi din vîrtej vorbindu-i lui Iov, îl învăţă să tremure în faţa forţei atotputerniciei Lui. Auzi acest muget solemn ? Ei bine ! Un asemenea zgomot umplu clădirea în care ucenicii stăteau împreună în ziua de Rusalii. Era Duhul lui Dumnezeu, pogorît pe pămînt într-un vîjîit „ca al unui vînt puternic".

Dar acest simbol al puterii lui Dumnezeu, atît de nevăzut, atît de înfricoşător, nu e şi un simbol al îndurării Lui ? Vezi, acum e violent şi zdrobitor ; dar nu e un căpcăun pornit numai pe nimicit ! Cînd totul e linişte de mormînt, soarele arzător, coaja pămîntului crăpată, copacii uscaţi, bucatele abia încolţite plăpînde şi acoperite cu praf; cînd cancerul secetei înaintează rozînd în tăcere, iar aburul puturos al putregaiului gîlgîie din mlaştina călduţă,... atunci moartea se bucură că va avea recoltă bogată. Dar în depărtare vezi un nouraş, nu mai mare decît pumnul dumitale, şi parcă ai şi început să auzi răpăitul ploii torenţiale. Căci s-a trezit solul Domnului : vîntul cel cu aripi late, care într-o clipită are să aducă norul pînă la dumneata. Vine, cel implorat, cel binecuvîntat. Goneşte înaintea lui fumul ciumei, care plutea peste capetele voastre şi aduce sub aripile lui comorile rodniciei şi ale înfloririi, ale sănătăţii şi ale puterii. Înnoieşte faţa lumii. Şterge praful de pe lanuri. Trezeşte din leşin vitalitatea aţipită. Pe unde trece, înviorează şi împarte sorbituri răcoritoare, de bunăstare şi de viaţă.

Îţi aduci aminte de superba seară de vară, care ţi-a făcut atîta plăcere ? Ziua fusese apăsătoare şi înăbuşitoare. Soarele, puternic pînă în ultima clipă, asfinţise înconjurat de purpură şi trandafiri. Păsărelele nu începuseră încă să cînte. Apăsa o greutate pe întreaga natură. Pretutindeni era linişte. Dar deodată se iscă un zgomot uşor, freamătul unei răcori plăcute. Cum ai prins-o cu buzele însetate, cu ce voluptate ai tras-o în piept şi ai lăsat-o să-ţi zburde printre pletele acoperite de rouă ! Adia prietenos, încărcată cu un abur mirositor, cu o mireasmă de frunze şi de flori, de frunziş răcoros şi de iarbă. Trecu în zbor peste apa încropită, care îşi încreţi atunci faţa, mai limpede şi mai rece, susurînd ca înveselită. Vîrfurile copacilor începură să foşnească melodios. Era o plăcută contopire de

sunete line și liniștite. Ți s-a părut că auzi un glas, numai dragoste. Ei bine, era glasul dragostei lui Dumnezeu. Așa i-a susurat profetului la urechi, pe piscul Horebului, unde profetul stătea în așteptarea Domnului. „Și iată că Domnul a trecut pe lîngă peșteră. Și înaintea Domnului a trecut un vînt tare și puternic (ca acesta !), care despica munții și sfărîma stîncile. Domnul nu era în vîntul acela. Și după vînt, a venit un cutremur de pămînt. Domnul nu era în cutremurul de pămînt. Și după cutremurul de pămînt, a venit un foc. Domnul nu era în focul acela. Și după foc, a venit un susur blînd și subțire. Cînd l-a auzit Ilie..." [1]. Dragi prieteni, așa scrie în Biblie, ca să puteți citi în aceste vremuri furtunoase ! O, noaptea, noaptea, cînd stai culcat, fără somn, iar vîntul dezlănțuit îți dă tîrcol casei vuind ca un leu care rage și care pare că are să pătrundă înăuntru,... atunci îți trece un fior prin inimă ! Spuneți-mi : v-ați rugat ? Lui Dumnezeu, Domnului ! Celui la care furtunile și uraganele, ca niște slugi, cînd le cheamă, vin și îi spun : „Iată-ne !" Lui Dumnezeu, care le trimite și le cheamă înapoi, ca pe niște soli și robi... Atotputernicul este blînd și iubitor, ca o adiere lină. Adormiți ! Chiar dacă ați fi mame drăgăstoase, ai căror fii sînt departe, poate chiar în larg ! Rugați-vă încă o dată și gîndiți-vă la ei și are să vi se pară că vîntul a tăcut și că vă înconjoară numai dragostea blajină, aducătoare de liniște, a lui Dumnezeu. Adormiți. Dragostea nu atipește niciodată. Nu vă temeți,... credeți numai.

Octombrie 1838

[1] Regi I, cap. XIX, vs. 11—13.

RĂSPUNS LA O SCRISOARE DIN PARIS [1]

În sfîrşit l-am văzut, dragă prietene. L-am văzut şi l-am admirat ! Pe monstrul din Bleeklo : adoratul, sărbătoritul, nădejdea tuturor celor care încă nu şi-au pierdut nădejdea în bunul gust şi în spiritul nefalsificat al şcolii olandeze în pictură ; a tuturor celor care mai cred în coloritul delicat al lui Van Dijk şi în pensula energică a lui Frans Hals. Cum să-ţi dau o ideie despre maniera lui, despre talentul lui, eu, care n-am văzut Vaticanul, şi mai ales ţie, care nu ştii să te pui de acord cu niciuna din şcolile de croitorie din Bleeklo ? Ia spune-mi : poţi oare să faci comparaţii între presupusele talente ale diferiţilor soţi ai diferitelor croitorese Blok, Over den Kant, Preveilie şi altele ? Desigur că nu. Nu ştii că nici soţul numitei Over den Kant, nici cel al numitei Blok, nici cel al numitei Preveilie, nici chiar cel al lui Naatje de Zoom n-au ţinut în viaţa lor o pensulă în mînă, avînd în vedere că nici una din aceste persoane nu şi-a schimbat starea civilă de celibatară în aceea de căsătorită. Şi totuşi, mult deasupra capului domnişoarei De Zoom îşi are sediul geniul, îşi are sediul speranţa patriei : tatăl ei. În el nu pe artist îl saluţi, ci arta însăşi. Abia a împlinit vîrsta de şaizeci şi opt de ani. Ce splendide zori mijesc la orizontul şcolii olandeze de pictură !

[1] Bucata care urmează, publicată aici de dragul dorinţei de a da o ediţie completă, nu e decît o glumă. Este *parodia* unei scrisori adresate lui Hildebrand de către prietenul său Baculus, — scrisoare al cărei conţinut consta numai dintr-un elogiu (de altfel, binemeritat şi grăitor) al geniului renumitei tragediene Rachel. (N. a.)

Vai ! Nu știu cum să te fac să pricepi ce avem de așteptat în el, ce înseamnă talentul lui, ce îl face să stea la înălțimea inaccesibilă, la care a ajuns absolut singur, *absolut* prin sine ! Și totuși, vreau să-l încerc. Pentru că vreau să tai craca de sub picioare Curierului de seară și s-o iau înainte Gazetei de comerț. Am să fac să ți se înfierbînte de nobilă mîndrie, în plină inimă a Parisului, sîngele de patriot. Da, trebuie să ți se înfierbînte, să scoată scîntei, să-ți clocotească ! Ai să afli cum e De Zoom al nostru, bleeklooezul, chiar de-ar fi să jertfesc examinării din punctul de vedere estetic a talentului său, orice simțămînt de prietenie și cordialitate, chiar de-ar fi ca această scriere a mea să aibă mult mai mult caracterul unui foileton al unuia dintre numitele ziare, sau al unui articol din Curierul pentru artă și literatură, decît cel al unei scrisori confidențiale,... chiar de-ar fi ca, la lectură, De Zoom, De Zoom, De Zoom, să-ți absoarbă, de la pagina 1 pînă la pagina 4, întreaga atenție.

Dacă încep prin a-ți spune că De Zoom e un monstru, nu spun prea mult. Cum ziceam, abia a împlinit șaizeci și opt de ani. N-a avut niciodată un maestru. Natura l-a sortit să vină pe lume cu acel simț caracteristic al frumosului și sublimului, pe care știe să-l exprime pe pînză cu atîta veridicitate și vigoare. Cînd era copil mic, la școală, începuse să-l deseneze pe învățător pe tăbliță, cu pipa în gură, și-i făcea modele surorii lui, care broda în familii. Tot așa, nu arareori picta pe ușile magaziilor și ale gheretelor paznicilor de noapte, cu cretă albă și roșie. Un trecător l-a surprins făcînd treaba asta și i-a admirat vigoarea desenului. Trecătorul era el însuși artist. Era zugrav și geamgiu. Curînd îl încredință artei și-l inițiie în tainele șpaclului. Nu trecu mult și De Zoom începu să lucreze firme. Mai întîi învăță să picteze cafetiere și ceainice, apoi i se încredință chiar executarea unui pahar cu bere. Mai remarcabilă ca orice fu spuma. Niciodată nu se mai văzuse o asemenea spumă. Era mai mult decît o spumă de bere ; era spumă de șampanie. Închipuiește-ți, dragul meu, cîtă imaginație într-un ucenic zugrav, al cărui tată fusese împletitor de coșuri de răchită și care deci, după toate probabilitățile, nu văzuse niciodată cum spumegă șampania. Încetul cu încetul, meșterul lui

îl lăsă să picteze şi blazoane. La blazoane ieşi mai ales la iveală sclipitorul lui bun gust. Cu o îndrăzneală fără pereche, aduse totul înapoi la aspectul firesc : toţi leii galbeni, cu coame negre, ca cei africani veritabili. Nu vru să ştie de lei roşii, albaştri, negri. Celor care îi vorbiră despre *gueules* [1] şi *sable* [2], le oferi cîteva perechi de palme şi fusese o dată cît p'aci să moară de mînie, cînd i se spusese că unii pictori de blazoane înfăţişaseră vulturi roşii cu ciocul albastru şi cu ghiarele albe. „Pentru că", — a zis el, „vulturul ştim că e castaniu". Şi avea dreptate. Între timp ajunsese destul de priceput ca să treacă, în măsura în care îi venea la socoteală meşterului, la pictura propriu-zis animalieră şi făcuse într-adevăr schiţa unei *căprioare însetate,* cînd nefericitele *troubles* [3] din acele zile, — între '85 şi '90, — îl atraseră şi pe tînărul De Zoom în vîrtej. Dispăru pentru o bucată de vreme de pe scenă şi nu se mai auzi despre el. Se vorbeşte că i-ar fi făcut prinţului o caricatură, a cărei idee principală era : *o gălbenea mare pe care un cîine-lup o muşcă de pe tulpină* [4], şi încă una, despre naţiunea engleză, al cărei subiect s-a uitat. Cum o fi, cum n-o fi, lumea aproape că l-ar fi uitat şi pe De Zoom, dacă n-ar fi reapărut brusc anul trecut cu capodopera lui : *E greu să încaleci.* Ideea nu e nouă. Un cal mare e complet harnaşat şi înşeuat, iar un bărbat foarte scund se pregăteşte să-l încalece, ceea ce, avînd în vedere statura lui mică, îi vine foarte greu. Totul, în acest tablou, e viaţă şi mişcare. Sforţările călăreţului pitic, *care nu poate să încalece,* se citesc din toţi muşchii, prin vestonul verde de vînătoare pe care îl poartă (se vede cum i se lipeşte de spinare). Foarte spiritual, pictorul a înfăţişat cizmele şi pintenii atît de grei şi de uriaşi, încît trebuie să simţi că şi acestea sînt o piedică la urcarea pe cal. Cel mai izbitor lucru din tot tabloul este însă chiar calul, în redarea căruia se poate

[1] Numele heraldic al culorii roşii. (Fr.)
[2] Numele heraldic al culorii negre. (Fr.)
[3] Tulburări. (Fr.)
[4] Aluzie politică : gălbeneaua reprezenta casa de Orania, iar cîinii-lupi erau porecla patrioţilor, la finele secolului al XVIII-lea.

spune că geniul lui De Zoom a ajuns la zenitul zborului lui spre înălțimi. Cu o îndrăzneală fără seamăn a ieșit triumfător în lupta cu greutățile temei, ba chiar în lupta cu natura, și a știut să domine și să dispună proporțiile în așa măsură, încît în primul rînd înălțimea calului, și deci dificultatea de a încăleca, sare cu putere în ochi. Urmarea a fost că gîtul a trebuit să fie mult înghesuit în trunchi, iar capul n-a putut să rezulte decît mic. Așa cum e înfățișat aici, seamănă în același timp cu un cal, cu un elefant și cu un ogar, dar caracteristicile acestor trei făpturi se îmbină între ele în tablou în așa fel, încît se poate spune că geniul creator al pictorului a produs aici o specie nouă. Nu vorbesc de precizia cu care sînt pictate frîul telegarului și pantalonii de călărie vărgați ai călărețului, nici de peisaj, peste care apasă un nor prevestitor de ploaie, luminat de o văpaie feerică, ce pare să vină din fund. Spațiul mă oprește să mai fac digresiuni. Nici nu e nevoie. Ceea ce am spus despre De Zoom te va fi făcut îndeajuns să vezi că acest tînăr talent întrece și depășește la mare distanță toate celelalte talente din patria noastră.

De Zoom nu e mare de stat. Fața îi e mai mult vestedă decît frumoasă. De obicei poartă o scufie albastră de noapte, cu bordură albă. Tutunul îl și fumează și îl și prizează. Așa l-am văzut în fața mea : lucra la portretul unui prieten al lui. Punea ultima tușă la păr, ca să treacă apoi la frunte. Pentru că nu face parte din categoria aceea de pictori de duzină, care, înainte de a fi numărat măcar cîte riduri ai pe mutră, trag la iuteală numai vreo șase-șapte linii, — scîrț-scîrț, ăsta ești, — și te cheamă la viață încet-încet, ca dintr-o negură.

— Trebuie să lucrezi cu socoteală, — zice. — Mulți prieteni au stricat cîte un portret, pentru că l-au început de la favoriți, înainte de a da sprîncenelor ce-i al lor... Părul acesta, — mi-a spus, — ți se pare cam țeapăn. Dar omul poartă perucă, — a adăugat el, — și eu am spus întotdeauna că o perucă trebuie să rămînă o perucă.

De unde, — dragă prietene, dezleagă-mi enigma asta ! — de unde are fiul unui împletitor de coșuri de

răchită aceste idei îndrăznețe ? O, geniul ! Geniul !... Dar trebuie să mă opresc.

Păstrează, te rog, această scrisoare. Am de gînd s-o tipăresc într-o bună zi.

17 ianuarie 1839

Prietenul tău
Hildebrand

P.S. — Șterge-ți lacrimile pricinuite de moartea lui Schotel.

TEUN VÎNĂTORUL

Cel din urmă sat mai mult sau mai puțin pitoresc de pe coasta de vest a Olandei este fără îndoială sărăcăciosul Schoorl. Se află la poalele dunelor, acolo unde acestea au lățimea cea mai mare, pentru ca la Camp să înceteze brusc cu totul și, pînă la Petten, să sustragă menirii lui pămîntul, pricinuind un gol mare. Acest gol face să fie necesar digul marin de la Pădurea Cîinelui, pentru a cărui întreținere sînt inevitabile atîtea palisade și atîtea prînzuri. Ca și în limitroful Bergen, drumețul găsește aici spectacolul plăcut al unui povîrniș de dună, înalt, acoperit de tufăriș des și de crîng răcoros. Iar de la această splendoare, care a numărat printre proprietarii ei de odinioară persoane cu numele Borselen, Brederode și Nassau, și pînă la micuțul Schoorl, treci pe partea opusă mergînd pe o cărare care șerpuiește grațios, rămînînd tot timpul la umbra unor stejari, ulmi, mesteceni și tot felul de copaci. Lîngă tulpinile acestora își face loc, ici și colo, apa limpede a dunelor, sub forma de gîrliță întortocheate, iar printre ei, de-o parte și de alta a apei, se văd colibele locuitorilor. Pe latura dinspre apus, multe dintre colibe sînt pe jumătate îngropate în dună, iar deasupra pline de mușchi în floare și de iască noduroasă.

La capătul acestei cărări plăcute se înalță turla verde a satului Schoorl. Turla se uită în jos, spre satul propriu-zis și spre numeroasele lui lanuri de grîu, unde se recoltează hrișca atît de cunoscută, unul din produsele renumite ale tîrgului din Alkmaar. Drumețul care a străbătut aceste fermecătoare crînguri și care, după ce și-a

refăcut puterile la unicul han din sat, vrea să pornească şi mai sus, spre miază-noapte, trebuie mai întîi să-şi încheie socoteala cu copacii ; pentru că nu-l mai aşteaptă nimic altceva decît Pădurea Cîinelui, care nu e cîtuşi de puţin o pădure, apoi Zijpe, cel mai mare teritoriu desecat din Frizia de vest, şi pe urmă deşertul Iarba Vacii, pînă cînd, lîngă Helder, se uită în Valea lui Marte şi vede apărînd în zare, spre răsărit, insula Tessel, unde, după cum ne încredinţează călătorii, există o pădurice drăguţă, între cetăţuie şi bastion, umilă rămăşiţă a splendorii forestiere de odinioară.

Într-una din ultimele zile ale lunii septembrie 183..., disdedimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, uşa mică a uneia din colibele descrise mai sus, de pe povîrnişul dunei de lîngă Schoorl, se deschise. Pe prag se ivi un tînăr, care luă în cercetare, cu mare atenţie, aerul şi direcţia vîntului. De îndată ce se deschisese uşa de afară, un şoricar frumos, cu pete castanii, sărise pe pragul uşii dinăuntru, iar acum se rostogolea, cu vădită bucurie, în ţărînă, la picioarele tînărului, sau sărea înspre genunchii lui, apoi se culca iar pentru o clipă cu labele din faţă întinse şi cu capul între ele, pentru ca numaidecît să sară din nou în sus, scheunînd încet şi scoţînd toate sunetele şi făcînd toate figurile caracteristice unui cîine de vînătoare care se gudură. De altfel, nu există alt animal mai uşor de înveselit şi mai greu de blazat. Stăpînul lui nu are decît să pună mîna pe puşcă ; această mişcare evocă pe dată, în imaginaţia înfierbîntată a cîinelui, cele mai strălucite perspective de plăcere şi fericire, dar sînt convins că semnele de bucurie arătate mai sus nu sînt decît dovezi slabe ale acelor perspective, în comparaţie cu simţămîntul care îi scurmă pieptul păros, — deşi ştie foarte bine că pentru el toate plăcerile zilei vor consta din mers, stat pe loc, goană şi aport, fără să poată nutri vreodată nici cea mai mică speranţă că va primi măcar o fărîmă din pradă.

Tînărul vînător, — căci era un vînător tînăr, — cu vesta lui verde roasă, cu tolba veche şi cu cartuşiera veche pusă cruciş peste ambii umeri, cu pantalonii vîrîţi în cizme, cu şapca verde de postav lăsată într-o parte şi ţinînd subsuoară puşca dublă de vînătoare, a cărei

curea verde flutura, — avea o înfățișare foarte pitorească. Era înalt și voinic, — un urmaș blond al celților, — iar fața lui bronzată îi scotea și mai mult în evidență albastrul deschis al ochilor. Dar în clipa aceea, cînd se uită mai întîi în aer și apoi în jurul lui, aveau o expresie de descurajare.

— Stai cuminte, Veldin ! — strigă el.

Îl plictiseau, parcă, salturile vesele ale animalului, care nu ascultase de poruncă, ci continua să-l tot lovească pe genunchi cu aceeași voioșie. Îi dădu lui Veldin un picior și închise ușa.

Animalul o șterse cu coada între picioare, scheunînd.

— Hai, vino-ncoace, Veldin ! — reluă vînătorul, cu părere de rău, apoi îl dezmierdă pe cap și adăugă : — Ce vină ai tu că stăpînul a dormit prost ?

Porni spre sat.

Dacă tinerii din Schoorl l-ar fi văzut pe Teun Vînătorul, — căci așa i se spunea îndeobște, — mergînd pe drum în dimineața aceea, cu greu și-ar fi crezut ochilor. Pentru că niciodată nu-i văzuseră privirea așa de tristă, niciodată așa de îndreptată spre pămînt. Niciodată nu-i fusese călcătura atît de leneșă și de nepăsătoare. Era cunoscut printre ei ca cel mai bine dispus om din sat, — și fie că le spunea gogoși copiilor și băieților curioși, povestindu-le miraculoase minciuni vînătorești, fie că le strecura fetelor alice reci sub basmale sau că le înveselea pe bătrîne, la vîrtelniță, cu trăznăile lui, — întotdeauna părea că totul îi vine din inimă, din inima lui nepăsătoare, voioasă, ușoară. Și totuși, Teun Vînătorul făcea parte dintre firile la care voioșia pare să fie nu atît o însușire, cît un bun sufletesc. Totuși, sub acest pîrîiaș zglobiu al bunei lui dispoziții, în care parcă nu se oglindeau decît lumină și flori, se găsea un fund serios și trist. Acestuia i se lăsa pradă adeseori în singurătate și atunci un fleac de nimic era în stare să-l aducă într-o dispoziție ca cea de azi. Atunci era melancolic, chiar abătut. Atunci se gîndea, fără vreo legătură de idei vădită, la mama lui și la tatăl lui, pe care îi văzuse murind, și „la copăceii verzi" de la cimitir. Atunci, nu vedea în fața lui alt viitor decît sărăcia și lipsa, — pînă ce prezența oamenilor îl trezea din visare și devenea iar veselul și glumețul Teun

Vînătorul, cel de totdeauna. Vînătoarea era plăcerea și viața lui și o gusta din plin abia de la mijlocul lui septembrie, pînă la 1 ianuarie. Cu cea mai veselă față din lume se ducea la cîmp în fiecare dimineață, înainte de răsăritul soarelui. La ce lucruri minunate nu se gîndea el în timpul acestor plimbări lungi și singuratice, cu puşca în mînă și cu nimeni pe lîngă el, decît credinciosul său Veldin. Ziua de azi pregătea, pare-se, ceva trist pentru minte și inimă, căci greoaie și ursuză fusese încă de la început.

Fața i se lumină mult cînd se opri lîngă o căsuță, ascunsă pe jumătate printre copaci, la dreapta lui. Trase cu urechea la fereastra închisă. O clipă păru că șovăie ; apoi își luă inima în dinți și ciocăni de două-trei ori, cu degetele bronzate, în oblonul vechi. Un zgomot dinăuntru, ca făcut de un scaun mutat din loc, răspunse acestui semnal.

Teun zîmbi.

— Or fi acasă ! — spuse el în gura mare.

— Păi ! — răspunse un glas armonios de femeie, care părea că vine din adîncuri.

Mai zăbovi o clipă. Și, încet, zîmbetul i se scurse de pe buze, iar pe față îi reapăru expresia morocănoasă dinainte. Ridică atunci capul și nu-și văzu cîinele.

Fluieră încetișor. Veldin era mai aproape decît crezuse și apăru sărind din tufișul sub care se ascundea o gîrliță, chiar lîngă colibă.

— Lua-te-ar naiba de cîine ! Iar bei ? — mormăi el ursuz, dar schimbînd numaidecît tonul, își zise blînd sieși : — Dacă Sijtje ar ști că l-am certat pe cîine ! Merit să fiu nenorocos azi.

Nefericită convingere pentru un om care se duce la vînătoare !

Teun Vînătorul își iuți pașii și ajunse în sat.

Cîinele părea că socoate ogorul drept țintă a plimbării și se depărtă spre dreapta. Teun îl chemă înapoi.

— Vino-ncoace, Veldin ! — zise el prietenos. — Trebuie să te cațeri, băiete. Deocamdată nu le trebuie mirișteа. Pe dună mai e destulă iarbă de ciugulit. — Și coti spre stînga.

— Ai treabă sus, Teun ? — întrebă un om care urca şi el şi care apăruse deodată, cu haină cenuşie cu nasturi de vînător, cu un băţ în mînă, iar pe cap cu o pălărie cu panglică verde.

— Da, Jantje ! — răspunse vînătorul. — Mai au prea multă treabă jos.

— Chiar aşa, — zise pîndarul pădurii Berger, căci el era. — Nu vrei să aprinzi ? — adăugă el, întinzîndu-i amabil pipa.

— Mulţumesc, Jantje ! — reluă Teun. — Azi nu mi-am cîştigat încă tutunul. Ai început prea devreme. Eşti pe urma vreunui braconier, sau care e tărăşenia ?

— Aş ! — răspunse pîndarul. — Mă duc pe digul Schoorl. Am treabă la Alkmaar şi plec cu Jaapie. Vînătoare bună !

— Mulţumesc ! — zise celălalt.

Şi, urmat de cîine, se apropie de dună şi-şi croi un drum prin tufărişul ud de ceaţă, — din care o mie de păsărele fără valoare îşi luară zborul speriate, — şi se căţără în sus.

Cînd avu sub el creasta colinei, se uită înapoi spre sătuc. Soarele începu să atingă zarea şi-şi trimise primele raze. Ceaţa de toamnă începu să sclipească în toate culorile, de parcă se lăsase curcubeul pe pămînt. Crucea de pe turlă se porni să scînteieze, iar picăturile care tremurau în vîrfurile frunzelor îşi luară înfăţişarea poetică de giuvaericale sclipitoare. Ochiul lui căută locşorul unde se pitea coliba lui Sijtje sub copaci. Nimic nu mişca acolo şi chiar şi în tot satul totul era cufundat încă în tăcere. Un singur cocoş se porni pe cîntat ; un singur cîine ieşi la iveală tîrîş din cuşca lui ; dar nici o fiinţă omenească nu se mişca. Teun îl văzu doar, pe cărarea din dreapta, spre digul Schoorl, pe pîndar, care îşi continua drumul cu paşi grăbiţi.

— Toată lumea mai doarme, — îşi zise Teun Vînătorul. — Şi Sijtje o fi aţipit iar, desigur. Or fi visînd ?... Prostii ! — continuă el, apoi îşi scoase ploscuţa şi, ca şi cum ar fi băut în cinstea cîinelui, zise : — Hai, Veldin ! Pentru cel dintîi iepure împuşcat !

După aceea încordă cocoşul la ambele ţevi ale puştii şi începu să colinde terenul de vînătoare.

Cît ține Schoorl și Bergen nu era vînător mai bun ca Teun. Făcea parte dintre puținii norocoși care trăgeau la sigur.

— Știți cum se face, — spusese cîndva bătrînul Krelis, pe cînd stătea în față la *Leul Roșu*, cu vreo cîțiva țărani la o bere și trecea Teun, încărcat cu o pradă bogată, — știți cum se face că Teun Vînătorul, cînd se înalță două păsări, una în fața lui și una în spatele lui, le doboară pe amîndouă ?

— Păi dacă are pușcă dublă, — i se răspunsese.

— N-ai ghicit, neică ! — spusese Krelis. — Le doboară pe amîndouă pentru că el face cît doi.

De aceea, Teun Vînătorul nici nu se plîngea niciodată de toate adversitățile celor patru elemente, pe care mulți vînători le socoteau singura cauză a insuccesului, cînd se întorceau acasă cu tolba goală. De asemenea, Teun arareori îndruga verzi și uscate despre potîrnichile și iepurii pe care nu-i aducea acasă, fiind convins că aceștia trebuie să-și fi dat duhul din pricina rănilor, în cine știe ce scorbură de nepătruns.

Înghițitura, țăcănitul cocoașelor puștii (zgomot atît de armonios pentru un vînător), lumina veselă a soarelui, parcă-i mai alungară lui Teun Vînătorul proasta dispoziție și-i mai dădură curaj. Faptul că ajunsese într-adevăr pe terenul de vînătoare îl dezmetici. Veldin sări sprinten în fața lui și începu numaidecît să adulmece foarte serios terenul.

— Cîinele a și început să lucreze, — își zise Teun. — E semn bun.

Într-adevăr, nu trecu mult și un iepure timid apăru sărind. Cele două focuri fură trase, unul după altul. Cîinele schelălăi ; iepurele fugi.

— Ei, drăcie ! — exclamă Teun Vînătorul, aruncînd pușca la pămînt. Mirat, se uită după urecheat, care nu fusese rănit de fel și care, urmărit de cîine, străbătu în goană podișul, pînă ce dispăru de cealaltă parte a unei dune, unde Veldin se luă după el mînios, chelălăind neîncetat, dar pierzînd teren din ce în ce.

Teun îl chemă pe cîine înapoi cu un fluierat și-și încărcă din nou pușca.

— Am ştiut eu că n-am să am noroc, — exclamă el. — Ei, n-a fost decît un iepure ! Stai cuminte, Veldin ! — Şi-şi urmă drumul.

„N-a fost decît un iepure", spusese Teun Vînătorul. Atunci ce voia ? Să vă spun cîte ceva despre Sijtje şi aveţi să înţelegeţi.

N-am să încep spunînd că Sijtje era cea mai frumoasă fată din Schoorl, pentru că o asemenea formulă nu spune uneori nimic, alteori spune prea mult şi în orice caz e răsuflată. În o mie de povestiri fata e întotdeauna cea mai frumoasă din partea locului. Dar sigur e că era o copilă foarte drăgălaşă, mai gingaşă şi mai fină decît cele mai multe ţărăncuţe şi că cerceii de argint de duminică puteau foarte bine să-i lipsească în timpul săptămînii şi ea să rămînă totuşi cît se poate de drăguţă. Era orfană şi era sprijinul şi mîngîierea unei bunici bătrîne şi a unui frăţior surdomut în vîrstă de vreo zece ani. Aceste trei persoane alcătuiau mica gospodărie din coliba de sub copaci. În afară de bunică şi de copilul nefericit, Sijtje nu iubea pe nimeni mai mult decît pe Teun Vînătorul şi dacă avusese inimă să se gîndească la moartea, odată şi odată, a bunicii ei, se gîndise poate numai ca să-şi închipuie că va deveni nevasta lui Teun. Aşa cum stăteau lucrurile, îl tachina pe Teun, şi Teun pe ea, din toate puterile, şi nu mergeau mai departe. Dar bunicii bătrîne îi plăcea să-l audă pe Teun cum glumeşte, iar copilul surdomut era peste măsură de fericit cînd vedea că se apropie Teun, care îl învăţa să facă din pietre felurite capcane, ca să prindă vrăbii. Iar Sijtje se uita la Teun foarte prietenos, cu ochii ei mari, luminoşi, albaştri închis, cînd îl vedea că-l ajută pe băiat sau cînd îl legăna pe genunchi pînă ce acesta, de bucurie, scotea singurul sunet de care era în stare. Iar seara, cînd Teun pleca acasă, se întîmpla ca buzele lui să atingă obrăjorul ei alb (şi nu mai mult), iar cuvintele „Somn uşor, Teun !" nu sunau mai puţin prietenos din pricina aceasta.

Dar aseară Sijtje îl necăjise rău, pentru că era a şasea zi de vînătoare, iar Teun, cu toate că adusese acasă destui iepuri, nu împuşcase încă nici o potîrniche.

— Nu, frate Teun ! — spusese Sijtje. — Păr, mai merge, dar pene nu poţi să împuşti. Alea îţi zboară prea repede de sub nas, prietene !

— Cîte păsări vrei să-ţi aduc mîine ? — întrebă Teun.

— N-am să-ţi cer o treabă prea grea, flăcăule ! — răspunse Sijtje. — Dacă-mpuşti două, zic şi eu că te pricepi.

— Se face, Sij ! — exclamă vînătorul şi-i cuprinse mijlocul cu braţul. — Se face aşa cum vrei sau să nu-mi mai spui mie Teun Vînătorul ! — Şi o trase înspre el.

— Stai cuminte, Teuntje, — exclamă fata. — Lasă prostiile ! Guriţă ? Ce, nu ţi-e bine ? Adu mai întîi păsările şi p-ormă om vedea. Stai la un loc, flăcăule, lasă prostiile ! — Şi rîse în hohote, ca să întărească cele spuse.

— Foarte bine, — răspunse îndrăgostitul. — Dar ştii ce, Sij ? Dă-mi arvună o guriţă şi dacă mîine nu-ţi aduc păsările, adio guriţe. Dar dacă ţi le-aduc, vai de ciolanele tale !

— S-a făcut ! — exclamă Sijtje veselă, se apropie de el, îi strînse mîna voinicește şi-l lăsă s-o sărute pe obraz, cu care prilej gura i se întoarse spre el ceva mai mult ca altă dată.

Băiatul surdomut, care se uita la ei, îşi lăsă capul pe spate, jucă de plăcere tontoroiul şi, văzîndu-i fericiţi, bătu din palme.

Vă miră că Teun Vînătorul se uită azi cu oarecare dispreţ cînd „nu e decît un iepure" ?

Şi totuşi ! De-ar fi împuşcat iepurele ! Căci părea din ce în ce mai mult că are să se întoarcă acasă cu mîna goală. În zadar hoinărise cîteva ore prin duna lată din Schoorl ; prin văi, unde intrase pînă peste glezne în muşchiul des şi cafeniu ; peste dune albe, unde pe nisipul uscat şi mişcător i se ştergeau urmele paşilor ; pe cîmpii, unde băltoace sălcii umezeau terenul ; nicăieri, — pentru a folosi un termen de vînătoare din Holanda de Nord, — nicăieri nu „scoperise" [1] viaţă. E drept că simţise aici „piciorul" unui iepure, iar mai încolo „urma" [2]

[1] Descoperise. (N. a.)
[2] Găinaţ. (N. a.)

unor păsări, dar nici iepurele, nici păsările nu se arătau. Doborî, cu oarecare răutate, o bufniță albă, care se înălțase, cu aripile ei ușoare, fantomatice, dintr-o salcie pitică, o ridică de jos și o azvîrli cu dispreț. Veldin îi mai pricinui încă o dezamăgire, căci se oprise în fața unei vietăți, care, cînd își luă în sfîrșit zborul din mușchiul des, se văzu că nu era altceva decît o amărîtă de ciocîrlie. Și așa trecură ceasurile încete și pe Teun îl cuprinse iarăși descurajarea, sporită și de oboseală și de căldura zilei care începea. Deodată simți parcă o adiere ușoară, care îi trecu înviorător prin părul năduşit și cînd după aceea se mai sui și pe o colină de nisip, înaltă și albă, văzu în fața lui marea.

Marea e întotdeauna o privelişte impunătoare, dar cînd o vezi de pe un loc cu totul singuratic, — cu nimic altceva decît duna stearpă la stînga și la dreapta și în spate, fără nicio colibă pe mal și nici o pînză în larg, — vederea acestui gol întins te impresionează îndoit. Te cuprinde un simțămînt de parcă te-ai afla într-adevăr la ultimul hotar al lumii, de parcă ai fi cu adevărat unicul și ultimul locuitor supraviețuitor de pe pămînt. Teun Vînătorul se așeză tremurînd în vîrful colinei, împiedică pușca și privi valurile luminate de soare. Cîinele se odihnea lîngă el, gîfîind ; limba roșie îi atîrna din gură, lungă și uscată. Aici, la malul mării, și totuși nici o răcoreală !

Teun Vînătorul scoase din tolbă un codru de pîine și cîteva mere acre și le împărți cu prietenul lui. Scoase și ploscuța, ca să tragă o duşcă, dar și-o depărtă de la gură.

— Nu ! — zise el oftînd. — Ah, visul ăla ! Aș vrea să scap de el.

Voia să uite visul urît din noaptea aceea. De visul acela l-am mai auzit plîngîndu-se și din pricina lui era atît de abătut. Vroia să-l uite, dar privelişte mării îi aminti anumite amănunte, pe care le și uitase. Curînd se adînci și mai mult în vis, ca într-o realitate.

Se făcea că e iar, ca în somn, la vînătoare cu fiii boieroaicei din Schoorl. Tot la fel, nu pe cîmpia din Schoorl, ci în pădurea Berger. Purta un veston de vînătoare nou, cu nasturi de metal sclipitori, iar Sijtje îi înfipsese pe beretă o pană de fazan. Deodată zburară trei păsări

prin fața lui, dar nu putu să le ochească. Veneau tot mai aproape de el, vrînd parcă să-l sîcîie, dar de îndată ce se apropia de ele, cîrîiau, dădeau din aripi și zburau mai departe. În cele din urmă, vru să facă o sforțare ca să le împuște de foarte departe, dar pușca nu luă foc și-i căzu din mînă. Atunci cele trei potîrnichi cîrîiră toate trei deodată și una din ele zbură și se așeză pe pălăria boierului, unde rămase locului. „Pot să trag, boierule?" strigă el. Boierul îi făcu semn prietenește cu mîna că da. Teun ochi ; pasărea căzu. Dar cînd Teun se duse s-o ridice de jos, nu mai era de găsit nici pasărea, nici boierul din Schoorl, ci în locul acela zăcea capul însîngerat al lui Sijtje, care îl privea cu ochii stinși. Și stînd el așa și privind-o lung, veni deodată marea, iar capul începu să se miște pe valuri și se duse la fund și dispăru și veni iar sus și dispăru iar, pînă ce Teun se trezi. Îi cînta cocoșul. Lumina pătrundea printre crăpături și prin ferestre. Se îmbrăcă pentru vînătoare.

Și acum, privind lung marea, își deapănă visul, iar capul lui Sijtje apare dintre undele sclipitoare și spumoase ale mării Nordului și se înalță și coboară, odată cu talazurile.

Își întoarse privirea ca să nu mai vadă apa și se întinse cu fața în jos pe povîrnișul colinei, cu brațele sub cap. Curînd adormi, iar groaznicul spectacol îi veni iar în minte, dar întreaga mare se făcu roșie ca sîngele ; flăcărui și scîntei jucau pe fața apei și zburdau în rotocoale. Deodată răsunară două împușcături. Se trezi, Veldin sărise în sus cînd auzise zgomotul ; acum cobora colina în goană.

Un nor de fum se înălță alene de după o dună vecină și un stol mare de potîrnichi speriate își luă zborul de acolo. Teun își chemă cîinele înapoi și urmări păsările cu ochii. Se lăsară încet în jos de cealaltă parte a colinei și porniră spre sud, după bătaia vîntului. În clipa următoare se ivi un om pe creasta dunei și-și roti privirea ca să vadă încotro au zburat. Dar ele se lăsaseră jos. După aceea, omul își încărcă foarte calm pușca, iar Teun Vînătorul îl văzu cum își vîră o pereche de păsări frumoase în tolbă, după ce mai întîi le privise cu plăcere o clipită.

Era Derk Joosten, singurul om din tot satul Schoorl, care nu putea să-l sufere pe Teun, dar pe care nici el nu-l înghițea. Căci Derk Joosten era un băiat josnic, care nu se sfia să îmbine meseria de braconier cu cea de vînător. Îl prinsese o dată, cînd punea, seara tîrziu, laţuri, o plăcere din pricina căreia schoorlezii nu sînt bine văzuţi. Altminteri, era un vînător prost şi, cu braconaj cu tot, nu aducea acasă într-un sezon de vînătoare nici jumătate din cît aducea Teun, cel „care făcea cît doi", ceea ce îl supăra foarte.

De îndată ce Derk îl zări pe Teun Vînătorul, îi strigă, pe jumătate poruncitor :

— Încotro ai pornit, Teunis ?

— Parcă tu nu ştii ! — răspunse acesta.

— Da' ce ? Pot să văd prin munte ? — îl repezi Derk Joosten. — Tu ai împuşcat ceva ?

— Nici păr, nici pene ! — strigă Teun Vînătorul, sincer.

— Eu da ! — răspunse Derk rînjind şi scoase din tolbă un iepure şi trei potîrnichi, pe care le ţinu în sus, triumfător.

— Fiecăruia îi vine rîndul, Derk ! — îi strigă celălalt.

— Da ! — zbieră Derk. — Şi dacă azi nu-ţi vine rîndul, p... !

Coborî duna şi-şi văzu de drum, îndreptîndu-se înspre nord.

— Acum spre cîmp, Veldin ! — îi zise Teun Vînătorul cîinelui şi o rază de curaj îi sclipi iar în ochi. Pe faţa bronzată se ivi un rîs de mulţumire. Trase o duşcă scurtă din ploscă şi porni înspre sud.

Îşi întipărise bine în minte locul în care văzuse că potîrnichile se lăsaseră la pămînt. După toate socotelile, era un teren bine cunoscut de el şi care arăta ca o defrişare neizbutită, acoperită ici şi colo de mici dumbrăvi de grozame, sălcii tîrîtoare şi mesteceni pitici. O luă însă şi mai spre sud, ocolind locul, ca să împuşte păsările contra vîntului. Apoi se apropie de teren, dar potîrnichile se sălbăticiseră. Cu mult înainte ca el să le poată ochi, îşi luară zborul şi făcură o bucată bună înspre sud-est, unde se lăsară iarăşi la pămînt.

— Răbdare, — își zise Teun și, după ce scotoci în zadar terenul, ca să vadă dacă nu mai rămăsese măcar una, porni și el în aceeași direcție, să urmărească stolul.

Așa se petrecură lucrurile încă de trei sau patru ori, întocmai ca în vis. Potîrnichile i-o luau mereu înainte. Nu-și pierdu însă curajul. Priveliștea păsărilor în perspectivă, oricît de enervantă, i-l întreținea. Mintea îi era atît de plină de potîrnichi, încît cred aproape că ar fi putut să lase să-i treacă un iepure de-a curmezișul drumului, fără să-l fi băgat de seamă, cît de bun vînător era, decît prea tîrziu. După cîteva ore de urmărire, se odihni din nou, într-un loc, unde cîinele găsise apă de izvor. Animalul nu se mulțumi numai să-și stingă setea, ci se întinse pe burtă în băltoacă. După ce se răcori, arăta iar la fel de vioi și de atent ca disdedimineață. Teun îi urmă exemplul, apoi își continuă urmărirea.

Curînd avu pădurea Berger într-o parte. Deodată văzu că stolul se înalță iar și numaidecît se lasă din nou la pămînt. Se grăbi în direcția aceea. Fu repede aproape de locul în care trebuia să se afle stolul! Cîinele își ținea botul lipit de pămînt, cu cea mai mare atenție. Speranța lui Teun nu fusese încă atît de vie toată ziua. Dar deodată zări borna de vînătoare a seniorului din Bergen, al cărui privilegiu se întinde la cîteva fălci dincolo de pădure. Cîinele o și depășise. Ispita era mare. Nu împușcase încă nimic, după o goană obositoare de atîtea ore! Ba ceva mai mult: se lăudase că are să aducă potîrnichi. Sijtje are să-i refuze sărutarea făgăduită. Mai rău chiar: are să rîdă de el! Numele lui n-are să mai fie Teun Vînătorul. Pîndarul pădurii Bergen era plecat la Alkmaar. Derk Joosten, — hm! cît de provocător stîrnise păsările! — o luase înspre nord. Și colo, la patruzeci de pași, poate, se aflau păsările pe care le dorea (adică nu: de care avea nevoie), potîrnichile frumoase, obosite de atîta drum, coborîte la pămînt ca să se odihnească în mușchiul înalt.

Simți că tremură. Inima îi bătea tare. Cîinele se duse mai departe, adulmecînd. Teun își ridică privirea și oftă adînc. O clipită foarte scurtă,... și-și chemă înapoi cîinele, care se supuse mîrîind.

— Nu vreau să mă numesc Teun Braconierul, — oftă el.

Întoarse bornei de vînătoare şi terenului de vînătoare al seniorului Bergen spatele şi deodată, — ca o răsplată, — un zbîrnîit puternic ! Bătînd aerul cu aripile lor scurte, zburau, chiar în faţa lui, o pereche de potîrnichi ; codaşe, care nu se putuseră ţine după stol. În aceeaşi clipă, degetul lui fu pe trăgace ; cele două împuşcături detunară. Una din potîrnichi căzu pe dată, prăbuşindu-se vertical. Cealaltă mai zbură o clipă, se învîrti în aer şi căzu şi ea. În timp ce Veldin se repezise la cea dintîi, Teun se duse el însuşi s-o ridice pe cealaltă. Mai trăia şi se străduia să se ascundă în muşchi, dar el o prinse. Îl privi, tristă şi rugătoare, cu ochii ei mici şi rotunzi, din care lumina se şi stinsese pe jumătate. Teun îi dădu drumul din mînă. Cu aceiaşi ochi îl privise Sijtje în visul acela groaznic. Întreaga viziune îi reveni în minte. Cînd ridică din nou potîrnichea, penajul cenuşiu era zburlit.

Amintirea lugubră a trecut, iar Teun Vînătorul îşi continuă vesel drumul. Are ceea ce dorise. Cele două potîrnichi necesare pentru păstrarea numelui i se leagănă pe şolduri. N-a pierdut sărutul lui Sijtje. Puşca încărcată din nou i se pare uşoară. Merge aşa, printre buruieni şi mărăcini. După un sfert de oră îi iese în cale un iepure, dar cade aproape în aceeaşi clipă, „din sprintene salturi trăznit de plumbii mai repezi ca el", cum ar fi cîntat cel mai poet dintre vînătorii din toată Olanda [1].

— Cine rîde la urmă, rîde mai bine ! — zice Teun Vînătorul. Şi mulţumit de vînătoarea lui, se îndreaptă liniştit spre Schoorl.

Soarele trecuse de mult de amiază. Teun mai avea un urcuş obositor şi un drum lung, cu toate că distanţa în zbor de pasăre nu era prea mare. Dar ce însemna oboseala ? Avea să i se înfăţişeze triumfător lui Sijtje, cu prada.

— Mă laşi să-ţi duc eu iepurele ? — întrebă un băieţel cu părul galben ca paiul şi cu obrajii cafenii (apărut pe ultima dună din Schoorl din tufăriş, unde îşi tăiase o nuia), cînd văzu ieşind prin plasa tolbei picioarele păroase.

— Te las, frate Krelis ! — zise Teun Vînătorul, voios. — Am să ţi-l dau, dar să nu ciuguleşti din el, auzi ? — Se

[1] D. J. van Lennep, vînător şi poet (1774—1853).

așează pe jos și, deschizînd tolba, deșertă mai întîi din ea păsările, pe care le vîrîse deasupra. Băiatul luă una în mînă și o privi.

— E-hei, ce grasă ! — zise băiatul. — Și ce ochi frumoși ! — adăugă el, deschizînd, ca într-o joacă de copil, unul din ochii păsării și arătîndu-i-l lui Teun.

— Lasă-i ochii închiși, derbedeule ! — zise Teun Vînătorul mînios. Și iar i se ivi un nor pe frunte.

Apoi atîrnă iepurele, cu labele din spate înnodate, pe bățul băiatului, iar acesta, mîndru de povara lui și simțindu-se mai mare decît toți băieții de țăran din splendoarea combinată Schoorl, Groet și Camp, coborî repede la vale cu urecheatul.

Teun Vînătorul ascunse cele două păsări în buzunarul cel mai din fund al tolbei, ca să nu li se vadă nici un fulg.

— Am să fac pe prostul, — își zise el, — ca s-o văd ce zice.

Așa străbătu satul și sui cărarea, făcîndu-și socoteala în tăcere dacă Sijtje o fi acasă la ora aceea sau nu. Mai avea vreo cincizeci de pași pînă la coliba ei. Atunci foșni desișul în stînga lui și Sijtje țîșni cu un țipăt, ca să-l sperie. Copilul surdomut o urma agale.

Teun Vînătorul se sperie într-adevăr, mai mult decît s-ar fi putut aștepta Sijtje. Îi trecu un fior rece prin mădulare. Dar se stăpîni.

— Cu mîna goală ! — exclamă el rîzînd.

— Nu-i adevărat, — zise voioasă fata. — L-am văzut pe băiat cu un iepure. Dar unde-s păsările, Teun ?

— N-am izbutit să-mpușc niciuna ! — zise Teun Vînătorul simțind că fața îl trădează. — Crede-mă ! — adăugă el, văzînd-o că-l privește neîncrezătoare.

— Așa să fie ? — zise ea și puse mîna pe tolbă, ca să se convingă.

Dar el îi trase tolba din mînă și o împinse, cu un gest energic, pe partea dreaptă. Fata rîse și sări, prin fața lui, în partea cealaltă, vrînd totuși să vadă dacă e ceva în tolbă. Împușcătura dudui, cîinele se repezi, iar Sijtje zăcea în sînge la picioarele lui.

În mișcarea bruscă pe care o făcuse Teun ca să împingă tolba în partea cealaltă, unul din ochiurile plasei se agă-

ţase de cocoşul stîng, ridicase puşca în sus şi provocase împuşcătura.

Teun Vînătorul şi cei doi băieţi rămaseră încremeniţi. Copilul surdomut îşi veni cel dintîi în fire. Se repezi mînios spre Teun şi îl muşcă de braţ. Arma căzuse pe jos. Deodată, nefericitul vînător se aplecă şi o luă de pat, dar o mînă voinică o apucă de ţeavă şi i-o smulse. Era un ţăran, care dăduse fuga. Al doilea foc fu tras în aer. Jumătate sat veni în graba mare şi se înghesui în jurul trupului lui Sijtje şi în jurul nenorocitului care îşi cerea puşca înapoi şi care se lupta cu ceilalţi, cu furie mută.

Bietei Sijtje nu mai avură ce să-i facă. Se ştie că o încărcătură de alice trasă *à bout portant*[1] răneşte de o mie de ori mai rău decît un glonţ, pentru că fiecare alic face o rană, iar cantitatea de plumb e simţitor mai mare. Şi apoi, împuşcătura o nimerise pe drăgălaşa copilă chiar în inimă. Plînsă de întregul Schoorl, Sijtje se duse să odihnească sub „copăceii verzi" ai cimitirului. Bătrîna bunică şi copilul surdomut pierduseră totul.

Nefericitul Teun Vînătorul fu cuprins de fierbinţeală mare, care îi produse o stare de delir violent, neîntrerupt. În noaptea de după înmormîntarea lui Sijtje, izbuti să scape de paznicul adormit şi ieşi pe fereastră. Pîndarul pădurii Bergen, care se întorcea spre casă tîrziu, îl văzu lucrînd la lumina lunii, sus pe dună, în cămaşă. Se duse spre el. Teun nu-l recunoscu.

— Ce faci acolo, Teun ? — îi strigă el cu glas energic şi îl apucă de braţ.

— Boierule ! — zise nenorocitul speriat, pe şoptite. — O îngrop. Acuş-acuş vine marea.

Şi acoperi cu nisip una din potîrnichi, pentru care scobise cu degetele o groapă.

În seara următoare îşi dăduse sufletul.

1840

[1] Cu gura ţevii în ţintă. (Fr.)

ȘLEPARUL

Am călătorit atît de des în șlepuri trase de cai, încît sînt în stare să scriu despre ele cel mai grozav pamflet și cel mai grozav elogiu. Cîndva am avut o ieșire cam violentă împotriva lor[1], dar nu-mi pare rău decît pe jumătate. Cred că am făcut aceasta ca să promovez cauza căilor ferate ; din pură nerăbdare. Dar acum, cînd văd că se desființează un singur șlep cu cai, iar coșurile care se leagănă în aer[2] (semnal specific olandez) spun *memento mori* și altor șlepuri, problema ia pentru mine un aspect atît de melancolic, încît aș fi în stare să iau cu chirie salonul vasului, de la Amsterdam pînă la Rotterdam, ca să scriu în singurătate o elegie despre timpurile care s-au schimbat. Nu atîta de *șlepuri* îmi pare mie rău, — au prea multe cusururi și există mijloace de transport mai bune, — ci de *șlepari* ! Pentru că ei, dragi prieteni, reprezintă o pierdere ! Șleparii sînt o categorie de oameni buni, cinstiți, credincioși și de modă veche și va fi păcat să dispară de pe pămînt, sau, — ca să zic așa, — de pe apă. Cinste lor ! Du-te la un șlepar serios și dă-i un comision verbal, o scrisoare nesigilată, o mare sumă de bani, o mobilă scumpă : nici un cuvînt din mesaj, nici un gologan din sumă, nu va lipsi, nici o literă din scrisoare nu va fi citită, nici o zgîrietură nu-ți va apărea pe mobilă. Ai grijă numai ca el să *știe* ce-i încredințezi și fii liniștit ca și cum ai fi fiul lui. Chipul tău îl văd încă în

[1] V. în legătură cu aceasta : *Călătoria pe apă și pe uscat* (1837). (N. a.)

[2] Coșuri pe stîlpi : jaloane ale unui drum de fier proiectat.

fața ochilor, credinciosule Van der Velden ! Faci parte din personajele familiare ale amintirilor mele din timpul studenției. Ai cui pași îi auzea Hildebrand cu mai multă plăcere decît ai tăi, cînd pe scara cu trepte neegale a modestei lui locuințe de student, aduceai, tîrîndu-l în sus, coșul de paie cu lacăt sau binecunoscutul cufăraș, care nu mai avea nevoie de adresă, și cînd împreună cu prietenosul tău „salut, și familia e bine sănătoasă", căutai, mai nerăbdător chiar decît el, dublura cheii cu care mama lui dragă încuiase lacătul ? Treceai vreodată prin fața locuinței lui, fără să afli „dacă domnul Hildebrand n-are ceva să spună" ? Sau, cînd erai în orașul lui natal, puteai să treci vreodată prin fața casei lui părintești, fără să intri pentru o clipă, ca să spui „că l-ai văzut pe domnul Hildebrand chiar eri" și să improvizezi cele mai călduroase salutări din partea lui ?

Nu l-ai ascuns, — și nu numai o dată, — în vasul tău, cînd era „boboc", pînă ce era dat jos tabelul studenților urmăriți ? Și cînd și-a luat diploma și i-ai urat noroc, ce-ai avut la ochi, de n-a putut batista aceea să stea la locul ei în buzunar, cînd ai spus că „dumneata i-ai dus cele mai multe cufărașe" ?

Ei, fir-ar să fie, Van der Velden, șlepul n-ar trebui desființat !

Dar în afară de acesta, mai aveam pe șlepuri mulți prieteni care puteau să-mi recunoască geamantanul și sacul de voiaj de la un sfert de oră depărtare și atunci scoteau numaidecît din cabina de bord pernele cele mai moi, le scuturau și le puneau pe fotoliul de comandă, gata să-mi cedeze și saboții lor, dacă pe jos era udătură. Dacă se putea, stăteam în fotoliul de comandă. Despre acesta n-am vorbit niciodată de rău. Știam povestea tuturor șleparilor și a tuturor servanților, știam despre cunoștințele lor dinainte și despre greutățile lor de mai tîrziu de pe șlepuri. Fiecare dintre ei avea meritele lui în conversație. Unul știa să-ți arate în tot locul rațe și iepuri, pe pămînturile prin fața cărora treceam ; altul știa să clefăie foarte nostim din pipă și să îndruge amintiri de pe cînd mergea la școală ; al treilea vorbea despre „Bunăparte" și ce spaimă o fi fost ăla pentru „căzaci", cu toată precizia unui contemporan și a unui prieten comun. Îmi

aduc aminte de bătrînul Mulder, cel cu pălăria vopsită şi cu pantalonii scurţi (conducea întotdeauna cele mai pline şlepuri) ; de lunganul de Rietheuvel, cel renumit pentru salvarea înecaţilor ; de fratele lui, cel poreclit „Ciupitul", care, deşi lipsit de aerul solemn al meseriei de şlepar, era un şugubăţ hazliu şi vorbăreţ, care se pricepea să întindă o anecdotă pînă la o depărtare de atîtea poduri, cîte îi cereai. Dacă *el* ar fi citit începutul acestei bucăţi, s-ar fi enervat, pentru că ştiu că nimic nu-l supără mai mult decît să audă pe cineva că deplînge viitorul lui şi al întregii bresle şlepăreşti.

— Curînd n-ai să mai fii bun de nimic, şleparule ! — îi zise lui Rietheuvel o cucoană din salon, uitîndu-se pe sub ochelari, după ce făcuse sforţări zadarnice să atragă în conversaţie pe un domn, care stătea retras. — Curînd n-ai să mai fii bun de nimic, şleparule !

— Cum aşa, coniţă ? — întrebă căpitanul.

— Păi de, cu drumul ăla de fier... !

— Drumul de fier ? Coniţă, ăla nu face nici două parale ! Dacă nu era aialaltă... *El* n-are să mai fie bun de nimic, în curînd. Acuma a ieşit aia nouă... — Cucoana nu ştia nimic pe lume mai nou ca drumul de fier şi „n-are s-o ducă nimeni *pe ea* cu preşul". — Da, dar uite ce e, — zise Rietheuvel, — în aia nouă ai să mergi şi matale. Ai citit matale despre reţeaua pneumatică subterană ?

— Despre ce ? — întrebă cucoana, luîndu-şi ochelarii de pe nas. — Despre ce ?

— Păi... despre reţeaua pneumatică subterană ! — strigă şleparul, atît de tare, cît îi îngăduia vocea lui răguşită. — E minunată, zău aşa ! Tuburi, conducte, canale... Subterane, ştii ? Să zicem de la Amsterdam la Rotterdam şi vice-versa. Astea-s cele două mai mari. Mai sînt şi altele, mai scurte, spre Halfweg, Haarlem, Leida... Înţelegi matale : după caz.

Cucoana îşi ascuţi urechile şi căscă gura.

— Drăguţă, uite : intri în prăvălie. Vezi un rînd de găuri în pardoseală, pictate cu litere mari. Toate oraşele, ştii mata, toate sînt acolo. Halfweg, Haarlem, Leida, toate. Vezi un talger mare, atîrnat acolo, şi alături un slujitor în livrea. Aşa cum îţi spun. Unde ai matale treabă, cucoană ? Aşa, de-o pildă. Zi unde ! — Aici povestitorul

aşteptă un răspuns, dar cucoana nu ştiu ce să spună şi se şi temea ca toată povestea să nu fie o capcană, pentru a-i prinde în laţ naivitatea. — Bine. Ai să ştii atunci. Să spun eu : ai treabă la Rotterdam. Iei un bilet. Foarte bine. Urcă-te, te rog, pe talger.

Aici, cucoana nu se putu stăpîni.

— Pe talger, şleparule ? — exclamă ea, iar ochii cît pumnul i se făcură, de mirare, cît farfuria. — Ce să fac pe talger ?

— Stai să vezi. Te cîntăreşte. Eşti încă prea dolofană. Bine. Atîtea livre, atîta forţă în pneumatic. Treci, te rog, pe gaură. Buf ! Eşti la fund. Vîjjj ! Şi mergi... ! Nu vezi nimic. E beznă, de-ţi dai cu deştu-n ochi. Nici nu-ţi trebuie să vezi. Zece minute ! Ţoc, poc, te saltă în sus. Iar eşti într-un birou. Crezi că tot în ăla ? Aş ! Eşti la Rotterdam. Aşa e, Piet, sau nu ?

La această întrebare, cel în cauză, care călătoreşte ca servant cu Ciupitul, nu răspunde decît dînd din cap şi luînd o priză de tutun.

— Piet se duce cîntăritor acolo, — continuă şleparul. — Poţi s-o vezi desenată. S-ar fi introdus de mult, stimată doamnă, dar trebuie aşteptat să se demodeze mînecile largi... Pietje, se răcoreşte, flăcăule ! Nu mai eşti tînăr. Nu te mai fandosi, dacă avem o duduie pe vas. Pune-ţi bluza pe tine, băiete. Şi dă-mi şi mie gluga, că-ncepe să plouă.

— Da, oameni buni ! — observă domnişoara. — Trebuie să aveţi grijă de sănătate. Nu ştiu cum rezistaţi !

— Cum rezistăm ? — zice şleparul. — Duduie, să ştiţi că nu există oameni să îmbătrînească mai mult ca şleparii şi învăţătorii. Învăţătorii, de pe urma răsuflării nevinovate a copiilor, iar şleparii, de pe urma vremii şi a vîntului.

SERVANTUL DE PE ŞLEP

— Dacă am avea cu o slujnică mai puţin, — zise primarul Dikkerdak, într-o dimineaţă frumoasă, trăgînd de un canaf al cordonului halatului său, într-un chip de parcă i-ar fi intrat în cap că propunerea aceasta va avea succes.

— Cu o slujnică mai puţin ! — exclamă ea, în timp ce ochii începură să-i scînteieze în mod primejdios. — E cu neputinţă, domnule ! Dacă se cheltuieşte prea mult, păi nu din pricina slujnicelor se cheltuieşte. Slujnicele trebuie să rămînă ! *Eu*, — şi apăsă cu putere pe acest pronume, — *eu* nu mă pot lipsi de nici o singură *domestique*[1] !

Primarul avu un acces violent de tuse, pentru că era răcit. Calm, îndoi exemplarul din Gazeta Haarlemului de marţi 18 octombrie (e mult de atunci) pe cutele oficiale ale „numitei gazete", mai puse o buturugă pe foc, se duse la fereastră, se uită întîi la copacii de pe terenul reşedinţei lui de la ţară şi apoi, peste burtă, spre vîrfurile papucilor lui moaraţi. Avu încă un acces de tuse, ieşi din cameră cu demnitate, puse să-i pudreze peruca şi, după ce săvîrşi această solemnitate, se închise în camera lui. Apoi întinse mîna şi trase clopoţelul.

— Spune-i lui Kees să vină sus ! — îi zise el slujnicii care intrase.

Kees veni, pudrat ca şi stăpînul. Era un om de vreo cincizeci de ani, de statură potrivită.

— Ce-aţi dorit, conaşule ?

[1] Servitoare. (Fr.)

— Kees, — începu primarul, dar un nou acces de tuse îl împiedică să continue.

Kees ascultă pînă la urmă accesul, stînd în cea mai respectuoasă poziţie.

— Kees, reluă primarul, — m-ai servit cu credinţă douăzeci şi doi de ani. M-ai servit cinstit. M-ai servit cu tragere de inimă...

Kees prinse curaj. Crezuse că era vorba de ceva neplăcut ; primarul era un patron sever. Dar cînd primarul văzu că lui Kees i se luminează faţa, prinse şi el curaj. Aşa încît în clipa aceea erau împreună doi oameni, amîndoi însufleţiţi de cel mai mare curaj din lume.

— M-ai servit cu credinţă ! — repetă primarul.

— Am făcut ce-am putut, — zise Kees calm şi-şi privi reverele roşii ale hainei lui bej.

Primarul luă o priză de tabac şi zise :

— Am aşteptat numai prilejul să te răsplătesc.

— Cît despre asta, conaşule... ! — reluă Kees şi o lacrimă mare i se ivi în colţul nasului, pentru că era un om simţitor, în ciuda favoriţilor. — Aţi fost întotdeauna bun cu mine. Aş dori...

— Ascultă, Kees, — zise primarul. — Vorbă lungă, sărăcia omului : e vacantă o slujbă la primărie şi m-am gîndit la dumneata. E o slujbuliţă uşoară, o slujbuliţă bună...

— Dar, — zise Kees, — dacă-mi pot îngădui să vă întrerup conaşule, nu ţineam de fel să schimb locul...

Primarul avu iar un acces violent de tuse.

— Şi dacă-mi pot îngădui, — continuă Kees, — să întreb : ce slujbă... ?

Primarul Dikkerdak îşi frecă bărbia, cu un gest solemn.

— Servant la şlepul de pe... — zise primarul Dikkerdak majestos. — În scurt timp se face numirea. Gîndeşte-te bine, Kees ! Ţi-l recomand. Şi acum du-te (huh ! huh !) şi întreabă (uhî, uhî) dacă vrea coniţa (uhî, uhî) să-mi trimeată sus siropul (uhî, uhî) cu Betje. Am răcit rău.

Kees ar fi vrut să mai spună ceva, dar primarul tuşi atît de îngrozitor şi se făcu atît de roşu la faţă, şi făcu semne atît de clare că-i trebuie numaidecît siropul, încît Kees socoti că e mai cuminte să plece.

— Cal de bătaie la șlepar! — strigă Kees după o oră, cînd ajunse acasă la el, și-și trînti de pămînt pălăria galonată, ca să zboare unde-o vrea. — Cal de bătaie la șlepar!

Biata Leentje, nevastă-sa, crezu că bărbatul ei s-a scrîntit, ridică pălăria și-l întrebă ce-i cu el.

— Trebuie să mă fac servant pe șlep, — exclamă el, iar ochii i se rostogoleau înspăimîntător în orbite. — Servant pe șlep, pentru că l-am servit pe dom' primar cu credință douăzeci și doi de ani! Cu mătura, de!... Frumoasă meserie. Să țip: ho... o... o...! cu douăzeci de o, la un pod; și hu... u... u...! cu cincizeci de u, la un pereu... Splendid, nu?

Biata nevastă nu prea înțelese mult din toate aceste expresii, dar mare îi mai fu groaza și sila, cînd află pricina!

— Ce? — exclamă ea... — Să umbli tu cu bagajele pe la uși! Cu o șapcă de hamal pe capul tău pudrat! Cu o manta soldătească pe tine, în locul hainei tale cu ceapraz! Abia ți-a făcut una nouă...!?

— Degeaba, femeie! — zise Kees. — Am băgat eu de seamă. Conașul e cam strîmtorat. Dar e rău de cei pe care-i lovește.

— N-ai să te duci! — exclamă Leentje. — Lasă-l pe conașul să te dea afară. Să te asvîrle în stradă. Dar servant pe șlep, nu, după ce ai fost fecior în casă douăzeci și doi de ani la un boier.

Și fu luată cu unanimitate de voturi hotărîrea că asta *nu* are să se întîmple. Ce s-a întîmplat, poate să povestească însuși Kees, în felul lui, așa cum a mai povestit de atîtea ori, cu mîna pe cîrmă.

— Și treaba a rămas așa, încurcată. Dar după vreo paispe zile, era într-o marți și conașul se ducea în fiecare marți la primărie, am plecat cu trăsura la oraș. Am tras în fața primăriei. Mă dau eu jos și-i ajut boierului să iasă din trăsură. Așteaptă-mă o clipă aici, Kees, zice. Cu trăsura? îl întreb eu. Nu, Kees, zice. Tu singur. Du-te la cameriști, mai ai cunoscuți pe-acolo. Păi da, aveam acolo un văr primar. Ce cauți *tu* aici? zice

văru-meu. Îi zic : nu știu, zic. Și boierul intră în primărie. Ce mi-am zis ? N-o să facă boierul prostia să vorbească acolo înăuntru despre slujba aia. Pasă-mi-te, eu credeam că s-a zis cu ea. Pentru că o fi văzut el că n-am nici un chef. Aștept eu preț de vreo juma' de ceas. Sună. Văru-meu se duce înăuntru. Cît ai bate din palme, a și venit înapoi. O viață-ntreagă a lucrat acolo. Ci-că să mă duc sus. Acolo stătea pe scaun conașul, care mai e și azi destul de gras, și mai era grasul ăla de Van Zuchter, și mai era domnu' Daats, care fiu-său mai e și azi primar, așa cred, și mai era răposatu' domnu' Watser cu peruca lui cu coadă, și mai era domnu' Kierewier, da' ăla de fapt n-avea nimic de spus, ăla făcea pe secretarul și stătea cu nasu-n hîrțoage. Da' ăl mai gras, Van Zuchter ăla, avea un fel de ciocănaș în mînă. Și începe ăla să mă dăscălească și să-mi ureze noroc și, ce mai tura-vura, să-mi spună că domnu' Dikkerdak, adică domnu' *meu*, a vorbit frumos, așa și pe dincolo, așa că dumnealor s-au gîndit să mă facă, după cum am dorit eu, note bene, servant pe șlep. Și ci-că trag nădejde toți că am să-mi văd de treabă în slujba asta, cu credință și cu cinste, și cîte și mai cîte, verzi și uscate. Uite, așa m-am supărat de rău, că era să mă lovească damblaua. Și mi-am zis : stai tu, grasule, numai o clipă să te oprești, și ți-oi zice și *eu* ce știu. Știi ce ? Vroiam să le spun pe șleau că *nu mă bag*. Da' de unde ! Cît ai zice amin, ca să zic așa, tabără toți pe mine cu filicitările. Și hop și Kierewier ăla, că e gata pregătit cu o țidulă și mi-o vîră cu sila în mînă. Iar domnu' *meu* nu face nimic, decît tușește. Acum tușea de mama focului. Și pînă să scot eu o vorbă, pipăie domnu' Van Zuchter un clopoțel de pe masă. Nu știu dacă am văzut în viața mea unul ca ăla de mare. Parcă era clopot de biserică. Și sună, și sună ! Și intră iar văru-meu și ci-că pot să plec... Iar cît despre femeie, cînd am venit acasă ca servant de șlep... ! Dar nici n-apucasem să ajung acasă și sare și doamna Dikkerdak să mă filiciteze, și domnișoara ! Și că să ajung șlepar ! Frumoasă treabă ! Toți șleparii sînt mai tineri ca mine. Și dintre servanți, ani mai puțini ca mine au numai trei.

Adică, ani mai puțini de serviciu... Și ce-a mai bocit femeia, cînd a trebuit într-o dimineață friguroasă să mă duc pe vas, cu bluza marinărească pe braț. Ce știți voi, oameni buni ?... Da, da... uite-așa ne ducem noi viața, de azi pe mîine. Conașul a murit, și conița a murit, și domnișoara a mai călătorit cu mine, nu-i mult de-atunci. Dar nu mi-a dat nici bună-ziua. Și eu merg pe șap'șdoi... ! Ho... o... o... o..., trăgătorule ! Se face praf odgonul de atîtea izbituri ! Ăla mai are de tras și mai mult ca mine, dac-o vrea Dumnezeu !

BĂRBIERUL [1]

către
Domnul J. D. van den Aanzett,
chirurgus la Monnickendam

Stimate coleg !

Serile lungi de iarnă şi numărul relativ mic de pacienţi îmi permit să-ţi scriu încă înainte de anul nou o scrisoare confraterească, lucru pe care am avut de mult chef, pot să zic, pe care am simţit de mult nevoia să-l fac, aşa încît acum nu mai pot rezista acestui *stumilus* [2]. N-ai să crezi ce repede scade zi de zi în acest oraş numărul confrater-ilor cu care să poţi ca lumea schimba despre ştiinţă nişte idei. Sînt aproape toţi în prezent oameni fără nici cel mai mic studiu, care, da, operaţia o înţeleg, adică manual posedă dexteritatea, dar pornesc la treabă fără nici o teorie sau sistem şi nu-şi pot da nici o socoteală de ce fac, care nu sînt capabili nici măcar, dacă printr-o împrejurare întîmplătoare pricinuiesc o ulceraţiune, s-o vindece *secundum legum artum* [3] sau să aplice un *emplastri* [4]. De aceea, de obicei ei nici nu ştiu, la o *blessure* [5],

[1] În timpul lui Hildebrand, bărbierii, foşti „chirurgi" (făceau extracţii dentare, luau sînge etc.), devin „subchirurgi", deoarece chirurgia fusese preluată de medicina academică, pe care ei acum o invidiază şi, involuntar, o parodiază.
[2] Stimulent. (Latină incorectă.)
[3] După regulile artei (Latină incorectă.)
[4] Plasture. (Latină incorectă.)
[5] Rană. (Fr.)

să recomande altceva decît apă rece sau un tampon de vată.

Vai, dragul meu Van den Aanzett, cînd ne făceam noi împreună meseria, în tinereţe, la stimatul dumitale unchi de pe Amstel, era altă meserie şi alte vremuri. Cine ar fi îndrăznit să dea acestor învăţaţi numele dezonorant de bărbier sau de frizer, care nu se găseşte nici în cele mai ample dicţionare din vremea noastră? Astăzi, mic şi mare aşa ne spune. Meseria noastră, după ce a fost smulsă din cercul ştiinţelor medicale, a fost izolată, aşa încît acuma se ofileşte şi se usucă, întocmai ca o ramură ruptă, amputată din copac. Puţini oameni sînt aşa de norocoşi ca noi, cărora ne-a mai rămas posibilitatea de a exercita chirurgia de înalt nivel. Dar care e consideraţia de care ne bucurăm? Ce caz se face, cu privire la noi, în Comisiile medicale provinciale? Şi nu trebuie oare să recunoaştem că, în aceste vremuri de beznă, briciul ne răpeşte toată încrederea publicului în lanţetă?

Dacă măcar ne-am găsi în mînuirea aceluiaşi brici un mijloc suplimentar de existenţă, — aşa cum îi şade bine unei arte atît de strîns legate de civilizaţiune şi de care depind atît de multe, de necrezut de multe lucruri, în societate, — ne-am putea cel puţin consola că avem grijă de profitul general, nu fără absolut nici un profit pentru noi înşine. Dar dacă şi dumitale îţi merge tot ca şi mie, atunci pierzi zilnic clienţi şi nu se mai procreează alţii noi. Ieri, — şi această împrejurare mă determinează să-ţi scriu tocmai azi, — ieri mi-am pierdut ultimul pacient, care era obişnuit să se lase bărbierit pînă la ceafă, cu un instrument lat şi niţeluş în systema tare, aşa cum obişnuia răposatul nostru patron să-i trateze pe primari, cînd lumea mai ţinea ca părţile guşei şi gîtului să aibă o înfăţişare îmbujorată. Acum e la modă să laşi pe loc cît mai mult păr cu putinţă, spre marele affront faţă de descoperirea lui Tubal-Kain [1] şi faţă de meseria de chirurg şi, îndrăznesc să spun, şi spre marele détriment al bunelor moravuri pe de-asupra. Pentru că prezumez, pe motivuri temeinice, că toţi regicizii, sinucigaşii, instigatorii şi autorii de comedii, în Franţa şi aiurea,

[1] Personaj din mitologia ebraică ; creatorul metalurgiei.

îşi datorează abrutizarea în cea mai mare parte faptului că încă din anii de *pubertas* îşi dau frîu liber bărbii şi o lasă să crească în chipul acela revoluţionar, care se numeşte „o Franţă tînără".

Îi văd zilnic în librării.

Dar să mă întorc la răposata. Pot să spun, împreună cu dumneata, că toată ambiţia mea pentru meserie a fost băgată în groapă. Pentru că ce vrea lumea acum? Dispreţuind tot ce e graţios, tot ce e cu adevărat frumos în operaţie, îţi cere doar să faci treaba la iuţeală, şi atît de uşurel şi pe nesimţite, ca şi cum ai îndepărta barba prin *spălare*. Cine poate să facă cinste meseriei într-un asemenea mod? Cine să se arate un adevărat discipol al neuitatului nostru Blaaskrop, dacă totul trebuie să fie gata în cinci minute? Dar ştii dumneata, dragă Van den Aanzett, cine sînt cei care ne păgubesc, pe dumneata şi pe mine, în toată meseria noastră chirurgicală? Nimeni alţii decît infama naţie engleză, izvorul tuturor nenorocirilor noastre.

Deschide primul ziar ce-ţi pică în mînă şi ai să te convingi. Peste tot ai să vezi reproduse *emblemata* meseriei noastre în gravuri proaste şi într-un mod ticălos, ca să citeşti alături, spre indignaţia dumitale internă, că s-a născocit iar un nou tip de „brice brevetate, curele brevetate, săpunuri brevetate", numai şi numai cu scopul, pot să spun, ca să azvîrle porcilor mărgăritarele, adică pentru ca să facă din anevoiosul nostru meşteşug artistic un bun al tuturor şi ca să ne jefuiască pe noi şi pe copiii noştri. Te întreb pe dumneata, dragă collega, te întreb pe dumneata, ce rost are toată această aşezare măreaţă a brevetelor, dacă îngăduie fiecăruia, nu numai celor netitraţi, dar chiar şi celor nebrevetaţi, să-şi dea singuri barba jos? Iată o întrebare care ar cam merita osteneala să fie prezentată Camerei Deputaţilor şi sînt curios pe unde ar scoate dumnealor cămaşa. Dar la ce bun, Van den Aanzett? La ce bun? Crede-mă, dacă poţi crede asta la Monnickendam, dar aici în capitală am din abondenţă ocaziune să mă conving că o treime din deputaţi (o, umbre ale strămoşilor!) se lipsesc de ajutorul facultăţii.

Dar să-l lăsăm în plata Domnului acest capitol, *chagrinant* [1] pentru amîndoi. Scrisoarea mi s-a lungit şi am hărăzit seara aceasta pentru exerciţiul celor doi fii ai mei, care îşi vor face pentru prima dată unul altuia operaţia la lumina lumînărilor.

Încă un singur cuvînt despre situaţia sănătăţii în această capitală. Mai sînt pe aici multe cazuri de friguri ; eu le atribui în continuare, împreună cu neuitatul nostru patron, aceluiaşi *principium noncentium* [2] al apei, în combinaţie cu humorile din atmosferă. Dar crede-mă că sarea de chinină, luată mult timp, e foarte dăunătoare. Am avut nu de mult cinstea să curarisesc un pacient, — pe care erau cît p'aci să-l bage în pămînt cu acel nenorocit de *sulphatis quinini totaliter*, — numai şi numai recomandîndu-i dumisale să mănînce stafide obişnuite pe stomacul gol înainte să-l bărbieresc. Ca urmare, l-au lăsat *intermittentis* [3].

Acum am să te las şi pe dumneata. Cu bine, *amicissimi collega !* Salutări cordiale doamnei chirurg, din partea mea, dar şi din partea soţiei mele.

Al dumitale afectuos collega,
Joris Krastem

Amsterdam,

12 decembrie, 18...

P.S. — Cred că ai face bine să dai jos crocodilul împăiat, care e poate şi azi atîrnat de tavan, în prăvălia dumitale, ca odinioară. În aceste vremuri profane, lumea a început să-şi bată joc de asemenea lucruri ştiinţifice. *O, tempores ! O, mora !* [4]

[1] Întristător. (Fr.)
[2] Principii nocive. (Latină incorectă.)
[3] Frigurile intermitente. (Latină incorectă.)
[4] Ce timpuri ! Ce moravuri ! (Latină incorectă.)

BIRJARUL

Primele licăriri ale zorilor mijesc deasupra oraşului universitar. Ici şi colo fitilaşul incandescent al unui ultim felinar răspîndeşte o lumină inutilă. Strada Largă mai doarme. Numai ciorile s-au trezit şi se plimbă în număr mare pe caldarîm şi zboară pînă pe Capul de bou de la Rivé şi pe capetele leilor care păzesc cheile Leidei pe treptele primăriei, mirîndu-se că straja se uită cu ochii lipiţi de somn şi că nu mai poartă cizme sclipitoare, ca pe vremuri. Din respect pentru capetele savante din această atenă a Olandei, se abţin însă să croncănească în mod inutil. Deodată, pocnetul unui bici le goneşte ; un cupeu care vine „cu patru" le face să se refugieze pe turnuri şi pe coşuri. Cupeul se opreşte în faţa unei prăvălii înguste, încă închisă. E o trăsură bună, folosită de multe ori şi găsită corespunzătoare. Pe capră stă, — în toată gloria posturii sale, pe cap cu o pălărie cu husă lucioasă, cu o pereche de favoriţi pe obraji, cu cercei în urechi, cu ochi spirituali şi gură veselă şi, în plus, înfofolit într-o haină de postav cenuşiu cu manta lungă, — Gerrit van Stienen, cunoscut, — din pricina neînfricării lui, în parte înnăscută, în parte prefăcută, faţă de telegarii lui de rasă, — sub numele de Gerrit Trăsnitul.

— Hiiip, hiii ! — strigă Gerrit Trăsnitul.

Linişte mormîntală. Gerrit, în picioare în faţa caprei, pocneşte de trei ori din biciul lung, încît ciorile îşi iau zborul, ca şi cum pocnetele ar fi fost la adresa lor, şi încep să se plimbe roată în jurul cupolei primăriei. Gerrit îşi mai strigă încă o dată formidabilul „Hiiip, hii !"

Fereastra de sus se deschide. Un tînăr cu o basma de mătase pe cap (studenţii urăsc scufiile de noapte) şi cu o *jeune france* în jurul bărbiei, scoate capul şi se uită. Poartă un halat cu desen scoţian în carouri.

— Aşa, Trăsnitule ! Ai avut grijă ; bravo, neică !

— Bună dimineaţa, domnule ! — răspunde Trăsnitul, făcînd cu ochiul. — Aţi aşteptat mult ?

Domnul cu *jeune france* aruncă o privire spre atelaj.

— Pe *ei* a trebuit să-i iei, Gerritje ?

— Da, domnule, sînt grozav de inimoşi.

— Nu arată prea florissanţi [1], Gerrit !

— Nici nu-i nevoie, domnule. Sîntără grozavi pe dinăuntru.

— Îmi face impresia că se reazimă unul de altul, cam visători.

— Nu uitaţi că abia s-au sculat din pat. Şi nu prea se pricep să stea în picioare. Dar să *alerge... !* O să vedeţi...

Trei tineri îşi fac apariţia din diferite colţuri ale oraşului şi se adună destul de zgomotos în camera studentului cu *jeune france*. După o clipă, se urcă toţi în trăsură.

— Dă-i bătaie, Gerrit ! — zice domnul Cutare, sărind pe scăriţa trăsurii.

— Aşa zice şi *el*, — răspunde Gerrit, arătînd biciul.

— În două ore să fim la Haarlem, — porunceşte domnul Nu-ştiu-cum, încheindu-şi strîns mackintosh-ul.

— Dacă nu înghit ei distanţa asta în şapte sferturi de ceas, — zice Gerrit clipind din ochi, — n-am făcut nici o scofală.

— Nici o oprire. Nici măcar în nisip, Gerritje ! — strigă domnul Cum-îi-zice, luînd loc.

— Ar trebui să le fie ruşine obrazului, — reia Gerrit.

— Pocneşte din bici, să răsune ! — chiuie domnul Aşa-şi-pe-dincolo, închizînd bine portiera.

Răspunsul e trosc-plosc, cu biciul. Ciorile îşi iau iar zborul, cu un croncănit zgomotos, iar trăsura goneşte şi face să tremure în cercevele toate geamurile, de la strada Largă pînă la bariera Rijnsburg.

Se face escală la „Omul învăţat“ [2].

[1] Înfloritori. — Franţuzism.

[2] Han pe şoseaua Haarlem-Leida.

— Încă n-ai gonit tare, Gerrit !

— Dezlegaţi-vă genunchii domnilor, — zice omul, scoţîndu-şi pardesiul, deoarece soarele începe să-l supere, şi arătîndu-şi vestonul albastru cu pulpane scurte, vesta galbenă şi pantalonii de catifea, împodobiţi lateral cu şiruri de nasturi de os.

Studenţii, Gerrit şi caii îşi iau *prandium* [1]. Apoi, toţi sînt gata de plecare.

— Staţi ! — exclamă Cum-îi-zice. — Hai să facem o glumă. Duin ! Aprinde felinarele.

— Felinarele ziua nămiaza mare ? — întreabă Duin, pălind.

— Fără discuţie ! — strigă Gerrit de pe capră, clipind din ochi cu cea mai solemnă demnitate. — Nu se ştie. Nenorocirea pîndeşte la tot pasul. Hiiip, hii ! Hai, mai repede, Duintje !

Aşa ajung ei la Haarlem cu felinarele aprinse. Drumul durase *peste* cele două ore stabilite.

— Orologiile nu merg bine ! — zice Gerrit. Ceilalţi îl conving de contrariul, cu ajutorul unui ceas de buzunar.

— A mers prea repede. Caii n-au putut să se ţină după el.

Alt semn cu ochiul. Biciul lung zboară iar la dreapta şi la stînga, aerul se cutremură de pocnete, iar caii gonesc în trap prin oraşul liniştit, încît zarzavagiii rostesc cuvinte de ocară în spatele tejghelelor lor.

Trăsura iese prin bariera Nouă ; porneşte pe şosea ; ocoleşte bariera Nisipului ; trece prin Bloemendaal ; nisipul ; stăi !

— De ce ai oprit, Gerritje ? — ţipă cei patru pasageri.

— Calului stîng din faţă i s-a desprins o potcoavă, iar cel din spate a călcat pe cuiele celui din faţă.

Dar în ciuda acestor accidente, de îndată ce se apropie de gardul Zomerzorg-ului : plici, pluci, plici ! merge biciul, caii gonesc în trap prin faţa casei, cotesc scurt pe lîngă pod şi *stop* în faţa uşii.

— Bravo, Trăsnitule ! — strigă domnii într-un glas şi toţi sînt de acord că nimeni nu ştie să mîne aşa de bine ca „Trăsnitul".

[1] Micul dejun. (Lat.)

Aceste cuvinte sînt tot atîtea izbînzi, iar Gerrit le recoltează, făcînd grăjdarilor, care stau în aşteptare, semne cu ochiul.

După un sfert de oră şi mai bine : caii sînt la iesle, iar Gerrit, cu mînecile suflecate, primeşte cu un cleşte apucat de mijloc, un tăciune din soba din bucătărie, ca să-şi aprindă luleaua scurtă.

— Ascultă, Kaatje, fetiţo ! — se aude din gura lui, care se adresează unei bucătărese butucănoase, nu prea drăguţe. — N-am putut să lipsesc mult de lîngă tine. Le-am spus dumnealor : trebuie să ne continuăm călătoria, să mergem pînă la Zomerzorg, ca să văd dacă mîndra noastră Kaatje n-are încă nici un peţitor.

— Să n-o păţeşti, Gerrit, — răspunde mîndra. — Ai o nevastă acasă.

— O nevastă, — e răspunsul, iar Gerrit, cînd îşi aduce aminte de ea, îşi scoate respectuos pălăria sclipitoare, — o nevastă şi jumătate, Ka ! Şi-ţi aduc complimente de la ea. Întreabă-i pe dumnealor ! Zic : domnilor, ajutaţi-mă, aduceţi-mi aminte să-i dau lui Kaatje complimente de la nevastă-mea.

Domnii sînt la masă. Primul timp a trecut. *Conticuere ; Rumor in casa* etc [1]. Se iscă un zgomot de voci, de rîsete, de toasturi, fără sfîrşit ! Domnul Cutare se duce în fund, cu ochii lucitori, reduşi la jumătate din mărimea lor obişnuită :

— Gerrit, ţi s-a dat vin ?

— Vin, domnule ? — întreabă Gerrit cu cea mai nevinovată mutră din lume, turnîndu-şi un pahar de bere.

— Pe toţi zeii ! — exclamă domnul Cutare. — Gerrit n-are vin ! — şi, după ce s-a dus în faţă, vine înapoi cu o sticlă.

După ce iese dumnealui din bucătărie, Gerrit clipeşte din ochi neobişnuit de mult, peste măsură de mulţumit.

Domnii se urcă în trăsură şi pleacă. Sînt furtunoşi. Unul vrea să stea călare. Altul vrea să stea în spate. Al treilea vrea să ţină biciul în mînă. Al patrulea zbiară

[1] Aluzie la nişte cunoscute tablouri de Troost, care înfăţişează etapele unei mese înbelşugate.

că-i dă lui Gerrit zece florini, dacă face să se răstoarne trăsura.

— Am destui bani, domnule ! Pot să mor şi mîine, — zice Gerrit, care stă înfipt pe capră, pocneşte din bici, clipeşte din ochi, răspunde cu glume şi nu mînă nici un pas mai repede decît ştie el că trebuie.

Cînd vine Gerrit acasă, e noaptea tîrziu. Grăjdarul deschide uşa şi îi luminează faţa cu felinarul.

— S-au cam încălzit, e-hei ! Mi s-a făcut somn pînă la urmă. Şi i-am luat de dimineaţă.

— Ciubuc gras, Gerrit ? — întreabă grăjdarul, tremurînd în surtucul lui de pînză : de frig, de somn şi de lăcomie.

— Omul şi păpuşa, Driesje !

— Mai mare ruşinea, Gerrit ! Numai cu chilipiruri de-astea vii întotdeauna.

— Na-ţi şi ţie una, — zice Gerrit, — dar lasă-mă să mă vîr în culcuş şi nu-mi mai bate capul.

FATA DIN BRABANTUL DE NORD [1]

Într-o dimineaţă frumoasă de august din anul 1839, doi tineri păşiră pe drumul obositor, dar frumos, dintre Terheide şi Oosterhout. Coborîseră din diligenţă la Terheide şi urmau să prînzească la Oosterhout. Soarele lumina splendid îmbelşugatele lanuri de secară şi de grîu de pe ambele părţi ale drumului, dar în acelaşi timp încălzea, prin dogoarea lui, pălăriile de paie şi raniţele celor doi drumeţi. Şi întrucît dumbrava pe lîngă care treceau şi micile pîlcuri de brazi pe care le străbăteau din cînd în cînd erau prea scunde şi prea rare pentru a da destulă umbră, drumeţii începură să bage de seamă că şi o excursie pe jos poate avea neplăcerile ei.

— Fir-ar să fie de turn, — începu cel mai tînăr, oprindu-se şi punîndu-şi într-o parte bastonul, ca să mai răsufle o clipă, — fir-ar să fie de turn : ba e la dreapta, ba la stînga. Parcă nu înaintăm de loc.

— Totuşi ăsta-i drumul, — vorbi cel mai vîrstnic, care purta medalia campaniei de zece zile. — Îl ştiu bine. Uite, colo, la dreapta turnului, e moara, iar lîngă ea, un han.

— E frumos satul ? — întrebă cel dintîi, reluîndu-şi drumul.

— Foarte drăguţ. Ai să-l vezi. Regele Lodewijk i-a zis oraş. Dar nu e. Are o piaţă, o biserică mare cu faţada sculptată, un calvar. Mai are o ruină interesantă şi multe

[1] *Brabantul de Nord* (în limba olandeză : Noord-Brabant), provincie administrativă din sudul Olandei. Brabantul de Sud e în Belgia.

case noi drăguțe. Dar cel mai frumos lucru acolo e Keetje. Ne ducem la Keetje. Ai să vezi ce frumos ne primește.

— Sper, — zise celălalt cu îndoială, — că merită osteneala acestui drum istovitor. Pentru că nu prea mă omor după fetele tale de pe la hanuri. Sînt destul de simpatice la cîntece și la povestiri de călătorie. Dar în ce mă privește, eu nu le-am găsit niciodată altfel decît grosolane, prefăcute și ursuze. Nu poți să le privești prietenește sau să crezi că ai să le seduci. Și dacă le faci un compliment, se uită la tine fără să-l priceapă sau îi rîd așa de prostește în nas „conașului", încît acestuia i se face lehamite.

— N-o cunoști pe Keetje! — îl întrerupse celălalt, cu ton emfatic voit. — Pe toți zeii, n-o cunoști pe Keetje! Nu meriți nici să-i vezi fața. Keetje, care are cel mai fin și mai bine croit botișor din cîte am văzut vreodată la fetele, de toate categoriile sociale, din Brabantul de Nord. Keetje, care are talia cea mai zveltă, picioruşele cele mai dulci, mînuțele cele mai mici, cu gropițe la fiecare deget. Fața aceea albă, ochii aceia albaștri și mari, cu privirea pătrunzătoare. Spirituala, amabila, voioasa Keetje, care vorbește atît de drăguț și rîde atît de drăguț...

— Și sărută atît de dulce... ? — întrebă cel mai tînăr, — pentru că dacă e așa cum o descrii, atunci e ușuratică și iubeață și atunci zic și eu, ca în piesa aceea veche:

„Frumoasei îi stă bine, la han, dacă-i cuminte". [1]

— Kareltje! — reluă celălalt cu tonul cel mai teatral posibil, — nu mă sili, aici, în mijlocul acestei naturi luxuriante, să săvîrșesc un omor. Încă un cuvînt de rău despre Keetje și-ți retez căpățîna infamă, așa cum seceră țăranul de colo spicele coapte. — Apoi, revenind la tonul firesc, continuă: — Ascultă prietene, nu-mi face plăcere să mărturisesc de cîte ori i-am cerșit o sărutare, în vremea cînd ne aflam aici, la Oosterhout. Dacă am izbutit de trei ori să obțin cîte una, e mult. Și încă una la plecare. Toată gașca eram îndrăgostiți de ea. Keetje în sus, Keetje în jos. Toți îi făceau curte. Toți o visau. Fiecare vroia

[1] Din comedia *Fecioara fugită de acasă* de Langendijk.

să se plimbe cu ea, să plece cu ea în trăsură la Raamsdonk, ba chiar erau unii, cred, care vroiau s-o ia de nevastă...

— Şi ea, — observă Karel, — ea era *à tout le monde* [1] şi-şi pleca urechea la toţi.

— Cîtuşi de puţin. Era prea deşteaptă. Şi nu numai atît : era şi prea cuminte. S-o fi văzut cînd se ducea la biserică. Avea o broboadă lată neagră, care mai întîi îi atîrna pe umeri, cu mult mai multă graţie decît, de pildă, îşi poartă vară-mea mantila, iar apoi, cînd intra pe uşa bisericii, şi-o punea pe cap, încît obrăjorul evlavios îi ieşea şi mai mult în evidenţă. Dar să lăsăm asta ! Nimeni nu se putea lăuda cu vreo favoare din partea ei. Nimeni nu se purta urît cu ea, nimeni n-o supăra. Iar ea era la fel de drăguţă şi de prietenoasă cu toţi, încît toţi credeau că se bucură de simpatia ei. Ce absurd, să-ţi facă şase sau şapte oameni aceleaşi confidenţe, întemeiate pe aceleaşi nimicuri...

— Făcea pe cocheta, — zise Karel, — întocmai ca acest afurisit de sat, sau de orăşel, dacă vrea să fie orăşel, care se piteşte mereu pe după copaci. Făcea pe cocheta, să ştii ! Şi avea degetele pline de inele şi dulapul plin cu daruri de tot felul...

— Nici unul ! Te asigur că nu primea nimic. O, dacă ai şti cum vedea ea lucrurile acestea ! Eu eram aproape confidentul ei. Vorbea mult cu mine.

— Şi ai dat în mintea acelor fericiţi, de care vorbeai adineauri şi care credeau că le aparţine numai lor ceea ce ea împărţea de fapt cu alţi şase sau şapte ?

— N-ai să fii convins pînă n-ai s-o vezi şi n-ai s-o auzi, nenorocitule ! — vorbi celălalt. — S-o fi găsit tu aşa cum am găsit-o eu, cu ochii ei frumoşi plini de lacrimi, după o propunere nedelicată a lui Van der Krop, care băuse prea mult. Ce amar se căina !

— Dar Van der Krop ăsta, era un tip bine ? — întrebă neînduplecatul tovarăş de călătorie.

— Nu prea. Eu îi ziceam monstru : şi Keetje la fel. Erau alţii care îi impresionaseră inimioara mai mult...

— Tu de pildă. Nu-i aşa ?...

[1] A tuturor. (Fr).

— Păi da. Dar într-alt fel. Eu îi eram prieten. În schimb, prietenul nostru Everards, ăla era la mare preț în ochii ei. Nu m-ar mira să aflu că a vărsat pentru el cîndva altfel de lacrimi.

— Mai las-o-ncolo ! — zise Karel. — Povestea devine prea mișcătoare. Să nu mai aud nici un cuvînt despre Keetje pînă n-o vedem.

Cei doi prieteni ajunseră la Oosterhout și o văzură pe Keetje. Intrară în han și o zăriră la o fereastră. Cosea. Colțurile mari, răsfrînte, ale bonetei brabantine, de sub care ieșeau două smocuri de păr lins de culoare închisă, se rezemau pe o broboadă vișinie cu carouri verzi, care îi acoperea bustul, umerii și gîtul, contrastînd minunat cu bărbia albă. Își ridică privirea. Ochii ei albaștri, mari, făcură o asemenea impresie asupra celui mai tînăr dintre cei doi drumeți, încît acesta se înrolă pe loc în rîndurile adoratorilor ei.

— Tu rămîi veșnic frumoasă, Kee ! — exclamă cel mai în vîrstă, plin de admirație, întinzîndu-i mîna. — Au trecut nouă ani de cînd am fost prieteni buni, dar tu ești întru totul aceeași.

— Dar am îmbătrînit cu nouă ani, domnule ! — zise Keetje, rîzînd prietenos și dînd la iveală un șir de dinți dintre cei mai regulați, din cîți au putut fi văzuți vreodată între niște buze trandafirii.

— *Domnule ! ?* — reluă celălalt. — Nu mă mai cunoști? Ia gîndește-te la vînătorii din Leida.

Keetje își încreți fruntea drăgălașă, ca să-și aducă aminte.

— Cred... — zise ea șovăind, — cred că sînteți... domnul... Van... der Krop... Nu ?...

CĂRUȚAȘUL LIMBURGHEZ [1]

— 'Neața, boieri mari! — zise Christoffel Hermans, în timp ce-și înhăma calul mare la șareta cu coviltir, care trebuia să ne ducă mai departe timp de cîteva ore. — 'Neața, boieri mari!

Aceste cuvinte fură, pentru noi, o dezamăgire. Oricît de sărăcăcioși arătam, oricît ni se murdăriseră bluzele brabantine după o călătorie de cîteva săptămîni, oricît de fleșcăite ne atîrnau borurile pălăriilor, oricît de umili ne puseserăm picioarele pe placa vetrei comune, — în seara din ajun, după ce ne azvîrliserăm din spinare ranițele, — și cu oricîtă simplitate și îndemînare de oameni din popor îi ajutaserăm bătrînei să-și pună fasolea verde în borcane, pentru la iarnă, nu izbutiserăm să trecem drept voiajori de comerț sau aventurieri. Eram *boieri* și deci nevoiți, în ciuda situației triste a finanțelor noastre, să fim pregătiți sufletește ca, în afară de supa de lapte de aseară, de cazarea de azi-noapte și de dejunul de azi de dimineață, să ne mai plătim și titlul de boieri.

Christoffel Hermans, ziceam, își înhăma calul lui mare la șareta cu coviltir și făcea această treabă discutînd tot timpul cu calul, într-o curticică, unde găinile și curcanii i se încurcau printre picioare.

— Telegaru' neichii! Ia să vezi tu! Azi îți pun pe coajă o plasă de muște nouă. Și zurgălăi noi. Dă-te niţel mai-napoi, flăcăule! Vezi să nu calci pisica. Așa. Ia te uită, ce mai mînă de fîn punem noi în sac. Să te văd la drum acușica... — etc.

[1] *Limburg*, provincie administrativă în sud-estul Olandei.

În timpul acestui discurs încurajator, își împopoțona animalul uriaș cu o plasă mare de muște, înnodată, de culoarea celui mai focos mac. Partea ei din față fusese petrecută sub cureaua hățului, iar cea din spate fusese legată de coadă, iar de jur împrejur era tivită cu niște ciucuri lungi și rari, de aceeași culoare, și avea două pampoane mari roșii peste cîrligele hulubelor.

Este de remarcat cîte farafastîcuri fac parte din harnașamentul unui cal limburghez, fără a fi justificate de nici un scop practic, dar care, toate, după mărturia căruțașului, „îs numa' așa, de-o găteală". Printre ele se numără o serie întreagă de cureluțe și de șnururi, care merg de la frîu pînă la gîtar, deși animalul e condus numai cu ajutorul vocii și al biciului (cu „hiii" și „prrr"), precum și cîteva obiecte de aramă, în formă de piepteni lați, puse pe același gîtar, care nu pot lipsi sub nici un motiv, deși n-au absolut nici un rost. Se mai adaugă un lanț greu de fier de-a lungul oiștei și un șirag de zurgălăi în jurul gîtului calului, lanțul fiind o persiflare publică a marei supuneri a animalului, iar zurgălăii o adevărată ironie, pentru că, pe șosele, căruțele se zăresc una pe alta de la o depărtare de un ceas de mers.

După ce toate aceste podoabe fură rînduite așa cum se cuvenea și după ce un maldăr mare de fîn proaspăt fu îndesat în plasa ce se hîțîna între roți, fu prins de-a curmezișul în căruță un morman gros de paie, pe care luară loc Vlerk și Hildebrand. Poarta ogrăzii cu orătănii se deschise și Christoffel Hermans, un vlăjgan de șase picioare înălțime, cu o bluză frumoasă albastră pe el, ieși înainte, rezemat ușurel în cot pe codirișca biciului de trestie împletită și-i arătă telegarului său drumul. Plasa de muște roșie se puse în mișcare ca un val de sînge cu unduiri încete, zurgălăii clincăiră, lanțul zdrăngăni, cele două roți grele ale carului scîrțîiră. Gonirăm cocoșul care se cățărase pe coviltir și călătoria începu. Christoffel Hermans în albastru, iar calul cel mare în roșu se luară la întrecere, care din ei întinde pașii cei mai mari.

— Cît socoți că facem de aici pînă la Quaadmechelen, vizitiule?

— Apăi, să videm, — zise el. — Să tot hie fo trii ceasuri. Adică fo patru ceasuri şi juma' cu-ntorsul.

E limpede că un car cu coviltir este un excelent mijloc de locomoţie pentru persoanele cărora nu le face plăcere să vadă tot ce întîlnesc. Într-adevăr, îl pot recomanda tuturor drumeţilor, deoarece, dacă vor să vadă peisajul, coviltirul nu reprezintă nici cea mai mică piedică (dacă îl ridică sul în sus). Este, cu adevărat, un vehicul cum nu se poate mai plăcut pentru cei care înţepenesc cînd stau mult în căruţă, avînd în vedere că nimic nu e mai uşor decît să lunece jos din cînd în cînd, la spatele căruţei, ca o destindere, în timp ce calul îşi vede mai departe de drum, şi să meargă o bucată pe lîngă roţi, fără ca aceasta să pricinuiască vreo întrerupere a călătoriei. Se mai adaugă faptul că, după toate socotelile omeneşti, nu este nici o primejdie de a suferi vreun accident, deoarece nu există nici curele care să se rupă, nici arcuri care să se lase. În ceea ce priveşte desprinderea unei roţi, am convingerea că n-ar pricinui nici cea mai mică supărare, pentru că fusurile sînt atît de late, încît sînt sigur că toată tărăboanţa ar putea sta în picioare la fel de bine şi pe o singură roată, ca pe două. Se mai adaugă faptul că acest fel de transport nu e scump şi că, în afară de „o ulcică de bere" dată vizitiului, care, la drum lung, simte nevoia să-şi stîmpere setea, nu ai alte cheltuieli, deoarece calul îşi cară ieslea cu el sub căruţă şi nu e nici pe departe atît de mîncău şi de pretenţios ca cei mai buni cai ai noştri holandezi, care nu sînt în stare să meargă nici o oră şi jumătate fără să fie nevoiţi să răsufle, să mănînce şi să se adape.

Dacă mai nimereşti şi un vizitiu cum e Christoffel Hermans al nostru, un om bun şi de ispravă, plin de poveşti şi de povestiri din „campanie", timpul ţi se scurtează şi mai mult. Să-l fi auzit dumneata istorisind despre busculada provocată de studenţii din Leida la Quaadmechelen şi că o cucoană, care în încăierare fusese împuşcată în piept, încît „gloanţa" îi ieşise prin spate, se făcuse totuşi bine după aceea şi se şi îngrăşase. Şi cît de „pretinoşi sîntără mai-marii olandezilor", pentru că şi prinţul de Oranje, şi „ălălalt prinţ" îi răspunseseră la salut, cînd îşi scosese el pălăria. Şi că dusese, chiar în căruţa asta,

leşul unui ostaş, tăiat în două cu mîna lui de către „mai-marele de Saxa-Weimar", pentru că începuse „să jefuiască şi să tîlhărească" şi pentru că îi spusese unui limburghez : „Scoate-ţi nădragii, că ai mei s-au rupt".

Şi fie că vizitiul dumitale e de fel din Limburgul olandez, fie că e din cel belgian, ai să constaţi cu bucurie că, în orice caz, prin limbă, prin caracter şi prin felul lui de viaţă, e la fel de olandez ca dumneata şi ca mine.

PESCARUL MARKENEZ [1]

Ultime Thule [2]

La fiecare început de an, publicului de pe străzile Haarlemului i se oferă minunata privelişte a unui număr de cinci sau şase uriaşi, care pot fi văzuţi, cu un uriaş bătrîn în frunte, pe străzi, mai ales în dreptul Prefecturii şi al Tirului. Acolo, copiii de pe stradă se uită după ei şi îi urmăresc, cu acelaşi interes, ca pe un cerşetor evreu polonez cu barbă lungă şi cu tichie ţuguiată sau, în perioada iarmarocului, ca pe un armean din Paris, cu haine parfumate şi cu turban înflorat. Uriaşii cei tineri se schimbă în fiecare an, deoarece în acest alai nu sînt admişi decît cei care au împlinit optsprezece ani şi n-au împlinit încă nouăsprezece. Dar uriaşul cel bătrîn, care merge în fruntea lor, este şi rămîne acelaşi, doar că îmbătrîneşte an de an. Aceşti uriaşi sînt îmbrăcaţi cu toţii absolut la fel. Poartă (ca să încep cu ceea ce sare cel mai mult în ochi) pantaloni groaznic de scurţi, cu buzunare adînci, în care îşi ascund în permanenţă mîinile, şi scurte strînse tare pe trup. Sub scurte se vede un pieptar încheiat strîns, făcut din damasc sau din bumbac albastru, în funcţie de situaţia financiară a respectivului. Vesta şi pantalonii sînt dintr-un material castaniu grosolan, nu din postav. Pe capul mic poartă o pălărie rotundă, joasă, cu borul lat, iar gleznele le sînt îmbrăcate

[1] *Marken,* insulă în Zuiderzee (marea de Sud), azi dispărută în urma lucrărilor de cucerire a terenurilor situate sub nivelul mării.

[2] *Ultime Thule* reprezenta, în antichitate, marginile geografice ale lumii cunoscute.

în ciorapi cenuşii. Ghete înalte le acoperă picioarele mari. Ca podoabe de lux, unii dintre ei, şi în orice caz bătrînul, poartă năsturaşi rotunzi de aur sau de argint pe cravata cu carouri roşii, pe mînecile cămăşii şi pe partea din faţă a pantalonilor. Uriaşii aceştia nu arată a fi oameni răi. Au umerii obrajilor şi frunţile osoase şi ieşite în afară, iar între frunte şi umerii obrajilor le stau ascunşi ochii prietenoşi, de culoare cenuşie deschisă. Au gura lată, dinţii mici şi albi şi părul fin, de un blond pur celtic, care la uriaşul bătrîn a început să încărunţească un pic. Aşa cum pot fi văzuţi pe străzile Haarlemului, ei alcătuiesc contingentul dat de insula Marken pentru miliţia naţională, în frunte cu onorabilul primar al numitei insule.

Cunoşti insula Marken? Ea oferă cea mai convingătoare dovadă că sobrietatea şi lipsurile dau naştere celor mai viguroase seminţii omeneşti şi că le conservă. Marken este, — s-ar putea spune, — un morman de mîl în Zuiderzee. Atîta tot. Ici şi colo cîte un pic de iarbă pentru o singură mîrţoagă şi altminteri nici o viaţă vegetală, decît vreo cîteva fire de lingurea, bună împotriva scorbutului. Pe Marken, nici un singur copac nu face umbră. Pe Marken nu există nici măcar o aparenţă sau o urmă de recoltă. Pe Marken nu există nici brutar. Pîinea pe care o mănîncă neamul de uriaşi domiciliat pe pămîntul acela nămolos, se coace la Monnikendam, iar dacă bacul care o aduce zilnic nu poate intra în portul neamenajat, uriaşii flămînzesc. Şi totuşi acolo s-a păstrat tipul veritabil al celor mai vechi strămoşi ai noştri, în acei bărbaţi de peste şase picioare înălţime, cu umeri de Atlaşi şi cu plete aurii; iar curiosul care pune piciorul în mijlocul acestui neam simplu de pescari, găseşte acolo casele, obiceiurile, moravurile şi ideile lui de acum două veacuri, deşi nu se poate tăgădui că recrutările pentru serviciul militar şi decăderea pescăriilor mari şi mici, care face şi acum din markenez un saramurar de anşoa, l-au cam scos din cercul lui închis. Plec spre Marken, avînd la cîrmă un bătrîn de şaptezeci de ani, care credea în arătări şi vrăjitori, cu aceeaşi tărie ca în sfînta Treime. Am auzit acolo o discuţie teologică, în care se vorbea despre voeţieni

şi cocceieni [1], într-un chip, de parcă acele certuri ar mai fi fost la ordinea zilei şi ca şi cum cu domnii Voetius şi Coccejus, cei plini de un zel arzător, s-ar mai fi putut vorbi în fiece zi. Îmi uscam hainele, în locuinţa primarului, la un foc, al cărui fum n-avea altă ieşire decît prin acoperiş. Şi, totuşi, mi s-a oferit acolo să aleg între un pahar de *Parfait Amour* [2] şi un pahar de *Rose sans épines* [3], după plac, iar primarul mi-a povestit că „i-a servit domnului Guvernator vinaţ gîlgîitor" (aşa îi zicea el şampaniei), cînd excelenţa sa venise la el în vizită, cu prilejul călătoriei de inspecţie prin insule. Trebuie însă să fiu drept faţă de el şi să declar că n-a găsit nici lichiorul, nici şampania, vrednice de cinstea de a fi atinse de buzele sale de primar.

E ciudată înălţimea paturilor în care acest popor de uriaşi gustă plăcerile somnului. Sînt un fel de turnuri, pe care ei se caţără cu tot felul de scări. Dacă însă le cercetezi locuinţa şi găseşti la aceste cuiburi de rîndunică cocoţate pînă la tavan, perdelele trase în lături, iar ochii ţi se opresc pe un maldăr înalt de perne, ale căror feţe sînt lucrate într-un chip foarte caracteristic, tipic markenez, avînd peste ele o pătură elegantă, brodată în acelaşi chip, să nu-ţi închipui că acela e locul în care titanul se prăbuşeşte în braţele titanei lui. E patul de paradă. Pentru că şi aici se face paradă. Acest lucru îl mai dovedesc şi toţi pereţii sărăcăcioasei colibe, pe care sclipesc numeroase farfurii de aramă cizelate, cel puţin în aceeaşi măsură ca la renumitul local Spandonk.

Dar rămîi uimit că străbaţi insula în lung şi în lat, ba chiar intri şi în case, şi nu vezi nici o femeie. Nu e de mirare: sînt complet nesociabile şi fug la vederea unui străin. Dacă însă ai izbuti cumva să zăreşti una măcar, ai să bagi de seamă că femeile markeneze sînt cu vreo cîteva capete mai scunde decît bărbaţii şi că arareori sînt frumoase peste mijlocie. Poartă capişoane albe, de sub care părul de peste tîmple le cade pe obraji în două plete neglijente, urîte, neondulate. Jacheta şi

[1] Două partide religioase în sînul bisericii reformate (secolul al XVII-lea).

[2, 3] „Dragoste desăvîrşită" şi „Trandafir fără spini". Nume de lichioruri. (Fr.)

fusta lor sînt făcute dintr-un material grosolan, iar pe piept îşi prind cu ace o pînză albă, brodată, tot aşa, în chipul caracteristic markenez. Jacheta e de cele mai multe ori multicoloră şi anume de altă culoare la spate decît în faţă ; de obicei, femeile markeneze prezintă un piept roşu şi un spate verde, sau invers. Copiii nu au alte jucării decît un pescăruş domesticit, căruia îi petrec după gît un inel de fier. În ceea ce priveşte înfăţişarea lor, nu trebuie să-i judeci după mostra care a putut fi văzută la ultimele bîlciuri, cînd ţi s-a arătat, spre extrema dumitale uimire, cîteva sute de livre de carne de om, sub denumirea de sugar de trei luni. Ţi s-a arătat însă ce e în stare să facă natura pe Marken şi cît de hrănitor e laptele de mamă markenez, — din care cauză aş sfătui pe toate gospodinele din Monnikendam, care folosesc slujnice markeneze, să se ferească de doicile markeneze.

Cei mai caraghioşi, în mijlocul acestui neam anacronic, din secolul al şaptesprezecelea, sînt preotul, învăţătorul şi medicul : nişte pigmei, rătăciţi, ca din nenorocire, printre insularii uriaşi şi a căror îmbrăcăminte contemporană contrastează în mod ciudat cu cea a localnicilor, aceştia fiind cu toţii drept-credincioşi, cu toţii tari de cap şi cu toţii sănătoşi tun.

VÎNĂTORUL ŞI PRĂJINARUL

— 'Neaţa ! — zice vînătorul şi-şi vîră capul acoperit cu tichie verde pe crăpătura uşii locuinţei, în care ţăranul şi ţăranca, împreună cu şapte sau opt copii, cu doi argaţi şi cu o slujnică, iau îmbucătura de dimineaţă.

— 'Neaţa, Arie ! — strigă ţăranul, în timp ce fărîmiturile de secară, care îi cad din gură din pricina acestui salut, le linge cîinele de vînătoare. — Nu intri ?

— Cît fumez o pipă ! — zice vînătorul, aşezîndu-se pe laviţă, scoţînd o pipă mică din şapcă şi ţinînd între timp între picioare puşca, de la care ţăranca nu-şi poate lua ochii. — Stă cuminte, mătuşico !

— Păi da, Arie, nimic de zis, da' omului tot i-e frică !

— Ai prins ceva, Arie ? — întreabă ţăranul. Ţăranii numesc asta *a prinde*.

— Doi, nea Krelis. Doi. I-am dus de mult lui Sijmen.

— De ! — observă femeia. — Cred că Arie a prins, nu glumă.

— Aş vrea să-i văd împreună, — zice vînătorul.

Vînătorii au veşnic nostalgia după o vale a lui Iosafat [1], a vînatului împuşcat de ei.

— Crezi că mai sînt ? — întreabă el în continuare.

— Eu n-am zărit — zice Krelis, — dar uite, Piet al meu mai vede. Şi graşi.

— Aseară, — zice Piet, un băiat înalt, cel mai mare al lui nea Krelis şi care, cu o dorinţă în privire, s-a tot uitat rînd pe rînd la vînător, la tolbă şi la puşcă, — aseară mi s-a strecurat unul printre picere. Unul gras, zău.

[1] Valea unde, după Biblie, va avea loc judecata de apoi.

— Îl laşi pe băiat să vie cu mine? — îl întreabă Arie pe nea Krelis.

— Cum nu, — răspunde acesta. — Să fie cu noroc. Piet e cît p-aci să se înece cu ultima îmbucătură de pîine de secară cu brînză. Aduce de pe arie o nuia tare şi gata : s-a improvizat prăjina şi prăjinarul.

Aşa ia naştere prăjinarul. Dar niciodată n-a fost pe lume o făptură mai recunoscătoare că există. Nici un rob favorit nu se lipeşte cu mai multă credinţă de stăpînul său ca prăjinarul de vînător. Nu se clinteşte de lîngă el. Sare înaintea vînătorului peste toate gropile şi se caţără după el peste o sută de diguri. Străbate cu el terenul de vînătoare cu zigzaguri obositoare. Stă locului cînd stă locului cîinele şi aportează cînd aportează cîinele. Dacă vînătorul vorbeşte, prăjinarul îi soarbe cuvintele, însufleţit de cea mai nemărginită credinţă. Şi nu sînt uşoare încercările la care e supus. Se zice că nu există mincinoşi mai mari decît patinorii şi vînătorii. Dar oricît de năzdrăvane întîmplări ar debita vînătorul, — despre şase iepuri omorîţi dintr-o singură împuşcătură ; despre două becaţe doborîte într-un singur loc, pe întuneric ; despre iepuri care au mai fugit pe un singur picior pînă nu s-au mai văzut ; despre alţii care, cu ochii scoşi de alice, au tăbărît pe cîine ; despre păsări care au zburat roată, s-au prăbuşit la pămînt, iar şi-au luat zborul, iar au zburat roată şi iar s-au prăbuşit la pămînt ; despre acvile care s-au aşezat pe spinarea cîinelui ; şi despre bîtlani care au zburat luînd cu ei vergeaua de încărcat, — prăjinarul nu pune la îndoială nici una din aceste minuni. Nici nu-i dă măcar în gînd că ar exista vreo posibilitate ca în povestirea vînătorului să se strecoare cea mai mică înflorire, cea mai mică exagerare. Şi mai ales îl socoate pe *acel* vînător, cu care vîneză în clipa aceea, drept cel mai mare dintre toţi vînătorii, drept Nimrod Nimrodorum. Ba chiar, dacă trebuie exagerat ceva, el e primul care să-i cruţe vînătorului osteneala, aducînd vorba de toate poveştile de care îşi aminteşte că le-a auzit de la el şi punîndu-l să i le spună încă o dată. Dacă vînătorul trage şi nimereşte : prăjinarul, cu toate că n-a văzut nimic altceva decît un pic de foc şi de fum, a văzut că iepurele a făcut trei tumbe. Dacă iepurele a scăpat : prăjinarul susţine că a

văzut smocuri de „lînă" împroşcată. Dacă se întîmplă o singură dată, — nu se întîmplă *niciodată*, jură vînătorii şi prăjinarii, — dar s-ar fi putut întîmpla totuşi, după o vînătoare neizbutită, pe ninsoare, spre închidere,... să trebuiască a fi *luat*... un iepure, care... zace la hotarul terenului de vînătoare rezervat,... pe scurt, ca să rostim în sfîrşit cuvîntul urît,... care trebuie împuşcat în vizuină, cu toate că, la nevoie, există o prăjină şi un prăjinar care să-l facă să iasă... Puf ! urechile nu s-au ridicat mai sus de iarbă,... e gata-gata s-o rupă la fugă...

— Tocmai cînd a ieşit, — zice vînătorul.

— Taman la ţanc, — zice prăjinarul, — la ţanc.

— Altul l-ar fi împuşcat în vizuină ! — zice vînătorul.

— Cred şi eu, — zice prăjinarul. — S-ar fi năpustit asupra lui în clipa cînd ar fi primit pişcătura.

Prăjinarul vorbeşte aşa, nu din politeţe sau din servilism, ci dintr-o deplină convingere.

— Frumos iepure, — zice vînătorul, în timp ce-i dă bietului animal lovitura de graţie în ceafă. — Frumoasă jucărie.

— Frumoasă jucărie, — se aude, ca un ecou, vocea prăjinarului.

— Nu ţi-am spus eu că prindem ceva pe-aici ? — îşi aminteşte vînătorul.

— Aşa e, — răspunde prăjinarul, cu toate că vînătorul nu i-a cerut părerea. — Ai cunoscut după cîine ?

— Aş ! — zice vînătorul, care (bagă de seamă !) nu confirmă niciodată ipotezele cinegetice ale prăjinarului. — Asta nu.

— Atunci ai adulmecat în mîlul de lîngă dig ?

— Nici ! — reia vînătorul, făcînd pe deşteptul. — Dar adineauri a ieşit din vizuină o iepuroaică.

— Iepuroaică era, aia pe care n-ai nimerit-o, Arie ?

— N-am nimerit-o ? — întreabă vînătorul indignat. — A primit destule alice. Ai s-o găseşti mîine...

A doua zi prăjinarul e pe teren, ca s-o caute pe cea decedată în urma rănilor. Şi dacă n-o găseşte,... — au trecut pe acolo braconieri, care au luat-o, sau a mîncat-o o fiară sălbatică, sau au găsit-o acolo nişte semeni ai

ei, au văzut-o că se zvîrcolește în „sudoare" (adică în sînge), au luat-o în spinare și au dus-o pînă la rățăria apropiată, unde, sub ocrotirea dreptului rățoiesc[1], și-a putut da sufletul în liniște, în hățișul de pe malul unui canal rece, — dar el rămîne convins că iepuroaicei nu i-au lipsit alicele.

[1] Legea interzicea să se tragă focuri de armă în apropierea crescătoriilor de păsări.

RÎMARUL LEIDENEZ

Un leidenez lui Caron îi spunea :
„Ascultă, barcagiu, te rog frumos,
De-o fi să viu cîndva în barca ta,
Aş vrea să viu cînd cerul e noros !
Şi dac-ai să fii bun şi-ai să mă laşi
Din barca ta o undiţă să-ntind,
Îţi dau o jumătate din ce prind,
Şi-ţi spun şi unde-s viermii cei mai graşi".
ALMANAHUL STUDENŢESC 1836

Stema oraşului Leida înfăţişează *cheile* sfîntului Petre. O greşeală de neiertat ! Ar fi trebuit să înfăţişeze *năvodul* lui. Leida e oraşul pescuitului. E şi oraşul universitar. Şi oraşul faraonilor egipteni şi oraşul acadelelor şi gogoşilor. Dar mai presus şi în afară de toate acestea, e oraşul pescarilor.

Apropie-te de Leida dinspre Hoogewoerdspoort [1], dinspre Koepoort [2], dinspre Witte Poort [3], dinspre Rijnsburger Poort [4], dinspre Marepoort [5], sau dinspre oricare barieră vrei : peste tot te întîmpină o mreajă care se bălăbăneşte pe podul barierei.

Plimbă-te pe bulevardele Leidei : n-ai să laşi în urmă nici trei copaci, fără să vezi la al treilea un undiţar, ghemuit în fular, în pardesiu şi în iarbă, cu un încălzitor de nas în gură, avînd în dreapta un bulgăre de pastă de peşte mucegăită, iar în stînga trei sau patru plătici

[1] Bariera Răţoiului de Sus.
[2] Bariera Vacii.
[3] Bariera Albă.
[4] Bariera Cetatea Rinului.
[5] Bariera Veştii.

muribunde. Vizitează Leida în timpul fluxului şi ai să surprinzi asupra faptului pe cei de pe la Digul Farmacistului şi de pe la Meterezul Vechi ; ai să-i vezi în tindă, preocupaţi să-şi deşerte pălămidele clătite pe dinăuntru. Urmăreşte Leida în sala de şedinţe a sfatului deputaţilor : ai să-i vezi cum tună şi fulgeră împotriva desecării lacului Haarlem, pe baza dreptului străvechi al oraşului asupra unei părţi a apelor de pescuit.

Cînd am spus însă că oraşul Leida ar trebui să aibă pe stemă un năvod, am numit un obiect nimerit, dar nu cel mai nimerit. Am vorbit despre plasă, ca să nu mă depărtez de sfîntul Petru. Nu mă întrebaţi ce ar fi trebuit să fie ? Două undiţe încrucişate, două cîrlige de undiţă puse cruciş. La Leida, arareori se pescuieşte pentru peşte ; se pescuieşte pentru a pescui, iar degustarea cea mai înceată a acestei plăceri e cea mai preţuită. Pe adevăratul leidenez nu-l dai gata cu o singură tragere a năvodului sau cu ridicarea de două ori pe zi a unui crîsnic, sau cu undiţe fixe, care, în timp ce dormi, îşi fac serviciul de a aduna o groază de „jivine de apă solzoase". Fericirea de a avea *baftă*, de a vedea pluta că tremură, că se lasă în apă, că se scufundă, trasă pînă la fund de un ţipar lung sau clătinată de un lin sîcîitor, care a muşcat de cîrligul perfid, — îi este de ajuns. Peştele mărunt îi e la fel de bine-venit ca şi bibanul. Peştele mărunt îi este scump leidenezului ! Tot ceea ce muşcă de cîrlig şi poate fi smuls de pe cîrlig cu bronchiile sîngerînde şi cu ochii pe jumătate ieşiţi din cap, îl fac la fel de fericit. — „Un undiţar nu poate fi un om bun", a zis Lord Byron [1]. Dar leidenezul are o singură consolare : „Om rău e ăl de zice !" Am impresia că-l aud cum răspunde.

Pentru că a venit vorba de englezi : ei pescuiesc cu muşte pictate, ca să nu săvîrşească la fiecare captură o *dublă* cruzime. Ce-ar spune ei de ferocitatea de care e în stare un leidenez cînd îşi pregăteşte undiţa ? —

[1] În *Don Juan*, unde numeşte pescuitul cu undiţa „un viciu solitar".

Please, Sir![1] urmați-mă în această mahala. Se numește Tabăra. Ia uitați-vă, dacă puteți, prin acest geam verde. Ce vedeți în casă? — „Văd o femeie cu părul ieșit din bonetă. Prăjește scovergi". — Foarte bine. Din apă și făină și un pic de ulei. Le prăjește pentru cei, cărora li se pare că a da pentru o chiflă un sfert de gologan dintr-o dată e prea scump. E nevasta rîmarului leidenez. Nu-l vedeți pe bărbatu-său? — „*Yes*: acel *fellow*[2] cu o scufie de noapte în cap și cu un pardesiu din pînză de corabie?" — Întocmai. E rîmarul leidenez în persoană. Un tip care nu se găsește decît în acest oraș. Flancul stîng al liniei ascendente a pescarilor leidenezi. Forma cea mai condamnabilă sub care se prezintă patima generală a pescuitului cu undița. Ce face? — „Înșiră ceva pe o sfoară. Ceva pe care îl scoate dintr-o oală roșie. Ceva lung, ceva unsuros". — Chiar așa! Sînt rîme, *Sir!* Nimic altceva decît rîme, rîme veritabile, cu salbe galbene în jurul capului. În oala aceea sînt peste o sută de rîme. Și le înșiră, cu mîinile lui dibace, pe o sfoară destul de groasă, pe care le-o introduce prin cap și le-o scoate pe la coadă.

Numaidecît aveți să-l vedeți că face din această ghirlandă de rîme un fel de canaf, asemănător cu marginea unei baiadere de mărgele sîngerii. Cu acest ciucure de viermi se pescuiește. Asta se numește „a rîmui". Iar acest ceaprazar ciudat se numește rîmar! „*Horrible, horrible, most horrible!*"[3] — „Nici de cît!" ar răspunde rîmarul, dacă v-ar înțelege; „nici de cît, tontălău străin ce ești, pentru că în felul *ăsta* ăia nu zăresc la față ciocul undiței. Uite, vezi? Toate alea au două tîlcuri". — Graiul leidenez vulgar e urît, iar leideneza rîmarului e cea mai vulgară.

Cînd nu e lună, rîmarul iese din casă, pe înserat, cu un felinar sub braț, cu undița lui scurtă (de care atîrnă franjurile de viermi descrise mai sus) în mînă, cu scufia albastră de noapte în cap, cu pardesiul din pînză de

[1] Poftiți, domnule! (Engl.)
[2] Da, acel individ. (Engl.)
[3] Îngrozitor, îngrozitor, cum nu se poate mai îngrozitor! (Engl.) Din *Hamlet* de Shakespeare.

corabie pe el, cu saboți în picioare și cu o „lulea înfiptă-n devlă". În buzunar e pusă la adăpost o sticlă mare cu rachiu de ienupăr, în tabacheră păstrează o țidulă, în care comisarul de poliție din Leida adevereşte că numitul rîmar nu e un derbedeu și că, poate, n-are să șterpelească lemne, cu toate că ajunge cu bărcuța lui cam aproape de un ferăstrău de cherestea. Se duce astfel spre o anumită cîrciumă, unde, așa cum s-au înțeles, se întîlnește cu alt rîmar și, după ce au mai dat repede pe gît „de trei parale", cei doi colegi pornesc spre luntrea lor comună, o mică ambarcație cu fundul plat, pusă de ei în mișcare cu vîslele și cu o bucată de pînză destrămată, înălțată pe un băț și care uzurpă numele de „velă". De îndată ce au găsit un loc bun de ancorare, coboară vela, aruncă ancora, întind o rogojină de trestie împotriva vîntului și pescuitul cu viermi începe. E ceva estetic. Aici e vorba numai de simț. Arta pescuitului cu viermi constă din deplasarea înceată, în sus și în jos, a undiței, ceea ce face ca ispititorii ciucuri de viermi să se agite fără încetare. Și cînd vîrfurile sensibile ale degetelor rîmarului, — nu ! cînd *inima* îi spune că peștele a mușcat, — trage în sus, și țiparul păcălit se zvîrcolește în barcă. Și de îndată ce au epuizat locul de pescuit, ridică vela și caută altul. Rîmarii hoinăresc așa pe Rin, pe Zijl, pe canalul Leidei, pe lacul Haarlem, ba ajung chiar, adeseori, pînă aproape de capitală. Și nopțile trec, una după alta, într-o neobosită rîmuire.

„Ce greu se cîștigă o pîine cinstită !" Mulțumesc pentru milă, doamnă ! Face cinste inimii dumneavoastră. Dar să nu credeți niciodată că la oamenii aceștia e vorba de pîine. Nobilul dumneavoastră suflet își închipuie că au grijă de nevastă și de copii, cu sacrificiul confortului și al odihnei lor de noapte. Cîtuși de puțin. Au pe bord o sobiță, au sare și au o tigaie. Țiparul este jupuit pe loc, tăiat, prăjit și mîncat de cei doi prieteni, stropit din belșug cu Schiedam, în timp ce nevasta își coace scovergile ieftine, ba chiar uneori rabdă de foame împreună cu odraslele ei. De aceea, cînd acești Ulișii, după lunga lor

pribegie, vin în sfîrşit acasă, la zeii lor lari, credincioasele lor Penelope îi primesc de obicei cu titlul onorific de *Trîntori*. Un mic nume de alint, pe care aceste femei drăgăstoase l-au scornit pentru scumpele lor jumătăţi.

— Trîntore ! — se aude de pe vorbăreţele lor buze trandafirii. — Trîntore ! Ţi-ai lăsat barcheful ?

Pentru că aşa se numeşte, în cercul familiei, ambarcaţia rîmarului.

ŢĂRANCA DIN HOLANDA DE NORD

Zdravănă femeie e Gees Riek, voinică şi bine făcută. Faţa îi sclipeşte de acel roşu proaspăt şi acel alb lucios, caracteristic femeilor din Frizia de vest, pe care „se deosebeaşte“ (contrastează) atît de puternic, „cînd îi dominică“, şiragul de mărgele sîngerii, mari cît nişte bile. Toată lumea găseşte că ei capişonul îi şade bine, pe fruntea aceea netedă şi albă, deasupra acelui năsuc drept, a acelui obraz îmbujorat, a acelor ochi mari albaştri, a acelei bărbii rotunde şi fragede, a acelui gît alb! Singurul cusur al frumuseţii ei, cusur comun celor mai multe femei din Holanda de Nord, este dantura, stricată de turtă dulce şi de nesfîrşit de multă cafea slabă. Mă întrebi ce culoare are părul ei. Nimeni nu ştie. E tuns pînă la piele. Nu i se vede nici un cîrlionţ. Părul e socotit o podoabă nedemnă pentru cineva care poartă un ac de aur peste frunte, un fier [1] de aur (iartă-mi contradicţia acestei expresii) peste urechi, o pereche de clape de aur la tîmple şi încă vreo cîteva spelci de aur, şi să mai poftească cineva să spună că ţărăncii nu-i stă întins capişonul, frumosul, luminosul, albul ca zăpada, cu îngrijire călcatul capişon.

Dar ce e smocul acela negru, care-i iese de sub clapele de aur? Este o mică buclă de păr fals, indiscretule! O buclă falsă, prinsă acolo ca o scuză pentru tunderea părului propriu; sau, şi mai bine, ca o dovadă ştiinţifică precum că ţăranca din Holanda de Nord, ca orice fiinţă care-şi pune moaţe, care se ondulează şi se coafează,

[1] Podoabă în formă de placă rotundă.

ştie prea bine că acea parte foarte vizibilă numită cap, se cuvine să aibă păr. Toate ţărăncile poartă această păcăleală. E o buclă de păr negru răsucită, cu coada în bot. Niciuna nu poate să sufere blondul.

Dacă ţi-ai însemnat aşa cum trebuie particularităţile exterioare ale persoanei ei, treci la cercetarea însuşirilor ei lăuntrice.

După vite, ea se bucură de cea mai mare preţuire în ochii lui Dries Riek, iubitul ei soţ. Zic : după vite. Pentru că dacă vitele îi mor, ca să cumpere altele costă bani. O nevastă poţi s-o pui la loc pe gratis, ba îţi mai şi aduce un ban, doi. „*O brînzăreasă* pe cinste ca ea, poate că nu... Da' omu' e dator să-ncerce... Doar n-o să stea tot el şi la vaci ! Ori iese bine, ori rău... La noroc".

Prin urmare, menirea ţărăncii din Holanda de Nord este *să brînzărească, să brînzărească,* veşnic *să brînzărească,* adică să aibă grijă în permanenţă ca laptele adus în casă dimineaţa şi seara, după „oara de muls", să nu iasă pe uşă decît în formă de brînză bună, sănătoasă şi închegată. Asta îi dă zilnic atîta de lucru, încît nu se ştie cum de mai găseşte timp ca să facă şi copii. Totuşi face, şi încă în număr mare. Dar după ce „cocuţa" (noul născut) a fost „văzută" vreo trei zile de vecini şi după ce s-a mîncat în prezenţa ei cuvenitul număr de dulciuri (posmagi cu zahăr), ţăranca părăseşte camera de lăuză şi se duce pe dată la şiştar.

Dacă vrei să vezi o curăţenie care te unge la inimă, intră în gospodăria ei. Aici nu vezi meschinăria celor din Zaan şi din Broek-in-Waterland, care umblă în papuci şi cruţă toate mobilele şi lucrurile din casă, frecînd, curăţind şi lustruind ceea ce nu îndrăznesc să întrebuinţeze, — ci o curăţenie luminoasă, care veşnic spală şi ţine curat şi face să lucească şi să sclipească lucrurile întrebuinţate din plin şi fără întrerupere. Iată acest lung şir de boxe, despărţite pe o înălţime de jumătate stat de om, pe aproape toată lungimea gospodăriei : pereţii şi stîlpii sînt cu toţii albi ca zăpada, de ei e atîrnată alămărie sclipitoare, iar pe jos e presărat nisip, măturat în figuri. Ai putea să stai acolo pe jos cu cea mai bună haină. Totuşi, aici stau vitele iarna. Din troaca (jgheabul) care merge de-a lungul boxelor, ai putea să bei lapte ! Dar ia priveşte putineiul,

şiştarul, teascul, ciuberele, pînzele, castroanele, în care brînza îşi primeşte sarea şi forma : toate sînt la fel de curate şi-ţi fac poftă cînd te uiţi la ele. Lemnul e zgrunţuros, iar metalul lucios, de atîta frecat. Şi însăşi Gees ! Las-o să amestece în voie, sub ochii dumitale, cu braţul ei gras dezgolit, în şiştarul cu lapte, în care a turnat cheag : brînza n-are să-ţi placă mai puţin din pricina asta. — (O ţărancă din Holanda de Nord e cu totul altceva decît o bucătăreasă de pe un vas cu aburi !) — Copiii mici sînt singurul lucru murdar. Dar se şi tăvălesc toată ziua, bună ziua, cu toţi căţeii pe şantier, în nisip. În casă nu vin decît ca să doarmă şi să mănînce. Mai puţin ca oriunde, în acea parte a locuinţei, unde se face brînza. Acolo ţăranca e singură. Dar cînd soseşte laptele, se trezesc din somn în diferite colţuri ale fermei : un motan de Cipru, o pisică albă, un pisoi negru şi unul cu pete roşii, şi vin, încă întinzîndu-se şi căscînd, către găleţi, spre care se ridică în două labe, asemenea cîinilor dresaţi de la bîlciuri în jurul unei tobe. Şi vin, curate, cum sînt aceste animale, ca să lingă, cu limbile lor curate, caimacul de pe porţia de lapte care le revine, pentru ca apoi să-şi continue visurile frumoase, pe plită, pe o vatră caldă, sau în tocul unei ferestre însorite.

Gees e mai bună la inimă, mai vorbăreaţă şi niţeluş mai puţin încăpăţînată şi cu mai puţine prejudecăţi decît bărbatul ei, cu care nu se ceartă decît dacă n-a luat preţul cel mai mare pe brînza preparată de mîinile ei gingaşe. În tinereţe era gălăgioasă rău cînd îşi dădea drumul, dar cu timpul s-a mai potolit. Avea mulţi peţitori, cu care, după datina locală, se ducea la bîlci pe rînd, fără să se hotărască pentru unul din ei. Bărbatu-său o luase cam prin surprindere. Ea susţine că a găsit în el un om bun şi că nu s-ar putea lipsi de el. Iar de acest adevăr nu trebuie să te îndoieşti, chiar dacă afli că ea, după eventualul deces al lui Dries al ei, se cunună, pînă într-un an, cu argatul, un „vlăjgan tînăr", la care nu se uitase niciodată şi care e cam de aceeaşi vîrstă cu cel mai mare fiu al ei, — nu pentru că *ea* are neapărată nevoie de bărbat, ci pentru că ferma are neapărată nevoie de stăpîn.

Cît despre felul în care Dries Riek a peţit-o şi a luat-o de nevastă pe Geesje a lui, a fost o adevărată mostră de datini din Holanda de Nord. Iată, chiar din gura lui cum a fost :

— Marţi o-nceput, vineri s-o mîntuit. O să ziceţi : cum, aşa degrabă ? D'apăi noi eram trei flăcăi neînsuraţi şi făcusem legămînt între noi : ăl de se-nsoară la urmă, plăteşte cheful. Păi, unu' din noi s-o dus, cu franţujii, ştii mata. N-am mai auzit nicicînd de el. L-o-mpuşcat căzacii, eu aşa gîndesc. Da' sîmbătă numa' ce-aud că frate-meu (ăla era al treilea om, mă-nţelegi ?) se-nsoară. Ce mi-am zis ? Măi să fie ! Plătesc cheful, da' muiere tot n-am. Nu merge. Şi-aşa, ies eu în sat dominică. Mă duc glonţ. Cînd ajung *acolo*, era lume. Am putut s-auz tot, ştii mata, prin uşă. Mi-am zis : nu ! Nu mă bag. Da' marţi, dau de ea. Şi n-am mai lungit-o. Mă plăcea. Da' oricît, la asta nu se gîndise. Şi m-am cununat în aceeaşi zi ca şi frate-meu. Are haz, nu ?... Aoleu, dom'le, „tichiile albe" (denumirea aceasta o dădea sexului frumos), tichiile albe nu fac două parale. Chiar dac-ai dat de-o muiere pe cinste. Să brînzărească ! De altcevaşilea nu-s bune.

ŢĂRANUL DIN HOLANDA DE NORD

Vino la Alkmaar într-o vineri de dimineaţă, în sezonul brînzeturilor ! Cele peste şaptezeci de sate situate în jurul metropolei Holandei de Nord şi-au dat contribuţia. Cei din Beem, Purm, Scherm, Waard, s-au deşertat în oraşul mic şi drăguţ. Toate străzile care duc la o barieră şi mai ales aşa-numitul Dig, o piaţă largă în mijlocul oraşului, sînt pline de căruţele lor galbene şi verzi, pe care sînt pictate ghivece cu flori, litere ornamentale, poezii. Din toate grajdurile iese, ca un fum, aburul cailor lor ; din toate berăriile şi cîrciumile iese, ca un abur, fumul pipelor lor. Toate scaunele frizeriilor sînt împodobite cu feţele lor săpunite. Oriunde intri, — la tutungiu, la băcănie, la olărie, la cizmar, care au expus, toţi, de două ori mai multă marfă ca de obicei, la notar, la avocat, la doctor, şi acasă la o mie şi unu de inspectori de diguri şi casieri de poldere [1], — pretutindeni dai de cîte un ţăran. Unul îl caută pe primarul satului său, care, de la Alkmaar, poate veghea cel mai bine asupra intereselor cetăţenilor. Altul ia de la meşterul fierar o reţetă pentru un cal bolnav, pe care nu-l văzuse niciodată altfel decît sănătos. Acest Alkmaar, în celelalte zile ale săptămînii atît de liniştit şi de neînsufleţit, încît pare un orăşel făcut anume pentru înmormîntări, este acum asemenea unui stup plin de zumzet şi de forfoteală. Într-adevăr,

[1] *Polder*, cîmp, teren arabil, situat sub nivelul mării, obţinut prin lucrări de îndiguire şi desecare.

aici s-au adunat albinele care își extrag mierea și ceara din gălbenelele din Kennemeer și din Frizia de vest.

Langestraat, — o stradă ce pare să-și tragă denumirea de la familia De Lange, al cărei nume completat rînd pe rînd cu fiecare din literele alfabetului, este prezent pe trei sferturi dintre stîlpii de la intrări, — e plină de țărani și de țărănci. Acestea din urmă, strînse în șiruri lungi, bat în sus și în jos treptele giuvaiergiilor, sau intră și ies cu grămada pe ușile cofetăriilor, vorbind între ele tare, rîzînd cu gurile pînă la urechi și bătîndu-se cu palmele pe genunchi la fiecare nouă vorbă de duh spusă de vreo țărancă.

Dar cea mai mare îmbulzeală e în Piața Cîntarului, unde calupurile de brînză, mici și galbene, stau expuse cu miile de livre, pe mușamale întinse pe jos și marcate cu monograma proprietarului. Tot ce vezi aici trebuie vîndut înainte ca ceasul să bată ora două. După această oră nu se mai poate încheia nici o tranzacție ; totodată, nici un țăran nu vrea și nu poate să-și mai ia brînza înapoi. *Trebuie* s-o vîndă, la fel de sigur pe cît *trebuie* cumpărătorii s-o achiziționeze din prima mînă. Să obții prețul cel mai mare este o dibăcie, la care se pricep în chip minunat mulți țărani, deși unii dintre ei arată a fi proști rău și, din toate celelalte puncte de vedere, chiar și *sînt* și încă într-o măsură destul de mare. Are haz mînia prefăcută, cu care e lăudată și oferită brînza și cu care pînă în cele din urmă se încheie tîrgul, ca și cum vînzătorul și cumpărătorul ar vrea să se convingă unul pe altul că trebuie să iasă sînge. Acum vin hamalii, în costumele lor albe, cu pălăriile lor galbene, verzi și roșii, în trapul lor neschimbat, și iau grămada cumpărată, ca s-o ducă cu roabele, unde trebuie să ajungă : pe o corabie sau într-o magazie.

Iată vitalitatea Holandei de Nord. Nu e alta decît această brînză, care o apără împotriva mîniei mării, care o face să fie și să rămînă un ținut verde, care face să iasă fum de pe toate coșurile din Holanda de Nord. Vrei să știi dacă țăranului îi merge bine ? Atunci întreabă de prețul brînzei. Întrebi dacă duminică se bagă de seamă

la cutia milelor că vineri a fost o zi bună? Sau dacă moşierul bagă de seamă că brînza a fost tot anul „la preţ"? Răspuns: nu. — Giuvaiergiii şi cofetarii bagă însă de seamă foarte bine; bîlciurile ţărăneşti, bîlciul din Alkmaar, înfloresc de pe urma ei. Pentru că femeia ţine la podoabe şi la dulciuri, iar bărbatul ştie să cheltuiască bani din gros cînd se duce să petreacă. În anul ploios 1841, fînul a ieşit foarte rău, dar cînd s-a tras la Alkmaar clopotul de începerea bîlciului, n-au venit în oraş, din pricina asta, mai puţine cabriolete şi căruţe, pe toate drumurile şi prin toate barierele, încărcate cu ţărani şi cu ţărănci, care n-au gustat mai puţin, din pricina asta, ca în orice an dinainte, vinul alb, şi cel roşu cu zahăr şi tot ceea ce se mai poate aduce la masă pentru întreţinerea plăcerii de viaţă, şi fără să lipsească nici cozonacul. Iar circul nu s-a cutremurat mai puţin de pe urma aplauzelor pricinuite de admiraţia fără margini pentru nobila artă a acrobaţiei şi pentru neîntrecutele glume ale clovnului, care cade, ca o scîndură, cît e de lung. — Reclamaţiile... sînt păstrate „spre Crăciun" pentru moşier, ca să-i fie supuse spre aprobare.

Veritabilul tip vechi de ţăran din Holanda de Nord dispare încetul cu încetul, sau se schimbă, ca orice tip. La tîrgul acesta de brînză ţinut la Alkmaar îl găseşti în toate nuanţele. Bătrînelul acela, — ai cărui ochi voioşi, la fel de veseli ca şi gura, privesc de sub borul lat al unei pălării cît un pepene, pe care şi-o înşurubează strîns pe cap cu ajutorul unei cozi de pipă, ca să nu i-o ia vîntul, — este tipul cel mai vechi. Poartă un fular roşu de bumbac, îndoit în lungime, prins de gît cu năsturaşi de aur. Un surtuc lung, cafeniu, cu un singur rînd de nasturi mari în rezervă (în activitate sînt nişte agrafe şi nişte butoniere) îi atîrnă pînă peste şolduri. Pantalonii scurţi socotesc zona de peste glezne ca nevrednică de ei; de aceea o lasă cu totul în seama ciorapilor cenuşii, vîrîţi în ghete groase cu catarame grele de argint. Aşa se mai plimbă vreo cîţiva pe acolo, ţinînd în mînă toiege lungi, cojite, care le ajung pînă la bărbie. Spaţiul nu-mi îngăduie

să descriu toate tipurile intermediare ; dar vrei să-l vezi pe cel mai tînăr ? Iată-l. O vestuţă albastră cu guler de catifea, care îi ajunge pînă sub omoplaţi, iar restul numai pantaloni, nişte pantaloni de catifea verde. În jurul gîtului un fular de lînă, cu vine roşii, verzi şi galbene, iar pe cap, — după caz şi împrejurări, — fie o pălărie mare, înaltă, lată, voluminoasă, fie o şapcă pestriţă, cu cozorocul lăsat pe ochi sau întors la ceafă, după cum e soare sau ploaie. Zece contra unu că bătrînul e un flecar voios, iar tînărul un buştean încăpăţînat, ţeapăn, bănuitor.

Să se ducă la tîrg e treaba cea mai însemnată a ţăranului din Holanda de Nord. El e de fapt un negustor şi administratorul bunurilor proprii. Atîta tot. Însuşirile lui morale sînt mai mult negative, decît pozitive. Mă întrebi dacă e un om muncitor ? Răspund : „Are grijă de interesele lui". Întrebi dacă trăieşte cumpătat ? Răspund : „Bea numai în zilele de tîrg şi la bîlciuri". E lăudăros şi certăreţ ? „Niciodată cînd e treaz". E cinstit ? „Nu mulge vacile altora". E milos ? „E bun cu vitele lui". Îşi iubeşte nevasta? „Nu există o brînzăreasă mai bună". Ţine la copiii lui ? „Le dă bucăţi mari" (sandvişuri), „iar învăţătorul nu trebuie să-i bată în cap". E evlavios ? „Se duce regulat la biserică".

Idealul lui e să locuiască pe pămîntul lui propriu, într-o parte a polderului, unde să aibă în jurul lui întinsul cîmpiei, fără nici o piedică în calea vederii lui pînă în zare şi să nu ţină alte slujnice sau alţi argaţi, decît propriii lui copii. Idolii inimii lui sînt o vită frumoasă, cu pete negre, cu ugerele pline, şi un cal tînăr pentru o cabrioletă ţărănească sclipitoare, cu roţile poleite. Cînd poate să călătorească, împreună cu nevasta frumos gătită, în acest vehicul, cel mai uşor şi cel mai decorativ dintre toate vehiculele de modă veche şi de modă nouă, la un bîlci ţărănesc, şi dacă izbuteşte, trăgînd îngrozitor zăbala calului (biciul îl foloseşte rar), să-şi depăşească semenul, simte o plăcere, la care ţăranul din Abtswoud [1] nu s-a gîndit, cînd s-a pornit să spună :

[1] Porecla poetului Poot (1689—1733), de origine ţăran.

Pomilor le fac altoi,
Secer grîne, fin cosesc
Şi în clăi îl grămădesc ;
Mulg şi vaci şi tund şi oi ;

şi cîte altele.

1841

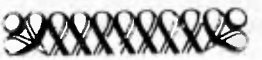

MOAȘA

Denumirea de *moașă* e o dovadă limpede ca lumina zilei că (deși în unele provincii poporul îi spune *moșoaie*) nu e nevoie de terminația *oaie* pentru a desemna pe titulara unei funcții prin excelență feminine. Mai feminine ca a ei nu există. Lipsa de modestie a bărbaților i-a împins, în ciuda naturii, în diferite ramuri ale activității omenești, care la origină și de drept aparțineau domeniului femeii. S-au văzut bărbați care mînuiesc pentru noi acul ; sînt unii care ne gătesc de mîncare ; ba chiar, noi bărbații, ca să venim pe lume am fost ajutați în cea mai mare parte de bărbați, cu disprețul decenței. Dar n-am avut încă niciodată onoarea să întîlnesc, să cunosc, sau să aud că există vreo ființă de sexul meu, care să fi îngrijit un nounăscut, decît în caz de extremă urgență și numai pentru o singură clipă. Te-a înfășat vreun bărbat, domnule ? Ar fi *putut* să te înfețe un bărbat ? Nici pomeneală. Grija atentă pe care această operație a impus-o și de care ai avut nevoie dumneata, — înfumuratule stăpîn al creației, care te plimbi țanțoș, ca un păun, în cizme cu pinteni ! — de care ai avut nevoie dumneata, domnule misogin, care nu-i recunoști și nu-i dorești sexului gingaș alte merite, decît că te-a adus pe lume, — de care ai avut nevoie dumneata, în clipa înduioșătoare, în care ai intrat, țipînd și în pielea goală, pe această scenă a eroismului dumitale, pentru ca lumina și aerul să nu te vateme pe loc și pentru ca propria dumitale nepricepere să nu te nenorocească de-a binelea și ca să nu arăți toată viața ca un turc, — acea grijă atentă nu ți-ar fi putut-o manifesta altcineva decît o *moașă* (substantiv feminin). E

mare, mare păcat că nu te-ai văzut atunci, cu genunchiaşii traşi pînă sub bărbie, stînd întins, în faţa coşuleţului, în poala ei caldă ; păcat că n-ai văzut lumina ochilor ei prietenoşi îndreptată asupra dumitale, cu o expresie de dragoste atît de tandră şi de duioasă, de parcă ar fi vrut să te păstreze toată viaţa. Dar ce-a fost ? Pe atunci n-aveai încă ochi care să poată vedea. Cu atît mai puţin nu purtai ochelari.

Numele de *moaşă* vine, în limba olandeză, de la verbul *baken,* adică *a încălzi.* A fi avut o moaşă înseamnă a fi fost păzit şi încălzit, în primele zile ale vieţii, ca de o cloşcă. Aşa stau lucrurile. Te supără, domnule Jeune France ? Crezi că ar fi fost mai bine să te scalde în apă fierbinte şi după aceea să te dea de-a dura în zăpadă, ca în Laponia, în loc să te ţină cu picioruşele în faţa vetrei şi să te înfeşe în scutec după scutec, aşa încît să nu ţi se mai vadă decît mîinile şi faţa, — pe atunci, faţa, pe cuvîntul meu, îţi era galbenă ca aurul, — pentru ca toţi ai casei şi vecinii să cadă în admiraţie văzînd un *asemenea* copil ? Crezi că, dacă te-ar fi îngrijit în alt fel, barba ţi-ar fi crescut mai repede, mîna ţi-ar fi părut mai vînjoasă sub mănuşa glacé şi ai fi avut, călare şi pe jos, mişcări mai energice şi mai mlădioase decît acum ? Tot ce se poate. Dar iată portretul străbunicului dumitale. Şi el a fost înfăşat, domnule ! Şi el a fost înfăşat, la vremea lui. Şi cred că mult mai înfofolit, mult mai ţeapăn decît dumneata. Copiii înfăşaţi semănau pe atunci neasemuit mai mult decît acum cu nişte coconi de viermi de mătase. Dar ce părere ai ? Se uită în jos, spre dumneata, ca şi cum ai mai fi *încă* în scutece.

Cinsteşte-ţi moaşa. Cînd clipa cea grea era aşteptată, cînd se apropia, cînd sosi, — femeia aceea liniştită, întotdeauna calmă, experimentată, simţitoare, inimoasă, pricepută, cu mîna uşoară, a fost pentru mama dumitale ca un înger al lui Dumnezeu. Dar şi după aceea ! Nu numai dumitale ţi-a purtat de grijă cu credinţă. Şi tînăra mamă mai avea nevoie să-i poarte cineva de grijă ; da, şi ea, care fusese atît de lipsită de griji cînd totul mergea bine şi cînd primul ei copil se afla lîngă ea şi care ar fi făcut cine ştie ce imprudenţe, punîndu-şi în primejdie tînăra ei viaţă şi lipsindu-te de mamă, pe cînd încă nu ştiai că

ai o mamă. În ceea ce te privește pe dumneata : în anii care au urmat, nici un străin n-a avut vreodată atîta răbdare cu toanele dumitale, ziua și noaptea ; nici un prieten (nici chiar un prieten întru ale artei) nu te-a lăudat vreodată atît de copios, în față ; nici un om de bine n-a recoltat vreodată de la dumneata atîta „miros drept prinos". Din inimă sper, domnule, că ai să știi să prețuiești încă o dată nepreţuitele ei servicii la patul de lehuzie al soției dumitale iubite, lîngă leagănul primului dumitale copil.

Atunci are să vină o clipă, în care ai să spui : „O, moașa mea ! Ai primit plată bună ; aveai multe note în cîntecul tău ; de aceea, slujnicele te urau, cu tot focul unei uri părtinitoare ; ai primit o groază de bacșișuri ; ai făcut să dispară prăjiturile cu alune și pandișpanul mamei, ca o ceață dimineața ; dar ai fost nepreţuită ! Aveai, dacă pot să spun, prejudecățile tale, superstițiile tale, încăpățînările tale, și poate că nu erai de tot lipsită de năravul bîrfelii. Dar grija ta duioasă, conștiincioasă, atentă, ți-au dat dreptul la o coroană. Cînd eram copil, în toate școlile, în toate scrierile pentru tineret, mi s-a băgat în cap să nu uit de datoria de recunoștință față de părinți și de învățători, dar copiilor mei am să le insuflu recunoștință față de părinți, și de învățători, și de moașe...

Și asta cu atît mai mult acum, cînd numărul învățătorilor a sporit cu un maestru de „gimnastică".

Schița de față pare să vorbească numai despre moașele *bune*.

Hildebrand n-a cunoscut moașe rele. Propria lui moașă a fost una excepțională. Toată viața are să se mire că, avînd o asemenea moașă, nu s-a ales ceva mai de soi de capul lui.

SCRISOAREA LUI HILDEBRAND CĂTRE ŞLEPARUL RIETHEUVEL [1]

Către onorabilul Dirk Rietheuvel [2], poreclit Ciupitul, şlepar emerit la debarcaderul din Haarlem ; mahalaua *Levendaal*, la Leida.

Stimate prietene !

Ce mulţi ani au trecut în goană de atunci, din vremea aceea fericită în care mi se întîmpla de atîtea ori să-mi petrec cu dumneata cîte o oră plăcută (sau mai bine zis : cîte *un şir de patru* ore la rînd) pe *scaunul de comandă* sau, cînd condiţiile meteorologice făceau ca locul acesta să fie mai puţin de dorit, în *ghereta* vasului dumitale. Dumneata, în acest caz, stăteai pe un scaun în pragul uşiţei, cu bluza marinărească pe dumneata şi cu pălăria impermeabilă în cap, în timp ce servantul stătea la cîrmă şi nu se putea opri să mai rînjească şi el din cînd în cînd, ascultîndu-ţi glumele inepuizabile. La naiba, Rietheuvel ! Am întîlnit în viaţă mulţi oameni care aveau haz, şi infinit mai mulţi care ţineau neapărat să aibă, dar asemenea dumitale în această privinţă rar am găsit. Cum îţi merge acum, unchiaşule ? Şi ce spun de dumneata nepoţii, acum, cînd îţi petreci restul zilelor la Guurtje, — cel mai tînăr dintre feciorii dumitale, dacă memoria nu mă înşeală ? Nu-ţi sorb ei cuvintele, auzind iar şi iar vechile basme, pe înserat, cînd nu mai e altă lumină în

[1] V. în legătură cu aceasta : Călătoria pe apă şi pe uscat (1837). (N. a.)

[2] Traducerea literală a numelui Rietheuvel este *dealul cu trestie*.

cameră, decît pîlpîitul nestatornic al flăcăruii care se zăreşte prin crăpăturile gurii sobei ? Ale gurii *sobei,* pentru că, după cum ai supravieţuit epocii de înflorire a transportului cu şlepurile, ai supravieţuit cu mulţi ani şi epocii de înflorire a *focului din vatră* (*sit venia verbo* [1], cum spunea profesorul S., pe care l-ai transportat de atîtea ori, încît ai împrumutat multe de la el).

Această observaţie îţi trezeşte, poate, un şir întreg de gînduri melancolice, pe care, însă, sînt sigur că ştii să le întrerupi dintr-o dată, cu o vorbă de duh. Dar de aceasta din urmă, dragă Ciupitule, n-are să fie nevoie, dacă n-ai să laşi scrisoarea mea din mînă pînă n-ai s-o citeşti în întregime, căci a fost scrisă fără altă intenţie decît să-ţi înveselească amurgul vieţii cu o veste, care îţi va da, din toate punctele de vedere, prilej de satisfacţie şi-ţi va stîrni un îndreptăţit simţămînt al meritului personal.

Nu-ţi aminteşti, dragul meu prieten, că acum treizeci de ani toţi călătorii din salon păreau să fi făcut între ei legămînt să te necăjească zi de zi cu tînguirea lor ipocrită, că e de prevăzut că drumul de fier (un lucru ciudat, despre care niciunul dintre ei nu avea încă idee !) n-are să rămînă veşnic necunoscut în Olanda şi că la un moment dat are să-ţi bage în pămînt respectabila dumitale meserie ? Îţi aminteşti că, în acele zile grele, erai nevoit să-ţi încordezi toate puterile minţii dumitale dibace ca să-ţi salvezi buna dispoziţie şi să înăbuşi, una după alta, acele monotone tînguieli ? Oare ai uitat că în toiul acestor lupte, ţi-a venit deodată ideea unui nou mijloc de transport, acţionat de o forţă nouă şi că mintea dumitale, care vedea departe în viitor, i-a prezis noului mijloc de transport că după punerea lui în practică, va fi faţă de abur şi de drumul de fier ca acestea faţă de şlepurile trase la edec ? Ai dat invenţiei dumitale numele pitoresc de *Transport pneumatic subteran* şi ai ştiut să reprezinţi în mod atît de clar, — ba aş putea să spun : atît de atrăgător, — funcţionarea acestui mecanism, pus în mişcare de nimic altceva decît de *presiunea aerului,* ba chiar s-o explici în mod atît de fericit cu desene făcute de mîna dumitale sau de cea a unor prieteni, încît mulţi călători de pe şlep

[1] Fie-mi cu iertare. (Lat.)

n-au plecat din salonul dumitale fără o impresie adîncă lăsată de cele auzite. Ca şi mine, de altfel, care am păstrat-o în permanenţă şi care mi-am îngăduit chiar s-o redau într-un articol, sub titlul modest de „Şleparul", tipărit fără ştirea dumitale şi care n-a ajuns poate niciodată în faţa ochilor dumitale, dar în care aduceam un binemeritat omagiu atît darurilor dumitale fireşti, în general, cît şi acestei invenţii a dumitale, în particular.

Ei bine, ce-ai spune dumneata, — cel mai genial dintre toţi şleparii geniali, fie că sînt ciupiţi de vărsat sau nu, şi fie că mintea lor mai multă poate fi la ei socotită sau nu o fericită despăgubire pentru frumuseţea fizică mai puţină ! — ce-ai spune dumneata, dacă ţi-aş comunica un lucru adevărat şi anume că posibilitatea punerii în practică a ideii dumitale a fost dovedită, că gîndul dumitale îndrăzneţ a fost înfăptuit, că *Transportul pneumatic subteran,* în clipa în care îţi scriu, este în plin avînt, — deocamdată nu „între Amsterdam şi Rotterdam", unde umiditatea solului va pune, încă multă vreme poate, piedici serioase în calea unei asemenea întreprinderi, — dar în marea capitală engleză Londra, despre care cred că ştii foarte bine că ocupă, numai ea singură, o suprafaţă cu o rază de vreo şase sau şapte ore de mers, neîntreruptă de nici un canal sau de altă comunicaţie pe apă !... Nici o grijă ! Are numeroasele ei linii de *omnibuze,* care o străbat în toate direcţiile ; şi are liniile ei de *cale ferată,* care trec peste casele ei înalte pînă la cer şi printre nenumăratele ei coşuri de fum, precum şi liniile ei de cale ferată sub pămînt. Dar acum... Cine a fost, dragă Rietheuvel, cel care ţi-a furat ideea, cel care a transmis invenţia dumitale pur olandeză Marii Britanii, pe sub pămînt, peste mare, şi care a cerut, după toate probabilităţile, parlamentului englez, pentru propriul său profit, un brevet, menit să te lipsească pe dumneata de orice avantaj ?... Acum, Londra are şi *Transportul* ei *pneumatic subteran :* „tuburi, conducte, canale, mă-nţelegi" (de la un capăt la celălalt al oraşului şi „viţă-vercea"), în care se pot transporta, cu cea mai mare iuţeală, scrisori şi pachete, fără alt mijloc decît *presiunea aerului :* cu cel mai bun rezultat, întru totul după ideea dumitale de bază, deşi sub alt nume, — cu mult mai puţin clar decît acela pe

care creionul dumitale ingenios l-a propus o dată cu invenţia şi mirosind mai mult a teorie decît a invenţie practică, — numele de *Tub de expediţie pneumatic* [1]. Numai cucoane, — ca să-ţi spun asta din capul locului, — numai cucoane n-au putut fi încă transportate cu acest mijloc. Pentru că deşi mînicile largi şi ţepene, de care ai pomenit acum treizeci de ani, nu mai sînt o piedică, totuşi, de atunci încoace, s-a născut alta, în aşa-numitele *crinoline.* Această nouă piedică este de neînvins, chiar dacă, pe lîngă canalele reţelei pneumatice în chestiune, mai rămîn în Londra subterană şi alte spaţii, necesare, pe drept cuvînt, pentru conductele de gaz, de apă şi altele.

Trebuie să fi fost o clipă mişcătoare, dragă prietene, aceea de acum cîteva săptămîni, cînd, după oarecari încercări, prealabile, cu pachetele neînsufleţite şi cu obiecte nesimţitoare, a pornit din aşa-numitul Holborn primul tren de persoane, ca să parcurgă o distanţă de peste o jumătate de oră de mers pe jos, nu numai „*în*tr-o suflare", dar şi „*prin*tr-o suflare", şi asta dus şi întors. Solemnitatea a avut loc sub supravegherea ducelui de Buckingham, *Chairman of the Pneumatic Despatch Company,* — titlu pe care nu ştiu să ţi-l traduc mai bine decît prin *Administrator al Întreprinderii de Transport Pneumatic Subteran,* — şi în prezenţa unui număr de oameni de ştiinţă. Aceştia din urmă au fost într-adevăr cei dintîi pasageri şi trebuie să fi fost un spectacol impresionant cînd au păşit unul după altul, — nu pe talgerul balanţei care, la prima dumitale invenţie era indispensabilă, dar la această post-invenţie se pare că poate lipsi, — au păşit unul după altul în cutiile care aveau să-i ascundă pe toţi, pentru cîteva clipe, de lumina zilei. Poziţia pe care au fost nevoiţi s-o ia în acest scop domnii aceia învăţaţi, n-a fost, la drept vorbind, nici liniştitoare, nici comodă. Au fost siliţi să se culce pe spate, — nu fără a simţi nevoia unei perne, care aici a lipsit, dar pe care dumneata cu siguranţă că n-ai fi uitat-o, — şi au stat aşa, culcaţi, doi cîte doi, asemenea unor morţi în coşciugele lor. Într-adevăr, toată operaţia a făcut oarecum impresia că este vorba de îngroparea unor oameni de vii, o scenă a lui Albrecht Beyling.

[1] *Pneumatic Despatch Tube.* (N. a.)

Dar abia au avut cei de faţă timpul să-şi spună acestea şi, — iată ! — oamenii noştri au şi sosit înapoi. Şi, în afară de cîteva clipe de „beznă, cea mai totală beznă", nu au nimic de povestit decît despre o senzaţie mai mult sau mai puţin neplăcută la pornire şi la sosire („scîrţîitul arcurilor", pe semne) şi apoi : despre o anumită impresie de apăsare *pe urechi*, impresie care a ţinut aproximativ un sfert de minut şi care „părea să se asemene cît se poate de bine cu ceea ce" (nu ştiu dacă-ţi aduci aminte) „simţi într-un *clopot de scufundare*," un fel de sugere, ca şi cum ai trece pe sub un val ; despre o răceală foarte ciudată *pe ochi*, asemănătoare cu aceea a apei care cade, probabil, mai mult sau mai puţin ca şi cum ai sta întins sub picurarea unui jgheab de acoperiş ; iar pentru *nas*, nici cea mai mică impresie că atmosfera din tub ar fi igrasioasă sau stricată, ci numai ici şi colo un uşor miros de rugină, care va dispărea cînd maşina va fi ceva mai mult folosită şi deci se va curăţi singură. În ceea ce priveşte mişcarea, călătorilor nu li s-a părut mai neplăcută decît cea a unui vagon vechi de pe o linie ferată nu dintre cele mai bune şi vei fi de acord că de cînd cu acea cutezătoare neglijare a şlepurilor trase la edec, nu se mai poate conta, nicăieri în lume, pe ceva mult mai bun. Primii pasageri ai *Tubului de expediţie pneumatică* au şi fost cît se poate de mulţumiţi. Ducele de Buckingham şi-a arătat pe faţă satisfacţia. Acţionarii întreprinderii şi-au manifestat fără echivoc buna dispoziţie. Iar urmarea călătoriei de probă a fost că s-a luat hotărîrea să se înzestreze Londra subterană, cît mai curînd cu putinţă, cu o reţea de transport pneumatic, atît de completă, încît să lege unele cu altele toate gările de cale ferată supraterane, toate pieţele de alimente şi toate oficiile poştale. Cu 35 mile engleze de tuburi şi cu un capital de cincisprezece milioane de florini olandezi se poate realiza. [1]

La prima mea vizită viitoare în Anglia sper să mă conving cu ochii mei cît de departe a mers progresul. Dar cît aş dori să fii atunci alături de mine, dragul meu ; inventator încă nerecunoscut, dar totuşi nu mai puţin

[1] £ 1 250 000. Vezi toate amănuntele citate aici în *The Illustrated London News* din 18 noiembrie 1865, *Suppl.* p. 496, cu o planşă la p. 493. (N. a.)

meritoriu a ceea ce este menit să contribuie atît de puternic la nesfîrşita onoare a secolului nostru atît de vrednic de admiraţie ! Ia gîndeşte-te la asta, dragă Rietheuvel ! Ai o vîrstă foarte înaintată, dar, după cîte am auzit, ai încă şi putere destulă. De rău de mare, corăbier iscusit cum eşti, nu trebuie să te temi, iar problema are pentru dumneata o importanţă ca pentru nimeni altul. Dar dacă vii, poţi să te bizui categoric pe un lucru : se vor depune toate stăruinţele ca să fii prezentat ducelui de Buckingham şi, prin acesta, reginei, şi dacă te-ai putea hotărî să te faci englez, nu văd de ce n-ar putea fi creat la fel de bine un *sir* Derrick Reedhill [1], după cum a fost creat un *sir* Joseph Paxton [2].

Cum s-au petrecut lucrurile cîndva cu vasele trase la edec, nu ştiu ; dar toate marile invenţii au această trăsătură comună, că au fost făcute, nu numai o dată, şi nu arareori în ţări diferite, fie în acelaşi timp, fie în epoci distincte.

Aşa s-a întîmplat cu busola, cu praful de puşcă, cu tiparul, cu iluminatul cu gaz, precum şi cu folosirea aburului ca forţă motrice. De multe ori se întîmplă aşa cum s-a întîmplat aici. Un geniu ca dumneata inventează ceva, de cea mai mare importanţă pentru omenire. Dar omenirea, în clipa aceea nu este încă vrednică de invenţie ; nu este încă destul de coaptă pentru binefacerea pe care aceasta este în măsură s-o înfăptuiască. Omenirea priveşte invenţia ca pe o idee nostimă, ca pe o inspiraţie năstruşnică, ca pe o glumă, dacă nu ca pe un produs al unui creier dement, aşa cum a fost cazul cu primul inventator al folosirii aburului ! Secole sau, în cazul nostru (trăim în acest secol al 19-lea al nostru, atît de repede !) decenii a fost nevoie să se scurgă, pînă să se ivească un al doilea geniu, mai norocos decît primul, ca să repete invenţia sau s-o scoată din nou la lumină şi să găsească acum totul gata pregătit pentru ca s-o înregistreze şi să-i asigure un succes imens. Şi în timp ce lumea e plină de vîlva pe care invenţia o stîrneşte la această a doua apariţie a ei şi o copleşeşte cu recompense şi distincţii, care o fac

[1] Traducerea în limba engleză a numelui *Rietheuvel*.
[2] Intendentul celebrelor grădini ale ducelui de Devonshire.

să aibă norocul de a fi pusă în aplicare, primul părinte al rodnicei idei (bunicul !) putrezește de mult într-o groapă uitată, sau își petrece, așa ca dumneata, dragul meu Rietheuvel, restul zilelor, sub titlul de șlepar emerit, cu o pensioară de nimica toată, într-o mahala ca Levendaal, și n-are pe nimeni care să-i atragă atenția asupra ideilor suculente ale minții lui, pe vremuri atît de viguroasă, și asupra fericitei lor realizări de către alții, decît pe acela care fără încetare se gîndește la el cu drag, pe prietenul lui, pe

Hildebrand.

Decembrie 1865

P.S. — Înainte de a încheia această scrisoare, aflu că și capitala prusiană, Berlin, are acum o rețea de *transport pneumatic*.

Redactor responsabil : G. MARCUSON
Tehnoredactor : F. BRETZ

Dat la cules 31.08.1967. Bun de tipar 16.01.1968. Apărut 1968. Tiraj 17 140. Broşate 14.080. Legate 1/1 3060. Hîrtie tipar înalt B de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 26,84. Coli tipar 32. A. nr. 11.561. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici (8) 839—31=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 581 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Lei 14,50